

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE “YENİ FELSEFE
MECMÛASI YENİ HAYAT MÜDAFİDİR” YAZISININ
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK ARSLAN

GAZIANTEP

AĞUSTOS 2015

T.C.
GAZIANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

**SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE “YENİ FELSEFE
MECMÛASI YENİ HAYAT MÜDAFİDİR YAZISININ”
TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DİLEK ARSLAN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. HİLMİ BAYRAKTAR

GAZIANTEP
AĞUSTOS- 2015

**SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE "YENİ FELSEFE MECMÛASI
YENİ HAYAT MÛDAFİDİR YAZISININ" TRANSKRİPSİYONU VE
DEĞERLENDİRİLMESİ**

DİLEK ARSLAN

Tez Savunma Tarihi: 28/09/2015

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
SBE Müdürü

Bu tezin Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak gerekli şartları sağladığımı onaylarım.

Prof.Dr.Hilmi BAYRAKTAR
Enstitü Müdürü

Bu tez tarafımca (tarafımızca) okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsam ve niteliği açısından bir Yüksek Lisans/Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

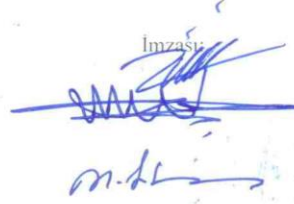
Jüri Üyeleri:

Prof.Dr. Hilmi BAYRAKTAR

Yard.Doç. Dr.Erhan ALPASLAN

Yard. Doç.Dr.Murat FİDAN

İmzası:

Dedem

Mustafa Ali Arslan'ın

Anısına

ÖZET

SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE YENİ FELSEFE MECMÛASI YENİ HAYAT MÜDAFİDİR YAZISININ TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRİLMESİ

ARSLAN, Dilek
Yüksek Lisans Tezi, Genel Türk Tarihi ABD
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR
Ağustos 2015, 360 sayfa

Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası'nın transkripsiyonu ve değerlendirilmesi beş bölümden oluşan bir çalışma olarak hazırlanmıştır. Selanik Gazetesi gazetecilik yönünden ziyade belgeler grubu olarak ele alınmıştır. Tezin birinci bölümünde basın ve gazete kavramları ve basının ilk ortaya çıktığı zaman ele alınmıştır. Türk basın tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümünde Yeni Felsefe Mecmûası adlı sayısı numaralarıyla birlikte transkrip edilmiştir. Yayınlanan yazı, haber ve ilanlar gazetede olduğu gibi verilirken; gazetenin hangi gün, sayı ve sayfasında olduğu da gösterilmiştir. Gazetede yer alan metinlerin hepsi olduğu gibi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Selanik Gazetesi, Yeni Hayat, Terakki, Türk Kadınları

ABSTRACT

THE TRANSCRIPTION AND THE EVALUATION OF THE THE TEXT ACCORDİNG TO THESSALONIKI JOURNAL, NEW PHILOSOPHY MAGAZINE IS THE APOLOGİST OF NEW LIFE

ARSLAN,Dilek

Master's Thesis,Department of General Turkish History

Thesis Supervisor: Prof.Dr. Hilmi BAYRAKTAR

August 2015, 360 pages

The transcription and evaluation of New Philosophy Magazine according to Thessaloniki Journal has been prepared in five parts. Thessaloniki Journal has been held as a group of documents more than journalism. In the first part of the thesis the concepts of press and journal and the birth of press has been dealt and a brief history of Turkish Press has been served. In the fourth part the issue with the name as New Philosophy Magazine has been transcribed with the numbers. While the articles, news and announcements are directly given as they are seen in the journal the dates, issues and pages have been shown as well. All the texts in the newspaper are given in their original form.

Key Words: Thessaloniki Journal, New Life, Advance, Turkish Women

ÖNSÖZ

Son yıllarda Türkiye’de tarih çalışmaları, sosyokültürel tarih alanında yoğunlaşmıştır. Bu yüzden tarihi olayların sosyal boyutunu ortaya koyabilecek en önemli kaynak gazetelerdir. Gazeteler yayımlandıkları döneme ait olayları, toplumsal gelişmeleri kamuoyuna yansıtan önemli bir iletişim aracı ve tarihsel kaynak niteliğini taşımaktadır.

Bu çalışma da Selanik Gazetesi ‘nde yayınlanan Yeni Felsefe Mecmûası ele alınmıştır. Araştırmamızı şekillendirirken birinci bölümden başlayarak ilk olarak basın ve yayın kavramlarına yer verilmiştir. Türkiye’ye matbaanın ilk girişi, bu matbaada basılan eserlerden başlayarak; Türkiye’de çıkan yerli yabancı gazetelerle ilgili kısada olsa bilgi verilmiştir. İkinci bölümünde kaynaklar hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümünde transkripsiyonda kullanılan materyal ve yöntem hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde Selanik Gazetesi “Yeni Felsefe Memûası” sayısı transkrib edilmiştir. Osmanlı Devleti içindeki özellikle gazetenin çıktığı bölgedeki sosyokültürel olaylar, felsefe düşünürleri ve çalışmaları ve Türk kadının toplumdaki yeri ve önemi hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölümde “Yeni Felsefe Mecmûası” sayıları ile birlikte özetlenmiştir.

Araştırmada kullandığımız ana kaynak gazetenin orjinalidir. Türk basın tarihi hakkında bilgi verilirken birtakım kaynaklardan yararlanılmıştır.

Çalışma süresince, bilgisini esirgemedi, büyük bir sabır ile çalışmanın şekillenmesinde rehberlik eden değerli hocam Prof. Dr. Hilmi Bayraktar’a, arkadaşlarım Eyüp Cücük, Erkan Işıktaş, Fatma Çerikan, Hülya Şahin, Gizem Arslan, Afet Arslan, Dürdane Karakuş ve Birsen Karakuş’a medyûn-ı şükrânım. Her zaman sabrını zorladığım, yanımda olduğunu bildiğim tez yazım konusunda benden yardımlarını esirgemeyen İş ve Meslek Danışmanı arkadaşım Hasan Karaçalı’ya ve ayrıca İngilizce çeviriler konusunda yardımcı olan hocam Levent Yıkıcı’ya teşekkürü bir borç bilirim.

Gaziantep -2015

Dilek ARSLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	
ABSTRACT	
ÖNSÖZ	
İÇİNDEKİLER	
KISALTMALAR	
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Basın ve Gazete Kavramı.....	
1.2. Basın Hayatının Doğuşu.....	
1.3. Osmanlı'da Basın.....	
İKİNCİ BÖLÜM	
KAYNAK ÖZETLERİ	
2.1. Kitap özetleri.....	
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
MATERYAL VE YÖNTEM	
3.1. Transkripsiyonda Uygulanan Yöntem.....	
3.2. Bulgular ve Tartışma.....	
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
TRANSKRİPSİYON	
4.1. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 1, 10 Ağustos Pazartesi.....	
4.2. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı , 20 Ağustos Salı.....	
4.3. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 3, 15 Eylül Perşembe.....	
4.4. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 4, 30 Eylül Cuma.....	

- 4.5. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası, Sayı 5. 10 TeşrinEvvel
Cumartesi.....
- 4.6. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 6, 1 Teşrin-i Sani Salı
.....
- 4.7. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 7, 10 Teşrin-i evvel
Salı.....
- 4.8. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 8 1 Kanun-u evvel
Perşembe.....
- 4.9. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 9 16 Kanun-u Evvel
Cuma.....
- 4.10. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 10 3Kanun-u-Evvel
Cuma.....
- 4.11. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 11, 16 Kanun-u Sani
Pazartesi.....
- 4.12. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 12 1 Şubat
Çarşamba.....
- 4.13. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 13, 16 Şubat
Cuma.....
- 4.14. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 14 1 Mart
Cuma.....
- 4.15. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 15 10 Mart
Cuma.....
- 4.16. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 16 30 Mart
Perşembe.....
- 4.17. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 1.....

BEŞİNCİ BÖLÜM

SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE YENİ FELSEFE MECMÛASI YENİ HAYAT MÜDAFİDİR YAZISININ DEĞERLENDİRİLMESİ

- 5.1. Bir Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.2. İki Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.3. Üç Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.4. Dört Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.5. Beş Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.6. Altı Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.7. Yedi Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.8. Dokuz Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.9. On Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.10. On İki Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.11. Üç Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.12. On Dört Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.13. On Altı Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....
- 5.14. On Yedi Numaralı Sayının Değerlendirilmesi.....

SONUÇ.....

KAYNAKÇA.....

EKLER.....

EK 1. SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE YENİ FELSEFE MECMÛASI YENİ HAYAT MÜDAFİDİR YAZISI'NIN OSMANLICA METİNÖRNEKLERİ...

DİZİN .....

ÖZ GEÇMİŞ.....

VITAE.....

KISALTMALAR

a.g.e	:Adı Geçen Eser
C	:Cilt
s	:Sayfa
(...?)	:Okunamayan Kelimeler

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1-GİRİŞ

1.1.Basın ve Gazete Kavramı.

Basın; belirli zamanlarda basılıp , her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştıran tüm yayın ürünleridir.¹

Basın, yayın ve enformasyon, toplumların dışa açılan pencereleridir. Topluma dışarıdan gelen bilgilerin değerlendirildiği ve yorumlandığı güvenli yollarıdır.²

“Basın demek, haber demektir. Basın tarihi haberin sadece etkili ve yetkili sayan bir seçilmiş grubun tekelinden çıkarılıp kitlelere mal edilmesini sağlayan araçların gelişim aşamalarını, içeklerini ve böylece toplumsal rollerini araştırır.³

Mustafa Kemal Atatürk, basını “ milletlerin müşterek sesi” olarak tanımlamış ve bu tanımı şöyle tamamlamıştır. “Bir milleti tenvir ve irşatta , bir milletin muhtaç olduğu gıdayı vermekte, hülasa bir milletin hedefi saadet olan istikameti müşterekede yürümesini teminde , basın başlı başına bir kuvvet, bir mektep , bir rehberdir. ⁴

Haberleri ve fikirleri toplama, yayma ve diğer bir deyimle başkalarına ulaştırma sanatı'nın , bugün bütün dünyada kullanılan müşterek adı, gazeteciliktir; bu meslek ve sanatın icrasını mümkün kılan müessese de basındır. ⁵

---

¹ Nuri İnuğur (1978) , *Basın ve Yayın Tarihi*, Nihad Sayâr- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayınları,İstanbul, s.19.

² Turgut Er (2003) ,*Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma*, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık, Ankara, s.15.

³ Orhan Koloğlu (2006), *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul, s.16.

⁴ İnuğur, a.g.e., s.20.

⁵ Hasan Refik Ertuğ (1970), *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, Yenilik Basımevi, İstanbul, s. 5.

Gazete: olaylardan halkı sürekli haberdar ederek kamuoyunu düzenleyen, yönetici otoriteleri uyaran , ele aldığı konular yönünden uğraş alanı sınırsız olan, bir yayın organıdır.⁶

Gazete; memleket ve dünya olaylarını geniş bir okuyucu kitlesine bildirmek, onların siyasi, fikri, içtimai ve iktisadi alanlarda ilerlemesini sağlamak maksadıyla muntazam surette günlük olarak yayınlanan bir vasıtaadır.⁷

M. Zekeriya Sertel 'e göre , “Gazete bir aynadır. Gazeteci ,cemiyeti , bütün istekleri , bütün dertleri ve kederleri bu aynaya yansıtır. “⁸

1.2.Basın Hayatının Doğuşu

Tarihin kaydettiği dönemlere kadar uzanabilen bilgimiz, bize insanların toplum içinde yaşadıklarını, insan hayatının toplum hayatıyla birlikte süregeldiğini göstermektedir. Toplumun bireyi olan insan daima çevresinde olup bitenleri öğrenmek, kendi başına gelenleri başkalarına duyurmak, bunlar üzerinde düşünmek ve düşündüklerini başkalarına iletmek ihtiyacı duymuştur. Yaşanan anda olup bitenleri öğrenmek merakı (haberleşme) eylemini yaratmıştır. Biri alıcı, diğeri verici olarak nitelendirilen iki kişi, iki taraf arasında, herhangi bir aracı olmadan yapılan haberleşmeye, doğrudan doğruya haberleşme denir. Bu tür haberleşmenin başlıca özelliği sözlü oluşudur. İki taraf arasında ani ve karşılıklı bir diyalog kurulmakta, haberin yayılma alanı gerek zaman, gerekse mekân yönünden çok sınırlı olmaktadır.⁹

Yazının icadına kadar doğrudan doğruya olan haberleşme eylemi, yazının icadından sonra dolaylı haberleşme şekline dönüşmüş, yazı haberin kaynağına dönebilmeyi sağlayan sağlıklı bir araç olmuştur. Yazının icadından sonra haberleşme eylemi birçok aşamalar geçirmiş, daha ileri toplumlarda uygarlığın evrimine paralel bir gelişim göstererek önce basını, sonra teknik, ekonomik, sosyal, hukuki ve kültürel olanaklardan yararlanarak, çağdaş basını oluşturmuştur.¹⁰

Basım tarihine ilişkin, birbirleriyle çelişen görüşler ortaya atılmıştır. Bunları içinde gerçeğe en yakını, 8. Yüzyılda Asya’da başladığı yolundaki bilgilerdir. Bu alanda en önemli buluş, dizgi sırasında yer değiştirebilen harflerin kullanılması olmuştur. Bu buluşun tarihi ise 11. Yüzyıl ortalarına kadar gitmektedir. Çinliler ilkin

⁶ İnuğur, a.g.e. s. 21.

⁷ Ertuğ, a.g.e., s.8.

⁸ İnuğur, a.g.e., s.22.

⁹ İnuğur, a.g.e., s.25-26

¹⁰ İnuğur, a.g.e., s. 26-27

balçıktan, sonra kalaydan, daha sonra tahtadan harfler yaptıkları öne sürülmüştür. Birçok araştırmacının katıldığı bir başka görüşe göre, dizgi harfleri ilk kez 11. yüzyıl ortalarında, Çin Türkistanı'nda yaşayan Uygur Türklerinde kullanılmıştır.¹¹

Matbaanın icadından önce, Çinlilerin 6. yüzyılda tahta üzerinde oyulmuş harfleri kullandıkları bilinmektedir. Avrupalılar, bu yöntemi ancak 15. yüzyılda da geliştirip genişletmişlerdir.¹²

Meşhur Yahudi tarihçisi Flavius Joseple, Babilonyalılarda, genel olayları günü gününe kaydeden vakanüvisler bulunduğunu nakletmektedir. Bunların bıraktığı materyalden faydalanan Berose, M.Ö. III. yüzyıla ait "Chalde Tarihini" meydana koyabilmiştir.¹³

İsa'dan 1750 yıl önce Tomates III döneminde bir gazetenin olduğu, Firavun Amorsis'in eleştiri ve hicivlerinden tedirginlik duyduğu, bunları önleyemediği için de kahrından öldüğü Mısırlı tarihçiler tarafından dile getirilmiştir. Ünlü basın tarihçisi Rene Mazedier, Çin'in Pekin şehrinde 911 yılında King-Pau adlı gazetenin var olduğunu, Çinlilerin Mısırlılar gibi papirus değil, bir çeşit kağıt kullandıklarını yazmaktadır. Volten ise ilk gazetenin M.Ö. 4000 yılında Çinlilerde görüldüğünü, Babillerde olayları günü gününe kaydeden vakanüvislerin bulunduğunu ifade etmektedir. Ünlü tarihçi Herodot da Mısır Firavunlarından söz açan mizah gazatelerinin var olduğunu söylemektedir.¹⁴

Yunanlıların tarih olaylarını yazdıkları Ori'ler ve günü gününe tuttıkları Efimerit'ler, gazeteye yakın vesikalardır. Roma'da yüzyıllar boyunca, ruhani reislerin hazırladıkları yıllıklar, ilk haber kaynakları olmuştur.¹⁵

Gazetenin öncüsü olarak Avrupa'da 1450'lerde "Haber Yaprakları" belirmiş, 17.yüzyılın ilk yarılarında süreli muntazam yayın genelde "gazete" adıyla anılmıştır. 1660'da günlük yayın ortaya çıkmıştır. Bu gelişmenin gerçekleşmesinde başrolü, 1440'larda Avrupa'da beliren ve hızla bütün kıt'aya yayılan basımevi (matbaa)

¹¹ Alpay Kabacalı, (2000), *Başlangıçtan Günümüze Türkiye'de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul, s.3.

¹² Hamza Çakır (2002), *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri(Azımlık Basını, Türkçe Basın, Dış Basın)*, Siyasal Kitabevi, Ankara, s.1.

¹³ Ertuğ, a.g.e., s.14

¹⁴ Çakır, a.g.e., s.1; A. Rıdvan Bülbül, (2000), *Genel Gazetecilik Bilgileri*, Nobel Yayın-Dağıtım, Ankara, s.2.

¹⁵ Ertuğ, a.g.e. s.15

oynamıştır. ¹⁶Prof. Georges Weill'in dediği gibi “gazeteyi mümkün kılan, matbaanın icadıdır”.¹⁷

Johann Gensfleisch Gutenberg (1394-1469), hiç kuşkusuz ki, matbaayı icat etmiş ya da Avrupa’da ilk kez kullanmış kişi değildir. Dolayısıyla, Gutenberg’in Avrupa’da (Meinz’da) dizgi harfleriye ilk kitabı (42 satır İncil’i 1450-57 arasında) bastığı yolundaki bilgiler de gerçeği yansıtmamaktadır. Gutenberg öncesi basımevleriyle ilgili başka bir görüşe göre, Hollanda Haarlem’de, 1430’lu yıllarda, Laurens Coster bir basımevi kurmuş ve Gutenberg, basımcılığı Coster’in çırağından öğrenmiştir. Ancak, kesin olan, Gutenberg’in bu buluşu geliştirmiş olması ve yaygınlaşmasını sağlamış bulunmasıdır.¹⁸

1.3.Osmanlı’da Basın

Basım san’atının 1729 yılında Osmanlı ülkesine girmiş olması ve İbrahim Müteferrika tarafından kitapların basılıp satılmasına rağmen, ilk gazetelerin yayınlanması için bir süre daha beklemesi zorunlu olmuştur. Ülkede egemen olan aşırı taassup nedeniyle Türkçe gazetelerin ortaya çıkması yüzyıl daha gecikmiş, ilk gazeteler tıpkı kitaplarda olduğu gibi yabancı dilde ve genellikle Fransızca olarak yayınlanmıştır. Türkiye’de ilk gazeteyi Fransız devrimini izleyen yıllarda Fransızlar çıkarmışlardır.¹⁹

Fransız Devrimi sırasında İstanbul’da Fransız elçiliğince çıkarılan (1795) “Bulletin des Nouvelles” (Haber Bülteni) ve sonra “Gazette Française de Constantinople” (İstanbul’un Fransız Gazetesi), Napolyon’un Mısır’ı işgali sırasında (1798) yayınlattığı gazetelerle siyasi düzeyde ilgilenilmiş; ancak bunlardan örnek alma yoluna gidilmemiştir. Sadece bundan doğan gereksinimle Bâbıâli’de Tercüme Bürosu kurulup Avrupa gazetelerinin orada çevrilmesine girişilmiştir.²⁰

1820’li yıllar Osmanlı topraklarında hem basımevi, hem basın açısından yeniden bir canlanmanın hissedildiği dönemdir. İlk olarak 1819/1820’de Mısır’da vali Mehmet Ali Paşa’nın girişimiyle Bulak Matbaası’nın kurulması ve 1822’de

¹⁶ Koloğlu, a.g.e., s.11.

¹⁷ Ertuğ, a.g.e. s. 16

¹⁸ Kabacalı, a.g.e., s.3.

¹⁹ İnuğur, a.g.e., s.156.

²⁰ Koloğlu, a.g.e. s.21.

ürünlerini vermeye başlaması olayı vardır. Yayınlarından yarısından fazlası Türkçe, gerisi Arapça'dır.²¹

Çok yakın tarihe kadar ilk Türkçe gazetenin 1831'de yayınlanan "Takvim-i Vekayi" olduğu sanılmış ve Türk basın tarihi bu gazete ile başlatılmıştır. Orhan Koloğlu ilk Türkçe gazetenin "Takvim-i Vekayi'den" üç yıl önce 1828'de Mısır'da yayınlanan "Vakayi-i Mısriye" olduğunu kanıtlamıştır.²²

İlk Türk gazeteleri , Mehmet Ali Paşa tarafından Mısır'da çıkarılan "Vakayi-i Mısriye" ile Honya'da yayınlattığı "Vakayi-i Girdiye'nin" yazarları devlet memuruydu. Geçimleri devletten aldıkları maaşa bağlıydı. Yazarları Vekayi-i Mısriye Vakayi nazırı, Vakayi Muharriri denilen Aziz, Sami, Hoca Nasri, Kâşif, Derviş Ahmet Efendiler ve düzeltmen Sait Efendi, Takvim-i Vekayi'de, ilk Takvim-i Vekayihane Nazırı Mehmet Esat Efendi, Onu izleyerek Numan Mahir, Akif Beyler, Recai, Ahmet Nazif, Esat Saffet Efendilerdir.. Ancak bütün yazar kadrosu Bâbüali Tercüme Odası'nın memurlarından oluşmuştur.²³

Türkiye'de matbaanın kuruluşu , III. Ahmet'in padişahlığı sırasında Lale Devrin'de mümkün olmuştur. Bu dönemde bir tercüme hey'eti kurulmuş, üç kütüphane ve bir (Nakkaşhane) açılmıştır. Levni gibi bir ressam yetişmiş ve yabancı ülkelerle ilişkilere girilmiştir.²⁴

Basın sanatının Osmanlı ülkesinde uygulanması İbrahim Müteferrika'ya aittir.²⁵ Basımevi konusunda İbrahim Müteferrika'yı destekleyen Yirmi sekiz Çelebizade Sait Efendi'dir.²⁶

İbrahim Müteferrika, İstanbul'da Türkçe eserler basımı için bir matbaa kurulmasıyla ilgili düşüncelerini "Vesiletü't-tıbaa" adlı bir risalede toplamış ve bu risaleyi, 1726'da Sait Efendi aracılığı ile Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'ya sunmuştur.²⁷

²¹ Koloğlu, a.g.e., s.21.

²² Hıfzı Topuz, (2003) , *II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*, Remzi Kitabevi, İstanbul, s.13.

²³ Koloğlu, a.g.e., s.26.

²⁴ İnuğur, a.g.e., s.145.

²⁵ Atilla Girgin, (2001) *Türk Basın Tarihi'nde Yerel Gazetecilik*, İnkıap Kitabevi, İstanbul, s. 3; Alpay Kabacalı, (1987), *Türk Yayın Tarihi*, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul, s.27.

²⁶ İnuğur, a.g.e., s.146.

²⁷ Girgin, a.g.e., s.4.

Şehülislamdan fetva ve III. Ahemed'den din kitabı basılmaması koşuluyla ferman aldıktan sonra açılan, ilk kitap "Vankulu Lügatı"1729'da yayınlanan ilk Türk matbaasında basılmıştır.²⁸

İlk Osmanlı matbaasının kuruluş tarihçesi İsveç büyükelçisi Edvard Carleson (1704-1767)'un 20 Temmuz 1735 tarihli raporunda şu şekilde özetlemiştir. "1726 yılında, içinde bir matbaanın kurulmasının topluma sağlayacağı bütün faydalarının etraflıca açıklandığı yazılmış küçük bir risale elden ele dolaşmıştır. Bu risâle sadrazam İbrahim Paşa'nın eline geçer. Risâleyi zamanın hükümdarı Sultan III. Ahmed'e sunar. Adı geçen padişah bu risâlenin kendisini pek memnun ettiğini beyan edip, Şeyhülislam da bu konudaki görüşlerini belirtmesini emreder."²⁹

İlk Türk Basımevi "Darü't-tıbaatü'l-amire" de ilk olarak "Kitab-ı Lügat-ı Vankulu"(Vankulu Sözlüğü) , 31 Ocak 1729 tarihinde basılmıştır. Bu eser , 1002 yılında ölen İmam Ebu Nasr Cevheri'nin, "Silahi'l- cevheri" "Vankulu" lakabıyla tanınan Mehmet Efendi tarafından derlenmiştir. Bin nüsha olarak iki yılda basılabilen bu eserin ilk cildi 666, ikinci cildi 756 sayfadır.³⁰

İstanbul'da Türkçe yayınlanan ilk gazete "Takvim-i Vekayi" (Olayların Takvimi) II. Mahmut'un çabasıyla 11 Kasım 1831'de çıkarıldı. İlk gazete , İbrahim Müteferrika'nın girişimiyle kurulan ilk matbaadan 105 yıl sonra çıkartılmış oldu.³¹

Hem habercilik, hem eğitim, hem de devlet icraatının herkesçe bilinip buna uyması ve böylelikle birliğin sağlanması amaçlarıyla yayımlanmıştır. Başlangıçta, öngörüldüğü üzere haftada bir düzenli yayımlandıysa da, sonradan düzensiz çıkmıştır. İlk döneminde ülkedeki azınlıklara devlet icraatlarını anlatmak gereksinimiyle Arapça, Farsça, Rumca ve Ermenice sayıları basılmıştır.³²

Basın sadece gazete çıkarma demek değildir. 1831'de Takvim-i Vekayi'nin çıkmasıyla basının başladığı söylenemez. Çünkü bu gazete bir havadis kağıdı değildir. Padişahın yayınlarını tanıtmaya başlayan bir yayındır.³³

"Ceride-i Havadis devlet tarafından desteklenmiş, özel çaba ve sermaye tarafından çıkarılan yarı resmi ilk Türkçe gazete sayılmaktadır. William Churchill adında İngiliz bir gazeteci tarafından yayımlanmıştır."³⁴

²⁸ Alpay Kabacalı, (1994), *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.5-6.

²⁹ Orlin Sabev, (2006), *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni (1726-1746)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, s.136-137.

³⁰ Girgin, a.g.e., s.5.

³¹ Topuz, a.g.e., s. 15.

³² Çakır, a.g.e., s.16-17.

³³ Niyasi Berkes, (2002), *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,s.260.

Ceride-i Havadis, içerik ve biçim yönlerinden “Takvim-i Vekayi’e” benziyordu. İlk sayılarında değişik ülkelerde geçen garip olaylara , coğrafya ve tarih bilgilerine yer veren ve bu içeriğiyle bir dergiye benzeyen, on günde bir yayımlanan “Ceride-i Havadis’in” okur sayısı ilk yıllarda 150’yi aşamadı. Bu nedenle yayını durdurmak zorunda kalınca, Churchill’e ayda 2500 kuruşluk devlet yardımı yapılmaya başlandı. Sonuçta “Ceride-i Havadis” bu yardımla yarı resmi bir gazete niteliğine büründü Osmanlı Devleti’nin çıkarlarını savunmaya başlamıştır.³⁵

“Ceride-i Havadis’in” dış ülkelerde muhabiri bulunduğu için dış haberlere büyük önem verilmiş, batı parlâmenter sistemine ait haberlere ve edebî çevirelere geniş yer ayrılmıştır. Bu yönüyle gazete aydın zümreye daha doğrusu küçük bir azınlığa hitap etmiştir. Özellikle İskendiriye’den haber bildiren bir gazeteci basın tarihimizin ilk muhabiri sayılmıştır.³⁶

Kırım Savaşı gazetenin gelişmesini sağlamıştır. 1854’te bazı İngiliz gazetelerinin muhabiri olarak Kırım’a giden Churchill, “Ceride-i Havadis’e” yazılar yollamış ve bu yazılar gazeteye bir canlılık kazandırmıştır. Kırım’dan sık sık önemli haberler gelmesi üzerine gazete özel sayılar yayımlamaya başlamış ve bunlara “Rüzname’i Ceride-i Havadis” denmiştir.³⁷

Özel girişimiyle yayınlanan ilk Türkçe gazete “Tercüman-ı Ahval’dır”. Kurucuları Agâh Efendi ve Şinasi Efendi’dir.³⁸

“Tercüman-ı Ahval”, özel teşebbüs tarafından ve hazineden yardım almadan çıkarılan ilk Türk gazetesidir. Bu yönüyle Türk basın tarihinde bir dönemin başlangıcı sayılmaktadır.³⁹

“Tercüman-ı Ahval”, basım şekli ve içindekiler itibariyle kendisinden önce çıkan gazetelere benzememiştir. Gazetenin sayfa tertibi de farklıdır. Haberler ve diğer yazılar, birbirinden itina ile ayrılmakta, mahiyetlerine göre her birisine başlıklar konulmakta, başlıklarda değişik puntolar kullanılmasına dikkat

³⁴ Girgin, a.g.e., s.21; Orhan Koloğlu,” *Osmanlı Basını: İçeriği ve Rejimi*”, Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi, C.I, s.68-93.

³⁵ Kabacalı, a.g.e., s.61.

³⁶ İnuğur, a.g.e., s. 172-173.

³⁷ Topuz, a.g.e., s.18.

³⁸ Koloğlu,a.g.e., s.43.

³⁹ İnuğur, a.g.e., s.175.

edilmektedir. Bazen yazılara ikinci başlıklar dahi atılmaktadır. Hatta haberlerin, mahal veya memleket itibarı ile ayrılmasına bile çalışılmaktadır.⁴⁰

İmzalı başyazı geleneği “Tercüman-ı Ahval” ile başlamış, tefrika ve tartışmalar bu gazete ile basınımıza girmiştir. İlk siyasi makale ve ilk tefrika bu gazetede yayınlanmıştır. Şinasi'nin (Şair Evlenmesi) adlı manzum oyunu basın tarihimizin ilk tefrikası olarak “Tercüman-ı Ahval'de” basılmıştır.⁴¹ Şinasi'nin “Şair Evlenmesi” adlı manzum oyunu, basın tarihinin ilk tefrikası olarak bu gazete de basılmıştır.⁴²

Ülkenin mali sorunları, Avrupa'dan sağlanması tasarlanan borç üzerinde dönen hileler, diğer gazetelerin fazlasıyla ticaret işlerine burun sokmaları, sermaye oyunları para kazanan sarrafların cambazlıkları, dış politika konusundaki eleştiriler “Tercüman-ı Ahval'in” işlediği konulardır. “Tercüman-ı Ahval'in” devletin yönetim sisteminin eleştirilerine hedef olması, çıkışından altı ay sonra kapatılması sonucunu yaratmıştır.⁴³

“Tercüman-ı Ahval'de” eğitim sisteminin aksaklıklarını belirten yazılarla, ilk siyasi eleştiri örneği verilmiştir. Yazarı Ziya Bey (Paşa) olduğu ileri sürülen ve eğitimdeki aksaklıkları konu alan bir yazı üzerine, hükümet duruma müdahale etmiş ve “Tercüman-ı Ahval” 1861'de, iki hafta süreyle kapatılmıştır. Böylece basın tarihinde ilk gazete kapatma olayı meydana gelmiştir.⁴⁴

Tanzimat devrinin büyük yenilikçi siması olan Şinasi Efendi Agâh Efendi'yi teşvik etmiş ve “Tercüman-ı Ahval'in” çıkarılmasına için yardımda bulunmuştur. Şinasi, kesin surette bilinemeyen bir sebeple “Tercüman-ı Ahval'in” yirmi beşinci sayısından sonra bu gazete ile ilişkisini kesmiş ve kendisi başka bir gazete çıkarmak için gerekli hazırlıklara girişmiştir. Şinasi, gazetesini “Tasvir-i Efkâr” adı altında, 27 Haziran 1862 tarihinde yayınlamıştır.⁴⁵

“Tasvir-i Efkâr”, Şinasi'nin ortaya çıkardığı bir gazetedir. 27 Haziran 1862'de çıkan ilk sayıda yayınlanan giriş yazısında belirtildiğine göre gazetenin amacı havadis vermek, halka kendi yararlarını düşünmeyi ve kendi sorunları

⁴⁰ Ertuğ, a.g.e., s. 172.

⁴¹ İnuğur, a.g.e., s. 176.

⁴² Girgin, a.g.e., s. 32.

⁴³ Koloğlu, a.g.e., s. 46.

⁴⁴ Girgin, a.g.e., s.33; Orhan Koloğlu, (1994) *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 32.

⁴⁵ Ertuğ, a.g.e., s. 179.

üzerinde durmayı öğretmektir. Bu yazıda Şinasi her hükümetin halkın yararına çalışmakla güç kazanacağını belirtmiştir.⁴⁶

Şinasi'nin kalemiyle hürriyet düşüncesini yayması bakımından, bu gazetenin basın tarihimizde çok önemli bir yeri vardır. Sütunlarında halk için yararlı makalelere ve başyazılara yer vermiştir.⁴⁷

“Tasvir-i Efkar” haftada iki gün çıkarılmıştır. Gazete iç ve dış haberler için ayrı ayrı sütunlar ayırmış ve bunlar “Havadis-i Dahiliyye” ve “Havadis-i Hariciyye” diye süslü başlıklarla verilmiştir. Şinasi, kamuoyu, düşünce özgürlüğü ile konularda uyarıcı başyazılar yazmıştır.⁴⁸

1865'te Şinasi'nin Paris'e kaçması üzerine “Tasvir-i Efkar” Namık Kemal'in yönetimine girmiştir. Daha önceleri sadece çeviriler yapan Namık Kemal, kolera konusu, kentin sorunları, eğitim, maliyenin düzenlenmesi konularında da eleştirilere ve yazılara yer vermeye başladı.⁴⁹ 1867'de çıkan “Şark Meselesi” başlıklı bir yazı dizisi üzerine Namık Kemal'in gazeteciliği yasak edildi. Bunun üzerine Namık Kemal Avrupa'ya kaçtı ve gazetenin yönetimi Recaizade Ekrem yaptı.⁵⁰

1866 yılında yayın hayatına katılan üç yeni gazeteden biri Ali Suavi yönetiminde çıkan “Muhbir” gazetesidir. Basın tarihimizde ayrı bir yeri ve özelliği olan bu gazetenin sahibi, Filip Efendi'dir. Bununla beraber “Muhbir'i” önemli bir gazete haline getiren, yazar Ali Suavi'dir.⁵¹

“Muhbir”, küçük boyda haftada beş gün yayınlanmıştır. Çeşitli fırsatlarla hükümet politikasını sert bir biçimde eleştirmiştir.⁵² Sert politikalarından dolayı kapatılmıştır.

22 Ocak 1869'da İstanbul'da “Basiret” adında bir fikir gazetesi yayınlanmaya başlanmıştır. Gazeteyi çıkaran, daha sonra Basiretçi adıyla anılacak olan Ali Bey'dir. Bu gazete, başlığın altına ilk defa (Millet Gazetesi) cümlesini koymuştur.⁵³

“Basiret”, küçük boyda dört sayfa olarak hafta da beş gün çıkarılmıştır. Dış haberlere oldukça önem verilmiştir. Gazete önceleri Vezir Hanı'nda, eski bir basımhanede basılırken, sonraları Asmaaltı'nda Papazyan Basımevinde basılmaya başlamıştır.

⁴⁶ Topuz, a.g.e., s.22.

⁴⁷ İnuğur, a.,g.,e.,s.182.

⁴⁸ Topuz, a.g.e., s.22.

⁴⁹ Koloğlu, a.g.e.,s. 48.

⁵⁰ Topuz, a.g.e., s.22.

⁵¹ İnuğur,a.g.e., s. 195.

⁵² Girgin, a.g.e., s. 43.

⁵³ Topuz,a.g.e, s.27.

1870 yılında yayın hayatına katılan “İbret” gazetesinin sahibi ve kurucusu Aleksan Sarrafyan Efendi’dir ⁵⁴

“İbret” gazetesi hürriyetin savunucusu olmuş, İstibdat yönetimini bütün gücüyle eleştirmiştir. Bu amaçla üç sayfalık makaleler yayınlanmıştır. Fikir gazetesi olarak yayını sürdürmüş , hemen hemen bütün yazılar Namık Kemal tarafından yazılmıştır. ⁵⁵

Her sayısında yeni sorunlar ortaya atılmıştır. O zamana kadar ancak Avrupa gazetelerinde görülebilen düşünceler en ayrıntılı şekilde “İbret’te” işlenmiştir. “İbret” yurtseverlik konusunu sık sık yinelemeye ve her Türk’ü vatanın refah ve iyiliği için bizzat çalışmaya çağırmıştır. ⁵⁶ Hükümet tarafından kapatılmıştır.

Tanzimat döneminde yukarıdaki gazetelerden başka gazetelerde yayınlanmıştır.

“Ayine-i Vatan” , Türk basın tarihinde yayınlanan ilk resimli gazetedir. 1866-1867 ‘de Eğribozlu Mehmet Arif tarafından yayınlanmıştır.

“Muhip”, 1867’de Şakir Efendi tarafından yayınlanmıştır.

“Utarit”, 1867’de Ayetullah Bey ve Musullu Sami tarafından yayınlanmıştır.

“Terakki”, 1868 yılında yayınlanmaya başlamış, 1870-71 Fransa-Prusya Savaşı’nda tam bir haber gazetesi gibi çalışmış ve savaş haberlerini günü gününe İstanbul’a ulaştırmıştır. Haftalık özel kadın sayısı Türkiye’de ilk kadın gazetesi olarak nitelendirilmektedir.

“Mümeyyiz”, 1869’da Sıtkı Efendi tarafından çıkarılan ilk çocuk gazetesidir.

“Hadika”, 1869’da Aşir Efendi tarafından çıkarılan gazete yazılarında daha çok tarıma ağırlık vermiş, bilim ve teknik gazetesidir.

“Diyojen”, 1869’da Teodor Kasap tarafından çıkarılan bir mizah gazetesidir. Türk Basın Tarihi’nde mizah, genellikle “Diyojen” ile başlamıştır.

“Hayal”, 1872’de Teodor Kasap tarafından çıkarılmış mizah gazetesidir.

“İstikbal”, Teodor Kasap tarafından 1875 yılında çıkarılmıştır. Siyasi, ilmi, ahlâki makaleler yayınlamıştır. Mili eğitim konusuna değinmiştir.

Daha önce Ali Suâvi’nin başyazarlığını yaptığı Muhbir Gazetesi’nin sahibi olan Filip Efendi, 1868’de Ali Reşat Bey ile beraber “Terakki Gazetesi’ni” yayınlamış ve “Hakayik-ül Vakâyi” gazetesinin de yönetimini ele almıştır. Onun

⁵⁴ İnuğur, a.g.e., s.215.

⁵⁵ Girgin, a.g.e., s.49.

⁵⁶ Koloğlu, a.g.e., s.54.

sahibi olduğu en önemli gazetelerden birisi de 1875 yılında çıkarılmaya başlanan ve 1884 yılına kadar yayın hayatını sürdüren “Vakit Gazetesi” olmuştur. Daha sonra Filip Efendi, “Vakit’in” yerine Tarik Gazetesi’ni çıkarmaya başlamıştır.

Bunlardan başka bu dönemde, “Vakâyi-i Zabtiye”, “Muhib-i Vatan”, “Asır”, “Medeniyet”, “Sadakat”, “Devir” gibi irili ufaklı pek çok gazete çıkarılmıştır.

Ahmet Mithat Efendi Tercüman-ı Hakikat gazetesinde gericiliğe ve tutuculuğa karşı savaş açmış, bu arada romanlar tefrika etmiş, tarih dizileri yazmıştır. Tercüman-ı Hakikat bu haliyle daha çok bir halk gazetesi olmuştur. Bu gazete halka bol havadis vermiş halk dilinde zengin yazılar yazmıştır.⁵⁷ Ansiklopedik bilgilerini halka yansıtma çabalarında çok başarılı olmuş, politikanın yasak olduğu bir çağda halka okuma zevkini aşılama başarmıştır.⁵⁸

1908’den sonra başlayan İkinci Meşrutiyet döneminde önce bağımsız görünmüş, İttihat ve Terakki Partisine karşı muhalefet yapmaya başlamıştır. Daha sonraları Ağaoğlu Ahmet’in sert yazılar yazdığı gazete, devamlı surette İttihatçılarla yapılan tartışmaların yayın aracı olmuştur. Balkan Harbi’nden sonra Ahmet Mithat’ın ölümü üzerine gazete Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar yayınlarını sürdürmüş, daha sonra kapanmıştır. Bilindiği üzere ancak 1955 yılından sonra “Tercüman” adlı yeni bir gazete yayın hayatına girecektir.⁵⁹

“Sabah” gazetesi ilk olarak 1876’da çıkmıştır. Gazetenin sahibi Papadopulus adında bir Rum’dur, başyazarı Şemsettin Sami Bey , müdürü de Mihran Efendi’dir.⁶⁰

Kadrosunda daha sonraları Ahmet Rasim, Mahmut Sadık, Diran Kelekyan, Hüseyin Cahit Yalçın, Adnan Adıvar, Ahmet Emin Yalman, Enis Tahsil Til gibi kimseler çalışmıştır.⁶¹

I.Dünya Savaşı’ndan sonra gazetenin başına Ali Kemal getirildi ve Peyam gazetesiyle birleşerek “Peyam-ı Sabah” adını aldı. Kurtuluş Savaşı’na taraftar olmadı. İzmir alındıktan sonra 12 Eylül 1922’de “Sabah” adıyla yeniden yayınlanmaya başladı. Mihran Efendi’nin basımevini satıp Avrupa’ya kaçması üzerine gazete kapandı. Ali Kemal ise yargılanmak üzere Ankara İstikbal Mahkemesi’ne götürülürken halk tarafından İzmir’de linç edildi.⁶²

⁵⁷ İnuğur, a.g.e., s.163.

⁵⁸ Koloğlu, a.g.e., s.64.

⁵⁹ İnuğur, a.g.e., s.265.

⁶⁰ Topuz, a.g.e., s.67; Selim Nüzhet Gerçek ,(1928), *Türk Gazeteciliği*, İstanbul, s.72.

⁶¹ Koloğlu, a.g.e., s.65.

⁶² Çakır, a.g.e., s.64.

“İkdam”, 1896’da “Sabah’a” rakip olarak, Ahmet Cevdet tarafından yayımlanmıştır. Kadrosunda Ahmet Rasim , Hüseyin Gürpınar, Necip Asım, Şinasi Hikmet, Teodor Kasap, Mahmut Sadık, Abdullah Zühtü, Hüseyin Cavit Yalçın, Maliyeci Cavit Bey, Ali Kemal, Yakup Kadri, Falih Rıfki gibi isimler yer almıştır. Başlığına “ Türk Gazetesi” deyimini yerleştirmiş ilk gazetedir. 1926’da kapanmıştır.⁶³

1877 Plevne Savaşı yenilgisinden sonra II.Abdülhamit, Meb’usan Meclisi’ni dağıtmış yurt dışına çıkan bir takım aydınlar tarafından yabancı ülkelerde Jön Türk gazeteleri yayınlanmaya başlamıştır. Örneğin “Hayal” gazetesi 1878’de Paris’te, 1879’da Londra’da, Ali Şefkati’nin çıkardığı “İstikbal”, İstanbul’da kapanınca 1808’de Cenevre’de, Gencine-i Hayal 1881’de Paris’te yayınlanan Jön Türk gazeteleridir.⁶⁴

“Meşveret”, Ahmet Rıza tarafından 3 Aralık 1895’te Paris’te Türkçe ve Fransızca olarak yayınlanmıştır. Türkiye’den gönderilen şikayet mektupları yayınlanmış, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin amaçları belirtilmiş ve örgütün görüşleri başlıklı yazıda açıklanmıştır. “Mizan”, Mizancı Murat olarak tanınan Murat Bey, Kahire’de gazetesini çıkarmış, bu gazetede İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin fikirleri savunulmuştur. II. Mesrutiyet’in ilanı vesilesiyle İstanbul’da yayınlanmaya başlayan gazete, 31 Mart’ı savunduğu iddiasıyla 12 Haziran 1909’da kapatılmış ve Murat Bey de Rodos’a sürülmüştür. “Osmanlı Gazetesi”, İshak Sukuti ve Dr. Abdullah Cevdet tarafından yayınlanmıştır. “Şûrayı Ümmet”, Paris’te Ahmet Rıza tarafından çıkarılmıştır.

---

⁶³ Koloğlu, a.g.e, s.65.

⁶⁴ İnuğur, a.g.e., s.273.

II.BÖLÜM

2- KAYNAK ÖZETLERİ 1

2.1.KİTAP ÖZETLERİ

Nuri İnuğur “Basın ve Yayın Hayatı” adlı eserinde basın tarihi , Türk basın tarihi ve basın hayatının doğuşu hakkında bilgi verilmiştir.⁶⁵

Orhan Koloğlu “Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi” adlı eserinde matbaanın icadı, Osmanlı Devleti’nde çıkan gazeteler hakkında bilgi vermiştir.⁶⁶

Hasan Refik Ertuğ “Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi” adlı eserinde basın ve gazete kavramının tanımını yapmış, gazeteye yakın vesikalar hakkında bilgi vermiştir.⁶⁷

Alpay Kabacalı “Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın” adlı eserinde basıncılığın tarihi hakkında bilgi vermiştir.⁶⁸

Hıfzı Topuz “II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi” adlı eserinde ilk Türkçe gazete hakkında bilgi vermiştir.⁶⁹

Alpay Kabacalı “Türk Basınında Demokrasi” adlı eserinde ilk Türk matbaasında yazılan eseri anlatmıştır.⁷⁰

Orlin Sabev, “İbrahim Müttferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni” adlı eserinde ilk Osmanlı matbaasının kuruluşunu anlatmıştır.⁷¹

Niyasi Berkes, “Türkiye’de Çağdaşlaşma” adlı eserinde Takvim-i Vakayi’nin padişahın yayınlarını tanıttığı yayın olduğunu dile getirmiştir.⁷²

---

⁶⁵ Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, İstanbul, 1978

⁶⁶ Orhan Koloğlu , Osmanlı’dan 21.Yüzyıla Basın Tarihi, İstanbul, 2006

⁶⁷ Hasan Refik Ertuğ, Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi, İstanbul, 1970

⁶⁸ Alpay Kabacalı, Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın, İstanbul, 2000

⁶⁹ Hıfzı Topuz, II.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi, İstanbul, 2003

⁷⁰ Alpay Kabacalı, Türk Basınında Demokrasi, Ankara, 1994

⁷¹ Orlin Sabev, “İbrahim Müttferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Serüveni, İstanbul, 2006

⁷² Niyasi Berkes, “Türkiye’de Çağdaşlaşma, İstanbul, 2002.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Transkripsiyonda Uygulanan Yöntem

Çalışma konusu olan Selanik Gazetesi'ne göre "Yeni Felsefe Mecmûası Yeni Hayat Müdafidir" yazısı 575 sayfa olup tamamı değerlendirmeye alınmıştır. Gazete Ağustos 1911 –Nisan 1912 'de toplam 17 sayı yayımlanmıştır. Gazete genel olarak yeni hayat, Türkçülük, yeni lisan feminizm Türk kadının hakları ve felsefi düşünürlerden bahsetmiştir.

Selanik gazetesinin yazı türü matbudur. Bunun yanında çalışma sırasında belgelerin mikrofilme çekimlerinin düzgün çekilmemiş olması çalışma şartlarını zorlaştırmıştır. 10 sayfalık bir bölüm Fransızca yazıldığı için tercüme edilememiştir. Bazı bölümler ve yazılar silik olduğundan dolayı transkribe edilememiştir.

Çalışmadan gereği gibi faydalanılmasını sağlamak amacıyla kelimeler günümüz okunuşuna uygun şekilde transkribe edilmiştir. Mesela "itdiği" kelimesi "etdiği" olarak, "içün" kelimesi "için" olarak yazılmıştır. Bununla birlikte bazı kelimelerin anlamını bozmaktan kaçınmak amacıyla olduğu gibi transkript edilmiştir. Böylece Osmanlıca sözlükten faydalanılması kolaylaştırılmıştır. Okunamayan kelimeler ise (...?) parantez içinde üç nokta soru işareti olarak gösterilmiştir.

2.2.Bulgular ve Tartışma

Selanik Gazetesi "Yeni Felsefe Mecmûası Yeni Hayat Müdafidir" yazısı Selanik'te M. Zekeriya Sertel ve Ahmet Hamdi Beylerin çıkardığı ilk Türk felsefe dergisidir. Abdullah Feyzi Bey'in "Muhit-i Mesai" dergisinin yerine çıkmaya başlamıştır. Ağustos 1911 - Nisan 1912'de toplam 17 sayı yayımlanmıştır. 15 günde bir çıkarılmıştır. Önemli yazarları M. Zekeriya (Sertel), Rasim Haşmet, Suphi Ethem, Kâzım Nami (Duru), Mustafa Nermi, Selahattin Asım ve Ali Haydar (Tanır) Beyler 'dir . Fransız düşünür Alfred Fouillée nin dergide makalesi vardır.

Küçük boy bir dergi olan "Yeni Felsefe Mecmûası", merkezinde Ziya Gökalp'in bulunduğu ve İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne bağlı "Yeni Hayat" çevresinin yayın organlarından biridir. "Genç Kalemler" dergisi ile paralel bir yayın sürdürmüştür. Türkçü hareketin ilk yayın organlarından biri olan Yeni Felsefe Mecmûası "Yeni Lisan'ı" ve "Yeni Hayat'ı" savunmuştur.

Türk milliyetçiliğini savunan dergi gençlerin düşüncelerini eleştirmektedir. Özellikle "Yeni Hayat" adlı yazılarında Türk gençleri üzerine düşen görevi yapmamaktan dolayı suçlamaktadır. Batı'nın ilim ve irfanı yerine örf ve adetinin örnek alınmasını sık sık eleştirmiştir. Türk gençlerinin Batı'yı örnek almalarını, Batılılar gibi davranıp kendi ülkelerini, örf ve adetlerini unuttuklarını ileri sürmüştür. Gençlerin Türk milliyetçiliğini savunup ülkelerine sahip çıkmalarını tavsiye etmiştir.

Dergide yer alan konulardan biri de Feminizm ve Türk Kadınlarının toplumdaki yeridir. Feminizm akımının Türk toplumuna uygun olmadığını ileri sürmüştür. Kadınların Selanik gibi bir yerde bile son derece ilkel şartlarda yaşadığını, kadınların erkeklerden şiddet gördüğünü, kadınların Türk toplumundaki yerinin içler acısı olduğunu dile getirmiştir. Türk kadının içinde bulunduğu durumdan kurtarılması görevini gençlere vermiştir.

Yazıların çoğunda sosyal hayatı ele almıştır. Değişik konulara çıkan yazılarında reklamlar yer alır.

Fransızca ile yazılan bir sayfa, Latin Alfabesi ile yazılmıştır. Buna göre Türkler, 1 Kasım 1928'den önce Latin Alfabesini kullanmışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TRANSKRİPSİYON

4.1.Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 1, 10 Ağustos Pazartesi

(...?) tabi' edilmiştir.

10 Ağustos Pazartesi

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero -1

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zâde

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

Yeni Hayat Nedir: Tahrir Heyeti – Son Nazariyeler: Maddi Âlimlerin
İstikbali Losyen Povankara – Yenilik: Subhi Edhem- Kayıdları Kayırmalıdır: M.
Zekeriya...

İdare hanesi: Selanik' de Rum ili matbaasındadır.

Mes'ul müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Selanik' te "Rum ili" matbasında tabî olunmuştur.

Kâr'ilerimize

(Muhit- i Mesai) bu günden itibaren (Yeni Felsefe Mecmûası) namıyla intişâr edecektir. Bizim mecmûada neşr edeceğimiz makalelerin ekserisi hatta cümlesi felsefî olacağından bu ismi daha münasip gördük. Binaenaleyh Muhit-i Mesai abonelerine (...?) (Yeni Felsefe Mecmûası) irsâl edilecektir. Mecmûamız şimdilik 24 sahife olarak çıkacaktır. Fakat ileride sahifeler tezyîd edilecek ve şimdiye kadar bizde tatbik edilmemiş yeni bir usulde neşr olunacaktır. Daha birinci haftadan bütün emellerimizi vücuda getirmeyeceğimiz tabîdir.

Gelecek nüshamızda psikolojiye aid iki muhterem imza ile en son nazariyelere aid gayet müfid iki makale ve ıstılahların tatbikine dair istîzâhname bulunacaktır. Pek yakında mündericâta pek büyük bir terakki temini için bir çok muhterem kalemlerin mecmûamıza muavenetini talep etmekteyiz. Bu suretle vaki' olan sa'yımızla muhterem kâr'ilerimizi memnun edebileceğimizi ümit etmekteyiz.

Beni zâde

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

SAYFA -17

Ve fena târî olmuyordu. Yukarıda isimlerini yâd ettiğimiz Povankara,? Lobun? gibi zatlar son muazzam eserleriyle gerek maddenin gerekse kudretin bu ebediyet imtiyazlarına mühim darbeler ettirdiler. Lobun? meşhur (Maddenin Tekâmülü) ismindeki eserinde (hiçbir şey doğmaz hiçbir şey fena bulmaz) nazariyesini tashih ederek (madde doğmaz fakat fena bulur) nazariyesini ikâme etti. "Kuvvetlerin Tekâmülü" ismindeki eserinde ise "kudretlerin mahv olmazsa bile fa'alliyetten sakat kalmadığı" nazariyesini Povankaralar?, vesair alimlerle beraber ispat eyleyip bir çeyrek asır evvelki alimler için en aziz ve muhterem olan esasları metin ve polad bir el ile devirdi.

Zaten tabîyyât ve meyhanikiyata? o kadar mutlakıyyet idare etmeğe sebep riyazi muaddeler idi. Cebir lisanıyla söylenen her şeyde derhal müzakere ve tedkîk edilmeyecek bir hassa tasavvur olunuyor. En reybî bir dimağ mikdar ve kemiyetlere çarçabuk itimâd ile onların önünde eğiliyordu. En sade nazariyelere maskeleyerek te'yîde çalışan bu riyazi usûl şüpheyi te'yîd etmekten başka bir şeye yaramaz.

Riyaziyatta farziyyeden doğuyor. Onun da istinâdgâhı kendi anlayışı kendi vehmidir. Ba husus ki tabîyyât meseleleri daima riyâzîyye muaddeleri ile mantık mukayese ile hal ve tevsir edilmeğe çalışılırsa aldanmak muhakkaktır. Tabîyâtta hatta riyâzîyatta esas tecrübe müşahede tarassüd olunmadır. Fikri ve indi mukayeseler ve mütalaalardan ziyade tecrübeler, ameliyye tarassudlara, ehemmiyyet vermelidir.

SAYFA – 18

Yeni keşifler şüphesiz ki her şeyden evvel tecrübe ameliye ve müşahedelerin meşrû evlatlarıdır ve bunlar dün hakim olan fenni itikâdlarımızı ne kadar çözülyorsa o kadar memnuniyeti icap edecek bir eser ortaya koymuş olacak. Bu anarşi hakikate doğru ilerleyen mefkûrenin mes'ûd hatvelerini irâ'e ve ihtâr ediyor. Kainat, göremediğimiz takdir edemediğimiz bir çok hakikatlerle doludur. Bu hakikatleri bizden saklayan kara perde ekseriya eski alimlerimizin ortaya attıkları indi te'vîllerden, muallimlerimizin mekteplerde klasik bir hale giren bu esasları dindarcasına, teşir eylemlerinden ileri geliyor. Tarih bu gibi bir kat'îyyet kazanmış fennî nazariyelerin beşerin terakkisine ne kadar büyük bir mani' teşkîl ettiğini red edilemez bir surette ispat ediyor.

Dün mektepte yıkılmaz birer hakikat gibi bize öğretilen nazariyelerin de kainatın mu'zam ve sehâr inkılap kanununa tâbi ve tahvile mahkûm olduğunu, insanların terakki ederek onlardan da iyi onlardan da doğru esaslar keşf ve teferrüs edebileceğini utmayalım, ve bizden sonra gelecekler bu fennî ma'bûdlara da inanmayarak yeni hakikatler bulmaya gayret etmelerini teferrüs ve tedkîk ile yeni keşiflerde bulunabileceklerini telkîn eyleyelim. Dekart'ın (Descartes) en büyük fazileti o güne kadar sarîh hakikatler gibi ta'lîm olunan esaslardan da şüphe ederek baştan tetâbu' ve tahkike başlamasıdır. Ayaklarımızın pek muvakkit bir zaman için istinâd ettiği bu mezakada mehavvil toprak üzerinde hiçbir şey edebi ve mutlak değildir.

SAYFA -19

Yeni Ahlak

Kemâl ve hakikat henüz bugünkü nesil için pek uzak bir âtidedir. Tedkîk ve teferrüs bir insanın daimi bir konudur. Kat'îyyet mutlakıyyet mazinin siyah bir yadigarıydı. Mefkûre için inkılâp daima inkılâp vardır.

Rasim Haşmet

Yeni Ahlak

İbtidâ'î insanlarla şimdikiiler arasında fikren ihâza edemeyeceği büyük bir fark vardır. İlk insanların yaşayışlarındaki şartları bugün oldukça biliyoruz. Halbuki mesela bundan bir asır evvelki ceddlerimiz bize nisbetle daha cahil idiler. Gün geçtikçe beşeriyet ilerliyor, hatta evvelleri bu terakkiyi ne kadar aheste yapıyor ise de şimdi o kadar serî' yapmaya çalışıyor. Bilfarz yalnız on dokuzuncu asırda beşeriyetin vücuda getirdiği terakki eserleri kemmiyetçe değilse de kifayetçe daha evvelki asırların terakkisi yekûnundan fazladır, denilebiliyor. Her halde bugün ecdadımıza nisbetle daha başka bir hayat yaşıyoruz, medeniyet vasıtalarının taaddid ve teksiri bizi daha sürat ve suhuletle yürümeye sevk ediyor. Bir vakitler ikmâline ömürlerin amirlerin kifayet edemediği bir iş, bugün birkaç dakika içinde görülüyor.

Bununla beraber, bugün arzın muhtelif noktalarında yaşayan insan cem'iyetlerini aynı medeniyet derecesinde görüyoruz. Hatta

SAYFA -20

bize ibtîdâ'î insanlardan numuneler gösteren bir çok kümeler mevcuttur. Bir yerde bir fikir her türlü kayıtlardan azade olarak pek yükseklerle çıktığı halde, aynı yerde diğer bir yerde en ibtîdâ'î insanlarınki kadar aciz ve karışık bulunuyor. Bütün bu tevâvütleri tedkîk eden alimler var ve onlar sayesinde insanîyetin geçirdiği mütevâlî terakki safhalarını takip edebiliyoruz yine o sayede âtînin daha muşşaa olacağı hakkında nikbin fikirler ediniyoruz.

İlk insanlar nasıl yaşıyorlardı? Bunu anlayabilmek için çok uzaklara gitmeye hacet yoktur. Bugün biz burada elektrik ve hava gazı tenvîr vasıtalarından istifade ediyoruz. Halbuki Anadolu'nun bazı köylerinde petrolün ne olduğunu bilmeyenlerde vardır. Oralarda hem hararet, hem ziya tevlîd eden çıra kullanırlar. Acaba çiranın ziyâ neşr edeceği bulabilmek için insanlar ne kadar zahmet çektiler? Bir çok eserlerden anlıyoruz ki ilk insanlar ateşin ne olduğunu bile bilmiyorlardı. İki çakmak taşının birbirine çarpmasından hasil olan kıvılcımı, ateş istihsâline ittihâz edebilinceye kadar, asırların olmuş olduğunu istidlâl ediyoruz. Şimdi her şeyin buna kıyas edebiliriz; bu suretle anlarız ki ilk ecdadımız vahşet, cehalet ve acı bir sefalet içinde hayat geçirmişlerdi minferid hayatta aile hayatına, aile hayatından kabile hayatına girinceye kadar kim bilir ne kadar asırlar güzeraan oldu! Bu halde onların

zekâcade ne kadar biçare olduklarını tasavvur edebiliriz. Zaten bu günde misaller buluyoruz. Kutuplara civâr

SAYFA -21

olan yerlerde yaşayan bir takım ibtîdâ'î kavimler vardır ki bunlar, merâmlarını ifade edecek kadar bir lisana bile mâlik değildirler. Ekserî işaretle anlaşılır; ve üç beşten fazla saymadıklarından zamanın güzeranı , hatta kaç yaşında olduklarını bilemezler. Bugün bu derece ibtîdâ'î insanların bulunması, ilk babalarımızın onlardan daha ne dereceye kadar dûn buldukları hakkında bize bir fikri sarî' verebilir.

İnsaniyet bunca asırlar tarafında nasıl olmuş da şimdi bizim istifade etmekte olduğumuz terakkileri vücuda getirmiş? Filhakîka en çok tedkîke değeri olan bir mesele varsa oda budur. Bu terakkilerin âmillerini arayıp bulmak lazımdır. İlk zamanlarda insanların nazarı câlib bir terakki gösterememiş oldukları aşikârdır. Bhusus minferid yaşadıkları müddetçe hiçbir terakki vücuda getirememişlerdir. Birbirleriyle münasebete başladıkları andan itibaren ortaya ciddi terakkiler çıkardıklarını görüyoruz. Bu münasebe, hatta muhâsama şeklinde bile olsa yine bir zekinin bulunduğu bir vasıttan diğerlerinin istifade edebilmesi suretiyle terakki vücuda getirebilmiş olması değildir. O halde terakkinin en birinci amelî insanlar arasındaki münasebet ve bu münasebet dolayısıyla yekdîgerinin yaptığından istifadedir. Buna “ilm lisanında “birlikte çalışma cooperatin” diyorlar. İşte beşeriyetin bütün mucizeleri bu birlikte çalışma sayesinde vücuda gelmiştir.

“Birlikte çalışma” tabiri izah edilmek ister. Bir mütefekkir çıkar, ocakta kaynamakta olan bir tencere dikkatini celb eder. Tencere kaynadıkça buharın tesiriyle kapağın oynaması,

SAYFA -22

buharın bir kuvvet olduğu hakkında kendisine bir kağıt verir. Bu kuvvetten istifade etmeyi kavrar. Keşfini ve tecrübelerini yazar. Ondan sonra diğer bir mütefekkir zuhur eder, buhar kuvvetiyle müteharrik bir makine icat eyler. Diğer biri onun noksanlarını eder. Sonradan gelen , evvel gelenin noksanlarını telafi ederek ortaya vapurlar, şömendiferler, fabrikalar çıkarırlar. “Deny Papan ”? minferid yaşamış olsa idi, keşfi kendisiyle beraber kalır, buharın bugünkü akıllara hayret veren eserleri elbette vücuda gelemezdi. Şu halde bütün terakkilerin en birinci saiki insanların

cem'iyetler haline girmesi ve birbirlerinin keşiflerinden istifade ederek, birinin bulduğunu diğeri ikmâl eyleyerek birlikte çalışmalıdır.

Buradan çıkaracağımız ahlaki netice “birlikte çalışma”nın insaniyet için bir nimet olduğunu anlamak ve bu nimetin şükrunu haleflerimize iddia etmeye çalışmaktır. Bugünkü noksanları biz de telafiye sa'y edersek insaniyetin âtisini cidden muşşaa kılmaya hizmet etmiş oluruz. Geçirdiğimiz istibdâd devrindeki sefil ve zelîl hayatımızla bugünkü hayatımızı mukayese edersek, nail olduğumuz hürriyette birlikte çalışma sayesinde tevellüd etmiş olduğunu istidlâl eyeriz. Bizden evvel hürriyetlerini istihsâl olunacağında mütehayyir kalırdık, bu günkü hürriyetimizde, saadetimizde mesela bir “Gutenberg” ne büyük bir muaveneti olduğunu anlayabiliriz . Tabiat keşif edilmezden evvel insanlar içinde ma'rifet gayet mahdûd idi. El ile yazılan kitapları

SAYFA -23

ne herkes tedarik edebilir, ne de bir kitabın yüz binlerce nüshaları tamim olunabilirdi. Tabiat marifetin istişarına en bir münüm? vasıta oldu. Büyük müfekkiri düşünceleri, kitaplar sayesinde tamim etti. Okuyan herkes hakkın ve vazifenin ne olduğunu öğrendi. O halde bütün hürimlenler? Gutenberg ”müteşekkiri , minnettardır.

Âlemde her şey böyledir. Biz; düz gelip geçenlerin sa'ylarından büyük mikyâsda müstevîd oluyoruz. Bugün isimleri malum veya meçhul milyonlarca ölümler, bizim velinimetimizdir. Onlara medyûn olduğumuz şükranı ancak haleflerimize, daha mes'ud hayat şartları terk etmeye çalışmakla iddia edebiliriz. Eğer seleflerimiz yalnız hôte- bîn olsalar idi de yalnız kendileri için çalışmış bulunsalar idi bize kendi bulduklarından hiçbir şey bırakmış olsalar idik, şüphesiz bizde kendimiz için yeniden başlayacak idik. Bu surete insaniyet geldiği noktada sayacak, bir hudud ilerlemeyecek, bugün gördüğümüz terakkilerin hiç birisi vücuda gelmeyecekti...

Bir Pastör (Pasteur) mikrop nazariyesini bulmakla hergün dünyaya gelen yavrucağı muhakkak ölümlerden kurtarmış oluyor. Bu suretle sermedî insaniyetin arasında edebi bir hayat yaşamaya muvaffak oluyor. İşte bu sermedî hayat ciddi sa'yların .hakiki bir mükafatıdır. Herkes aynı büyük mükafatı kazanamaz. Fakat o asrın meşhur terakki amilleri meyanında bulunmak insan için bir şereftir. “Ben bugün mevcut olan saadet ve refah vasıtalarından istifade ederek yaşıyorum. Benden sonra yaşayacaklar nasıl yaşarsa yaşasın.”

SAYFA 24

Diyecek kadar h d-b n olmaktan ne kazanırım? O halde vicdani hazzın manası mefkûd olur. Böyle diyenler yalnız d ş nebildiler ki kendilerinden evvel gelenlere kendileri gibi söylemiş olsalar idi, mahzur oldukları refahı g remeyeceklerdi! Binaenaleyh cemaat içinde her fert, insaniyet binasının taşını taşıyan, kumunu eleyen, kirecini karıştıran, duvarını  ren, çatısını kuran ileh amelesidir. Bu vazifesini unutmamalıdır. Her hak, bir vazife mukabili bugünkü umumi refaha istihk k iddia eden kimsede vazifesini bilmelidir.

Kazım Nami

Selanik, Edirne, Kosova Vilayetleri maarif müfettişi.

SAYFA -25

Ne İçin Utanıyoruz?

İctimâiyyât

Ne İçin Utanıyoruz?

İnsanların m ctemien yaşamları kendilerinin bir çok kayıtlar altında kalmalarını intâc etmiştir. Bu sebeptendir ki her ictimâi heyet basit veya derin, doğru veya yanlış bir takım kayıtlarla mukayedir hatta hürriyet bile ictimâi heyetlerde bir çok kayıtlarla taky d edilmiştir. Bilfarz h rseniz, fakat umumun “adabı” haricine çıkamaz, istediğiniz gibi hareket edemezsiniz. Bir taraftan (din) diğer taraftan “ahlak” denilen manevi mevhu m kuvvetler sizin ellerinizi ayaklarınızı bağlamış, kanun ağzınızı tıkamıştır. Hususuyla sizden d n bir derecede bulunanlar yanında bütün bütün ihtiy tla hareket etmek mecburiyetindedesiniz, çünkü bir tecavüze de maruz kalabilirsiniz. Onların saçma fikirlerini, budalaca düşüncelerini tasd k edeceksiniz: işte riyakarlık buradan tevellüd eder.

İctimâi bir surette yaşamak mecburiyeti bundan başka daha bir çok ictimâi kayıtların tekununa da sebebiyet vermiş ve insanların minferiden yaşadıkları taktirde ri yete mecbur olmadıkları bir takım kayıtlar ri yetini icap ettirmiştir. İşte utanmakla insanların m ctemien yaşamaya başladığı günden epeyce bir müddet sonra zuhur etmiştir. Fakat insanlarda utanmak yani geçen makalemde de söylediğim vecihle

SAYFA-26

(hicâb) hissini tevlîd eden ne olmuş? Şimdi de bunu tedkîk edelim.

Bazı filozoflar beşerin hayatını bir şahsın hayatına teşebbih ediyorlar. İbtidâ'î beşeriyeti bir şahsın çocukluk devri farzediliyor. Sonra tedkîklerine devam ediyorlar. Bu farz ve tahmin tamamen doğru olmamakla beraber büsbütün atılacak kadar da mecrûh ve merdûd değildir. Çünkü hakiki ve ciddi bir surette beşerin umumi hayatıyla bir şahsın hususi hayatında takip eden safhaları tedkîk edersek o vakit ne büyük bir müşâbehet bulunduğu kolaylıkla tezâhür eder: İşte hicâb hissi cihetinden vaki olacak bir tedkîk de bunu bize az çok vâzî' bir surette gösterebilir.

İlk doğan çocuklarda hatta ihtimâl üç dört yaşına kadar varanlarda bile hicâb hissini bulduğu kimse iddia edemez. Bir çocuk kat'îyen utanmak nedir bilemez. Onu utanmayı öğreten peder ve validesinin telkînleridir. Eğer o çocuk hiçbir telkîne maruz kalmazsa onun için ayıp uzun müddet meçhul bir şeyi kalır.

İşte ibtidâ'î bir cem'iyette bulunan insanlarda da utanmak yoktur. Onlar yek dîgerlerinden sakınacak, çekinecek sebepler bulamıyorlardı. Fakat yavaş yavaş hicâb hissini onlara istila etti ve bazı şeylerin ayıp olduğunu gösterdi. Bu utanmayı tevlîd eden ne oldu bilir misiniz? İnsanların fenalık yapmaya başlamaları bir çoğunda ilk defa utanarak yaptığı şeyi mutlaka fenadır ve yahud o cem'iyet fena diye itikâd ettiği bir şeydir. Bugün beş yaşına gelmiş bir çocuk

SAYFA- 27

Hiçbir vakit hırsızlığı doğrudan doğruya söyleyemez. Hiçbir genç bir kız ile meşrû olmayan bir münasebette bulunduğunu itiraf edemez. Çünkü bunların o cem'iyette fena bir surette telâkki edildiklerini bilir. Binaenaleyh söylediği vakitte bile hicâb ile bir çok tereddüdlere itiraf eder. Dikkat ediniz; göreceksiniz ki insanların yapmasında, icrasında hicâb ettikleri şeyler daima fena diye itikâd edilen muamelelerdir.

İbtidâ'î bir cem'iyette de insanların ilk defa gizlemeye lüzum gördükleri şeyler fena olmaz. Lazım gelen hareketlerdi. Mesela hırsızlık gizli yapılmaya başladı. Kadınlar hırslarını bütün bir cemaat önünde tatminden ictinâb lüzumunu hissettiler. Çünkü bunun bir çok fenalıklar tevlîd etmesi muhtemeldi. Daha sonra insanların vaz' ettikleri ahlaki kayıtlar çoğaldıkça utanmakta çoğaldı. Ahlaki kayıtları vaz' etmeye birinci sebepte insanları fenalıktan mümkün mertebe men'etmek arzusu olmuş idi. İşte bu mütevalî kayıtlar insanlarda bir utanmak hissi bıraktı. Bugün herkes az çok utanıyor. Çünkü ecdadımızdan intikâl eden bir adet bizde bunu

“instincte- sevk-i tabîi” haline koymuştur. Çünkü “sevk-i tabîi” ecdadımız tarafından iktisâb edilen adetlerin ırsi bir surette intikâlinden ibarettir. Ve bil zarure bugün biz de hicâb hissine sahip bulunuyoruz.

Fakat acaba utanmak insanlardan kalkacak mı?

İctimâiyyâtta kat’î bir hüküm vermek her vakit hatadır. Şimdiye kadar hiçbir ictimâiyyâtçı izdivâç yarın şu şeklini,

SAYFA-28

iktisâb edecektir.” Yahud “aile teşkilatı böyle bir tahvile maruz kalacaktır.” Demeye selâhiyyet-dâr değildir. Çünkü münevver ictimâiyyet kanunları iktisat kanunları kadar kat’iyyet iktisâb edemedi. Bu sebeple vak’i olacak tahminlerin tamamen hatadan salim olduğu iddia edilemez. Yalnız bir hususun tevlîde sebep olan amiller ve unsurlar tedkîk olunur, ve takip edilirse az çok bir isabetle o hususta fikir ve mütalaa beyan edebilir.

Biz utanmak hissini ibtîdâ’î âmilleri arasında, yapılan fena muameleler gösterdik, ve gayet sathî suretle takip ettiğimiz muhtelif safhalarda görüldü ki insanlarda fenalık çoğaldıkça hicâb hissi tezâyüd etmiş ahlaki kayıtlar fazlaştıkça utanmak kelimesinin takyîd ettiği hususlarda ziyadeleşmiştir. O halde diyebiliriz ki insanlar terakki ve tekemmül ederek aralarında fena muameleler icra etmekten ictinâb ettikçe utanmak azalacak, ahlaki kayıtlar daraldıkça “hicâb” hissini tehdit ettiği dairelerde ufalanacaktır. Nitekim bugün insanlar az çok tekemmül edince utanmak hissini daha dar bir dairede kaldığı görülüyor mu? Sonra ahlakî kayıtlar gittikçe ufalıyor, onların insanları bağladığı kayıtlar çözülüyor. Fakat düşünülecek bir nokta kalıyor. Acaba fenalıklarda mütanasiben kalıyor mu?

Ma’at-teessüf görüyoruz ki fenalıklarda belki bir tezayid var. Bugün Paris, Londra cinayet ve fahiş münbaiddir. Çünkü hayatın icabları çoğalıyor. Çünkü yaşamak güçleşiyor. Çünkü açlık tevsii ediyor. Paris’in midbedeb? konakları karşısında binlerce

SAYFA- 29

amele ve aileler ziyadan külliyyen mahrum kulübelerde ikamet ediyorlar. Ve bu şüphesiz onlarda büyüklere karşı sonsuz bir intikam hissi tevlîd ediyor. Buradan da cinayetler doğuyor.

Fenalıkların Menbainı:

Maada ile meşimede? aramalıdır diyenler pek ziyade isabet göstermişlerdir. Ve bu cinayet ve fahiş âmilleri ortadan kaldırmadıkça beşeriyetin fenalıklarda kalkamayacaktır. Şu kadar var ki insanlar fenalıkları başka surette anlamaya başladılar. Dün fena görülen şeyler bugün (tabîî) telakki edilmeye başladı. Beşerin itikâdı değişiyor. Ecdadımız saçma fikirlerinden doğma budalaca hükümlere, kayıtlara riayet edilmemek isteniyor ve bu itikâd yavaş yavaş her tarafa istila ediyor. Bunun içindir ki fenalıklar yalnız bir iki noktaya münhasır kalıyor. Yalnız utanmak bir iki muameleye atıf edilmekle iktifâ olunuyor. Artık bugünkü hayatın utanmayı kaldırması icab ettiğine hükmediliyor. Eğer yarın bu pek dar kalan dairede kaldırılabilirse beşeriyette utanmak kaydından kurtulacak değildir. Fakat ne kadar beklemek icab edecek? Onu da âtî tayin edecektir.

M . Zekeriya

SAYFA-30

Yirminci Asır Güzel ki?

İnsan, Fikir, His

İnsanın hemen daima hissine tâbiyetiyle hareket ettiği söyleniyor. Filhakîka tedkîk edilecek olursa bu sözün sıhhati tasdik olunur. Şu kadar var ki bütün insanların tamamıyla hislerinin zebûnî bulduklarını ben kabul edemem ve derim ki ırsî olsun, muhitin tesirleri neticesi ile olsun maneviyat üzerinde hakim bulunan hisler maddecilik ilerledikçe, fikir tenevvür ve terakki ettikçe sönmeye başlar.

Bunun izah için zekâ ve tahsilleri itibarıyla muhtelif derecelerde bulunan üç şahsın hal ve hareketlerini mütâlaa nazarına almak kâfidir.

Evela garbî ve hiç tahsil görmemiş bir adamı okuyalım: Göreceğiz ki bu uzun senelerin sürükleyip getirdiği itikâdların eseridir. Bu itikâdına küçük bir darbe örmeye kalkışmak kendisini isyana sevk edecektir... Bu bir adam bir insan değil bir barıcadır? hayattan mahrûm bir mevcûddur.

Sâniyen biraz zeki, biraz tahsil görmüş biraz düşünebilir birisinin hareketlerine bakalım: Anlayacağız ki bu pederinin, ceddlerinin itikâdlarının kör bir ma'kebi değildir. Onların içinde, fikrinde yer tutması bile insanîyet, fikir namına cinayet olabilecek – amiyane tabiriyle- pek saçma şeyler vardır. Bunları düşünür, fakat düşünürken korkar, kabahat işlemekte olmasından ihtiraz

SAYFA-31

eyler, o eskiliklerin bir kısmına tabîyyetle beraber diğeri bir kısmının esaretinden kendisini kurtarır...

Sâlisen serbest düşünebilen, fikrinin mârzî enkazı altında ezilmesine müsaade etmeyen münevver bir ferdin düşüncelerini tedkîk eyleyelim:

Bu tedkîkimiz neticesinde bunun için başlıca iki yol bulunduğu bir dereceye kadar ric'î diğeri müterakki bir tarîk olduğunu ve kendisinin fikri tekemmülüne göre bu iki tarîkten birini takip edeceğini göreceğiz.

Eğer bu şahsın fikri bir tekemmülüne mazhar olmuşsa, ric'î yola kat'îyyen yanaşmayacak, hissin fikrini mağlup etmesine meydan bırakmayacaktır. Eğer fikri tekemmülü nisbeten daha dün ise fikirlerinin doğruluğuna kani' olduğu halde hüsne tabî olacak fikirlerine akim bırakacaktır. Görülüyor ki his her şahıs için kat'î bir hakim değildir. Terakki ve tekemmül ne kadar ziyade olursa hisler o kadar söner, fikir o kadar galibiyet ve muzafferiyet kazanır. Netice olarak şurasını söyleyelim ki düşünen insanların his ve fikirleri daimi bir mübâreze içindedir. Temenni olunuyor ki beşeriyetin mes'udiyetini intâc edecek olan "fikir" galip olsun, hisler ezilsin, öldürülsün. Bunu teminde yine fikir ile düşünmekle kabîl olur. Ben babamın, muhitimin itikâdlarının bitalanına? kan'î olduğum halde hissime tâbiyyetten kurtulamazsam budalalığım hükmetmekte tereddüd etmeyeceğim hatta nazarımda, itikâdlarına yine düşünmeden merbût onların benim bu suretle hareketin taktirinde fevkimde bir mevkî haiz olduklarını itiraf edeceğim. Yine konuşuruz.

SAYFA-32**Tenkîd Sahifeleri****Bibliyografi**

Bu nüshamızdan itibaren intişâr eden eserlerden ve bu eserlerin mâhiyetlerinden bahs ederek genç kar'îlerimize okunacak kitapları intihabda rehberlik etmek istiyoruz. Bir gencin en büyük tettebbu' sahası bizde Fransızca eserler olduğu için gelecek nüshadan itibaren Fransızca neşr edilen eserler hakkında da bazı mütalaalar beyan edeceğiz. Yalnız mecmûamızın hacmi mufassıl tenkîdlere müsâid olmadığından (revvî? filozofik) de olduğu gibi bizde tenkîdlerimizin mümkün olduğu kadar mücemmil surette icra edeceğiz.

Malûmât-ı Medeniye

Giritli Ahmed Saki Bey tarafından i'dâdî mekteplerinde okutturulmak üzere neşredilmiş bir kitaptır. Tahrirde kafi derecede sadelik mevcut değilse de şimdiye kadar bizde neşredilen ma'lûmât-ı medeniye kitaplarına her halde tercih edilir. Zaten i'dâdîlere mahsus olmak üzere şimdiye kadar hakiki bir ma'lûmât-ı medeniye neşr olunmamıştır.

19 Abone Ücreti Peşindir.

Havale olmayan yerlerden pul kabul edilir.

Muhatap

İstanbul'da haftalık olarak intişâr eden bu nefis mecmûayı bütün kar'îlerimize tavsiye ederiz. Güzel iş'ârlar, yeniliğe doğru fikirler okumak isteyenler bu mecmûayı mutlaka okumalıdır.

Mecmûamızın Satıldığı Yerler

İstanbul: İktisadiye ve İkbâl Kütüphanelerinde

Selânik: Meşrûtiyyet ve İstanbul Kütüphanelerinde

İzmir: İstanbul Kütüphanesinde

Manastır: Kemer, Hürriyet ve Âf-tâb Kütüphanelerinde

Trabzon: Feyz Kütüphanesinde

Üsküp: Hürriyet Kütüphanesinde

4.2. Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 2 , 20 Ağustos Salı

İkinci def'a olarak tabi' olunmuştur.

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -2
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni Hayat” müdafidir. 15 günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya

Beni zâde

Ahmet Hamdi

Yeni Hayat (...?) [Tenkîd] : M.T- Rû Hayat,-Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol: D.A.Mensi- Yeni Ahlak : Kazım Nami- Feminizm Korkuları ve Kızların Düşünceleri: M. Zekeriya...

Adres: Selanik'te Yeni Felsefe

Mes'ul Müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamdi

SAYFA-1

Tenkîd

Yeni Hayat Cereyanı

Yeni Felsefe Mecmûası Tahrir Heyetine

Bundan birkaç gün evvel Selanik'teki arkadaşlarımdan biri bana neşr edilen "Yeni Hayat" kitaplarından "Milli Jimnastik" i göndermişti. İtiraf etmek iktizâ eder ki biz İstanbullularda her yeni şeye karşı dehşetli bir meyl mevcuttur. O yeni şeyin ne olduğunu anlamak ve öğrenmek için bizde şedîd bir ihtiyaç hüküm- fermadır. İşte bende bu ihtiyacı şedîd sâikasıyla Yeni Hayat kitabını okumaya başladım. Bu mütalaa bende fevkalade mühim tesirler ve yeni hayatın ne olduğunu anlamak için şedîd bir arzu tevlîd etti. Halbuki müracaat edecek hiçbir vasıta mevcut değildi. Bu hafta gelen "Yeni Felsefe" mecmûasında da yeni hayatın izah edildiğini gördüm. Evvelki kitaptan mütevellid ukdeyi mecmûanız hülle hizmet etmişti. Şimdi gerek mecmûa gerek mütalaaasından ve gerekse Selanikli refkimin gönderdiği "Milli Jimnastik" ile mektuptan kafî derecede malumat elde edebileceğim için bir Türk olmak itibarıyla bende "Yeni Hayat"tan bahs etmekte kendimi selahiyet-târ add ediyorum. Binaenaleyh mecmûanızın bir kenarına mütalaaamı sıkıştırmak lütfunda bulunursanız zannederim Yeni Hayat'a en büyük hizmeti ifa etmiş olursunuz.

Şimdi sadede gelelim: Selanik'te birkaç aydan beri meşhud

SAYFA-2

bir taassub milli cereyanı husule gelmiştir. Orada intişâr eden gazetelerde, mecmûalarda, hatta okuduğumuz mektuplarda bile bu taassubun bir emaresini görmemek mümkün değildir. Benim anladığıma göre Yeni Hayat'ta bu cereyan milletin tevlîd ettiği bir neticedir. Çünkü Yeni Hayat'ın en büyük düstûru garbi taklit etmemek ve kendi kar'îmizden Yeni Hayat için yeni kıymetler ibda' etmektir. Zâhiren bundan daha basit, daha mantıkî bir düstûr olamaz. Fakat bir az düşünürsek netice büsbütün başka bir şekil iktisâb eder. Evvela garbı taklit etmeyelim. Diyorum. Halbuki bugün görüyoruz ki ilmen, fennen, medeniyeten en ziyade terakki eden garbdır. Garb bizim bulunduğumuz asırdan pek uzaktır. Onun takip ettiği râh, tekâmülü takip etmek kavanin tekâmül iktizasınca zaruridir. Çünkü tekemmül etmek için bizden müterakki kavimlerin isti'mâl ettikleri vasıtaları kullanmak bizim için bir mecburiyettir. Biz bizden evvel gelen kavimlerin ilmin, fennin dalaletiyle izhâr ettikleri vasıtaları, vesâit temeddün ve terakkiyi atarak ilerlemek istersek emin olalım ki hiçbir vakit ilerleyemeyeceğiz. Hem, garbı taklit etmemek icab eder, dediğimiz vakit hiçbir hususda mı taklit etmemek, yoksa bazı hususlarda taklidin faydasını taklit etmek mi, anlaşılacak icab eder. Çünkü fikrimece garbde taklide şayan olmayan şeyler mevcut olduğu gibi taklitle şayan olanlarda vardır. Biz bugün Paris'in, yahut Fransızların veyahut herhangi bir garb milletinin ahlak ve adaletini taklit etmeye kalkarsak şüphesiz ki ziyanla otururuz.

SAYFA-3

Çünkü her memleketin ahlak ve adaleti başka, başkadır. Bugün bir Fransız başka bir ruha, bir Alman başka bir ruha, bir İngiliz'de başka bir ruha malîktir. Bunların hisseleri arasında dağlar kadar fark vardır. Çünkü her biri başka bir muhitin mahsulleridirler. Her biri yekdîgerine mütezâd-ı telakkilere, terbiyeye marûz kalmışlardır. Böyle yekdîgerine mücâvir iki kavim arasında adalet ve ahlak nokta-i nazarından bu kadar büyük bir fark olunca tâbîidir ki bir Fransız'la, bir Türk, bir Alman ile bir Osmanlı arasında daha büyük farklara tesadüf edeceğiz. O halde garbın ahlak ve adetini kabul etmemekte bende “Yeni Hayatçılarla” beraberim. ve zannederim ki garbın hususi hayatına az çok vâkıf olanlar bu fikrin isâbetini tasdikte tereddüt etmezler. Bazı gençlerimizin Avrupa ahlak ve adetini süratle temsil etmeleri cidden muzır bir vaziyetti. Fikrimce Türk gençleri bu kadar zaaf gösterecek kadar noksan bir terbiye sahibi olmalıdırlar. Fakat burası sadeden hariç olduğu için

mes'eleye gelelim:şu kadar var ki: Avrupa'nın taklide şayan olmayan ahlaki ve adeti yanında bizim için taklit edilecek pek çok şeyler bulunabiliyor. İşte ben "yeni hayat" çılara asıl burada itiraf etmek isterim.

"Yeni Hayat"çılar kendilerini müthiş bir itiraf karşısında bırakmamak için bizde taklide şayan olan hususları taklitten ictinâb etmeyiz diyecekler, ve ben öyle zannederim ki buna verilecek cevapta en ziyade istinâd eyleyecek nokta bu olacaktır. Halbuki

SAYFA-4

fen ve psikoloji bize bunun yani böyle bir itirazın tahkiki kabul olmadığını gösteriyor. İzah edeyim:

Yukarıda da işaret ettim ki "Yeni Hayat"çılar arasında dehşetli ve müfrit bir milliyet hükümandır. Onların bir çok eserleri benim bu iddiamın doğruluğunu ispat eder. İşte Yeni Hayat'ın ilk kitabı olan Milli Jimnastik'i okuyanlar müfrit milliyet hissinin bilâ- ihtiyâr buraya tamamen nakış edildiğini göreceklerdir. Sonra genç kalemler bize bu cereyan müfritin güzel bir organıdır. Orada ki şuurlar, yazılar bizi dört beş asır geriye atmak, ve bize o zamanın hislerini dinletmek istiyor. Düşünüyoruz ki geriye gitmek terk etmek demek değildir. Maziye o kadar kavî' bir merbutiyyet müfrit bir bağlanmıştı ki bizim gibi süratle ileriye doğru koşmaya mecbur olan bir millet için bu pek muzır bir netice tevlîd edebilir. Evet bende sizinle beraber bugün "kozmpolit" tiplerin memleketimizde yaşamasını kozmpolit cereyanının bizde tahsilini arzu etmeyenlerdenim ve yine ben de sizin gibi bugünkü siyasetin, milliyet cereyanı üzerinde döndüğüne kanî'm . Garb bile bizden pek ziyade terk etmişken, bizden fersahlarca uzakta iken milliyet cereyanından kendisini kurtaramıyor. Bu sebeple garbî tedkîk eden gençler garb milletlerinin bu fikirlerine itlaa kesb edecek ve onlarda milliyet cereyanının henüz daha zaruri bulunduğunu tasdik eyleyeceklerdir.

Binaenaleyh bu asırda yaşamaklığımız münasebetiyle bizde milletperver olmak , Türklüğümüzü unutmamak mecburiyetindeyiz. Fakat bu cereyanı

SAYFA-5

müfrit bir şekilde tahvil edersek o vakit bir çok muzır neticeler tevellüd edeceğinde şüphe etmemek icab eder.

Çünkü taassub ne şekilde olursa olsun, gerek dini gerek milli bulunsun daima muzırdır, daima fenadır. Çünkü taassub insanı, hislerinin eseri kılar ve aklen, mantıken müfîd bile olsa muvâfık olmayan hiçbir fikrin kabul edilmemesini intâc eder. Bugün taassub dininin bizde neler tevlîd ettiğini her gün kemal esef görüyoruz. Daha geçen gün İstanbul gazetelerinde Manastır gazetelerinden nakle şayan dikkat bir havadis okumuştum.

Manastır hevaceleri koleralıları gasl etmeksizin gömmeye muhalefet etmişler ve cenazeleri kendileri gömeceğini iddia etmişlerdir. Bu doğrudan doğruya hevaceler tarafından vuku' olmuş bir hareket olduğundan şayan-ı dikkattir. Bunu tevlîğ eden hissin, zannederim, siz de taassub olduğunu tasdikte tereddüd etmişsiniz. Filvâki hevacelerin cehaleti de bunda medhâl-dârdır. Fakat taassub bir alimde aynı tesiri tevlîdden hali kalmaz. Tarih , bize taassubun ne kadar muzır ve beşeriyet için ne kadar kanlı hadiseler tevlîd ettiğini pek ziyade ibret-âmîz bir suretle gösteriyor. Fakat siz de tasdik edersiniz ki yeni hayata iddia edilecek yeni kıymetlere aklen, mantıken şayan red olursa eski kıymetlerden hiç de farklı bir hayat vücuda getirmiş olmazsınız. Düşünürüz ki yirminci asırda yaşayan insanlarla ictimâî mücadelede bulunmaya mecburuz. Silahlarımız yirminci asır silahı olmazsa uzun müddet mukavemette muktedir

SAYFA-6

Olamaz. Bugün artık bir milletin hayatını idare eden esaslar mantıksızlığı ile beraber o millet bi kapzir? edemez. Bakınız Avrupa'nın esâsât ictimâîyesinin çürük ve mütefessih olduğunu iddia edersiniz. Demek ki onların âdetinde bir takım mantıksızlık görüyorsunuz. O halde tevlîd edeceğiniz yeni kıymetlerin mantığı , feni, ilmi, akli olması icap etmez mi?

Halbuki Selanik'teki refikimiz bana gönderdiği mektupta izah ettiği vechile “yeni hayatçı” lar, fenin doğruluğunu ispat ettiği bir takım esasları bile kabul etmek istemiyorlarmış. Mesela geçen gün bir ictimâide “Yeni Hayat”çılardan biri ictimâî saatlerinin alaturka etmesini teklif etmiş ve buna sebepte bizim ecdadımızın zamanı tefrikte pek güzel iki esas tuttuklarını göstermiş ve demiş ki ecdadımız saatleri tefrik için siyah ile beyazı tefrik etmişler ve alaturka saati vücuda getirmişlerdir.

Rica ederim, bu iddianın doğruluğunu ispat için ecdadımızın ibtîdâî bir tefrikini mantıki bir iddia olabilir mi? Bugün, fena alaturka saatin doğru olmadığı sabit olduğu halde bunu iddia etmekte bir doğruluk bulunabilir mi?

Tabî, ibtîdâ'î insanlar bütün muamelelerinde ibtîdâ'î suretle hareket edenler ve her şeyde ibtîdâ'î bir tasnif vücuda getirirler. İlk insanlarda gece ile gündüzün yekdîgerinden tefrike muktedir olmuştur. Bu tabîdir. Fakat bu tefrik ibtîdâ'î olduğu için basittir. Halbuki tekemmül basitten mürekkebe doğru gitmektir.

SAYFA-7

O halde fenin bize doğru gösterdiği bir âdeti kabul etmeyerek batıl bir itikâdı bağlamakta bilmem ne kadar mantık bulunabilir.

Bununla beraber böyle bir iddiayı ben mümkün görürüm. Çünkü taassub-u milli ile hislerini fikirlerini setr etmiş olanlara ecdatlarının gösterdiği mantıksız yollardan başka yollar göremezler. Bu sebeple “Yeni Ha+9at” ı bir cihetten doğru buluyorum. Fakat taraftarlarının kendilerinin taassubdan kurtarmaları şartıyla, ve zannederim ki benim gibi bir çok gençler bu taassub-u milliyeden dolayı yeni hayatı kabulden intinkâf edecektir. Çünkü artık gençler hisle değil fikirle hareket etmek niyetindedirler. Onları fenin doğru gösterdiği şeyleri kabulden hiçbir cereyan hiçbir vakit men' edemez.

Eğer yeni hayatın süratle terakkisini istiyor, hayat-ı ictimâiyyesinde bir inkılap vücuda getirmek arzu ediyorsunuz.Gençleri batıl itikâdlara değil fenne, ilme doğru sevk ediniz. Onlara hayatın hakikatlerini, ilmin keşiflerini gösteriniz.

Kadı Köy 21 Ağustos 327

M. T.

SAYFA-8

Rû Hayat

Ruh Nedir?

“Vücut” baş, gövde,eller, ayaklar, yürek, mide, bağırsaklar gibi bir çok uzvların mecmuaîdir. Bu uzuvları ayrı ayrı düşünebilmek için zihni bir ameliye ile onları tecrîd etmeye mecbur oluyoruz. Vücudun kısımlarını kaba bir surette tahlil ettiğimiz zaman yalnız bu uzuvları buluruz. Bir teşrihçi gibi bunun ince uzuvlarını ayırmak istersek bunun kemiklerden, adalelerden, sinirlerinden, gıdalardan kandan ve daha derinlere giderek her biri hususi bir hayata malik olan hücrelerden, kirivelerden, mürekkep olduğu ortaya çıkar.

Vücut yalnız bu uzuvlar unsurlardan da ibaret değildir. Bu unsurların hayati hassaları, bu uzuvların gırızî vazifeleri hazm, teneffüs, devran, temsil, mesâd-ı temsil

gibi ameliyelerde vücudun mahiyetinde dahildir. Vücudun ne olduğunu anlamak için ancak tecrit vasıtasıyla ayrılabilen bu cüzlerin teşkil ettiği külli tasavvur etmek iktizâ eder.

Ruh da vücut gibi bir külldür. Hassalarımız vasıtasıyla kendimizde müşahede ettiğimiz harici hadiselerin mecmûane (vücut) diyoruz. Vicdanımız tarafından duymakta olduğumuz hazz, elem, server; keder

SAYFA-9

ümit, ye'is, korku, gazab, muhabbet, nefret, arzu, meram, tahyil, tefekkür, hüküm, muhakeme gibi bazı hadiselerin yekununa da (ruh) tesmiye etmişiz, ruhi terkiib eden bu vicdani hadiseleri ancak zihni bir tecrîd vasıtasıyla dahil olduğu şebekeden ayrabiliriz. Ruhi hadiselerinde bir takım ameliyeleri, fa'âliyetleri var. O halde ruh nedir dediğimiz zaman “vicdani hadiselerin ve onlardaki fa'âliyetlerin mecmuaidir” diyebiliriz.

Ruhi Hadiselerin Tasnifi

2

Herhangi bir ruhi hadiseyi tahlil edersek onda üç unsurun mevcut olduğunu görürüz. Mesela bir “gül” görüyorum. Bu hadise bir (ihtisas sensatiou), bu ihtisasta bir kere gülün rengini temyiz ediyorum ki bu zihni bir unsurdur. Sonra bu ihtisas bende bir mahzuziyyet husule getiriyor ki buda hissi bir unsurdur. Nihayet bu ihtisas yaklaşmak için güle doğru gizli ve zâhirde esersiz bir temayül uyandırıyor. Bu da aradî bir unsurdan ibarettir. Bu üç türlü unsuru bir ihtisasta bulduğumuz gibi bir hayalde bir arzuda, bir heyecanda da bulabiliriz.

Her türlü hadisede bu üç unsur vardır. Fakat bu hadiselerin bazısında zihni unsur (temyiz), bazısında hissi unsur (teheyyüc) bazısında da iradî unsur (tercih) şiddetli ve bariz bir kemiyette tecellü eder o halde ruhi hadiseleri bu unsurların şiddet ve bariziyetine göre,

SAYFA-10

Zihni, his, iradî hadiseler namıyla üç sınıfa, ayırmalıyız. Bunlar zihin, hassasiyet, iradî sürnameleri tahtında izah edeceğiz.

Zihin L'intelligence

3

İhtisaslar, müşahedeler, hayaller, fikirler, hükümler, muhakemeler zihni hadiselerdir.

İhtisas, müşahede, tarassüd, ihtisaslar hasseleri mahsus uzvlara harici âlimin tenbiye icra etmesiyle husule gelen idrâklardır. Vücudumuzdaki uzvlar dimağa ve zihne karri harici âlim menzilesinde bulunduğu için dahili ihtisaslarda bu tarife girebilir.

İhtisas “müşahede –perception” dan ancak nazari olarak ayırabilir. Müşahede ihtisasın tefsir edilmesi, zihnimiz tarafından tanıyamaması demektir. Hiçbir ihtisas tefsir edilmeksizin, tanımaksızın vicdan sahnesine çıkamadığı zaman ihtisas mutlaka bir müşahededir. Bir ihtisas vukû bulduğu zaman zihin ise karışır. Onu tanı, dahil olduğu sınıfı tayin eder ki bu bir müşahede demektir. Kaba ihtisaslar vuku’ bulsa bile bize meçhul kalır. Bir benekle? beraber bu kaba ihtisas daha yakın olan müşahedelere daha uzak olanlarda tefrik için ihtisas denilir.

Müşahede basara münhasır değildir. İhtisas gibi müşahedenin de basarı, sameî, zevki, lamisi, şamî vardır. Müşahede mürekkebi bir hadisedir. Hafızada mürekkebi bir hadisedir. Hafızada mevcut birtakım hayaller,

SAYFA-11

hisler, ihtisasa inzıam etmekle beraber tahattur, tasnif, hüküm, muhakeme gibi birtakım ameliyelerde ise karışır. Ma’mafih bu haller şuarsuz muhakemenin fa’aliyetiyle dikkatsizce cereyan eder. Müşahedeye dikkat de iltihak edince hadise (tarassud –(observation)e (...?) olur. Bir mektep binası görmek , bir çocuk bağırtısı istemek, bir gül koklamak birer (müşahede) dir. Fakat binayı dikkatle gözden geçirmek, bağırtıyı dikkatle dinlemek, gülü dikkatle istişamam etmek birer (tarassud) dür. İhtisaslar , beş hasse, basara, samea, lamise, zaika, şame) ye münhasır değildir. Uzuvarımızın halini haber veren dahili ihtisaslarda vardır. Öksürmek, tebevül etmek, açlık, susuzluk gibi ihtiyacların tutulması, nefes daralması, bunalmak, iç sıkıntısı, yorgunluk gibi hisler bu zümredendir. Adale dahili ihtiyaclardan başka bir de adli ihtisaslar husule getirirler. Bir cismi kaldırdığımız vakit sarf ettiğimiz kuvveti bize hissettiren adli ihtisastır.

Adli ihtisaslar hareketsiz husule gelmeyen bütün diğer ihtisaslarla tereküb eder ve onları vazih, daha anlaşılır bir hale koyar. Bakmak, inlemek, tatmak,

koklamak, tutunmak gibi ihtisaslar adlî ihtisasları mütezamindir. Bu ihtisaslar hayallerimize, fikirlerimize de iltisak eder. Mukavemet, mesafe, cihet gibi mevhûmları bizde husule getiren adlî ihtisaslardır. Her ihtisasta, her müşahede de her tarassudda bir temayülün , gizli bir hareketin mevcut bulunması onlara inzimam eden adli ihtisaslardan mütevelliddir. Çocuk gördüğü

SAYFA-12

Meyveyi yemek, işittiği bir hadiseyi yaşamak ister. Çocuklar, vahşiler, eksik akıllılar gördükleri, işittikleri her şeyi taklit ederler. Öksürmek, esneme, tebessüm, kahkaha gibi hareketler, cigara içmek, kumar oynamak, rakı içmek gibi şeyler taklit vasıtasıyla sirâyet ediyor. İhtisasların; müşahedelerini, tarassudların telkin kuvveti tenevvim ve teshir hadiseleriyle sabit olmuştur. Adli ihtisasların bu tesiri kuvvet ve fikirlerin nazariyesinin temelidir.

Bazı ruh şinaslar, hareket birûdet ihtisasları müstakil sınıflar itibar etmişlerdir.

SAYFA-13

Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol

İlmi Tedkîkler

Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol

Psikoloji “rû hayat”a ait tetkikat evvelleri filozofların veyahud dini terakkilerin veyahud da müdekkiklerin şahıslarının tesiri altında bulunurdu. Zaten birkaç asır evvel, filozofların bile dindar buldukları nazar-ı dikkate alınırsa psikolojinin evvelleri tamamen dinin tesiri altında kaldığı tezahür eder. Fakat bugün tabî ilimlerin bir terakkisi psikolojinin gittikçe “realist” bir şekil olmasını ve bütün dini temayülleri rûhayatından uzaklaşmasını intâc etti.

Psikoloji tetkikatının cihetine tabi'in eden ilk evvel “Biologie evrqutioniste” müessesesi Lamark (Lamarck) olmuştur. Lamark'ın (Lamarck) ta'yîn ettiği istikamet müdekkik ve filozoflar tarafından öyle umumi bir kabule mazhar oldu ki on dokuzuncu asrın hemen de süls medeni esnasında daima bu usûl takip edilmiş ve bu takipler fevkalade büyük semereler temin etmişti. Bu tecrübi usûl tarafında ruhi hadiseleri tedkîke hâdim bilcümle aletler ve vasıtalar ihzâr edilmiş bulunuyordu. Bundan başka (hayatiyat biologie) mikroskobun muavenetiyle hayatın birçok gizli

safhalarını keşfe muktedir olmuş; ve fizyolojistler, psiko fizisyenler asab ve hisler hususunda vuku' olan tedkikleriyle bize bir çok ruhi kanunlar keşf etmişlerdi.

SAYFA-14

Bunlar tedkiklerinde basit cisimlerden mürekkeb ve mütekemmil cisimlere doğru hareket ediyorlardı.

Bu müdekkikler meyanında “ Beynet , Mopas, Feruveren?” vesaire ta'dat edebilir. Diğer bir takım müdekkikler maddi bir tahrik neticesinde husule gelen ruhi hareketlerin ne dereceye kadar İdrâk kabul olduğunu tedkik için maddi aletler itimâl etmişler. Mesela maddi bir mahrekin tevlîd ettiği bir tesiri anlamak için “hükümet-i tabiyye” ye müracaat etmişlerdi. Bu müdekkik meyanında da : Fihter ? ta'dat Gala Eşberg?, Locet?, Vend? vesaire ta'dat edebilir. Bütün bu müdekkikler tahribi bir usûl takip ediyorlardı. İbtidâ'î hayvanların harici hayatlarını tedkik eden iştilal eden müdekkikler ve “Fober Şovo,? Joli?, Lobun?, Romanis? vesaire gibi daha yüzlerce müellifler tekâmül felsefesinin esasını teşkil eden bu esası tevsi' için bir çok keşifler vücuda getirmişler, bir çok tedkiklerde bulunmuşlardı. Fakat “rû hayat” tedkikatına ciddi bir esas ve objektif bir cereyan ve bir Lamark (Lamarck) da mâadâsı Hatta Darwin (Darwin)'de dahil olduğu halde bütün müellifler tedkiklerini şahsî bir suretle yapmışlar ve tedkiklerini şahsî itirazlar karıştırmışlardı. Mesela Darwin (Darwin) dini yıkmak için çalıştığından psikolojiye aid tedkiklerinde de bu ihtirasın tesirinden kurtulamamıştır.

En basitten başlayarak en mütekemmil kadar hayvanların hayatlarını izah eden müdekkiklerin yazdıkları kitapları okumak, onların bir

SAYFA-15

taftan halkın büyüklüğünü irâe etmek, diğer taftan insanların ruhi hareketlerini hayvanlara da teşmîl ederek insanların tekemmül etmiş hareketlerini ibtidâ'î usûllerine icra' eylemek ve bu suretle bir halk vücuda getirmek hususundaki temayüllerini anlamak için kifayet eder. Bunların tedkiklerini “Finalisme”e münhasır oluyordu. ve insanların hareket ve hayatları üzerinde haricin tesirleri anlaşılmiş olmakla beraber yine bu müdekkikler dini tabirler istimalinden vazgeçemiyorlardı.

Onlar güneşin, iklimin, muhitin insanlar üzerinde tesirini görüyor. Fakat bunu tevîl ve tefsir ile siyasetkârane bir takım kelimeler kullanarak dini temayüllerini irâeden kurtulamıyorlardı. Bu müdekkikler meyanında Behte? ,Ogüst Komt (Auguste

Comte) ,Beer? Ziyağlar? gibiler öyle kitapları neşretmişlerdir ki bunların “ Objektif” olan kısmını kabul için tedkîke lüzum gören bir tabiîyetçi fevkalade ihtiyatla hareket etmek mecburiyetindedir. Çünkü bunlar tedkîklerini o kadar (Analytibue) tahlili yapmışlardır ki taazzu nazariyesini tedkîk ederken sarf bir aks-ul amel ile hareket eden hayvanlardan da akıl muhakeme bulunduğunu iddia etmek gibi garip neticeler elde etmişlerdir.

Psikoloji tedkîkatını biyolojiye istinâd ederek tedkîk eden ve Lamark (Lamarck) ın vaz’ ettiği esası unutmaya Amerikalı “Loib” (Loeb) olmuştur. Bu müdekkik maddi kuvvetlerin hayati hadiseler icra etmekte olduğu tesiri dikkate alarak biyoloji kanunlarına tefvikan hayvanların hayati hadiselerini “objektif” bir surette tedkîk etmiş ve bir tevellüd ,

SAYFA-16

Lodantak? ve daha evvelce Pokevender ? (Poké vender) Pokever? ve hatta Hegel’in “Acien Psjckologiecellulaire) düştüğü hatadan kendisini kurtarmıştı. Çünkü bütün bu müdekkikler hayati hadiseleri pbjseinue kanununa tefvikan halletmek istiyor ve ibtîdâ’î madde ile hayati maddeler arasında ne kadar büyük bir fark bulunması lazım geldiğini düşünüyorlardı.

Muhtelif hayatçıların bu muhtelif tarikleri arasında Lamark (Lamarck)’ın takip ettiği usulün metânet ve istikameti pekala görünüyor. Lamark (Lamarck) tabiîyetçi bir ruha mâliktir. O bu nazariyeleri ortaya sürdüğü zaman muhiti henüz insanların madununda bulunan mahluklara zeka atf edilmesi men’ ediliyordu. Fakat o muhitini dinlemede ve bila perva ol muhitin İtikâdlarını parçalayan yeni nazariyeleri ortaya sürmekten ihtiraz etmedi.

Diğer müdekkikler psikoloji tedkîkatına hayat sahibi bulunan mahlukların yekdîgerleriyle olan harici münasebetini esas tutmuş ve maddi kuvvetlere istinâd ederek hareket etmiş iseler bile bütün bu muhtelif yollar, müdekkikleri Lamark’ın (Lamarck) keşf ettiği neticeye çıkarmıştı. Muhtelif sınıflar kafi derecede intişâr ve teksir ettiği zamanlar Lamark’ın (Lamarck) fikri onlar üzerinde hakim olmaya başlamış ve hepsi Lamark’ın (Lamarck) nazariyeleri etrafında toplamışlardı. ve anlamışlardı ki hayati hadiseleri tamamen tedkîk edebilmiş olmak için ruhi, madde, hatta dini hiçbir tesire tabiî olmamak (objektif) bir suretle hareket etmek icap eder.

Lamarkfizmin hakiki Reprazanları âdd edebilen Amerikalı

SAYFA-17

Loeb'den ma'ad bir de Fransalı "Jiyard"? vardır ki bu , Néo Lamarckien namıyla yeni bir mektep tesis etmiştir. Jiyard? tesis ettiği bu mekteple yekdigerine tamamen zâd iki mektebin itilaf etmesini temin eylemiştir. Bunların birisi Bartoldu Mektebidir ki zihayat mevcutların harici münasebetlerini tedkîk ile onların ruhuna nüfuz etmek isteyen bir takım mekteplerdir.

Jiyard'ın? tesis ettiği bu yeni mektep son tecrübeler üzerine istinâd ediyordu. Hayvanlar vesaire üzerinde harcadığı maddi kuvvetlerin tesir icra ettiğini, muhitin zihayat mevcutları tebdil ve tahvil eylediğini kabul ediyordu, yani evvel ki müdekkikler gibi dini bir itikâd ile hareket ederek subjektiv bir surette hareket etmezlerdi. İşte psikoloji tedkîkatının iktisâb ettiği şu son safhayı bugünün en namdar ruhçuları kabul etmiştir. Ezcümle Edmon Periyer (Edmond Perrier) İvedolaj? Doktor Verri, Bünyepol Reynard, Raivel Pekte hep bu mektebe mensupturlar.

Ma'bedi var.

Berlin 1 Eylül 910

R. A. Mensi

SAYFA-18

Yeni Hayat

-1-

Yenilik birçoğumuzu korkutuyor. Çünkü yeniliği anlayamıyoruz. Zavallı mümkün olmayan bir çok âmillerin tesiriyle teşekkül eden insan kitleleri elbette bir takım milli an'anelere maliktir. Aslından ve tarihinden Bu an'aneler, o kitlelerin mümtaz sıfatlarıdır ki bunlardan ayrılmak olmaz; çünkü o vakit bir kaşif sıfatlardan taarrî edecek bir millet, aslından ve tarihinden büsbütün infikâk etmek mecburiyetinde kalır, yenilik mücahitleri böyle aslı inkâr etmekten pek uzaktırlar. Onlar, aslımızın sufvet ve samimiyetini bozan her türlü batıllardan kurtulmak, saf ve samimi ruhumuza hal ve istikbalin karanlıklarında muradına muvaffakiyetle yürüyecek bir kuvvet vermek isterken işte yenilik, bize aslımıza yakışan bir millet olarak yaşamaktan men' eden sebepleri ortadan kaldırmak için bir âmildir; başka bir şey değil. Öyle ise, ondan korkmak, gölgesinden korkan zavallı bir çocuğa benzemektir.

Yeni ahlak, Yeni Hayatın bir lazimesidir. İnkâr kabul etmez ki biz istesek de istemesek de yeni bir hayata muhtacız. Bu hayat bizi ne kadar korkuttuysa korkutsun, bizim için selamet yolu bu hayatı takip etmektedir.

SAYFA-19

Yeni Ahlak

Bizi iki büyük maraz tehdit ediyor: Biri terakkiyi manimize olan eskilik nedir? Bizi tembelliğe , hissizliğe, himmetsizliğe, gayretsizliğe, açlığa, sefalete, mahve sevkeden şimdiki lâkayd hayatımızdır. Bu hayat bizi şimdiye kadar nasıl garbın esiri yapmış, milyonlarca hayat feda ederek kazandığımız yerleri birer birer nasıl ecnebilerin ellerine kaptırmış, şu meşrutiyet devrinde biraz kımıldamak istediğimiz halde nasıl ellerimizi ayaklarımızı birtakım imtiyazlar, kapitülasyonlar ile bağlanmış ise, bundan sonra da bizi daha aşağıya inmeğe, daha sefil ve adil olmaya, daha müthiş ecnebi esareti altında yaşamaya sevk edecektir.

Garblılaşmak nedir? Ah! Bu “Levantenlik” genç hayatlara şiddetle hakim olmak tehlikesini gösteriyor. Eğer bu tehlikeye mahkum olursak Türklük ve Osmanlılık tarihlerin keder verici sahifelerinde karanlık birer geçmiş mevcudiyetten başka bir şey bırakmayarak sönüp gidecektir. Biri bizi bütün bütün mazinin mütefessih çukuruna bir daha çıkmak üzere sönüp götürüyorsa, öteki de bizi saf ve samimi emelimizden ayıracak, bizi garbın kargaşalıkları içinde yutup mahv edecektir.

Evet, eskilik her halde yaşamayacak; çünkü yirminci asırdan sonra insaniyet eskiliğe merbut olanları çiğneyip üzecektir. Onun yerine bütün bütün yabancı bir garblılık kaim olacaktır ki işte biz, bunu istemiyoruz.

SAYFA-20

Bizim istediğimiz yenilik aslımızı temizleyecek, aslımıza nur ve irfan kuvvetiyle cihanın gözlerini kamaştırıcı bir parlaklık verecek yeniliktir. Mazinin acı derslerinden ibretler almış, istikbalin karanlıklarında milli mevcudiyetimiz tehdit eden yıldırımları görmeye muktedir olmuş namuslu dimağlar, elbette bizim ortaya atmak istediğimiz bu Yeni Hayattan hiç de ürkmezler, bilakis muayyen müşvik olurlar. Bizimle yürüyemezlerse bile bizim ayaklarımıza engel olmaktan sakınırlar, kendilerinin gidemeyecekleri iyi ve kavî yollara, gençlerimizi sevk eden ihtiyarlar

daima mübecceldir. Yeni Hayatın yapacağı istiklalin parlak tarihinde, o ihtiyarlar hürmetli birer sahife işgal edeceklerine emin olsunlar.

Yeni Hayat hiçbir kimseye, hiçbir hususiyete hücum etmiyor. Yeni Hayatın en büyük düşmanı cehaletin tevlîd ettiği kör itiyadlar , menfur an'anelerdir. O bunları nur ile büsbütün akim bırakmaya çalışacaktır.

Yeni Hayatın mürevviçleri pek iyi bilirler ki dünyada en büyük, en kavî, zan olunan şeyleri yalnız metin bir azim ve irade yıkar. Onun için, Yeni Hayatçılar hiçbir şeyden ürkemeyen bir azim ve irade ile mücehhezdirler.

Yeni hayat, yeni bir ahlaka muhtaçtır. Ahlak nedir? Asırlardan beri ezberlenmiş, ruhunu tecrübeden almadığı için tatbikinde ihmal edilmiş birtakım nazariyeler mi? Evet, eskiler için ahlak, çıkılmaz bir şahika, el irmez bir tatlı meyve, hülâsa her şeyin fevkinde görülen mukaddes bir şeydir. Herkes uzaktan oraya

SAYFA-21

bakar, onunla istişâr eder. Onun ziyalarıyla tenevvür ettiğini iddia eyler. Fakat bunlar bütün seraptır, hayaldir. O ahlak nazariyelerinde güzel söz olmaktan fazla bir meziyet yoktur. Onlar insana, hayatın acılık ve yanıklarına karşı bir tahammül kuvveti vermez, cem'iyet altında yaşadığını iddia ettiği bu nazariyeleri suretâ tebcîl ederiz: Hakikatte bu nazariyelere ilk evvel gülen yine kendisidir.

Biz böyle gülünç şeylerle bir cem'iyetin müstakbel hayatı temin olacağına inanmıyoruz. Biz tecrübeden çıkan esasları kabul etmek istiyoruz. Bundan eski nazariyeleri inkar ettiğimiz, hüküm olunmasın, biz de nazariye itibariyle yeni bir icad etmiş oluyoruz. Belki o eşyaların çürüklerini ayırarak sağlamlarını ameli hale sokmak fikrindeyiz.

Yeni ahlakın esasları, herkesin kabul edeceği vazih ameli şeylerdir. Onlarda yalancı bir gösteriş yoktur; belki tatbiki bir meziyet vardır. Yeni ahlak, yeni hayatın mu'kıbalarını tenevvür etmek vazifesiyle mükelleftir. Onlar hiçbir şeyin kabule ihbar etmeyecektir; hayatın acılıklarını, tatlılıklarını bir kimya malumu gibi tahlil ve teşri' edecektir.

Yeni ahlak, yeni bir icad değildir; yeni bir görüş, yeni bir say'dır. Şarktan olduğu kadar garbtan da istifade eder. Yalnız bütün ameli, ahlaka milli bir cereyan vermektir.

Yalılar 22 Augustos 327

Kazım Nami

SAYFA-22

Kadınlık Aleminde

Feminizm Korkuları Kızların Düşünceleri

Kadınlıktan, hususıyla feminizmden bahs etmek istediğimiz zaman bizim kadınların ağlanacak mevkilerini hatıra gelmemek mümkün değildir. Çünkü bizde, zavallı kadınlar henüz âlimin istihfâfkârane nazarları önünde tenezzu ve teneffüs için taşlar üzerinde vakit geçirmeye mahkumdur. Henüz Selanik gibi en müterakki memleketimizde bile kadınlarımızın akşamları yorgunluklarını izâle için gezmeğe çıkacak bir bohçaya, bir gezinti mahalline bile malik değildir. Kadınlara ait bir makale yazsanız, ictimâî hayatımızın bu bapta pek fena bir itikâd beslediğini teşrihe kalksanız henüz bizde hükümran olan avâmın kör ve cahil sesi sizin zayıf sedanızı susturur. Sukuta mahkum kılar. Bu sebeple feminizmden bahsettiğimiz zaman müteessirâne kadınlarımızı der-hatır etmekle beraber bahse mevzûu olarak olan müterakki memleketler kadınlarıdır. Çünkü henüz kadınlarını bu kadar dîn bir mevkide gömmeye rıza gösteren bir ictimâî heyetin kadınları arsında feminizm cereyanı mevcut olamaz, ve böyle bir memlekette feminizm fikirleri hüküm süremez.

O halde mevzûmuza gelelim: Avrupa birkaç seneden beri iki müthiş cereyanı karşısında kaldı. Biri sosyalizm diğeri feminizm sosyalizmden şimdilik hiç bahs etmeyerek doğrudan doğruya feminizme geçelim. Kadınlar terakki etmedikçe bir çok

SAYFA-23

haklardan mahrum bulduklarını anladılar, ve yavaş yavaş tenemmu eden bu fikir onların mevcudiyetlerinde büyük bir tesir icra etti. Şimdiye kadar ezilen, tanınmayan haklarını tanımak için ittihâd ederek müttehiden bağırarak lüzumunu hissettiler. Onlarda mevcudiyetlerini, haklarını tanıtmak için bağırmağa başladılar. Fakat sedâları o kadar yüksekten gidiyordu ki Avrupa'yı garbî dehşetli bir endişe istila etti. Bugün değilse bile, feminizmin yarın muvaffak olacağına emniyet hasıl oldu. Feminist kadınlara birtakım erkeklerde iştirâk etmişti. Bunlar her fırsattan istifade ile nümayişler, ictimâîler yaparlar ve erkekler kendi mevcudiyetlerini ilan ederler. Bu cereyan Avrupa'da büyük bir ehemmiyet kesb etti. Kadınlar sokaklarda nazarları dönecek, tokatlayacak derecede küstahlıklarda bulundular. Bazı yerlerde meb'us olmaya muvaffak oldular. Hülâsa az zamanda oldukça büyük bir muvaffakiyetiyle mazhar oldular.

Gazeteler, mecmûalar bu cereyanlardan bahiş uzun uzun makaleler neşr ettiler ve ediyorlar. Bu babda bir çok kitaplar neşr edildi. Gençler de feminist bir kadın tarafından neşr edilen bir kitapta kadınların âtfyesinden bahsediyorlar ve feminizmin, muvaffakiyetinden endişe edecek bir şey olmadığı ispat ediyordu. Bu kadın; kadınlarında erkekler gibi memur ve meb'us olmasından aile tedkîlatına bir zarar gelmeyeceğine iddia ediyordu, çünkü diyordu: iki tarafın aynı meslekte bulunması aralarında mevcut muhabbeti izâle edecek yerde tezeyyid hizmet eyleyecek, tevellüd edecek evlatlar terbiye

SAYFA-24

ve bakıcı salonlarına verilebilecek ve nihayet her iki tarafın ailede fazla bir vâridat temin etmesi ailenin saadetini naz'if edecektir.

Bu sebeple bu büyük muharrere feminizmin âtfisini parlak ve tahkiklerini kat'î add ediyor, bu kuvvet ve cereyanının men'i kabul olamayacağını iddia ediyordu.

Halbuki bu günlerde, iki yüz talebesi bulunan bir (lise) de uzun müddet muallimelik eden ve birçok eserleri bulunan meşhur muharrere madam Gabriel Revallik? neşr ettiği bir kitapta kızların düşüncelerini teşrih ederek feminizm cereyanının kolay kolay muvaffak olamayacağını iddia etmesi bizi biraz düşündürülebilir. Bu muharrere diyor ki: Âtîde kadınların hayat mücadelelerinde erkeklere dehşetli bir rakip olacakları hakkında vak'i olan iddiaları bir az tedkîk etmek isterim. Ben zannediyorum ki bu fikirlerde bulunanlar meseleyi oldukça i'zâm ediyorlar. Ben bir kız lisesinde muallime bulunuyordum. Ben onların arasına girerek ne konuştuklarını, ile iştigâl ettiklerini ve ne düşündüklerini tedkîk ettim ve zannederim ki onların ruhlarını az çok anladım. Bu sebeple temin edebilirim ki iki yüz talebe bulunan bu mektepte ancak on iki tanesi istikbâldeki mesleklerini tâbiin ile iştigâl ediyorlardı. Halbuki bir istila ordusu için bu miktar pek azdır. Bu kuvvet hiçbir tebeddül vücuda getirmeye muktedir değildir.

Ma'bedi var.

Hayat ve Şebâb

Bizde en ziyade müsamaha edilen hayat olduğu için gençlerimize verilen terbiyede hayattan istifadeleri sebepleri kafi derecede gösterilmez. Bu sebeple hayatın insafsız mücadelelerine atılan gençler mağlup ve münhezim olmaya mahkum kalıyorlar. İşte (Hayat ve Şebâb) bu noksan düşünülerek yazılmış gayet müfid ve (...?) bir eserdir. Gençlerimizin, bilhassa hayata atılmak üzere bulunan idadi son

sınıf talebelerinin bu kitaptan pek ziyade istifade edecekleri tabîdir. Çünkü “ Hayat ve Şebâb”; mücadelelerde ne suretle hareket etmeyi (...?) ettiğini, hayattan nasıl istifade edilebileceğini vatanımıza mensup bulunduğumuz ictimâî heyete ve insaniyete nafi olabilmenin vasıtalarını gayet ve (...?) açık lisanla izah etmektedir.

Türk gençlerimiz bu eseri okumalıdır.

Her kütüphanede bulunur. Fiyatı beş gruştur.

4.3. Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 3, 15 Eylül Perşembe

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -3
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zâde

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

Yeni hayat hakkında vaz'ı olan tenkîde cevap: Tahrir hayeti – Yeni Hayat Etrafında:...- Yeni ahlak: Kazım Nami- Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol: D. A. Mensi- Feminizm Korkuları ve Kızların Düşünceleri: M. Zekeriya.....

İdare hanesi: Selanik' de Rumeli matbaası

Mes'ul müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Selanik' de “Rumeli” matbaasında tabî bulunmuştur.

İ'tizar

Bayram münasebetiyle mecmûamız iki gün kadar te'hire uğradığından mazur tutulmaklığımızı temenni eyleriz.

Abonelerimize : Mecmûamıza altı ay abone olan zatların müddetleri geçen nüshada hitâm buldu. Müddetlerini, temdîd etmek istemeyenlerin keyfini bildirmeleri , geçen altı aya aid bedeli göndermemiş olanlarında sürat iltizâmına himmetleri rica olunur.

Kâr-îlerimize :

Yeni Felsefe, daha ilk nüshasında kâr-îlerini memnun etmek için her bir fedakarlığa katlanacağını söylemişti. Henüz bu va'dın semeresi maa-t-teessüf istediğimiz gibi gösterilemedi. O vakitten beri geçen zamanın azlığına bizde matbuatın uğradığı birçok şekillerde ilave olunur- bu hususta mazur görüleceğimiz tabiidir. Fakat biz mazerete istinâd edeceğimizi düşünerek boş durmadık, çalıştık. Kıymetli zatların taharri muavenetlerini temin ettik ve gelecek nüshadan itibaren mecmûayı otuz iki sahife olarak neşre karar verdik. Bu suretle makaleler ta'dâd edecek, her halde kârî-îlerde memnun kalmış olacaktır. İlave edeceğimiz şu sekiz lüzum görüyoruz.

Gelecek Nüshamızda

Ahlak Nazariyeleri	Felsefe Hakkında	Yenilik	Rû Hayatın
	Ali Haydar Bey	Rasim Haşmet Bey	Subhi Ethem Bey
Mabedi			

SAYFA-1

Numero“3”

Yeni Hayat

M. T. Beğ'e Cevap

İki numaralı nüshamızda derç edilen itiraznameye cevap olarak bugün bir iki bulunduğumuz satır yazı yazmak istiyoruz. “Yeni Hayat” ibdîdâî fikrinde bulunanlar şimdiye kadar vak'î olan hayatlarımızla bugün bulunduğumuz mevki dikkate alarak hiçbir taraftan itiraz ihtimali mevcut kül zannediyorlardı. Çünkü Türkler bulduklarını ictimâî heyette ekseri teşkîl ettikleri halde şimdiye kadar “biz Türk'üz” demeye cesaret edememişlerdi. Bütün diğer unsurlar kendi menfaatlerini kendi terakkileri için çalışıyorlarken biz yalvarıyor veyahudda hiçbir taraftan itiraza uğramamak için Osmanlılık fikrini takip ediyorduk. Filvakî bugünkü ictimâî heyetimizin gayesi Osmanlılık olmak itibarıyla bu hususta Türklerle beraber bütün unsurlarında ittihâd etmesi icap eder. Şu kadar var ki biz bu gayeye doğru giderken

diğer unsurlardan daha acemi daha ahmak çıktık, ve milletimizi Türklüğümüzü unuttuk. Unutuyorduk ki biz Osmanlı hükümetinin bir ferdi olmakla beraber Türk neslinin de hafidleriyiz. Halbuki diğer unsurlar milletleri unutmamışlardı. Rumlar Rumlukları, Bulgarlar Bulgarlıkları, hatta Arnavutlar bile kendi milletleri için hususi surette çalışıyorlardı. İstanbul'da Musevi pek az olduğu halde (Museviliğin) terakkisi için çalışan ve sırf Musevilikten bahseden bir gazete intişâr ediyor. Halbuki bizim

SAYFA-2

gazetelerimiz üzerine “Türk gazetesidir”. demekten bile ihtirâz ediyorlardı. Bu cereyan tabîî muzırdır. Çünkü ihmal ve teşabih böyle devam ettiği taktirde Türklük bütün bütün nisyana mahkum kalacak Türkler Türklüklerini unutacaklardı. Nitekim bunun muzır bir neticesi olarak bugün çocuklarımız hatta bir çok kasaba ve köylülerimiz Türk olduklarını bile bilmiyorlar. Üç yaşında bir rum sebisi ihtiyarla göğsü kabarak Rum olduğunu söyleyebilirken bizim zavallı çocuklarımız bu terbiyeden bütün bütün mahrum kalıyorlar. Bil netice rüştiyeyi ikmâl ettikten sonra bile Türk ve Türkler hakkında hiçbir fikirde malik olmaksızın ve hatta Türk olduğunu bilmeksizin mektepten çıkmaya mecbur kalmıyorlar. İşte bizim bu hatalarımız o muhteşem ve parlak Türklüğü unutturuyor, kaybettiriyordu.

İşte Selanik gençleri Türkler “Türklük” hissini alaka etmeyi ve bugünkü beşeriyetin henüz millet devresinde bulunduğunu izah eylemeyi vazife bildi ve derhal çalışmaya başladı. Genç kalemlerde bu hususta az çok meyiller gösterdi. Fakat onun kifayet edemeyeceği anlaşılacak hususi Yeni Hayat kitapları neşre başlandı. Bugüne kadar bu kitaplardan “Milli Jimnastik, ve vatan yalnız vatan” neşr edildi. Bu kitaplarda millet cereyanı dehşetli bir suretle mahsustur. Bilhassa ikinci kitabı bütün gençlere tavsiye ederiz.

M. T. Bey bu cereyanı “ Müfrit Milletperverlik” diye tevsim ediyor. Halbuki bize kalırsa hiç de müfritlik mevcut değildir. Yalnız bizde şimdiye kadar doğrudan doğruya Türklükten

SAYFA-3

edildiği için bahs etmek cesaretini gösterenlerini müfritlikle müteassıb ithamda tereddüd etmiyoruz. İzah edelim: Şimdiye kadar birkaç defa Türklüğünden bahse cesaret eden tanin herkes tarafından “müteassıb” lıkla itham edildi. Sonra “Rumili” aynı ithama maruz kaldı. Halbuki (L'durore) gazetesi Museviliği müdafaa ettiği

halde müteassıb değildir. Diğer taraftan Rumca ve Bulgarca gazeteler Rumluğu ve Bulgarlığı müdafaa ettikleri halde müteassıb âdd ediyorlardı. Bu neden neş'et ediyor biliyor musun? Türklerde Türklülük hissini mevcut olmamasından .

Bugün İngilizler, Almanlar hatta içinde (beynel milliyet) en ziyade intişâr etmiş bulunan Fransızlar bile milletleri ile mağrur oluyorlar. Biz ise Türklüğümüzden bihaber, Türklük hissinden berî bulunuyoruz. Bu sebeple Türk kelimesi gördüğümüz vakit başkalarının itirazını mucib olacak korkusuyla derhal onu silmeye yazanı müteassıblık ihtima kalkıyoruz. Halbuki yaşamak isteyen kavimler, kendi komitelerini, kendi an'anelerine, kendi tarihlerini silemezler. Biz ise bilerek Türklük tarihlerini, Türklük müfritlerini silmeye çalışıyorduk. İşte "Yeni Hayat" çılar bu mefharetlerini ilyasına Türklüğün yeniden doğmasına çalışıyorlar. Eğer bu hareket müteassıb tevsim edilebilirse onu da kabul ederler.

Şimdi de "Yeni Hayat" ın kıymetlerini nereden bulacağız meselesine gelelim: M. T. Bey diyor ki yeni hayatçılar müteassıb olduklarından bizi maziye, beş asır geriye atmak istiyorlar. Fakat biz bu itirazı hiç de varîd görmüyoruz. Çünkü "Yeni Hayat"ı

SAYFA-4

izah ederken de söylediğimiz vecihle biz hiçbir şeyin mutlakiyyetlerine kani değiliz. Bu sebeple bulacağımız yeni kıymetleri bize tedkiklerimiz tetebbu'larımız hazırlayacaktır. Biz hiçbir şeyi doğrudan doğruya alıp kabul etmeyeceğiz. Onu tedkik ederek son asrın icabetine muvâfik olduğu ve milletimizle te'lifi kabul bulunduğu taktirde kabulde tereddüt gösteremeyeceğiz yani Japonların takip ettikleri hattı takip edeceğiz. Japon gençleri garbın terakkilerini takip ettiler. Bizde takip edeceğiz. Avrupa'ya giderek tedkiklerde bulundular. Biz de bulunacağız. Fakat memleketlerine avdet ettikleri vakit buralardan iktibas ettikleri malumatı milletlerini, milli adetlerinin mantiki olanlarını muhafaza etmek suretiyle tatbik ettiler. Bizde böyle yapmaya çalışacağız. Yoksa şimdiki zavallı gençlerimizin yaptıkları gibi körü körüne bir taklit bizi mevsimsiz "kozmpolit" yapar. Bugün millet cereyanını takip eden milletler arasında yaşamamızı intâc eder. Nitekim bugünkü gençler onlarında rehber olmadığı için tesadüf ettikleri kitapları okuyarak dehşetli surette zehirlidirler. "kozmpolit" likte büyük bir şa'sa' gördüler. Derhal onun cazibesine kapıldılar. "Beynel milliyet " deki cazibe olanların zayıf zekalarını cezb etti. Bu suretle bugünkü gençlik ma'lul oldu. İşte bu sebeptendir ki millet cereyanlarını (müfrit)

bulmaktan kendimizi alamıyoruz. Fakat gençlerin bu cereyana kapılmaları tabî idi. Maks Nordavik? kitaplarını okumalarını kimse söylememişti. Bu memlekette en ziyade unutulmuş zavallı gençlerdir. Onlar hiç düşünülmez.

SAYFA-5

Bu sebeple onlara okuyacakları kitaplar, takip edecekleri yollar gösterilmemişti. Onlar Maks Nordavik? (Parad Oxole) lerinde büyük bir cazibe gördüler, derhal kapıldılar. Halbuki onların zayıf dimağları Maks Nordavik? bir milletperver bir vatanperver olduğunu düşünemiyordu. İşte bu zavallılık bu rehbersizlik bugünkü gençler âlil yaptı. Binaenaleyh onları düştükleri bu hatalı yollardan çıkarmak, salim ve metin bir tarika sevk etmek icap ederdi. Yeni hayatçılarda bunu yapmak istiyorlar.

Zannederiz maksat kafi derecede anlaşıldı. Bu sebeple şimdilik bu kadarla iktifa edeceğiz Mâmafih M. T. Bey'e müteşekkire olduğumuzu da ilave etmek icap eder. Çünkü muhterem bir zâtın söylediği vecihle "Yeni Hayatı" takviye edecekler. Ona itirazlarda bulunacak olanlardır.

Tahrir Heyeti

SAYFA-6

Yeni Hayat Etrafında

2 Eylül Sene 327

Selanik'teki Kadı (...?)

Yeni Felsefe Mecmûasının ikinci nüshasında yine bir(Kadıköy Mektubu) var. Bu Kadıköy Mektuplarından birincisi başka bir imza ile sâbık (Muhit-i Mesai)de intişâr etmiştir. Selanik'te yazıldığı halde Kadıköy'e nisbet iddia eden o mektuba cevap vermemiştik. Çünkü ani bir tesir ve saikesiyle kalemden feverân ettiğini biliyorduk. Bu ikinci mektupta- ister Selanik'te ister gerçekten Kadıköy'de yazılmış olsun- ani bir tahsilin mahsulidir. Rumeli de, genç kalemlerde intişâr eden ve bazı parçaları Yeni Felsefe Mecmûasına nakl olunan (Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler) makalesini dikkatle okumuş olsaydı. (M.T.) Bey mektubunu şüphesiz bu tarzda yazmayacaktı. "Yeni Hayatın" müdafî olan bir mecmûada tecellü ettiği için bu ikinci mektubu cevapsız bırakmıyoruz.

Yeni Hayatta Taassub Var mı?

Yeni Hayat eski ve yeni taassubların düşmanıdır. Biz taassub yalnız adetçilerde gördüğümüz için aldaniyoruz, Avrupalılaşmayı en büyük gaye sayan

birtakım gençlerimiz vardır ki taassubda , itikâdçılıkta, şekilcilikte eski kafaları fersah fersah geçmişlerdir. Yeni hayat taklitçilikteki bu körcesine ifratı, adet

SAYFA-7

taassubundan daha muzır olan bu (bid'ât-ı taassubun) durdurmaya çalışıyor. O halde nasıl olabilir ki yeni hayat bir millet taassubun tabi' olsun.

Bir Milletin Diğer Millete Gececek Terakki Vasıtaları Ne Olabilir?

Biz garbi, maymunlar gibi taklit etmeyelim diyoruz. Yoksa garbtan terakki vasıtalarını almayalım demiyoruz. Bu vasıtaları alalım, fakat insanlar gibi alalım. Milletler biri birinden yalnız usûl (methode) ile muheniyat Tbecbnique almalıdır.

Çünkü hakiki terakki vasıtaları bunlardan ibarettir. Yoksa bir milletin usûl ve muheniyat vasıtasıyla elde ettiği hakikatleri, bedi'aları eski akıncılarımızın yaptığı gibi el çabukluğuyla iğtinâm etmemeliyiz. Bizde insanız. Biz de, hakikatler keşfine bedi'alar iktirahına kabiliyetliyiz. Niçin taharri, keşif, ibda' etmeyelim? Ama bunları yapmak için usûl ve muheniyat lazım imiş. Bu terakki aletlerini alalım. Fakat bu aletleri aldıktan sonra müesseler ibda'(Oriqinale) müesseler hakikatler bedi'alar meydana getirmeliyiz.

Léon Cahun Ne Diyor ?

Türk tarihini yazan Léon Cahun diyor ki “Türkler hiçbir zaman ibtîdâ'î bir medeniyet ibda' edemediler. Çin medeniyetini İran'a, İran medeniyetini Çin'e nakl ettiler. Bu suretle medeniyet tarihinde bir mevkileri vardır. Fakat kendileri için hususi bir medeniyet yapamadılar. İktisadi hayatta nasıl başka memureler servetleri

SAYFA-8

iktisâb ile yaşadılarsa fikri hayatta da başka milletlerin felsefelerini, edebiyatlarını, hukuklarını, ahlaklarını iğtinâm ettiler. Bunları aldıktan sonra temsil bile etmediler. Eğreti bir süs gibi taşdılar. Ne dimağlarını bu müesselere ne bu müesseseleri dimağlarına uydurmadılar” Bundan dolayıdır ki Türkler biri taklidi ve ca'lf diğeri hakiki ve milli iki hayat yaşamışlardır. Avâm gerçekten bir Türk hayatı yaşamış, havâss başka hayatların gölgelerini rüyada görmekle iktifa etmiştir. Türk milletinin hakiki güzideleri yoktur. Havâss sınıfı Türklerin en hasta en akim en çürük kısmıdır.

Çünkü bunların fikirleri (gölge-fikirler) duyguları (gölge- hisler) dir, yaşadıkları (gölge bir hayat) dır. Şimdiye kadar Türklüğü yaşatan yegane müessemiz askerliktir. Bu ise kuvvetini havâssın zekasından ziyade avâmın kalbinden alıyor.

O Halde Ne Yapmalıyız?

Yukarıdaki sözlerimizden güzidelere ehemmiyet vermediğimiz anlaşılmasın biz bilakis bir milletin teâlîsini ancak güzidelerinden bekleriz. Fakat bu güzideler milletin seciyesini, ictimâî vicdanını teslim etmiş zâtlar bulunmalı. Vaktiyle Çinlileşmiş alimlerimiz, acemileşmiş şairlerimiz Türklüğü temsil edemediği gibi bugün Avrupalılaştan münevverlerimizde milli ruhumuzu teşhis edemiyorlar. Eski ikilik yine bir devam. Ne zaman Türklük yalnız bir kalbe, yalnız bir vicdana yalnız bir iradeye mâlik olacak? Niçin halkın samimi hassasiyetiyle güzidelerin taklidi tahsis arasında doldurulamaz. Bir uçurum bulunsun? Güzidelerimiz yalancı olması yalnız halk ile mukayesesinde

SAYFA -9

anlaşılmaz bunları diğer milletlerin güzideleriyle karşılaştıralım. Bugün bir İspanyol, dimağdaki hücrelerin müstakil (...?) (neurons olduğunu ispat ederek ilim aleminde büyük inkılaplar yapıyor. Bugün Ruslar kimyada, rû hayatta ictimâiyyâta harikalar gösteriyor. Bugün Sırlara, Bulgarlara varıncaya kadar her milletin edebî bedî'aları diğer insanlara tercüme ediliyor. Şimdiye kadar bizim âlimlerimiz. Mütefenninlerimiz riyaaziyatta, tabiiyyatta, ictimaâiyyâta hangi yeni hakikati bulabildiler? Şimdiye kadar hangi edebimizin, hangi şairlerimizin bir eseri Avrupa lisanlarına tercüme edildi? Edebiyatımızda milli bir renk yok. Şuurumuzda samimi bir ahenk yok. İlimde, fende, felsefede ise hiçbir hayat eseri gösteremiyoruz.

Evet, O Halde Ne Yapmalıyız?

Bundan sonra mümkün olduğu kadar taklitten ictinâb etmeliyiz. Avrupa'dan usûl ve muheniyyat alalım. (kalemiyatta usul, ameliyat muheniyyat) mümkün ise bunlarda da tekamül husule getirecek bir az benimseyelim. Avrupa'nın irfanını, felsefesini, edebiyatını, hukukunu, ahlakını tedkîk edelim. Bunları kendi tahkiklerimize, keşiflerimize, ibda'larımıza numune yapalım. Fakat başkaları çalışıyor diye biz onların tüfeylileri olmayalım. Biz de çalışalım. Bizde keşf edelim, ihtiraa edelim, ibra' edelim.

İrfan'da Milliyet Olabilir mi?

İngiliz felsefesi , Fransız edebiyatı, Alman musikisi gibi tabirler var. Bunlardan İngilizlere mahsus bir felsefe, Fransızlara

SAYFA-10

Mahsus bir edebiyat, Almanlara mahsus bir musiki mevcut olduğumu anlaşılır?

Hayır.

Felsefede bir yenilik var ki bunu İngilizler meydana koymuş. Edebiyatta bir yenilik görüyoruz ki bunu Fransızlar ortaya atmış. Musikide bir tereddüt husule gelir ki bunu Almanlar yapıyor. İşte bu sebepten dolayı İngiliz felsefesi, Fransız edebiyatı, Alman musikisi deniyor. Peki o halde Türkler felsefede de bir yenilik vücuda getirecek olursa da buna (Türk felsefesi) denilebilecek mi? Bu yenilik şayan ehemmiyet görüldüğü taktirde Avrupa lisanlarına nakl olunamayacak mı? O halde irfana aid menşe-i ibda'lar itibarıyla milli olsa bile nihayet beynelmilel bir mahiyet iktisâb etmiyor mu? Biz bir Türk felsefesi, bir Türk edebiyatı, Türk hukuku, Türk ahlakı, Türk iktisadı olsun diyoruz. Bundan maksadımız Türklerde bu sahalarda keşifler ibda'lar yapsınlar demektir. Yoksa başka milletlerin kabul etmeyeceği yalnız Türklere münhasır müesseler yapalım demektir. Daima tüfeyli olmayalım. Biraz da men'âm olalım demek istiyoruz.

Bu Hayaller Gurur Eseri Add Olunabilir mi?

“Yeni Hayat” şahsi gururun düşmanıdır, fakat milli gururu tasvip eder. Şahsi gurur ne kadar marazî ise milli gurur o derece feyyazdır. Bir şahsi gurur yerine milli gururu ikâme ettiğimiz gibi şahsi hased, kin, temâ', hırs duygularını ikâme ediyoruz.

SAYFA -11

Biz bugün ihtimal ki ibda'î muktedir değiliz. Fakat niçin ibda'hayalini bir (kuvvet-fikir) halinde dimağımıza tespit etmeyelim? İhtimal ki daha bir çok zamanlar taklitlerle uğraşacağız. Fakat niçin taklitten nefret duygusunu kalbimizde bir (kuvvet-his) haline getirmeye çalışmayalım? Benim yapamayacağımı siz yapabilirsiniz.

Bizim muktedir olmadığımız şeylere bizden sonra gelenler muvaffak olacaklardı. Biz fani ve aciziz, fakat bakî ve millet kadardır. Evet inkar etmeyiz: Bizde milli bir gurur var; fakat şahsi gururumuz yoktur. “Yeni Hayatın” şartlarından biri de budur.

“Yeni Hayat” Umumi Bir Cereyandır Fertlerle Kaîm Değildir

Yeni Hayatın mürevviclerinden birinin veyahud birkaçının eserleriyle iltişamad etmek haksızlıktır. Yeni hayat bir cereyandır. Bütün gençler bu cereyana içtimadlarına tevbi' edecek tabiî ictimadlar" temayüller hiç birisine esir olamaz. O istifadan doğacak. Bunun için falan kitap şöyle yazılmış, falan zât şöyle söylemiş diyemem! (Yeni Hayatı şöyle anlıyorum) demeli.

Turan Şiirleri

Genç kalemlerdeki şuurlar sizi korkutuyor. Bunlar sizi dört, beş asır geriye sürükleyecek diye endişe ediyorsunuz. Millet hissini lüzumunu tasdik ettikten, Türklüğümüzü unutmamak

SAYFA-12

lazım geldiğini söyledikten sonra bu korkunuz mantıksız değil mi? Her millet istikbâle ait mefkûresini ictimâî mahilenin garip bir cilvesi olarak mazide görür. Her kavmin bir (altın devr) i var. İstikbâlde ictimâî bir adem yapmak için biz neden mazimizde tarihi bir behişt aramayalım! Evet dört, beş asır değil kırk, elli asır geriye bakacağız. Karakurum Harabelerini, Altın Dağ Tepelerini kazacak, yoklayacağız. Bu hazinelerden mazideki hatıralardan ziyade istikbal mefkûrelerini tasvir edici şuurlar çıkaracağız. Türk milletini diriltecek bir Turan Şahnamesi yazılancaya kadar bu gibi manzumelere ihtiyaç var.

Zavallı Saat!

Alaturka saatçisi bir latifedir. Bunu ciddi bir şekle sokarak size bildiren arkadaşınız haksızlık etmiş. Saat muhenniyata , tekniğe aid meseledir. Biz demir yolunu, telgraf hattını nasıl memleketimizde tatbik ettik ise zavallı saati de o suretle kabul edebiliriz.

Netice

(Yeni Hayat ve Kıymetler) makalesini okuyoruz .Bu makaleyi de gözden geçiriniz. Bizde ne taassub ne de rücû' imareleri göremeyeceksiniz. Şahsi gururun, şahsi hırsın mevcudiyetimize rahneler açtığı bu sürede bu milli duygulara şiddetle ihtiyaç var. Mektubunuzdan sizinde bizim gibi düşündüğünüz anlaşılıyor.

SAYFA-13

Yeni Ahlak

Şunu da söyleyelim ki geçen makalemiz gibi bu makalede sırf şahsi bir mahiyeti haizdir. Bütün yeni hayatçıların bu fikirleri kabul etmesi lazım gelmez. Yeni hayatçılar ayrı ayrı düşünen , fakat aynı surette hareket eden gençlerdir. Bunları birleştiren yalnız şu gayedir:

Taklit Değil İbda’:

2

“Yeni Ahlak” için ne gibi esaslar kabul edeceğiz? Ahlak ilmi vasiyeler mecmûası değildir; çünkü, böyle bir mecmûa tabiata uymayan vasiyeler de iktiva eder. Ahlak ilmi, tecrübe mahsulidir. Yalnız mücerred fikirlerinden mürekkebe bir ilim, hayatta ne faide temin eder? Halbuki ahlaktan murâd; insaniyet mücerred fikirlerle değil ilmi fikirlerle teslihi ederek mes’ud bir hale koymaya çalışmaktır.

İnsanların hepsi, bugün mütehayyil bir saadetin kahramanları değildirler. İnsaniyet henüz kendisini müthiş inkısalara uğratan amillerin eseridir. İnsanları bu esaretten mümkün merteye kurtarmak, ahlakın en birinci gayesi olmak icap eder. Şüphesizdir ki böyle bir sa’y, mücerred fikirler üzerine tesis edemez, çünkü onlarda tatbik edilmek kabiliyeti yoktur; bu kabiliyet olmayınca, güzel fikirler amillere nasıl temel olabilsinler?

Binaenaleyh biz; “Yeni Ahlak” için ilmi esasları kabul

SAYFA-14

etmek fikrindeyiz ve buna milli bir keyfiyet isteyişimizdeki maksat da pek vazıftır. Bugün şimdiki tabiriyle, medeni insanların millet kitleleri şeklinde münkasım bulunduğunu görüyoruz. Bu kitleler dini, ırki, siyasi şartlarda içtima’ etmiş bulunsunlar, herhalde bir millet olmaktan başka bir şey değildirler. Mesela Osmanlı milletini dikkate alsak görürüzki: Osmanlı kitlesi, dinleri, ırkları, ayrı ayrı cemaatlerden terkip etmiş siyasi bir millettir. Her fert, dini ve ırki cemaatlerinden ayrılmamak şartıyla, Osmanlı milletinin bir cüz’ünü teşkîl ediyor.

İşte biz, Osmanlı kitlesinin hayatını, Osmanlılık ruhuna göre tatbik olunabilecek ahlak esaslarına istinâd ettirmek arzusundayız, bu arzuyu da belki mefhûm mefkûre âdd edenler bulunur. Acak, Osmanlı kitlesinin en mühim ve en kavî yekûnunu istediğimiz esaslar üzerinde yatıştırebilsek, bu renge? içtimaen ve siyaseten merbut olan renkleri de o esaslara meyil ettirmeye bir dereceye kadar

muvaffak olabiliriz insanlar, yapabileceğini zannettikleri her şeye teşebbüs etmelidirler. Bir şeyde muvaffak olabilmek ki tecrübeden evvel kat'îyyetiyle temin etmek elbette yanlış ve tehlikeli bir yoldur. Hiçbir şeyde mevfüma istimâd eylemelidir. Çünkü bu, altı bataklık olan komut bir yer üzerine kâşhâneye, kurmaya benzer. Oraya atılan temeller, hemen batır ve üzerlerine acele ile kurulan kâşhâneyi de bataklığın içine sürükler.

Bunu göz önüne getirince anlarız ki ne geçmiş ahlaki

SAYFA-15

istinâd edebiliriz, ne de garbın ahlaki esaslarını aynen kabullenebiliriz. Bizim ictimâî ve siyasi vaziyetimize, üstâdımıza muhtaç olduğumuz terakkilere göre amele esaslara ihtiyacımız vardır. Bu esasları, evvelki makalemizde söylediğimiz gibi maziden de garbden de seçerek alabiliriz. Fakat onları şimdiki rengimize göre milli bir renk vermeye çalışmamız icap eder. İşte “Yeni Ahlak” için esas edinilmek istediğimiz muhakeme budur’.

Şimdi bir kere mazimizi tedkîk edelim: İnsan olmak halsiyetiyle ‘jeolpolo? polia göre, iki yüz bir senelik bir mazimiz var. İki yüz bin sene evvelki halimizle bugünkü halimizi mukayese etmek bile mümkün değildir. O vakit ki insanlardan bize birçok hisler miras kalmıştır ve bütün azaplarımız o hayattan tamamen kurtulamamış olmamızdandır. Bu hissiyat itibariyle mazimizden alakamız münkatı’ olamıyor. Öyleyse, bu hisleri bugünün temailerine çalışabilirsek, teveffi lekeli bir mazinin haris varisleri olmaktan haylice kurtuluruz.

Bizim iki yüz bin senelik babalarımızın hayatına müteallik şartlar nasıldı? Onlardan kalıp ta zaman ve havanın tahribinden bir dereceye kadar kurtulmuş olan asırın tedkîkenden anlıyoruz ki o bi çareler hayvanlıktan pek az farklı behimiyet ve gabavet aleminde bulunuyorlardı.

Bugünkü insanlığımıza istihâle edebilmek için iki bin asır gibi muhayyileye durgunluklar veren bir zaman geçmiştir. Bu pek uzun zaman zarfında terakki nasıl bir tekâmüle ta’bii oldu? İşte bu tekâmülü bütün bu safhalarıyla tedkîk edebilenler

SAYFA-16

Bize birtakım ahlaki esasları irâe ediyorlar ki biz bunlardan istifade etmeye çalışacağız. Eğer biz de bu safhaları, ayrıca tedkîke karşılaşırsak, önümüzde hazır bulunan bir elbiseyi bırakıp ta koyunu kırmak, yününü yıkamak, taraktan geçirmek,

eğirmek, tezgahta dokumak, boyamak, kurutmak, biçmek, dikmek gibi icrası bir ferd için seneler isteyen bir çok ameliyeleri; yaparak kendi kendimize yeni bir elbise vücuda getirmeye çalışmak kadar büyük bir budalalık olur.

Biz bizden evvel gelen mütefekkirlerin meydana koydukları nimetlerden istifade edeceğiz .Zaten bütün hayata da hep kendimizden evvel gelenlerin bıraktıkları nimetlerden mütena'im oluyoruz.

Yediğimiz, giydiğimiz, okuduğumuz, bildiğimiz her şey bir çoğunun isimleri mazinin isyan ve nankörlük karanlıklarından kalan menamlar eserleridir. Bizde,onun içindir ki bizden sonra gelenleri düşünmeliyiz.

Burada İran'ın "Sasaniyan" sülalesi hükümdarlarından Nev Şirvano? İsnaid olunan bir hikayeye yad etmek isteriz:

Bu zât bir gün maiyeti ile beraber kırlarda geziniyormuş, zeytin fidanları dikmekle meşgul bir ihtiyara tesadüf etmişler. Aralarında şu muhavere cereyan etmiş: Nev Şirva-? Bu cevaptan pek mahzûz olur, o ihtiyara ihsanda

SAYFA -17

bulunur. Hikayenin daha aşağısı vardır: ancak maksadımızdan hariç olduğu için nakl etmiyoruz.

İşte şimdi ortaya "Yeni Ahlak"ın esaslarından birini koymuş olduk. Bu nimetleri ne sayede vücud buldu! "birlikte çalışma" sayesinde.

Kazım Nami

Selanik, Edirne, Kosova Vilayetleri Maarif Müfettişi

SAYFA -18

İlmi Tedkîkler

Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol

Jiardin? tesis ettiği bu mektep psikoloji hakkında vaki' olan tedkîklerin son safhasını ihtiva eden gayet büyük bir mekteptir. Jiyard? esas olarak tecrübeyi almış ve tecrübeden çıkardığı neticeleri nazariyelerle tetevic ederek doğru ve sâlim bir tarîk tutmuştur. Bu sebeptendir ki bu mektep yukarıda da söylediğimiz vechile en büyük ve en meşhur ruhçuların taraftarlığını kazanabilmiştir .Jiyard? tecrübe ile anlamıştır ki muhitin, haricin, terbiyenin ruh üzerine mühim tesirleri vardır. hatta bu tesirler insanların rûhiyetini , uzviyyetini tebdil edecek kadar müessisdir. Size tecrübî bir misal göstermiş olmak için bundan on sene evvel ilk defa Sorbunda? Malum Doktor

Verri? tarafından icra olunan ve bilahere her taraftan tekrar edilerek esabeti anlaşılan bir tecrübeyi irâe edelim.

Doktor Verri tecrübelerini ıstakozlar üzerinde icra etmişti. İstakozların yer altında karanlıkta gezebilip gezemeyeceğini anlamak için doktor bu hayvanlardan birkaçının dışarı fırlamış olan gözlerini makasla kesmiş ve yer altına kömmüştü. Bir kaç gün sonra ıstakozların hayatı şartları tebeddül etmesi neticesi olarak gözleri yerine yer böceklerinde bulunan bir takım kıl? boynuzlar hasıl olmuştu. Çünkü ıstakoz için altında

SAYFA- 19

göze ihtiyaç yoktur. O yalnız ilerisini temas ile anlayabilmek için bir alete muhtaç idi. O da zaman ile husule geldi. Gözle vazifesizlikten dolayı artık ikamete mahrum kalmış onun yerine de muhutin kendisini tevzif ettiği gibi birtakım aletler vücuda gelmişti. Yani ıstakozlar muhitlerine (...?) mecbur olmuştur. Evvelleri bundan kafi derecede mühim neticeler elde etmiyorlar dese bile bu tecrübe bize ruhi hadiselerin nasıl tebeddüle maruz kaldığını irâeye kifayet eder; hatta [sevk-i tabîî] nin tebeddüle maruz bulunduğu da anlaşılır. Binaenaleyh gerek muhitin ve harici şartların tebeddülü gerekse hakimi kimyevî bir maddenin tesiriyle bu tebeddül cisimler üzerinde öyle büyük bir tesir husule geliyor ki bazen bu tebeddül o cismin mevcudiyetini muhafaza kanununa bile muhalif olabiliyor.

Bundan başka diğer bir takım tecrübeler daha vardır ki bunlarda aynı neticeyi tevlîd etmekle beraber daha amelidirler. Bu tecrübeler kimyevî ve hükmü maddelerin hayvanlar üzerinde husule getirdikleri tesir neticesi olarak ruhta vücut bulan tebeddülü irâe eder. Bu tecrübeler daha amelidir dedim. Çünkü bura? köylerinde ahali tufandan adi bir surette tatbik edilmektedir. İhtimal bizim taraflarda da bilmeyerek buna tatbik edenler varsa da ben bunu ma'at-teessüf orada görmediğim için Bura? köylülerinden bahs edeceğim.

Buralarda yani Avrupa'da köy kadınlarında piliç çıkarmak için evlerinde kâfi derecede tavuk bulamadıkları taktirde başka bir vasıtaya müracaat ederler. O vasıta da hususları

SAYFA -20

tavuk yapmaktan ibarettir. Bakınız nasıl. Horozlara fazla miktarda rakı veyahud şarap verilir. Bu surette horozlar sarhoş yapılır. Hayvancağız böyle serserem serserem

yumurtaların üzerine vaz' edilir. Horoz baygınlıktan ayıldığı vakit kendisini yumurtalar üzerinde görünce tavukluk vazifesini ifaya başlar ve piliç çıkarmaya kadar bu vazifesine sadıkane devam ediyor. İşte bu misal kimyevî maddelerin uzviyyet ve hatta rûhiyyet üzerindeki tesirini irâe eder. Bunlara fer' olarak bir çok misaller daha getirilebilir. Bilfarz kelebekler iklimin tebeddülüne göre tebdil ederler ve mesela muatdil iklimde bulunanlar beyaz olduğu halde soğuk iklimlerde yaşayanlar siyah oluyorlar. Hatta aynı kelebek muhtelif iklimlerde muhtelif renklerde yaşamaya mecbur kalıyor. Bu misaller istediğimiz kadar teksir olunabilir. Fakat "sevk-i tabîi"nin tebeddülü hakkında bir fikir edinmek için bu kadar kifayet eder. Binaenaleyh hayvanların yekdîgeriyle olan münasebetlerinde bilhassa (...?) hayvanların hayati şartlarında büyük bir tebeddül vücuda geldiği taktirde bu tebeddül onurun uzviyyetleri ve neticeden ruhları üzerinde de büyük bir tebeddül husule getirir. İşte Jiyard? ve mektebi bu esası kabul etmiş idi. Bunun hakkında bazı tenkitler yürütmek isterim. fakat onu da gelecek makaleme zemin ittihâz etmek istiyorum. Binaenaleyh şimdilik bu kadarla iktifâ edeceğim.

Berlin 1 Eylül 911

A. Mensi

Paris filozofu ve Berlin

Tıp Fakültelerinden Me'zun

SAYFA -21

Feminizm Korkuları- Kızların Düşünceleri

Kadınlık Aleminde

Feminizm Korkuları-Kızların Düşünceleri

Diğer yüz doksanın ne ile iştilal ettiklerini, ne düşündüklerini mi soruyorsunuz?

Onlarda bütün genç kızların ne düşünmesi icap ederse onu düşünüyorlardı: Yani nasıl izdivâc edeceklerini. Eğer bununla beraber şimdiki kızların validelerine nispetle büyük bir terakki ibrâz ettiklerini iddia ederseniz o vakit bunların samimi aşk ve muhabbet düşünmediklerini söylemek icap eder.

Bununla beraber kadınlar tarafından ilimde, fende, sanatta vücuda getirilen terakki onlar üzerinde az çok bir tesir hasıl etmiştir.

O vakit Gabriyel Reval? Şu suretle cevap veriyor: "evet bu terakkiler onlar üzerinde bir tesir hasıl etmiştir. Fakat onları sa'ya teşvik edecek yerde mağrur

yapmıştır. Onlarda bugün öyle bir gurur hasıl olmuştur ki kadınların ruhuna vakıf olanlar onların bu za'fına acırlar. Onlar kadınların bu sahlarda muvaffakiyetlerini gördükleri vakit kendilerinde bu derecelere gelmek iktidarını caiz olduklarını düşünerek bir gurur his ederler. İşte bu bize âtî için büyük ümitler beslememek icap ettiğini gösterir. Bu sebeple mektepler de kadınların gururunu okşayacak mütalaalardan ziyade onları istikbaldeki aile hayatları için ihzâr edecek derslerle iştigal etmelidir. Fikri seviyelerinin

SAYFA -22

Tealisine hizmetle beraber onların aile içinde hususi bir vazifeleri olduğunu dikkate alarak tedrîsâtta o suretle hareket etmek icap eder. Fikrimce kadın daima erkeğe muhtaçtır. Kadın erkek kuluna dayanmaksızın kendisine has hayatını yaşayamaz. Öyle ihtiyarlamış kızlar tanırım ki başkalarında, başkalarının kalbinde kendileri için bir sevda hissi tevlîd edemediklerinden dolayı hayatlarından usanmışlardır. Binaenaleyh kızları bu tabîyyetleri, bu ihtiyaçları nazar-ı dikkate alarak terbiye etmek zannedirim ki daha müfid ve daha müsmir neticeler tevlîd eder”

Madam Gabriyel Revallik? bizce fevkalade ehemmiyetle terakki edilmek icap eden mütalaaları burada hitam buluyor. Bizce bu mütalaaları anlatıyor ki feministler nazarı bir mefkûre takip ediyorlar. Tuttukları yolda ilim ve fende gösterdiği suretleri tedkîke lüzum görmeksizin ilerlemek istiyorlar. Şüphesiz bu surette hareket ileride gayelerine vasıl olamamalarını intâc edecek veyahud kadınlığı ortadan kaldıracaktır. Çünkü feminizmde mahsus bir cereyan vardır ki oda kadınlığı erkekliğe takribdir. Hatta bugün birçok mütefekkir muharrirler bu cereyandan müşteki başladılar. Çünkü feministlerin takip ettikleri yollarda kadınlara, kadınlığa ait hüviyetlerin zevale mahkum kaldığını anladılar. Bu cereyandan müşteki olan muharrirler meyanında bilhassa madam Miryam Harri? birçok yazılar yazmış, feminizm cereyanına taraftar olmadığını göstermiştir. Madam Harri Miryam? Diyor ki:

“Feminizm cereyanı zaruretin ilcasıyla tahsil etmiş bir cereyandır.

SAYFA -23

Şedîd bir istibdâd nasıl hürriyeti ve vas' bir hürriyetle de istibdâdı intâc ediyorsa erkeklerin kadınlar üzerindeki tahkimlerin tezayüd etmesi de feminizm cereyanını tevlîd etti. Binaenaleyh feminizm; kadınları erkekler tarafından gördükleri tazyikleri, hakaretleri izâle için vücuda gelmiş bir cereyandır. Diğer bir

tabir ile feminizm kadınların erkeklere, erkeklerin h d-b nliklerine karşı açtıkları bir mücadeledir. Fakat bu mücadele bu muvaffak olacaklar mı? Hiç inanamıyorum;  nk  görüyorum ki kadınlar kadınlıktan uzaklaşıyorlar. Erkek oluyorlar. Demek bu cereyan onların mevcudiyetlerini bütün bütün ortadan kaldıracak. Bir kadının hamal veyahud arabacı olması tabiidir ki onda kadınlık hissinin tenakusa uğramını, k rleşmesini intâc eder. Bu sebeple geç kızlara verilecek terbiyenin, feminizm cereyanı üzere değil, onlarda kadınlık hislerini, kadınlık meziyetlerini tenmiye edecek surette olması taraftarıyım.  nk  bir kadının bir hamal, bir muhasebe memuru, veyahud bir asker olduktan sonra kadınlık vazifesini aynı surette ifa edeceğine inanamıyorum” Bu iki mütefekkir kadın tarafından endişe ile karşılanan feminizm bir takım nazar  mefkûreler takip ettiği için pek çok taraftar kazanmıştır. Fakat taraftarları bile feminizmin esasını tedkîke lüzum görmemiştir. Filvaki’ kadınlara haklar bahşi şeklinde anlaşılan feminizm elbette doğru ve müdafaaya şayandır. Fakat yalnız bu kadarla kalmış olsa idi bütün hakşinaslar bunun m dafı olmaya şeref bilirlerdi. Ancak yukarıda da gösterdiğimiz vechile ma’at-teessüf bu cereyan kadınları kadınlıktan uzaklaştırmak gibi muzır tabiata

SAYFA -24

Muhalif bir neticeye dayanıyorum ki her halde bir az d ş n lmek icap eder. Bilhassa biz Yeni Hayat lar tesis edeceğimiz yeni kıymetler hususunda fevkalade ihtiyatla ve va-kıf ne hareket etmek mecburiyetindeyiz. Bu sebeple k r k r ne feminizm cereyanına kapılarak memleketimizde bir takım muzır itik dlerin tevl dinden ictinâb edeceğiz. Binaenaleyh madam Gabriyel Reval? ve madam Miryam Harri’nin? m talaalarından istifade etmek ve muhitimizi tedkîk ederek kızlarımıza vereceğimiz terbiyede ona göre hareket ietmek icap eder. bu suretle tesis edeceğimiz kaideler metin ve sarsılmaz olur.

şimdi tedkîk edilmesi icap eden ikinci mühim noktada Türk kızlarının düşünceleri, ve mevki’leridir. Fakat bu da oldukça uzun mütalaalara muhtaç bulunduğundan diğer bi makalemizde bunu izah etmek üzere bu kadarla iktifa edelim.

Selanik 20 Ağustos 327

M. Zekeriya

Teşekkürler

Hakkımızda fevkaledede teveccühler gösteren “resimli kitap” ile seir muhterem refiklere teşekkürler beyan ederiz.

Resimli Kitap

En nefis ve mümtaz Osmanî mecmûası olan resimli kitabın otuz birinci nüshası pek kıymetli münderecatı ile neşriyat sahasını tezeyyin eylemiştir. Bütün kar’îlerimize tavsiye ederiz.

Mektepte Ahlak

Selanik, Edirne Kosava vilayetleri maarif müfettişi mecmûamız tahrir heyetinden Kazım Nami Beyefendi tarafından neşr edilen bu pek müfid eseri zukur ve inas mektepleri müdürlerine tavsiye ederiz. “Mektepte Ahlak” şimdiye kadar neşr edilmiş olan ahlak kitaplarının en nafi’ ve en sade bir lisanla yazılmış olanıdır.

4.4. Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 4, 30 Eylül Cuma

30 Eylül Cuma

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -4
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni Hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya

Nebi zâde

Ahmet Hamdi

Ahlak hakkında: Ali Haydar-Yenilik: Subhem Yirminci Asırda Türk Kızları: Rıza Nezhat- ayıp ne demektir?: M. Zekeriya- sanatta güzellik ilimde hakikat: Nebi zâde Ahmet Hamdi- din hakkında: Loturno- Tavukların Hafızası ve Remi- Büyüklerin Sözleri

İdare Hanesi : Selanik’te Rum İli matbaası

Mes’ul Müdürü

Nebi zâde

Ahmet Hamdi

Selanikte “Rum ili” matbaasında tabi’ olunmuştur.

Bir Tavsiye

Hayat cidalinde galip ve muzaffer olmak mı istiyor?

Hayat ve şebâb okuyunuz!

Fikrinizi esaretten, kurtarmak, yeni ufuklara teveccüh mü etmek istiyorsunuz?

Hayat ve şebâbı okuyunuz!

İnsaniyete , vatana, cemiyetinize nafi’ bir uzv mu olmak istiyorsunuz?

Hayat ve şebâbı okuyunuz!

Mesleğinizi tayin etmek mi istiyorsunuz?

Hayat ve şebâbı okuyunuz!

Hülâsa genç misiniz?

Yine hayat ve şebâbı okuyunuz!

Hayat ve şebâbı okuyunuz, “Yeni Felsefe” Mecmûasının da bu eserin temadisi olduğunu unutmayınız...!

Hayat ve şebâb: İstanbul da meziyet-i iktisadiye ikbal ve kütüphaneleriyle diğer bütün kütüphanecilerde bulunur. İdare hanemize dokuz guruşluk yoksa pulu gönderildiği taktirde de her arzu olunan yere gönderilir. Taşra kütüphanelerinden toptan alacak olanlara tezilat yapılır. Mevcud nüshaları azalmış olduğundan alacak olanların sür’at iltizam eylemeleri icap eder.

SAYFA -1

Ahlak Hakkında

-1-

Meşhur(...?) filozofu (Kant)’ın fikrinde, aşağıdaki dört sual felsefenin mevzûunu teşkîl eder:

- 1- Ne bilebilirim.
- 2- Ne işleyebilirim?
- 3- Ne ümid edebilirim?
- 4- İnsan nedir?

Birinci suale (...?) (Metaphysiqne);

İkinciye ilim ahlak (Ethniqne) ve bidaat (Esthetiqne)

Üçüncüye hükümet-i diniyye (Philosophie de la religion)

Dördüncü ilm-i ruh (Psychologie) cevap vermek ister.

Metafizik eşyanın (...?) ve hakikatini arar. İlm-i ruh ise marifet-i nefis demektir. Bu ilimler mevcudatın (...?) ve hakikatini aradıklarından (nazar-i felsefe) den maduddurlar. İlm-i ahlak ise ileride işleyeceğimiz amelilere taalluk ettiğinden (ameli felsefe) den sayılır. İlm-i ahlak (hayır) dan, ilm-i bidat (hasin) den bahs eder. Bidaat dahi ahlak ile münasebetdar olduğundan ameli felsefenin bir kısmını teşkil eder.

Metafizik ve Ahlak

Her iki ilmin menşei ve maksadları muhtelifdir. Metafizik tecrübe sayesinde mevcudat ve hadisat hakkında edindiğimiz (...?)

SAYFA -2

ve müteferrik fikirlerden ve tasavvurlarından başlayıp bunların mahiyetlerini ve aralarındaki münasebetleri arar. Bundan madde, kuvvet, azar, âyan, nefis gibi meseleler ortaya çıkar. Asıl metafiziğin gayesi eşya ve hadiseleri tarif etmektir. Fakat biz eşya ve hadiseler hakkında marifet hasıl ettikten sonra bunlara karşı lakayd kalmayıp onlara bir takım kıymetler biçeriz. Haklarında hükümler veririz. Eşyayı güzel veya çirkin, if'ali iyi veyahud kötü buluruz. İşte ilim ahlak amalin kıymeti hakkında verdiğimiz hükümlerden bahs eder.

Eşyanın hakikatini idrâk için, tecrübe ve mantığın yardımıyla verdiğimiz hükümlere karşı lakayd kalırız. Burada maksadımızın esası hakikatleri keşf etmektir. Burada güzellik veya çirkinlik, iyilik ve kötülük, nefaset veya latifesizlik aramayız. Fakat mekşuf olan hakikatlere sonra kendi hissiyatımızı karıştırırız. Bize olan münasebetlerine göre, yani hoşumuza gidip gitmediğine, bizim emellerimiz ve fikirlerimize, arzu ve kanaatlerimize, tevafuk edip etmediğine nazaren indi (nefs) hükümler veririz.

Buna nazar-ı felsefe, nazari ve ameli namıyla iki kısma ayrılıp birincisi mevcudatın kühünü, hadiselerin hakiki sebeplerini arar. İkincisi ise, hadiselerin kıymetlerini taktire madar olacak esas düstûrlarını vaz' eder.

Ahlak ve Mantık

Ahlak ile mantık arasında da fark vardır. Mantık, bize doğru düşünmenin kaidelerini gösterir; nasıl düşünmekte

SAYFA -3

olduğumuza bakmayarak nasıl doğru düşünmemiz lazım geldiğini irâe eder. Ahlak dahi ne işlememiz ve ne irade etmemiz lazım geldiğini gösterir. Mantığın kaideleri efkara, ahlakın düstûrları i'fal ve iradeye taallük eder. Mantık kaidelerini bilen bir kimse her zaman doğru düşünmediği gibi, ilim ahlak tahsil edenlerin dahi her zaman hayırlı işler icap etmez. Fakat her iki ilim bir takım kaideler vaz' ederler ki bunların birincileriyle bizim fikirlerimiz; ikincileriyle amelilerimiz muvazene edilir.

Ahlak ve Bida'at

Ahlak, hayırdan; bida'at, hissinden bahs eder. Hayır ile hissini arasında çok sıkı münasebet vardır. Buna binaen if'âl hissedebilirler. Lakin hayır ile hissini birbirinden ayırmak lazımdır. Çünkü hayır imale, hissini eşyaya ve merbuttur. Hissini hakkında verilen hükümler zevke tabi'dir, kat'îdir. Zaman ve mekanın vesaire ahvalin tebeddülüyle zevki kararlarımızdan (...?) ederiz. Fakat vicdani kararları tebdil etmek mümkün değildir. Hissini, eşyaya dalalet ettiğinden nefsi olan eşyayı tam bir tahiriyle mütalaa ederiz; failini sormayız. Çünkü güzel olan bir şey doğrudan doğruya ali ve necip hissi ilka eder.

Hayır ise imale merbut olduğundan bir hayırlı işin daima failini ararız, sorarız. Çünkü fi'l, failinden tecerrüd etmez. Kendi işlerimizden dolayı bazen kendi kendimizi tevbih ederiz, işlediğimiz fenalıklardan dolayı, arzumuzun hilafına olarak,

SAYFA-4

Kendi aleyhimize hüküm vermekten vazgeçemeyiz.

Ne kadar arzu etsek işlediğimiz amalden tecerrüd edemeyiz. Ama mâlik olduğumuz güzel bir şeyin ne zaman istersek daha bir güzelliğe tebdil edebiliriz. Hayır ile hissini arasındaki farklardan birisi de şudur ki nefis şeyler vücuda getirmeye herkes mecbur değildir. Güzeli sevmek güzel şeyler amal etmek herkesin keyfine tabi'dir. Ama hayır işlemek ve iyiyi taktir etmek herkesin borcudur. Güzeli sevmemek yaratılmışın ve terbiyenin noksanlığına atf olunur. Ama hayrı sevmemek ve kabul iken işlememek bir kabahattir.

Hissini, hayır üzerine büyük tesiri varsa da hayır, yine müstakildir, serbesttir. Beşeriyetin hissinden ziyade hayır sayesinde tekemmül ettiğini tarih bize göstermektedir.

Ahlak ve İlim Ruh

İlim ruhun vazifesi, ruhi hadiseleri tarif edip bunların sûret zuhurunu , yekdîgerine olan mütakabil tesirlerini ve kanunlarını keşf etmektir. İlm-i ruh zihinde ne gibi hadiseler zuhur ettiğini ve bunların tabi' olduğu şartları gösterir. Bu izah sırasında eşya ve hadiseler hakkında verdiğimiz hükümlerden dahi bahs eder. Bu hükümlerin, efrad ve cem'iyetin hayatında ne sebeplerden ve hangi şartlar dahilinde zuhur ettiğini izah etmeye çalışır.

İlim ahlak ise zihinde bu hükümleri mevcut bulmakla kanaat eder. Bunların menşelerini bir dereceye kadar ahlakta tedkîk ederse de bu onun esaslı vazifelerinden değildir. Bu hususta psikolojinin

SAYFA -5

yardımına müracaat eder. Hasıl olan neticeler hem psikoloji ve hem ilim ahlakın işine yarar.

Ahlak ve İlahiyat

Ahlak, iki nokta-i nazarından tedkîk olunabilir: Birisi ilahiyat, diğeri felsefe... Buna nazaren birisi dini, diğeri felsefi olmak üzere iki türlü ahlak vardır.

Dini ahlak, hayır ve şerin vacip teali hazretleri tarafından peygamber ve kitapları vasıtası ile insanlara tebliğ olunduğu. esasını tebliğ olunduğu esasını kabul eder. İnsanlar hayır ve şer'i ancak bu sayede tefrik ve temyiz ederler. Bu hususta artık muhakemeye lüzum yoktur. Avamirleyhiyenin? büyük bir kısmı ahlaktır. Bu ahlaki emirlerden bahs eden ilme (dini ilm ahlak) deriz.

Ahret gününde saadete nail olmak ve mecazatlari kurtulmak isteyen müminler bu emirlerin kafisini harfiyen icra etmeye mecburdur.

Felsefi ahlak ise, hayır ve şerrin fevkkat tabiyye? bir mevki'-i aliyyeden tebliğ olunduğunu nazar-ı itibara almaz. Kendisi müstakilen tedkîklere ve tettebbu'lara başlar. Hayır ve şerri akıl ile idrâka çalışır. Neticede hükma ile ilahiyun ahlak hakkında bir çok noktalarda birleşirler. Çünkü din daima ahlaki emirler veregelmiştir.

İslam alimlerinin ekserisi, ahlaki. Din nokta-i nazarından muhakeme etmişler. Hayır ve şerri şeriatın tayin ettiği gibi kabul edip akıl ve muhakeme ile idrâka lüzum görmemişlerdir. Ehli-senet ve cemaat mezhebi (hüsn-ü mahüsne şer'-i el kabihma – kabbüş- şer'i) demişler. Tercümesi: Güzel, [yani iyi] yalnız şeraat indinde

SAYFA -6

güzel olandır. Çirkin [yani fena] yalnız şeriatın bildiği çirkindir.

İslam alimlerinin diğer bir kısmı da ahlaki, felsefi olarak muhakeme etmişler. Hayır ile şer'in vâcib teali hazretleri tarafından kullarına tebliğ olunduğuna imanla beraber, bunların akıl ile idrâkı da vacib olduğunu kabul etmişlerdir. Mutezile sınıfı fi'lerde ve amellerde icadının serbestliğini kabul edip (kavl if'al-i ihtiyariyesinid halkındır demişler. Yine mutezile kavlince “ve (...?) şer'i den evvel marifet ve şükran nimet vâcibtir. Hissin akıl marifetleri de akıl ile vaciptir.

İslam filozoflarından “İbn-i Reşit” dahi iyi ve kötünün akıl ile idrâkı lazım olduğu nazariyesini kabul etmiş. İbn-i Reşit'in fikrinde bir şeyin güzelliği veya çirkinliği, bir amelin iyiliği veya kötülüğü o şeyin veya amelen tabiatında mevcuttur ve meknuzdur. Aklı bunu müstakilen keşf edebilir. Şeriat, bir amelî iyi veya kötü olmamış, bilakis o şey iyi veya kötü olduğu için şeriatla onu o suretle tayin ve kabul etmiştir.

İlim Ahlak Pek Mühim Bir İlimdir

Hakikaten ilim ahlakının pek eski zamanlardan beri insanların zihinlerini işgal etmiştir. Sokrat'tan (Sokrates) beri gelen derin düşünücü felsefelerin hepsi ahlaki mütalaa ile meşgul olmuşlardır. İbn-i Reşit”

SAYFA-7

İlim efkarında (emsal) hayır fikri enâlî mevki' ihraz edip (...?) fikri” ile tev'emdir.

Eski Yunanlılardan Aristo, Epikür, Aristippos dahi ahlakla iştigâl etmiştir. Spinoza'lık büyük meşhur eserini, mevzû nun daha ziyade metafiziğe ait olmasıyla beraber (Netiko?) tesmiye etmiştir. Sonraları İngiliz felsefelerinden Beykın (Bacon) ,Con Look (John Look) , David Hum, Con Asto? (John Asto), Artmil? Fransızlıklardan Helvatyus? (Helmétius) Ogüst Komt (Auguste Comte); Almanlardan Layinbitis?, Fihte, Şeling (Schelling) Hegel, Şelayirmahir?, Herbart, Kant ilim ahlak ile pek ziyade iştigâl etmişler ve bu yolda büyük ve kıymetli yazmışlardır.

Selanik 7 Eylül 327

Ali Haydar

İttihad ve Terakki Mektebi

Ders Nazırı

SAYFA -8

Yenilik

Alemde hiçbir medeniyet mutasavver değildir ki, bir “ideal”e sahip bulunmasın. Bir medeniyet uzun, fakat mahdûd bir zaman esnasında gerek fende, gerek felsefede ve gerek edebiyatta, fikri mevcutların hangisinde olursa olsun, basit, lakin aslı bir fikir ortaya koymaya muvaffak olursa o andan itibaren yeniliğin varlığı müsbet bir şekil almaya meyil gösterir.

Bir kavmin ruhunda gerek felsefî, gerek edebi ve gerek ictimâî fikirlerin tesir icra edebilmesi kat’îyyen onların esaslarındaki metânete tabi’dir. Bir kavmin ruhunda cârî olan a’anelere bağlı fikirleri gayr-ı mütebeddil bir halde bırakacak yalnız onun istihâlesine sed çeken gayr-ı müderik fikirlerin tevâzu’larındaki yolsuzluklardır. Bu kavme has müessesâtın, sanatların, edebiyatın istihâleleri okumak hayatındaki telakki usullerinin şekline merbuttur. Medeniyeti, bir dereceye kadar, istihâle uğratan yine bunlardır.

Yenilikler, bi? şüphe fikirlerdedir. Bir yeni fikrin münâkâşaya atılması, eski fikirlere karşı ihzâra yeltenilen tâ’rîzlerden sonradır. Gençliğin istiklâliyyet kazanması için kendiliğinden isyanlar icad etmesi körükörüne esası bir şeyin düşünmeyerek, münhasıran, helâ fikirlige karşı (...?) kendi ruhunda uyandırdığı ihtirasların doğurduğu bir şekil his olduğuna itikâd-ı ta’man? vardır. Fikrin terakkisi hırsı arttıran münakâşaya medâr eski düşüncelerin intibâ’ındaki inâd sayesinde.. Halbu ki ibtidalarda

SAYFA -9

Kabul edilen “is?” değil. Münakaşaya , itiraza liyakat kesb eden şeklidir.

Eski akideler yeniliklerini nasıl sirâyet yardımıyla kazanmışlarsa ifade ve tekrarın yeniden sirâyet yine istihâleleri bir mertebeye kadar temin edebilmiştir. Binaenaleyh, diyebilirim ki, yeniliği doğuran münhasıran istihâledir. Fakat, bu istihâlede yardımcı vazifesini gören âmilller yok değil. Nasıl ki, ziyâ yardımıyla kurbağa “tetar?” halindeki kuyruğunu kaybediyorsa onu da eski şeklinden inhirâfa bazı tesirlerin hükmü aşikârdır. Uzviyyetlerde cem’iyyetleri, cem’iyyetlerle medeniyetleri, tarihin bütün düstûr-u esasiyesinde takip ve mukayese edenler pek güzel bilirler ki medeniyetlerin tarihçi de uzviyyetlerin tarihi gibi daima tedrici intibaklarla yekdîgeri üzerine tevazu’ eden istihâle yığmalarından müteşekkildir. Psikoloji ile mütevaggil hükmenin ekserisi pek kat’î olarak iddia ediyorlar ki ; bir

medeniyet daima bir beniyeye-yi akliyenin mütenâzırır. Fakat şurası da hatırdan çıkmamalıdır ki bir milletin, veyahud bir kavmin zekasındaki mükemmeliyet rûhanı medeni unsurları ruhuna temsil ettirecek kadar zât-ı kudretlere sahip değildir. Hatta bu unsurlar, hislere ihtiyaçlara da tekabül etse bile. Bu hususun istikrarı için müracaat edilen talim ve terbiyelerin daima gayr-ı kâfi geldiği görülmektedir. Tarihi tehavüller daima fikirlerin tegayyürüyle tev'emdir. Tabî bunun değişmesinde büyük müessir muhit ile zan, biraz da virâsettir. Fakat virâsetin tesiri teessüsten sonra görülür.

Hafızada terakim eden a'nanelerin bıraktığı çürük fikirler,

SAYFA -10

Bugünkü, muhit ve medeniyet ile tevâfuk edemediği halde onu istikrarda sebât daima birbirine pek benzemeyen işlerin husulinde büyük roller ifa eder. Bugün bizde ulûm-u hâzerayı, fakat maalesef yalnız kuş bakışı bir nazar ile, ihâta eden yalnız tıp fakültemizdir. Bu eskiden de böyle idi. Tabî bunu hiçbir şahıs inkar edemez. Halbuki, senede yüzekarib sertifika alan talebelerin fikri yoklansın hemen hepsi ceddlerin vâris seciyeleridir. Ulûm-u tibbiyenin bütün fer'lerini hemen olduğu gibi mevrûse-i diniyyelerinin sarsılmaz temelleri üzerine kurmaya beyhude çalışan birçok mütehasıslar ile malumlar tanıyorum. Bu gibilerin en sathı şeyler üzerinde daima efkar-ı mevrûse-i itikadiyyeleri izhârdan çekinmediklerini çok defalar gördüm ve bunu kat'îyen mutammim.

Mazideki itikâdların düşüncelerin bu günkü hale kalbî beniyeye-i dimağıyyeyleri ? hususundaki kudrete mütenâsib gelecek bir şekle sokulduktan sonra kabul edilmiş olurlar. Beniyeye-yi dimağıyyenin şeklindeki istikrarriyyet tevâlî ettikçe tezahürleri ne olursa olsun onları gözlerimizden setr eden kalın ve siyah bir perde arkasında daima an'anelerin izleri tahür ve serbest bir hayat fa'aliyyet yaşamaya vakit bulur.

Elhasıl, dinlerin, tesisatın, lisanların, sanatların icad iltizamı hep zamanın vücuda getirdiği istihâlelerin dest-i umumiyetiyle meydana çıkar. Kanaatlerin, haber ve şiddetlerin teşkîl ettikleri hükümetler, dinler, müesseseler üzerinde günden güne taklidini arttıran,

SAYFA-11

Tazyîkin şidedetiyle mütenâsib bir surette yalnız isimleri değişir. Hele bir kere üzerinden o tazyik ref' olunsun. Pek bariz bir surette görülecektir ki, o cevelangâhın vasatına göre mevledülma' gibi genişlemeye isti'dâd gösterecektir.

Her kavmin tesisatının, dininin zât-ı basislerinin kadar olduğu sanatlarının terakki ve tekâmülü için hislerinin muayyen, düşüncelerinin muayyen, bilhassa verasetteki muhtelif kanunlarının muayyen bir daire içinde bulunmaları muktezâdır. Netice de şunu söyleyebilirim ki, kavimlerin tezâhürat-ı ruhiyyelerine büyük bir nişane olan din, lisan, fikir, sanat gibi esası unsurlar o kavmi medeniyete soktuğu kabul edildikten sonra yine bunların erkan-ı aklıyede birer sebep birer bais gibi nazar-ı itibara alınması büyük şarttır.

Bugün eski şark kavimlerinin sanat tarihleri tedkîk ve mukayese edilsin gayede taklid ve temînden sonra bütün bir kavmin zihnini medîd senelerce işgal eden bir "gaye-yi müterakkiye göze çarpar. Tecelliyât-ı zatiyyelerinin daima aleyhi bir düşünceye, hiç olmazsa bir edebi olmak ameli gizlidir.

Eski Mısırlılar "serdâb"larını hep bu fikirle kazdıkları gibi "mesele"lerini , ahrâmlarının ..Fenikeliler "Astarka"? larını .. Yunanlar dahi ve olimpiyatlarını.. eski site ahalişi mabetlerin, akvâm-ı İslamiyye muhteşem camilerini.. Akvâm-ı Hristiyanıyye ise müzeyyen kiliselerini hep bir "ideal" takip ederek vücuda getirmişlerdir. Bunlar müesselere de, edebiyata da kabul tatbik meseleleridir.

SAYFA -12

El hasıl itikâdimca "ideal" e sahip olmadan bir kavim arasında ne bir şahıs, ne bir hizb-i kâilî, ne de bir zümre-i muktedir miktarda hiçbir vakit yenilik meydana getiremezler. Şahsın fikrinde temerküz eden yeni bir fikir umumileşmedikten sonra neticede zuhur edecek tekâsü lâ-kaydî, bilhassa dimağların hazırlanmayışı daima onun menbaanı kurutacak kadar biinsaf ve zalimdir.

(Suruviç (?), Eylül 326)

Subhi Edhem

Yirminci Asırda Türk Gençleri

Yirminci asırda her gün biraz daha ağırlaşan biraz daha çoğalan ihtiyaçları arsında yaşamak, mevcudiyetini temin etmek isteyen milletlerin büyük ve hemali bir Fa'aliyyet göstermeleri icab eder. Hayatta tevakkuf yoktur. Bilakis daimi ve fasılasız bir terakki ve tekâmül mevcuttur. Milletler durmuyor.. Daima tezayüd eden bir

meshûfiyyet bir hırs ve inhimak ile istikbalin mühim silsileleri arasında kaybolan nihayetsiz terakki yolu üzerinde koşuyor, koşuyorlar.

Bu umumi cereyana tabî' olmak istemeyen, bu asrın hayat şartlarına vakıf olmayan milletler yarın iktisadi ve siyasi bir esaret sabıkasına girmeye ve nihayet ölmüş milletler yığınınına karışmaya, yalnız tarih sahifeleri üzerinde görünmek üzere bu mücadele sahifesinden çekilmeye hazırlanmalıdırlar.

SAYFA -13

Bu asırda hayat mübârezesi pek çok müşkilât kesb etmiş ma'zilet peyda eylemiştir. Zayıf ve terakkiye kabiliyetli olmayan milletler "tabii istifa" kanununa tevfiân diğerleri tarafından mahvedilir. Medeniyet hayatının bütün zorluklarına , şiddetlerine mukavemet edebilecek kadar kuvvetli olanlar, son sistem silahlarla mücehhez bulunanlar kalıyor...

Kuvvetli olanlar... Fakat bundan askeri? bir vakit anlaşılmalıdır. Son sistem silahlar seri' ateşli tüfenkleri , topları ifhâm etmemelidir.

Askeri vakit, bu zamanda eski, mazideki kıymet ve ehemmiyetine kaybetmiştir. O yalnız iktisadi fa'aliyyetlerin bir nezaretçisi; bir muhafızı makamındadır. Asıl kuvvet; iktisadi kuvvettir. En mükemmel silahlar; ilm, fen, sanat silahlarıdır. Bir memleketin askeri kuvvetinin keyfiyet ve kemmiyetine ne olursa olsun onu müstakbil bir tehlikeden kurtaramaz. Çünkü bugünün hakimiyet ? süngüler taşıyamıyor. Vatanların seması fabrika dumanlarından müteşekkil bulutlarla örtülü, şehirleri, demir hatları şebekelerle birbirine bağlı bulunan limanlarının suları yüzlerce vapur pervaneleriyle çalkanılan bir millet kuvvetlidir, hakimdir, her şeydir. Hudutlar, âhenin? askeri bir hat ile kuşatılmış, memleketlerinin dahili jandarmalar, asayiş memurlarıyla dolu bununla beraber atıl ve geri olan bir millet daima bedbahis. Halbuki kesir bir amele ordusuna mekteplere sanat evlerine, mâlik olan, vatanlarının bütün toprakları mevrû bulunan (...?) ve müterakki bir kavim ise askerleri ve asayiş memurları az

SAYFA -14

olsa bile mesuttur, gıbtaya şayandır.

O halde biz bugün bedbahız, zayıfız, fakat mes'ud ve kuvvetli olmaya çalışalım, terakki sahasında aramızda pek geniş mesafeler boşluklar bulunan milletleri yetiştirmek için onlardan ziyade çalışalım. Atalarımızın şanlarını,

zaferlerini, büyüklüklerini kendilerine terk edelim. Onlarla, iftihar etmeyelim, deniyorum; fakat biz tarihimize evlatlarımızın iftihar edecekleri sayfeler ilave etmeye uğraşalım. Diyorum, sevgili okurumuz, maziz Türklüğümüz dedelerimiz sayesinde mazinin nasıl en şanlı ve kahraman bir kavmi mevki ihraz ettiyse bizim gayretimizle de onun bu asrın en fa'al en ziyade medeni cesarete malik bir kavmi olmasını, bu günün ictimâî heyetleri arasında nefret etmesini arzu ediyorum. İstiyorum ki yüksek semalar kadar yüksek olan bu Türklük düşünmesin, ufuk etmesin.

Fakat ne yapmalıyız... Biz gençler ne yapmalıyız? Biz yapmak lazım gelen şeylerin birincisini vücuda getirdik: Siyasi inkılap..

Fakat siyasi bir inkılap terakkiler için zemin ihzar eder. Bir terakki değildir. Yalnız o bizi kurtarmaz. Yalnız onunla yaşamaya hakkı? bulunduğunu iddia edemeyiz. Şimdi de ictimâî bir inkılap vücuda getirmeliyiz. Nasıl ne suretle?... Eski hayatı yıkmak, bu hayatın terakkiye mani' kayıtlarını kaldırmak ve onun yerine yeni ictimâî esaslara istinâd eden bir yeni hayat vücuda getirmek suretiyle...Demek ki vazifemiz hitâm bulmamış, henüz başlıyor. Biz bundan sonra bizi çoktan geçen medeni milletler felsefesine yetişmek için seri' ve muntazam hatvellerle ilerlemeye başlamalıyız. Yürüyeceğiz

SAYFA-15

yol dikenlidir. Biz âtînin münevver ve müzehher kucağına koşarken birçok mâni'ler hailer karşısında kalacağız; bize mazinin köhne itikâdlarıyla beslenmiş, terakkiye düşman dimağları tarafından itirazlar, tahkirler yağacaktır. Fakat bilelim ki "hayatta tevakkuf yoktur" onun için durmamalıyız...Onları çiğneyelim, geçelim. Onların sûr'ali hareketlerine kısık seslerine ehemmiyet vermeyelim.

Mâni'ler? bizi meyûs etmemeli bilakis bizdeki azim ve cesareti arttırmamalıdır. Çünkü ancak korkak olanlar mağlup olur. Sarsılmaz bir azim ve metanetiyle çalışan gençler daima galip gelmişlerdir. Muvaffak olacağımıza emin olarak çalışalım. Nihayet [her müzahirince ziya zulmete, ilim ve vehm ve yalanlara , ilk fenalığa, gençlik eskiliğe galebe edecektir.]

Evet.. çalışalım... Terakkiye mani olan eski hayatı ve kayıtlarını mahvedelim! Bize yeni ufuklar, yeni hür simalar, yeni bir ictimâî hayat lazımdır. Bu yeni hayat tesis ettiği zaman ictimâî bir inkılap vücuda getirmekten ibaret olan ikinci

vazifemizin de hitam bulunduğuna , milletimizin esir ve mahkum olmayacağına , yirminci asırda yaşayabileceğine kat'î suretle emin olabiliriz.

SAYFA-16

Ayıp Ne Demektir?

Ayıp, insanların hicâb hissinden tevellüd etmiş ictimâî bir kayıttır, ictimâî diyorum. Çünkü hicâb hissi insanlarda cem'iyet halinde yaşamaya, başladıktan sonra tevellüd etmiştir. Dağda yalnız başına yaşayan bir vahşinin kimseden hicâb etmesi muhtemel olmadığı gibi o vahşi ona lüzumda his etmez. Zaten ne gibi şeylerden hicâb etmek icap ettiğini bile taktirden acizdir. Nitekim bugün hayvanlarda hicâb hissi mevcut değildir. Hiç bir vakit bir hayvanın diğer hayvandan hicâb ettiği için şu harekette bulunacak yerde şu suretle hareket ettiği iddia edilmez. Hatta hayvanlara kadar gitmeye de lüzum yok. İnsanların cem'iyet halinde yaşamaya başladıkları günden itibaren hicâb hissini tevellüd ettiği henüz sabit olmalıdır. Bunu ne ile anlıyorlar mı ? Dediniz. İzahı pek kolay. Malumdur ki insanlar bu günkü medeniyet devrine vasıl oluncaya kadar birçok devirler geçirmişler, Muhtelif ve verdiğimiz mütenevvi hayatlar yaşamışlardır. Tarihin bize dalalet edebildiği devre kadar yaptığımız hayali seyahatlerde insanların nasıl (mütekamil) bir hayat yaşadıklarını pek ala görüyoruz. İnsanların düne nispetle bugün daha müterakki bulduklarını da takdir ediyoruz. Fakat tarihinin kayd etmeye muvaffak olamadığı devirler hakkında tarihinden kafî derecede malumat alamıyoruz. O vakit başka vasitalara müracaata mecbur kalıyoruz ve bugün henüz ibtidâ'î bir hayat yaşayan hemcinslerimizin hayatlarını tedkîk ediyoruz.

SAYFA-17

Çünkü bugün tekâmül merhalesini takip ederek yirminci asra vasıl olan kavimler bulunduğu gibi henüz bu mütekamil kavimlerin tarihten evvelki hayatlarını yaşayan kavimlerde vardır. Hatta bugün medeni add edilebilen kavimler vahşi olanlara nisbetle ekalliyyete kalırlar. İşte bu muhtelif kavimlerin hayatlarını tedkîk, insanların şimdiye kadar nasıl bir hayat yaşadıklarını ne gibi tekâmül safhaları geçirdiklerini bize tamamıyla anlatıyor. Bu tedkîkatımız bize henüz insanların ibtidâ'î hayatlarını yaşayanlarını ve bunların adetlerini ahlakınıda göstermeye hizmet ediyor. Bu ibtidâ'î kavimler meyanında Tayt'i? ve Fue'ci (Alfred Fouillée) atası sakinler vesaire taadad edilebilir.

Şimdi sadade gelelim: İbtîdâ'î cem'iyetlerden aybın henüz tanınmadığını iddia ediyorduk. İşte Fue'ci (Alfred Fouillée) ve Tayt'i ? atalarına seyahat icra edenler mesela Hambold ? (Humboldt) ne Benham? , Kalaparton? vesaire gibi seyyahlar bura ahali hakkında vaki olan tedkîklerini neşr ettikleri kitaplarda göstererek bize rehberlik ediyorlar. Bu seyyahların ifadelerinden anlıyoruz ki gerek bu adalarda gerekse Afrika merkezlerinde vesair yerlerde vahşiler kadınları da beraber olduğu halde çıplak geziyorlar. Bu kavimler hiç bir taraflarını setre lüzum görmüyorlar. Adeta bir hayvan gibi doğdukları suretle tabii bir şekilde geziyorlar. Tabîlikle hiçbir şey ilavesine lüzum his etmiyorlar. Sonra insanlar terakki ettikçe yani bu ibtîdâ'î kavimler tekâmülde bir merhale ilerleyince yalnız avret mahallerini setre başlıyorlar. Yani o vakit bu mahallerin açık bulundurulmasını ayıb buluyorlar.

SAYFA-18

zaten ilmi tedkîklerde bize gösteriyor ki insanları ilk defa işgal eden şeyin olmuştur. Beşer ilk defa kendisini açıklıktan kurtaracak vasıtaları taharri ile iştigâl etmiştir. Bu ihtiyaç tatmin edildikten sonra diğer ihtiyaçlar doğmuş ve bu ihtiyaçlar neticesinde hisler tevellüd etmiştir. Binaenaleyh his ikinci derecede bulunan insanlara aittir. Halbuki ayıb hicâb "hissinden" tevellüd ettiği için şüphesiz ilk insanlarda kendisini ihsas edemezdi. Binaen aleyh seyyahların müşahadesi ile ilmin icabları ittihâd ediyor demektir. Şuarasında kayda şayandır ki " hicâb hissi" kadınlarda erkeklerden evel tevellüd etmiş ve kadınlarda daha çabuk tesirini göstermiştir. Nitekim yine bu seyyahların tedkîkleri bize gösteriyor ki bazı kavimlerde erkekler bütün bütün çıplak gezdikleri halde kadınlar avret mahallerini setr ediyorlarmış. ve onlarda bu tesettürü icab ettiren hicâb hissi imiş. Yine bu his kadınlarda daha sur'atle tenevvü imiş. Bugün her kavmin kadınlarında erkeklerine nispetle ayıp kelimesi tahtında fazla kayıtlar mevcuttur. Erkeklerin yaptığı bir çok şeyleri kadınlar ayıp diye yapamıyorlar.

İşte insanların kendi kendilerini bağlamaları demek olan ayıp kaydı evvelce pek basit iken ve mesela yalnız avret mahalinin setrini icab ettirirken bilahere ayıp kelimesinin ihtiva ettiği kayıtlar büyümüş ve tevsî etmiştir. ve bir cem'iyetine kadar terakki etmişse ayıp kayıtları da o kadar çoğalmıştır. Fakat yanlış anlaşılmasını temin için şunuda söyleyelim ki bugünkü mütemeddin kavimlerde "ayıb" namındaki kayıtlarını hududu daralmaya başlamıştır. Bu

SAYFA-19

gün garbın öyle hareketleri var ki insan der-hatın bile hicâb ediyor. Halbuki Avrupalılar ve mesela Parisliler bunları vicdan huzuruyla icrada tereddüd bile göstermiyorlar. Bilfarz bugün Romanya'da ve İspanya'nın ismini der-hatır edemediğim bir şehrinde erkek ve kadınlar aynı hamamda yıkanıyorlar. Bu onlar için bir ayıb teşkil etmiyor. Halbuki bizde bir kadının yüzü açık gezmesi bile ayıp görülüyor. İşte size aynı asırda yaşayan iki kavmin iki mütezadd adeti. Bunların hangisi doğru. Bunu tedkîk sırası değil. Bir kadını güya namusunu muhafaza için yüzü kapalı gezdirmek budalalığın son derecesini teşkil eder. Eğer o kadının namusunu muhafazaya muktedir olması yüzünün kapalı bulunması sayesinde ise o ictimâî heyet bu kadar donluğundan ve açlığandan tecavüz edildiğine delalet eder. Binaenaleyh bu ayıp kaydı avâmın düşüncesiz mefkûresinden doğmuş batıl bir itikâddan başka bir şey değildir. Kadın ile erkeğin öyle çırlıçiplak bir yerde banyo etmesi ictimâî bir çok mahzurları dai'dirki tefasile görmem.

Bugün garb aybın hudutunu daraltıyor demiştir. Hakikatten görüyoruz ki bir garblı bizim ayıp dediğimiz bir çok şeyleri yapıyor ve sonra biz ona aşık, cesur ve müteşebbis diyoruz. Bizde ise çocukların hareketleri o kadar ayıp kayıtları bağlamıştır ki Bi-z-zarure sıkık ve mahcup oluyoruz. Kendimizden

SAYFA-20

büyükler yanında söz söyleyemeyiz. Birisinin yanına çıkmadan hicâb ederiz.

Halbuki burada edecek hiçbir şey yok. Bu sebeple bizde bu kayıtlar azıcık kaldırmak, aklın, mantığın icab ettirdiği daireye münhasır bırakmak mecburiyetindeyiz. Mesela tabi olan şeylerin fikrimce ayıp olmaması icap eder. Zaten bir şeyin tabîdirki, onun icrasında zaruridir. Zaruri olan bir şeyin icrasında ayıp tasavvur etmek mantıksızlık olur. Halbuki biz ayıp kelimesinin tehdit ettiği hareketleri tedkîk ettiğimiz zaman daima bu zaruri olan şeylerin icrasında ayıp dendiği görüyoruz. Bilfarz riyakarlık o ayıptır. Halbuki diğer bir mahalde yazdığı bir makalede rüyanın tabî olduğunu ve riyakarlık olmazsa cem'iyetin yaşayamayacağını sebat etmişim. Sonra bir erkek bir kıza bir kadına ve keza bir kadının veya kızın bir erkeğe bakması tabî bir şeydir. Halbuki ayıptır. Sonra bizde çocukların oyun oynaması, haşa yıllık etmesi, gençlerin zevk etmek istemesi ayıptır. Halbuki bunlar tabî şeylerdir. Eğer bizde böyle avâm tarafından vaz' edilip bizim için bir esaret demek olan bu ayıp kayıtları uzun uzun izaha kalksam sütunlar

doldurmak icap eder. Binaenaleyh umumi surette dine hakim ki tabi olan akla, mantığa muvafık bulunan her hareket ayıb kaydından azad edlir ve serbest icra edilmelidir. Mantıksız, muzır kayıtlarla kendimizi bağlamaktan bir fayda memûl değildir.

Selanik 10 Eylül 327

M.Zekeriya

SAYFA-21

Sanatta Güzellik, İlimde Hakikat

"Sanatta güzellik" düstûrlarını takip edenler iki kısma ayırabiliriz. Birinci kısım "sanat, sanat içindir." diyor ve sanatı aslı gayesinden inhiraf ettirebilecek amil ve müessirlerden hiç birini düstûrlarına idhâl etmek istemiyorlar. İkinci kısım: "sanat sanat için" olmakla beraber güzellik "fayda" ise mezc edilmelidir, fikrini takip ediyorlar. Bizde bu ikinci fikri uzun müddetten beri müdafaa edenlerin serefrazı Raif Necdet Beydir. Raif Cevdet Bey mesleklerinde o kadar sebat gösterdiler ki, bütün ta'rizlere, tenkîdle, münakaşalara rağmen fikirlerini tebdîl etmediler. Sanatta güzellik ilk fayda mezc edilmelidir dedik durduk. Raif Necdet Bey'in sebatları her vakit takdir eder. ve haklarında bir hürmet beslerim. Fakat müsaadeleriyle söyleyeceğim ki fikirleri bir meslek teşkîl edemez bence : "sanat ne sanat ne de güzellik için değil. hakikat içindir" demek bütün yanlışlığıyla beraber meslek teşkîl edebileceği halde güzelliğin fayda ile mezici fikri, bu isti'dâddan mahrumdur. Çünkü birincisinde görülen kat'îyyet ikincisinde yoktur. Raif Necdet Bey ve taraftarları güzelliğin fayda ile mezc edilmesini istiyorlar. Fakat sanatı eseriyle bir fayda teminini düşünen bir sanatkar acaba aslı gayesinden az çok uzaklaşamaz mı? ve acaba fayda gibi ecnebi bir müesserin araya girmesi ile güzellik kaybolmaz mı?

Sanatta güzellik lüzumunu tasdik ettikten sonra

SAYFA-22

Bunun fayda ile mezicine taraftar olmak oldukça garip düşüyor. Sanatkâr gayesine vasıl olmak için eserini güzel yapmak için ictimâî, ahlaki faydalar tevlîd edebilecek vasıtalarla istianeye mecburiyet gösteriyorsa intikada da tereddüd etmeyecek, fayda kendi kendine hasıl olacaktır. Hiç bir lüzum ve zaruret his etmediği halde güzel olmaktan ziyade müfid olacak bir eser meydana getirmeye çalıştığı taktirde ise nefesine haber edecek güzellik kaybolacaktır. Bunu başka türlü düşünmek mümkün değildir. Onun içindir ki edebiyatta bile sanat ile faydanın "bir tarz-ı

seharane" olsun imtizacı fikri bir meslek teşkîl edemez dedim.

Sanat bizim bedii zevkimizi okşuyor. Kendisinden bundan başka, bundan büyük faydalar beklemek, sanat namına hiç bir zaruri olmasa bile, haksızlık olur. Sanattan ictimâî ve ahlaki faydalar mi istihsaline çalışılıyor? Fakat bırakılsın, bu faydaları temin edecek ilim ve fennin diğer şubeleri var, bu vazifeyi de onlar görsün, sanatta müstakîl kalsın, hakikat mı aranılacak? Yine ilim var! Zaten bende şu makalemde ilim ve hakikatten bahs etmek, ilim ile güzellik arasında bir münasebet bulunmadığını söylemek istiyordum. Mantık, ilme tertib eden vazifelerde karıştırılmak istenmesi "sanatta güzellik" hakkında da bir kaç söz söylemeye beni mecbur etti. Söylediklerimin Raif Necdet Bey'i gücendirmeyeceğine, maazir bir fikir der-miyanının hürmetle menafî telakki edilmeyeceğine emin olarak ilimde hakikatin nasıl bir mevkiî bulunduğunu bahsine geçiyorum:

SAYFA-23

Hakikatin, ilme nazaren mevkiî gaye olmaktır. İlim nazarında güzellik hiç bir ehemmiyeti haiz olamaz; hatta icap ederse fayda da feda olunur, hakikat meydana çıkarılır.

Hakikati olsun- taze hür ettirmek o kadar büyük bir faydadır ki diğeri fer'i faydaların hiç biri buna tekabül edemez. demek istiyor ki ilim, hakikat uğrunda her şeyi feda eder ve etmelidir. Öyle ilmi hakikatler keşf olunur ki bunların fikirlerde husuşe getireceği tebeddülün birçok zararları müceb olması ihtimali mevcud olabilir. Fakat âlimler bunu düşünmez, oldukları hakikati söylemekte tereddüd etmezler. İlimde hakikat aranmasının her muhitin cehaleti nispette taktirlere uğradığını da itiraf lazım gelir. Bunu itirafla beraber ilmi hakikatlerin, ictimâî, ahlaki faydalar temini için setr-i lüzumuna kani olamayız.

Halbuki muhitimizde hüküm süren eski ve batıl itikâdların vücuda getirdiği kayıtlar şebekesi bizi o kadar sıkı bir surette sarmış, bağlamıştır ki hiç bir ferd ilim namına bir cinayet olan "ilmi hakikatlerin setrin" neden kendisini kurtarmıyor. İlmin gösterdiği hakikatlerin bir çoğunu muhitimiz boğuyor, öldürüyor.

Eğer sanatta güzelliğin haiz olduğu ehemmiyet ilimde hakikate veriyorsak, eğer ilimi taharrilerin fayda tevlîdden ziyade fayda tevlîd etmeleri muhtemel olan hakikatler meydana çıkarmaktan ibaret bulunması lazım geldiğini tasdik ediyorsak ne için duruyoruz, ne için ilim namına irtikâb olunan cinayetlere karşı sükut ediyoruz?

SAYFA-24

Biz korkuyor, batıl itikâdları yıkacak, medeni olmamıza hizmet edecek ilmi hakikatleri bağıra bağıra söylemekten tedhiş ediyoruz; cahil muhitimizin istibdâdı o kadar şiddetlidir...

Bu istibdada olan alışkanlığımız hepimizde yeniliklere, yeniliklere demeyeceğim, bizim için yeni olan ilmi hakikatlere karşı bir isyan hissi uyandırıyor. Delili de pek korktuğumuz, harekete geçirmekten ictinâb ettiğimiz şu mefkûresiz muhitin yirminci asrın ilmi hakikatleri karşısında bir budala vaziyetiyle sırtıp duran batıl itikâdlarına zorba vurmaya teşebbüs edenler: “ıcabat-ı muhitiyeyi nazarı dikkate almaması” bahanesiyle ithama kalkışmamızdır.

Ahlak kanda dermiyan edilen yeni naziriyeleri münakaşa veya tervice cüret gösterecek bir şahsa biz, hıyanet etmiş, cinayet işlemiş nazarıyla bakıyoruz. Ben muhitimizi düşünmüyor, onun tabii gördüğümüz cahilane tecavüz ve taarrutlarına teessüf etmiyor, ilmin her şeyden evvel hakikati söylemek mecburiyetinde bulunduğunu beyanlarında bu haksız tecavüzlere iştirak etmelerini atımız, ilmi atımız namına pek tehlikeli buluyorum.

Ahlak sabit ve müstekir bir şey değildir. Hergün değişir. Halbuki biz ahlak hakkında send edilen yeni nazariyelere karşı o kadar merbutuz ki, birkaç asrın mütefessih mahsulü olan eski ahlakı itikâdlara o kadar merbutuz ki!... bu kadar bi-görelilik bizi yarın kim bilir nasıl bir mevki’ karşısında bırakacaktır? İnsanlar hiçbir vakit itikâddan hali’ kalamazlar. Ve hissi bedevi, medeni her şahsin kendine göre vicdani bir çok itikâdları vardır.

SAYFA-25

Bu itikâdları her yerde ihtiram edilir. Fakat bu mecburi ihtiramın, ilmi hakikatleri setr ettirecek bir amel olması katiyen kabul olunamaz. Bizde kabul olunuyor. Leyli: Kanun esasımızın sadesine rağmen “din hakkında söz söylemeye kimsenin cesaret edememesidir. “din” karşısında ilmin susturulduğu medeni bir memleket olamaz...

Yirminci asırda ilim dinden ayrılmış, serbest ve müstakil kalmıştır. Cahil muhitler bu ayrılığı bir türlü kabul edemiyor, ilmi yine dinin kayıtları altında görmek istiyor. İşte muhitimiz de bu cümleye dahildir. Dinin emirlerine muhalif gibi görülen hiçbir nazariye kabul olunmaz. Böyle nazariyeleri ortaya atacak her ilim şu haberi hemen iskât edilir. Ne için? Dine hürmet olunsun, emirlerine itaat edilsin, fakat

varsın ilimde söylesin, muhtaç olduğumuz hakikatleri bize öğretsin... Böyle bir muhtaç olabilmemiz için ser levha ittihat ettiğim şu düsturu neşr ve telkin edelim, ona yığdırılacak itirazları sükut ile karşılamayalım:

Sanatta Güzellik, İlimde Hakikat...

Beni zâde

Ahmet Hamdi

SAYFA-26

Umumiyet İtibarıyla Din

Bir çok kimseler hatta bazı mütefekkirler için bile “din” kelimesi lisanın diğer kelimelerinden başka bir tesiri haizdir. Bu pek tabiidir. Çünkü herkeste muktesib veya ırsi bir dini terbiye alamayanlarımız pek nadirdirler. Hatta hemende hiç müsabesindedirler. Ebuyenmez bizim ibtidâ’î hafıza ve zihniyetimiz üzerinde öyle mühim tesirlerden tamamen azade kalamıyoruz. İşte zihniyetimizin ibtidâ’îyyetinden istifade eden ebuyenmez bize öyle dini itikâdlar telkin etmişlerdir ki ahlakımız üzerinde büyük tesirler icra etmiştir. Zihnimiz tekâmül tarikini takip ederken onlar bize kainatı birtakım garibelerle dolu gibi gösteriyor ve ahirette bir takım işkenceler etseler bulunduğunu anlatarak bizi tedhiş ediyorlardı daha sonraları artık fikrimizin tekemmüle başladığını görerek hislerimize müracaat edecek yerde bizim heveslerimizi tatmin edecek vasıtalara müracaat ederler ve dinin insanları için zaruri bir vasf olduğunu, ahlakın, haysiyetin kuvvetli istinadgahı bulunduğunu gösterirler. Bilhassa fikirlerimize muhakemelerimize müracaat zarureti his ettikleri zamanlar bize kiliselere aid bir takım deliller getirerek mevcudiyetimizin esnaiyyetini, şuurlu hayatımızın maneviyyetlerini ve birkaç mefkûrenin tasavvuru imkansız bir mevcudu olan manevi bir ilahi mevcudiyetini ispata çalışırlar. Bunlara bizler de yaşayan ecdadımızın aynı fikirlerin ilave edersek dimağ hücrelerimizde dinin izleri

SAYFA-27

Bulunduğu artık kat’îyyetle anlaşılmiş olur.

Bugün bunlar bize isbat ediyor ki bazı müstesna dimağlarda bile din; izâlesi kabul olmayan bir hakimiyeti haizdir. Bu tesir altında bulunan dimağlar mukaddes sınıffiyeti haiz olan her şeye karşı büyük bir hürmet beslerler. Biz burada muhtelif kavimlerde dini itikâdların ne gibi tesirler husule getirdiğini ve ne şekillerde tasavvur edildiğini irâe edeceğiz. Din kelimesine atf edilen büyük haleyı söndürmek için

bundan daha mantıkî bir tedkîk olamaz. Bu tedkîkimiz mümkün olduğu kadar muhtesir olacaktır. Biz yalnız esaslı noktaları alacağız. Çünkü dini itikâd şekilleri o kadar muhtelif mütenevvidir. Bunları birer birer izah pek uzun tefsilata mütevakkıftır. Zaten dini itikâdların ekseriyesinde aynı tesirler mevcuttur. Bunları mümkün olduğu kadar güzel bir şekilde icmal edebilmek için üç esaslı serlevha altında mütalaa edeceğiz: istikbaldeki hayat (ahiret) o kavimlerin bunu ne suretle tasavvur ettikleri (2) ilahlar, (3) dini ayinlerdir.

İstikbâldeki Hayat (Ahiret)

1

Zihniyetleri henüz ibtîdâ'î halinde bulunan ibtîdâ'î insanlar için şahsiyetin mahvolması ve ölümün kat'îyeti tasavvur edilemezdi. Hatta beşeriyetin bu çocukluk zamanında tabîi ölüme bile itikâd edilmezdi. Bunlar ölümü ekseriyetiyle uykunun devam eden bir hali gibi telakki ederler ki bu zamanda ruh ceseden çıkar ve uzun bir müddet için rü'yeti kabul olmayacak bir surette yaşardı.

SAYFA-28

İbtîdâ'î insanlar istikbali de halden istidlalen anlamak zaruretinde bulduklarında ahiret hayatının dünya hayatı gibi olduğuna itikâd ederlerdi. Bu itikâd bütün kavimlere teşmîl edilebilecek kadar umumdur. Şimdide bunları sırasıyla tedkîk edelim.

İstikbal Hayatı Hakkında Fikirlerin Tekâmülü

Kavimlerin muhtelif adetleri ve itikâdları hakkında vaki' olacak tedkîkler bize müstakbil hayat hakkındaki fikirlerin tekâmülünü pek suretli irâe eder. İbtîdâ'î insanların atıl dimağları ölümün tabîi olduğunu kabul değil tasavvur bile edemiyorlardı. Onlar için tabîi ölüm tasavvuru kabul olmayan bir madde teşkîl ederdi. Eğer bir şeytanın dahil ve tesiri olmasa idi. Fa'al muhteris bir vücut nasıl hissiz ve hareketsiz kalabilirdi?

Fakat ölüm hayatın sönmesi demektir. Vefat edenin hatırası yaşayanların hafızasında uzun müddet bir mevki' işgal eder. Ekseriyetiyle rüyalarda onunla konuşulur. Görüşülür. O halde ölüm zahiri olmaktan başka bir mahiyeti hiz değildir.

Binaenaleyh ölüm: sadece ruhun vücuttan çıkarak kendisini celb eden dimağlara, ormanlara, adalara gitmesi ve oralarda vücudun mevcudiyeti esnasında duyduğu arzuları tutmaması demektir. İşte istikbâl hayatına (ahirete) itikâdın ilk şekli

Bir müddet sonra bu ruhların bu gölgelerin görünmeyen bir mahalde ictimâî etmekte buldukları ve oradaki hayatın, hakiki hayatın

SAYFA-29

bir takliden ibaret bulunduğu farz edilmeye başlandı. İşte “ahiret” itikâdı bu devirden itibaren mühim bir mahiyet iktisâb etti. Ahiret hayatı dünya hayatından alınmış güzelliklerle taziyik edildi, orası öyle bir mahal idi ki bu sefil dünyada aranılıp bulunamayan şeyler tamamen orada mevcut idi.

Beşer kendisine teselliler fısıldayan bu devreye büyük bir merbutiyyette bağlandı. Çünkü onu âtîye büyük ümitlere bağlıyordu. Votka ki? ahlaki hisler doğdu ve vaktaki? insanlar arz üzerinde adaletin fena suretde icra edildiğine kanaat getirdiler. O vakit mutlak adaletin teminini vaad eden müstakbil bir hayat tasavvurundan zaruret his ettiler. Bu suretle “ahiret” bir ahlak nazımı olmuştur. Orada herkes ameline göre muamele görecekti. Fenalar mütemadi bir azab olan cehenneme, iyilerde ve ihtişamlarla dolu cennete gideceklerdi.

Hiçbir din bu kadar ki ihtibarı olarak bu cihetle istinâd ile mensublarına müstakbil bir hayat vaad etmesin. Bir çok bedbahis ve zavallılar ahirette mes’ud olacaklarını tasavvur ederek müteselli olurlar. O vakit şimdiki bahtiyarlarda onlara derler ki: “Bu sefil dünyanın zevklerini, lezzetlerini bize bırakınız, siz ahirette bol bol mükafat göreceksiniz.”

Fakat beşerin zekası büyüdü tekemmül etti, ilim mühim terakkiler, mazhar oldu. İnsanların aciz gözleri kainatın karanlıklarına az çok nüfuza iktidar kesb etti. Artık ruhları vaz’ edecek bir mevki

SAYFA-30

bulunamıyordu. Hayat mukavemetli ve müteharrik bir “asabi”nin vazifesini icradan başka bir suretle tefsir edilemiyordu. Hayat bir “harp”den ibaretdir ki ölüm onun tellerini koparmaktan başka bir şeyi yapmaz. Artık ruh, hakiki bir vücudun hayalinden, gölgesinden ibaret olarak telakki edilmemeye başlandı. Çünkü ilimde tenevvür etmiş en basit bir dimağ için bile bu tasavvur edilemezdi. Hayat onu vücuda getiren ecza-yı ferdiyenin bir oraya gelmesi idi. Halbuki ölüm onları dağıtacağından insanların şahsiyeti geçici bir mevcudiyetten ibarettir. İşte insanlar bunu anladıkları günden itibaren insan oldular. Artık simalarda tahayyül edilen Sedatlar mutlak adeletler topraklara inmişti. Bu günden itibaren beşer saadetin ne olduğunu, nerede

bulduğunu, anlamış, neyi istemek icab ettiğini takdir etmiş bulunuyordu. Yunanlıların birkaç telden mürekkebe meşhur çalgı aleti

-lotorno

SAYFA-31

Tavukların Hafızaları

Hafıza tabii yalnız insanlara has bir şey değil. Filvakî insanlar mütekemmil daha tamdır. Fakat hayvanlarında şüphesiz basit bile olsa bir hafızaları vardır. Mesela kasabalarda ve köylerde otlamaya gönderilen hayvanlar akşam avdet ettikleri vakit hiç kimsenin dalaletine ihtiyaç his etmeksizin evlerine gelirler. Sonra barglılar bir adeta geçtikleri yolu insanlardan daha güzel hafızalarından gizlerler Fakat acaba tavukların hafızası var mı: Bunu ilk defa Almon psilologlardan biri ortaya atmış ve araştırma tahkikat icra edilmiş, neticede tavuklarından, hafızası bulunduğu anlaşılmış, bakınız tecrübeye nasıl icra etmişler

Bir tahta üzerine bir pirinç ve bir arpa olmak üzere bir sıra yapmışlar. Yani pirinç ve arpaları muntazaman dizmişler. Fakat pirinçleri tahtaya yapıştırmışlar. Tavuk ilk defa tabii her ikisini de yemek istemiş, fakat ikinci defa pirinçlerin bazılarına dokunmamış. Üçüncü ve dördüncü defalarda pirinçlere hiç dokunmaksızın yalnız arpaları yemiştir. Demek ki tavuk pirinçlerin kendisine yaramazlığını üçüncü defada tamamen anlayabilmiş. Dördüncü defa muvaffakiyet işini bitirmiş. Halbuki işin asıl garip ciheti üç yaşından dün bir çocukta icra edilen aynı tecrübenin verdiği neticedir. Bu çocuk kat'îyyen pirinç ve arpayı tefrikanen muktedir olamamış. Bu tefrikanen muvaffak olabilmek için çocuğun üç yaşına vusulü icap etmiş. Demek ki üç yaşından dün bir çocuk (Memcire) cihetinden tavuklarında dün etmiş. Garip değil mi?

SAYFA-32

Büyüklerin Sözleri

İstediginizi alınız, istediğinizi bırakınız. İlmin müessis bir kaidesi vardır: insanlara bir itikâdı, milletlere bir mefkûre lazımdır.

Gazeteler: İhtiras mektepleridir.

İnsan ne kadar ciddi olursa diğerlerine karşı da o kadar nezaketsiz gözükür.

İnsan yalancı olarak doğmuştur.

Bir zerre ıtr kokusu elde edilmek için binlerce gül fidanı mahvetmek icap eder. Beşerin hayatında şimdiye kadar takip ettiği düstûr budur.

İzdivâc aşkın mezarıdır.

İnsan susamadan su için, her mevsim aşkına müsaide gelen bir hayvandır.

Hayvanları inciltmeyiniz, çünkü onlarında bizim ma-dunumuzda bulunan kardeşlerimizdir.

Fransa'da aşk yüzünden intihar eden kadınların adedi aynı sebeple intihar eden erkeklerin dört mislinden fazladır. Kadınların ruhuna güzel bir tercüman. Kadınlar, vazifelerini hak iddia edebilecek bir halde bulunmayan millet terakki edemez.

Me-yüs olmamak isterseniz hadiselerin arzunuz tevellüd etmesine değil tabiatın kanunları itibarıyla nasıl tahsil eylemeleri lazım geldiğine bakınız.

Açık Muharebe

Üsküp'te Hürriyet Kütüphanesi sahibi Sami, Edirne'de kitapçı Nesim, İzmir'de Serniz Kişiyen? Efendilere:

Hayat ve şebâbtan sonra Yeni Felsefe Mecmûasının her nüshasından gönderildiği ve mutadâd? defalar mektupla müracaat edildiği halde cevap vermediniz. Eğer satamıyorsanız beyhude yere ne kitapları ne de mecmuaları hıfz etmeyiniz gönderiniz. Çünkü bize lazım, çünkü mevcut nüshalar azaldı. Satıyorsanız sattığınızı iş'âr ediniz...

Abane Ücreti Peşindir.

Kâr'ilerimize ve Müsabakamız

Bir çok kâr'ilerimizden bilmece ve vaz'ı için mektuplar alıyoruz. Fakat biz kâr'ilerimizin fikirlerini bütün bütün boş şeylerle işgal etmeye razı olamayacak kendilerini tahrir sahasına atılmaya alıştıracak vasıtalara müracaat daha münasib gördük . Bu sebeple bu nüshanımızdan itibaren bir de müsabaka küşad ediyoruz. Bu haftaki müsabakamız: (...?) tecavüzünden ne gibi ictimâî dersler aldınız. Söz konusu varîd olacak evrak tahrir heyetimiz tarafından tedkîk edilecek ve birinciliği kazananın yazısı gazetemize derç(içine almak) edileceği gibi kendisine gazetemizin de bir senelik abonesi ihda edilecektir. İkinciye altı aylık abone, üçüncüye gayet kıymetli bir kitap verilecektir. Müsabaka müddeti 20 teşrini evvele kadardır. Bu tarihten sonra varid(söz konusu) olacak evraklar makbul değildir.

Mecmûamızın Satıldığı Yerler

İstanbul: Meziyet-i İktisadiye ve İkbâl Kütüphaneleri

Edirne: Nesim Efendi Kütüphanesi

Manastır: Selanikli Esad Efendi Kemer Kütüphanesi

Trabzon: Tefeyyüz Kütüphanesi

Selanik’te bütün kütüphanelerde bulunur. ,

**4.5.Selanik Gazetesi Yeni Felsefe Mecmûası, Sayı 5, !0 Teşrin-i evvel
Cumartesi,
!0 Teşrin-i evvel Cumartesi**

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -2
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zâde

M. Zekeriya

Ahmed Hamdi

Ahlak Hakkında: Ali Haydar – Felsefe Karşısında Fen : Rasim Haşmet- Yeni Ahlaki
Kazım Nami- Ne için Utanıyoruz: M.Zekeriya- Yirminci Asır Güzelliği: İnsan, Fikir,
Itis- Tenkîd Sahifeleri

İdare Hanesi: Selanik’te Rum ili Matbaası

Nebi zâde

Ahmed Hamdi

Selanik’te “Rum ili” matbaasında tabî olunmuştur.

Kâr’ilerimize

Kari’ilerimize bu nüshamızda i’tizâr beyanına mecbur oluyoruz. Çevnk bir çok yerlerden aldığımız mektuplarda son nüshanaların koleksiyon yapmaya muvafık olduğundan bahir şikayet olunmaktadır. Bu nüshadan itibaren mecmuanın hacminde bir iltizam bulunmasına bilhassa dikkat edeceğimizi vaad eder ve zaten elimizde mevcut üçüncü ve dördüncü nüshalar gayet az olduğunda yakında yeniden tabi ederek kari’ilerimizin koleksiyonlarını bozmalarına meydan vermeyeceğimizi temin ederiz.

Hayat ve Şebâb

Elimizde pek az kaldı. Gençlerin okumaması büyük bir mahrumiyet olan bu güzel ve ciddi esen kari'ilerimize tavsiye ederiz. Sultani mekteplerinin sonsınıflarında bulunanlar için bilhassa tavsiyeye şayandır. Toptan alanlara tenzilat icra edilir. Merkez tevzi' Selanik'te Rumili matbaasıdır.

SAYFA-1

Numero-5

Ahlak Hakkında

-2-

Nefs ve eşyanın münasebetlerini tedkîk esnasında [alim harici] ve bir [alim dahili] tefrik ederiz. Fikirler, hisler, azimler iç yüzümüzü, alim dahilimiz; ve bu fikirleri tevlîd eden haricideki eşya ve sebepler dış yüzümüzü, alim haricimizi teşkîl eder.

Hariçteki eşyanın mevcudiyetini başlıca beş türlü sinir vasıtasıyla idrâk ederiz. Bunlarda görme, işitme, koklama, tatma ve yoklama sinirleridir. Bedenin haricinde bulunan eşya ve hadiseler ibtida meyhanegi olarak duygu sinirlerine tesir edip orada bir [intibah] husule getirir. Bu meyhanegi hadiseyi garizi [fizyolojik] bir hadise takip eder. Duygu sinirleri bu intibahı [idrâk] ederiz.

İnsan yalnız hariçteki eşyanın mevcudiyetini fehm ve idrâk etmeye kalmaz. Harici eşya hakkında hasıl ettiği fikirleri muhtelif tarzlarda tertip ve tanzim eder ve bunlar beyindeki rabıta temin eder. Bundan ma-ada her fikrini ve hadisenin insanda husule getirdiği hislere göre kendi nefsince bunlara bir takım kıymetler biçer. Bu takdir edilen kıymetlerin, bir kısmı latif ve diğer kısmı gayr-ı latiftir. İnsan bu kıymetleri birbiriyle mukayese ederek hayat için en büyük ve en ali kıymet hangisi olduğunu tayine çalışır. Yani kendi mevcudiyetinin gayesi neden ibaret olduğunu araştırır.

SAYFA-2

En eski zamanlarda şimdiye kadar gelen hekimler, şairler, hezurlar [artistler] ve diğer meslek erbabı hayatın gayesi hakkında en derin tedkîklerde ve tettebbu'larda buldukları halde aralarında itilaf hasıl olamamıştır. Bundan ilm-i ahlakta da muhtelif meslekler zuhur etmiştir.

Saadetperestlik- Eudemonisme

Saadetperestlik, hayatlarını mes'ud ve âsûde geçirmek isteyenlerin mesleğidir. Lakin saadet kelimesi pek şumullu bir manayı haiz olduğundan bu kelimeyi herkes başka başka tarzlarda telakki eder. Yaradılış ve terbiyelerine göre insanların bazıları saadeti-i nefsanî nelzelerde, diğerleri sa'y ve amelde ve bir takımları daha yüksek bir kuvvete itaat etmekte buluyorlar. Kendilerince telakki ettikleri saadete nail olmayı hayatlarının gayesi âdd ediyorlar.

Zevkperestlik- Hedanisme

Bu meslek erbabı hakiki saadeti sevk ve sefada bulurlar. Ve derler ki: Hayatımıza lezzet veren, bizi mes'ud eden şey zevk ve sefadır. Hayattan maksat sevk ve sefa sürerse mes'ud olmaktır.

Zevki hislerin bir kısmı hasseler vasıtasıyla idrâk olunur: Uzvidir. Bir kısmı da alimlerle ve nefis sanatlarla iştigâlden sonra neş'et eder: Vicdanidir, manevidir. Manevi zevkler, uzvi zevklere nisbetle daha ulvidir. Daha ziyade tebcüle şayandır. İnsan yavrusu doğduğu andan itibaren zevk ve servere bir inhimak gösterir. İlim ve

SAYFA-3

Zevkler ifrâta verirse neticede bundan sonra yine eder. Buna binaen hakiki saadete nail olmak için aynı zamanda almaları hadd-i asgariye indirmek, zevkleri hadd-i izamiye çıkarmak lazımdır. Cihanda en az kederle, en çok zevki his ve idrâk edenler en mesussurlar.

Gerek saadetperestlik ve gerek zevkperestlik mesleğidir. İki de birbirine yakındır.

Taraftarları

Eski zamanlardan [Aristippos] ile [Epikür] zevkperestlik nazariyelerini kurmuşlardır. Bu sebepten bu mezhebe daha Epikürizm denilmiştir. Epikür, zevkperestlik taraftarı olmakla beraber, gayet aklane ve kanaatkarane bir hayat geçirmiştir. Sonralardan Fransızlardan Helvétius[1771-1715 Helvétius] bu mezhebe sâlik olmuştur. Bu filozofun iddiasına göre iyilik ve güzellik nisbettir. İnsanların bütün gayretleri, saadete nail olmak için, kendi menfaatlerini; hemcinsinin menfaatleriyle iştirâk ettirmelidir. Zira hemcinsini de mes'ud görmek insanı daha ziyade mes'ud eder. Hususi keder ve endişeleri olmayan bir adam bedbahis ve sefil bir muhite düşürme, diğerlerinin çektiği sefaleti görerek evde bedbehis olur.

İngiltere ve Bentham [Jer Bentham,1747-7832] ve Con Esto Ant Mill [J.St.Mill,186-1872] zevkperestlik mezhebine taraftar çıkmışlardır. Bunlar diyorlar: Psikoloji

SAYFA-4

Tahlilleri bize gösteriyor ki, insanların bitin hareketleri ve fiilleri zevk ve meserret kazanmak, elemelerden ve acılardan kurtulmak maksadıyla icra olunur. Zevke meyil, elem icinâb insanda bir sevk -i tabi'îdir. Tabiatın bize gösterdiği yol mucibince, insan iradesin mümkün olduğu kadar fazla zevk kazanmaya elemelerini mümkün olduğu kadar kısaltmaya sarf etmelidir.

Ziya Paşa'nın şu beyiti de tam bu meslek erbabının efkarına tercüman olmaktadır:

“İç bade, güzel su var ise akıl ve şuurun;
Dünya var imiş yani yok olmuş ne umurun.”

Muvahaza

Zevk ve sefayı kendi itikâdlarınca saadet telakki edenler mezheplerinin sıhatini şununla ispat etmek isteyenler ki, zevkperestlik insanlar arasında en ziyade münteşirdir. Hakikaten bedevi ve medeni insanların kısım i'zâm zevk ve sefaya mâil, eleminden müctenibdir. Fakat bir fikrin çok münteşir olması ve ekseriyeti tarafından edilmesi onun sıhhat ve isabetine delalet etmez. Bu günkü günde nur gibi hakikat ortada dururken daha nice batıl fikirlere ve mezheplere beşeriyetin ekseriyeti tarafından itikâd edilmektedir.

En eski zamanlarda bile hekimler zevkperestlik mezhebine hücum etmişlerdir. Eflatun, zevk ve sefanın gayr-ı muayyen olduğunu ispat etmiş. Bir defa bize zevk ve meserret veren bir şeyin veya bir halin diğer zaman ve mekanda başka şartlar altında bize elem ve keder verdiği

SAYFA-5

vâkidir. Aç iken beğendiğimiz yemekler, tok iken bize aynı zevki bahş etmezler. Ziya bir kimsenin pek ziyade hoşuna giden bir şeyi diğer birisi asla beğenmez ve reddeder. O halde zevk, umumi ve daimi değildir. Zevk elem hisleri fertlere göre tebdil ettiği gibi ferdin (...?) , muhitine ve ahval-i sıhhiye göre tehalüt eder.

Almanya'da Immanuel Kant[I.Kant] zevkperestliğe karşı şiddetli bir cihat açmıştır. Kant'ın itirazları şu sûretle hülâsa edilebilir: Zevk ve saadet umumi olamaz. Çünkü bir takımı saadeti mal ve para idhâr etmekte, diğerleri şan, şöhret, munsabb ve rütbe kazanmakta, daha başakları inziva i'tizâlde veyahut cihanın umumi cereyanına karşı görerek çekmekte bulunurlar. Birde zevk ve saadetin hudut ve niyeti yoktur. Elde ettiği saadete kanaat etmeyip daima daha ziyadesini istemek insanın cinayeti

iktizasındadır. Nail olmak istediğimiz şeyler bizim için pek efsûnkâr, pek cazibelidir. Fakat bir kere o nimete nail olduk mu, artık onda cazibe ve teshîr kuvveti kalmaz. Bizde tabîî olan saadet tamga tatmin için yeni ve daha uzak saadet gayeleri icat ederiz. Nihayet Kant diyor ki: saadetperestlik hûd-bînlere bir keyfiyettir. Hûd-bînlilik ise mezmum ve menduddur. Dünyada yalnız zevk sürmek için yaşamının hiçbir kıymeti yoktur.

Bütün insanları yalnız hûd-bîn zannedenler, bu tanırlarında aldanırlar. Ziya insan münferiden yaşamayıp cem'iyet halinde yaşar bir mahluktur. Cem'iyet içinde ise muhafaza-i nefis arzusuyla beraber hemcinsine muhabbet ve teveccüh ve muhafaza-i nevi nuh hisleri payda olur ve tekemmül eder.

SAYFA-6

Bu muhabbet hisleri ibtida dar bir muhitte, aile içinde neşv- ü nemâ ve teveccüh bulup tedricen kabileyeye, kavme, millete ve bütün insaniyete şâmil olur. Çocuklar ve bedevilerde hûd-bînlilik daha ziyadedir. Diğer beyin kabiliyetleri dahi reşim halinde mevcut olup sonraları terbiye ve temeddün sayesinde bu hisler terakki ve tekemmül eder. Anlaşılan henüz insanların kafası layık oldukları tahsil ve terbiyeyi görmediklerinden bunların kısm-ı i'zâmı hûd-bîndir. Ama hûd-bînlilik diğer beyinlik hususunda terbiyeden başka yaratılmış ve istîdâdın dahi tesiri vardır. Çünkü âlimler arasında da pek çok hûd-bînler vardır. Fakat en büyük hûd-bînlerde bile azıcık merhamet ve şefkat hisleri bulunduğu inkâr bulunamaz. Aksi taktirinde cem'iyet-i beşeriyye yaparak olamazdı. Hiçbir kimse kendi menfaatlerini feda etmek istemeyeceğinden cem'iyet içinde daimi ve kanlı bir cidâl hüküm ferma olurdu.

Hemcinsinden birini kurtarmak için kendini tehlikeye ilka eden hatta telef olanlar yalnız romanlarda mezkûr olmayıp hakiki hayatta da her gün böyle masallara tesadüf edilmektedir.

Ama diyeceksiniz ki, bir kimse yüzmek bilmeyen bir adamı suda boğulurken gördüğü zaman onu kurtarmak üzere hemen suya atılır. Lakin bunun tahtında o adamı kurtarmakla mükafat veya tahlise madalyası almak gibi hûd-bînane maksatlara mebnî'dir. Filhakîka bir adamı ölümden tahlis eden bir adam başka hiçbir mükafat görmese bile o adamı kurtarmaktan manevi bir zevk duyar. Yani netice yine zevkperestlik. Hayatını tehlikeye ilka ederek böyle bir işe azim eden kimsenin

SAYFA-7

gayesi evveli ömürde hemcinsinin hayatını kurtarmak olup bundan tahsil edecek vicdan zevki ikinci derecede kalır.

Hôd-bînlik devlet ve cem'iyet hayatı içinde muzırdır. Çünkü halen bir fert hükümetten yalnız malının ve canının teminini talep eder. Hôd-bînlerin ideali rahat rahat ömür geçirmek olup devlet ve milleti terakki ettirmek için hayat kavgasına karışmak istemezler. İcabı halinde devlet ve millete karşı medyun oldukları vazifeleri ve fedakarlıkları ifa' etmezler.

Bu izahattan anlaşıldığına göre zevk ve sefayı saadet âdd edenlerin mesleki ilm-i ahlaka esas kalamaz.

Selanik 1 teşrinievvel 327**Ali Haydar****İttihad ve Terakki Mektebi Ders Nazırı****SAYFA-8****Felsefe Karşısında Fen⁷³**

[Şimdiki fenin tarihi kısadır.- iki mühim safhaya ayrılır.- birincisi emniyet safhasıdır. Bu safhaya ilk meylanın ruhi sebepleri: Fende kat'ıyyet ve vuzû, sadelik ve müddet, ispattaki suhulet. Descartes (Dekart'tan) evvel fen akidelerin tesiri tahtında idi, müstakil değildi.- fende mutlakıyyeti fikir üstadı, fen akidesi.- ikinci safha inkılap safhasıdır.- Dünyada her şey nisbettir ve fende de değışmeyen hakikat yoktur. Her yeni keşif yeni bir hakikattir, fen hakikatin tedkîk usulüdür. Gayesi beşerin saadeti. Yahut ihtiyaç tehvini değildir. Losiyen Povankaranın ? mütalaaları.- Bu günkü fen diyor ki.- Dünya fenin en mühim esasları: Madde ve kuvvet; madde feni bulabilir. Kudret faaliyetten sakıt kalabilir.- Gosto luban? , Henri ve Losiyen Povankara,? Profesör Mark(Marck) Emil Peyker'?in tedkîkleri.- Tabiyatı ahlak eden riyaziye.- Riyaziyede bir mutlakıyyet rengi vardır.- Tabiiyyat dersleri de mutlakıyyetiyle tedris ve telkin edilmemeli.- Dercartes'in (Dekart'ın) en büyük fazileti.- Kemal ve hakikat âtfide.- mefkûrenin kanun inkılabı]

⁷³ Mütalaa ettiğim kitaplar: Gusto lobun ? kuvvetlerin tekâmülü (Maddenin Tekâmülü) (Anri Puankare'nin) Anri Pavankara'nın? (Fen ve Farziye) Savye Revanih??(Irzın Tarihi) namındaki eserleri.

Bugün “fen” namına dimağlara hakim olan umum nazariyeler, umdeler, düsturla pek eski senelerin bekayeleri olmadığı gibi pek eski bir tarih ve hayatı da haiz deildir. Bugün birer akunum diye kabul ettiğimiz ekser ilmi esaslar ve akidelerimizin ancak üç asırlık bir hayatı vardır. İçlerinde eski Yunan, Roma,

SAYFA-9

garp medeniyetlerinden kalmış pek az umdelerimiz mevcuttur. Her ne kadar ilm, fen, sanat; beşerle başlıyorsa da istiklâllerini eski devir medeniyetlerde tamamıyla intisâb edememişlerdi. Yunan medeniyetinde fen, felsefenin mevzu dahilinde Âdd olunuyor; o süratle bir şube gibi tedris olunuyordu. On altıncı, on yedinci asra gelinceye kadar fenin en büyük bir şeritâsı ihmâl ediliyordu. Tecrübe müşahedenin hükmü olmaksızın harici bir çok müessirler saikesiyle fen asıl hüvviyetini istikbâlini haya ediyordu. Dekart (Descartes) ve Beykın 'la(Bacon) başlayan, sonra Bertole'ler?, Lavvazyolar?, Lapelaslar?, Lagronejler?, Darvenlerlehu?, müstakil ve mutlak bir şekil kesp eden fen, beşerin, hayatına, fikrin terakkisine nisbetle pek kısa bir zaman teşkîl eden bu devirde iki safhadan geçmiştir. Bu safhalar fenin terakkisinden ziyade beşerin fikrinin müstesna ve rûhayat noktasından mühim bir mislini irâe ettiği için son derece tedkîke şayandır. Biz bu makalemizde bu iki safhayı teşrihe çalışacağız.

Birinci safha bir emniyet ve itimâd safhasıdır. Tarihiyat, siyasiyat, rûhayat, ictimâiyyât gibi gayeleri tayin etmemiş olan ilimlerle mütevaggıl alimler kimya hükümet niyâziyye gibi tabiata ait yazılmış bir eseri okudukları zaman yapılan tariflerin vuzû sarâhatı meselelerin hal ve ispatında gösterilen tetâbuk ve tamamîyet, tecrübe ve ameliyatın sıhhat vusuki? önünde hayretten hayrete gidiyorlardı. Görüyorlardı ki bu âlimlerin bütün meseleleri

SAYFA-10

Arasında daimi bir râbîta vardır, her hadise diğerini teyid ediyor, müselsel bir surette En müşevveş bir hadisenin yanında bir izah ve tarif, red ve gözlem olunamayacak delillerle ispat olunan ameliyeler müşâhede olunuyordu.

Eğer aynı filozof bu kadar muayyen ve müsbet olan bu ilimlerin umumi umdelerini, nazariyelerini tedkîk ederse adetin fevkinde görülen sadeliği, ilk nazarda göze çarpan büyüklüğü taktirden kendini alamıyordu. Kim yanın esasında tahribi kabul olmayan “cüz-i verd” hikmetin esasında imhası mümkün bulunmayan “kudret” vardır.

Asırlarca himmetin neticesi olan bu ilimden taraftarları haklı bir iftihar duyuyorlardı. Bu malumat sayesinde her cihette ve hiddet ve sadelik hüküm sürmeye başlamıştı. Bu beşerin fikrini yeni bir cereyan, daha emin bir meylan vermişti. Şekil ve nazariye seven dimağlar, hadiseler arasındaki rıyâzı münasebetleri düşünerek umumi malumatımızın daha sade ve kolay bir hak ifrâğ edileceğini zannediyorlardı. Tenin birinci vazifesi yeni düstûrlar bulmaktı. Bu düstûrlar tabiiyat idi. İnkıyâda mahkum olduğu kanunlardan âdd olunuyordu. ve bu mehîb neticeler karşısında filozof inliyor, içinde yaşadığı muhitte hiçbir kat'îyyet yoksa bile, hiç olmazsa fenin büyük sahasında mevcut olduğunu düşünerek oluyor, âtî için yeni ümitlerle bulunuyordu.

Bu suretle fen, eşyanın daima mütekamil olan kesiretine hakim olarak bu saf ve serbest mutlakîyyet ikliminde ikâmet ediyor,

SAYFA-11

ve onun (...?) ve haşmeti önünde bütün şüpheler oluyor, mücerrid hakikat ve hakikatin parlak ziyâsı etrafı tenvîr ediyor, ediyor add olunuyordu. Beykın (Bacon) ve Dekart (Descartes) gelinceye kadar birkaç filozof müstesna karun evala sonlarında bütün Karun vasıtada, kanun ahire ibtidâlarında umum mütefekkirler, alimler; eski dinlerin, eski akidelerin tesirinden kurtulamıyorlardı.”sanat ve ilmin memleketi ve dini olmayıp müstakil oldukları” layıkıyla takdir olunamıyor, akideler ve adetler gibi kösteklerle ayakları elleri bağlı olan ilimler asla ciddi bir terakki gösteremiyorlardı. Alimin, mütefennin ilk vazifesi basitten mürekkibe, malımdan mechule giderek beşerin itla’ dairesi dahilinde bulunmayan malumatı keşf tevsîk ve teyit etmek iken bütün meçhullere adisemesi bir azimet vererek hakikati keşffedecek yerde ahlak eyliyorlardı. O zaman bir mütekaid için anlamadığı, keşfedemediği her şey bir ma'bûd, bir “ma-fevk fabî” idi. Kuvvetinin menba-ı zulmet ve cahilden alan, istinâd ettiği yer zulmet ve cahil olan bu büyük vahim; şüphesiz taraftarları tarafından husudane bir surette muhafaza olunuyordu.

Fakat bir kere eski akidelerin, hiçbir tecrübe ve müşahedeye müstenid olmayan, hep muhakemelerden doğarak rivâyet ve nakil tarikiyle bize kadar gelen yalan yanlış nazariyelerin yerine tecrübe ve müşahedeye; maddi ve mantıki delillere istinâd eden kat'î hakikatler bulunup konulmaya kabul edilmeye, âlimlerin istiklali müdafaaya başlanınca bütün o vahimler çürüdü. Bütün o indî ve aklî muhakemeler

SAYFA-12

Öldü, onun yerine muharrir, ve her halde daha mevasuk ve müberrihin esaslar kabul edildi. İkmâl

Her iki fenin müessir iştigâl edeceği meselelerin dairesini çizdiği zaman vazifesini ikmâl ettiğini zannediyordu. Her müessis, her mütefennin , her mütehassis kendi dairesinde çalışarak ilimlerin arasındaki rabıtayı tesis ettikten sonra meydana fen binası bütün haşmetle yükselecek, ve etrafta batıl akidelerin adi ve harab bakıyyeleri soluk sönük vâhimeleri kalacaktı.

Demek ki eski dinlerin yerine şimdi fen dini geçmiş. Birinin fikri istibdadı bitmeden diğèrininki hüküm sürmeye başlamıştı. Her ne kadar fen, mebde'de, göklerin boş olduğunu, meleklerin olmadığını tabiatın beşere lakayd bulunduğunu söylüyorsa da Ernest Ronan(Ernest Renan), Ogüst Komt (Auguste Comte) , Jol Simon(Jael Simon) gibi filozoflarla beraber ümit olunabilirdi ki yeni ma'bûdlar keşf olunacak, yeni akideler tesis edecek, ve bunlar bizi artık aldatmayacaktı.

Bu suretle birinci devirde, fen tarihinin birinci safhasında, semâvî kâzib, eşarlarda, vaadlerden; uzak, muayyen olmayan bir kuvvete ibadetten uzanmış olan insanlar; kendilerine yeni bir "hak" Halik etmiş oluyorlardı ki bu da fen idi.

Yeni bazı keşiflerin husuli, fenin bu ve kat'iyetine aid olan emniyetle beraber fen fikrinin şüpheden ebediyetle kurtulduğuna dair mevcut kanaata da mahluk bir zorba indirdi. Baz

SAYFA-13

Ali ve metin dimağlar tarafından kıymeti ve âfisi zaten malum olan fen binası, birden bire umum önünde müthiş bir tezelzüle uğradı. Mübayenetler tezahür etmeye, eski mutlakiyet ümit ve fikri yıkılmaya yüz tuttu. Az bir zaman sonra artık tabiyata aid malumatımızın, bu malumata esas teşkil eden en emin umdelerimizin amîk bir cehalet tesiri altında mevcut bulmuş kuvvetsiz ve devasız faziyetlerden ibaret olup olmadığı sorulmaya başladı. İşte böylece önce bu mutlakiyet tezelzüle yüz tuttu, sonra mahvoldu ve nihayet bugün unutuldu. Ve bundan sonra der ki fen tarihinin ikinci safhası başlıyor.

Dünkü fenin o kadar iftihar ede geldiğini o büyük umdeler nazariyeler tatamıyla ölmüş, unutulmuş değildir. Bir takım Halik, muallimeler talebeler vardır ki onları yine reddi mümkün değil hakikatler gibi kabul edecek ve ders kitapları neşr ve

tamime devam edilecektir. Ancak muhakkaktır ki fenin mutlak bir kıymeti yoktur. Hakiki âlimler nazarında ve bu nazariyeler hiç yer bir ebediyete haiz âdd olunmaz.

Dünyada her şey nisbettir, fen de dahil olmak üzere ... fende değişmeyen hakikat yoktur. Tecrübe ile terdik ve murakabesi kabul olan farziyelere, iktisâb edilmiş malumata müstenid muvakkit hakikatler, sebepler neticeleri arasında ki münasebetleri tanımaya medar kanunlar vardır. Bu kanunlar bile her yeni tecrübenin tebdîl veyahut ref' tekzîb edebileceği şimdiki hakikatlerdir. Yarın yalan çıkabilir. Ma'mafih böyle olabileceği için bugün kıymetini kaybetmesi icap etmez olabilir ki emin ve doğru bir kanun

SAYFA-14

Olsun. Ancak daha doğrusu bulununca ona mutâvaat etmekten, ona fi'l ve hareketlerimizi tefvik etmekten vazgeçeceğiz.

Zaten fenin birbirini (...?) ve takip eden safhalarının her biri hakikatin marifetine doğru beşerin attığı terakki hutvesidir. Bizim her gün yeni bulduğumuz bir nazariye, bir keşf bizim için son bir hakikattir.

Henüz bugün muzdarip beşere menşe' ve gayesine aid bu kadar zamandan beri beklediği izâhati fen layıkıyla vermiyor ve vermeyi de vaad etmiyor. Fen dimağın "meçhul" içinde bir "hakikat" doğru açıldığı yoldur ve bu kadar.

Tatbikinde beşerin ihtiyaçlarını tehvîn eden, bazen saadet tevlîd eyleyen fen, hiçbir vakit kendisi için saadeti ve mutlakiyeti gaye ittihâz etmemiştir. Fen daima tehavvül eden kemâl ve hakikat tasavvur edilen, bir gayeye doğru hiçbir vakit tevkif göstermeyen bir inkılap kötüdür ki bilmediğini "bilmem" diyerek kendisine mechul olan noktaları itirafta tereddüd göstermez. Beşeri bugün halledemediği bir meseleyi ne büyük bir alime sorarsanız onun vereceği cevap eski batılcıların yaptığı gibi te'vîl değil. Sadece vakurane bir "bilmem" dir. Ve bu bilmem, bu itiraf edilen cehalet, hakikate karşı olan hürmetini göstermek, yalandan ictinâb etmek gibi bir farziyettir. Dün en (...?) Bir (...?) gibi zan olunan nazariyelerin bugün hakiki bir esasa ictinâd etmediği tahakkuk diyor. Gusto Lobun?, Anri Povanlara?, Profesör Mark (Marck, Emil Peyker Losiyen Povankara?

SAYFA-15

Gibi büyük âlim filozoflar son eserleriyle bu hakikati ispat ediyorlar. Losyen Povankara ?diyor ki:

“Bir zaman umum tecrübecilerin umumi ve bir muvaffakatiyle etrafına dizildikleri ve kainat tarafından kabule mazhar olmuş o büyük nazariyeler artık bugün mevcut değildir. Tabiat kısmında bir anarşi hüküm sürüyor. Bütün cür’etlere müsaade olunabilir. Hiçbir kanuna şiddetle ihtiyaç görülüyor.... Kat’î bir eserin değil, belki de tahribi bir eserin önünde bulunuyoruz. Bir zaman seleflerimiz tarafından kat’î muhakkak âdd olunan kanunlar bugün tahlil, tenkit ve mütalaa olunmaya başladı. Her hadisenin meyhane ki ile izah edilebileceği fikri bugün ekseriyet tarafından terk olunmuştur. (...?)nazariyeler bile bugün tenkid olunuyor. Yeni hadiseler, bugüne kadar esaslı ad olunan kanunların mutlak bir suretle kabul ettiğimiz kıymetleri hakkındaki fikirlerimizi sarsıyor.”

Fen, beşeriyet hitap ederek diyor ki: bende aradığın değilim. Ben hakikat değil, hakikatin yoluyum. Sadece hakikate varmak için dimağın asırlarca didinmeden bulabildiği tesis ettiği salim bir tarikim bu güne kadar hakikate ayırmak için bir yol mevcut değildi. Hakikat namına uydurulan masallar ilk insanları vicdanlarımızı aldatmak, uyutmak için bazı zeki ve müstesna zekaların buldukları muvakkit vasıtalar. Hakikat namına ne yalanlar söylenmedi. Ne boş ve çirkin mütalaalar sent edilmedi. Fakat bugün artık onların ne kadar asılsız olduğunu

SAYFA-16

Anlaşıldı. Hatta dün benim namıma ma’bed yapmak isteyenlerin de selefleri gibi bir, vehimci ve hayalciden başka bir şey olmadığı tezâhür etti. Hakikat bir mefkûredir ki ona vasıl olabilmek için saha ve zamanın karanlık sinesinde asırlara, asırlarca himmet ve gayret gösterecek fedakâr ve meraklı dimağlara ihtiyaç vardır.

Düne kadar ilim ve fenin istinâd ettiği en mühim ve müteber iki mezheb ve esası vardır ki bunlar da maddenin ve kuvvetin fena bulmaması idi.

Maddenin fena bulmaktaki kabiliyetsizliği meselesi iki bin senelik bir hayata maliktir, ve şimdiye kadar vuku’ bulan bütün keşifler onu tasdik ve te’yîd etmekten başka bir şeye yaramamıştı. Bu pek tuhaf bir meseledir. Bütün kainat tahavvül ve fenaya mahkum iken, esrarengiz bir saik ile olacak, madde yalnız o ölemiyor; fena bulmuyordu... her ne kadar “cüz-i fert”lerden tereküb eden mevcutlar, muvakkat bir şekilde, muvakkat bir mevcudiyete maliktir. Fakat onların tereküb ettikleri

maddeler onlar idi. Ve fena bulmaz bir hayatı haiz buluyorlardı. Beşeriyetin ilk medeniyetlerinde kabul alınan bu nazariye, asırlara tahkimle yaşıyor, ve hurafe ilahileri gibi müstemir bir gençlikle daima hüküm sürüyor. Dimağlarda kuvvetini kaybetmiyordu.

Bununla beraber bu ebediyet imtiyazı yalnız maddeye münhasır kalmadı. Altmış sene evveli kuvvetler ve bunun ki lisanda kudretlerde(Ruergie) aynı selahati kazandı. Onunda câvidânı bir emri vardı. O da şekilden şekile girebiliyor. Fakat hiçbir zaman kemiyyetine halil

4.6. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 6 1 Teşrin-i Sani Salı 1 Teşrin-i sani Salı

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -6
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir.on beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

M. Zekeriya

Beni zâde

Ahmet Hamdi

Yeni Hayat: Tahrir Heyeti- Ahlak Hakkında: İttihad ve Terakki Ders Nazırı Ali Haydar-Yirminci Asırda Türk Kadınları, Türk Kızları: M. Zekeriya- Hristiyanlık , Mazisi ve Âtisi: Rıza Nezhat-Psikoloji Tetkikatının Son Safhası(...?)- (...?): Lötorno? İnsan, fikir, his vesaire..

İdarehanesi: Selanik'te Rum ili matbaasındadır.

Mesul Müdürü

Beni zâde

Ahmet Hamdi

Selanik'te "Rum İli" matbaasında tabi olunmuştur.

İ'tizâr

On sekizinci sahifeden on dokuzuncu sahifeye geçerken vâki olan hatayı tashih için doğrudan doğruya altıncı satıra geçiniz. Sonra on birinci satırda ki aile kelimesinden satır başına atlayınız. Vâki olan hatadan dolayı i'tizâr beyan ederiz.

Yeni Felsefede İntişâr Eden Makalelerin Bazıları

Yeni hayat cereyanı hakkında birkaç makale- Ahlak Hakkında Üç Makale- Yeni Ahlaka Dair Üç Makale-Rûhayat- Psikoloji Tedkîkatının Takip Ettiği Yol- Diniyyat – Feminizm Korkuları ve Kızların Düşünceleri – Son Nazariyeleri- İnsan,Fikir,His Yenilik- Felsefe Karşısında Fen-Ayıp Ne Demektir- Sanatta Güzellik, İlimde Hakikat- Ne İçin Utanıyoruz? -vesaire...

SAYFA-1

Numero "6"

Yeni Hayat

Tabî olmayan hallerin uzun müddet devamına tabiatın, hükümleri değişmeyen kanunları mesâil etmez. Maddi olsun manevi olsun bir takım tabîliği bozulan her şey- iyi, fena- mutlaka tabî bir şekil iktisâb edecek,. Tabiatın kanunları önünde boyun eğecektir.

Hastalık bir arızadır, tabî bir şey değildir. Bunun içindir ki uzun bir hayata mâlik olamaz, ya mündefi' olur veyahut arz olduğu vücudu fenaya doğru sürükler. Mündefi' olmakla, tasallut ettiği vücut tabîliğini bulmuş, aksi takdirde tabiatın kanunları fena bir suretle yine bir hükmünü icra etmiş olur. İctimâî bünyelerde de aynı hal vâki'dir.

Şahıslar için olsun, cem'iyetler için olsun, mevcudiyetin idâmesine çalışmaktan daha tabi bir şey olamaz. Mevcudiyetlerinin idâmesine çalışmayanlar bu tabi kanuna "mevcudiyetin bekası mücadeleye, çalışmaya müteveffik" düstûrlarına itaat etmemiş olacakları cihette yokluğa doğru yürüyorlar demektir. Yok olmamak isteyenler atâleti, bünyelerine karşı kayıtsızlığı terk ile mübâreze girişmelidir ki yaşayabilsinler...

Görüyoruz ki yaşayanlar, yaşamaya azametmiş olan ırklar bugün dünden ziyade çarpışıyor, kendilerini ihâta eden

SAYFA-2

İrklara tefevvük etmek hırsıyla çalışıyor, kendilerini herkese, rekabet eyleyebilecek bir mevkiide bulundurmamak gayretiyle uğraşiyor, uğraşıyorlar. Tarih sahifelerini karıştırmaya hacet yok. Bu günde görüyoruz ki mübâreze, mücadele kanununun hükümlerindeki şiddetini bilen ırklar, bu kanunun tesirlerinden kurtulmak mümkün olmadığını taktir ediyor, yaşıyor ve istikbâl hayatına da şimdiden temîn ediyor. Diğerleri de mahvoluyor. veya olmak üzere bulunuyorlar. Göz önünde evvela bu hallerden ibret alamayacak kadar iz'ânsız olanlar hiç tarihe bakmak zahmetini ihtiyâr etmesinler...

Fakat biz, Türkler bu günden sonra hem şu cidâl sahnesine, hem de tarihe Türk'ün şanlı tarihine kahramanlar, cihangirler, hârikalar hediye eden Türk ırkının, senelerce, hatta asırlarca süren kayıtsızlığa rağmen hala yaşayan Türklüğün tarihi kadar parlak, tarihi kadar şanlı bir hayata layık olduğunu ispat edeceğiz. Gösterecektir ki Türklüğün pak râsiyesinin yerlere değil tarihi azametiyle varlığıyla mağdur müttehir yükselere, semalara bakacak bir uluveti vardır; anlatacağız ki büyük ırkımız, muazzez Türklüğün her şeyden âli bir ruh taşır...

Türklük, evlatlarının şimdiye kadar gösterdikleri bütün

SAYFA-3

Kayıtsızlıklarla beraber yaşadı. Tarihini bu güne kadar uzattı; fakat hayır, biz bu kadarını istemiyor, Türklüğün uzak mazilerde olduğu gibi şanlarla, büyüklüklerle yaşamasını arzu ediyoruz. İşte mukaddes mefkûremiz...

Şu mefkûreyi her şeyden yüksek bilen metin ve azimkâr bir Türk gençliği bugün ırklarını evlatlarının kayıtsızlığı arızasından kurtarmak, ona namı kadar muhteşem bir istikbâl hazırlamak için uğraşıyorlar. Çünkü biliyorlar ki bu kayıtsızlık daha bir müddet devam ederse Türklük yaşamayacak yalnız namı mazinin bir abidesi olarak kalacaktır. Biliyorlar ki Türklüğün ifvaline seyirci kalmak en büyük bir cinayettir; biliyorlar ki Türklük yaşarsa, Türklük mevcudiyetini korursa onu şerefliendiren, onun ölü adını, nasıl söyleyelim. Türklük kadar yükselten- biz "Türklük" de ki büyüklüğü yüksekliği tasvir edecek bir kelime bulamadık.- Eski Türkler, kahramanlar kendilerine lügat okuyacaklardır. Yine biliyorlar ki Türklüğü istihkâkından, likâkatından daha az şerefli bir istikbale sevk edecek bu günün Türk gençleri yarınki Türklerin, bugün henüz yetişmekte olan neslin nefretlerine,

taayyünlerine eyleyeceklerdir?. İşte Yeni Hayatçıların, mefkûrelerine ayrılmaz bir surette sarılmalarının sebebi...

Türklük yaşayacak, tarihi şerefle yaşayacak yaşatılacaktır. Evet kendi meziyetleri, kendi hasletleri, kendi büyüklüğüyle yaşayacak ve ne dünü ne de bugünü beğenmeyecek, Yeni Hayatıyla yaşayacak, bizi de yaşatacaktır...

SAYFA-4

Bir takımla Yeni Hayatçıları şövenlikle, müfritlikle ithâma kalkışıyorlar. Fakat bilemeyiz kimseye benzememek, kendi mümtaz mevcudiyetini kendi imtiyazlarıyla yaşatmayı istemekte nasıl bir şövenlik, nasıl bir müfritlik bulunabilir?

İngilizler: “İngiliziz!” diyor ve öyle yaşıyor, İngilizliklerini muhafaza ediyor, Fransızlar terakki ve medeniyet uğrunda Fransızlıklarından hiçbir şey feda etmek istemiyor, Bulgarlar Bulgarlıklarıyla, Rumlar Rumluklarıyla iftihar eyliyor, hayatlarını ırklarının hayatına mercî görmüyorlar. Bizde: “Türk’üz Türk olarak yaşayarak ve Türklüğümüzle iftihar edeceğiz.” Dersek bir kabahat mi işlemiş oluruz?

Herkes ırkının mazisi, ırkının kendisine mahsus meziyetleriyle mağrur iken Türklerin -bütün ırkların tekvinde gördükleri Türklüğü, canlarında da her şeyden mukaddes bildikleri hasletleriyle, büyüklükleriyle yaşamaya azim etmiş olmalarında daha tabi ne olabilir?

Korkuyorlar, ürküyorlar, zann ediyorlar ki Türklüğü kendi a’nanneleriyle yaşatmak maziye rücu etmek, “Kara kurum dimağlarına gitmek” demektir. Hayır hiç de öyle değil. Eğer biz ırkımızı, birkaç asırlık tarihimizin iftihar ettiği sıfatlarından tecrîd edecek olursak Türklüğü yaşatmış değil. Dünyaya bir hilkat garîbesi hediye etmiş oluruz. Bir az Fransız, bir az Alman, bir az İngiliz, bir az bilmem neye

SAYFA-5

benzeyecek bir ictimâi mevcudiyet her halde Türklükten pek başka bir şeydir...

Biz ne a’nanelerimizi terk etmek, ne de başkalarına benzeyerek hiç görülmemiş, gülünç ve muvakkat bir mevcudiyet kazanmak istemiyor. Zaten terakki için yaşamak için – ki her ikisinin de manası birdir.- a’nanelerden ayrılmaya hacet yok. Maddi mevcudiyetler olduğu gibi manevi mevcudiyetler de tekemmül ettirilebilir. O halde bizde Türklüğü, onun müstesna mevcudiyetine, imtiyazlar, meziyetler bahş eden sıfatları ile terakki ettirebilir, a’nanelerimizi feda etmeden, başkalarına benzemeden, garbı taklit etmeden yaşatabiliriz.

İngilizler, İngilizliklerinden hiçbir şey kaybetmeye razı olmadılar, cedleri ne bıraktıysa hepsini sakladılar, muhafaza ettiler; bu, onların terakkisine mani oldu mu?... Fransızlar bugün de dünkü kadar Fransızdırlar; mahvoldular mı? Hayır değil mi? Onları tekbih edebilir miyiz? Yine hayır değil mi? Yalnız Türkler mi Türklüklerin sevdikleri için şöven sayılacaklar? Biz Yeni Hayat cereyanına şövenlik, müfritlik lekesi kondurmak isteyen Türk gençlerinin iyice düşünmeleri lazım geldiğini, büyük bir tarihe malik olan büyük Türklük büyük ruhundan şeyler taşıdıklarını ümit etmekle müteselli olduğumuz Türk gençliğinin,

SAYFA-6

ırklarının şanıyla, şerefiyle beka bulmasından, yaşamasından kendisine bir iftihar hissesi çıkarmak isteyeceğini, bunun içinde çalışma, sarsılmaz, yıkılmaz, azim ile Türklük gayretiyle çalışmak lüzumunu taktir etmesi icap ettiğini koydu ve beyan ile bu makalemize nihayet vereceğiz.

Türklüğümüzü unutmayalım...

Tahrir heyeti

Ahlak hakkında

3

Menfaatperestlik

Menfaatperestler indinde faydalı intâc eden her âmel ahlakıdır. Bunlar mutlaka her fi'lin gayesinde bir fayda ararlar. Kaidelerin ferdi ve ictimâî olduğuna göre, menfaatperestlik bir kısmı faydaları kendi nefislerine hasır ve tahsis etmek isterler ki, bunlar hûd-bînlerdir.

Diğerleri ise 'utilitarizm' den amenin menfaatin kastederler. İctimâî menfaatperestlik mesleği Almanya'da

SAYFA-7

Fa'âliyyetperestlik

namıyla fa'âliyyetperestlerin gaye âmâli ma'mûriyyet ve medeniyetin terakkisi, ictimâî heyetinin tekâmülüdür. Cem'iyeti terakki ettirmek için fenleri ve nefis sanatları ilerletmek, tabiat kuvvetlerini keşfetmek ve bu kuvvetleri sanatlara tatbik edip istifade etmek lazımdır ve el hasıl fa'âliyyetperestlerin indinde medeniyetle hizmet eden her bir amel ahlakıdır.

Milletler kadınlarını bir mürebbi, bir valide yapmaya gayret ettiler. Bir çok müesseseler, mektepler darü't-talimler, dar-ül terbiyeler küşad ettiler. Bu milletler aile ocağını bir terbiye ocağı yapmaya çalıştılar. Buna az çok da muvaffak oldular. Zaten ailenin mevcudiyetine en büyük sebep bir terbiye ocağı olsun, Taraftarları zamanımızda, hayatın gayesini faaliyet ve dirilik ibraz etmek suretinde telakki edenler pek çoktur. Lakin bu fikir daha eski zamanlarda zuhur etmiş olup zamanın geçmesiyle muhtelif şekiller ihrâz etmiştir.

Eski Yunanlıların en büyük hekimi Aristoteles (Aristo) akli fa'âliyyeti tercih ediyordu. İnsanın saadeti, bütün beşer hayatının en ali kıymeti, ruhun icab ettiği faaliyeti ibraz etmektedir. Akli olan her kimse fa'âl ve cevvaldir. Ruhun kemali fikri ve tefekkür (...?) azim ve iradenin metanetindedir. İnsanın başlıca vazifesi ilimleri ve nefis sanatları iktisâb etmektir. İlim tahsili 1- Büyük fazilettir. Fakat ilim tahsili hususunda herkesin isti'dâd ve kabiliyeti müsâvî değildir. Bu faziletleri iktisâba kabiliyetli ve müstaid olanları adi meşgalelerden halas etmeli azle kuvvetiyle icra olunacak.

SAYFA-8

Bayağı işleri avâma gördürmelidir. Bu nokta-i nazarından esirlik ahlakı bir müessesen âdd olunabilir.

Çünkü esaret sayesinde bir çok kimseler kuvvet ve kabiliyetleriyle mütenasib bir süratte ve tabîi mevkîlerinde istihdam olunurlar.

Romalıların hayatında da fa'âliyyet ve zindelik nümâyân oluyor. Lakin Romalılar, fa'âliyyetperestlikte Aristoteles gibi nazariyeci olmayıp bundan cihangirliği kastetmişlerdir. Romalılar, bütün memleketleri istila edip alime asayiş ve intizam vermek isterlerdi.

İstila emelleri Roma'da askerliği terakki ettirmiş ve asayiş ve adaletin istikrarı uğrunda sarf ettikleri emellerinden Roma kanunları zuhur etmiştir ki, bu kanunlar bir çok Avrupa devletlerince numune ittihâz edilmiştir.

Fransızlarda cihangirlik hissi on dördüncü Lui (Louis) zamanından beri hüküm sürmeye başladı. Biz insanların cihangirlikten maksadı bütün dünyayı temeddün ve i'ma etmek idi. Bunun neticesi olarak Fransız lisanı kibar lisanı olmuş, Fransa'da âdd muaşeret kaideleri pek ziyade nezaket kesbetmiş ecnebi sarayları tarafından taklit edilmiştir.

Fransa İhtilalinden sonra cem'iyet içinde ictimâî ıslahatın icrası lüzumundan dahi bahs olunmaya başlamıştır.

İngiltere'de deniz cihangirliğini ve ticaret hakimliğin kazanmak için fa'âliyyet sarf edilmektedir. Emperyalizm politikasını takip

SAYFA-9

Ahlak Hakkında

İngilizlerin gaye emelidir.

Son zamanlarda Alamanya'da da cihangirlik sevdaları baş göstermiştir. Milli marşlarından şu sözler her Alaman tarafından derûni bir aşk ile tagannî edilmektedir.

Deutschland, Deutsdoland, Über Alles, Über Alles In Der Well.

[Alamanya, dünyada her şeyin fevkinde Alamanya!..] sonra donanmaya verdikleri ehemmiyet dahi her zaman ve redziban? edindikleri!

[Bizim istikbâlimiz deniz üzerindedir!] sözlerinden anlaşılır. Daha evelleri, Alamanların klasik devirlerinde de Alaman filozofları tarafından fa'âliyyetperestlik nazırı bir süratle takdir ve madih edilmiştir. Fihte [Fichte] diyor ki akıl ve muhakemenin istiklalini temin için bayağı ihtisas ve idrakları sanatların terakki ve tealisine havr etmelidir.

Şeling [Schalling] 'bedi' medeniyeti en ali buluyor. Çünkü hissin sayesinde ruh ve tabiata, hayal ve hakikate en mükemmel suretle nüfuz ve tesir edilebilir diyor. Hegel [Hegel]in fikrinde, hayatın gayesi fenni hakikatlerin marifetidir.

Kainatta hükümrân olan bir umumi ruh vardır ki, hukuk. Hükümet, Sanayi-i Nefise, din bu ruh-u umumiyenin tekâmül safhalarıdır. En yüksek tekâmül safhası felsefedir, ma'na suretinde

SAYFA-10

Şelayirmahir [Schleiermacher]in eserlerinde daha vasi bir medeniyet fikri görünüyor. Muâşeret mülkiyet tefekkür hissiyat, ilm-i ahlakın mevzûlası dahilindedir. Bunlardan hukuk, ictimâiyyât, his iman neş'et eder. Keza hükümet, cemaat. Mektep ve nuhani müesseseler bunlara tekabül eder.

Bu fikirlere şimdi bir takım yeni âlimler ve filozoflar dahi iştirâk etmektedir. Cümlesinin edası şu suretle hülâsa edilebilir: Bir maksat uğrunda fa'aliyet ve sebât göstermek insanlığa mahsus bir keyfiyettir.

İnsan cismani ve uzvi hayattan tecerred ederek bu emele doğru koşar. Bir ferd bu emele vasıl olamaz.

Lakin nesillerin gittikçe bu ayda âna takarrüb ettiğini görmekte mübahî oluruz. Her fert, fa'âl nesiller- zincirinde mütevazi', fakat zaruri bir halka olduğunu idraketmekle iftihâr edebilir. Fa'âliyyetperestler îndinde medeniyetin terakkisine ancak bir cem'iyyet, bir beşer kitlesi hizmet edebilir. Fertlerin bunlar nazarında kıymet ve ehemmiyeti yoktur. Fertler terakki uğrunda telef olabiliyor. Bunda bir beis yoktur. Onların birine yeni kuvvetlerle mücehhez yeni nesiller kaim olur. Ferdler mahvolur. Fakat cem'iyyet fena bulmaz, daima terakki ve tekemmüle doğru koşar. Bu meslek erbabınca ferdin saadeti nazar-ı itibara alınmayıp umumun muvaffakiyetiyle ve terakkisininin matlubudur.

23 Teşrin-i Evvel 377

Ali Haydar

SAYFA-11

Psikoloji Tedkikatının Son Safhası

Evvelce yazdığım makalemde göstermiştim ki muhitin ve kimyevî maddelerin uzvî cisimler üzerindeki tesiri anlaşıldıktan sonra 'rûhayat' yeni bir sahaya dahil olmuş daha, salim bir tarihte ilerlemeye başlamış idi. Şimdi de bu safha hakkında bazı mütalaalar dermiyan etmek fikrindeyim.

Muhit ve vazifenin uzuv üzerindeki tesiri o kadar büyük ve mühimdir ki evvelce mevcut olan bir uzvun bütün bütün zevâlîni de intâc edebilir. Çünkü vazifen adalete mahkum kalmış bir uzuv bekasına bir şebâp bulamayınca, zevale mahkum kalır. Fakat bu daha bazı mühim neticeler tevlîd eder. Evvela yine ıstakos misalini alalım. Muhitin tebeddülü neticesi olarak bu hayvanın gözleri (kıl)lara tebeddül ettiği, yani hariç ile münasebette bulunmaya bir vasıta olan bu uzvî alet ortadan kaybolduğu vakit, o merbut olduğu "asab-ı merkez"de de vazife-i bir (...?) huluse gelir.

Çünkü bu uzvî alet vasıta ile veya doğrudan doğruya "asab-ı merkez"e merbut olunca orada da bazı tebeddüller husule getirmesi tabidir. Bakınız nasıl:

Her hangi bir his cihazı, vazifesini ifaya muktedir olamayınca, ve yahut icra için muhiti müsaid bulamayınca bu cihazın merbut bulunduğu "asab-ı merkez"de o cihetten vazifesini

SAYFA-12

icra edilebilecek diğler bir uzvi meydana getirmek üzere, bu eski cihaza lazım geldiğı kadar kuvvet i'tâ etmemeye başlar. Binaenaleyh bir cihetten bir his cihazı ortadan kaybolurken diğler taraftan yeni bir cihaz meydana çıkar. Fakat tabidir ki bu cihaz evvelkinin yerine kaim olmakla beraber ondan tamamen farklıdır. Bu tebeddül, muhitten o uzvun icap ettiğı şartların bulunmamasından tevellüd eder. Bu sebeple “sevk-i tabîi, şerâitin tebeddülü münasebetiyle başka bir tarihe inhirâfa mecbur kalır. Fakat madem ki o hayvan bu yeni muhitte yalnız değildir; ve mademki diğler hayvanlarla münasebette bulunmaya mecburdur. O halde bu uzvun vazifesini ihmâl etmek üzere daha bir çok tesirler altından kalacağı tabidir. Bu tesirler tamamen (hayatiyyat) aittir. İşte o vakit aynı nev'den bulunan hayvanlar arasında “tabîi-i ıstıfa” hükmünü ihraya başlar ve bu yeni uzuv eski şartların tesirinden ne kadar azade kalırsa o kadar tekemmül tekavi eder. Hatta bu uzuvda husule gelen tebeddül diğler uzuvlar üzerinde de tesirle icra etmekten ve tebeddülle husule getirmekten hali kalmaz. Çünkü istifa kanunu, o hayvanın bulunduğu muhitleri tamamen beka bulabilmesi için yeni muhite göre yeni itiyadlara, yeni temayüllere malikiyetini icap eder. Bu zaruret neticesi olarak o hayvanın diğler uzuvları da az çok bir tebeddülle maruz kalırlar, buradan da adaptation kanunu çıkar, temsillik ne olduğunu ve uzviyyet üzerinde ne mühim tesirler husule getirdiğini bütün muhterem kar'flerim zannederim ki bilirler. Onun için tafsile lüzum görmüyorum.

SAYFA-13

Şimdiye kadar vâki' olan tedkîklerimizden şu netice çıkar ki psikoloji “rûhayat” tedkîkatı tabîiyyâtçıların bu gün rûhayatı sevk ettikleri suretle- ki ruhi ve maddi bütün hayatın muhtelif mütenevvi safhalarını, her türlü şekil ve sebeplerini tedkîk etmektir.- Oldukça meşgul ve mühim bir meseledir. Müşkîl ve mühim bir meseledir diyorum. Çünkü şimdiye kadar beşrin zekasını engellere uğratan hatalı ve muzır yollardan ictînâb etmek ve onların düştükleri tehlikelere düçar olmamak için ciddi ve ihtiyât-kârâne bir surette çalışmak icap eder.

Sonra tabîicilerin sevk ettikleri suretle diyorum. Çünkü son zamanlara kadar tecrübeye

(...?) ederek tedkîkatda bulunan bir çok tabîiyyâtçılar bile ruhi hadiseleri bi taraf bir surette tedkîk edemeyecek [Ouojectivite] ye düştüler.

Aristo'nun şu sözünü hiçbir vakit unutmamak icap eder: Physique Sauve Moride Metapby Sieque ve bilhassa hadiselerin ruhuna nüfuz etmek isteyen müdekkikler en salim tarîki ihtiyâr ederek tabi yollardan kaçmaya ve Lamark'ın (Lamarck) tesis ettiği tedkîk usulünü hiçbir vakit ihmal etmemeye mecburdurlar. Bu sözlerimle demek istiyorum ki “mâ-ba'det tabiyyat” vazifesini bitirmiş, yahud takip ettiği yolun nihayetine vasil olmuştur. Viktor Hügo “beşeriyetin mütemadiyen hedef ittihâz ettiği bir gaye vardır ki ona “mefkûre”dirler, diyordu bu mefkûrenin ulviyeti kimse inkâr edemez

SAYFA-14

Hatta bu mefkûre tahkik etse bile, rûhayat müdekkiklerin de mefkûresi vardır. Ki o da ruhi hadiseleri tedkîk ve halletmek, onların merbut olduğu silsileri tezyîd (... ?),eylemek bir “psikoloji Kumpere”ye esas vaz' etmektir. Bu ihtimal, henüz işe başlayan zamanımıza nasip olamayan bir şeydir.

Fikir ile eşya arasında ilk defa bir münasebet arayan Anaksaguz? oldu. Lamark (Lamarck) yirmi beş asır evvel söylenen ve yahut hal edilmek istenen bu sözleri ihya etti. Yirmi beş asrı mütecaviz bir zaman beşerin zekası bu hadiseleri izah için uğraştı.

Yarınkı tedkîkatın istinâd edeceği esasta Lamark (Lamarck) tarafından tesis edilen yol olacak ve beşeriyet daha uzun müddet bu tedkîkatının da yuvarlanıp gidecektir.

Berlin Teşrinievvel 911

R.A. Mensi

SAYFA-15

Yirminci Asırda Türk Kızları

Türk Kadınları

Rıza Nezhat Bey kardeşim geçenlerde yirminci asırda Türk gençleri diye bir makale yazmış, bizim gençlerin nasıl bir yol takip etmeleri icap ettiğini göstermişti. Bizde kızlarımızın tedkîk etmek, yirminci asır denilen bu terakki devrinde kızlarımızın ruhi hallerini ve nasıl bir mevi'de bulduklarını göstermek isterim. Bu hususta benim için istinâd şayan bir çok deliller var. Temasta bulunduğum bir çok Türk kızları ile ruhlarına nüfuza çalıştığım yeni izdivâc etmiş bir takım Türk

kadınlarının şikayetleri, inenleri, hisleri, fertleri benim için hep birer vesika teşkil eder.

İlk defa kayda şayan olan şudur ki yirminci asır ile Türk kızları ve kadınları arasında hiçbir münasebet yoktur. Bizim kadınlarımız yirminci değil hatta on beşinci asırda bile yaşamıyorlar. Onların hayatları, esareti tasvir eden muhtelif safhalardan başka bir şey değildir. Onların his ve fikirleri ibtidâ'î bir kaviminkinden fark olunamayacak derecede, ibtidâ'îdir. İşte bu makalem sırf bunları mümkün olduğu kadar vazıh bir surette göstermek niyetiyle yazılmıştır. Beşeriyet terakki ettikçe âfisini daha metin bir surette ta'yîn etmek için

SAYFA-16

daha ziyade endişe etmeye başladı. Milletler mazi ve hallerden ziyade istikbâllerini düşünmek lüzumunu hissetti. Bu lüzum onları kadınlarına fazla bir ehemmiyet vermeye mecbur etti. Çünkü bir milletin âfisini ta'yîn eden kadınlarıdır.

İşte bu lüzum his edildiği günden itibaren müterakki m çocukların oralarda daha şefik bir kucak bulabilmesidir. Eğer ailede bu şartlar mevcut değilse onun bekasına lüzum kalmamıştır.

Hatta bugünkü ailelerde bu şartın bu kadar mükemmel olursa olsun, nâkıs olacağını söyleyen bazı filozoflar, milletlerde eden bu yeni ihtiyacın, aile hayatında büyük zorbalara ocağını söylüyorlar. Bu sebeple aile hayatına taraftar olanlar ailelerin beka bulunmalarına en birinci sebep olan terbiye meselesini uzun uzadıya tedkîk zaruretinde kaldılar. Ve bilhassa ailelerde kadınları hakiki bir valide yapmaya çalıştılar.

Şimdi bu milletlerin mesailerini bir tarafa bırakalım da nazarlarımızı kendimize, Türklere atfedelim. Göreceğiniz ki bizde aile hayatı hiçbir vakit bir terbiye ocağı, bir şevkât kucağı değildir. Çünkü kadınlarımız bir mürebbiye, valide olarak yetiştirmemişti. O yalnız

SAYFA-17

Yirminci Asırda Türk Kadınları

hayatını satmış, hizmetkardır ki “efendi”sine memnun etmeye muzifdir.?

“Efendi”sine diyorum. Çünkü bizde kadınlar zevcesine “efendi” diye hitâb ederler. Efendi tabiri ise bir kölenin sahibine karşı isti'mâl ettiği bir kelimedir. İşte bu da gösterir ki kadınlarımız aile içinde bir hizmetkardan başka bir şey değildir.

Ondan istenen şey güzel yemek yapmak, evi güzel süpürmek, çocuğunu ağlatmamaktır. İzdivâc eden bir kız dahil olduğu yeni aileye hayatını satmış demektir. Çünkü ne kadar namuslu ve vazife –yi şinâs olursa olsun o ailede bulunanların istihkâr ve istihfâfları karşısında sükuta mecburdur. Zavallı kadınların o büyük “izzet-i nefis”leri, dahil olduğu aile içindeki terbiyesiz çocukların, kıskanç kain validelerin tahkirleri ile o kadar ceriha-dâr olur ki ondan hakiki bir valide hizmeti beklemek fazla olur. Onun o ailede hiçbir mevki’ yoktur. Hatta söz söylemeye, fikir beyan etmeye bile selahat-dar değildir.

Akrabamdan yeni izdivâc etmiş bir kızın bir gün bana vak’ olan ifşa’atı beni o kadar derin düşüncelere düşürdü ki, ihtiyarım olamayacak evvela o zavallı kadının bulunduğu mevki, sonra da ondan farklı olmayan diğer Türk kadınlarının buldukları sefil ve hakir mevki ağladım, ağladım...

Bu kız izdivâc edeli ancak bir buçuk iki sene kadar olmuştu. Dahil olduğu yeni aile oldukça kalabalık idi. Zevcin pederi, validesi, kardaşları henüz hayattaydı. Bu iki sene zarfında

SAYFA-18

bu zavallı kadının uğradığı tahkirler, tezyîfler kalmamış, işitmediği pis kelimeler olmamıştı. Kalbi o kadar ceriha-dâr olmuş ve “izzet-i nefis”i o kadar kırılmıştı ki şikayetleriyle beni de beraber ağlatmıştı. Diyordu ki: O da kayınvalidem her gün başkalarıyla görüşmemi men’ ediyor. Akrabalarından hiç kimse ile yalnız konuşmaya muktedir değilim. Çünkü onlara dertlerimi dökmekliğim muhtemeldir. Bu sebeple sözlerim, fikirlerim daimi bir sansür altındadır. Kayınpederim, Sabahaddin akşama kadar bile fazla her emrini icra ederken, kendisini memnun edemediğimden olacak, beni birkaç defa evden tarda kadar cesaret etti.⁷⁴ zevcemin terbiyesiz biraderi beni her gün tahammül edilemeyecek tahkirleri ile eziyor, kadınlığımı çiğniyor. Kayınvalidem olmaksızın evden dışarıya çıkmaya selahat-dar değilim. Hülâsa burada esirim. Üzerimdeki elbiseyi görüyor musunuz?⁷⁵ Birkaç dönüm tarlam olduğu halde, zevcem malımı sattırmak için üzerime elbise yapıyor. “Artık dayanamamış, ağlamaya başlamıştık, mütemediyen söyleyecek dertlerini bana

⁷⁴ Şunu da ilave edeyim bu zavallı kimsesizdir. Evvela neticesi edecek bir ailesi, aguşuna koşarak göz yaşlarını sildirecek bir validesi yoktur. Kanuni olaya yakışacak bir esaretle buraya hayatını satmıştı.

⁷⁵ üzerinde gelinlik zamanından getirdiği yırtık bir entari vardı. Zevci ona elbise yapımına lüzum görmemişti.

teşri' edecekti. Fakat bunları istemek için bir kalbi tahammülle dinleyebilmek için taştan

SAYFA-19

İçinde bu zavallı kadından daha iyi bir mevkî malîk değildirlen. Ne için değil mi? Şimdi de onu tedkîk edelim.

Önümüze ilk çıkan bizim beslediğimiz itikâdlardır. Dini itikâdları öyle hurafelerle karıştırmış, o kadar büzmüşüzdür ki bugünkü itikâdlarımız hiçbir dinin emirleriyle telîf edilemeyerek bir vicdan lazımdı. Halbuki zevc, kadını bir esirden başka bir suretle tanıdığı için onun bu şikayetlerini dinlemeye bile tenezzül ediyordu.

Şimdi dinleyelim muhterem kâr'îlerim. Kadınlığı bu kadar çiğnenmiş, haysiyeti bu kadar kırılmış bir kadın artık hakiki bir valide olabilir mi? Bu kadın Türk kadını idi. Bütün Türk kadınlarında aile kadar karışıktır. Binaenaleyh zaten din kadına büyük bir mevkî vermezken bu hurafeler onu daha ziyade düşürmüş, kadını küçültmüştür. Bunlara her mahluk batıl adetlerini de ilave ederseniz göreceksiniz manzara sizi tedhiş edecektir. İşte (...?) bağıyorum. Bu sefaletlere, Türk kadınlarının sükutuna en birinci sebep dini itikâdlarımız, onları tahrif ederek vücuda getirdiğimiz batıl düşüncelerimiz sonra da muzır adetlerimizdir. Artık gençler bu kayıtları kırmalı, aile hayatına da biraz saadet, biraz refah ilka etmelidir. Bizim zavallı Türk kadınları bu şartlar tahtında inleye inleye mezara götürüyorlar. Çocuklarımız bu zavallı ruhların, iniltileriyle alil ve marzî olarak yetiştiriyor. İctimâî hayatımızı kemiren bu illetlere şafi ilaçlar verecek olan gençler, bugünün münevver ve mütefekkir gençleridir. Kadınlarımızdan hiçbir şey

SAYFA -20

beklenmemelidir. Çünkü o zavallılar bu şartlar dahilinde isyan etmeye haklarını tanımaya muktedir değildirlen.

Kızlara terbiye ederken onlara insan olduğunu öğretmiyoruz ki, kendilerinden insanca muamelelere intizâr edelim. Şeytan olurlar, erkeklerle muhabereyi öğreniyorlar diye kızları mektebe göndermekten ictinâb ediyoruz. Babalarımıza bu itikâdların mazeretini anlatalım. Kızlarımızı okutalım, terbiye edelim. Bilhassa

onlara insan olduklarını ve onların insan olduklarını ve onların da insan olmak itibarıyla bir takım hakları bulunduğunu öğretilim.

Cahil hevacelelerden de bir şey ümit etmeyelim. Çünkü onlarda kadınların haklarını ilan edecek derecede henüz yükselmediler. Onlara kalırsa dinin verdiği müsaidesi bile kırmak, hakları gasb etmek ve kadınları bir esir gibi kullanmak isterler. Nitekim bugün avâma verdikleri telkînlerde buna da muvaffak olmuşlardır.

Artık yeter! Bu cahil hevacelelerin batıl itikâdlarına zobarlar vurmali, Türklük hayatında, Türk kadınlarında bir intibah uyandırmalıdır. İtiraz ve ictinâb daha uzun müddet kadınlarımızı esir menzilesinden bırakacaktır. tekemmül etmek isteyen milletler, her tekemmül safhasını zamandan beklemeden, teceddüd uğrunda bira fedakarlık göstermeye mecburdular. Bizde biraz fedakarlık, bir cesaret gösterelim. Verilerek saçma cevaplarla bugün zayıf olan sesimizi kısmayalım. Bağıralım, ta ki kadınlarında insan oldukları anlaşılsın.

Selanik :20 Teşrinievvel 327

M.Zekeriya

SAYFA-21

Hristiyanlık Mazisi ve Âfisi

Hristiyanlığın İlk Devri

Dinler ve müessel-dinler (...?) milletler altında zuhur etmiştir; İsa ve Hristiyanlık ve Roma-Hristiyanlık zayıfların hamisi- Hristiyanlık karşısında hükümdarlar- İmparator Kostantin- dinlerine sadık kalan Romalılar-ecnebilik intihabı-Hristiyanlık muhacim-Kostantin ve tarih-dinler ve hayatları-Bugünkü felsefenin kabahati

Din müessisleri kimlerdir? Şüphesiz artık onların yetişilmez ulviyyetlerden, kudsiyetlerinden bahsetmek bütün aklî ve fennî deliller karşısında biraz gülünç olur. Bununla beraber itiraf olunur ki din müessiseleri büyük insanlardır. Fakat büyüklükleri avâmın itikâd ettiği, dinin, mukaddes itapları telkin ettiği gibi mevhûm semavi iktidardan değil belki insaniyete hizmet edebilmelerinden neş'et ediyor. Din müessisleri buldukları muhite isyan eden büyük ve bülend mütefekkirlerden başka bir şey değildirler.

Tarih tedkîk olunsun, görülecek ki: Din müessisleri genellikle umumiyetle alil ve ahlaki tefessühe dücâr olmuş ictimâî hey'ele? arasından zuhur etmiştir. Bu kudsî simalar arasında İsa – müstakilm bir felsefe tesis edememekle beraber – oldukça

mühim bir mevkiye haiz idi. O zamanlarda Musevilik ahlakın pek ziyade tedenni etmişlerdir. Her türlü ahlaki zemimleri irtikâbdan çekinmiyorlardı. Ma'ruz kaldıkları felaketler onları uslandırmamıştı.

“Musa”nın vaz’ ettiği o ulvi düstûrlar hep unutulmuştu. İsa bunları görüyor, kavminin bir muhayyeye olan ihtiyaçlarını

SAYFA-22

anıyordu. Onun beşeriyetin zavallılıkları karşısında titreyen, sızlayan rekik ve rahim bir kalbi vardı. Halbuki etrafında birçok (...?) Tezalüm edenleri aks ediyordu ve o bedbaht insanları tesliye ederek, kavmini kurtaracak bir din ihdasını düşündü ve Hristiyanlığın esaslarını va’z etti. Bütün malumatı dini a’nanelerden hikâyelerden ibaretti. Yunanlıların fikri terakkilerinden haberi yoktu. Tesisi ettiği dinin esaslarını da bit-tabii Musaviyetten iktibâs edecekti ve öyle yaptı. Zaten İsaviiyyet Musaviyyetin daha mütekâmil bir şeklini arz ediyor.

Tesis eden dinin Yahudiler arasında neşri pek meşgul oldu. Onun şüpheli tevellüd bu hususta büyük bir sebep teşkil ediyordu. Va’zları, nasihatleri tahkir istihza ile karşılanıyordu. Nihayet Kuddis? Yahudi muhakemesi “İsa”nın çarımıha gerilerek i’dâmına karar verdi. Bununla İsavilik söndürülmüş olmadı. İsa kendi sözlerini anlayacak insaniyete hizmet fikrini ilka etmiş idi. Havariler ... onlar İsa öldükten sonrada muallimelerini sadık kaldılar. Mukaddes fikri insanlara teklin için uzak memlekete gittiler.

Bunların içinde mektuplarıyla meşhur Senpoli (?) zikredebiliriz. Hepsi öldü hepsi öldürüldü. fakat İsavilik yaşadı. Hükümdarların şiddetli tazyikleri, Havinis? işkencelerine rağmen seri bir suretle tevsi’ etti. Niçin böyle oldu?

Bir takım hususi sebepler vardır ki onları zikretmek

SAYFA-23

lazımdır.

Hristiyanlık güneşi doğarken Avrupa’nın muhteşem malikesi Romanın ikbâl yıldızı akvâl (...?) ediyordu. Uzun şan ve asırlarından sonra Roma için artık hazin bir sükut devresi başlamıştı. O sırada Roma devleti Cermen hücumlarıyla sarsılan harap ve inhidâme muhayyer bir binadan başka bir şey değildi. Fakat bu nasıl olmuştu: Roma tarihini karıştırırsak Anibal tehlikesi gibi daha şedîd, daha öldürücü sadmeler karşısında bile eğilmediğini, titremediğini görürüz. O halde onu bir avuç barbarın

sûletleri karşısında aciz bırakan ne idi. İşte sır: Ahlaksızlık... Faziletli , cesur, Roma ictimâî heyeti her gün daha marîz bir hal alan bir millet olmuştu. Bir tarafta zalim, müstehekkim, mağrur bir sınıf; diğer tarafta makhur mahkum, esir bir sınıf vardı. Bunlardan biri eziyor, diğeri yalnız ağlıyordu. Tarihin göremediği zamanlarda başlayan payânsız” husumetlerde mücadelelerden ikinci sınıf daima hırpalanmış, ezilmiş fakat daha kinli, kalbindeki intikam hisleri daha büyümüş bir halde çıkıyordu. Bekliyordu bir el bekliyordu. Bir beyaz el gelsin... Onu korusun, onun kerihlerini duysun, gözyaşlarını silsin. Ruhunun ezeli zulmetlerine bir ziyâ rişâsesi ? serpsin, onu tesliye etsin. Bu el Hristiyanlık oldu. O acizlere, fakirlere, zayıflara kucağını açtı ve onlara “ Gelin! ” dedi.. Ebedi saadet bu dünyanın mülevves saadetlerine benzemeyen münevver saadet, ben de ,

SAYFA-24

benim kucağında var.. Gelin!.. ve onlar koşular.. bu saadet şüphesiz hayali idi. Fakat insanlarda aldanmak için bir ihtiyaç vardır. Bu ihtiyaç taktir edildi ve onlar aldatıldı. Fakat bu aldatmak muşrû Hükümdarlar bu me'mül olunmayan hal karşısında gittikçe hırçınlaşıyor, en şeytani işkencelere müracattan çekinmiyorlardı. Hristiyanlar çarmlıha gerilir, vahşi hayvanlara atılıyordu. Bilhassa Neron? Ve Terajon? zamanlarında Hristiyanlara karşı icra edilen zalimler pek şiddetli idi. Fakat bütün bu tedbirler Hristiyanlığı daha ziyade tahkîm etmekten, hükümdarların kuvvetini kesr etmekten başka bir şeye yaramamıştı. Hristiyanlık kendi sâliklerine bir takım silahlar vermişti. Zalim karşısında metanet, sabır ve sebât, cesaret gibi.. Sonra bütün Hristiyanlar arasında bir kardaşlık, kırılmaz bir ittihad tesis etmişti. Bu pek kanlı şartlar altında tahtında devam eden Hristiyanlık ve Aristokrasi mübârezesi Hristiyanlığın galebesi ile neticelendi. İmparator Kostantin Hristiyanlığı aciz ve mağlup etti. Bu suretle muazzam bir medeniyetin münkesir lahdi üzerinde Hristiyanlık güneşi yavaş yavaş yükseldi. Dersin ve karanlık gecelerin uyuşturduğu beşerin kanına biraz hararet biraz hayat verdi. Kararmış vicdanları aydınlattı.

Konstatin'in kabulüne rağmen birçok Romalılar kendi dinlerine sadık kalmakta taannüd ediliyordu. Hristiyanlar bunları da kardaşlığa

SAYFA-25

idhâl, kefr ve delâletten kurtarmak istediler. Fakat ilahların mabeditine girmek ve orada asırlardan beri beşeriyyetin budalalıkları ile istihâz eden heykelleri kırmak için

birçok kanların dökülmesi icap ederdi. Bunun için Roma dininden bazı esaslar Hristiyanlığa idhâl edildi. Mabetlerinde Japontein?, Minervanın?, Apollonun? Heykelleri yerine Senpolin Sen Jivarjik, Sen Piyer Heykelleri ikâme edildi ve Hristiyanlık Roma diniyle münfezic bir din oldu.

Sonra Hristiyanlığın esaslarının gösteren mükemmel bir kitap mevcut değildi. Ellerde dolaşan İnciller bir mütenâkız idi. Bunların muharref ve hakiki olanlarını tefrik için Kostantin'in emriyle "İznik'te" ruhani bir ictimâî akd edildi ve bu mesele uzun müddet müzakere ve münakaşa edildi. Fakat bir türlü karar verilemedi. İşte o zaman derin ve muhterem rahiplerden birisine aklına hayrete sayan bir tedbir geldi: İncilerin hakiki olanlarını sahtelerinden tefrik için Cenab-ı Hakkın lütfuna müracaat edildi. Bu günkü dört İncil zuhur eden bu ilahi mucize neticesinde kabul edildi.

Kostantin Hristiyanlığa dahil olduktan sonra o zamana kadar müdafaa halinde bulunan Hristiyanlık muhacim mevkîine geçti. İsaviliğin kabulü artık herkesin vicdani rızasına terk edilmiyordu. Kostantin bir elinde haçlı bayrak, bir elinde kılıç dinsizler, kafirlerle muharebe ediyor, onları zorla Hristiyan yapmaya çalışıyordu. Bütün bu din uğrunda mücadeleleri ona büyük unvanını kazandırdı.

SAYFA-26

Fakat ah!.. İnsanlara şefkat ve merhamet nasihat eden İsaviiyetin namına akıttığı kan seyillileri o kadar büyüktür kü tarih ona ancak zalimler arasında bir mevkî verebilir.

Dinlerde uzviyyetleri gibi üç devir geçirmişlerdir. Tevellüd ve terakki, tevakkuf inhitât beşerin fikri terakkileri sabit olmayıp, daima tahavvül ediyor. Bunun içindir ki dinler ebedi bir surette insanlar üzerine hükümran olamaz. Din tesis edilirken o zamanki muhit, o zamanın ihtiyaçları o zamanki insanların fikri seviyeleri düşünülmüş idi. Yaşamak isteyen kavimler maziye beğenmezler onda daima noksanlar, yıkılacak şeyler görürler. Âtîyi tekeffül etmeyen bir dine daima bağlı kalmak isteyen bir millet mahv ve münkârız olur ki en hakiki misal : Çinlilerdir .Âtî çıkınca ortaya mazi silinmeli ve silinir. Her gün bir tekâmül hatvesi atan insanlar mazinin sislerine soluk simalarına istihfâf-kâr gözlerle bakarlar.

İşte din müessisleri bu dakikayı dikkat nazarına alamamışlar hûd-bînliğin tesiri tahtında hakikati yalnız kendilerinin keşif ettiklerine emin ve mü'temin diğer din sâliklerine atışlarla tehdit etmişlerdi. Halbuki hakikate sabit ve mutlak bir kıymet

verilemez. Onlar kendileri de bunun doğruluğunu hareketleriyle teyid etmişlerdi. Hiçbir müessir kendinden evvel gelenlerin eserlerini tamamen beğenmemiş

SAYFA-27

onların dinlerini nesc etmiş, buldukları muhit için başka bir takım ictimâî düstûrlar vaz' ihtiyacını hissetmişlerdi. Gariptir ki onlar kendilerinden sonra geleceklerin bu hakkını teslim etmemişler, onları cehennemle tehdit etmişlerdi. Her din vücuda getirenler “buda” kadar âlicenâb ve mezhebi hürriyetlere riâyet-kâr olsalar da tarih sahifelerinde bu temizlenmez kanlı lekeleri olmayacak, insanlar belki daha çabuk terakki edeceklerdi. Mutaasıbların o kadar teheyhüc eden, coşturan bugünkü felsefenin de başka bir kabahati yok.. O da çıkmış zamanları çürümeye, ihtiyarlanmaya başlayan farziyelerinin körü körüne kabul etmek istemiyor. Mesela elinde bu kadar fenni ve kuvvetli vasıtalar mevcut iken el-ân pek basit bir mantıka istinâd eden “halik âli” nazariyesine bugünkü matemden beşer düşünemez. Bundan daha tabii bir şey olamaz. İnsanları birbirleriyle çarpıştıran hakikat değil kendi vehimleri, daha doğrusu budalalıkları idi. Bu din mücadelelerinin en fecileri Hristiyanlık tarihinde bulabiliriz.

Rıza Nezhat

SAYFA-28

-İlahlar-

Umumiyet İtibariyle Diniyyât

Diniyyat; ictimâî tekemmülleri muhtelif devirlerinde ve milletlerin hayatları üzerinde pek mühim roller oynamıştır. Din; ibtidâ'î insanlara ve en mütekamil hayvanlara has olan hislerin, tesirlerin bir makisinden?, bazı defada tabîî hadiselerin izahına teşebbüsünden ibaretti. Her iki taktirde de insan kendi kabahatlerinin haricinde de bir şeklini vücuda getirmekten başka bir şey yapmıyordu.

İbtidâ'î insanlar akli seviyelerini anlamak o kadar güç değildir. Bunun için evvela çocukluk zamanın avdet ile çocukları tedkîk etmek ve ba'de hayallerini tahlil eylemek icap eder. İbtidâ'î insanlar akli tekamüllerinin ilk devresinde düşünmezler, hissederler. O (...?) hadiseleri diğerlerinden tefrike muktedir olmadıkları gibi hayal ile hakikat farkı da anlayamazlar. Bilhassa rüya esnasında gördükleri cisimlerin hakikat olduğunu kabule hiç tereddüt etmezler.

Şüphesiz rüya esnasında görülen bu cisimlerin diğerleri tarafından rû'yeti kabul değildir. Fakat o onları görmüştür. Binaenaleyh insanların gözlerine görünmeyen ruhlarda mevcuttur.

Diğer taraftan ibtîdâ'î insanlar hayat sahibi olan cisimlerle hayat sahibi olmayan cisimleri yekdîğerinden tamamen tefrîk edemez.

SAYFA:-29

Binaenaleyh din bu suretle anlaşıldığı taktirde yalnız bütün insanlarda değil bazı hayvanlarda da bunun eseri mevcut olduğu tezahür eder. Bununla beraber bir çok kabileler bu noktadan pek de fakirdirler, yani bir itikâda malîk değildirler ki bunları diğer bir yerde izah ettik (*) Bu kat'îdir ki (ilah). İtikâd, umumi olmaktan pek uzaktır bir çok kabileleri başlıca iki sebep bu hatanın haricine sevk etmiştir: Ya fevkalâde fena tenemmüv bir dimağ ki hiçbir nazariye tasavvuruna müstaid değildir, yahut fevkalade mefin ve kaba bir his.

Bazı yerlerde dini itikâd ecdadın ruhlarına itikâd ile hitam bulur. Afrika'daki kafirilerde? Olduğu gibi yalnız şu itirazı mümkün olmayan bir madde teşkîl eder ki cem'iyet halinde yaşayan bütün insanlar tahyillerinin neticesi olarak bir çok itikâdlara bağlanmışlardır. Bu itikâdları bütün teferruatlarıyla tahsil etmek hem müteşekkil hem de teferruattadır. Esas da hemen de hepsi müttehiddir ve tekâmülleri daima aynı suretle husul bulmuştur.

Bu muhtelif dini itikâdlar birçok suretlerle tesnif edilebilir. Fakat umumiyet itibariyle kabul edilmiş olan taksim “fetichisme” den “politheisme” bundan da “monotheisme” gitmektir. Nihayet bunlara “pantheisme” ye ilave etmektir. Bu taksim oldukça doğru ise de her halde itirazdan salim değildir. Çünkü bütün diniyat “Şeyler (...?)” tesmiye ettiği vecihle

SAYFA-30

İlahlar

onlar kendi üzerlerinde bir tesir icra eden bütün tabiata bir ruh bir şuur, bir irade, bir fikir, bir hareket atfederlerdi. Hatta hayvanları yalnız kendi derecelerinde tutmakla kalmayarak bir çok kabileler onlara peresteş ederler ve muhterem ecdatları nazarıyla bakarlar. Çünkü henüz hayvanlara karşı tamamen mücehhez olmayan bu zayıf kabileler vahşi hayvanların kavi silahları karşısında aciz mevki'nde kalıyorlardı.

Ancak uzun sa'ylardan, birçok tecrübelerden sonra idi ki insanlar dini itikâdlarını daha mahdud ve muayyen şekle kalb edebilmişlerdir ve vakit onların ilahları daha kudret sahibi, fakat daha az miktarda görünmeye başladı. Hayvanlara karşı az çok galibiyet kazandığı şu devirde beşer ilahlarını insan şeklinde tasavvur etmeye başlamıştı.

Felsefenin dini itikâd yerine kaim olduğu yerlerde ise din çocukluk rüyası hükmünü intisâb etti ve beşeriyetin gençliğine has bir meziyet gibi telakki edilmeye başlandı

Eğer biz mütekemmil hayvanların dimağlarını tahlil edebilmiş olsa idik orada din itikâdın ibtîdâ'î hücrelerine tesadüf edecektik. Hayvanat... Mesela köpekler bir çok hayaller görebiliyorlar. Sonra hadiselerin hakiki sebeplerini de bazen bulabiliyorlar. Dini itikâdın ilk şekline vasıl olmak için ise bundan fazla delile ihtiyacımız yoktur. Bir Afrikalının kendisine yemek ihtimali olan bir timsaha tapması ile bir köpeğin kendisini doyuran sahibine merbutiyeti arasında bir fark yoktur.

SAYFA-32

İnsan, Fikir, His

“Animinse” n ve beşerin şahsiyete müşabih hariçte bir şahsiyet vücuda getirmek ihtiyacının bir neticesidir. Zira ibtîdâ'î insan hareket ve şuurun iradesiz olamayacağına kanidir. Onun gözüne dünya hayat sahibi olarak görünür. Bila here tabiata daha ziyade nüfuza muktedir oldukça bu hatasını da muktedir eder.

Lötorno

(*) Lötorno (sciene et materialisme) ne müracaat

Yirminci Asır Güzel Ki

İnsan, Fikir, His

Herkes “fikir” e büyük bir ehemmiyet verdiği halde bunu “his”in tesirinden kurtaranların miktarı henüz pek azdı. Çünkü bugün her memlekette “muhit” denilen istibdadından vücuda getiren kuvvetlerin 1-Birincisi “cehalet” tir, “muhit” de hisleri, fikirleri demiyoruz, en ziyade hakim olanlar cahillerdir. Cehaletin, cahillerin her yerde hüküm süren İstibdâdından o kadar korkuluyor ki bu kitlenin hislerine tevafuk etmeyecek olan fikirlerini izhara cesaret edenler pek az bulunuyor. Öyle zan olunuyor ki hislerinin, batıl itikâdlarının aleyhinde söz söyleyecek olanları o heyyula hemen boğacak, susturacaktır. Bu hal yalnız bizde değil, her yerde, her memlekette vakî dir. Fakat bizde henüz cehalet, cahiller tabakasının istibdâdı, mutlak hakimiyeti

ibtîdâ'î kavimlerde olduğu kadar şiddetlidir. Şu satırları yazarken itiraf ederim ki fikri muhakemelerimin cereyanına kapılıvererek her

SAYFA-33

şeyi açık açık söyleyeceğimden korkuyorum. Fakat hayır büsbütün susmaya mecbur kalmamak, muhitin hakimiyetin üzerimde daha şiddetli tatbikata meydan vermemiş olmak için o kadar sür'ate varmayacak, lazım gelen neticelerin çıkarılmasını kar'inerimin zekalarına terk edeceğim.

Ne diyordum? Evet “cehaletin; cahillerin her yerde hüküm süren istibdâdında o kadar korkuluyor ki bu kitlenin hislerine tevâfuk etmeyecek olan fikirlerini izhara cesaret edenler pek az bulunuyor.” Diyordum.

Bundan ne çıkar, nasıl bir netice hasıl oluyor? Netice, sen? Kısa söyleyeceğim; hakikatlerin inkişafının mümânaata uğramasıdır. Bundan daha fena bir neticede olamaz. Bu neticenin ne suretle tevellüd ettiğini pek kolaylıkla bulabiliriz. Ben küçük yaşımdan, ta beşerinden ben muhitimin tesirleri idim. Fikrim faaliyete gelip de istiklal ile düşünmeye başlayınca o mahdud daire içinde dönüp dolaşıyordu. Şimdi düşünmeye başladım. Bu sizin içinde ben içinde böyledir. Fakat yavaş yavaş aramızda bir fark hasıl olmaya başlıyor, siz düşünürken fikrinizin istiklaline mani oluyorsunuz; çünkü hislerinizi pek muazzez biliyor, onları kırmak, ezmek istemiyorsunuz. Halbuki din hisse mağlup olarak fikirlerin akim kalmasına razı olmuyor, hislerin fikirlere galip gelmesine insanlık namına bir zal âdd ettiğim için düşüncelerimde daha serbest davranıyor, fikri muhakemelerim hislerin dairesiyle tehdit etmiyorum. Nihayet siz bir his adamı ben de bir fikir alıyoruz. Gelecek nüshada farkın bu kadar da kalmadığını izah edeceğim..

Açık Muhabere

Manastırda Kemer Kütüphanesi sahibi İsmail Hakkı Efendiye:-

Gönderdiğiniz üç yüz seksen kuruşu aldık. Hesabınız doğrudur. Teşekkür ve muamelelerinizde gösterdiğiniz sür'at ve istikamet takdir olunur. Edirne'de Kütüphaneci Kasım Efendiye: Yine bir cevap vermediniz.

Bu nüshadan sonra artık göndermeyeceğiz. Hiç olmazsa şimdiye kadar cevabı tesviye ediniz.

Trabzon'da Feyz Kütüphanesine:- Dördüncü numaraya kadar olan nüshaların mevcut kalmadı. Binaenaleyh yeniden tabî edilinceye kadar bittabi gönderilemeyecektir.

Hayat ve Şebâb

Elimizde pek az kaldı. Gençlerin okumaması büyük bir mahrumiyet olan bu güzel vicdan eseri kar'îlerimize tavsiye ederiz. Sultani mekteplerinin son sınıflarında bulunanlar için bilhassa tavsiyeye şayandır. Toptan alanlara tenzilat icra edilir. Merkez tevzî' Selanik'te Rum ili matbaasıdır.

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadelers (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka "hariçten" müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşya bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.7. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 7 10 Teşrin-i evvel Salı
Kelebek nüshamızda Alfred Fue' (Alfred Fouillée) yenin mecmûamıza gönderdiği felsefi makaleyi okuyunuz.

10 Teşrin-i evvel Salı

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero -7

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

"Yeni hayat" müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Nebi zâde

M.Zekeriya

Ahmet Hamdi

Hakikat karşısında? Müesseseler- yeni hayat: tahrir Heyeti, tarih muzırdır. M.Zekeriya – Fostel Dökolanij (Fastal de Conlanges) ve eserleri Subhi Edhen-Kitaplar: Rıza Nezhat ictimâi inkılap...- Yirminci Asır Güzel ki; İnsan,fikir, His vesaire...

Adres: Selanik' de Yeni Felsefe

Mes'ul müdürü

Nebi zâde

Ahmet Hamdi

Selanik'de Rum ili matbaasında tabi' olunmuştur.

Büyük Bir –Tebşir

Kar'î ve kar'îlerimize bu hafta büyük bir tebşirimiz var. Yeni felsefe mümkün olduğu kadar ciddi vâkıf-âne makalelerle tezeyyün edebilmek için muhledir. Zatların yarınlara muhtaç idi. Biz bu ihtiyacı nazar-ı dikkate alarak garbın en büyük müelliflerini tahrir heyetimiz meyanına idhale teşebbüs ettik. Ve bu teşebbüssümüzde muvaffak olduk. İşte bugün garbın en büyük ve en meşhur filozof ve sosyologlarından: Alfred Fue (Alfred Fouillée) (...?) temin etmekle gibi muhterem zatların tahrir-i muavenetleri gelecek nüshamızdan itibaren bu meşhur filozofların mecmuamıza mahsus olmak üzere gönderdikleri makaleleri neşr ederek kar'îlerimizin fazla suretle istifadelerini temine çalışacağız.

Bu fedakarlığımıza mukabil abonelerimizden yalnız bir ricamız var: Artık abone ücretlerinin irsalinde sür'at bulunsunlar ve bizi fazla intizarda bulundurarak hesapların karışmasına meydan vermesinler. Onlar da sa'yımıza fedakarlığımıza mukabele göstererek bizi teşvik etsinler ve emin olsunlar ki iltizam edilecek bu sür'at birden ziyade kendilerinin istifadelerin temin içindir.

SAYFA -1

Numero “7”

Hakikat Karşısında

Altıncı numaramızda mevcut bazı makaleler hiç arzu ve ümit etmediğimiz halde ma-at'teessüf pek fena bir tefsire uğradı. Bu sebeple bir çoklarını müteessir ve dilgir etti. Husule gelen bu fena tesirin devamına meydan vermemiş olmak için altıncı nüshanın Selanik'teki kütüphanelerde bulunan nüshalarını toplattığımız gibi İstanbul'daki tevzî' merkezlerimize satılmasını telgrafla bildirdik. Biz elimizden geleni yaptık. Mazur tutulacağımızı ümit eyler ve kar'ilerimizin affını talep ederiz.

Bazı taraflardan vuku bulan talep üzerine mecmuamızın hiçbir müessese ile alakası olmayp müstakil ve hür bulunduğunu beyana mecburiyet his ettik.

Yeni Hayat hakkında yazdığımız makalelerden mütevellid mes'ulliyet sırf bize aittir. Zaten yeni hayatın ilk izahı sırasında yazılacak makalelerin neşr edilecek kitapların herkesin şahsi mütalaasından ibaret bulunduğu ve Yeni Hayatçıların maksatlarını izaha bir delil olamayacağını da yazmış olduğumuzdan bunun başka suretle tefsiri kabul olduğunu ayrıca beyan ederiz.

Büyük tesirler içinde şu yukarıdaki satırları yazmaya gördüğümüz mecburiyet saikeleriyle şurasını da söyleyelim ki yeni felsefe hiçbir şahı

SAYFA-2

ve heyetin mukaddes ve muazzez hislerini cerihâ-dâr etmek istemez. Zaten yeni felsefenin istişarı maksadı her tarafta tesirler, teessüfler uyandırmak değil, genliği Avrupa'nın –doğru yanlış- ilmi cereyanlarından haberdar etmektir. Bu maksat meslekte lazım gelen ihtiyatı elden bırakmamak şartıyla devam edebileceğiz. Zannederiz ki buna geçen nüshamızı münderiâatının kendilerini müteessir ettiği muhterem zatlarda bir şey diyemeyeceklerdir.

Müesseler

Gelecek Nüshamızda

Meşhur filozof Alfred Fue'nin (Alfred Fouillée) suret-i mahsusada mecmuamıza göndermek lütfunda bulunduğu;

Irkların yekdiğerleriyle takarrubu namındaki makaleyi neşr edeceğiz.

SAYFA-3

Yeni Hayat

“Yeni Hayat” ı izah ederken demiştik ki: “ Gençlerimiz de garbi taklit için büyük bir meyil var. Bu meyil bizi garbin ma’nen esiri olmaya mecbur edecektir. Bundan başka bizim şarklı ruhumuz garbin mütefessih ruhundan bütün bütün farklıdır. Bu sebeple biz meşki istinsaha meyil etmeyeceğiz. Kendi tedkîk ve tettebbu’larımızla yeni bir hayat istinsaha çalışacağız.”

Garb bugün dünyanın en mütekemmil kavimlerini ihtiva etmek itibariyle takire şayan ise de taklid hususunda biraz düşünmek icab eden iki nokta var;

- 1.- Bizim hayatımızla onların hayatı beyindeki müşâ’behet ve ruhlarındaki mümâselet.
- 2.- Taklit etmek istediğimiz kavimlerin malik oldukları müesseselerin doğru bulunup bulunmadığı

Birinci nokta şimdiye kadar az çok anlaşılmiş ve izah edilmiş bir meseledir. Zaten her millet hususi bir takım meziyetlere, hususi bir takım adetlere yine hususi bir takım ahlaka maliktir ki bu onun münferid bir hayata sahip bulunduğuna dalalet eder. Kendisine has meziyetleri, adetleri, ahlakı olmayan milletler, kendilerine sahip değiller demektir. Halbuki bizim kendimize has meziyetlerimize Avrupalılarınkinden tamamen farklıdır. Bu

SAYFA-4

Her hususta bariz bir surette gözümüze çarpıyor. O halde birinci mes’ele az çok ta’yîn ediyor demektir. Gelelim ikinci mes’eleye; Bunda biraz fazla tevakkuf edeceğiz. “Yeni Hayat”çılar ictimâî hayatımızın bugünkü şartlarını beğenmiyorlar. Çünkü çürük ve mütefessih bulunduğuna kanîdirler. Nitekim yazdığımız ve yazmakta devam edeceğimiz makalelerle bunu izah ettik ve edeceğiz. Neticede görülecektir ki bizim hayatımız hurafelerle Mali yalan ve yanlış bir hayattır. Bunu ıslah etmediğimiz takdirde yaşamaklığımız bile muhtemel değildir. Fakat ıslah için hemen bizden ileride buldukları farz edilen milletlerin mevcut müessese vaatlerini alıp bize nakl etmek mi icab eder? Buna “Yeni Hayat”çılar hayır diyorlar. Çünkü evvela bizim için o müessesesi ve adetlerin istifadeye şayan olmadığını, saniyen onlarında bizimkiler gibi çürük ve mütefessih bulunduğunu iddia ediyorlar. İşte şimdi ikinci noktayı, yani Avrupa’nın müesseselerinin ilk ve fena ve nutka muvaffak olmadığını ispat eylemek icap eder.

Garbın hayatını tedkîk ettiğimiz zaman ilk defa kulaklarımızı tırmalayan haşin bir ses işitiyoruz: milyonlarca insanların “açız” diye vukû olan feryatları...

Açlık ve sefalet.. Bugünkü medeni milletlerin hayatlarını sarsan en büyük bir ictimâî derttir. İstatistik tedkîkleriyle anlıyoruz ki Avrupa’da her gün açlığınan, yiyecek bir lokma ekmek bulamadığından dolayı ölen binlerce insan var. Avrupa 9 milyon kilometre araziye ken yalnız 320 milyon insan

SAYFA-5

besliyor. Halbuki Çin dokuz milyon araziye hâvî olduğu halde 450 buçuk milyon insan besliyor. Bununla beraber Çin’de Avrupa’da olduğu kadar ne açlık, ne de sefalet var.

Bugün Avrupa’da mevcut sefalet hiçbir zaman hiçbir yerde meşhud olmamıştır. İnsanlar o kadar küçülmüşlerdir ki hayvanların ikamet ettikleri yerlerden bile daha sefil ve daha pis mahallelerde ikamete mecbur oluyorlar. Her gün sabahtan akşama kadar kuvvetini sarf ettikleri halde anca bir günlük hayatını kazanabilen milyonlarca fikir var. Bunlar Avrupa’da büyük bir ihtilalci, memnun olmayanlar ordusunu teşkîl ediyorlar. Avrupa’da vasatî derecede zengin olup (...?) bir hayat yaşayabilenler ancak dört beş milyon iken günde beş on kuruş kazanarak güçlkle hayatını temin eden 60-70 milyon insan var. Bu sefalet şüphesiz milletlerin hayatlarına zorbalar örmekten hali kalmıyor. Yine istatistik tedkîkleriyle anlıyoruz ki fikirler zenginlere nispetle yüzde yirmi noksan yaşıyorlar. Demek ki bu sefalet Avrupa’dan her gün binlerce kurbanlar alıyor ve bu daha bir çok muzır neticeler tevîd ediyor ki onu daha aşağıda izah edeceğiz. Bu sefalete, sebebiyet veren, garbın bugünkü iktisadi müesseselerinin yanlış esaslara istinâd etmedir. Çünkü servet birkaç kişinin elinde toplanıyor. Buna mukabil milyonlarca insanlar esir ve sefil kalıyorlar. Birisi hiçbir kuvvet sarf etmeyerek milyonlarca malîk olabilirken bir diğeri sabahtan akşama kadar çalışabildiği halde ancak beş on kuruş kazanmaya muvaffak olabiliyor, âtîsini temin etmeye bile

SAYFA -6

muktedir olamıyor. Hükümetler bunun ictimâî tevâzünü ihlal etmekte bulunduğunu görüyorlar. Fakat basit ve sade kanunlarla halledilebileceğine itikâd ederek aldanyorlar. Çünkü marzî tevîd eden teferruât değil esastaki bozukluktur.

İşte biz, Türkiye, henüz dahil olmadığımız bu yeni hayat karşısında bulunuyoruz. Eğer garbın iktisadi müesseseleri hiç tebdil ve tahvile lüzum görmeksizin kabul edecek olursak yarın bizde de fakirlik, zenginlik kavgası başlayacak ve ictimâî hayatımız körü körüne bu ictimâî cerihâlarla bozulacaktır.

Filvâki dünyanın ilk teşekkülünden bu güne kadar geçen milyonlarca seneler içinde devam edip gelen bir mücadele var : Boğaz kavgası. Fakat bu kavganın bugünkü haz şeklini aldığını, hiçbir devirde göremiyoruz. Evelleride fakirler var idi. Fakat bu her vakit bir günlük ekmeği tedarik edecek vasıtalar bulunabiliyordu. Halbuki bugün bir milyoner yalnız bir ziyafet için beş yüz bin frank sarf etmekten çekinmezken bir parça ekmeğe muhtaç olan beş yüz bin kişi açlıktan ölüyor. Bu bir muvâzenesizlik; bir kanunsuzluktur ki bütün garb müellifleri ıslahı için teşebbüs edilmesi icap eden çareleri arıyorlar. İşte size birinci safhanın muhtesir bir manzarası. Aile teşkilatında muvâzenesizliği görüyoruz. Bugün Avrupa'da aile asıl şeklini muhafaza etmiyor. Zevce ile zevce hiçbir vakit bir aile teşkil için hayatlarını yekdîgerler bağlamıyorlar. Onları bağlayan para yalnız paradır. Garbın bugünkü devirlerinden en mühim

SAYFA -7

birini de “para” teşkil eder. Para deyip geçmeyiniz. Paranın bozmadığı vicdanlar saf kalpler kalmamıştır. Para Avrupa'nın ahlaki üzerinde tedavisi kabul olmayan büyük bir cerihe açmasıdır. Aile teşkilatında bile hakim olan paradır. İnsanların bu en mukaddes hücrelerine kadar nüfuza muvaffak olan para aile rabitalarını çözmüş, kırmıştır. Muhabbet, saf muhabbet artık vicdanlarda hükümlan olamıyor ve tabi ailelerde samimi bir şefkat olacağı teşkil edemiyorlar. Orada aşk paranın arkasından koşan bir mugfilden başka bir şey değildir. Aşktan maksat bir zengin kızı tuzağa düşürmektir. Medeni memleketlerin sokaklarında muhteris insanlar tarafından kurulmuş binlerce tuzaklar vardır. İşte aile hayatı bu tuzakların tevlîd ettikleri tabiata nafî birer neticedir. Balolar, konserler, tiyatrolar tuzak kurulan büyük hile mahalleleridir. Bu rollerde sahte ve kallar ? altında kız, erkek hepsi birbirini aldatmakla meşguldürler. Böyle çürük ve ahlaksız bir esasa istinâd eden hayat şüphesizdir ki tabii ve sürekli bir hayat olamaz. Bunun içindir ki erkek ve kadın izdivâc ettikten sonra birbirlerini aldatmakta devam ederler ve birbirlerinden ayrıldı vakitte başkalarının arkalarından koşmaya başlarlar. Samimiyetin dahil olmadığı bu rüya menba'larında aile hayatına elveda demelidir. Mütemadi bir rüyadan başka

hiçbir şey olmayan bu haytan tabi cem'iyetle hiçbir şeye intizar etmemelidir. Sonra evsat ve adi bir suretle yaşayanların teşkîl ettikleri ailelere geçecek olursak buralarda daha fena şartların hükümran

SAYFA -8

olduğunu göreceğiz. Bilhassa amelelerin ve işçilerin hayatı tedkîk edilirse görülecektir ki buralarda aile hayatı yerine hiçbir şeye tesadüf edilemez. Mütemadi bir bedbahtından, bir göz yaşından başka bir şey olmayan bu sefalet merkezlerinden beşeriyet için sağlam bir vücut beklemek fazladır. Çünkü evvela teşkîl edilen aileler, ailelerin istilzam ettiği şartları haiz değildirler. Kadın ve erkek sabahtan akşama kadar, o günkü ekmeklerini çıkarabilmek için mütemadiyen çalışmaya mecburdurlar. Bunlar yalnız akşamları yorulmuş dimağlarını güya dinlendirmek için rakı masasının etrafında birleşebilirler. Eğer bir çocuk tevellüd ederse artık bu onlar için olduğu gibi beşeriyet içinde, bir felaket teşkîl eder. Çünkü onlar çocuklarını beslemeye muktedir değildirler. Ya daha merhametli ve kudretli ellerin himayesiz atılmak üzere, sokağın birisinde çocuğu terk ediverirler. Yahut çocuğu büyötmeye azmederler. Bu şartlar dahilinde onu bütün icaplarını büyötmeye muvaffak olamadıkları için beşeriyete alîl ve marîz bir vücud geliştirirler.

Aile meclisinde diğêr mühim bir maraz daha var. O da erkeklerin uzun müddet bekar kalması, kadınların çocuk terbiye etmek zahmetine katlanmak istememelidir. Bu mesele bugünkü Avrupa'yı müthiş suretle düşöndürmeye başladı. Kadın ve erkeklerde aile hissi kalmadı. Her erkek bir kadın beslemek mecburiyetinden kurtulmak için bin türlü meşru' olmayan vasıtalara müracaat ediyorlar. Bir çok valideler görölmüştür ki çocuklarını zehirlemişlerdir. Avrupa'da ile hissine

SAYFA-9

ve var olan zorbalar nüfus üzerinde mühim tesir eden akisleri gösterdi. Fransa'nın nüfusunda, bütün memleketi endişeye ilka eden nisbi bir tenâkus var. Bu da aile teşkilatının çürük esaslara istinâd ettiğini ve Avrupa'nın bu hususta taklide şayan olduğunu gösterir.

Şimdi ahlâkıyyâta gelelim. Avrupa'nın en ziyade taklide şayan olmayan bir ciheti varsa o da ahlâkıyyâttır. Çünkü orada bugün ahlak namına gösterilen faziletlerin, pek nakız veya gelmiş bir suretle icra edilen yalnız bir şekli mevcuttur.

O da hemcinslerine muavenet için teşkil edilen(şekillendirme) muavenet heyetleriyle izhâr edilmektedir. Bunu tevsîm ediyorlarsa da ben buna cesaret edemedim. Çünkü Avrupa’da bugün hükümran olan yalnız bir esas vardır: (menfaat).

Ahlakın bütün diğer kaideleri ve faziletleri bu esas yanında tesir icrasına muktedir değildirler. Hatta ahlakın en büyük bir kaidesi olan “teavün” bile. Bizim gördüğümüz muavenet heyetleri ma-at’teessüf ahlakın emrettiği şekiller ve şartlar altında teşekkül etmiş birer ahlaki cem’iyyet değildirler. Garblıların vicdanları paranın akıttığı levs altında ezilmiş, çiğnenmiştir. Onların her hareketlerinde ferdi ictimâî bütün münasebetlerde her ferdin gözettiği gaye menfaatini fazla surette temin edebilmektir. Güzab? en birinci ahlaki esas olmuştur. Böyle çürük esasları birer ahlaki kaide diye kabul etmek ölüme doğru gitmek için Avrupa tarafından bir reçete almak demektir. Bu çürük esasları tevlîd ettiği gelecek nüshamızda göstereceğiz.

SAYFA -10

Tarih Muzırdır

Tarih efsanelerden başka bir şeyi Teyîde muktedir değildir.

Gustolo bün?

Bazı (...?) ve prensipler vardır ki beşeriyet onların sarsılmak birer hakikat olduğuna kani’dir. O kadar ki bu prensip ve kaideler hakkında tenkid yollu bir mütalaa yürütülmesine bile rıza gösteremezler. Bunlar avâmın hatta beşeriyetin hareketlerine esas olan büyük ve fakat aslı tedkîk edilmeyen itikâdlardır. Bu itikâdlardan birisinde tarihin bir millete lüzumu ve tedkîk ve mütalaasının müfid olduğu hakkındaki itikâddır. Bugün mütalaası nakıs bir talebe ile mütefekkir bir zat arasında bu hususta fark yoktur. Bizde henüz tarihin lüzumsuzluğunu, hatta maziretini ispat edecek kimse ortaya çıkmadı. Çünkü bunun tedkîk ve tenkidden azade bir hakikat olduğuna tam bir kanaat vardır.

Bütün tarih kitaplarını açınız, mukaddemede mutlaka tarihin lüzumuna dair uzun ve fakat mantıksız bir takım muhakemelere tesadüf edeceksiniz. Bu da bize ispat eder ki beşeriyet, ekseriya esasında bozuk olan bir takım ahidelere, umum tarafından kabule mazhar bulunmak itibariyle, doğru nazarıyla bakmaktan kendisini men’ edemiyor. Hatta ihtimal ben de herkesin tereddüde lüzum görmeksizin kabul ettikte isti’cal ettiği bu hakikati redde kalktığı için bir çokları tarafından Baha Tevfik Bey gibi istihfaflara uğrayacağım.

SAYFA: -11

Fakat ne hükmü var? Hakikat uğrunda vuku bulacak istihkâr ve istihfâflar ehemmiyeti haiz olamazlar.

Tarih Nedir?

Biz tarihi müdafaa edenlerin yaptıkları gibi bir takım yaldızlı kelimeler altında maksadı gizlemekten ictinâb ederek Gusto lobun'la? Beraber diyeceğiz ki tarih "had zatında fena tedkîk ve müşahede bilahere bir takım tefsilat ve teşrihat ilave oluna vak'aların kendi muhilelerin tabi adamlar tarafından nakil rivayet edilen muharref şekilleridir."

Fena tedkîk ve müşahede diyoruz: çünkü vak'aların hakiki ve ciddi bir suretle tedkîki mümkün değildir. Tedkîk ve teftiş vasıtalarının günden güne tekemmülüne rağmen beşeriyet henüz galatlardan kendisini kurtarmamıştır. Yalnız bir vak'ada vak'a mahalinde hazır bulunanların yekdiğerlerine zad-ı mutalaa ve bilenlerde bulunmaları bir vak'anın sıhhatine delil olabilecek emarelerin elde edilebilmesindeki müşkilatı izaha kafidir. Hatta meşhurdur. Bir İngiliz müellifi sokağa nazar bir odasına bir tarih kitabı yazarken dışarıda gürültü işitir. Bilahere sokakta kavga edildiğini anlar. Vak'a mahalinde hazır bulunan hizmetçilerden meseleyi tahkik etmek ister. Fakat her biri başka başka , hatta yek-diğerine zabt-ı beyanatta bulununca meselenin mevsuk bir surette tahkiki mümkün olmadığını anlar ve meyûs olarak o güne kadar yazdığı sahifeleri yırtıp sobaya atar. İşte böyle göz önünde cereyan eden bir vak'a hakkında sıhhatli, malumat elde edilemezse her mürevvibin

SAYFA -12

kendi muhakemesine göre tahvil ve tahrif ettiği mazideki vakalar hakkında hakiki bir malumat elde etmek mümkün olduğu kolaylıkla anlaşılır. Vak'alar hakkında doğru bir fikir hasıl etmenin imkansızlığa dair (...?) misaller var. Bilfarz Gusto lobun? ruh-ul cemaatinden bize bir çok misaller gösteriyor ki bilhassa tedkîke şayandır. Bir validenin kendi çocuğunu tanımayacak kadar bir hata irtikabına mecbur kalması, bir muharebede şahıs tarafından büyük bir vak'anın ihdası mümkün olması bize tarihin ne kadar yanlış ve hatalı esaslar üzerine itinâd? ettiğini gösterir.

Fakat mazideki vak'aların tahkiki mümkün olmamakla kalmayarak bir takım tahriflere uğramaya mecbur kalması bize tarihin rivayet ettiği vak'aların ne derece sıhhatine itinâd? lazım geldiğini irâeye kafidir.

Gusto lobun? yine ruh-ul cemaatinde diyor ki “biz şu son zamanlarda tarihin en büyük kahramanlarından birine dair mevcut rivayet ve menkıbelerin, elli seneden az bir zaman zarfında, müteadid defalar tahavvül ettiğini gördük. Bourbonlar? Darwin’de “Napolyon” hürriyetperver insaniyet ve vefakarımcı şefkatli âdd ediliyordu. Uzun müddet herkes onun hatırasını muhafaza etti.

Halbuki otuz sene geçince bu müşfik olan kahraman kuvvet hürriyet gasp ettikte sonra sırf kendi şöhrat hırsını teskin için üç milyon kişinin helâkına sebebiyet veren (...?) olmuştu.”

SAYFA-13

Sonra kendimize gelelim. Mazinin vakalarını tedkik etmeye ihtiyaç yok. Herkesin kalbinde büyük bir tesir tevlid eden Trablusgarp meselesi hakkında hangimiz doğru bir haber ile biliyoruz. Her gün gelen telgrafların, ajanların bize ilan ettikleri havadisler o kadar büyük bir tezâd teşkil ediyor ki bunlar arasında doğruyu ihtihâb edip ta’yîn edebilmek imkansızdır.

Şunu da unutmamalıdır ki Trablusgarp muharebesi hakkında gerek İtalya ve gerek bizim ajanların verdikleri telgraflarda kendi taraflarının menfaatini muhafazayı ihmal edemiyorlar. Bu sebeple zaten vak’a mahalinde hazır bulunan muhaberelelerin yanlış müşahedelerinin bir hissin zebûnî olmakla da hakikatten büsbütün tebâüd etmesine vesile oluyor.

Hem şunu da dikkate almalıdır ki bugünkü vak’aların tahkiki için birçok vasıtalar mevcuttur. Telefonlar, telgraflar, bu vasıtaların en mükemmellidir. Halbuki bu vasıtalar ma-at’teesüf hataların daha ziyade tezâyüdüne sebebiyet veriyor. İhbaratta vukû bulan ufak bir hata meselenin esasından tebeddülüne icap edebiliyor.

İşte bu misaller ve delillerde ve vâzihan gösteriyor ki vak’aların sıhhatine itimâd edebilecek bir surette tahkiki mümkün değildir. Hususıyla bu vak’alar müverrih tarafından tahrif tebdillere uğramaktan kurtulamıyor ki bu da hakikatin bütün bütün mestur kalmasına sebep oluyor.

SAYFA -14

Bu tedkiklerimiz neticesinde tarihin eski mevki’ muhafaza edemediği anlaşılıyor. Çünkü şüphesiz tarih bir takım hurafelerin veya gülünç rivayetlerin mecmûa olunca imtisâle şayan gibi görün hareketlerin yarın o şeklini muhafaza edememesi ve hatta taklidinin muzır olması mümkündür. Nitekim Napollan?

hakkındaki itikâdların az bir müddet tarafından mühim tebeddüllerine maruz kaldığını gösterdik. O halde tarihin, bize küçükten okutturulan masallar mecmûasından fazla bir kıymeti kalmaz, halbuki bize o masallarını okutmasını tavsiye edecek basit bir dimağ düşünemiyoruz. Hatta tarihin bu yanlış tedkîklerine binaendiki ictimâiyât onu bir tedkîk vasıtası olarak kabule tenezzül etmemiştir. Yine bu sebeptendir ki tarih Gusto lobun'un dediği gibi sırf hayali birer eser add edilmesi evvela onun fikir için muzır olduğunu irâe eder. Burası oldukça tedkîke şayan bir mesele teşkîl ettiği için diğer bir makaleye tedkîk şimdilik yalnız tarihin mutlak surette mazireti? ile iştigâl edeceğim.

Tarin Ne İçin Muzırdır?...

Tarihin muzıretini isbat eden iki mühim nokta var;

- 1- Böyle yanlış esaslara istinâd eden vak'aların istisâle şayan olamayacağı.
- 2- Bir nesi tarafından icra edilmiş olan tecrübelerin diğer bir

SAYFA-15

nesil için faydalı bulunamayacağıdır.

Birinci nokta şimdiye kadar vuk'u bulan izahlarımızla az çok anlaşılmıştır. Bilfarz Napollan? imtizâle şayan kahramanıdır Yoksa tel'in ve teferine layık ve vahşi bir kumandasıdır? Bunu bize kat'î suretle ispat edecek vak'aların sıhhatine itimad caiz değil ki bizde sualin birinse evet diyelim. Hususıyla bu itikâd her gün tebeddüle tabi bulunuyor. Dün bir kahraman add edilen bir adam, bugün vahşi ad edilebiliyor. Böle bir halde ise cevap i'tası bütün bütün müşkülât kesp eder.

Şimdi de ikinci maddeyi tedkîk edilen, biz biliyoruz ki her zaman icapları başkadır. Bundan başka her türlü kendine mahsus bir takım itikâdları ve itiyadları vardır. Bu itikâd ve itiyadların bugün için faydası müsellim bulunduğu halde bugün için ve bunun insanları için muzır olması muhtemeldir. Sonra insanlar mütemadiyen değişiyor, tekemmül ediyorlar. Ve bu tekemmül ile beraber onların ahlak adetinde mühim tebeddül ve tekemmüller husule geliyor. Bu tekemmül ve terakkileri dikkate almayarak sırf mazideki ecdadımızın yaptıklarını tekrar etmek için tekâmül kanununa muhalif harekette bulunmak, terakki edelim derken durmak demektir. Maziyi bugün yaşamaya çalışmak bugünü mazi yapmak hatta kısmen istikbali de onun tesiri altında bulundurmak olur. Halbuki mazi yalnız mazidir, ne hal ne de istikbal olamaz.

Hususıyla biz zaten ecdadın bir takım âdât ve ahlakını varız. Bu ahlak ve âdât mazinin birer yadigarıdır ki, ileri atacağımız

SAYFA-16

Adımları tahfif etmek iktidarını caizdir. Demek ki ileriye doğru muntazam ve kat'î adımlarla ilerleyebilmek için evvela bu mevrûs rebikaları kırmak ve mücadele etmek mecburiyetindeyiz. Halbuki tarihi vak'aları kendimiz için emsala şayan gibi kabul ederek taklide başlarsak mazinin esiri olmuş, terakkiden uzaklaşmış bulunuruz. Bundan başka gençlerin düşünmeye mecbur oldukları ikinci bir nokta vardır ki o da bu günden yarının adamı olabilmek için yarının ictimâî hayatına göre bir terbiyeye ihtiyaç vardır. Dünün ve dünkü adamları itiyâd ve itikâdları bizim için istifadeye şayan değildir. Bizim gözeteceğimiz esas; istikbâldir. Halbuki istikbâl ile mazi yekdîgerinden tamamen ayrı bir devirdir. Mazinin yanlış vak'aları istikbalin ahlak ve itikâdları için bir esas teşkil edemez. Bir nesil ondan evvel gelen neslin tecrübelerinden istifade edemez. Çünkü birinci neslin yaşadığı devir başka, bu günkü neslin yaşadığı devir başkadır. Bundan fârzâ on asır evvel bilmem nerede yaşayan ecdadımızın tecrübelerini bu günkü hareketimize rehber ittihâz etmek istersek istifa kanununa aman bilmez zorbası altında mahv olmaya mahkum kalırız. Milletlerde böyledir. Milletlerde maziden ziyade istikbâl ile iştigâl etmek mecburiyetindedirler. Tarihe fazla merbutiyet, ecdadımızın kendilerine has mefharetlerini bugün içinde iftihara şayan vak'alar gibi taadad etmemizi ve nihayet maziye daha kavi bir suretle merbut kalmamızı intâc eder. Halbuki maziye sıkı

SAYFA-17

Fastel Dökolonej??? (Fastal de Conlanges)

Bir merbutiyyet muhafazakarlığı icap eder. Kainatta çarpışan bu iki kuvvetten muhafazakar olanlar terakki kuvveti karşısında daima mağlup olmaya mahkumdurlar. Bugünkü terakkiler maziden ziyade istikbali düşünenlerin sa'yları sayesinde husul bulunmuştur. İşte bizi maziye rabt etmek, muhafazakar yapmak ve dünkü tecrübelerin bugün için istifadeye şayan olmadığını anlamak tarihin muziretini? isbata kafidir.

M.Zekeriya

Fastel Dökolonej?? (Fastal de Conlanges) ve Eserleri -1-

Benim tahmin ve itikâdımca gençliğimdeki içtimadın azmini, gayretini hâsetsen fazla cesaretini, meşahirin hayatından başka temin edecek harekete getirecek metin bir müessir yoktur.

Mütemadi ve muannidi sa'yn neticede, ekseriye, bahş ettiği yorgunluklar, kendimizden evvel gelen aynı meslek adamlarının göğüs gerdikleri müşkülât karşısında dinlenir. Gönül arzu ederdi ki, hayatlarını mütalaa ve takip edeceğimiz simaları bizim kendi aramızda kendi toprağımızda yetişenlerden

SAYFA -18

olsun... lakin, her halde muhitin icabatı olacak, şarkta bilhassa terakkiler arasında ciddi hususlara karşı serbest teveccüh ve iltifat gösterenler “yok” denebilecek mertebede kalıl...

Sa'yn, ictimâdın milleti olmadığı bilenler indinde bu intihabımın hoş görüleceğinden gönlüm emindir. Fransa'da on dokuzuncu asırda iyi düşünen, çok okuyan muharrerler arasında belki en büyük ve ehemmiyeti haiz olanlardan biride “fastel dökolani?” Fastal de Conlanges) dir. Ben bu münevver simayı ciddiyete, müfid şeylere susamış bu günün gençlerine ithâf etmekle iyi bir harekette bulunuyorum zannedeyim. Bu neziyye zatın hayat ve mesleğin tavzihde ne derecelere kadar muvaffak olup olmadığını kestiremem. Tabi isabetimde bir çok yanlışlarda bulunacaktır. İçimizde hataları tashîh, eksikleri itmâm edecek bir kısım zeki ve çalışkan gençlerimizde var. Biz onlarla iftihar ederiz. Bu vazifeyi de onlar görürlerse minnettâr bıraktıkları gibi; umumi müstefid ve hoşnut ederler.

... Britanyalı bir aileye mensup olan “Fastel de Conlanges” – Tomadenis?- 1830 taih miladisi (...?) oın sekizinci günü Paris'te dünyaya gelmiştir. Bir aile veyahud bir kavme mensup şahıslarda ahlaki ve ruhu “hutut müştereke?” Trias Communs ? den müstefid olmak çarelerine (...?) edenlerin mösyö “Fastel” (Fastal de Conlanges) de bunları bulamayınca müteaccib olmamaları lazım gelir. Çünkü zahirte gayet (...?) ve korkak gibi duran bu zat hakikatte cidden metin ve sabûr

SAYFA-19

olmakla beraber hiçbir vakit Britanyalılarda görünen hususi o safdan bir şey irâe edemeyecek tarzda yaratılmıştır.

Tevellüdünden birkaç ay sonra mütekaid bir hücreye zabiti olan pederinin ilme ve alime ve dail' üzerine “Fastel”, büyük pederi kendi nezdine olarak terbiye ve

tahsili uğruna muktezî fedakarlıkları temine çalıştı: hatta mösyö “Fastel” kendisi için bir çok zahmetlere katlanan bu muhterem ihtiyardan son zamanlarında bile teşekkürler minnetlerde bahsetmiştir.

Fastel de Conlanges ibtidâ’î tahsili ve “Şovlman?” lisesinde bitirmiştir. Buradan çıktıktan sonra 1850de da-rül muallimin “Ecole Normale” girdi. İşte mösyü “Fastelén tarih ve mazilere bağlı vak’aya karşı ruunda doğruyu derin ve esaslı kabiliyet ve itiraflarında da şu seziliyor ki mösyö “Kizo? (quizot)” nın Fransa’da medeniyet la civilistion en fance dersleri onun ruhunda derin tesirler bırakmıştır.

Mösyö “Fastel” n Fastal de Conlanges pek sakin ve mülayim olan hali kendisinin serbest bir düşünce ilk tasilde devamına müsaide. Fakat dar-ülmuallimin mösyö “Duboa?” nın nezaret ve idaresi altında bulunması pek muvafık görülüyordu. Mektepte- zaman icabatı- daha sıkı bir kontrolün, daha mahsus bir tesdis vücudu lazımdı.

Feverâne müstaid bir itla’ın dar bir hudur içinde bırakılması işte bildiği bir zamanda bütün fikirlere hürriyet tahammülleri bırakmak

SAYFA-20

arzu eden bir mektep müdürünün böyle yerlerde durmasına cevâz verilmezdi. Biraz sonra, kavî bir zorba “(...?) mevkiinden düşürdü. Şimdi o mahalli aynı senenin temmuzunda “Sen?..Nikola?..Düjordana?” katolik medresesi ... mösyö “ Mişel Michelk” işgal ediyordu. Bu suretle hem hukuk dini müdafaa edilmiş ve hem de <<heyet-i teşriye Assemblée Legislative>> in programları birleştirilmiş oldu.

Mösyö “Mişel” in müdürlüğe tayini ile tedristeki hürriyetle sekteye uğradı. Artık mösyö “Fostel” (Fastal) alışmak için eski suhuleti bulamıyor. Müşkilata göğüs germek çarelerini taharri icap ediyordu.

Katolik mektebi mezunu mösyö “Mişel” dine karşı göstermiş olduğu (...?) burası? hakiki bir Hristiyan mektebi haline getirmesi için evvelden verilen emrin tesiri, bu zatın dar-ül mualliminde dini bir naşir hizmetini tekeffül etmesini hazırladı. Fakat, yine ortada bir hail vardı. Müdür-ü sani Mösyö “ Vaşero (Vacherot)” nazaretin bir emri bu hürriyetperver zatında işten el çekmene saik oldu. Şimdi, mösyö “Mişel” serbest ve fehur çalışıyordu. 1852 nisan “emriname decret”sini tanzim eden sanki kendisi idi. O, bütün şiddetle bütün nizamları tatbik ediyor, icrasındaki faaliyeti görmek istiyordu.

Mösyö “Gerard?”ın “185 hicrani” namındaki eserinde söylediği gibi budur bir

<< asır tezlil>> idi.

SAYFA-21

bir tahsil hengâmende bütün talebe, sadık ve gayet mein birer papaz namzedi olacaklardı.

Mektebin bu zamanda iktibas ettiği vaziyetten bahs ederken mösyö “Perev?.. Paradol?”, “ hevaceler if’alimizdeki hürriyeti teşci etmeseler bile; diyor, bizi harfiyyen teşvîk eder gibi gözüksüklerinden mektepte icra edilen bu tazyikler talebeyi pekte iz’ac edemiyordu.” Lakin, bilahere hususi “ agregasyon” larda lağvedildi. Artık umum-u talebe ile birlikte “Fostel?”(Fastal) de de bir sıkıntı baş gösterdi. O bu mektebe “tarih” tetebu’atını koyulaştırmak maksadıyla girmişti. Halbuki, bütün zaman beyhude şeylerle doluyor, istifade için hiç bir an kalmıyordu.

Mabedi var

Subhi Edhem

SAYFA -22

Kitaplar

Meşruiyetin ilanından beri neşr olunan kitaplar içinde gençler düşünülerek yazılmış kaç tane kitap gösterilebilir? Bir kütüphane camekanını öyle bir gözden geçirse renkli kablara müzeyyen kitapların bir çoğununun Fransızca’dan tercüme olunmuş adı, cinaî romanlar olduğunu görürüz. Bu cinaî romanların genç fikirler üzerindeki tesirlerinin ne kadar büyük olduğunu anlamak, milletimizin ümit unsuru olan gençliği mahvetmek hususunda bu muzır ve zehirli romanların gösterdiği faaliyeti görmek için pek nâfiz ve müdekkik bir ihtiyaç yoktur... Mekteplerimizi ele alalım:

Şu sıralar üzerinde vatanın kendilerini ne kadar sabırsızlıkla beklediğinden bi haber olan zavallı gençlerin dolaplarını karıştırırsak bu dolapların muallimlerin tecessüs gözlerinden bin türlü imtihamla saklanmış romanlarla dolu olduğunu görürüz. Faydalı kitaplara hazır edilmesi lazım gelen bu zamanların böyle boş yere zâi olduğuna teessüf etmeyecek vatanını seven , vicdanlı bir insan tasavvur edilebilir mi? Gerçi bu son üç senenin kitap hamülesi oldukça ağırdır. Bunlar arasında ciddi eserlerde yok değil... Mesela Fransızca’dan tercüme olunmuş nâfi eserlerde görüyoruz. Fakat bunlar bir program takip edilmeyerek, bir ittirâd gözetilmeyerek gelişi güzel tercüme edildiği için bittabi ehemmiyetleri de azalmıştır. Bir takım

eserlerde vardır ki onları anlamak mutlaka ona merbut? diğeri bir eseri okumaya

SAYFA -23

halbuki o lisanımıza tercüme edilmemiştir.

Bu hususta en mühim bir sebep olmak üzere ciddi eserlerin rağbet görmemesi gösterilebilir. Filhakika bizde ciddi bir eserin iki veya üç defa tab' edilmesi büyük bir muvaffakiyet âdd olunur. Fakat dediğimiz gibi vatana hizmet etmek isteyenler, o vatan için fedakarlığa katlanmaktan çekinmemelidirler. Terakki etmek bu suretle kabuldür. Bir müellef eserlerinin yalnız iki üç genç tarafından okutması ile milletin fikri ve ilmi hayatına iftihara şayan bir hizmet etmiş olacağını düşünmelidir. Müellifler, bilhassa bizim müellifler için en büyük mükâfat hizmet edebildiğini görmektir.

Hamiyetli? bir muharrir eserini yazarken şahsi menfaatini değil millete hizmet düşünür, buna muvaffak olursa artık maddi bir mükafat beklemez ve beklememelidir. Halbuki o cinâi romanları te'lif veya tercüme eden muharrirler temîn ettikleri maddi bir menfaate mukabil milletimizin ictimâî hayatında büyük rehneler açıyor, memlekete nafi olması melhuz olan bir çok dimağların tesmim ve tahribine alet oluyorlar. Bu suretle onların kalemlerinden millet fayda yerine zarar görüyor. Ben bu gibileri (ahlak ve fikir katilleri) diye tesmiye etmekte mazurum. Bu vesile ile sabah gazetesi tahrir heyeti bir Osmanlı genci sıfatıyla müvehheze? etmek istiyorum.

Yukarıdan beri anlatmaya çalıştığım vecihle bin romanlar yazılır veya tercüme edilirken kar'ilerin eklenmesi cihetinin değil belki müstefid olması cihetinin nazara alınması taraftarıyım. Halbuki bir müddetten beri gazetelerin ilan sütunlarında okuduğumuz bir iki satır bize

SAYFA -24

(sabah) tahrir heyetinin adi, cinâi romanlar tercümesiyle meşgul olduğunu öğretiyor. Sabahın muharrirleri gençlerin fikri ma'lûliyyetleri sebebiyet verecek olan bu romanları tercüme edeceklerine bizim bu ıssız, zavallı muhitimize faydalı eserler ihdâ etmeye çalışsalar bu mütalaa haris gençleri çok müteşekkir bırakmış olurlardı. Biz bu muktedir muharrirlerden böyle bir hizmet beklemekte haklıyız. O halde hiç roman te'lif veya tercüme edilmesin mi? Hayır... böyle bir şey söylemedim. Bilakis romanların gençlerin mütenebbih olmasına, genç kalplerde vatani ve milli duyguların inkişafına hizmet edeceğini tasdik ediyorum. Hatta Türk gençlerini kozmopolitik

cereyanından vikâye için romanların tesirleri olacağına da eminim. Ancak unutulmasın ki romanların bazıları muzır ve ictinâb edilecek birer arkadaştır. İşte Avrupa'dan kucak kucak memleketimize nakl edilen cinâi romanlar bu kesimdedir. Biraz evvel söylediğim gibi roman tercüme veya te'lîfinden her halde ahlaki, ilmi, milli bir gaye gözetilmelidir. Böyle bir gayeden mahrum olan romanlar muzırdır, faidesizdir.

Şunu da söyleyelim ki; Biz romanlardan ziyade ciddi eserlere muhtacız. Fakat bu hususda da garbın muâvenetine müftekir olduğumuz için bu gibi ciddi eserleri garb lisanlarından lisanımıza nakl edilecek tercüme heyetlerine ihtiyacımın derkârdır. Bu zeminde vak'i olacak teşebbüslerin vatanını sevenler tarafından samimiyetle alkışlanacağı, muavenet göreceği tabidir. İstanbul'da iki muktedir genç bize böyle bir şey vaad etmişlerdir, te'essüf olunuyor ki lüzumu kadar sebat gösteremediler.

SAYFA -25

İctimâî İnkılâp

Ümit oluyor ki vatanın bu büyük ihtiyacını takdir eden çalışkan gençler sa'ylarına tevdi' ederek memlekete büyük bir hizmet temin edeceklerdir.

Rıza Nezhat

Pek aşikâr bir hakikattir. İctimâî inkılâbın takip etmediği siyasi bir inkılâp ne kadar dehşetli, ne kadar büyük olursa olsun bir hiçtir. Hayır bir hiç de değil, belki beyhude bir didişme faydasız bir mücadeledir. Bu ise hiçe nazaran daha muzırdır.

Biz de siyasi inkılâbımızı yaptık. O kadar ta'zîz ve takdis eylediğimiz bu mes'ud inkılâbı hiçe tenzîl etmeyecek vasıtalara müracaat ettik mi? İctimâî inkılâpların ihzâr ve icra tarzları arasında farklar bulunup bulunmadığı muhakeme edeceğim.

Siyasi inkılâpların sarsıcı devirlerine mutlaka bazı gizli faaliyetler takdim etmiştir. Muhitlerini, faaliyetlerinin ihzarına müsaid görmeyen inkılâpçılar fikirleri tedricen kendi taraflarına imâle edinceye kadar hareketlerini saklar, fakat gayelerine doğru ilerlemekten kat'îyyen çekinmezler. Bazen artık sarf edilen sa'ylar

SAYFA -26

ile, saadetleri için çalıştıkları kitlenin, inkılabı neşe ile karşılayacağını ümit ettikleri gün “biz varız” demeye başlar, ve ortaya çıkarlar. Bazen olur ki bu tahminde

aldanılır, bütün ümitlerin hilafına olarak kendileri tarafında görecekları zenne? düşürdükleri kitleyi siyasi inkılâbın vukû' bulmasıyla menfaatleri muhtel? olacak bir kaç kişinin etrafında görürler. O vakit muvaffakiyet bir mübdes için ric'at muhakkaktır. Bu yanlış tahmin uğrunda kurban olanlar gider, kalanlarına maksatlarını temine çalışırlar. Siyasi inkılâbın şu vafhalarını saymamız bunların ictimâî inkılap ile aralarında büyük bir müşabehetin mevcudiyetinden ileri geliyor. Demek istiyorum ki ictimâî inkılapları ihzâr için uğraşanlarda bir çok müşküllere maruz kalırlar, kendilerinin saadetine çalıştıkları ferdlerin, muhitlerinin hücumlarına uğrarlar. Muhit, en şâmil ve umumi manasıyla muhit daima muhafazakârdır. Maziden ayrılmak istemez. Ne istikbalin şa'saası, ne terakkisinin temin eyleyeceği refah ve saadet, ne de medeniyetin bahs edeceği istiklâl, hülâsa hiç bir şey, hiç bir saik o muhafazakâr kitleyi maziden ayıramaz. Fakat bu, katı ve değışmez bir kaide, bir düstur değıldir. Öyle olsaydı beşeriyet bundan bin, on bin, yirmi bin, yüz bin sene evvel ne halde idiyse, bugün de aynı halde kalacaktı, halbuki öyle mi? Tabi hayır... ne kadar cüz'î olursa olsun medeniyet herhalde bir terakkiye mazhar oldu. Nasıl ve ne suretle? İşte bu noktadır ki bize siyasi ve ictimâî inkılâp arasında mevcut büyük müşâbeheti gösterecektir. Vatan kardeşlerinin istibdâd altında

SAYFA -27

ezildiğini, o sebeple inkıraz uçurumlarına doğru koştuğunu gören fedakarlar hiç bir zaman fikirlerini birden bire ihzâr etmemiş. Her şeyden evvel zemini hazırlamaya, fikirlerini telakkiye, kabule müsa'id dimağlar âdd dinin tezayüdüne ve hürriyetin meşrutiyetin ne demek olduğunu bir çok vasıtalarla düşünemeyenlere anlatmaya çalışmışlardır. İctimâî inkılâplarda da aynı hal vaki'dir.

İctimâî inkılâpların ruhi, fikrimce dimağların ilmi, fenni, felsefî cereyanları muhakemeden kaçınmayacak bir hale gelmesindedir. "Kaçınmayacak" diyordum, buna taaccüb edilmesin. Muhitlerdeki muhafazakarlık o kadar şiddetli, kuvvetli bir derecededir ki eskilerle ? meşbû olan dimağlar ilmin, felsefenin söylediklerini kabule değıl muhakemeye bile kat'îyyen yanaşmaz, mazinin mirası olan bir çok itikâdlarına muhalif gördüğü her fikri cüz'î bir tedkîke bile lüzum göremeden def eder, iter, kendisinden uzaklaştırır. Terakki ve medeniyet namına pek ziyade te'essüflere şayan olan şu hale mani' olabilecek yegane çare, mazinin görüldüğü dimağlarda muhakemeye isti'dâd husulüne büyük bir ehemmiyet vermektir.

Düşünemez zannettiğimiz şahıslarda muhakemeye bile kabiliyet görüldümü,

o vakit tedricen yenilikler telkinine başlanabilir. Fakat siyasi inkılaplarda bazı yanlış tahminler inkılapçıların ric'atına sebebiyet verdiği gibi ictimâî inkılaplarda da bu uğurda uğraşanların yanılmaları ve muhakemeye kabiliyetli gördükleri muhitlerinin ümit ve intizar hilafında...? düşmanına , tahkirlerine uğradıkları ve serbestilerinin bir kısmını acele atılan bir hatme yüzünden feda eyledikleri de vak'idir.

SAYFA -28

misal getirmekten ihtiraz ettiği de buraya kayd eylemeyi faydadan hâlî bulmuyorum.

Şurasını da söylemeliyim ki düçâr olunan ric'atlar ictimâî inkılap ihzar ile uğraşanların sa'yı de akim bırakamaz. Yalnız onları daha ziyade ihtiyat ile harekete mecbur eder. İşte o kadar... Kar'ilerim, şunu da hatırlarından çıkarmamalıdır ki ictimâî inkılapda hazırlamaya çalışanlar siyasi inkılapçıların tüfeklerinden, süngülerinden, bu misallerinden mahrumdurlar. Onların yalnız bir aletleri, bir vasıtaları vardır: telkîn!...

Bu telkînin en vas' bir dairede tesirler hasıl etmesine temin edecek olan gazeteler, risaleler, kitaplar, mecmûalar ise her sınıf halkın nazarlarına güşâdedir. İşte bu cihet dimağları, her türlü ilmi, felsefi cereyanları tedkîke kabiliyetli olanları seri' telkînlere muhatap olmakta mahrum bırakır. Bu da ictimâî inkılâpların tesirane mani' olur. Burada bir misal irâdına kendimi mecbur görüyorum:

Ben, daimi kar'ilerimin dimağı kabiliyetlerinin derecesini anladım. O dereceye göre hitabta mahzur düşünmeyebilirim. Fakat bilirim ki yazılarım o derecenin dînünde olanların da eline geçebilecektir. O halde asıl manaları, satırların, cümleleri, kelimelerin altına gizleyerek, maksatlarımı ibhâm ile boğarak yazmaya elbette mecburiyet his ederim.

Bizim muhitimizde bu ihtiyatlara lüzum var mı yok mu, bu bir şey oldu mu, olmadı mı? Bu hususta uzun uzadıya söz

SAYFA-29

söylemeye hacet yok, çünkü muhitimizi kar'ilerim bittabi' benim kadar ve belki benden daha iyi tanırlar. Bir de ictimâî inkılâpların mukaddimelerinde, bidayetlerinde öyle küçük ve ehemmiyetsiz hadiseler cereyan eder ki bunların gözden kaçırılması kat'îyyen caiz olamaz. Yani o küçük ve ehemmiyetsiz hadiselerin pek büyük manaları olabilir. Kar'ilerimin bu noktaya da dikkat eylemelerini bilhassa rica ederim.

öyle zannediyorum ki makalemin buraya kadar olan kısmı arzumun hilafında olarak bir az mübhem ve muğlak kaldı. Fakat zararı yok. Makalemi serî' (...?) bir kaç satırla hitama irâd ederse mühhemitler? kısmen olsun, belki izâle edilmiş olur.

Yukarıda demek istemiştım ki ictimâî inkılâpların tesri' mühim safhası fikirlerde yenilikleri, ilmi ve felsefi cereyanları tedkîk ve muhakemeye bir kabiliyet husuludur. Daha kısa bir tabir ile “ fikri terbiyeye” ehemmiyet vermek ictimâî inkılâpları tesri' (...?) edecek en müessir bir amildir. “Fikri terbiye” nin ehemmiyet ve lüzumunu takdir edecek olanlar ise sa'yularının faydaları şahıslarına münhasır kalmak şartıyla hiç bir şekilde uğramadan maksatlarına nail olabilirler.

Benim içtimai inkılabı adaten “fikri terbiye” manasına almam belki garip telakki olunabilir. Fakat bir az düşünülecek olursa bunda hiç bir garâbet mevcut olmadığı derhal tezahür eder. İçtimai inkılabların bir çok safhaları vardır. Herhangi bir safhanın terakki ettirebilmesi, içtimai cerâhaların tedavisi mutlaka fikren terakki ve tekemmül etmeyen (...?) İnkârı kabul olamayan bu hakikatten ise “fikri

SAYFA-30

Terbiye'nin ictimâî inkılâplara esas olduğu meydana çıkar. En basit bir misal alalım: maârifte pek ziyade muhtacız. Fakat cehaletin erfa' (...?) emin olalım ki yalnız mektepler açmakla tesri' edilmemiş olamaz. Maârifin lüzumunu çocuk babaları anlamalıdır ki maksad hasıl olabilsin. Her ferd, her köylü, her çiftçi çocuğunu uzun gün tarlada işletmekten ise mektebe yollamanın daha faydalı olacağını derk etmelidir ki açılacak olan mektepler yalnız bir kaç çocuğun tahsil ve terbiyesine inhisar etmesin...

Kadınlarımızı müterakki görmek istiyoruz (...?) mekteplerinin tezayüdüyle bu emel husul bulmuş olamaz. Mühitte ekseriyyet itibariyle böyle bir emel Perver'de? eylemeli, kadının yalnız çocuk validesi değil milletin saadeti müvellidi, istikbâlin hakiki mahzuru olduğunu düşünmelidir...

SAYFA -31

İnsan, Fikir, His

Yirminci Asır Güzel ki

Geçen nüshada fikirle hissin nasıl bir mücadeleye maruz bırakıldığını söylemiş ve nihayet siz bir his adamı bende bir fikir adamı oluyoruz. demiştım.

Fakat ferd bu kadarla kalmaz. Siz hislerinizin, fikirlerinizin istiklaline mani'

olmasına müsaade ede ede bütün zekanıza rağmen bir his adamı olduğunuz için hareketlerinizi düşüncelerinize tevfik etmekten ziyade hislerinize uydurmaya çalışırsınız, ben ise serbest ve müstakil hisleri ayaklarımın altında ezer siz onlara karşı göz yumarsınız. Niçin? Hakikatlerin bir çoğu o hiç; şeye yaramayan, sizi sıkı sıkı bağlayan hislerinizi yaralarda ondan! Fikrin galibiyeti lüzumuna kaıl olan kar'ilerimin ağzımdan şimdi bir sual dökülüverecek. Fikrin galibiyeti nasıl te'mîn edilebilir?

Buna evvela pek kısa bir cevap vereceğim ve diyeceğim ki: Korkmayınız, hisleri ezilmekle şahsiyetinizden bir şey kaybetmeyeceğinize emin olunuz ve biliniz ki insanın, doğruluğuna kani' olduğu fikirlere muhalif hislere mağlup olması en seri' tabiriyle budalalıktan başka bir şey değildir...

Ama siz diyeceksiniz ki nasıl olabilir, hisler insanı bırakmaz ki.

SAYFA -32

Ben ne kadar uğraşsam, ne yapsam o hissi kayıtları kıramayacağım. Fakat bu itirâz pek gülünçtür. İnsan değil misiniz, iradeniz eliniz de değil mi? Önünüzde iki yol var. Bunlardan birincisinin doğa olduğunu, diğerinin sizi çalılıklar, dikenlikler arasında dolaştıracağını, canınızı sıkacağını, mu'zib olmanızı intâc eyleyeceğini pek âlâ bilirsiniz. Muhakemeniz, fikriniz size bunu gösteriyor. Artık ne gibi bir sebep sizi o dikenli yola sevk edebilmeli? Eğer hissiniz, yanlış olduğuna emin bulunduğunuz hisleriniz buna kifayet edebiliyorsa o halde hiç: ”bende insanım, ben de bir iş görebilirim, benimde bir iradem, bir azmim var” demeyiniz ve bir çok azimleriniz, size ve muhitinize nafi' olacak maksatlarınızın hissiz, gülünç ve garip hissiniz önünde akim kalacağına emin olunuz. Bu hislerimin bağları çözemiyorum, onları yanlış olduklarına emin bulunduğum halde ezemiyorum demek ben hiç bir şey yapamam demekten başka bir şeydir? Bunu söyleyecek bir ferd ise ben tasavvur edemiyorum. Herkes elinden bir şey geldiğini mutlaka eda eder. Öyle ise fikirlerime muhtelif olan hislerime de mugayir hareketler de bulunamam, fikirlerimi tatbik edemem sözü bir yalandan mı ibarettir? Bunu gelecek nüshamızda tedkîk ederiz.

Paris Darü'l Fünün'u ahlak ve felsefe akademisi azasından büyük ve meşhur Fransız filozofu: Alfred Fue'nin (Alfred Fouillée)

Tahrir hetetinden bulunduğu yeni felsefeye gönderdiği

Irklar'ın Yekdîğerlerine Takarrübü

Serlevhalı makaleyi gelecek nüshamızda bekleyiniz.

Onur? Vicdan?

Trabzon’da münteşir (...?) refikimizin hasılatının (...?) (...?) menfaatine olmak üzere neşr ettiği “nüshayı mümtaz” pek nefis bir surette bu hafta gelmiştir. Pek müfid makaleleler ve güzel şuurlarla müzeyyendir.

Yeni Mektep

Üsküp’te intişâr etmektedir. Bütün muallim ve talebe için tavsiyeye şayandır.

Darvinizm

Tahrir heyetimizden Subhi Edhem Bey’in gayet ciddi ve müfid bir eseridir. Darvi’nin nazariyeleri istifa kanunu vesaire pek vaz’ bir surette izâh edilmektedir. Bütün gençler için tavsiyeye şayandır.

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zedeler (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa’dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik’in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining’e gitmelidirler.

4.8. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 8 1 Kanun-u evvel Perşembe

1 Kanun-u evvel Perşembe

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero -8

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

“Yeni Hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Irkların Yekdîgerlerine Takarrubu: Alfred Fue (Alfred Fouillée) Yeni hayat: Tahrir Heyeti- İctimâiyâtta Takip Edilecek Usul- Tarihin Faydası: M. Zekeriya- Kadının Dimağı Tekâmülleri: Selahaddin Asım- İzdivâcın Tekâmülü: Sen Lotorna- Tenkîd Sahifeleri-

Adres : Selanik'te Yeni Felsefe

Mes'ul Müdürü

Beni zade

Ahmed Hamdi

SAYFA -1

Geçen nüshamızda garbın ictimâî, ahlaki ve iktisadi müessese ve adetlerinin ne kadar çürük esaslara itinâd ettiğini izah etmiş ve bu yanlış esasların nasıl muzır neticeler tevlîd ettiğini bu nüshamızda göstermeyi ve bâd etmiştik.

Bu çürük esaslar evvela umumi bir hicran ve hoşnutsuzluk tevlîd ediyor. Sasiyen? binlerce, milyonlarca insanları aç ve sefil bırakıyor. Halbuki açlık ve sefalet; cinayetleri, fuhuşları, ölümü, intiharı tezyîd ediyor. Çünkü insanı en ziyade cinayete sevk eden maddesidir. Maddesini dolduramayan bir ferd her türlü fazahattı, cinayeti irtikâb etmeyi, kendisi için meşru' görür. Bugün Paris ve Londra gibi medeniyet merkezi âdd edilen mahaller bu yanlış esasların tevlîd ettiği muzır neticelerden olarak her gün yüzlerce cinayete sahne oluyorlar. Serikatler nihayeti bulunamayacak kadar çoktur. Zabitanın, her türlü taharrî ve takip vasıtalarına malîk olmasına rağmen cinayetlerde tenâkus meşhud oluyor. Bu da ahlaksızlığı tevsî' ve tezyîd ediyor.

<<Fuhşiyâtın sebebi de iktisadidir. Bu bir taraftan evlenemeyen biçare erkeklerin talebi, diğer taraftan geçinemeyen zavallı kadınların ırsi neticesidir. Herkes bilir ki fuhuş bilhassa zaruretin dest-i âminada inleyenler arasında çoktur. İngiltere de bu yüzden bir çok köylü kadınlar mahv oluyor. Almanya'da fahişelerin

SAYFA -2

miktarı, senin buhranda tezayüd ve refâhiyet halinde tenâkus ettiği anlaşılmıştır. Bu gün Fransa'nın, bir çok şehirlerinde amele kadınlar fabrikadan çıktıktan sonra sokaklara dökülerek pek cüz'î olan icratlarını fuşsiyyat ile itmâm ediyorlar. Hele tiyatrodan avdet zamanımı büyük caddeler bir mecra-yı levs ihtirâsât haline giriyor. Yollarda tesadüf edilen elvah fecaat bir kısım bedbahtan insaniyetin hayat sefalet ve acizini pek güzel tasvir eder.”

[Ahmed Şayib]

İtiharda Avrupa'nın büyük bir hastalığı oldu. Verem tifo hatta kolera ihtiharayatında ehemmiyetsiz birer hastalık gibi öğrenmeye başladı. Avrupa'da her gün, intihar dolayısıyla binlerce vucud mahv oluyor. Yalnız Viyana'da geçen bir sene zarfında 405'i erkek, 162'si kadın olmak üzere 567 kişi intihar etmiş, ve bunlardan başka intihara teşebbüs edipte muvaffak olamayan 891 kişi müşahede edilmiştir. Demek ki yalnız Viyana şehrinde (...?) bir sene zarfında 1558 kişi intihar etmek zaruretini hissetmiş. Hiç şüphe etmeyiniz ki bunlar arasında aşk saikesiyle intihar edenlerde mevcudsa bile açlık en birinci sâik olmuştur.

Nihayet şunu da ilave edelim ki hastalanıpta hayatına lazım gelen kanı verecek gıda alamadığı için vefat edenlerin, yahut mütemadiyen çalışıp da cidale mukavemet edemeyerek dünyayı terk eyleyenlerin miktarı her gün binleri geçiyor.

Fakat muzır neticeler bununla da hitam buluyor

“Bu zavallıların beşeriye karşı irtikâb ettikleri asıl büyük

SAYFA -3

cinayet muhitleri için muzır bir mikrop olmaktan başka bir meziyeti caiz olmayacak olan yavrularının dünyaya gelmesine vesâset etmeleridir. Bir mahrumiyet tâtme içinde yetiştirilen, terbiye ve tahsilden mahrum olarak büyütülen bir sebînin cemiyet-i beşeriye için nasıl bir uzuv olacağını tasavvur etmek dûçar sefalet olmuş bulunan ailelerin ifa' ettikleri zarar ve hasarın ne kadar büyük olduğunu izhara kaffidir.

[Hayat ve (...?)]

Aile teşkilatındaki noksanın tevlîd ettiği muzır neticelerden biri nüfusun tenâkusa uğraması, diğeri de cem'iyyetin en büyük bir esas olan aile hissini ortadan kalkmasıdır. Hülâsa bugün Avrupa'nın istinâd ettiği iktisadi, ictimâî, ahlaki esaslar çürüktür. Taklide şayan değildir.

Bunu Avrupalılar, kendileri de itiraf ediyorlar. Düşükleri bu fena uçurumdan

kurtulmak için bütün (...?) mütemadiyen düşünmeye başlamış bulunuyorlar.

Bugün Avrupalıların edebiyatında, ilimlerinde, felsefesinde bile bu hastalığın tezahürlerine tesadüf edilmektedir. Bu günkü Avrupa hariz ve alil olmuştur. Hayatın bütün safhalarında bir memnuniyetsizlik bir isyan hissi tevlid meydana getirmiştir. Her sınıfta umumî bir şikayet var. Bu şikayetler: Anarşizm, sosyalizm, nihilizm, feminizm, vesaire vesaire şeklinde tezahürlerini (...?) gösteriyorlar. Edebiyat, felsefe, ilimler, bu marîz ve hasta dimağların şikayetlerine bir vasıta oluyorlar.

SAYFA -4

Bu sebeple garbın ilmi, edebiyatı bile marazîdir, hastalıktır. Şimdi muhterem tahrir refiklerimize memleketimizin mütefekkir mütehasıslarına hitâp ederek Avrupa'nın bugün düştüğü bu mühim hastalıkların dûçar olmamak için müracaat edilmesi icap eden vasıtaları izah ile memleketi düşmesi muhtemel olan bu mehalik cereyanlardan kurtaracak sebepleri göstermeye hizmet etmelerini istirham ediyoruz.

Biz suallerimize üç kısma taksim ediyoruz:

1

: İktisadi :

- a- Avrupa'nın bu günkü iktisadi hicrana düşünmesinde ne gibi amellerine dahil ve tesiri mevcuttur?
- b- Bu hicrana düşünmekten Avrupa kendisini vikâye edebilir mi idi?
- c- Biz madem ki henüz ibtidâ bulunuyoruz. Bu mehalik düşmekten kendimizi kurtarabilir miyiz?
- d-Kurtulmamız mümkün ise nasıl vasıtalara müracaat etmeliyiz, mümkün değil ise, niçin?

2

: İctimâî :

- a-Medeniyetin terakkisiyle tezayüd etmekte olan aile sefaletlerine ne suretle sed çekilebilir?

SAYFA -5

- b- Az çok düşünenlerde umumi suretle başlayan ve gittikçe tevsî' eden aile aleyhindeki fikirlere karşı durmak için ne yapmalıdır?

c- Kadınları aileye mümkün olduğu kadar sıkı bir suretle rabt etmek ve iyi bir aile kadını yapmak için kızlarımızı nasıl terbiye etmelidir?

d- Hôd-bînliğinin önüne sed çekerek ferdleri yekdîgerine takrîb edecek ne gibi bir amel bulunabilir? Ve acaba bu amel, istikbâlde kendi kendine yani medeniyetin bugün takip ettiği hicran ile vücud bulabileceği mi?

3

: Ahlaki :

a- Kırılmak istenilen bugünkü ahlaki kayıtlar yerine ne gibi esaslar vaz' olunabilir?

b-Vaz' olunacak bu esaslar içtimai heyetler üzerinde ne dereceye kadar nafiz olunabilir?

c-Vaz' edilecek veyahut tesis edecek olan ahlaki kayıtlarına ne gibi esaslara istinat edebilir ve bunlar ne suretle ictimâî heyetlerin sefaletine manî' olabilir?

Muhterem refiklerimizin ve mütehasıs zatlarn verecekleri cevapları

SAYFA -6

iftiharlarla neşr edeceğimiz gibi bizde sıra ile düşündüklerimizi söyleyeceğiz.

Muhterem ecnebi zatlarn da bizim bu milli cerihamızı sormaya muavemenete gerek durmayacakları ümit ederiz.

Tahrir Heyeti

SAYFA -7

İctimâiyâтта Takip Edilecek Usûl

“Usûl” şimdiye kadar bizde hiç ehemmiyet verilmeyen bir noktadır. Herkes hiç bir usul “metod” dairesinde olmayarak kendi beğendiği bir suretle ilmi suretlerde bulunur. Yine bunları hiç bir usule istinâd etmeyerek neşr eder. Halbuki ilimlerde en ziyade ehemmiyeti caiz olan cihet keşf edilen hakikatler değil, takip edilen metodlardır. Çünkü ilmin her günkü terakkisiyle, keşf edilen hakikatlerin, butlanı ispat edilerek, çürümesi muhtemeldir. Halbuki metod, keşf edilen hakikatlere nisbetle daha büyük bir hayatı caizdir.

Bilhassa ilmin tedkîklerde en evvel öğrenilmesi icap eden nokta o ilmin metodudur. Usûlsüz tedkîkler ekseriya semiresiz neticeler verir. Yaşta biz de gençlerin en ziyade ciddi tetebbu'larda bulunamamaları intisâb etmek arzusunu izhâr ettikleri ilim şubesinin nasıl bir metodu olduğunu bilemediklerinden neş'et eder. Bu sebepledir ki biz ilimlerin en son metodları hakkında, tetebbu'lar icra ederek,

kar'filerimizi, bunlardan haberdar etmeye çalışacağız. Ve buna ictimâiyâtta takip edilen metoddan başlayacağız.

İctimâiyât, henüz pek yeni bir ilimdir. Bu sebeptendir ki henüz sabit ve müstekir kanunlara mâlik olduğu gibi, bu güne kadar da doğru bir usûle sahip değildi. Bir çok yanlış telakkiler kurbanı olarak yanlış yollara sevk edilmişti. İctimâiyâtta ilk defa Ogust Komt(Auguste Comte) vücuda getirdi. Fakat tabî her şeyin ibtidâsında olduğu

SAYFA -8

gibi Ogust Komt(Auguste Comte)' da bidâyette ictimâiyâtta bütün manasıyla düşünememiştir. O, terakki kanununa esas ittihâz ederek bir takım ictimâî kanunlar istihraz ederek bir takım ictimâî kanunlar istihrâc etmek iddiasında idi.

İngiltere'nin en meşhur filozofu, Sipinser de bunu kırıp büyük bir hata irtikâb etti. O da ictimâî hadiseleri ayrı ve müstakil bir hadise gibi nazar-ı dikkate almıyordu. Madem ki diyordu, cem'iyetler, ferdlerden mürekkeptir. O halde cem'iyetlerin ve ictimâî hadiselerin ruhuna nüfuz edebilmek için o ferdlerin ruhi hallerini tedkîk etmek kifayet eder. Çünkü o, cem'iyetlerin kalplerinde doğan ictimâî hadiseleri, o ferdlerin tabiiyyatlarından çıkan birer netice gibi kabul ediyordu. Sipinser (Spencer) , bu büyük hatayı irtikâb sevk eden şey kendi takip ettiği yoldur. Çünkü Sipinser (Spencer) İctimâiyât kitabını yazdığı vakit ictimâî hadiseleri tedkîk ederek ictimâî kanunları keşf etmeyi düşünmekten ziyade kendi tekâmül kanununa ictimâî hadiselere de tatbik çalışıyordu. Bu sebeple ictimâiyât eseri tekâmül kanununun sosyolojiye tatbikinden başka bir mahiyeti caiz değildir. Bundan sonra Hevkesley? vesaire gibi bir çok sosyologlara tesadüf ediyoruz. Fakat bunlarda aynı hatayı irtikâb ediyorlardı. İşte sosyoloji uzun müddet bu yanlış telakkiler arasında bir çok yanlış ve hatalı tefsirlere uğraya uğraya zamanımıza kadar geliyor.

Zamanımızda da iki mühim cereyan görüyoruz. Bunlardan biri Tard'ın? diğeri de Durkheim (Durkayım)... tevlid ettikleri cereyanlarıdır. Tard? ictimâî hadiseleri taklid ile izah etmek istiyor ve diyor ki her içtimai hadise, evvela bir ferd tarafından

SAYFA -9

İctimâiyyâta Takip Edilecek Usûl

tatbik edilir ve sonra bu insanlarda mevcut taklid milli neticesi olarak taklid edilerek tatbik olunur ve bu umumi bir hadise haline girince ictimâî bir hadise şeklini alır. Bilfarz telabbüs ferdidir. Her ferd yalnız da olsa kendisini soğuktan yahud harici tesirlerden vikaye? için vücudunu setr edecek bir vasıtaya muhtaçtır. Telabbüsün şeklini gösteren made? ise bir ictimâî hadisedir ki taklid ve vasıtasıyla intişar ve taammüm etmiştir. Şüphesiz bunu ilk defa bir ferd tatbik etmiş, bunu gören diğer kimseler de onu taklid ederek modayı taammüm etmişlerdir. İşte bütün ictimâî hadiselerde böyledir. Tard'a? göre hayatımız taklidin etrafında müteharriktir. Bütün ictimâî ve şahsi hareketlerimizin umkunda bu mündemiştir. Ahlakta, adette, telabbüs tarzında, hatta mezhepte bile hükümrân olan takliddir. İctimâî, siyasi, ticari, sanayi müesseseler taklidi tevsi' eden birer vasıtadırlar. Hatta cinayetler bile taklid neticesidir. Cinayetlerin aynı şekiller altında icrası bunun taklidden başka bir şey olmadığına delildir. İnsanlar ve milletler hayatlarını başkalarını taklid etmekle imrâr ederler.

Halbuki Durkheim (Durkhaym) ictimâî hadiseleri müstakil birer hadise gibi kabul ediyor ve diyor ki ictimâî hadiselerde hakim olan ferdlar, ferdi vicdanlar değil, "ictimâî vicdanlar Consciences sociales" dir. Ferdlar ictimâî hadiseler üzerinde hiç bir nüfuz ve iktidarı caiz değildirler. Bilakis ictimâî hadiseler ferdi vicdanlar üzerinde hakim olacak kadar büyük bir kuvvete mâliktir. Durkheim'e (Durkhaym) göre ictimâî hadiseler; ferdi vicdanlar üzerinde bir tazyik Contrainte yapan hadiselerdir. Bilfarz icra edeceğiniz bir hareketten dolayı ictimâî vicdani

SAYFA -10

cerî-hâdar edecek olursanız evvela icrasında îvvel mümkün ise kanun ve zabıta kuvvetiyle, mümkün değilse icrasından sonra tecziye ve habs suretiyle sizi mene' çalışır, yahud icradan dolayı (...?) çarpar. Eğer icra edeceğiniz hareket ta'yibiyet edilmiş bir kanun ile men' ediliyorsa o memleketin adeti onun fi'l mevkiine kelimesine mani' olur. Ve yahud da muhitiniz de bulunan kimselerin istihfâf ve istihkârına maruz kalmak suretiyle sizin üzerinizde bir tazyik icra eder. İşte bu suretle içtimai hadiseler, ferdi hadiselerden ayrılırlar. Hiç bir ferd vaz' ettiği yeni bir teklifi ile ictimâî vicdan üzerinde hakim olamaz. Binaenaleyh içtimai hadiseleri tedkik için o cem'iyetin ictimâî, vicdana müracaat etmek icap eder.

Durkaym (Durkheim) ve Hevkesley? gibi ictimâiyyâtı rûhayatın bir şubesi gibi kabul edenlere karşı Durkaym (Durkheim) diyor ki: Mademki ferdlerin bir yere ictimâî ile husule gelen cemiyette ferdlerin vicdanından tamamen ayrı bir ictimâî vicdan husule gelir, o halde yalnız bu birleşme , ferdlerin ayrı olarak ayrı bir ictimâî hadise tevlîd ediyor. demektir. Ferdlerin birleşmesinden tevlîd eden bu ictimâî hadiseyi izah için her gün şahidi olduğumuz bir kaç misal geliyor. Evvela bir tabled bote de ? oturan bir kaç kimse arasında muvakkit ve âfî bir ictimâî vicdan tevlîd eder. Bu ictimâî vicdan o vakit cem'iyete hakim olmaya başlar. Ferdlerden birinin gülünç lakırdılarını işitmeyen aynı cem'iyet izasından biri o ictimâî vicdanın tazyik neticesi olarak bilemeyerek gülmeye mecbur olur.

SAYFA -11

Buna kendi hususi cem'iyetlerimizde de bir çok misaller bulabiliriz. Ben bir çok defa arkadaşlarımdan bazılarının mes'eleye vakıf olmadıkları halde bizimle birlikte güldüklerine tesadüf etmiş bu gülmeyi tahrir refiklerimizden Vaks Veyler? "Contagion" Sifâyı diye tevsîm ediyor. Halbuki Durkheim (Durkhaym) ictimâî vicdanın bir tazyiktir." diyor.

İkinci bir misâl: Sokakta gürültü yapan bir ceman-i gafir arkasına katılarak bazı ticarethanelerin pencerelerini kırıyor, tanıdığınız bazı şahısları tahkir hatta darp ediyorsunuz. Bu hasar ve zararlarınız cemm-i gafir ilerledikçe ziyadeleşiyor. Nihayet bunlardan ayrılıp evinize geliyorsunuz. Yaptıklarınızı bir düşünüyorsunuz. O vakit sizin de vakıf olmadığımız fevkalade manevî bir nüfusun tesiri altında hareket ettiğinizi tasdike mecbur oluyorsunuz. Gusta lobun? ruhu'l- cemaat nam eserinde buna meşâbe bir çok vak'alar irâe etmiştir. İşte bütün bunlar ferdi vicdanın haricinde bir de ictimâî vicdan bulunduğuna delildir.

Bu ictimâî vicdan nüfuzunu mevki' ve zamana göre tezyîd ve tahlîf eder. Yalnız bu ictimâî hadiselerin birçok tesirler tahtında bulunduğunu da Durkheim (Durkhaym) refikleri tasdik ediyorlar. Zaman, muhit, iklim, ırkın kabiliyeti, sayın ırkısamı? vesaire gibi ictimâî hayatta müessir olan çok amiller var. İşte Durkheim (Durkhaym) refikleri diyorlar ki bu ictimâî hadiseler ferdlerden ayrı ve müstakil birer hadise olduğu için müstakil bir suretle tedkîk edilmek, Binaenaleyh ictimâiyyât, diğer ilimlerden rûhayattan, hayatiyyattan

SAYFA -12

tefrîk etmek icap eder. Durkheim (Durkhaym) 'e göre ictimâiyyâtın vazifesi; her ictimâî hadiseyi bir emir fait gibi nazar-ı dikkate almak, ve o ictimâî emri tevlîd eden âmil ve sebeplerle onun intâc ettiği neticeleri tedkîk etmektir.

Durkhaym (Durkheim)'dan evvel gelen ictimâiyyât alimleri en büyük hatayı, ictimâî hadiseleri ruhi ve hayati hadiselerden tefrîk etmemekte ika' ediyorlardı. Halbuki bir ilmin hakiki suretle vazifesini ifa' edebilmesi için müstakil olması, ve tedkîk sahasına alacağı hadiselerin müstakil bulunması icap eder. İşte Durkheim (Durkhaym) sosyolojiye bu büyük hakkını vermeye muvaffak olduğu için en doğru bir metod takip eden sosyologdur. Durkheim (Durkhaym) diyor ki: “Benim ictimâiyyât için yapmak istediğim şey şimdiye kadar bifarz hayatiyyat, rûhayat için yapılan şeyleri ictimâiyâtta da tatbik etmekten başka bir şey değildir. Rûhayat nasıl diğer ilimlerden ayrılarak istiklal kesb ettiği vakit ilim olabildi ise ictimâiyâtta bir ilim olabilmek için diğerlerinin kendisini bağladığı rabitalardan kurtulmalıdır. Fakat bu rûhayat ve hayatiyyattan istifadeyi men' etmek demek değildir. Yine şüphesiz ictimâiyyât, tedkîkat sahasında en ziyade rûhayat ve hayatiyyattan istifade edecektir.”

Bazı ictimâiyâtçıların Durkheim'den (Durkaym) evvel ictimâî, hadiseler bu hassasını anlar gibi oldularsa yine bazı ufak hatalarda bulundular. Bilfarz ictimâiyyât alimlerinden biri diyor ki “ferdlerin, büyük dehaların, prestij sahibi kimselerin cem'iyet üzerinde büyük nüfuzları vardır. Binaenaleyh sosyolojinin bir kısmı da bu büyük

SAYFA -13

dehaların, ne suretle ictimâî hadiseler üzerinde hakimiyet ettiğini tedkîk etmelidir. ”Bunlar bu suretle ictimâiyyâtı iki kısma taksim etmiş oluyorlardı. Halbuki Durkaym (Durkheim) bu büyük zekaların nüfus sahibi adamların cemiyet üzerindeki tesirini yine ictimâî vicdanda aramalıdır. Çünkü bu adamlar ictimâî vicdanda ki inconscient temayüller birer birer mümessil ve müsahhaslarından başka bir şey değildirler.” diyor.

Ferdlerin ictimâî hadiselerdeki rolleri ictimâî vicdandaki inconscient temayülki conscient bir hale kelb etmektir. Buna hicranlar, büyük ictimâlar fevkalade hadiselerde büyük muavenetler temin eder. Bilfarz Bismarkin? Alman ittihadını teşkîl için vuku' bulan tesirini Durkheim (Durkhaym) bu usulü pek güzel izah eder.

Şöyleki Bismarkın? Prusyalıların kalplerinde idrak edilmeksizin mevcut olan bu temayülü hissettiği vakit milletin ruhunu, ve Prusyalıların ictimâî hayatları pek güzel biliyordu. Onları idare etmek sanatında vakıf idi. Buna Avusturya muharebesi, Hollanda vak'ası ve Fransa- Almanya muharebesi gibi hicranlar, fevkalade hadiselerde yardım etti. Neticede büyük bir Prusya ittihadı ve vücuda geldi. Durkheim'e göre büyük zekaların ictimâî hadiselerdeki rolleri tabîiyatçılar tabii kuvvetler üzerinde oynadıkları rollere benzer. Tabîiyatçılar , yalnız tabi kuvvetlerin kanunlarına vakıf oldukları için onları ne suretle sevk etmek icap ettiğini ve kendilerinden en güzel suretle nasıl istifade edilebileceğini bilirler. ve onlardan istifade ederler. İşte ictimâiyât alimlerinin,

SAYFA -14

Büyük dehaların yapacakları şey de ancak bu kadardır. Onlar yeni şey ibda' edemezler. Yalnız ictimâî hadiseleri, kanunlarına vûkuf sayesinde, sevk ve idare edebilirler. Hülasa edersek, Durkheim (Durkayım) tesis ettiği metod: ictimâî hadiseleri diğer hadiselerden tefrik etmek, içtimai vicdani hakim gibi kabul etmek içtimaiyata Causalite yı idhâl etmektir.

Durkheim(Durkayım) uzun müddetten beri bunu müdafaa' etti.

Riyaseti tahtında teşkîl ettiği muhterem bir heyet ile ictimâiyâtın muhtelif şubelerine aid bir çok tedkîklerde bulundu ve bu tedkîk ve tetebbu'larını her sene nihayetinde Anne' sociologiene de neşr ediyorlar. Gerek bu kitapta, gerekse neşr ettikleri diğer kitaplarda daima ictimâiyâtın müstakil bir ilim olduğunu ispata çalıştılar ve bugün görüyoruz ki muvaffak oldular. Bugün ictimâiyâta muvaffakiyet kazanan usûl Durkheim (Durkayım) metodudur. Durkheim (Durkayım) muvaffak oluncaya kadar uzun müddet Tard ile çarpıştı. Onun nazariyetini çürütmek ve kendi metodunu hakim kılmak için çok uğraştı. Fakat nihayette Tard'ın metodu ictimâiyâtı müstakil yapamayacağını, çünkü rûhayata pek ziyade merbut olduğunu ispat etti. Durkheim (Durkayım) felsefe ve ictimâiyât kongrelerinde metodunu izah ettiği vakit, etraftan yağdırılan tenkitlere müşkit birer cevap vererek alkışlarla usulünü kabul ettirdi. ve nihayet kendi usulünün içtimaiyatında en doğru usûl olduğunu ispat ile kati bir muvaffakiyet kazandı.

SAYFA-15

Tarihin Faydası

Geçen nüshada tarihin muzır olduğuna dair yazdığım makale ile bu makalemi görenler büyük birer rica'k ? uğradığıma zahib olacaklar. Fakat doğru olmayacağı tabi' olan bu hükmü vermeden evvel kar'ilerimde aşağıki satırları mütalaadan sonra kararlarını vermelerini istirham ederim. Beni bu makaleyi yazmağa mecbur eden nokta geçen makalenin kar'ilerim tarafından fena bir telakkiye maruz kalmasını temindir. Çünkü tarih muzırdır diye kendisinde kavî bir kanaat hisseden bir genç, yarın tarih mütâlaasında zaid bulunduğuna kani' olur. ve neticede tarih mütalaasından tevellüd edecek maziretten daha büyük bir zarara dûçar olmuş bulunur.

Evvela: Tarih muzırdır. demek başka, tarihin faydası yok demek yine başkadır. Nokta-i nazar değıştiği vakit, diğeri bir nokta-i nazardan muzır olan şeyin mûfid olması muhtemeldir. Ben tarih muzırdır dedikten sonra altına iki de vaz' ettim. Mukayyede asıl olan ise takyûd ile hüküm etmektir. İşte kar'ilerimin tarih muzırdır hükmünü yalnız kayd ettiğim maddelerden çıkarabilmeleri muhtemeldir. Fakat tarih faydalı olabilir. Hatta olabilir de değil tarih şüphesiz ki faydalıdır.

Asıl tarih, mazide vukû bulan hadiseleri hiç bir şahsı mütalaa ilave etmeksizin bitaraf bir suretle nakl ve hikâye etmektir. Tarih yalnız bu kadarla kaldığı takdirde bize bir çok

SAYFA -16

faydalar temin edilebilir. Bilhassa ilim bundan pek ziyade müstefid olur. Bütün ilimler en büyük menba'larını maziden alıyorlar mı? Kadim Yunan sanat eserleri: mimarisi, müzikisi, dansı tarih sayesinde ne kadar büyük bir tekemmüle mazhar olmuş, nasıl bir tekemmül devresi geçirmiş , tamamen anlaşılabilir. O günden, sanatın bugünkü tekemmül devresine kadar nasıl bir hata takip ettiğini de bize ancak tarih gösterebilir. Bunun ise istifadeden hali olduğunu kimse iddia edemez.

Tarihin istifadesi şüphesiz bu kadarla kalmaz. Kavimler yekdîgerlerinin tarihlerinden büyük istifadeler etmişlerdir. Biz bizden evvel gelenlerin hürriyet hakkındaki mücâhede ve mücadelelerini okumasaydık, onlara bugünkü hürriyetlerin nasıl mücâhedelerin temin ettiğini tarihte görmese idik, acaba hürriyeti istihsâl için bir teşebbüste bulunmaya lüzum hissi edeceğimi idik, ben hayır diyorum.

Çünkü yine hepimiz biliyoruz ki bizi en çok uyandıran, bize hürriyetin kaderini, kıymetini öğreten Fransızların tarihidir. Hürriyet hakkındaki

mücadeleleridir.

Sonra biz bugün Roma, Yunan tarihini mütalaa etmekle, İran'ın nasıl muhtelif safhalar geçirdiğini tedkik etmekle, bir çok istifadeler temin edebiliriz. Fakat bilhassa dikkat edilmesini rica ederim. Bu istifadelerimiz bu kavimlerin yaptıklarını taklid ile değildir. Çünkü o vakit geçen makalemde söylediğim muzır neticeye vasıl oluruz.

İşte bu kayda dikkat etmek şartıyla biz tarihten bir çok

SAYFA -17

istifadeler teminine muvaffak olabiliriz. Hatta bence tarihin bize hiç bir faydası olmasa bile beşerin mazideki hayatını göstermesi itibarıyla lüzumlu bir ilimdir. İnsan her vakit mazisine vâkıf olmak ihtiyacını hisseder. Biz beşerin mazisini bilmese idik, bu günkü tekemmül merhalesine ne suretle geldiğini bilemeyecektik.

Bu söylediklerim umumi tarih hakkındadır. Bir milletin hususi tarihin temin edeceği faydalara gelince: İctimâiyyât bize gösteriyor ki bir cem'iyetin ferdleri arasında mevcut râbıta zaman ile mütenasibdir. Bir masa etrafında bir kaç saat için ictima eden bir kaç ferd arasında tekevvün eden râbıta ile, asırlardan beri menfaatlerini tevfiğ ve telîf etmiş bir kaç şahsın yekdîgerine karşı hissettikleri merbutiyyet elbette kıyas edilemeyecek kadar farklıdır. Büyük şanlı bir maziye mâlik olan ferdler ekseriyetle yekdîgerine karşı daha büyük merbutiyyet hissederler. Onların aynı maziye yaşamaları, aynı şan ve mefharetlerle kalplerinin çarpması, menfaatlerinin uzun müddetten beri tamamen telîf edildiğini hissetmeleri, yekdîgerine daha sıkı bir surette sarılmalarını intâc eder. Bunu bende tasdik ederim. ve bir milletin tarihine, mazisine vakıf olmasıyla daha ziyade (...?) bir kitle teşkîl edebileceğini de kabul ederim.

Fakat ben bu ittihadın ne gibi müfid neticeler tevlîd ettiğini görmek isterdim. Tarihin menfaatini iddia edenler diyorlar ki efradın yekdîgerine karşı büyük bir merbutiyyet hissetmeleri şahsi menfaatlerinin umumin menfaati karşısında istihfâf edilmesi

SAYFA -18

intâc eder. ve o cem'iyet o büyük ve şanlı mazisini kirletmemek, müşterek bulunan menfaatlerini helaldâr etmemek için hayatlarını feda edecek derecede fedakarlık ibrazından da geri kalmazlar. İşte İngiltere diyorlar, mazisi ile iftihâr eden, ve mazisine en ziyade hürmet ettiği için en ziyade fedakarlığa katlanan bu millet bugün,

bütün kavimlere karşı galip ve muzaffer bir mevkî teminine muvaffak oluyor.

Fakat burada büyük bir hakikat olmakla beraber yanlış bir karar var. Ben iddia edeceğim ki bir cem'iyetin terakki ve tefevvukunu temin eden mazisine hürmeti, mazisinin büyüklüğü değildir. Bunda çok asırların daha dahili vardır. Bunu Durkheim (Durkayım), bu galade, refikleride kabul ediyorlar. İklimin kabiliyetin, yaşanılan zamanın, ikâmet edilen toprağın birer âmil olduğunu unutarak yalnız maziyi der-hâtır etmek bilmem ki doğru bir karar verebilmek için kifayet eder mi?

Ben size bir kavim göstereyim ki hiç bir maziye mâlik değil. Fakat az zaman zarfında bugün bütün Avrupa kavimlerini hayrette bırakacaktır. Derecede büyük bir terakkiye mazhar oldu. İşte Amerika.

Bugün mütehadde Amerika'nın mazhar olduğu terakki ve galibiyeti kimse inkâr edemez. Aynı zamanda da hiç kimse bu terakkisinin müşterek bir maziye, ve müşterek bir menfaate mâlik olmanın tevlîd ettiğini iddia eyleyemez. Çünkü Amerika kadar milliyet hususunda renksiz bir cem'iyet mevcut değildir.

Amerika'da bugün ekseriyeti teşkîl edenler, Avrupa'nın muhtelif

SAYFA-19

cihetlerinden muhtelif ırk ve mezheplerden, hatta muhtelif vasitalardan çıkmış bir halîtadan başka bir şey değildirler. Bu halîtayı teşkîl eden ferdler arasında ırkî ve milli hiç bir râbita mevcut değildir. Aynı maziye mâlik olmamak itibariyle kalpleri de aynı hisle çarpıyordu.

Fakat Amerika ikliminin müsaadeliği, ma'den timarlarının kesreti ve orada ekseriyetle zeki ve bedenen kuvvetli kimselerin toplanması Amerika için öyle mümtaz bir hassa vücuda getirdiği bu gün bütün Avrupa'yı hayret ve endişe ile karşılayacak kadar ser'î ve metin adamlarla ilerlemesine intâc etti.

Demek ki çalışmak bilhassa terakki etmek için maziye merbutiyyetin zannedildiği kadar büyük bir tesiri mevcut değildir. Mamafih bugün cem'iyetler üzerinde aynı maziye merbutiyyet şüphesiz yine büyük bir âmil olması benim iddiam, cûrh edecek bir delil olamaz. Çünkü aynı maziye merbutiyyetin tevlîd ettiği ittihâd ve fedakarlık ecdadımızın tecrübelerinden istifade etmeksizin husul bulabilir. Yeter ki biz mazimizi bilelim. Ve o maziye bize öğretecek olan tarihimizi okuyalım.

Şunu da ilave edeyim ki; faydası mühim olan tarih son tatbik edilen metodlarla yazılı olan tarihlere. Yoksa bizde henüz hiç bir usûle istinâd ettirilmeksizin yazılan, ve keyfî bir suretle te'vîl ve tefsir edilen tarihler bize fayda

vermekten ziyade mazeret tevli'd edebilirler.

Selanik: 20 Teşrinisani- 327 M. Zekeriya

SAYFA -20

Kadının Dimağı Tekâmülleri

Beşeriyette, uzvî ve ruhî, cereyan eden atovizm ve Herodite kanunlarının “i'zâm mecra”sı ve tevli'd ettikleri hadiselerin “it'am intikâl ve satı” bize yani kadının uzviyyet ve dimağı olduğu fena kat'îdir.

Tekâmül, bir “soy”un, esası ve umumi kuvvetten, maddi ve manevî, kendi varlığının ihtiyaç ve istiyadından tevellüd eden hareket ve faaliyeti temine hâdim “kudret”i “ahz ve temsil” etmesi, kendi varlığında o iktidarı “teksif” eylemesidir. Binaenaleyh tekâmül, asıl ve esasta, mevcudiyetin “zati daîmiyyet”, temin esasına üzerine meymi? müselsel bir istihalesidir. O halde maddenin her fazla tekâmül, o mevcudiyette kuvvetin fazla “ temessül tekâsüfî”dür. (...?) Hayatı, gayr-ı hayatı bütün mevcudiyetlerin tekâmül bu kanuna tabîdir. Bir varlığın ne kadar tekâmül ederse etsin, hayatının her anında, ilk “şeyliyyât ve tabiat” nin tevbesi “müstehal”, bir surette mevcuttur. Her şeyin inhilal, tefessüh gibi “hükmü- kimyevî” hadiselerle “ibtidâ'î haletine” ne ric'atı bu hakikati ispat eder. Binaenaleyh, atovizim ve herodite kanunlarına merbuten vuku'a gelen herhangi bir tekâmülde, “ ilk tevbe” her zaman için mevcuttur. Bu hal bit-tabî, mevcudiyetin hareketten ibaret olduğu, harekette tevakkuf olamayıp tabiaten iztirarı bir terakkiye ihtiyaç bulunduğu, bu terakkinin ise madden ve manen ancak tekâmüle

SAYFA-21

aid olarak mutlak bir surette temin ve idamesine muvaffak olunamayan zatiyyetinin istihale ile daimiyeti istihsal edebildiği, ve var (...?) için bu “tekamülü istihâle (...?) ne tabiyyet zaruri bulunduğu cihetle mevcudiyette gerek bunlar ve gerek muhit gibi âmillerinin tesirleriyle husule gelen şartlardan mütevellid tahavvül ve tebeddüllere tabî'dir. demek olur ki her mevcudiyet, zatiyyete mutlak olarak değil, ancak bilvasıta veya bilâ vasıta, müstehâl olarak tekamülen temin ve idame edilebiliyor. O halde ne olursa, “ tabiatıta her hareket, umumi veya hususi, bir tekâmüle aittir.”

Bilvasıta verasetiyle müntakîl tekâmül ancak hayati mevcudiyetlerde vuku'a gelir. Hayvani uzviyyetlerin her nev'i ve cinsinde olduğu gibi, insanda da uzviyyetin maddi ve manevi: Dimağı ve bedî, medeni ve ictimâî tekâmüllerinin nesilden nesile

en büyük vasıtı tabiaten kadındır.

İnsanlar vücuden ekseriyetle beyzaya yani valideye tabi' olduklarından kadının vücudu ne kadar “ beda'at” kesb ederse beşerin uzviyeti o kadar “bedi'i” olur. Reşmh? “asbi nesc”e en ziyade kadınınkine aid bulunduğu için kadının dimağı ne kadar tabi', enerjik ve tekâmül olursa beşerin umumi dimağında o derece tekâmüle mâlik bulunur.

Asıl ve esasta, insaniyetin uzviyetini “kuvvet menba'ı” ittihâz ederek tabiata ve onun muhitlerine, müessirlerine, kanunlarına tabiiyetiyle tekâmül eden bütün mevcudiyetler ilmi ve fenni, bedi'i ve sanai, medeni ve ictimâî kemalen dimağdan ve mütevelliddirler. Bu tekâmüller ise,

SAYFA-22

“Asî nesc” in tekevvünü cihetle beyzaya tabi' bulduklarından nesillere intikâli kadının maddi ve manevi, dimağı ve ruhi vesâtetleri vuku'a gelir.

Demek ki, beşerin dimağı olan bütün bu tekâmülleri, kadının “asbi cümle”si üzerinde bâtınlara müntakildir. Bit-tabî' asbi cümleye” hususi bir “tenemvü cereyan” bahş eden erkeğin hayatı maddenin de cidden ehemmiyetli bir tesiri mevcuttur. Fakat taazzu cihetiyle rüchân a'zamiyyet kadındadır.

Binaenaleyh, Atovizm ve Herodite'ye tehan? eden bu tekâmülü istihâleler anatomın, embriyolojinin ve fizyolojinin mevcudiyetlerini, vazifelerini kadının uzviyetini derununda, idâme ve ifa' ederler. Dimağın ve tabiyetin ve maddiyetten ma'ada, muhit ve terbiye gibi (...?) âmillerin tesirleri tahtındada psikolojinin mevcudiyeti tekevvün eder. Esasen, bu mevcudiyet doğrudan doğruya, fizyolojiden tevîd ettiği için, onu idare eden tabîî ve maddî, uzvî ve hayatı kanunlara tabidir. O halde psikolojinin yani ruhi tekâmüllerin de beyzade yani kadın dimağında istihâle ve intikâl ettiği tabîîdir. Atovizm ve Herodite'nin bu safhasında tabiaten ve fena kadın hakimiyete mâliktir. “Hayatiyyat” üzerlerine istinâd ettiği bu fizyolojinin mevcudiyetleriyle beşeriyette “zat-ı daimiyyet” ve tekâmül, kadın üzerinde idare ve temin eder. Bu sebeple “psiko-fizyolojik” bir hadise ve mevcudiyetten ibaret bulunan “rûhayat ve ahlakıyyât de a'zamiyyetiyle “kadın hayatiyyatı” üzerine müessesdir. “Kadın hayatiyyatı” beşerin uzvi, dimağı ve ruhi

SAYFA -23

bütün mevcudiyetlerinde “umumi ve müşterek hayatiyyat” vazifesini ifa ile ademiyeti her hususta tabiaten idare eder.

Görülüyor ki, kadın beşeriyette a'zâmet itibariyle “her şey”dir.

Ademiyette dimağa aid uzvi ve kesbi terbiyeye ve muhiti, ilmi ve fenni, medeni ictimâî tekâmüller kadının bu dimağı mevcudiyetlerine tabi' olduğu gibi, insanı ve vicdani, ruhi ve ahlaki hassasiyete dair bütün halletlerde de onun dimağına tabi'dir. İnsani hisler ve fikirler a'zamiyetiyle kadına aittir. Erkeğin fizyolojisi hassasiyet itibariyle kadının hemen makusudur?.. Bu cihetle beşeriyet “medeni mevcudiyetler” yani en ziyade kadına medyûndur.

Dimağın ruhi: (his ve fikirleri) bütün tekâmüllerinin istihâleki kadın vasıtasıyla beşeriyette veraseten intikal ettiği için, dimağının her mevcudiyete ait tekamül insanı için erkeğin kendi, Atovizm ve Herodite kanunları her hususta a'zamiyetiyle beyzaya tabi' bulunduğundan, onun müdafaa mukavemeti sebeple, bu tekâmüller “havin” vasıtasıyla, tabiyyetin icap ettiği derecede, intikâl edemez. Bu halin asıl ve esasda merziyyeti? buna manidir. Halbuki kadın dimağ tabiaten muhtaç müstaad bulunduğu tekâmüle mâlik olursa, taazzudaki hakimiyeti sebebiyle beyzaya o nisbette bir “tekâmül hamulesi” intikâl ederek resmin? uzuvviyeti tekevvün eder.. Havinin ? “Tekâmül hâmuləsi” ne kadar büyük olursa olsun, ceninin taazzu'unda ifa ettiği

SAYFA -24

vazifesinin nisbeten devinliği, beyzânın gerek zatıyyetini ve gerek kendi istihâlelerinden ibaret bulunan reşiminin uzuvviyyetini müdafaa ve mukavemet fa'aliyetleri karşısında tamamen müstakil olamaz. Beyzânın bu gar-ı tabîi ve marzî tekâmülsüzlükleri sebebiyle bütün verasetlerinin pek ziyade noksan kalır. Havin, taazzu'da onun kadar medhalder ve selahati olduğu için, beyzanın uzvî vazifelerini ifa edemez. Çünkü, o bir “ intaş-ı âmilden” başka bir şey değildir. Bilakis bize tabîi ve azim bir “tekâmül humûlesi” ne mâlik ise onu reşime? tamamen tevdi' eyler. Zira reşime? istihâle ve tekâmül eden zaten kendisidir. Binaenaleyh kendi hamûlesi uzvi ve asli olup havinden aldığı ise gıdaî, kesbi ve ârizî bulunduğundan hayati hareket ve fa'aliyeti tevlîd eden bu unsurlarda fitriyyet ve hıkiyyeti ve esasta, hiç bir zaman, tagyîr edemeyecek yalnız tağdi ve tenenvih yardım edecekleri cihetle havinin hamûlesi verasetle bit-tabii' nâkıs kalır. Çünkü beyza, taazzuvun, aslî hiciresi havin ise

(...?) ederek faaliyete hâdim enerjik hiciresidir. Binaenaleyh beşerriyyetin hissen ve fikren terakki ve ta'alisi için, kadın dimağının tekâmülleri erkeğinkilerden, tabiaten, fennen daha ziyade lazımdır. Beda'at, ilm ve fen, talim ve terbiye sayesinde his ve fikirleri, kadının dimağı idrâklarının ta'ali ve tekâmülü, kendisinin beşerriyyette maddî ve uzvî olduğu mevcudiyetler ve vazifeleriyle, tabîî ve hakiki bir surette, mütenasib olarak vücuda getirilirse, insaniyetin bütün tekamülleri, şimdiye kadar (...?) ve marzî olmayıp ziyade seri' tabîî istihâsâl olunur.

SAYFA -25

Atovizm ve Herodite'nin tabi' bulunduğu bu tabîî ve hayati kanunlar sebebiyle, beşerin saadet ve refahı namına, kadın ve dimağın talim ve terbiyesiyle, “umumi tekâmül” için, erkeğin kendi akdem ve eslemdir. demek oluyor ki, Ademmiyyet “hissiyyet ve fikriyyet” gibi hususi, umumi ve ictimâî hayatlarını idare eden en büyük iki unsuru itibariyle kadının tekamülleri tabiaten daha ziyade mes'ûd olarak bütün mevcudiyetlerinin gayr-ı tabîî bir surette, tevellüd eden mürezziyetlerinden, sefaletlerinden kurtulabilir. Binaenaleyh, kadın dimağının bu esaslar üzerinde, umumiyete müsteniden, erkeğin kendi daha ziyade tekamülü için icap eden hareket ve faaliyeti temin etmek zaruri ve kat'îdir. Çünkü, asıl ve esasta kadın dimağı, “daha umumi” erkek dimağı “daha hususi”dir.

Teşrin-i sani, 1327

Selahaddin Asım

SAYFA-26

İzdivâcın Tekâmülü

Medeniyetin en devin tabakalarında, yani en ibtîdâ'î kavimler arasında izdivâc tesmiye edilebilecek hiç bir şey mevcut değildir. Bu derecede bulunan kavimlerde erkekle kadının birleşmesi, daha doğrusu çiftleşmesi için ihtiyaç ve tesadüfün zevkinden başka bir sâik aramamalıdır. Onlarda hükümrân olan yalnız bir kanun vardır: En kavînin hakim olması. Bu insan sürülerinde namus, haya ve insanlık gibi kayıtlara, faziletlere tesadüf edilemez. Bunlar sadece birer hayvan sürüsüdür ki kadınlar zayıf buldukları cihetle erkekler tarafından tasarruf ve temellük edilirler. Bu sebeple bu kabilelerden erkekler bir çok kadınlara sahip bulunurlar.

Erkekler, kadınlara, diğer kabilelerden çıkarmak, ya etrafında da bulunanların

kaçırdıkları kadınları satın almak vücudunda kendi kabilesi kadınlardan birini bir hayvan gibi tesâhub etmek suretiyle sahip olurlardı. Bu suretlerden biriyle tesâhub edilen kadın sahibinin bir kölesi idi. Sahibi onu isterse döğër, isterse satar, hatta isterse öldürürdü. Bu kadın bütün manasıyla, kendisine aitti. Bazen diğër kabilelerden kaçırılan kadınlara bir kaç erkek birden sahip olabilirdi. Kadın böyle bir eşya menzilesi tenzil edilince ondan bir kaç kişinin istifade etmesi de bir be's görülmezdi. Fakat bazı kabileler için bu münasib idi. Farazâ kendilerinin iâşeye kafi gelemeyen, o avlayacak şeyi bulunmayan yerlerde ikâmet eden kabileler için bu şekil doğru görünüyordu.

SAYFA -27

Bugün tabiiyette? olduğu gibi.

Diğër kabilelerden kadın çıkarmak âdet hükmüne getirmişti. Fakat bu kaçırmanın, ahvatkovane bir suretle icrasıyla meşru bir şekle kalbi lüzumu pek çabuk hissedildi. Binaenaleyh daha müterakki kabilelerde kız kaçırılırken alaylar şenlikler yapılıyor, bu suretle köye kızı kaçırmanın kız üzerinde hakkı sahip oluyordu. Kabileden bir çok kişiler bâr-gîrler üzerinde şenlik yaparak kızı kaçırmaya giderlerdi. Fakat her kabileden bu adet başka bir surette tatbik edildi. Bu suretle gasb meşrû oluyordu.

Zevcenin bir yahut iki olmasına gelince: Kabileler terakki ettikçe bazıları (monogami) bazıları (poligami) bazıları (egzogami) şeklini kabul ettiler. Onları ve şekilleri kabule mecbur eden ne idi?

Monogami (zevcenin bir olması), poligami (taaddüd-i zevcât) zaruretten doğmasıdır. Kadınların adedî erkeklerinki çıkmadığı yerlerde (taddüd-i zevcât) yalnız zenginlerin ihtişam kabilelerinden kullanmalarına münhasır kalıyordu (...?) icra olmasına taaddüd-i zevcâtın cârî olmasını intâc eden diğër Alay= Bizim şimdiki düğünlerde icra edilen şenliklere derler. Türklerin kabile hayatı yaşadıkları sırada tesis ettikleri bu adetin, zaman ile teheddül ve tasfiyeye uğrayarak aldığı bugünkü şekli er vaktin bir mirası olsa gerektir. Bu şenlikler ihtimal başka kabilelerde de vardır. Fakat bizim henüz bir şekli tatbik etmekte bulunduğumuz kat'îdir. Bilhassa kasabalarda düğünler icra edilirken bâr-gîrler üzerinde kızı almaya gitmenin, ve (...?) müsabakaları yaptırmanın eski Türk adetlerinde kalma bir şey olduğunda şüphe yoktur.

Mütercim

SAYFA -28

sebeplerde vardır: rekabet, aynı kadına sahip olanlar arasında tahaddüs eden münâzaalar vesaire... Fakat monogami uzun müddet zevceler için icrası kabil bir şey gibi görünmedi.

Meşru' zevcesi yanında her erkek bir çok cariyeler, köleler, kullanılırdı. Çünkü o vakit kadınların gıpta veyahud haset etmeye hakları yoktur.

Zaman ile, bilhassa avîyenler nezdinde monogami hükmünü şiddetle icraya başladı. Mamafih zevceler için zevcesine hıyânet, maahideye muhalefet ağır bir cezayı müstelzim bir hareket telakki edilmezdi. Bugün bile hakiki surette monogami ekseriyet tarafından kabul edilmiş değildir... Mamafih Amerika, Asya ve Avrupa kavimlerinden en medenilerinin, izdivâcın bu şeklini kabul ettiklerini nazar-ı dikkate alarak, bunun diğer izdivâc şekillerin sâ'ik olduğunu söyleyebiliriz. Bununla beraber bu şekli, izdivâc usullerinin en mütekemmili gibi kabulde ma'zuruz.

Monogaminin tesis ile beraber kadının mevki'inde gittikçe ıslah edildi. Kadın temellük edilen şahsiyete malil bir ferd olacak kadar yükseldi. Mamafih çok zamanlar monogamide de Söze? tefhum? mahal kalmamak üzere şunu işaret etmeye mecburiyet görüyorum ki Lotorno?, izdivacın şekillerini ta'yîn eden sa'iklerinin muhit, zaruret olduğuna kanidir. Nitekim bugün pek ibtidâ'î kavimler arasında bile monogaminin hükümran olduğu vak'adır. Bu da gösterir ki hiç bir izdivâc şekli diğerine faikdir? denemez. Çünkü ictimâî tiplere göre bu hususta verilecek kovar tebeddüle maruz kalır.

SAYFA -29

kızları bile sual daha çocukluktan, başkasına tezvîc ederlerdi. Aile ve validesi kızı namına, bir miktar para mukabilinde muka (...?) ederlerdi... Yavaş, yavaş istiklâl kesb etmeye başladı. Artık kızlar ailelerinin izdivâc esnasında cihâz namına verdikleri eşyaları tasavvuf edebiliyorlardı. Kadın, tasarrufa başlaması üzerine, yine esaretten tamamen kurtulamamakla beraber, daha ziyade hürmete şayan görüldü. Ona da ailesi içinde bir mevki bahş edildi.

Kadının bir esir, bir köle olamayacağı anlaşıldı. Mamafih kadınlar bu telakkiden sonra da esirlikten hatta kölelikten kurtulmuş add' edilemezdi. Bizim şimdiki Avrupa'da ki eski ve hissi itiyadlar, eski Roma'nın an'aneleri Hristiyanlık fikri sönmüştür. Kadın kölelikten, esirlikten kurtulmuştur.

Bugün Avrupa'da kanun öyle bir aile teşkîl eder ki onu yalnız ölüm bozabilir. Bu her yerde böyle değilse de hiç olmazsa katolik memleketlerde böyledir.

İlerde izdivâc bu şeklini muhafaza edecek midir? Elbette hayır. Beşerin tekamülünde son hedd yoktur. Daha şimdiden bir çok yerlerde talakın meşrûiyyeti sarsılmaz gibi görünen monogomiyi, müthiş surette sarstı. Her tarafta talakın kavâidinden bahis kitaplar neşr edilmeye başladı. Bir çok yerlerde? mevcut olmamasının pek çok mazeretler tevlîd ettiği izâh edildi. Artık Avrupa talakın lüzumunu takdir eder gibi oldu.

Biz zaten gördük ki izdivâacın hiç bir şekli kat'î değildir.

SAYFA- 30

Daha bir çok şekiller vücuda gelebilecektir. Bu şekillerin ne olacağı malum değil. Yalnız meseleyi az çok tenvîr edebiliriz:

İstikbâldeki izdivâclarda ictimâî menfaatlerin nazar-ı dikkate alınacağı pek galip bir surette muhtemeldir. Halbuki menfaat cem'iyetin şekli ile tebeddül eder.

Nerede hükümet çocuk büyütmede kendisini alakadar görmezse orada monogami daha ziyade şiddet kesb edecek. Çünkü yarınki neslin hakiki bir (...?) Bir şefkat kucağı; bir terbiye mahalli bulabilmesi için ailenin mümkün olduğu kadar metin bir surette tasis etmesi icap eder.

Bilakis nerede ferdlerin menfaatleri az çok taavvünü bir şekilde olursa orada hükümet küçük vatandaşları nizam altında almaktan ziyade yarınki nesli yetiştirmek için uğraşacaktır. Çocukların terbiyesi onun en büyük endişesi olacaktır. İzdivâc hususi hayatların birer şartı gibi telakki edilecek , izdivâcda yalnız pek umumi bazı şartlar aranacak ve cem'iyet küçükleri terbiyeden başka bir şey düşünmeyecektir.

Ş. Lotorno

SAYFA - 31

Tenkîd Sahifeleri

Bibliyografi

İnsanın Menşei- Nesl-i Beşer

İstanbul'da teceddüd ilmi ve felsefi kütüphanesi müesseslerinden Ahmed Benil Bey tarafından neşr edilmiştir. Baha Tevfik Bey tarafından yazılmış birde mukaddemeyi havidir. Mündericâtı pek müfiddir. Ahmed Benil Bey tercümede tamamen değılsede oldukça muvaffak olmuştur. Zaten bizde bu gibi ilimlerin nedreti

, ve hatta tercümelerinin bile mefkûdiyeti kitabın kıymettar olmasına bir sebep teşkil edebilir. Hususıyla kitaba ıstılâhlara aid bir cedvel ilave edilmiştir ki bu kitabın

kıymetini tezyîd ediyor. Her halde kar'îlerimize bu ciddi kitabı tavsiye eder. Bu tahaddüd ilmi ve felsefi müesseselerini bu kadar ciddi kitaplar neşr ettiklerinden dolayı tebriğe şayan görürüz.

Les réges

De

La méthode Sociologique

Geçen nüshalarımızın birinde Fransızca kitaplar hakkında tenkîdler yazacağımızı söylemiştik. İşte bu vaadimizi Durkhaym (Durkheim) ictimâî hadiselerin doğrudan doğruya tedkîkini esas ittihâz etmiş ve bu kitabında da kendi usulünü izah eylemiştir. Evvela kitabın iki

SAYFA -32

Mukaddimesi vardır. birinci bahiste ictimâî hadiselerin ne demek olduğunu, ve ne suretle nazar-ı dikkate alınması icap ettiğini, ikinci bahiste , bu ictimâî hadiselerin ne suretle tedkîk edileceğini ve tedkîkte nasıl bir usul takip edileceğini, üçüncü bahiste ictimâî hadiselerin marzî ve aslî olanlarını yekdîgerinden ne suretle tefrik mümkün olduğunu ve hadiselerin hangisinin marzî ve hangisinin aslî olduğunu, dördüncü bahiste ictimâî tiplerin ne suretle teşkil edileceğini , beşinci bahiste bu ictimâî hadiselerin ne suretle izah edebileceğini, tefsil ve izah eder. İctimâiyât hakkında tedkîkat icra etmek isteyenler tedkîklerine bu kitabın ibtidar eyerlerse takip ettikleri yolda uzun müddet boş vakit geçirmekten kurtulmuş olurlar. Durkhaym'ın(Durkheim) bu kitabı şimdiye kadar neşr edilen bütün sosyoloji kitaplarından daha güzel ve daha müfiddir.

4.9. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 9 16 Kanun-u Evvel Cuma

16 Kanun-u Evvel Cuma

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero -9

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

“Yeni Hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya**Beni zâde****Ahmed Hamdi****SAYFA -1****İctimâiyyât Nokta-i Nazarından Irkların Yekdîgerine Takarrübü**

1- Irklar meselesinde, büyük bir ehemmiyeti haiz olan, ictimâî bir asıl ihmal edildi. O da bir ırkın kendi mevcudiyeti hakkındaki fikriyle o fikrin tevlîd ettiği hareketlerdir. Malumdur ki, bizce, her fikir Id'ee ? his ve tesirlerimizin şuurlu Conscience bir şekildir. Bu sebeptendir ki her fikir, zihni hareketleri ihtiva etmekle kalmayarak, hissi ve iradî cihetleri de muhtavidir.

Binaenaleyh gerek ferdlerde gerekse cem'iyetlerde fikir öyle bir kuvvettir ki fi'l mevki'ine gelmek için gittikçe mütezaid bir meyli haizdir. Millet fikri öyle olduğu gibi kusum? fikirleri de böyledir. Fikrin bu temayülünden evvela kavmin kendi mevcudiyetini az çok idrâk etmesi, ve bu idrâkın o kavimin kendi ferdlerinde bir benlik hissi tevlîd etmesi gibi neticeler çıkar. Saniyen bu benlik hissini gittikçe takviye edecek ve diğerlerine muhalefette onu hakim kılacak bir meyl hasıl olur. Diğer bir tabir ile ırk fikri ırkı vicdanı da ihtiva eder. Mesela ırk iza'? mensup birinin beyaz ırka has bir fikir ve iradeye sahip olacağı şüphesizdir.

Bu o kadar ictinâb kabul olmayan bir neticedir ki beyazı siyah veyahut sarıdan tefrik için yalnız gözlerin açılması kifayet eder. Ruslar yahut Fransızlar ilk nazarda tanımayabilirler, Fakat beyazlarla siyahları tefrik etmemek mümkün değildir. renk,

SAYFA -2

her ırkın ferdleri arasında mer'i bila vasıta birer rabıtabır. Hatta ırk iza? mensup olanlar arasında bile kolayca taniyle? bilen ve aralarında müşterek rabitalar teessüt eden bazı tiplerde mevcuttur.

Bilfarz Arablar, esmer ve fakat beyzâsı (...?)ürkler.yine esmerdirler, fakat basık başlıdırlar. Halbuki İngilizler sarı ve benzi (...?) .Irki vicdan bir ırkta dahil, bir ittihad ve imtizac taktirde, ekseriya bir takdim daiyesini bu daiyyede tabî bir husumet hissini tevlîd etmek gibi bir mahzuru haizdir, ırk iza? mensup olanların ırk-ı

esfere karşı hissettikleri takdim ve tefevvuku, ırk esfere mensup olanlarda daha az bir surette hissetmezler. Herhalde onlar yek-diğerine yabancı tanırılar. Bundan sonra husumetin tevellüdü için artık bir adam kalmış demektir.

Lisan, ahlak ve bilhassa din ahlakı bu husumeti tezyîd eder. Her din, ictimâî bir hassayı haiz olduğu gibi muayyen bir cem'iyetin terakki ve hissiyat şartlarını da Symbolquement irâe ifade eder. Bir ırkın dini aynı emel ve aynı itikâdlara malik büyük bir vücuda getirir. Bundan başka doğmatik veya pozitif her din muteasib ve diğer dinlere düşmandır. Her din kendinin hakikat bulunduğu itikâd eder ve bir millet veyahut ırkın hususi ruhunu umumî bir ruh şeklinde gösterir : Musevi ruhu, İslam ruhu gibi. Binaenaleyh ırkı vicdan aynı zamanda bir de dini vicdan olduğu vakit ırkın benliği diğer ırkların benliklerine

SAYFA-3

muhalefete başlar. Bu hafî suretten bir muharebedir ki ilk fırsat zuhurunda aşîkar ve alenî bir şekil alır.

2- İrk fikrine inzimam eden din fikirlerine, infıkakı kabul olmayan bir şekilde merbut kin kuvvetini ne surette mahır etmeli dir? Diğer meyl ve hisleri ihtiva eden diğer fikirlerin kuvvetiyle. Bu fikir... kuvvetler iki nev'îdir. İlmi fikirler, ahlaki fikirler. İrki ve dini fikirler ne kadar inkısama uğrarsa ilmi fikirler o kadar ittihâd edilebilir. İlmin rengi yoktur. O ne beyaz, ne sarı, ne de siyahtır. Bundan başka ne Hristiyan, ne de İslamdır. Bir alim iki müsellesin Musavi olduğunu ispat ettiği zaman nasıl müsellesin zal'larını tatbik ederse onun o husustaki fikride beyaz ve siyah bütün diğer hendese şinaslarla tetabuk eder.

İlmi fikirler, ırk milliyet ve din fikirlerinin fevkinde Fevkalbeşer ve günü dememek için Beşeri ve ictimâî bir vicdan vücuda getirirler. Binaenaleyh ilim, ruhların büyük ve kudretli bir rabıtaçı, umumi silahın mahsûldar bir tahminidir? O zihniyetler için şu umumi kaideyi vaz' eder. "Taus cuun?" fikirlerin kuvveti neticesi olarak bu kaide zihinden kalbe geçer: Bugün bir beyaz alim iki ırk asûde mensup bir alim birbirlerine kardeş tanırılar.

İlmin tatbik şekli olan sanat fenni de bu umumi hassayı hafzdir. Bir İngiliz şömendiferi ile bir Çin şömendiferi her zaman bir şömendiferdir. Bir Rus telgraf hattı ile bir Japon hattı daima bir telgraf hattıdır. Bir Türk telefonu ise bir Avusturya telefonu

SAYFA -4

daima bir telefondur. Bütün sanayi keşifler, şahsiyetsizlikle göze çarpan birer hakikattir ki, güneşin her ırka müsâvaten ziya neşr etmesi gibi oda umumu, müsâvat üzere müstefid eder.

İlim ve sanata, ırklar arasında diğer bir (hat vasıl) olan ticaret de eder. Ticaret milletleri yekdîgerine takrib eden, ihtilat vasıtalarının gittikçe sûr'at ve kesiret iktisâb etmesini istilzam eder. Bundan başka ticaret, muhtelif ırklar arasında adli, hukuki ve ahlaki teşâbühleri intâc eden ahlaki ve hukuki kaideleri icap eder ki bunun ehemmiyeti günden güne tezâyüd etmektedir.

Milletler ve ırklar arasında istikbalde daha büyük bir, rol oynayacak olan diğer büyük bir (hat vasıl) daha vardır ki oda felsefî fikirlerdir. Karun bile o Hristiyanları, Musevileri, İslamları yekdîgerlerine takrîb ediyordu.

Sen Tomaslar? Avereisler?, Avisenler? , Memunidler?, Platon ve Ariston mezahibinde birleşiyorlardı. Bugün Konfiçyüz veyahud (...?) ile (...?) veyahut (...?) taraftarları bir çok nokta-i nazarından itilaf etmekte güçlük çekmezler.

Felsefî fikirler; usullerin zahiri tehalif ve tenevvüünden dolayı fikirleri yekdiğerlerinden tekarrüp eder gibi görüldüğü zaman bile, aynı hakikat aşkında , tabiyet-i hakiki kanunlarını ve eşyanın esaslarını (...?) taharride tevhid ve telîf eder. Bilcümle

SAYFA -5

filozoflar zendinde tenkid aynı olduğu gibi nazari fikirlerde aynıdır. Bilcümle doğmatik dinler, kin ve gurur gibi iki büyük hata irtikab ettikleri halde filozof hiç bir şey bilmediğini, veyahud pek az bir şey bildiğini bilir, kendi nokta-i nazarına muhalif bir hakikati izhar eden itirazları sor ; onun marizleri hakikate onun en güzel (...?) . O marizlerini yapmak veyahud katletmek gibi ihtirazlar beslemez. Kendisinden başka suretle düşünenlere karşı merhametsizcesine hareket etmez. O mütekemmil ve müsaidekârlardır . Vicdan serbestiyesine karşı bir hürmet ve kendi derk ve teykin ettiği hakikat nurlarına inzimam eden hakikatlere, kendi hususi müsaiyesini ikmâl eden sa'ylara bir şükran ve minnettar hissi besler. ve zannetmeyiz ki felsefî fikirlerin hayat ve kainata küşad ettiği bu manzaralar yalnız bir zümreye hastır. O yavaş, yavaş daha dün tabakadaki zekalara da ziya işâr eder, ve yavaş yavaş herkesin teneffüs edebileceği fikri muhite karşı karışır, Dekartin, Volterin, Russu'nun, Kantın fikirleri muhit buldukları havada(...?) . Bu isimleri hiç

istemeyen adi bir cemaat, şimdiki medeniyete muavenet eden bu filozofların, idrâk etmeksizin tesirleri tahtında kalırlar. Mütefekkirlere sayesinde kainatın ve beşeriyetin vicdanında az çok bir tebeddül vardır. Hiç bir şey zâyi' olmaz. her şey tekessür ve intişar eder; zahiren en ziyalı görünen fikirler bile, nihayet daima olan kuvvetleri sayesinde, mevcudiyetini hissettirmeye, bütün insanlar üzerinde tesirler icrasına başlar: İşte temessülün sırrı buradadır: .

_ Mabedi var _

Fransa enstitüsü ahlak ve ilim akademisi azasından

Alfred Fue (Alfred Fouillée)

SAYFA-6

,Yeni Hayat

Yeni hayatı ilmi bir surette izah etmek bu haftaki makalenin mevzu'udur. Evet bir yeni hayat iddia ediyoruz. Diyoruz ki:

Türklerin bugün yaşadıkları hayat o kadar çürük ve fena esaslara istinâd ediyor ki yıkılacağı muhakkak, garbi de taklit etmek istemiyoruz. Diyor ki : garb bizden bütün, bütün ayrı, bir tiptir. Onun ahlak, ve adetleri ve kaideleri bizim için imtizâle şayan bir şey teşkil edemez. Acaba ilimde bu fikirlerimizi tasdik ediyor mu?

İctimâî hadiseleri ikiye taksim edebiliriz. Bir kısmına normal aslı diğerlerine Pathologique marzî hadiseler deriz. "Asıl hadiseler" ictimâî hayatın icaplarından doğan ve o cem'iyetin ruh ve hayatına muvaffak bulunan hadiselerdir. Bazı hadiselerde vardır ki bir cem'iyette büyük bir rol oynadığı halde onun ruhundan, hayati ihtiyaçlarından doğmamıştır. Nasılsa yanlış bir tarikle buraya girmiş, ve yanlış bir surette nüfuz ve kuvvet kesb etmiştir. İşte bu gibi hadiselerde "marzî hadiseler" dir. Buradan anlaşılıyor ki falan ictimâî hadiselerimiz vasıldır demek için evvela o hadisenin zuhur mahalli olan cem'iyete bakmak ve o cem'iyetin ruhunu, ictimâî şartlarını tedkîk etmek icap eder. Hadiselerin aslı veyahud marzî olması ictimâî tipe göre tebeddül eder. Bir cem'iyet için marzî olabilir.Çünkü her cem'iyetin ihtiyaçları, ruhları, ictimâî

SAYFA -7

şartları başkadır. İşte garbi taklit etmemek hakkındaki fikirlerimizi ilimde bu surette kabul ediyor demektir. Çünkü garbin ictimâî hayatı için aslî olan bir ictimâî hadise bize gelince marzî bir hadise olur. Sonra Avrupalılar için marzî olan bir hadise bizim

için aslî olabilir. Bu da bizim ictimâî hayatımızdaki her ictimâî hadisenin mutlaka def' ve tardi icap ettiğini gösterir. Çünkü bazı gençler bizde her hadisenin, garblılarinkine müşabehetsizliğinden dolayı muzır ve fena olduğunu hüküm ediyorlar. Fakat düşünölmelidir ki o hadiseyi bizde hükömrân kılan ictimâî vicdandır. İctimâî vicdan kabul etmemiş olsa idi o hadisede bizim ictimâî heyetimizde yer bulmaya muvaffak olamayacaktır.

İctimâî hadiselerin aslî ve marzî olanlarını diğér bir suretle de tefrîk ve izah etmek mümkündür. Umum tarafından umumi bir kabul ve teveccühe mazhar olan, ve o ictimâî heyet üzerinde büyük bir nüfuz icra eden hadiseler “normale” aslî hadiselerdir. Bilakis umumun kabulüne mazhar olamayıp ictimâî vicdan tarafından edilen akliyyetin kabulüne mazhar olmak lütfundan başka bir tesir icra edemeyen hadiselerde “marzî” dir. Yani bu surette hadiselerin aslî ve marzî olduğunu tefrikte “ictimâî vicdan” müracaat edeceğiz. Eğer onun tarafından kabul edilmiş bir hadise ise “aslî” aks taktirde “marzî” diyeceğiz.

Halbuki her ictimâî tipte, ictimâî şartların tebeddülüne, ruhun, ihtiyacın uğradığı tahavvüle göre bir tebeddül tahavvül mevcuddur. Cem'iyetler tevakkufta değildirler. Her gün ileri ve geri gidiyorlar.

SAYFA-8

Bu sebepledir ki dün aynı ictimâî tip için “aslî” olan bir hadise bugün “marzî” bir şekil iktisâb edebileceği gibi, “marzî” âdd edilen bir hadise de aslî olabilir. Bunlar o kadar ser' ve vazih birer hakikattir ki irâesine bile lüzum görmüyorum. Fakat tabî'dir ki bu şartlar sûr'atle tebeddül etmezler. tedric kanunu burada da hükmünü icradan hali kalmaz. İşte bu tedric kanununa teb'an “aslî” olan bir hadisede birden “marzî” bir şekil alamaz. O da yavaş yavaş “aslî” olan şeklini kaybeder. O halde her gün bir takım aslî hadiselerin marzî olamaya yüz tutması tabi' olduğu gibi bir takım marzî hadiselerin de aslî olmak isti'dâdının göstermesi tabi'dir. Yani bir takım ictimâî hadiselerde vardır ki henüz “aslî” şeklini iktisâb edememiştir. Fakat olmak isti'dâdında ve ictimâî vicdanın onun kabule büyük bir isti'dâdı vardır. Her gün onun daha çok kimseler tarafından kabüle mazhar olması bu isti'dâdı malîk bulunduğu vâzihan gösterir. Yine bazı hadiseler vardır ki “aslî” iken artık aynı şartların mevcut olmamasından dolayı zevale yüz tutmuştur. İctimâî vicdan günden güne onun tesirlerinden kurtulmak için şedîd bir meyli havidir.

İşte “yeni hayat”da yapılması lazım gelen en büyük vazife, fikrimizce,

“normal-aslı” olmaya yüz tutmuş hadiselerin bu şekli iktisâb etmesini tesri' etmek, diğer taraftan zevale yüz tutan “marzî” hadiselerin sür'atle zail olmasını temin eylemektir.

SAYFA-9

Zaten ictimâî hadiselerde fertler bu suretle hareket ettikleri taktirde daha büyük bir hizmet ettikleri gibi, hareketlerinde daha ziyade muvaffak olurlar. Çünkü burada yapılacak şey o günkü ictimâî hadiselerin tabi' buldukları kaide ve şartları tedkîk edecek, onların icap ettirdiği hususlara tabi' olmayan hadiselerin zevalini tesri' ve temin etmektir. İctimâiyâtçıların en büyük vazifeleri ise “ictimâî vicdan” nın talep ettiği şartların haricine çıkmak ekseriyetle muvaffakiyetsizlikle işten çekilmeyi intâc eder. Bu güne kadar en büyük alimlerin ekseriyetle muvaffak olmamalarını, onların “ictimâî vicdan”ı tedkîk etmeyerek kendi fikirlerine , kendi ictimâiyâtlarına muvaffak bir cem'iyet teşkîl eylemlerinde, ve tesis ettikleri kaidelerin ekseriyetle bu muhayyil cem'iyetlere muvaffik şekilde ibda' edilmelerinde aramalıdır. Sipenser (Spencer) , Ogust Komt (Auguste Comte) , Kant, hülâsa bütün alimler daima böyle muhayyil cem'iyetlere has kaideler tesis ettikleri için bu kaidelerin ekseriye kitaplarda birer nazariye olmaktan başka bir meziyeti olamamıştır.

Kant'ın ahlaki nazariyeleri tatbik edilememiştir. Çünkü hiçbir millet, hiçbir cem'iyetin ictimâî vicdanından çıkmamış, yalnız bir şahsın hususi bir içtihadından ibaret kalmıştır.

Yeni hayat, muvaffak olmak için ictimâî vicdandan doğmak mecburiyettir. “İctimâî vicdan” , tedkîk ederek asli ve marzî hadiseleri tefrîk etmek, aslı veyahud marzî olmaya

SAYFA-10

müstaid olan hadiselerinde bu gayeye vasil olmalarını tesfi' ve temin eylemek yeni hayatçıların en birinci gayeleridir. Şimdi bir sual varîd olabilir:

Bir ictimâî tipte aslı ve marzî hadiselerle, aslı ve marzî olmak isti'dâdın haiz olan hadiseleri tefrik için elinizde bir mikyasa varmıdır?

Bu, mühim bir meseledir. Fakat bunun için müracaat edilecek, gayet güzel ve salim bir metoda malikiz:

Demiştik ki ictimâî vicdanın kabul ettiği hadiseler marzî, kabul ettikleri

aslîdir. O halde ictimâî vicdanı ta'yin etmek, hadiseleri de tefrike kifayet eder. İctimâî vicdanı bulabilmek için bir ictimâî heyette mevcut vicdanları üç kısma taksim edebiliriz: İcma', örf, içtihad; (...?) ; şahsidir. Her ferdin kendisine mahsus bir içtihadı vardır. Bu içtihad ; ictimâî vicdanla tetabuk edebildiği gibi, bundan büsbütün ayrı da olabilir. Yeni felsefede (ayıb ne demektir, niçin utanıyoruz, tarih muzırdır.) Serlevhalarıyla neşr edilen makaleler birer ferdi içtihad olduğu gibi, Baha Tevfik Bey'in (ahlak yoktur, mantık yoktur) gibi fikirleri birer şahsi içtihad olmaktan başka bir mahiyeti haiz olamazlar. Örf, ise bir sınıf, bir cemaate, bir şehre has fikir ve iti'kâldır. Her sınıfın kendine göre bir fikri, bir itikadı, her kasabanın kendine has, bir adeti vardır. Bunlar "örf" diye tevsim edilebilirler. Örfün hakim olduğu daire-i icmaa nazaren daha ufak ve daha mahduttur.

SAYFA-11

icma', her ikisinin de fevkinde muhtelif sınıf ve fertlere hakim olan itikâd, kaide ve fikirlerdir. Bu örfe ve ictimâî tehdid ve taklid edilebilir. İşte icma', "ictimâî vicdan" de tevsim edilebilir. Bir ferd bir içtihadta bulunabilir. Fakat o içtihadını "icma" a kabul ettiremez. Daha doğrusu kabul ettirmek iktidarını haiz değildir. Yoksa icma' o içtimâdi kabul etmez demek istemiyorum. Eğer muvafık ise o içtihad "icma" da dahil olabilir.

"Yeni hayat" cıların nazarlarından kaçırmamak mecburiyetinde kaldıkları safha "icma"dır. Eğer hareketlerini "icma" a tevfiik edebilirlerse "yeni hayatçı"ların muvaffak (...?) olacaklarına şüphe yoktur.

Şimdi "icma" ı nazar-ı dikkate alarak hadiselerin normal ve patolojik olanlarının, ve bunlardan aslî ve marzî' olmaya müstaid bulunanlarını tayine muvaffak olabiliriz.

Atalet, intizamsızlık, gurur, hûd-bînin, teşebbüs fikirlerinden mahrumiyet, bizim ictimâî heyetimiz için birer "aslî" hadise idi. Fakat bunlar bugün marzî olmaya müstaidirler. Çünkü her tarafta atalet, intizamsızlığa, teşebbüs fikirlerinden mahrumiyete karşı az çok bir hoşnutsuzluk başladı. Bugün bir kısmımız kahvelerde itilana oturanlara karşı bir(...?) hissediyoruz. Bunlar henüz umumi olamamışlardır. Fakat bir cereyan başlamıştır. İşte yeni hayatçıların vazifeleri başlayan bu cereyanları teşrî' etmektir. Daha bunlar gibi bir çok misaller bulabiliriz. Fakat ilerde

SAYFA-12

her birisini ayrı ayrı izah edeceğimiz için şimdilik bu kadarla iktifa edeceğim. Yalnız meseleyi tamamıyla tenvir edebilmiş olmak için size gayet yeni bir misal getirmek isterim:

Yeni lisan ne için muvaffak oldu?

Yeni lisanda hiç şüphe etmeyiz ki bütün kar'îlerimiz haberdardırlar.

“Yeni lisan”ictimâî heyetimizde marzî bir hadiseyi yıkmak istiyordu..

Şöyle ki ictimâî vicdan eski lisanımızdan büsbütün başka bir şekilde lisani kabul etmemişti. Eski lisan müşterek lisandan ayrı meşrû vesahile bir lisandır. Yeni lisan bunu “müşterek lisan” yani lisani vicdana takarrüb etti. muvaffak oldu.Bu muvaffakiyetimi yukarıda gösterdiğimiz kaideyi tatabik etmek sayesinde ihraz etti.

“Yeni lisan” cılarda-ki yeni hayatçıların bir şubesidir.-evvela lisani vicdanı, tedkîk ettiler. ve onu bulmak içinde lisani (üslub(...?) ve şive) diye üçe taksim ettiler.(üslub-içtîhâle) ((...?) örfte) (şivede _ icma') tekabül eder.Onlar lisani şiveye diğer bir tabir ile müşterek lisana takarrübe çalıştılar. Çünkü müşterek lisanda Arabî ve Farsî kaidelerle edatların isti'mâl edilmediğinin gördüler.Lisanın müşterek lisana tekarrübüne asli haline iktisâb edeceğini itikâd ettiler. “ictimâî vicdan” ki burada “lisani vicdan” diyeceğiniz nazarlarından kaçırmadıkları için yanlış bir yol gitmediler.

SAYFA-13

O halde “yeni hayat”çıların vazifesi ictimâî hayatımız, ictimâî hayat şartlarımızı öğrenmek, ve bu ihtiyaç ve şartların talep ettiği kanunları bulmaktır. Bunun için ise büyük ictimâîyyâtçılara ihtiyaç vardır. "Yeni hayat" da en büyük rolü oynayacaklar, ictimâîyyâtçılardır. Bu sebepledir ki biz en ziyade ictimâî makalelere ehemmiyet veriyor ve kar'îlerimize ictimâî metodları, ictimâî cereyanları izaha çalışıyoruz. İctimâî hayatımızı , ictimâîyyat güzelliği ile tetkîk ederek, izah etmeye gayret ediyoruz. Yalnız isterdik ki bu mühim vazifede yalnız kalmayalım. Bize muavenet edenler de bulunsun. Fakat biz muvaffak olamayacağımıza emin olduğumuz için sebatkarane sa'yımıza devam etmekten geri kalmayacağız.

Tahrir Heyeti.

SAYFA-14

Dimağı Tekâmüllerde Kadının Ameliyyeti

Geçen makalemde atovizm ve Herodite kanunlarının tabiaten beşeriyette cereyan tarzlarını beyan ile dimağı tekamüllerin intikalinde en ziyade kadının rolü bulunduğu söylemiştim. Şimdi de bu fenni ve tabîi esaslara istinâd ederek beşerin tekâmüllerinde, istihâllerinde kadının bu ameliyyetini daha ziyade tedkîk ve tetebbu' edeceğim:

Dimağın; mefkûre, mahayyile, hafıza (...?) (...?) gibi “zekai mevcudiyet” leri hiç bir zaman vücudun cüssesiyle, dimağın mütenasib değildir.

(...?) hiç tesiri yok değildir; ancak bütün o tesirler tali ve ferî olarak vuku'a gelir. O asıl ve esasta uzvî isti'dâd ve kabiliyeti ile kesbi “...?” lerin tesirleri tahtında “tekâmül mevlidi intibai” ları hasıl eyleyen tamamen ne oldukları gayr-ı malum “zekai hücrelerin” meçhul bir hususiyeti hayati faaliyetlerine tabîdir.

Kadının “asbi nesici” “zâtın” neden ma'ada birde reşimin taazzuvüyetine müstenid bir “(...?)” mâlik bulunduğundan “zekaî hücreler” kesiretine en ziyade (...?) (...?) Çünkü reşimin gerek uzvî, gerek kesbi yani gıdaî ve arzi mevcudifyetleri (...?) beyzanın, “istihali- tekâmülü” haleflerinden, vazifelerinden tekevvün ettiği için, ceninin teşekkül ve tenevüünde, maddi ve ruhi malikiyyetlerinde cereyan eden atovizm ve hetodite kanunları a'zametiyle kadında vuku'a gelir..

SAYFA-15

zira (...?) hayatı maddede “esası ve umumi intaç nevmesi kadının bütün nesicleriyle ve onların “enerjik tağdiye mahsulası” ile anatomik, fizyolojik ve psikolojik varlıklarını iktisab eder.. Bu halde reşimin hem “taazzuvu” hem de “ırsî” zatiyyetleri beyzânın istihâlesinden tevellüd eder. Bu “ istihâli hareket ve faaliyet”lere hazırlayan da bit-tabî' havinin ona verdiği “(...?) ve cereyan”ın tesirleridir.

Binaenaleyh Atovizm ve Herodite gerek müştereken ve gerek münferiden , beyzânın , uzviyet ve kesbiyete müstenid, “temsil kabiliyeti” ile müdafaa kudreti” ne teb'an vücuda gelir. Havin malik bulunduğu tekâmül humulesinin tabîiyetlerini , beyzânın “temsil kabiliyeti” nisbetinde, marzîyetlerini de “müdafaa kudreti” nisbetinde cenine tevdi' eder. Beyzâ , taazzuvu zatiyyetinin , bütün nesiclere ait maddi ve manevî mevcudiyetleri ve istifâdlarıyla ırsî zatiyyetinin malikiyyetleri mahsulası olan reşmin şahsiyyetini tekvîn eder.

Havinin bu iki nev' mevcudiyetleri de , ceninin teşekkülünde, daha az

müessirdir. Havin , beyzâ tarafından bel' hazim edilerek enerjik bir kudreti mevcudiyet halinde vazifesini ifa ettiğinden gerek ırsî ve gerek taazzuvu zatiyetleri reşimin tekevvününde asl değil, ancak tali ve feri' bir mükemmeliyete mâlikdir. Beyzâ beşerin bütün tekâmüllerinin intikâl istihâlesinde mâlik bulunduğu mevki ve "vazife" yi ancak sıhhat ve tabîyyet şartıyla muhafaza ve ifa edebileceğinden gerek kendinin ve gerek havinin tekâmül humulelerinin tabîyyetleri , on "temsil kabiliyeti" ile (...?) marzîyetleride "müdafaa kudreti" ile

SAYFA-16

Makusen mütenasib olarak reşime intikâl eder. Burada "taazzu zatiyyet" i (...?) esastır. O ne kadar sıhhat ve tabiate malik ise kendinin ve havinin tekâmül humulelerini o derece temsil ederek reşime? tevdi' eyer.. bu zatiyyet , reşimin? adeta tabîi mevcudiyet ve kabiliyet makyası" dır. Şahsi ve intikâli her iki atovizm ve Herodite'de ancak bu makyasın "iktidarı" nisbetinde tabîi tekâmülleri vücuda getirebilir. "kudret"i temsil . Marzîyyete müdafaa yalnız bu makyas ile ifa ve icra edildiğinden ademiyet bütün"tekâmülü miktarlar" ı münhasıren onun tarafından idare olunur. O halde, beşerin bütün mevcudiyetlerinin idaresi, tabiatın, maddi ve manevi (...?) Hafi ve zaruri kanunları tarafından kadına tevdi' edildiği cihetle ictimâî hayat ve mevcudiyetlerinde idaresini ona bırakmak tabiaten lüzumdur. Hakikatte, o vazifesini ifa ediyor, fakat bir takım marzî ve gayr-ı tabîi âmillerin tesirleri tahtında bu vazifeye makus cereyanlar veriliyor. Bunun neticeside bittabi tekâmülün (...?) işte beşeriyette dimağı vesaire bütün mevcudiyetlere aid tekâmüllerin tabîyyetlerini te'min ile onları vasiyetlerden kurtarmak için tabiat ve maddiyetin ilim ve fennin icap ettiği, kendisinin her cihetle isti'dâd olduğu derecede beyzânın "temsil kabiliyeti"ni "müdafaa kuderti"ni tekâmül ettirmek mevcudiyet noktasından kat'î ve lüzumdur.. "tabîi hayatıyet" için bundan başka hiç , hiçbir çare yoktur. Buda ancak ve yalnız beyzânın sıhhat ve tabiiyyetini , bütün mevcudiyetleriyle , (...?) İsti'dâdlarıyla, ihtiyaçlarıyla te'min etmeye kabildir.

SAYFA-17

Görülüyor ki, insaniyet dimağa müstenid bütün tekamüllerinin, mevcudiyetlerinin tabîi bir misal ve terakkiye mâlik olması, "saadet" mefkûresinin, mümkün mertebe hakikat kesb etmesi, her şeyden ziyade kadının dimağı tekamüllerinin " tezayüd"ü ile kabul olabilecektir.. Beşerin uzviyyet hayatını,

tabiaten kadın temin ve idare ettiği gibi, bundan mütevellid ailevî ictimâî, siyasi vesaire mevcudiyetlerinde de onu bu vazife ile mükellef etmek, tekamülsüzlüklerinden, gayr-ı tabîliklerinden tahsil eden bu marzîyyeti yani vazifesizliği ref' izale eylemek “umumi ve insani medeniyet” için lazımdır. tabiiyatta her şey müteselsilen müstehal olarak tekamül eder. Bu surette “ibtidâ'î zatiyyeti” muhafaza ve idâme eyler. Madem ki insanlıkta, tabiaten maddiyat merbut ve müteselsil bir “tekâmül şebekesi” halinde, uzviyyet ve hayatıyata tekamül olmuştur. Onun da, “ibtidâ'î zatiyyet” yani tabiatı ve onun maddi ve hayatı kanunlarını terk etmeyerek yaşanması zaruridir. ve mademki a'zamiyetiyle o uzvviyyet ve hayatıyatı kadın temin ve idare ediyor. Kendi “tekâmül şebekesi” nin birer şubesinden başka bir şey olmayan seîr bütün maddi ve ruhi mevcudiyetlerinde aynı mevkî muhafaza etmesi tabîidir.

Gerek ademiyyet bütün tekâmüllerinde, kadının haiz bulunduğu bu vazife ve mevcudiyeti ve gerek dimağı tekâmül ve terbiyenin, uzvî ve kesbi kabiliyete müstenid muhiti ve terbiyevî ilmi ve fenni ictimâî ve fenni ictimâî medeni “intiba” mevlid-i tenbie” lerle husule gelmesi ve binaenaleyh hem atovizm Herodite kanunları muhitinde tekâmüllere “a'zâm intikâl istihâle” vastî olması hem de bütün insanı mevcudiyetlerinin “a'zâm müdürü

SAYFA-18

mü'min”i bulunması sebebiyle kadına, ictimâî ve siyasi hayat ve vazifelerde mütesâvi bir iştirak verilmesi değil, belki mutlak olarak, diğerlerinde olduğu gibi, bunlarda da onun tabî bir “ hakimiyet”, mâlik olması zaruridir.

İşte şimdiki halde, sosyolojinin en muazzam ve vazifesi..Bu, kat'îdir ki, sosyolojisini; anatomik, fizyolojik ve psikolojik mevcudiyetlerine, vazifelerine, ihtiyaçlarına istinâd ettirmeyen hiç bir cem'iyet, marzîyatlarını tedavi ile tabîi tekamüllere malik olarak temadi edemez. Çünkü, mevcudiyet, ancak tabîi tekamül ile kabildir.. Marzîyatta bit-tabî ....? inkıraz ile netice bulur. Sabık vela (...?) bütün cem'iyetlerin en büyük tefessüh ve indirâs saiki “intani amil”, kadının hakimiyetsizliği kültüründe neşv-ü nevma bulan bu sosyolojik mikrobdur. Binaenaleyh beşeriyette içtimai hastalıkların “matyer antioksin”ı kadın ve onun tabîi mevcudiyetleri, vazifeleri, hakimiyetini aid müessiriyetleridir. O halde kadın da tabîi gibi, beşer için hem müdafî tabib, de bilzat devadır. bu cihetle, insaniyet her şeyiyle asî ve esasta kadın üzerine müessesdim.. Erkek de “nevi ve mebna?” nın fer'i ve tali

bir kolu, bir direği, hayatı tenbiye fa'alliyetini ikâz eden âmildir.

Kanun-i evvel 1327

Selehaddin Asım

Hamiş. Sosyoloji müstakil bir ilim olmakla beraber, hakikatle fizyoloji ve psikolojiden hiç bir zaman, hiç bir

SAYFA-19

suretle ayrılamaz.. onun istiklâli, hükümet ile kimyanın yekdiğerleriyle, ve fizyolojinin bu iki filmle olan münasebet ve istiklâllerine müşabehdir. Nasıl ki fizyoloji; hükümet ve kimyadan ayrıldığı zamanda hayati hiç bir hadiseyi keşf ve ızah edemiyorsa, vazifesi ifa eyleyemiyorsa sosyoloji de onlara itinâd ettiği dakikada ilim mahalinde çıkar.. Sosyolojinin kökleri, kuvvet menba'ları münevver şua'bî ve ziyâları fizyoloji ve psikolojidir.. Sosyolojinin hadiselerin, mevcudiyetlerinin esası kat'îyyen fizyolojinin ve psikolojinin “nüve” leridir. İctimâî hadiseler onların tekamül ve müstehal “şekliyyat tabiyyat” leridir. Bu suretle içtimai hadiseler, fizyoloji ve psikolojinin mevcudiyetlerin “zat-ı daimiyyat” lerinin cereyan, intikâl istihâlesinden tevlîd ederler. Nasıl ki fizyoloji de anatomi esası üzerinde hükümet ve kimya kanunlarının vazifelerinden mütevelliddir. Yani fizyoloji “hüküm-kimyevî” bir hadisedir.

Bit-tabî sosyolojik hadiseler, “ictimâiyyât” mevcudiyet haletinin, vazifenin hususiyetinden tekevvün eden kabiliyet ve ihtiyaçların tesirleri, icapları tahtında bir “şahsi vezat-ı mevcudiyet” iktisâb eder.. İşte sosyolojinin istiklâli, bu zata mevcudiyete istinâd eder. Esasını, hep fizyoloji ve psikolojiden alır. Bu esaslara, “ictimâiyyât” halinin tabî, maddi ve manevî, zat-ı ve istihale âmilleri, müessirleri muhitleri insanlığa aid “tekâmül şebekesi” nin en ma'ul bir şubesidir.. Bu mazu'liyyet

SAYFA-20

Bu tekamül hususiyet onun istiklâlini tevlîd eder.. Bütün sosyolojik ve jeolojik ve astronomik muhitler tesirleriyle evvela ferdler, insanlar üzerinde intibak ve intibâ ederek “ictimâiyyât” amîl ve müessesesi , olmaları da sosyolojinin, fizyoloji ve psikoloji üzerine müesses bulunduğunu kat'îyyen ispat eder. Esasen, sosyolojinin muhitleri esasta, ferdlerin fizyolojinin ve psikolojinin âmillerin “ tabî ve maddî” muhitlerle ittihâd ve imtizâc ederek “ictimâiyyât” haletine istihale ve tekâmül etmeleriyle vücuda getirmeleri, devri, müselsel ve mütekabil bir esasiyete

malikiyeti tabiaten müsbettir.

SAYFA-21

Fostel Dokolanej?(Fastal de Conlanges) Ve Eserleri

Mösyö “Fostel? (Fastal) ” halim nazik, zeki bir mektepli idi. Mülayim bir cereyan ile geçen talebelik zamanında talim ve tedris heyeti onda şüphe edilecek bir vasıf bulamıyorlardı. O, bu fırsattan istifade etti, Hükümetin, gençlerin zekaları üzerinde küçük bir (...?) ve inkişâf eseri bırakacağından emin olduğu kitapları men' etmesine rağmen o bunları bir bir okumaya vakit buluyordu. Sonraları bu usuldeki istisna dairesini bir kat daha genişletti. Bununla beraber, mektep muallimelerinden talebenin bir yardımcısı idiler. Mösyö “Jol Simon” (Joel Simon) ettiği için na-hak yere azil edilmişti. Bunu müteakib mösyö “Berger Berjer?”. “de cumhuriyet taraftarlığıyla itham edilerek haricî bırakıldı. ve bu suretle herkesin muhalefet inâdına rağmen eski “liberal” lik fikri pek boşuna olarak mer'î tutulmaya çalışılıyordu. Bu mevhûm teşebbüs, genç talebelerin hiç de kabul etmek istemedikleri itikâdı boyunduruğun hükmü altında bulundurulması için müracaat edilmiş bir vasıttan başka bir şey değildir. Gençlerin zatı düşüncelerindeki temayül ve inkişafı anlamak, onların takdir ve heves ettikleri şeyleri öğrenmek maksadıyla tedrisata serbestiyet verilmişti. Fakat, bir taraftan bilzat hükümet veyahud onun vekilleri mektepte tarih tedrisinden, ve esaslı malumat alınabilecek hususi tettebbu'atla sakınılması ve münhasıren

SAYFA-22

mezhebi, dini felsefi ile tevaggul edilmesi emrini gayet şiddetle veriyor, ve tamamıyla edilmesi emrini görmek istiyordu. Söz hakkı yalnız, emirlerinin arzusundan ziyade kendi tabiî milanlarına bağlı kalan mösyö “Mişel”(Michel) ile mösyö “Fortol?” “Fo....rtoul” un idi.

Mektebin bu yeni hayatı talebe üzerine yalnız bir noktadan tesir icra ediyordu. Evvelce de söylendiği vecihle hususi “müsabaka imtihanları Agre'gation”nın kaldırılması, latince de ve Yunancadan eski tahsil ve tedris usulünün icbarı, en ziyade talebenin canını sıkıyordu.

Resm-i talimat, ve âtıdeki muallimeliğe hazırlanmak için “muktezi” zihni meşguliyetler preoccupations” arasına bir de fazla olarak karışan bu yeni mecburiyetler talebenin ruhunda nefretle müterâfık bir isyan his uyandırıyor.

Vasatın bu bitmek tükenmek bilmeyen iz'aları, memnuniyetle, istenilmeyen, yasak edilen hususlara karşı garb bir takip etmek inadına doğruyordu. Lakin her halde, bütün talebe arasında en ziyade üzülen “Fostel Dökalanej? (Fastal de Conlanges)” idi.Çünkü, o hiç bir vakit bu mecburi itâratın bu derecedeki şiddet ve inadını ummamıştı.

... Mektebin edebiyat muallimleri, mösyö “Fostal? (Fastel) ” de şiir ve sanata karşı dikkate şayen asla bir isti'adâd ve terakkinin vücud bulmadığının hep birden söylerler. Zaten o da, hakikaten pek hoşlanmadığı bu hususi faaliyete pek az bir zamanını hasır edebilmiştir. Ona bedel Enre (...?) (Fastal) mösyö “Fostel? (Fastal)” daha bu vakitler derin taharriyatta bulunmak, Tarihi münasebetlerin menba'nı.

SAYFA-23

tedkîk etmek, güç meselelerin halini meydana çıkarmak gibi bir sürü emellerle yanıyor, ve uğraşıyordu.

Eğer, onun yalnız bir mesleğin tabi'yeti altında bulunuşu muvaheze? edilecek olursa, şuda hatırdan çıkarmamalıdır ki, bu gibi hatalar dünyada pek az kimselere nasip olan şeylerdendir.

Mösyö Fostel? (Fastal) bu pek müsadesiz, ve idaresi mecburiyet altında ezilen mektepte hemen üç sene tarafında pek büyük istifadeler temin etti. Hatta 1881 miladı senesinde “enstitü” ye reis tayin olunduktan sonra bu istifadenin tevlîd ettiği memnuniyeti kendi meslektaşlarına şu suretle nakl ediyordu:

“Mösyö Vacherot” hiç bir vakit bize münhasır bir ilimden bahs etmemiştir. O bize, yalnız şu hususları söylemiştir: Daima serbest düşünmek, hayatta metin hatvelerle doğru yürümeye çalışmak..

Mösyö “Şeruil, Cheruel” de bizde onlarla doğruluğa mazhar olunan ciddi halleri tedris ederek zatı fikirlerimize tevafuk istesin istemesin hakikati sümüklüğümüzü, onu ihtiyarımız gibi değil, belki olduğu gibi görülmesi nasıl araştırılacağına bizi aşılıyordu.

Mösyö “Jol Simon” Jules Simon [*] Bana otuz sekiz sene evvel “Dekart'ın (Descartes) [I] Le Dis Cours de la methodo” yeni izâh etmiştir. Benim sa'yım hep oradan çıkmıştır. Zira, Dekart'ın (Descartes) fikrime ilka ettiği bu şüphe [Daute Cartesien] ı tarihe tatbik ettim.” [Z]

SAYFA-24

“Fostel Dökolanej” ‘in (Fastal de Conlanges) ruhunda mühim bir tesir bırakan büyük simalardan bir ikincisi de İngiltereli filozof, “Fransuva? Beykın (Bacon) ”dır.

Mösyö “Fostel?”(Fastal) in hayatını yazan muharrirlerden Fransa dar-ül muallimin muallimlerinden mösyö “Poljiro?” Fostel Dökolanej?((Fastal de Conlanges) Novum Organum? ile Toğlu??derecesini pek de kestiremezsem , diyor, her halde İngiliz âlîmini o, Dekart'ın (Descartes'in) fevkinde bulundurduğu şüphe edilemez”. Mösyö “Fostel ?”(Fastal) tecrübi ilmlere tatbik edilen müşahede usulünü tesis etmekle beraber bu günkü felsefeyi çıkarmak şerefının hakkı tamamıyla Beykın (Bacon'a) aid olduğuna itikâdı vardır.

Hatta dar-ül mualliminde onun hakkında kalma aldığı bir kaç yaprak “Beykın” (Bacon) un Bülent namına (...?) bir şeref ithâf eder. Bu sahifelerde daima bu (...?) malum için ona meftûn olan (...?) takdirleri tahsînleri gözüdür

[*] asıl ismi <<Fransuva -Jol- Simon -Sevs>> dır. 1814'de <<Loryant>>de doğmuştur, kendisi Fransızdır. Meşhur siyasetçi ve ruhi felsefecilerdendir.1896 miladı tarihinde vefat etmiştir.

[1] Dekart'ın hayat ve eserlerine dairede ayrıca bir makale hazır ettim. Fostel Dökolonejden? sonra kar'inlerine bu sahifelerde <<Dekart>>, okuyacaklardır.

[2] Compte rendu de <<Academie des Sciences Morales

SAYFA-25

İctimâiyyât

“Solvay ?” İctimâiyyât Müessesesinin (...?)

Geçen nüshada ictimâiyyât hakkında takip edilmesi lazım gelen metoda dair muhtesir bir makale yazmış ve neticede Durkheim(Durkaym) metodunun doğru ve takibe şayan bulunduğunu göstermiştim. Fakat genç Kar'inler mi bu günkü ilmi cereyanlardan tamamen haberdar edebilmek için o makalenin pek nâkıs olduğunu gördüğümden bu günde ictimâiyyât hakkında tedkîklerde bulunan diğer bir müessesenin ictimâiyyâtına suretle anladığını ve nasıl bir metod takip ettiğini göstererek ictimâiyyâta dair mevcut bütün cereyanları göstermek isterim:

Bugün Avrupa'da Durkheim (Durkayım) metodu kabul edilmiş olmakla beraber diğer cereyanlarda vakıf olmak her halde faydadan hali değildir. Hatta bunu pek ziyade faydalı gördüğüm için kar'ilerimi, Brüksel'de Ernest Solvay tarafından

tesis edilen beş on seneden ben ictimâiyyâta aid tedkîkler ile iştilal eden “Solvay? İctimâiyyât” müessesenin, tedkîklerinden haberdar etmek lüzumunu hissettim.

“Solvay” müessesesi a'zasından ve bize tahrir heyetimiz meyanına dahil olmak şerefini veren “Vaks Veyler?” tarafından yazılan ictimâiyyât kitabında mezkûr müessesenin fikir ve i'tikâdlarını vazih bir surette görebiliyoruz. Bu mektepte ictimâiyyâtı müstakil bir ilim haline kelb için uğraşmaktadır. Bunu Vaks Veyler? sarahaten söylüyor. Fakat ileride de göstereceğimiz vecihle

SAYFA-26

Bazı yanlışlıklardan kurtulamıyorlar.

Bu mektebe göre ictimâiyyâtın mevkiî nedir?

Vaks Veyler? ictimâiyyâtın mevkiîni tayin edebilmek için ta Ethologie den başlıyor. “etoloji” insanların, muhitleri tarafından telakki eyledikleri tesirleri tedkîk eden bir ilimdir. Bu muhit gerek uzvî olsun gerekse gayr-ı uzvî , Etoloji henüz pek yeni hatta ictimâiyyâtta bile yeni bir ilimdir. Ancak bundan sekiz sene evvel etolojinin tedkîk sahasına alabileceği esaslar kurulmuş ve bu ancak o vakitten biri benim müstakil bir ilim olabilmıştır. Sekiz sene evvel etoloji ilmi mevcut değildi. Bu ilmin bugün tedkîki sahasına dahil bulunan hadiseler evvelleri her müellif tarafından başka bir nam altında tedkîk ediliyordu. İklimin, havanın, toprağın, hayvanların, nebâtların, insanların ve hayvanlar üzerindeki tesirlerini hep bu ilim tedkîk ediyor. Vaks Veyler? bu tesirleri ictimâiyyâtın tedkîki dair esine idhâl etmiyor sonra etolojiyi Ethologie Organique diye iki kısma taksim ediyor. Birinci kısım iklimin, gıdanın, toprağın insanlar üzerindeki tesirlerini ikinci kısmı da insanların insanlar ve hayvanlar ile olan münasebetlerini tedkîk eder.

Dağda, ovada denizde yaşayan insanların tabiatlarında husule gelen tehâlûfû fizik tedkîk sahasına alıyor. Halbuki bizim hayvanlarla olan masiyyetimiz, bizim olanlara, onların bize karşı olan ihtiyaçlarını, insanlar arasında tahaddüs eden hareketleri ve münasebetleri tedkîk eden de etoloji organik oluyor.

SAYFA-27

“Etoloji organik” de iki kısma ayrılıyor. Birincisi insanların nebât ve hayvanlarla olan münasebetlerini tedkîk ediyor. Bu kısım bir mahalde mevcut olan nebât ve hayvanların insanlar üzerinde nasıl tesir icra ettiğini ve insanların bunlarla olan mütekebil ihtiyaçlarını düşünüyor.. İkinci kısımda Affinite' spe'cifique namı

altında ihtima' eden hadiseleri tedkîk ediyor. Affinite Sipensifik namı tahtında toplanan hadiseler üç nev'idir.

Affinite Sexuelle

Affinite Vegetative

“(...?)” Sociale

Birinci nev'i “cinsi münasebetler”, izâh eder. Yani insanlarda mevcut bir uzvîn, ve zamanın mucuruyla takavvi etmiş bir ihtiyacın sevki neticesi ile hasıl olan münasebetlerdir. Bilâ istisna her ferd buluğ sennine vasıl olur olmaz uzvun taharruku ? neticesi olarak kendi hemcinslerinden birine taharriye başlar. Bu suretle tesis eden münasebetleri birinci nev'i hadiseler meyanına idhâl ederiz. Daha (...?) bir tabir ile be nev'i hadiseler “aile” teşkîlatına aid hadiselerdir. Çünkü bu münasebetin neticesi ailenin tevlididir. Demek oluyor ki birinci nev'i hadiseler kendisini “aile” şeklinde izhâr ediyor.

İkinci nev'i altında tecemmu' eden hadiselerde insanların muhâceret ederek tesis ettikleri münasebetleri tedkîk eder.

Üçüncüsü ise ictimâî münasebetleri tedkîk eder, ki buradan da ictimâiyyât tevlîd eyler.

SAYFA-28

buraya kadar pek muhtesir surette verilen izahattan anlıyoruz ki ictimâiyyât, etolojinin, bir şubesidir. Düne, hatta bu güne kadar birçoklarının yaptıkları gibi, iklimin, toprağın, hayvanların insanlar üzerindeki tesirlerini ictimâiyyât serlevhâsı altında tedkîk etmek yanlıştır. İctimâiyyâtın vazifesi o kadar şamil ve vas' olmayıb, yalnız insanlar arasında tekavvün eden hadiseleri izah ile tehdid edilmiştir. Bu ilim tedkîk dairesine alacağı hadiseleri bu suretle bir hudud dahiline idhâl edebilirse o vakit müstakil bir ilim olabilir. Yoksa diğer ilimlerin tasarruf ettiği hadiseler, tecavüz ederse istiklâlini kaybetmeye mahkumdur.

Çünkü ictimâiyyât, insanların yalnız insanlarla olan münasebetlerinden mütevellid hadiseleri tedkîk etmekle az çok müstakil ve muayyen bir ilim şeklini iktisâb eder.

İctimâî hadiseler hangileridir?

Geçen makalemde Durkheim'in (Durkayım'ın) yazmış idim. Durkheim (Durkayım) diyor ki ictimâî hadiseler, ferdler, ferdi vicdanlar üzerinde bir Contrainte yapan hadiselerdir. Halbuki Vaks Veyler? böyle demiyor.

Vaks Veyler'e? göre ictimâî hadiseler bir ferдин diğer bir ferd üzerinde tesir icra etmesiyle husule gelen “aksi tesir” lerdir. Bilfarz herhangi bir ferd kendi odasına kapanıp yarın bir cemaat karşısında okuyacağı nutku (...?) ederek söylerse bile hiç kimse üzerinde bir tesir aksi bırakmayacağı için ictimâî bir mahiyeti

SAYFA-29

haiz olamaz. Halbuki aynı şahıs onu bir cemaat huzurunda irdaitse ve bir çoklarından mukabele görerek bir tesir aksi tevellüd eylese o vakit o ferдин nutku ictimâî birinin iktisâb eder, işte ferdlerin fi'l ve hareketlerini bu esası nazardan kaçırılmayarak ictimâî veyahud gayr-ı ictimâî diye kısımlara ayırmak mümkün olur. O halde içtimaiyyat ferdlerin tesire olan kabiliyetlerini tedkîk ederek husule gelen fi'leri mütalağa eylemektir. Çünkü Vaks Veyler? diyor ki bir ictimâî hadisenin ruhuna nüfuz edebilmek için o ictimâî hadisede rol oynayan ferdlerin tesire olan kabiliyetlerini bilmek icap eder. İbtidâî kavimlerde tesire olan kabiliyetlerinin pek noksan olduğu nazar-ı dikkate almazsa o ibtidâî kavimlerde mevcut içtimai hadiseleri de tedkîk mümkün olamaz. Keza bir cemaat fouel de efradın tesire olan kabiliyetlerini tayin ve tehdit etmek icap eder. Cemaatin teşekkülü o ferdlerde nasıl bir kabiliyet tevlîd eder. bilinmezse cemaatin ruhunda nüfuz edilemez.

Vaks Veyler?, medeniyetin tesire olan kabiliyetle mutaasib bulunduğunu iddia ediyor ve diyor ki bir cemiyette ferdlar ne kadar çok hadiselerden müteesir olur, ne kadar çok şeylerin kendisinde bir tesir ihra ettiğini hissederse, o cem'iyetteki ferdların tesire olan kabiliyetleri o derece tekemmül etmiş ve binaenaleyh cemiyette o nisbette temeddün etmiş olur.

Vaks Veyler? diyor ki ictimâîyyâtın vazifesi Energie nazariyesini ictimâî hadiselerle tatbik etmektir. İctimâî hadiseler ferdların te'sire olan kabiliyetlerine tabi bulunduğu için “enerji” nazariyesi

SAYFA-30

buraya pek güzel tatbik edilebilir. Meskur müessese reisi (Ernest Sulvay) diyor ki: Şimdiki ilimlerde hükümran olan Energie nazariyesidir. Bütün ilimlerde tatbik edilen bu nazariye nasılsa şimdiye kadar içtimaiyata tatbik edilememiştir. İşte bizim müessesimizin vazifesi ictimâîyyâtı bu nokta-i nazarda tedkîk ederek mükemmel bir sosyoloji vücuda getirmektedir.?

Zannederim ki buraya kadar verdiğim muhtesir izahat Solvay ictimâîyyât

mektebinin fikrini az çok irâe edebilecek bir mahiyettedir. Bu mektebin en büyük hatası ictimâiyâtı ferdlerin hassasiyetleri üzerine itinâd ettirmelerindedir. Çünkü Durkheim (Durkayım) pek ala iza ettiği vecihle ictimâî hadiseler ferdlerden, ferdi hadiselerden büsbütün birer ayrı şeylerdir. Zaten ictimâiyâtı böyle ictimâî hadiselerden ziyade ferdi hadiseler üzerine itinâd ettirmek onu yine başka ilimlere tebaiyyete mahkum etmek demektir. Çünkü ferdlerin hassasiyetlerini tayin ve tedkîk rûhayatın vazifesidir. Vaks Veyler? yukarıda ictimâiyâta verdiği mevki' dikkat ederseniz hayatiyyat ve rû-hayat hiç de nazar-ı dikkate almadığı göreceksiniz. Çünkü onun yaptığı ictimâiyâta bir rûhayattan başka bir şey değildir.

Durkheim (Durkayım) ictimâî hadiseleri tefrik için vaz' ettiği esas daha mühim, daha taraflı ve daha vazıhdır.

Solvay enstitü bundan beş on sene evvel ilk defa, "Solvay" tarafından tesis edilmiştir. Enstitüyü tesisten maksad ictimâiyâtın muhtelif şubeleri hakkında mutehassısları tarafından

SAYFA-31

tedkîkleri icra etmek ve bu tedkîkleri her hafta akd ettikleri içtimailerde umuma arz ederek ictimâiyât kanunlarını keşf eylemektir. Şimdiye kadar muhtelif şubelere aid bir çok kitaplar neşr ettikleri gibi her ay bir de mecmûa neşr etmektedirler. Mezkûr enstitünün ne kitapları, ne de mecmûaları Türkiye'ye gelmediği için şimdiye kadar kimse bu mektebin takip ettiği tedkîklerden haberdar değildi. Biz tenkide mahsus kısımda bu mektebin neşr ettiği mecmûa hakkında kafi derecede malumat ita' edeceğiz. Arzu edenlerin abone olmalarına da delâlet eyleyeceğiz. Fakat takip ettikleri program hakkında kafi derecede malumat elde edebilmek için bir az izahat mecburiyet görüyoruz.

Bu muhterem tedkîkler ictimâiyât tedkîklerini şu beş madde de icmâl ediyorlar:

- 1-İctimâiyâtın hayatiyyat ve enerjetik ile olan münasebetleri:
- 2-Hayvani ve nebâtı etolojiye nisbeten ictimâî hadiselere
- 3-İctimâî taazzu'.
- 4-İctimâî tekâmüller
- 5-Psikoloji Kumparaya göre ictimâiyât.

Bu nazari kısma aiddir. Tatbiki kısmı da ayrıca beş suretle ayrılıyor ve onlar hakkında ayrıca tedkîkler icra ediliyor. Her müdedkik kendi tedkîklerini ayrı bir

kitap ile neşr ediyor. Bundan başka bir ay zarfında neşr edilen içtimai kitapların her ay çıkarılan mecmûada tenkîdleri bulunuyor. İctimâiyât hakkında bu mektep

SAYFA-32

az çok keşifler vücuda getiriyor.İctimâiyâta aid tedkîklerde bulunmak isteyen kar'ilerimiz bu mühim cereyandan haberdar olmak istiyorlarsa:

“Bulletin Mensuel” delinstitu Solvay mecmûasına abone olsunlar. Senelik abone yalnız 12 kuruştur.

Adres şudur: M. Emill Waxmeiler, Drecteur de L. İnstitut, Pacc Leopolda Bruxeelles

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadeler ve (...?) sirkati

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover? Mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? Vakıf her türlü eşya bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler

4.10. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 10, 30 Kanun-u Evvel Cuma

30 Kanun-u Evvel Cuma

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero -10

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zade

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

İctimâiyyât Nokta-i Nazarından Irkların Yekdîgerine Takarrübü: Alfred (Alfred Fouillée)-Yeni Hayat: Tahrir Heyeti- Mezahib-i İctimâiyye : Rasim Haşmet-İctimâiyyâtta Tard'ın Mesleği- Kadının Dimağı Tekâmüllerde Ameliyeti: Selahaddin Asım- Fostel Dökalanej (Fastal de Conlanges) ve Eserleri: Subhi Edhem-Mecmûalar Hakkında (...?)

Adres: Selanik' de Yeni Felsefe

Mes'ul müdürü

Beni zade

Ahmed Hamdi

Selanik' de “Rumeli” matbaasında tabî olunmuştur

İ'tizâr

Mecmuanın birinci forması tertib edildikten sonra makineye verilirken dökülmüş olduğundan bu nüshayı takdimde birkaç günlük te'hir vâki' oldu. Kar'îlerimizin afvlarını temini ederiz.

Tashih

Geçen nüshamızda Selahaddin Asım Bey'in dimağı tekâmüllerde kadının ameliyeti namındaki makalelerinde “esasi ve umumi intisac nevvesi” yazılacak iken “esasi ve umumi intâc nevvesi”denmiş olmakla tashih olunur.

Resimli Kitap

Bu ay çıkan resimli kitap mecmuası bilhassa tavsiyeye şayandır. Çünkü şimdiye kadar hiçbir mecmuanın cem'îyyete muvaffak olamadığı Trablusgarb'a ait birçok resimli bu nüshasına toplamış harb hakkında şimdiye kadar duran eden bütün safhalara ait resimler neşr etmiştir. Trablus hakkında icra edilen (...?)İtalyanların hezimetlerini görmek isteyenler mutlaka bu ay intişar eden resimli kitabı satın almalıdırlar.

SAYFA-1

İctimâiyyât Nokta-i Nazarından Irkların Yekdîgerine Takarrübü

30- içtimai ahlak ve hukukun hududlarını tevsi' eden, bilcümle mübadele ve mukavelelerde beynelmilel münasebetlerle muamelelerin daha yeni? şekil bir hal almasını intâc eden, ilmin, fenin, ticaretin sanainin terakkisine dini şeriyatı da ilave edilmeli midir? Mesele, ırkı ictimâiyât nokta-i nazarından , burada tevakkuf etmemizi icap edecek derecede, ehemmiyetlidir. Biz zaten tekrara lüzum hissettirmeyecek kadar bundan bahs ettik:

Kendine muhalif olanlarını harç tutan, i'tikâdlar kadar inkisâmı icap eden hiç bir şey yoktur.

Sint ut sunt, out non sint.

Bu tabirin alabileceği felsefî ve (sembolik) manalar, mesleki tebdil ettirmek istenilen kimselerin nazarından daima kaçır ve kaçacaktır. Onlar meselenin yalnız gayr-ı aklî, bazen gayr-ı beşeri ve ictimâiyâta menâfî olan cihetlerini nazar-ı dikkate alırlar. ve itikâdlarına muhalif tarzda hareketle ırklarına niçin hıyanet etmiş olacaklarını görmezler.

Meftûn oldukları itikâdları neşr etmek isteyen misyonerler mezhep hülyalarla, geçinen ictimâiyâtçı ve rûhayatçılardır. Bu misyonerler ıslamları ve konfüçyüs mezhebine salık olanları dinlerden döndürerek teslise Transuva Besta nisyosana? [!] ve papanın lahihatlığına i'tikâd ettireceklerini zan ve tahyil ederler.

SAYFA-2

rahipler, yalnız bir kaç taraftar peyda etmeye muvaffak olabilirler ki, kendilerine taraftar peyda edebilirler ki o kimseler de kendi mezhepdaşları tarafından hıyanet ile ithâm edilirler. Binaenaleyh akidelerin ırkları yekdiğerlerine takarrüb edeceğini farz etmek bir garibedir. Çin'in Japonya'nın, Hindistan'ın, Türkiye'nin Katolik,, hatta Hristiyan olacağını ümid etmek ham bir hayaldir. Bilakis her milletin kendi dinine hürmet etmek icap eder. Baba oğul ve ruh'ül- kaddese-i itikâd edecek yerde, bir ihmaya, (...?) (...?) itikâd etmek isteyenleri bu itikâdlarında serbest bırakınız. Tarihin çeşitli muhtelif devirlerinde dinler, muhtelif milletleri birbirinin aleyhine sevk etmiştir. Onlar itilaflar, ittihadlar tevlid ettiği gibi, kinler, nifaklar, husumetler de tevlîd eylemiştir. (ladeyyi maksebat?) gibi hiç bir pozitif ve doğmatik din yoktur ki elleri, bütün okyanusların temizleyemeyeceği kadar, kan lekeleri ile kirlenmiş bulunsun. Zaten her filozof ve her ictimâiyâtçı, kendilerine dini akideler telkin edilen kimselerde milli taassub tevlid eden dini teşviklerde, hakka vicdani hürriyete bir tecavüz görür.

İctimâiyyât, ne kadar umumî olursa olsun her dini, bir millet veya ırkın ihtiyaç ve a'nesine tekâbül eden milli ve irki bir esasa malik bulunduğunu meydana çıkarmıştır. Binaenaleyh kendi ırkıyet ve milletleriyle tevfiik etmiş oldukları bir din yerine, bir millete Transubstantionon: Hristiyanların itikâdınca Kaddes ayini esnasında ekmekle şarabın göye hazret-i İsa'nın lehm ve demine tahvili

SAYFA-3

diğer bir din ikamesine çalışmak, mantıksızlık olur. Din, harici nakl ve ihrac edilecek bir madde değildir.

Kainatta, felsefe, ilim ve ahlaktan başka umumi olan bir şey yoktur. İşte bizim medeniyetimizden pek uzakta bulunan ırklara (...?) bir surette nakl edilmesi icap eden şeyler bunlardır.

Japonya'yı terakki ve temeddüne sevk eden Hristiyaniyet değil, ilim ve sanattır. Bugünün hakiki ve yegane misyonerleri alimlerdir. Şömendifer ve telgraf mevcutları, (Fransuva kasayye) vesairenden ziyade ırkların ittihadına hizmet etmişlerdir. Her keşf edilen hakikat, semada herkesin vecd ve iştiğrağ ile temâşa edebileceği bir nurdur ki kör olmayan, herkes onu görebilir. O hakikat, bütün ırklar için müşterek bir servet menbi' olur, ve bütün insanlarda, müşterek bir vicdan, bir beşr vicdanı inkişaf ettirir.

Cem'iyetin, hayatın ve cemiyetteki terakkinin umumi şartlarını izah eden, eşya ve beşerin tabiyeti üzerine istinâd eyleyen, sırf ahlaki fikirlerde aynı tesiri haizlerdir. Mukaddesatın neşrinden, dini sırların ve va'zından ise ahlakın va'z veyahud tatbiki daha iyidir.

Her din ve ırktan, ihtiva ettiği ahlaki ve tamamen ictimâî esasları çıkarınız, ve onları akide ve senbollerini ile iştiğâl etmek sizin nazar-ı dikkate alınız. Umumi ahlak ve ilme, umumi dinin nüfuzunda inzimamıyla ırklar arasında mütekabil bir iştiyak vasıtası elde edilmiş olur. Filvaki' ahlak bile bir ırktan diğerine geçerken tehelif gösterir. Fakat medeniyetin günden güne terakkisi ve mütekabil

SAYFA-4

münasebetlerin tevsi' ile günden güne hiffet kesb edecek olan bu tehâlüfü ihmal ediniz. İslamların açıkçasına bir iki kadın almasına müsaade ediniz de, kendiniz hafî olarak bir kaç tane almayınız. Buna dini ve felsefî nokta-i nazarından cevâz olduğu gibi hilâfende cevâz bulunmak icab eder. Ahîren hukukuna tecavüz edilmemek

şartıyla, sizin ırkınızınkilere müşabih olmayan ahlak ve adete karşı müsümaha-kâr hareket ediniz ve ahlakın teceddüte uğramasını temin edecek olan ilim ve medeniyete intizâr eyleyiniz.

Hülasa, silahın tesirini arzu eden kuvvetler dini kuvvetler değildirler. İlimin, san'atın ve iktisadi münasebetlerin her gün doğurduğu (beynelmilliyet) her gün kemmiyeten ve keyfiyyen daha vas' bir hududa malîk oluyor, ve daha ziyade tahkiki kabil bir hal alıyor. ve bu müşterek hayat, yalnız beynelmilel değil , aynı zamanda yalnız Avrupa'da değil, Amerika'da, Asya'da, Afrika'da bulunan muhtelif kavimleri muhtevi bir ma'na ifade eden (beynel kumu)dur. Bütün (...?) üzerinde, muhtelif fikirleri aynı tarike celb ve cezb eden (fikir- kuvvet) ler intişar ve taammüm etmektedir.

İctimâiyâtçılara göre, ırkları yekdiğerine takarrüb için en amelî vasıta, bilcümle dini itikâdlar haricinde ilmi, ahlaki ve ictimâî talim ve terbiyedir. Muhtelif milletler nezdinde, yavaş yavaş intişar edecek olacak olan böyle bir talim ve terbiyeye, en büyük silah, vasıtaadır.

Esquisse qsyckogodique des peuples Europeens nam kitabımızda da gösterdiğimiz vecihle, ictimâî ve ilmi bil netice ahlaki ve manevî amillerin ırki, iklimi ve coğrafi âmiller üzerine

SAYFA-5

tesir icra etmesi tarihi bir kanundur. İlimi hareketler ve sanai keşifler her gün daha büyük bir sür'atle sa'y ve ictimâî hayatın şartlarını sınıfların yekdiğerlerine karşı olan münasebetlerini tebdil ve tahlil ediyor. Bugün hiç bir millet daimi bir tefevvuk iddia edemeyeceği gibi, hiç bir millet de edebi ve tedavisi kabil olamayan bir sükuta mahkum değildir.

Her ırk umumî teavvün sayesinde ahirin tecrübe ve keşiflerinden istifade edebilir. İctimâî vasıtada bu teavvün kanunu, ırkın mizacının ve maddi vasatın? tevlîd ettiği hayatı şartlar üzerinde daha büyük bir nüfuzu haizdir.

İstikbal, Anglosaksanlar, Cermenlerin, yahud Yunanlıların, Latinlerin değildir. Aynı zamanda istikbâlde hakim olacak olan ne Hristiyanlar, ne de bu delillerdir. Belki en büyük alimler en büyük sanatkarlar, ve en büyük fazladır.

Alferd Fue (Alfred Fouillée) Fransa Enstitü, Ahlak ve Felsefe Akademisi a'zasından

SAYFA:6**Yeni Hayat**

Mahsülleri muayyen bir gayeye doğru tevcih edilmeyen kuvvetler nafi' olmaktan ziyade marifet iras eder. Denilebilir. Çünkü bu taktirde kuvvetlerin her biri tatbik edildikleri cismi_maddi olsun manevi olsun_ bir taraf çeker, terakki ve tekemmül olamaz. Bu itibar ile kuvvetlerini tevhîd edemeyen, daha doğrusu masrûf olan kuvvetlerin mahsulesini bulamayan içtimai heyetler inkırâzâ mahkumdur. Yanlış bir gayede aynı neticeyi hasıl eder.

“Mefkûre” den bahs etmek istiyoruz. mefkûre, ictimâî kuvvetleri kendi tarafına çeker, aynı istikametle bu suretle bir mahsulleri vücud bulan kuvvetlerde ictimâî heyeti muntazam bir suretle tekâmüle mazhar eyler. Bu noktaya dikkat eden yeni hayatçılar bilhassa iki cihetine büyük bir ehemmiyet veriyorlar.

(1) Eğer varsa, eski ve yanlış mefkûrelerden uzaklaşmak.

(2) Bugünkü ictimâî vicdandan doğacak mefkûreye sarılmak.

Binaenaleyh yapılacak iki mühim iş var. Biri eksikliğe hücum etmek, köhne amiller yıkmak, mütefesih unsurların maziretine def' eylemek; diğeri de ictimâî vicdana nüfuza çalışarak yeni mefkûreyi meydana çıkarmak... Görülüyor ki yeni hayatçılar

SAYFA-7

iki türlü mücadeleye girişmek mecburiyetindedirler. Bunları birer kelime ile de hülasa etmek mümkündür. Hücum, istihraç Hiç şüphesizdir ki birinci vazife ikincisine nisbetle daha meşkül, hayır daha müşkîl değil, daha dağdagalı, daha üzüntülüdür....

“Eskiliğe hücum” Bazılarını belki de tahvif edebilirler. Fakat bundan maksat bütün bir marziyi, onun bütün miraslarını çiğnemek, ezmek olmadığı yalnız. muzır unsur ve âmilleri ref' ve izah eylemek bulunduğu anlaşılınca bittabî dağdaga, üzüntü kalmayacak, vazife kolaylaşacaktır. Fakat zaten bütün gürültüler bu cihetin anlaşılmasından ileri gelecektir.

“Eskiliğe hücum” milli mefahire mukaddesatına varıncaya kadar mazinin bütün eserlerinin, bütün yadigarlarının ortadan kaldırılmaması demek değildir. Daima muhafaza edilen, muhafaza edilmesi lüzum ve mecburi bulunan bir çok eskilikler vardır. Hangi millet, hangi ırk bütün tarihini unutmaya, şanlı elemli mazarını kendisine her gün okuyan, güldürmesine rağmen bazen acı acı ağlatan tarih

kitaplarını yakmaya razı olur? Hangi millet, hangi ırk, hangi cem'iyet mazinin ihraz ettiği terakki vasıtalarından (...?) görünebilir? Hangi mütefekkir, hangi ictimâiyâtçı istikbali görmek için cedlerin mazide yaktıkları meş'aleleri lüzum olmadığı iddasında bulunabilir? Zaten bu yolda dermiyan edilecek mutlak bir edaya kim ciddi nazarıyla bakmak cesaretini şahsında görebilir?...

Anlaşıyor, yahud anlaşılmak lüzum geliyor ki eskiliğe hücum, anarşi tevlid edebilecek bir isti'dâda bulunan hallere

SAYFA-8

olunamaz. Fakat şurası da inkar edilemez ki ırkların, milletlerin, cem'iyetlerin terakkisine hafl olan unsurları doğuranda mazidir, zamanın hasıl ettiği bazı itibarlar, itikâdlar, ve saflardır... İrkimize, ırkımızın haline, uğradığı ihmal ve (...?) bakalım, ona karşı senelerden beri irtikâb olunan ictimâî, hatta ahlaki cinayetlere nazar edelim... Bu ihmal ve (...?) cinayetlerin müsebebi olarak maziyi, mazinin eserlerini görmeyecek miyiz? Hata ve kusurların amili tedavisiz bırakılmakla müzminleşen muharrib tesirlerini arttıran ictimâî hastalıklar olduğunu anlamayacak mıyız? Sağlam fikir, sağlam vücutta bulunabilir. hakikati şahıslar için olduğu kadar cem'iyetler içinde bir düstâr ittihazına şayandır. Alfl bir Adem nasıl salim bir fikirden mahrum ise hasta bir cem'iyette istikbali hakkında esaslı bir fikre mâlik olamaz. Demek oluyor ki imhası kat'î bir cevap tahtında olan bir çok eksiklikler, müzmin hastalıklar bulunmakla beraber bu eksikliklerin, hastalıkların tahrip ettiği ictimâî vücutta tekâmülünü takip edebilecek bir mefkûrede bulunamaz. O halde en evvel yapılacak hücum eskilerin, mariz bir cemiyet vücuda getirenlerin mefkûreleri üzerine olacaktır. Tabîdir ki, nafi' ve muzır mazinin bütün yadigarlarına sıkı sıkıya merbut kalmak isteyerek pek muhafazakâr olan bir cem'iyetin yine muhafazakâr olan içtimaî ve vicdanından doğan sakat mefkûreler hücumu dûçar olurken diğer (...?), diğer müzmin hastalıklarda unutulmayacak, onlar da didiklenecektir. Onların da yok edilmesine çalışılacaktır. İntizamsızlık, atalet ve meskenet, kayıtsızlık, sebatsızlık

SAYFA-9

azımsızlık, ihmalkarlık... İşte size benliğimizi giyip bitiren, tedennimizi mûcib olan bir maraz silsilesi! Bunları kim himaye etmek ister, bunların ırkımızı tahripde devam

edip gitmesine kim razı olabilir? İşte eskiliklerin mefkûreleriyle beraber yeni hayatçıların hücum edecekleri noktalar! Daha var, hem de pek çok var. Fakat misal olarak bu kadarının ta'dadı kifayet eder.

Şimdi ikinci vazifeye gelelim: Yukarıda demiştik ki yeni hayatçıların yapacakları ikinci işi de uyanmaya başlayan teceddüd ictimâî vicdanın yeni mefkûresini istihcadır. Buna muvaffak olabilmek için de içtimaiyyatın muavenetten istifade edilecek, içtimâiyâtın rehberliğine ihtiyaç gösterilecektir. Zaten birinci vazife ifa ederken, ikinci vazifede kısmen eda edilmiş olur. Bununla beraber amik tedkîkata lüzum bulunduğu da aşıkardır. Bir ferd, isterse dahi olsun, sırf kendi fikrinin telkinlerine ictimâî bir kitleye, bir ırka mefkûre ta'yin edemez. Şimdiye kadar söylediklerimizden de anlaşılacağını zannettiğimiz vecihle mefkûre intikal edebilmek için ferde, ferdlere değil cem'iyete, onun vicdanına bırakılacak, oradan doğan amillerin mahsulesine dikkat eyleyecektir. İctimâiyâtın olan ihtiyaçta buradan neş'et ediyor.

Yeni hayatçılar görüyorlar ki malul olan dünkü içtimai uzviyyetin vicdanında terakki ve tekamülü, tekemmül gafil olabilecek bir mefkûre yoktur. Bu (...?), fakat onlara ırkımızın, cem'iyetimizin

SAYFA-10

mefkûresini ta'yîn cesaretini kat'îyyen vermiyor. Onlar, böyle bir cesaretin kendilerine isal edeceği yolun hatalı ve dikenli olduğunu taktir ediyor, mefkûreyi, ideolojik, değil ilmi bir surette istihrac luzumunu tasdik ediyorlar. Kısa bir tabir ile söylemek lazım gelirse: mefkûreyi ibda' etmeyecek, keşfe çalışacağız, deriz.

“Yeni Hayatçıların” mesleğini, bir dereceye kadar izah eden şu satırlar, yeni hayatı yanlış anlayan, yanlış telakki eden, bunun bizi maziye sürükleyeceğini zan eyleyenleri de bir cevap olabilir itikatındayız.

“Yeni Hayat”ın iki noktada icmâle çalışacağımız esaslı şartlar arasında bizi terakkiden alıkoyacak nasıl bir mahiyet görülebilir. Eskiliğe hücum maziye merbut kalmak demek midir? Eski mefkûreleri muhafaza etmek, veyahud büsbütün mefkûresiz kalmak tekamülü teminine kafi' add olunabilir mi? Şu iki suallik ikisine birden iki cevap vermekte tereddüd caiz olamayacağı tabî'dir. O halde müceddid kuvvetlerin muntazam bir suretle veya bir gayeye tevcihen sarf edilmesi neticesini hasıl ederek ırkımızın benliğini meydana çıkaracak , içtimai heyetimizi bir çok kayıtlardan, hastalıklardan kurtaracak olan “Yeni Hayat” cereyanında hiç bir irticai

(...?) olunamaz.

Nazarlarını istikbâlde tevcihe etmiş olan yeni hayatçılar maksatlarını layıkıyla anlatıncaya kadar azimlerini kesr etmeyecek, eskiliğe

SAYFA-11

hücum, yeni mefkûreyi keşf için çalışmaktan bir an hali kalmayacak, yağacak itirazlarda kendilerinin azimlerini bir kat daha teşdid ve teşbiden başka bir şey yapamayacaktır.

Tahrir Heyeti

SAYFA-12

Mezahib-i İctimaiye

1-Sosyalizm ve sermaye usûl idaresi. Boyof ve Babavizm?? 19. asırda tarih mezahibi içtimaiyyenin edvâr salisesi.

2--Frnsız mektepleri. _ Mihanikiye....Sen Simon mezhebi ... Fue (Alfred Fouillée) ve Furyerizm?? Kaye ve İkaryenler?.- Perudon? anarşi. _ teavvün. mesleği _Ogüst Komt ve usul ve müsbete

3- Hareket-i İhtilaliye Devri... Bil naki' Loiblon? ve devlet sosyalizmi. 1848 milli imalathaneleri. _ Alman sosyalizmi._ Rudberbus? ve Lasal? Karl Marks. _ Mezahib-i İştirakiyye amelenin ictimâî beynel milliyesi(1764-1784)

4- Hal hazır sosyalizmi. _ Alman amele sosyalist mezahib-i İngiltere: Tard ünivanlar? Fabiyenler? Amerika heyet-i müttehidesi: Sa'y müdafaaları Les Chevaliers du Travail_ Yeni Zellanda da iştirakiyye tatbikatı

5- Serbest fen iktisad

6- Amele Kavanin mevzu'usu_. Hasais umumiyesi._ hafıza iksahen? İctimâî _ Tekâmül ictimâî

Sosyolizm ve Usûl Sermaye

Cem'iyet-i hazıranın hudut-u umumiyyesini çizirken on dokuzuncu

SAYFA- 13

asır arasında mes'ele ictimâîyyenin kesb ettiği ehemmiyet ittisa' intişamı tettebbu' ve tahll şüphesiz ki lazımdır. Mesele-i içtimaiyye eğer bütün sınıf ictimâîyyenin refah hallerinin ikmali ise denebilir ki bu mes'ele dünya kadar eskidir. Sermayeyi idare veya idarede daha adilane bir tevî' temin etmek için yapılması lazım gelen ihtilalat ve

ıslahatın mütaalasından ibaret ve sermayenin bütün menafiyle beraber bir (...?) mümtazanın ellerinde tamerkuz? ederek avâm nas üzerinde bir alt ta'zîb ve taziyih olmasına mani' olmaktır. Daha pek kadimede Eflatun'un felsefesinde mühhem ve gayr-ı muayyen bazı efkar-ı ictimâiyye vardı.

Hükümet-i kadime-i Yunaniye'nin son zamanlarında Agis ve Kaleiman? namındaki krallar umum teb'a arasında haber ile taksim emval icra etmişlerdi. ve maddi, sermaye-i umumiye büyükler tarafından gasb olduğu ve Latifundialer Latfunda küçük sermayeye tamamıyla (...?) ettiği zaman Yunanlılar arazi kanunu kabul ve tasdik için uğraşıyorlardı.

Her iki teşebbüste adem muvaffakiyetiyle nihayet bulmuş, aristokrasinin zorbaları altında mağlup olmuşlardır.

Meseleyi ictimaiyye, edvâr tarihiyenin bir nişanesi? bir hususidir ki esbab ve sevaik müteadde icabıyla azim servetler teşekkül eder. Roma'da tüccar-ı sefid havzasının tahtı fatihlere kilitli servetler temin etmiş ve daima büyük bir hırs (...?) ilha eylemiştir

On dokuzuncu asırda ticaret ve san'at umumiyenin ittisa' azimi hürriyet-i siyasiye sayesinde fikir fennin her gün daha cüretleşen

SAYFA-14

tesbitiyle daha narin bir mevki'e? giren ticaret ve san'at-ı umumiye'nin ittisa' azimi ona müşabe bir mevkî' tevlîd ve icad eyledi.

Fen iktisad on sekizinci asırda doğdu ve onun ilk mübaşirler ve vekilleri denebilir ki asır sonraki sosyalistlerin de mübaşirleri oldular. Adam İsmet, bütün servetleri sa'ydan tevellüd ettiğini ve mahsulat-ı araziye bir kıymet atasına mücerred sa'y sebep olduğunu birer formül şeklinde ortaya attığı zaman tenbel yaşayanların servetlerine karşı sosyalizm nazariye cereyanına evvelce birer delil vermiş oluyordu ki fi-el hakkike Karl Marks'da onu kendi lehine isti'mâlde ihmal ve tehir göstermemişti. Fransa'da Turgo?, esnaf loncalarını lağv ederek umumun say'e hakkı olduğu nazariyesinin tabiat-ı beşerden gayr-ı münfek? bulunduğu ilan edildiği zaman bilmeksizin 1848 ihtilalinin vetoi Filib zamanındaki amele ihtilalatının esasatını hazırlamış ve ihbar eylemiş oluyordu.

1789'da hukuk beşer ilannamesi, 17'inci maddesinde mülkün mukaddes ve gayr-ı kabil taarruz ve ibtal bir hak olduğunu beyan eylememişti. Bunun üzerine bazı fikirlerde, bu müsâvât umumiyye mezhebi netice-i tabi'yesi olarak umumun

sermayeye hissedar olmak hakkı olduğu zanını uyanmıştı. Şu sebeple ki hatta demokrat (hükümet avâm) bir usul idarede fikre zenginlerden daha az serbesttir. Çünkü rızık yevmiyelerini kazanmak ihtiyacıyla hürriyetlerinden büyük veya küçük bir kısmını kurban etmeleri lazımdır.

Pinso? 1780'de "sermaye ve sirkat üzerine" namıyla bir eser yazıyor , 1892'de Berobusnettiyen? <<zenginlerin artıkları

SAYFA-15

ihtiyacatını teşkil ve tehvin için ellerinden alınmalıdır." diyordu.

Hatta ihtilal meclisleri kendileri sermayeye taarruzda bulundular. Menfaat ame' için Konstito Ant? meclisi kilise emvâlini müsâder etti. Konvansiyon? meclisi, hed izamı'? kanunu ile, erzak ve mekulatın? fiyatını öyle bir surette tayin ettiği müstahsiller zarar ile satmaya mecbur oldular.Yine Konvansiyon? meclisi, Selamet-i umumiyye menfaatine olarak, müdafaa-i milliye için lazım gelen eşya ve insanları celb ve isti'mal etti. Jakobinizm? ferdin umum hukuku hükümetin menfaatine kurban etti.Senet Jevreset? efrâddaki servetin hed ilgayesini? 2500 lira olarak tehdid etti. Buranın fikrinde servetlerin en hakiki bir surette müsâvatı olduğu gibi faziletkâr bir cem'iyetin de en lüzumlu bir şartıdır. Temirud? ihtilâlî, bu ilk müsâvât temayişlerine çabuk hinam verdi.

Boyof ve Tabovizm?

Müsâvât-ı içtimaiyye mezhebinin en cüretkar ve azi "Digrekotvar?" idare-i hükümeti sırasında ortaya atılan ve arkadaşları Silven ? Mareşal ve bu Anotini ? ile beraber hal hazır sosyalizminin ban-i hakikesi bulunan Kayyus Arakus Boyof? oldu.

Mabe'd Var

Rasim Haşmet

SAYFA-16

İctimâiyyâta Tard''ın ? Mesleği

Evvelki makalelerimizde de söylediğimiz vecihle ictimâiyyât henüz pek yeni bir ilim olduğu için, bugün henüz müstekir ve sabit kanunlara, metodlara malik değildir. Hatta muhtelif müellifler ictimâiyyâtı muhtelif suretlerle anlaşımlar, ve her biri ictimâî tedkîklere kendilerine göre bir cereyan vermeye çalışmışlardır. Her ilmin tesisi ibtidasında olduğu gibi ictimâiyyâtın böyle muhtelif telakkiler ve muhtelif cereyanlar arasında kalması tabîdir ki. Şu kadar ki bu telakkiler uzun müddet bir

birine yabancı kalmaları mümkün değildir. Nitekim evvelce de söylediğimiz vecihle Durkheim (Durkayım) ile Tard uzun müddet çarpıştıktan, münakaşelerde bulunduktan sonra Durkheim (Durkayım), metodunun ve kendi telakkisinin daha doğru bulunduğunu ispat etmiş, ve cereyanı az çok doğru bir muhabaraya sevk eylemiştir.

Fakat madem ki ictimâiyât bu gün henüz kat'î bir metoda, kat'î bir usûle, ve kat'î bir "Domain" e mâlik değildir. O halde vuku' bulacak tedkiklerimizde yalnız bir müellifin fikirlerini, vaz' ettiği metodları nazar-ı dikkate almak pek salim bir hareket hatta olmamak icab eder. Bu gün Durkheim (Durkayım) ictimâiyeye vaz' ettiği metod, ve çizdiği tedkikat hudud-u umum tarafından kabüle mazhar olabilir. Fakat bu, onun bu nazariyelerinin doğru olmasını icap etmez. En doğru bir fikir elde edebilmek, ve en salim bir karar i'tâ' eyleyebilmek için fikirlerimizce diğer müelliflerin de ne söylediklerini nasıl düşündüklerini, ictimâiyâtı ne suretle anladıklarını tedkik eylemek, ve sonra bu muhtelif

SAYFA-17

telakkiler ve usuller arasında en salini intihâb eylemek icab eder. İhtimal fikirlerimizde aldanıyoruz. Fakat biz Tard'ında ? ictimâiyât müessesesinde az çok birer hakikat söylediklerine kani' bulunduğumuz için yalnız Durkheim(Durkayım) ile iktifa' etmek istemiyoruz. İşte bunun içindir ki kar'ilerimizi bütün cereyanlardan haberdar etmek ve muhtelif meslekler arasında bir mukayese ve tenkîd yaparak hakikati birlikte taharrî eylemek istiyoruz. O halde Tard'ın? ictimâiyât hakkında ne düşündüğünü de muhtasiren söylemek faydadan hali olmayacaktır. Durkheim (Durkayım) ictimâiyâtı ne surette anladığını izah ederken Tardı'n?, taklide, pek ziyade ehemmiyet verdiğini söylemiştik.

Fil vaki' Tard? İctimâî hadiselerin taklitten tevellüd ettiğini esas olarak iddia ediyorsa da bu taklid kanununa vasıl olmadan evvel ne gibi mütaalalarda bulunduğunu anlamak icab eder.

Tard, ictimâiyâtın da diğer ilimler gibi ictimâî hadiseleri, yalnız (Pepetition tekrar_ tenakis, Opposition , Adaptation: temsil) kanunlarıyla izah etmek vazifesiyle mükellef bulunduğunu iddia ediyor. Çünkü Tard'a? göre bil cümle hadiselerde olduğu gibi ictimâî hadiselerde şu üç kanunun tesiri altında cereyan ediyorlar. Hiç bir hadise yoktur ki bu üç kanunun tesirlerinden azade kalabilin. Zaten Tard'a? göre bütün ilimler, tedkikleri dairesi dahilinde bulunan hadiseleri bu üç kanun dahilinde

tedkîk etmekle meşguldürler.

Şimdi bu üç kanun hakkında biraz daha izahat verelim. Repeption Tekrar. İnsanların ilk defa nazar-ı dikkatlerini

SAYFA-18

celeb eden şey, hadiselerin irâe ettikleri mükerrir safhalardır. Bilfarz ilk evvel insanlar her gün güneşin aynı cihetten doğarak aynı cihette garup ettiğini müşahede ettiler. ve bu her günkü tekrar onlarda bu hadisenin bir kanun hakkında hareket ettiği zann-ı tevlid etti. Sonra Kameri farza bir sıra bulunduğunu müşahede ettiler. Onun da mükerriren aynı şekilde sıra yine insanlara bu hadisenin de bir kanuna tabi' bulunduğunu fikrini verdi. Mevsimlerin tebeddülü, her ferdin sebillikten itibaren ihtiyarlığa doğru bir terakki gösterdiği tekrar ede ede bütün bu hadiselerin bir takım kanunlar tahtında tekrar ettiği fikri hasıl oldu. ve bu suretle hadiseler ibtidâ'î ve sabtî bir takım kanunlara rabt edildi. Her ilm terakki ettikçe bu sathî ve zahirî tekrarlar yerine hakiki tekrarlar anlaşılmaya, ve kanunlar daha doğru bir şekilde irâe edilmeye başladı.

İctimâî hadiselerde böyle, onlarda tekrarlar ile bir takım kanunlara tabi' bulduklarını gösterdiler. Fakat tabiî evvelleri irâe edilen kanunlar ibtidâ'î ve sathî olmaktan kurtulmamıştı. İşte bugün ictimâiyyâtın vazifesi bu sathi ve zahirî tekrarlar yerine hakiki tekrarlar bulmak ve onların tabi' buldukları hakiki kanunları keşf eylemektir.

İçtimai hayatta “tarz-Manier” ler birer tekrardan ibarettir. Bilfarz (yemek tarzı, gezme tarzı) vesaire... bunlar, irsî bir surette ecdadımızın hareketlerini tekrar etmek suretiyle bize kadar gelmiş veyahud küçükten etrafımızda gördüklerimizin

SAYFA-19

hareketlerini taklitten tevellüd etmiştir. Bir çocuğun juicomsciemt bir halde yaptığı hareketler ecdadından irsen, yani tekrar ederek intikâl eden hadiselerdir.

Sonra daha küçük yaştan itibaren etrafımızda gördüklerimizin hareketlerini taklid, yani tekrar ederiz. Bu suretle ferdlerde husule gelen (hareket tarzları mamieis D'agirs Les muhitte gördüklerimizi tekrar suretiyle iktisâb edilmişlerdir. Ben Türkiye de bulunmaya idim Tabiî evela Türkçeyi öğrenmeyecek, Türkçesiyle mütehasıs olmayacaktır. Bana bu suretle hissetmeyi, bu suretle düşünmeyi bu suretle söylemeyi öğreten muhitimdir, daha doğrusu ben hareketlerimi muhitimi taklid ile iktisâb ettim.

Ferdlerin hiç bir hareketleri yoktur ki muhitinde gördüklerini taklid ile hasıl olmuş bulunmsın, o halde ferdlerin bütün hareketlerini bir tekrardan ibaret kalıyor, İşte içtimaiyyat bu tekrar eden hadiseleri tedkik edecek, ve tekrarın tevliid edeceği hususiyetleri nazar-ı dikkate alacaktır.

Opposition Tezat. _ insanların ikinci derece nazar-ı dikkatlerini celb eden şey, hadiselerin arz ettikleri yekdîgerlerine müttezad manzara ve safhlar olmuştur. Bilfarz gece ile gündüz, yaz ile kış, gençlik ile ihtiyarlık, hayvanlarla taşlar, sıhhat ile maraz onlar için yekdîgerlerine zad birer hadise gibi görünmüş ve bunun da ayrı bir kanun tahtın da hasıl olduğu zann-ı hasıl olmuştur. Şüphesiz hadiselerde bir tezat vardır. Fakat ibtida'ları

SAYFA-20

keşfedilen tezadlar zahiri ve sathî idi. İlmlerin terakkisiyle hadiselerinde yekkdîgerlerine hakikaten zıd olan safhaları keşf edilmiş, ve tezâdd kanununun hakiki şekilleri anlaşılmıştır.

İctimâî hadiselerinde, diğer hadisat gibi yekdîgerlerine zıd muhtelif safhaları vardır. İşte içtimaiyyatın bir diğer vazifesi de hadiselerin idare eden ve tezâdd kanunlarının hakiki suretlerini keşf ve taharri eylemektedir.

İctimâî hadiselerde Oqqosiion bir kaç suretiyle olbailir. Evela her ferd muhitinden gödüklerini taklid ile beraber Annovation suretiyle yeni bir takım fikir ve harekette bulunabilir.Çünkü muhiti taklid ile beraber insanlara icad fikri de vardır. İşte bu ferd tarafından icad edilen bir şeyin diğer kimseler tarafından taklid edilir ve bu fikir ve fiilin diğer kimseler tarafından tekrar ve taklid edilmesi, onun daha ziyade kuvvetlenmesini intac eder. Fakat aynı zamanda diğer bir ferdde aynı keşf ve icadda bulunabilir. İşte (Opyozisyon? Opqosion) burada başlar. Bu iki fikir ve icradın çarpışması, mücadeleleri muhalefeti teşkil eder.Bu muhalefet, muhtelif şekillerde tezahür eder.

Fırka mücadeleleri, din mücahîdeleri, fikir kavgaları, vatan muharebeleri gibi... Bu mücadele ve mücahîdelerden sonra tabîi iki fikirden biri galip gelecek ve diğerinin kuvvetini tenakıs ederek daha sur'atle intişâr edilecektir.

SAYFA-21

Yahud bir ferдин keşf ve icad ettiği bir hadise o güne kadar tatbik edilen hadise çarpışmaya mecbur olacaktır. ve bugün müşahede ettiğimiz (oppozisyon) lerin en mühimleri de bu şekilde tezâhür eden çarpışmalardır. Feminizm, Sosyalizm, Anarşizm... vesaire mücadeleleri gibi.

Bütün ictimâî hadiseler mutlaka bir devirden geçmiştir. İşte ictimâîyyâtın vazifesi ictimâî hadiselerin uğradıklarını bu (muhalafet) lerin hakikatlerini o öğrenmek ve bunları idare eden kanunları keşf eylemektir.

adaptation Temsil_ Tekrar ve taklid suretiyle hadiselerin intişâr ve taammüm? edildiğini gördük. Saniyen iki hadise yekdigerine intişâr bulunduğundan dolayı uzun müddet çarpıştıktan sonra bunlardan birinin galebe çalarak intişâr edeceğini söylemiştik. Şimdi bu iki safhadan geçen her hadise üçüncü bir safhaya dahil olur. O da (Adaptasyon)dur. Yani her hadise, taklid ve tekrar suretiyle intiaşâr ettikten sonra bir ictimâî heyete şâmil olacak kadar bir umumiyet iktisâb eder. O vakit şüphesiz o hadise o ictimâî heyetin tabi' bulunduğu şerait ile itilaf ve imtizâc eder. Çünkü aksi takdirde yaşayamaz. İşte bir ictimâî heyetin hadiseleri kendi ihtiyaçları ile te'lif ve tevfiik eylemeleri, o hadisenin o ictimâî heyetin (adaptasa) olması demektir.(Adapte) edildikten sonra ise artık büyük bir nüfuz ve kuvvet iktisâb eder. O ictimâî heyete has bir nahiyete ahz eyler.

SAYFA-22

İşte ictimâî hadiseler bu üç safhadan geçerken sonra der ki bir kuvvet iktisâb edebilir.

Buraya kadar verilen muhtasır izahat Tard hakkında bir fikir verebilecek bir kudreti haizde. Bu sebeple fazla bir şey söyleyemeyeceğiz. Çünkü zaten makale kafi derecede uzun oldu. Gelecek hafta, Tard, Durkheim (Durkayım), ve oksoveylin? telakki suretlerini yan yana getirerek bir mukayese yapacağız ve bu üç muhterem zatın hangi noktalarda itilaf edebileceklerini arayacağız. Gayet bil- tarafına vaki' olacak bu tedkik ve tenkîdimiz neticesinde hakikatin hangi tarafta bulunduğunu keşfe çalışacağız.

SAYFA-23**Kadının Dimağı Tekâmüllerde Ameliyeti****2**

Bu makalemde hayatın en büyük ameli olan tefdide, ve bunun tesiriyle müteakabil bir tekavvüne ne mazhar bulunan fizyoloji ve psikolojide, beşerriyetin bütün mevcudiyetlerine nazaren kadının ifa ettiği muhtelif vazifeleri tettebbu' ile tekâmüllerin en esaslı müessirlerin ta'yîn ve tefrike uğraşacağı:

“Hayat tagaddîden ibarettir.” Nüşhalarda husule gelen ihtiraktan bir iktidardır. “enerjetik” ın en esaslı ve umumî kanunu budur; ve hayatı şimdilik bunun kadar izah edebilecek hiç bir nazariye mevcut değildir. İnsanın vücudunda hayati, bu “(...?)” iktidarı tekvîn eden âmil “kan”dır. Nüşhaların tekevvün ve teşekkül tenemmüv temadiyesi hep bunun sayesinde husule gelir. demek oluyor ki " tagaddî kanunu" kanunuyla nüşhaların gerek tekevvün gerek tenemmüvüne aid fizyolojik mevcudiyetler, vazifeler kemalen kan ile vaki' olurlar. Uzuviyetin şahsiyet ve zatiyetini temin idâme eden kan olduğu gibi, irsiyetin istihale ve tekâmülünü, intikalini idare eyleyende kandır. onun muhtelif mevcudiyetlere aid “tekâmül humulesi “dir. Çünkü hayatın hiç bir mevcudiyeti yoktur ki kandan, onun tesirlerinden ibaret bulunmasın. Madem ki hayat bir iktidardır. İktidarda madem ki bir ihtiraktan, bir harareten mütevelliddir. ve uzuviyetin haliti” nde

SAYFA-24

ise bunu ancak “tâgaddi temin ediyor, tâgaddiyi kan ifa ve icra ediyor. O halde “kan hayatın her şeyidir.” demek ki uzviyyette “mevcudiyet hararet hareket” düsturunun âmili kanundur.

Şimdi bu tabîî kanunları hayatın tenâsül mevcudiyetine, vazifesine tadbik edelim: Beyzane telakkinden itibaren rejimin? ceninin tekevvün ve tenemmüv için icap eden tâgaddi kadının kanıyla icra temin eder. Embriliyojide malum olduğu üzere çocuk validesinin kanıyla beslenir; bu kan , kadının nescleriyle kimyevi, hükmü ve hayatı mübadeleler icra ederek bunları tagaddîye eylemiş bir halde çocuğun uzuviyetine girer, yani validenin uzviyyetinin maddi ve hayati bütün mevcudiyetlerinin yekûnü sıfatıyla ve onların bütün nesclere aid uzvî, vasıl, irsî ve kesbî mâlikiyetlerinin hâmili olarak cenini gıdalandırır. Binaenaleyh, madden ve tabiaten kadın ve çocuk uzuviyyetinin muhtelif mevcudiyetleri yekdîgerleriyle münasebet irtibatla bulunduktan ma'ada biri birini tekvîn ve tekmîl ederler. Çünkü

tabat ve hakikatte asıl ve esasta sonraki ferd, evvelkisinden madden ve manen mütakamildir. Bit-tabi bu bir çok amillerin tesirleri tahtında olarak gayet cüz'idir.. Bu hal, tekamüllük tedrici kanununa teb'an tabiyyatını temin eder. Bu tekamüllük olamması kat'iyen marzîdirler. Bundan her nesicin zatiyyeti ile beraber atovizm ve heroditesinde dahildir. Yani kan çocuğun nesiclerini, validesinin nesiclerini maddi ve ruhi bütün malikiyetleriyle alude olmuş, hususiyet kazanmış, mütegayyir ve (...?) olmuş, onun isti'dâd ve kabiliyetleri derecesinde tekâmül etmiş, tabiat veya marzîyyeti haiz bir surette teşkîl, tenmiye ve tagaddîye eder. O halde kan beşerriyette, diğer nesiclerin olduğu gibi asbi nesiclerinde maddi.

SAYFA-25

Bu manevî ve bedi' ve dimağı bütün tekâmüllerinin en büyük "intikâl ve istihâle vesati"dır. Hülâsa, Atavizm ve Herodite'nin nakli de kandır. Esasen bir adamın kanı diğerine şırınga edilirse bu adamın irsiyyetleri tagyîrlere dûçar olacağı fizyolojice müsbettir. Halbuki, beşer ferdlerinin yekdîgerleriyle madden ve tabiaten , kimyevî, hükmü fizyolojik haletlerde münasebet ve (...?) , irtibat ve mübadele bulunmaları ancak reşim ve cenin halinde vâki'dir.. Bu sebeple, beşerriyyetin mâlikiyetlerini nesilden nesile mütakamilen istihâle ettiren valide kanıdır.. Kadının beyzânın Atovizm ve Herodite'de , uzviyyetin tekevün ve tenemmüvüнден büyük amil olmasının sırrı buradadır. Beyzâ, validenin kanıyla her zaman (...?) Tagaddî ederek hayatını temin edildiği için taazzuvda hakimiyet ve müdürîyeti haizdir.. beyzânın istihâlelerinden tahassül eden cenin ile kadının uzviyyetleri , hükmü ve meyhanegi kanunlar tahtında (...?) ve fizyolojik hadiseler sayesinde ihtirakı ve gıdai bir halde enerjik olarak kan vasıtasıyla mübadelelerde bulduklarından birinden diğerine maddi ve manevî , uzvî ve kesbi tabiyyâtlar, marzîyatlar. İsti'dâdlar , kabiliyetler , vazifeler intikâl eder. Her uzviyyette (...?) Ve mütakabil nesicler yek-dîgeriyle son derece sıkı bir münasebette buldukları gibi (...?) ve (...?) Birbirleriyle irtibatları vardır. Binaenaleyh gerek muhtelif ve hususi ve gerek müttehid ve umumi atovizm ve Herodite bu suretle müntakil ve mütemadi olur.. Psikolojide, fizyolojiden mütevellid olduğu için, "kimyevi – hükmü"hadiselerden mübadelerden hayatîyetin ruhi ve ahlaki, his ve fikri nevveleri, mevcudiyetleri de

SAYFA-26

kan vasıtasıyla intikâl eyler... Demek oluyo ki dimağın maddi ve manevi bütün mevcudiyetleri, tek3amülleri, kanın vazifeleri, esas üzerinde beyza vasıtasıyla cenine geçer...Hayatın hiç bir mevcudiyeti tagaddisiz, ihtirâksız, iktidarsız temin ve id3ame edilemediği için, bütün bu ihtiyaçları da kan tatmin eylediği için, müttehid ve mütekabil tagaddîye müşterek ve umumi bir halde ancak validenin kanı ifa ve icra ederek çocuğun kanını kadının bütün nesîclerine aid mevcudiyetlerin, vazifelerin, iktidarların, kabiliyetlerin , ihtiyaçların hamûlesi olarak kendisinin bir şubesi halinde teşkil ettiği için beşer nesillerin, (...?) “vasıl hattî” valide, kadın kanıdır... Adeta çocuk, kanın müşterek tagaddisiyle validesinin maddi ve manevi her mevcudiyetinin “hülâsa”sıdır. Binaenaleyh kadın bu vazife ve malikiyetiyle, beşerin hayâtıyyetinin, tagaddi, ihtirak , iktidar gibi bilzât kendisini hasıl eden hadiselerde hakimiyeti haizdir; insaniyette, “mevcudiyet-hararet?- hareket” düstûrlarının kanununun mevlidi ve cereyan mahallidir. Bütün beşeriyet ilk kanını validesinin kanından alır, öyle ki her ferdin kanı, ana kanının bir şubesi, bir koludur. Çocukların kanları behr? şubeleri, kolları gibi anadan mensub olur. O halde ana kanıyla çocuk kanı kimyevi terkibçe, hükmü ve miyhaneki? kanmlarca, fizyolojik ve enerjik mevcudiyetler, kabiliyetlerce, zatiyyet ve (...?) hemen bir birinin aynıdır. Bunun içindir ki “cihana ölümler hakimdir.” demek, fizyolojice müteselsil, merbut müstehal? “analar kanı” hakimdir, demektir.

SAYFA-27

Beyzanın “temsil kabiliyeti”ni, “müdafaa kudreti”ni vücuda getiren, bu “(...?) (...?)” iktidarları tagaddi ile temin eyleyen validenin kanı olduğu cihetiyle, maddi ve dimağı tekamüllerin hakiki bir sürette istihale ve intikal için her şeyden evel kadın kanının tabîyyatları temin edilerek mürezziyetlerinden? kurtarılması icab eder. Bu kan zatı ve ırsî, ne kadar tabî olursa o derece “enerjik” bulunacağından şahsi ve intikali bütün tabîyyatları o kadar temsil ve mürezziyetlere de? o derece müdafaa edebilir. Bu halde beşeriyette umumi tekamüllerde bunlarla mütenâsiben ser’i ve hakiki, vücuda gelir. Cenin, kadının hayatı maddesinin beyzânın istihâlelerinden tekevvün ettiği ve yine kadının kanıyla tagaddî eyleyerek hayatıyyetini ve bunun maddi ve manevi bütün mevcudiyetlerini hasıl ve temin ettiği için uzuvviyetin teşekkül ve tenemmüzünde? kadın bir “müzai? Hakimiyyet”e mâliktir. Çünkü (...?) olan şey, (...?) kendisinde olduğu gibi istihale ettiren, iktidar. hayat veren madde de

yine kendisindedir. Beyzânın mütevalî ve müteselsil tekamülleri, kadının uzviyyetinin, nesiclerinin “mevcudiyetle humûlesi” halinde bulunan kanıyla mahlut ve alude olarak vuku'a gelir. Binaenaleyh ademiyetle maddi ve dimağı nakl eden valide kanı olduğu gibi, kendisine nakl edilen de “Beyzâ” yani kadının hayatı maddesidir. Kadında bu vazifenin hakimiyet ve azimeti, hemen inhisara yakındır. O derecede ki pederin hayatı madde, Beyzânın “megaddi kan”ının tabiiyyatıyla mütenasib olan “temsil kabiliyetini”, “müdafaa kaderini” derecesinde, kendi validesinden aldığı zati ve ırsi mevcudiyetleri “inşası ameliyyet”

SAYFA-28

Vazifesinin icabı kadar cenine tevdi eder. İşte bu hal ve vazifede kadının “bil vasıta” hâkimiyetinden başka bir şey değildir. Aynı zamanda havinin beyzâyâ (...?) aid bir “tenemmüv cereyan” vermeside kanda, validenin asbi cümlesinden murud unsurlardan müteessirdir. Bu (...?) (...?) ve (...?) Uzviyyette bir tarzı, bir cereyandır. Tabîatta “ (...?)” Ler arasında vukû gelen daimi devrin, beşeriyyette bir merkez ve muhrik etrafında hareket ve tekâmül eden bir şubesi, hayatı bir cüz'ü'dür. Cemâdîyyetten uzviyyetine tekâmül edilen maddelerin avdet ve recaatı?? gibi, kadından neş'et eden her şeyde yine bilvâsita kadına gelir, intikal eder, cemâdî maddelerin, kimyası ve hükmü hallerde hayatiyetin her mevcudiyetinde tabîi ve maddi hakimiyetini muhafaza etmesi gibi, kadında beşeriyyetin bediyyi, ve dimağı, uzvî ve ırsi her hâlâtında, varlığında hakimiyet ve müdüriyyetin, maddi ve hayati kanunlarıyla temin ve idâme eyler. Hayatiyetin en mütekamil mevcudiyeti olan ruhiyatta bile cemadiyyette” kimyevi hükmü” kanunları fizyolojik ve enerjik hadiseleri hâkim bulunduğu gibi beşeriyyetin her mevcudiyetinde de kendi kanı ve beyzası vasıtasıyla “kadınlık nev'esi” vardır; ve kadın varlıklarıyla insanıyetin bütün malikiyetlerinde, halatlarında hükümet ve idaresini icra eder denilebilir ki âdemiyyet, maddi ve manevi zati ve ırsi, medeni ve insanı, bedâyi' ve dimağı her şeyinde istihâle ve tekâmül eden “kadınlık “dır. Tıbkı umumi tabiat gibi beşeriyyette de bundan (...?) eden hususi ve insanı tabîat bu hal ve surette tecellü ederek müşterek ve umumi mevcudiyete –tabîat- irtibatını muhafaza eyliyor. Çünkü tabîat

SAYFA-29

her şeyde , kendine bir “vasıl hattı” temin eder. Beşeriyeti idare eden kanunlar, vazifeler kabiliyetler en ziyade üzerinde cereyan eyler. Bu suretle maddiyet ve tabiatın ademisinde? ??En büyük (vasıl hattı) kadın olur.Uzviyyetlerin her nev’inde bu vazife ve mevcudiyetin “mensiyat” da olduğu malumdur (...?) Hayvanların (...?) ve ali bütün cinslerinde yaşayan ve yaşatan hep o olduğu is bata muhtaç değildir. Buna en büyük , kat’iyyet , utuviyetlerin tabiat ve maddiyatı en ziyade karib olan (...?) (...?) cins ve tabakalarında “mezkurîyet kat ’iyen bulunamayıp yalnız (mensiyat) hayati vazifeleri ifade ederek maddi ve manevi bütün mevcudiyetlerdeki temin etmesi hakikidir. Bu uzviyetlerdeki tenasül ve tekessürün istihale ve tekamülün vuku suretleri münhasırın “mensiyat” üzerinde cereyan eder (...?) Ve müterakki tabakalara çıkılınca tekamülün gayet ziyade olan (...?) ve azmi yeti bu vazifeyi yine meviyat hakimiyeti tahtında nisbi ve bil vasıl olmak üzere inkisâm ve (...?) icap etmiştir. Bununla beraber hükümet ve idare halatı, vazifesikatiyen tebeddül ve tahavvül etmemiştir. Tabîyyât halinde olmak şartıyla.

İşte bu maddi ve tabîî, uzvî ve hayati hakikatler ispat eder ki kadın beşeriyetle her cihetle hakimiyetten her cihetle hakimiyet ve müdürîyyeti hâizdir.

Muhitle uzviyetin yekdîgerlerine tevafuk vukû gelir. Yani muhit dahilindeki uzviyetlere onların vazife ve ihtiyaçları, mevcudiyet ve kabiliyetleri ile mütenasip olarak tesirler icra eder. Aynı muhit dahilinde muhtelif uzviyetlerin mevcudiyet ve hayatları başka türlü izah edilemez. Her uzviyet kendi varlıklarına göre muhitle tevafuk

SAYFA-30

eder. Muhitin her tesirini temsil siz, müdafaasız kabul edilemez. Zira, bu halde umumi mevcudiyet olan muhitlerden ma-ada bir mevcudiyetin tekevvünü kabil olamaz. İnsaniyette bu tabîî kanunun icaplarıyla başlayabilir. Bunun için beşerde kendi varlıklarıyla mütenasip olarak muhite tevafuk edilmelidir, yoksa mazinin medeniyet ve cem’iyyetleri gibi, hiçbir zaman inkırazından kurtulamaz. Dimağı tekâmüllerin tabîî ve hakiki ,ciddi ve müteallik tekessür ve tezayüdüyle bu hakikatin tecellisi ümit olunabilir. Buda ,tabiat ve maddiyete, ilim ve fen e müstenide kadın beşeriyet azametiyle tekvin ve tenmiye eden mugaddi ? ve mütegaddi kanı ve Beyza’sı mevcudiyet ki esası üzerinde medeni içtimaiyatta “dimağı bir terbiyevi mevcudiyet” teminiyle böyle bir hayata onu sevk ve isâl ile kabuldür.

-Kanun-i evvel:1327-

Selahaddin Asım

SAYFA -31

FOSTEL DÖKOLANEJ?(Fastal de Conlanges)

1853 miladi senesi nesrin sâniyesinde mösyö “Fostel Dökolanej” (Fastal de Conlanges) Atina mektebine azîmet etti. O şarktan memleketine döndüğü vakit ne bir “Asar Atike Ali” Archeologue” gibi nadir şeyler nede bir siyah gibi bir sanat veya fena karşı şiddetli meyil dileltantise getirdi. O, sadece bir tarih alimi olmuştur. Bununla beraber, “Sakız Adası Chio ”hafriyyâtından büyük neticeler elde edilememiştir. Buna mukabil, beldeyi tefahsıl? etti. Metin, yeni ve pek nadir bir çok vesikalara sahip olduktan sonra, neticede “Sakız Adası” nın tarihine dair uzun ve kıymettar bir muhtıra Memure meydana getirdi.

Bu eser, bütün manasıyla, tam ve vazih, muntazam olduğu gibi ihbârındaki sıhhati, üslubundaki icadı, misallerindeki işleniş ile güzide bir soy zabidesidir (...?) Bu muhtırayı okurken, baştan nihayete kadar fikrini bir hat uzun inde sürükleyip götüren izah kudretinde derin bir metot bulur. Ona nazaran “Sakız Adası” sakinleri Les Chiotes hayatlarının bütün imtidadında kendilerine has olan seciyelerin hududunu kemalen muhafaza edebilmek kudretine mazhar olmuşlardır”. Birçok muharebeler ihtilaller,

SAYFA-32

ecnebilerin galebeleri onların ruhunda küçük bir tağyîr hasıl etmediği gibi gerek, terakkilerin, gerek Cenevrelilerin hükümleri onları eski adetlerinden vazgeçirememişlerdir. Onlar, yine evvelki gibi müdebbir, müspet, çalışkan, kazançlarında afif, haşin ve bir uz muhasıb olarak kaldılar. Sakızlıların ruhlarını yakından tetkike vakit bulan bu (...?) alim, atide kavimlerin hata ve “fazilet oualite’lerindeki” (...?) Fikrinden, ve hattan feragat etti ve onların düşünmelerindeki, his etmelerindeki tarzları zamanın bati elleri altında olduğunu makbul göreceğ beşeri ırkların manevi halleri, hadiselerin tesiri altında tarihsi ve mütemadi bir suretle değiştiğine iman getirdi.

Yunanistan’dan sonra 1855 miladi senesi temmuzunda, “Amiyen” sultani mektebi Licée d’amiens ne malum (...?) olunmuştu. Burada, edebiyat müsabaka imtihanlarına hazırlanmak için, büyük ve mütemadi bir tevaggul ile çalışmaya

koyuldu, o vakit ki nizan, Darü’lmualliminden çıkarken bu imtihanın verilmesine mani olmuştu. 1857’de birinci “muvaffakiyetsizlik Ehcec”(…?) İmtihanları kabul olunca artık o tarih malumlarına mahsus olan (…?) işgal edecekti. 1858 Miladi senesi martının üçüncü günü “Paris’teki” doktora ve “tez these”lerini hazırlamaya başladı. Latince vereceği “tez ”in mevzû şu idi:

Subhi Edhem

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadeler (…?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa’dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da Lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik’in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining’e gitmelidirler.

4.11. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 11, 16 Kanun-u Sani Pazartesi

16 kanun-sani pazartesi

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero-11

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

Beni zâde**Ahmet Hamdi****M. Zekeriya**

Yeni Hayat: Tahrir Heyeti- Avrupalı Çekirgeler: Mark Dotolado? -Alfred Fue (Alfred Fouillée) ve Kuvvet Fikirci Ahlak: M. Mermi- Fostel Dökolanej (Fastal de Conlanges) ve eserleri: Suphi Edhem- İctimâiyyâtı Nasıl Anlamalı?-

Adres: Selanik'te Yeni Felsefe.

Mes'ul Müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamd

Rum ili matbasında tabi' olunmuştur.

Açık Muharebe

Trabzon Sultanisi birinci devre ikinci sınıf talebesinden A. R. Bey'e ... Mektubunuzu aldık. Pek ziyade taktirlere şayansız pek mühim olan (...?) Gelecek nüshamızda bir makale ile cevap cevap vereceğiz.

Muhterem Abonelerimize

“Yeni Felsefe” gelecek nüshasıyla altıncı ayını ikmâl ediyor. Hesapların karışmaması için yeni abonelerimizden abone bedellerini peşin olarak aldığımız halde eski abonelerimiz mukarrer ricalarımıza rağmen bu güne kadar te'hir ettirilir. Mecmuûmızı ıslah etmek istiyoruz. Bunun ise bu güne kadar ihtiyar ettiğimiz ve etmekte (...?) Fedakarlıklar (...?) eyleyeceği meydandadır. Binaenalyh on ikinci numaramız intişâr edinceye kadar gerek altı aylık ve gerek bir senelik abone olan muhterem kar'ilerim abone bedellerini göndermeye himmet eylemelerini tekrar rica edeceğiz. Memleketimizde matbuatın , bilhassa mecmuamız gibi mahdûd bir muhite hitap eden mecmuaların nasıl müşkilata maruz bulduklarına (...?) edilirse hakkı olan bu ricamızın is'afında artık tereddüd ve te'hir edilmeceğine şüphemiz kalmaz. Altı aylık abonelerimizde abonelerimizlerinin temeddünü arzu etmedikleri taktirde borcları olan bedelleri irsalleri esnasında keyfiyeti lütfen ihbar ederek bizi fazla masruf ihtiyarından bizi kurtarsınlar....

Yeni Hayat

SAYFA-1

Geçen nüshada “Yeni Hayat’ın” esaslarından biri eski veya yanlış mefkûrelerinden uzaklaşmak, eskiliğe hücum etmek olduğunu söylemiş, “eskiliğe hücum” dan ne mana istihraç edilmesi lazım geldiğini de anlamak istemiştik. Yeni hayatçıların birinci ve en mühim var vazifesini tayin eden bu esas mümkün olduğu kadar izah eylemek “zan ederiz ki” “Yeni Hayat” cereyanının mahiyetini bir kat daha tenvire hadım olacaktır. Binaenaleyh bu makalemizi şu cihete hazır ediyoruz.

İnsanlar, bütün hayat sahibi mevcutlarinkine kat kat faik kesir mütenevvi ihtiyaçların zebanidirler. Zaten şüphesiz ki insanlar her türlü ihtiyaçlardan ve areste olsalardı, çalışmaya hiç de lüzum görmeyecek, bu kadar ilerlemeyecek ve belki de en ibtidâî hallerini muhafaza edeceklerdi. Her ferd, mutlaka ya maddi, veyahut manevî ve fikri ihtiyaçlarını tatmin eylemek üzere çalışır, yorucu ezici mücadelelere girişir. Bir şahsi bütün zaruretlerden kurtarınız onu istikbale ait bütün fikirlerinden tecrid ediniz, belki artık hayatının bile devamını arzu etmediğini göreceksiniz.....

SAYFA-2

Bu hususta cem’iyyetlerde fertler gibidir. Ve bir şahsın ihtiyaçları günden güne nasıl tezayüd ederse, terakki ettikçe cem’iyyetlerinde ihtiyaçları artar. Hangi cem’iyyet iptidâî halini muhafaza etmiş veyahut pek az terakki edebilmiş ise o cem’iyyetin kendisi mutlaka pek az mahrumiyetler içinde görür, çünkü her şeyi basittir. Tekemmül ise daima “basitlikten” uzaklaşmayı intâc eder. Binaenaleyh tekemmül eden bir fertte bir cem’iyyet de dinden daha büyük, daha çok mahrumiyetler his eder. İhtiyaçlarının tekessür tenevvür taaddüd ve tebeddül ettiğini görür, ihtiyaçların tebeddülü, onların tatmini için kullanılan vasıtalarda değiştirir. Dün işe yarayan vasıtalar bugün hükümran büsbütün sait olur.

Hülasa, terakki ihtiyaçların tezayüd ve tebeddülünü müstehzim olduğu gibi artan ihtiyaçlarda terakkiyi teshil ve tevrî eder. İhtiyacın tebeddülünü istememek, tabii en batı bir tekâmülün bile ihtiyaçları değiştireceğini kabul etmemek, doğrudan doğruya terakki ve tekemmül aleyhinde bulunmak tedenniye maruz kalmak demektir. Bu inkârını kabul olmayan bir hakikattir. O halde ırki ve milli en büyük bir ihtiyaç olan “mekûre” de tabîî tebeddül edecektir. Demek oluyor ki “mekûre” de diğer... İhtiyaçlar gibi sabit ve daimi bir şey değildir. Cem’iyyetin medeniyet tarihinde kat etmiş olduğu mesafeye göre basit veyahut felsefi tabiriyle -mürekkep, daha açık söyleyelim ulvi ve büyük ulu... (...?) merbut kalan cetlerin taşıdıkları mefkûrede ayrılmayan cem’iyyetler ise netice

SAYFA-3

itibariyle, ancak basit ve ihtiyaçları tatmine hâdim olabilecek vasıtaları istimal ile iktifâ eder ve fazla çalışmaya lüzum görmezler. Eğer bir eskilerin mefkûrelerini kabul edecek olursak bu günün işe yaramayan vasıtalarıyla çalışmış oluruz ki bunun bir cem'iyet hayatı üzerinde nasıl fena ve mahallî tesirler hâsıl edeceği pek kolaylıkla anlaşılır, “mefkûrenin” bir ırkın, bir milletin mazhar olacağı tekâmüllere nazaran değişeceği hakikati tasdik olunduktan sonra eskilerin, dünkülerin mefkûrelerini benimsemekte sakınmak ve onun yanlışlığını, esassızlığını teşrî' eylemek icap eder. Fakat bizde buna lüzum bile olmasa gerekir. Çünkü ictimâî hayatımızda o kadar muhafazakâr kalmış, maziye o kadar sıkı sıkıya bağlanmış ki bir çok köhne ictimâî esasları bazen daha muzır bir şekilde ve kifayet vermişiz, o kadar ki bunların bu günkü mantıksızlığı, mazereti sathi nazarlarda da derhal görülebilir. O halde yeni hayatı hakikaten yaşanmak, ırkımızı teceddüde, terfîe mazhar olmuş görmek için en evvel muhafazakârlığın düşmanı olmalı, muhitimizi muhafazakârlığı, burada umumi manasıyla telakki etmeli, teceddüd Perver olmalı demek bütün maziye yıkmak demek değildir. “eskiliğe hücum” tabiriyle ifadesi kabil olan teceddüd Perveriliğin ne demek olduğunu daha geçen nüshamızda söylemiş olduğumuz cihetle burada o ifadelerin tekrarına lüzum görmeyiz.

SAYFA-4

Bu noktayı tekrar kaydettikten sonra şurasını söyleyelim ki “Yeni Hayat'ın cem'iyetimizde uyandıracığı yeni ve büyük ulvî “mefkûre” muhitimizde hüküm süren şiddetli bir muhafazakarlık cereyanını yavaş yavaş ortadan kaldırılacaktır. Buna şüphe yok, şu kadar var ki ırkımızın, parlak istikbaline doğru ser'i ve muntazam hatvelerle ilerlemesine temin edecek olacak olan bu yeni “Mefkûre'nin” sâlim ve sağlam olarak doğması için ictimâî vicdan ona salih bir hale ifrâğ edilmek lazımdır. Bu lüzum daima göz önünde bulundurulunca yeni hayatçıların vazifesi bir dereceye kadar kolaylaşmış olur. Bu lüzum takdir edilmekle beraber pek hararetle ve uzun münakaşalara şayan bir cihet kalır ki oda ictimâî vicdanın arzu ettiğimiz mefkûreyi doğurmasının ne suretle temin edileceğidir. Acaba biz, fertler, ictimâî vicdan üzerinde, cem'iyet üzerinde: tesir ikasına muktedir miyiz ki bunu istediğimiz istikamete tevcih edebilmemiz kabil olsun? Şimdi büyük bir ehemmiyeti haiz bir sual karşısında kalıyoruz: Ferd ile cem'iyet yek- diğerlerine karşı nasıl bir vaziyettedirler?

Şurasını hemen itiraf edelim ki, ictimaiyyat ma'at – teessüf bu suale kat'î bir cevap verecek kadar henüz terakki edememiştir. Senelerden beri ictimaiyyat ile iştilal eden

Avrupa müellifleri bile bu suale verilecek cevapta ittifak edememişlerdir. Evet fert ile cem'iyetin yekdîgerlerine karşı vaziyeti nedir, cemiyet fert üzerinde, fert cemiyet üzerinde nasıl bir tesir hasıl edilebilir acaba? Cem'iyet mi fertlere hakimdir, fertler mi cem'iyete? Birden bire hatıra vârid olacak cevap pek

SAYFA-5

basittir denilebilir ki madem ki cem'iyeti fertler teşkîl ediyor, o halde fertlerin daresi cem'iyetin idaresi demektir. Cem'iyetin fertleri değil fertlerin cemiyet üzerine tesir hasıl etmeleri icap eder. Filhakîka bu fikirde bulunanlarda var. Fakat mesele o kadar basit değildir. Çünkü cem'iyeti yalnız fertler teşkîl etmiyor, fertler cem'iyetin ancak fa'al birer unsurudurlar. Eğer bütün rabıta ve münasebetler itibar etmeyip de yalnız fertlerin cem'iyeti teşkîl ettikleri fikri kabul olunsa idi hayvan kümelerine de birer cem'iyet demekte hiçbir mahzur bulunmazdı. Halbuki öyle mi? Tabîî değil demek oluyor ki fertleri cem'iyetin yegane unsuru olarak telakki edemeyecek ve binaenaleyh fertlerin iradesi ile cemiyetin iradesini birbirinden tefrîk edecek, fert ki cem'iyetin hakimi âdd eylemeyeceğiz. Burada kat'î bir fikir der-miyânını selahatimiz haricinde bir cüret add ederiz. Fakat "mefkûreyi" keşif istihraç hususunda takip edilecek mesleğin bir dereceye kadar anlaşılması için fikirlerimizi der-miyân etmeyi zaruri görüyoruz. Mesela yukarıda da söylediğimiz gibi henüz halk bilmiş değildir. Her iki fikrinde bir çok taraftarlar vardır. Ancak biz, fertlerin cem'iyet üzerinde kat'î bir nüfuzları bulunmadığını kabul ettiğimizi kayd ve işaret ediyoruz. Acaba cemiyet fertlerden büsbütün başka bir mevcudiyeti mi haizdir? Bunu da iddia edenler var. Bunlar diyorlar ki cem'iyetlerin fertlerden büsbütün farklı bir mevcudiyet vardır ki bu mevcudiyeti ile cemiyet üzerine mutlaka bir tesir icra eder ;ictimâî vicdanda şahısların

SAYFA-6

tesirinden tamamıyla biridir. Buda bizce doğru olamaz. ictimâî vicdan, şahsi vicdandan farklı olmakla beraber, herhalde az çok fertlerin tesirine maruzdur. Mamafih bu fikirde bir çok ihtilafları mucib olmuştur. İhtilafları intâc eden nazari yerleri bu makalede de tadâd ve tefsil etmek sadedimizin haricindedir. Bunun içindir ki biz yalnız fikrimizi beyan ile iktifâ ediyoruz.

Şu kısa mütalaalardan çıkarılacak netice "yeni mefkûre" nin ne suretle istihrâcına çalışacağımızı ta'yîn eder. Yani yeni hayatın en mühim esaslarından birine salim bir cereyan vermek için uğraşır, daha şer'i bir ifade ile, eski

mefkûrelerden uzaklaşmak için eskiliğe hücum eden yeni “mefkûreye” ye keşfe çalışırken ne fert ki büsbütün ihmal edecek, neden bütün tetkiklerimizi ictimâî vicdana hasır eyleyeceğiz. Her iki cihete de lüzumu kader ehemmiyet vereceğiz...

Mevzûmuz daha bir çok vahideki doldurmaya müsaittir. Şu kader var ki ictimâiyâtta takip edilecek usule dair yazılan ve yazılacak olan makalelerde bu hususa dair izahât verildiği ve verileceği için burada şimdilik bu kadar iktifâ ederiz.

Tahrir Heyeti

Çekirgeler

Çekirgeler –LES Sauterelles⁷⁶

SAYFA-7

Bu günlerde Paris’in (Vodvil) tiyatrosunda birinci defa oynanan bir piyes, vardır ki (felsefecilere) tahsis edilen bu mecmuada uzun uzun tetkik edilebilir.

Kar ‘înlerime tevâzularla itiraf edelim ki, ben felsefe ile pek çok iştilal etmem. Fakat filozof olmak demek, bizi ihâta eden eşyadan yevmi hadiselerden bir şeyler iktibâs demek olduğu nazar-ı dikkate alınırsa bende az çok filozofum. Çünkü mensubiyetiyle bulunduğu gazetelere, her defa günün muhtelif hadiseleri hakkında malumat veriyorum.

Halbuki mösyö Kabrin piyesi adi bir vak’adan daha büyük bir mahiyet haizdir. Bu müstemlekât politikasını takip edenlere karşı umumi, Fransız memurlarına karşıda hususi suretle, hakiki bir iddanamedir. Eğer (çekirgeler) piyes hed? Zatında Fransız hududunun haricinde bulunanlar için (...?) Bir şey olmasa idi ondan burada bahse lüzum görmeyecektim. Filvâki kendi muhiti dahilinde yaşanan bir millete karşı bu gibi tenkidatta bulunmak nezaketsizliktir. Ben bir çok senelerden beri Paris’te yaşıyorum.

SAYFA-8

Burada bir çok azim ve kıymettar refiklerim var. İşte bunun içindir ki burada herkeste ziyade ihtiyatla lisanımı kullanmaya dikkat ediyorum.

---

⁷⁶ Kum ili gazetesinin Paris muhabiri muhterem vatandaşımız mösyö Mark ve Dotelodo her ay Paris hayatına ait ictimâî bir makale göndermeyi vaat ettiler. İşte bu makale Paris hayatında mühim bir suretle karşılanan bir piyesin tenkidine aittir. Maksat piyesi tenkitten ziyade Avrupalıların ahlaki yetini göstermektedir.

Fakat bu ihtiyat bugün ifrat add edilebilir. Çünkü bugün mösyö Kabir bir Fransız olduğu halde, bu hususta bizi tenevvür edecek malumatı ita etmek üzere bir eser neşir etmiş bulunuyor. Binaenaleyh bir Fransız'dan ziyade Fransa taraftarı görünmek mübalağa olur.

“Çekirgeler” piyesi nice daha bir mühim ve safi haizdir. Oda kendilerini medeni add edipte daha dûn bir medeniyette bulduklarını zannettiklerini milletlerin arazi emlakını istila ederek hâkimiyetlerini buralara infaza çalışan milletlerin ahlakıyatları hakkında, büyük bir müellifin fikir ve itikadını irâeye hikmet etmesidir.

İşte, “yüksek medeniyet” kaidesi neticesidir ki bizde bugün bir harple meşgul bulunuyoruz. Mösyö Kabrin? (temher) şehrinde nasıl Fransız çekirgeleri bulunuyorsa bizim de İtalyan çekirgelerimiz vardır. Bu sebeple bu piyesten memleketimizi tatbiki mümkün olan bir ahlaki netice çıkarmaya çalışalım.

Mösyö Kabrin? Dört perde ve beş tablodan mürekkep olan bu piyeste Fransa müstemlekelerini tedkîk etmek istemiştir. Fakat başkalarını taassuptan ictinâb için piyesini mevcut olmayan bir müstemleke üzerine tesis ediyor. (temher) tesmiye edilen bir milletle , (Hongay) namı verilen bir şehir, tahlil ediyor. (Temher)ler.

SAYFA-9

Fransa'nın himayesi tahtındadırlar. Daha birinci perdede valinin hanesini irâe eden sahnede bunu anlıyoruz... Bu vali Paris'te unutulmuş, eski bir gazetecidir. Eskiden nazır olup da şimdi mebus bulunan birinin himayesi sayesinde (Temher) lerin memleketinde (Yalu?) vilayetine vali olmuştur. Hazar, bütün bunları daha ilk perdede valinin madamı tarafından memurun ile madamlarını kabul esnasında telefât edilen ilk kelimelerden anlıyorlar. Güzel kostümleri altında bir heybet görünen bu eski gazetesi memleketi zengin etmek için büyük bir hevese maliktir. Fakat bu dereceyi de ısrar etmek istemiyor. Bu sebeple hususi suretle Paris'ten gelen bir maliyeci ile 200 milyonluk frank ile bir istikraz mukavelemi alet etmeye teşebbüs ediyor. Fakat bu azim yekunu memleketin menafini temin eden hususlara sarf edecek yerde kendi (...?) İle mesrurların istirahatlerini temine hasrediyor. Vali, aldığı komisyonculuk mukabilinde yüz milyon frank ile kablo ve telgraf telleri ve şömendifer aleti satın almayı ve bunların da makruz bankanın göstereceği bir kumpanya tarafından işlenmesini taahhüt kabul ediyor.

Bu istikrazda bulunan bütün milletlerin tahammüle medar oldukları bir adettir. Onlara bir elden beş yüz milyon Frank verilirken diğer taraftan da tüfek, top, vapur gibi siparişlerle ellerinden o paralar alınır. Sonra istikraza vasıta olanlar bir komisyonculuk aldığı gibi, siparişlere vasıta olan diğer bir heyet de ikinci bir komisyonculuk alır. Neticede ellerine para geçirmek isteyen

SAYFA-10

zavallı müstakrizle büsbütün başka bir şey karşısında kalırlar. İşte buna muhalif siyasetin ameliyesi derler.

Zavallı (tımarlar) ‘da, valinin, nihayette omuzlarına yükleneceği tabî olan bir istikrarda teşebbüs ettiğini işitir işitmez, muhalefet göstermek isterler. Bunun üzerine eşraftan mürekkep bir heyeti vali nezdine göndererek, Fransızların buraya ayak basar basmaz vaz’ ettikleri vergilerden zaten memleketin muzdarip bulunduğunu bildirirler. Hatta bu vergiler onların sefaletlerini tehvin için sarp olduğu iddia edildiği halde bile netice tamamen aksi zuhur etmiştir. Fivâki tımarlar kendilerinde tahsil edilen paralarla saraylar, kışlalar, köprüler, şimendiferler inşa edildiğini görüyorlardı. Fakat bu saraylar, bu kışlalar bu köprüler Fransızlardan başkasına hizmet etmiyor ki. Bunlardan , valiler, askerler, memurlar istifade ediyorlar. Halbuki tımarlar arazilerini teşebbüs edecek vasıtalarından mahrumdurlar. Memleketleri ellerinden alındığı vakit ortaya sürülen (medeniyet) onların mevkilerini daha vahim bir hale ikadan başka bir şey yaptı. Bundan başka şimdi de büyük bir istikrazın azim bârânî onların bu zayıf kollarına yükletmek istiyorlardı. Bu sebeple tımarlar böyle bir istikraza muvaffakiyet edemeyeceklerini binaenaleyh kendi tahriri rızalarını vermeyeceklerini valiye ser’i suretle beyan ediyorlar.

Müellif burada pek büyük bir maharet gösteriyor, bu sebeple burada cereyan eden müzakereler piyesin ruhunu teşkil ediyor, burada.

SAYFA-11

Hükümeti idare eden Fransa memuru heyeti, hükümet nezdinde tebaayı temsil edecek bir heyetin vücudunu temin için eşraftan mürekkep bir heyetin teşekkülünü talep ediyor.

Adet olduğu vecihle bu adamlar, hep şanlarla Fransızlara merbutiyeti temin edilmiş kimseler oluyor. Ma’ Hûd Hüsne “paşa” bu hususta güzel bir numune olarak gösterilebilir. Çünkü o da Trablus’ dan İtalya’ya karşı aynı rolü oynadı, fakat

şüphesiz karamanlı nihayete kadar bu rolünde devam edemeyecek, bir gün adaletin bir (...?) pençesine düşecektir.

Sadede gelelim:

Hükümet, istikraz hakkında mut ablarını almak üzere, bu heyetin hükümet konağında hazır bulunması lüzumunu ihzâr ediyor. Bu adamların ekserimi beyaz sakallı ihtiyarlardır.

Vali sert bir seda ile söze başlayarak, arzusuna muhalefeti kabul edemeyeceğini, istikrazın kat'î bulunduğunu temhirlerin buna tenkit etmemeleri icap ettiğini, kendisi bu istikraza matbualarını Fransa hükümeti namına karar vermiş olmakla temherlilerin buna itaate bil netice bu istikrazı bila münakaşa kabule mecbur bulduklarını söyler.

Eşraftan biri tahammül edemeyerek sorar.

_ Niçin?

Vali:

_ Çünkü biz böyle istiyoruz. Der ve ilave eder:

_ Müstemlekenin tahüd ettiği mevadi tasdik ve müzakere için bir çarık saat müsaadeniz var. Kapıya koyacağın askerlerle sizi

SAYFA-12

dışarı çıkmaktan men' ediyorum

Eğer geldiğim vakit hala muhalefete devam edersiniz icraya başlayacağım. İşte size şimdiden haber veriyorum.

Bunun üzerine kapıyı sert bir surette kapayarak çıkar. Zavallı (...?)pek ziyade hayrette kalır. Medeni denilen bir adamda bu kadar kabalık ve nezaketsizlik mevcut olabilir miydi? Onlar Çinli oldukları halde, bu kadar yüksekten söylemezler, kendilerine tabiiyet edenlere böyle muamele etmezlerdi!. Onlar memleketlerini istila edenlerin gösterdikleri misalleri başkalarına hiçbir vakit taklit etmiyorlardı. Onlar pek müşfik olan ruhları, böyle ve vahşiyete şiddetlerden ma'zup oluyordu.

- Beni mazur görünüz azizim... Bu beyaz bir şeytan yani barbardır. İşte aradaki ihtiyarlardan biri, valinin hareketini bu suretle tavsif ediyordu. Sonra, bu kapı etrafında dizildikleri görülen askerlerin süngülerinin tehdidi altında müzakereye başlardı.

Daha yukarıda dediğim vecihle bu müzakere piyesin en ruhlu, en felsefi ve ziyade dikkate şayan olan kısmıdır. Uyandığı vakit hızar? Üzerinde pek büyük bir

tesir bırakmıştır, alenda, hakta büyük bir tesir teslim etmekte devam ediyor. Onun için en mühim cihetlerini kar' inlerime irâe etmek isterim.

İpek kimonoslar giyinmiş olan azalar koltukta uzanmış oldukları halde düşünüyorlar.

SAYFA-13

İçlerinden en ihtiyarı müzakereye riyaset ediyor. En genci de ihtiram karene bir vaaz ile söylenenleri dinliyor.

Seyirciler evvela tımarlar memleketin, yirminci senesinden beri mesuda ne yaşadığı ecnebi şeytanlar tarafından zapt edildiğini öğreniyorlar. Bir gün bu ecnebler, ellerindeki mükemmel silahlarla şahile çıkmışlar ve şehri kan ve ateş içinde bırakmışlardı. Krallarını ve birçok da kimseleri katil ettikten sonra “çekirgeler” le şehrin her tarafına yayıldılar. Malumdur ki müellif “çekirgeler” unvanını Avrupa'nın istila ettikleri memleketlere gönderdikleri askerlere veriyor. Asker ve memurlar memleketi, çekirgelerin tarlaları mahvetmesi kabilinden kemirirler. Onu daha yukarıda göreceğiz. Şimdilik tımarlar valinin yani en büyük ve tehlikeli çekirgenin ultiatomuna ne suretle cevap vereceklerini düşünürler:

Reis ref'ıklarından birine diyor ki:

_ Oğlum, sen barbarların arasında yaşadın. Paris'te terbiye gördük. Bize söyle bu ecnebler eda ettikleri kadar müterakkimler midir? Onların nasıl yaşadıklarını ve orada gördüklerini bize anlat. Tımarlar memleketini hiç terk etmeyen bizler onların ahlak ve âdetini bilmiyoruz, söyle de kardeşlerini biraz tenvir, Mösyö Kabrin? kitabı önümde olduğu için size bu gencin verdiği cevabı harfî harfine kaydedemeyeceğim fakat söylediklerinin hülasanı kaydetmeye çalışacağım.

SAYFA-14

_ Berad? Ben Avrupa'da, bir mermer heykel etrafında toplanan bir cemaatin, büyük adamlardan birini alkışladığımı gördüm. Bu ictimâiden bilaistifade uzun uzun nutuklar iradine kalkanları bir kısmı bir tarafta alkışlarken, diğer tarafta bir diğerlerinin de kendi fikirlerine ittibâ etmeyenleri silah ve baston ile tehdit ettiklerini gördüm. İşte buna orada (milletperverlik) diyorlar.

Bir defa milletvekillerinin müzakeretinde hazır bulundum. Orada da, kendimizden büyüklerine hizmet eden bizler için garip manzaralar gördüm. Herkes birbirine tahkîr ve vahşi bir düşman gibi birbirinin üzerine hücum ediyorlardı.

Muhterem bir ihtiyar olan reisleri beyhude yere onları teskine çalışıyordu. Mücadele edenleri tefrik için silahlı askerlerin duhulüne lüzum vardı.

Orada bizde olduğu gibi, adalet de temin edilmemiştir. On sene mütemadiyen aynı ırktan olduğu halde, kendilerinin lehine muhalif itikatta da buldukları için vatan haini telakki edilenler vardı. Bu gibiler evvela nefi tayyib edilir, sonra tahkir ve tezyiflere maruz bırakılırdı. Bugün herkes masumiyetini anlıyor. Fakat kimse çektiği ıstırapları da düşünmüyor.

İşte kardeşlerim, Avrupa'da bulunduğum müddetçe en ziyade nazar-ı dikkatimi celp eden şeyler.

Genç böyle söyler söylemez (...?) ediyor. Fakat a'zanın, valinin sualine karşı aldığı vaziyet daha ziyade manidardır. Vali, azanın reyini anlamaya gelip yüksek sesle cevap

SAYFA-15

Hazır mı; dediği vakit:

_ Hayır....

Diye redde bulunmaları pek ziyade ibaret âmizdir.

Azanın bu serici reddi karşısında vali pek ziyade hiddetlenir. Bunun üzerine bu heyete hitaben istikrazın reddini bir isyan gibi telakki edeceğini ve Temhirlerin memleketindeki himaye hakkını, doğrudan Fransa'ya ihale suretiyle tahvil ettireceğini söylüyor. Kral mevki ne, Fransa terbiyesi görmüş 13 yaşında bir çocuğu geçireceklerdi. O vakit mesela büsbütün başka bir şekil alıyor. Temhirler, iptidalarının ret edildiğini, saraylar, kışlalar, hapishaneler vesaire insanı için istikrazın vuku bulacağını öğrenir öğrenmez müttefikken isyan ediyorlar.

Halk yeni inşa edilen hükümet konağının küşat resminde istifade ederek temaya işçi Avrupalılar üzerine hücum ediyorlar. Seyirciler karşılarında dekolte kadınların siyah redingotlu Avrupalıların yerlilerle dövüşüklerini görüyorlar. Fakat derhal Fransız askerleri, vatandaşlarının manevi yetine koşuyor ve onları kurtarıyorlar, heyecan bastırılıyor.

Gazeteler gönderilen telgrafhanelerde haris yerlilerin sırf tam'aları neticesi olarak monarşi bir isyan zuhuru geldiği bildiriliyor.

Perdede, salimen kurtulduklarından ve maksatlarında muvaffak olduklarından dolayı memurların yekdiğerlerine tebriki arasında yavaş yavaş iniyor.

SAYFA-16

İşte medeni cesareti medher şayan olan bir büyük Fransız müellifi tarafından yazılan “çekirgeler” piyesinin mevzu budur. Bu piyes ilk sahneye vaz’ edildiği zaman her tarafta büyük tesirler bıraktı. Fakat bu muvaffakiyetin muvakkat olacağından korkuyorum. Bakınız niçin?

Mösyö Kabrin müştemilatta asla yaşamaksızın, yalnız bir takımlarının verdiği raporlara esas ittihaz ederek kitabını yazmıştır. Binaenaleyh eserin birinci hatası hayatın tam bir tercümanı olmamasıdır. Diğer taraftan piyesten öyle anlaşılıyor ki Fransa müstemlekatına daima fena memurlar gönderiyor. Filvâki Mösyö Fabir’de “çekirgeler” arasında vicdani memur gösteriyor. Fakat bunların rolleri o kadar zayıf, o kadar hiç ki diğerleri yanında bir ehemmiyeti kalıyor.

Binaenaleyh bu suretle hareket haksızlıktır. Yarım asırdan beri Fransa tarafından zabıt edilen müstemlekelere bir göz atmak bunları anlamaya kafidir.

Fakat benim buradan çıkarmak istediğim ahlaki netice Kabrin? Göstermek istediği değildir. Ben kendimi şahısların haricine çıkararak çekirgeler piyesini, medeniyet perdesi altında başka milletleri tazyik ve tehdit eden bütün Avrupalılar aleyhinde bir vesika telakki ediyorum.

İtalya bu medeniyet namına bugün Trablus’u bir (...?) (tahvîl) için uğraşiyor. Bu milletler (en kavînin hakkı) konusunda istinâd ederek yürüyorlar..

Fakat bugün zayıfların sedasını işittirmek için, bir piyes

SAYFA-17

Yapmak cesaretini gösteren Mösyö Fabrin? bu gibi adaletsizlikler karşısında bağırarak için bir yol açmış bulunuyor. Günden güne kuvvet kesp edecek olan bu fikir bütün beşeriyeti istila etmeye muvaffak olacaktı Mark Dotladı?

Alfred Fue?(Alfred Fouillée)ve kuvvet – Fikirci Ahlak

SAYFA-18

Paris: 10 Kanun-u Sanî 912

Marchez, L, Humanite ne vit pas d, isne ide’e.

Elle e’teinit chave soir, celle qui l,a guide’e

La martine

“ Yeni Felsefenin” sekizinci nüshasında idi galiba ... tahrir heyeti bir çok sualler soruyor, onların cevaplarını bekliyordu. İtiraf ederim ki bir çok güzel bir teşebbüstü. Sualler iyi tertip edilmişti. Azıcık düşündüm.

_ Bugün ameliyatında şüphe edilen bu sualler, eski unsurları idare etmemiş mi idi? Dedim ve ben bu suali kendime, kendi benliğime karşı irat ederken son derece de memnun idim. Düşünüyorum ki bugün muhitimin gençliği, yarının “şuhhat”ını vücuda getirecek, âfî daha serbest düşünen kat’îyyetler kabul etmeyen gençler görececek ve bugün samimiyetinden korkulan hakikatler mutlaka yıkılacak. Fakat bu günkü hayati idare eden amiller yıkılırsa şebâb, muhit bu velveden boşluklardan müteessir olarak mı? Lakin evvela ne yıkılacak? Bu takdir ve tahmin edilmelidir.

Kuyunun ruhunu dinlerseniz o inhilale uğrayan dini ve ahlaki amillerden o kadar endişeli değildir. Fue’ye? sorarsanız o biraz (...?) gibidir. İşte “Yeni Felsefe” de yalnız bu cihetler tayin

SAYFA-19

edilmemişti. Ben kendi hesabıma Fuyye’nin kuvvet-fikirci ahlakını biraz izah etmek istiyorum.

Biliyorsunuz ki sevgili kar’inlerim tıpkı bizim samimi tahassüslerimiz gibi ahlak nazariyelerinde zaman ve mekan içinde hiçbir istikrar temin edememiştir. Beşeriyet, şimdiye kadar Lamarti’nin şuurunu okumuş birkaç gün ziyalı fikirler arkasında koşmuş, onlar ebedi inhîsâflara uğramış sönmüştür. Bugün unsurlarımızda böyle hicranlar içindedir. Bugün bize ebedi fikirlerden mutlak katiyetlerden bahse edenler emin olunuz ki pek zavallıdırlar. Bugünkü asrın vicdan onlara ihtimalidir; fakat Asla tahkîr etmemelidir.

Alimler, asırlar içindeki hicranları tedkîk ederken amilleri doğrudan doğruya ahlakta, onun muhit üzerinde yaptığı (...?) ferdin fi’llerden terkip eden müseselsil hadiselerde arıyorlar. Acaba ahlak cemiyetin bünyesinde ne derecede nafizdir, tesir sahası esasları mevcudiyeti nedir?

Alfred Fue yaşayan bir şuur (...?), bizzat (...?) olabilen bir fikir kabul ediyor. Ona göre fikir ve (...?) kuvvet fikir ide’e forcen ahlakyyat morali ile neden başka bir şey değildir.

Kuvvet – fikir, fil. lerin hakikat ve mahiyetlerinde son derece de alakalıdır. Fuyye ye göre esas budur.

Ahlak, (...?) esaslar üzerine istinat eder. Biz mademki şuurlu consicent biz, o halde ahlaka mevzû olabiliriz. Durkheim Durkahayım Sarbun dar'ül fûnunda “terbiye” hakkında verdiği derslerde de

SAYFA-20

Bu fikri müdafaa ederken uzviyyet ahlaka mevzû olamazsa maddiyat monte physi cue mi olabilir? Demişti .

Ahlak hissedilerek tesis eder; çünkü: biz bundan nazar-ı kıymetler alıyoruz, birine iyi, ötekine fena diyoruz, bazılarında hassasiyetimizle mukayese ettiğimiz yeni hadiseler buluyoruz, ve bunu (...?) avâm tabiriyle ifade edeceğimi “ehemmiyet” kelimesiyle ika' ediyoruz. Yalnız bu kadar mı? Hayır biz ahlaktan ameli, tatbik yeni kuvvetlerde alıyoruz.

Çünkü : En şuurlu enpleine consicent ce zamanlarımızda bile biz “diğerler” in fikirleriyle “gül” ün ruhu nispetler rapports psychologiques ile tayin ve tevşih edilirdi. İhtimal ki tabir münasip düşmeyecek. Ben bu hazır içtimai hadiselere “ictimâî kaderler” diyeceğim.

Dekart'ın düşünüyorum. Gogito “şu felsefe ictimâiyyât üzerinde mühim bir tesir yapmıştır. Düşünüyorum, bir kıymet ve ehemmiyet veriyorum. “ictimâî kaderler” vücuda getiriyor. Demekti:

Alfredokya? (...?) kuvvet (...?) fikirci ahlakından pek yeni bir esas vaaz etmiş oluyor. Meslek Doctrine ismiyle yad ettiği “ahlak hakkındaki fikri” yalnız Dekartın “düşünüyorum cogito” sini tamamlıyor.

Birde biz burada Fue ? (Alfred Fouillée) Göyü? Köyünden den ziyade müteessir görüyoruz. Mesela:

Pour faire un pas il faut vouloir en faire cent

SAYFA-21

Mısra-i? Bir menbanı? Cogito' den başka bir şey değildir. Fakat yalnız şunu söylemek ve itiraf etmek lazımdır ki: Dekart' da Cogito, Fue,? (Alfred Fouillée) köyüde olduğu fenni bir tarzda girememiştir.

Fue (Alfred Fouillée) diyor ki:

“ Biz de Karn? Cogitoergo-sumus sine madem ki biziz ibaresini ilave etmeliyiz”

Cogito cümlesinin sükunaergo-sumus ilave edilince;

“Cogitoergo-sumus” ibaresi vücuda gelir: Fuye’ nin kabul ettiği yeni bir nisbet işte budur:

“Düşünüyorum çünkü şuurliyum”

Alfred Fue’ye (Alfred Fouillée) göre bu nazariye, fi’lilerimizde amil ve hakim olabilir. Çünkü: bu yeni terkip synthezis (sentez) şuurun hadislerini akıl ve muhakeme ile münasebetlerini, ne derecede mütesir olduğunu izah eder. Şu taktirde ahlak muhakemelerimizle, mülahazalarımızla münasebetlidir.

Şuur, ahlakta tecrübe ile ifade edilebilir. Demek oluyor ki her ahlaki hadisede tecrübenin bir tesirinin, izini aramak tabîdir. İşte biz bunun için tedkîklerimizde şuura müracaat etmeliyiz. Çünkü mütefekkir fâil oraya istinâd eder ve müteessir olduğu his sentiment ile hariçten aldığı fikir arasındaki nispeti meydana çıkarır.

Fue? (Alfred Fouillée) Göre camia collectif ve şahsi tecrübelerin muhtelif şekilleri cem’iyyet içindeki muhtelif telakkileri, muhtelif tesirleri ahlakın

SAYFA-22

mevzûna dâhil olabilir. İnsanlığın yaşadığı muhtelif basit itikatların vaz’ ettiği düstûrları, felsefenin telakki ettiği hükümleri de hariç tutmamak icap eder. Fue? (Alfred Fouillée) ahlakı şu suretle tarif ediyor:

[Şuurun tevassuk ettiği ahlakiyat fikriyle beraber şahsi ve içtimai hayatın şeyi objektif şartlarını batınî tecrübelerin müfrît bir tahliline esas ittihâz ederek vasıl olabildiğimiz amelî neticelerdir.

Fakat biz, bu hadiseleri nasıl tedkîk edeceğiz? Şüphesiz tamamı integral bir terkip halinde aynı zamanda yalnız bir tarafı iltizam eden ünilaterales mesleklere, umumi, birçok taraflı Omui laretales tarzlar ilave edeceğiz.

Fue’e (Alfred Fouillée) göre ahlak sahasını 4 renkten ibarettir:

- 1- Zat
- 2- Zatlara beyinlerindeki nispet
- 3- Mevzû
- 4- Mevzûnun zatı nispeti

Şuurlu zatın tahlili, bize bilzât şuurun amelî ve nazarî mütekaddimiyet primaute olduğumuzu gösterir.

Zatlar, arasındaki nispet şuurun aslı Essentials diğer kâmlık altruisme ne, ahlaki yetine, ictimâiyyatına dalalet eder.

Mevzûnun tahlili, mefkûre ideallere vermeyen kıymetleri meydana çıkarır. Bunları muhakemeye amelîyyetini icra eden kuvvet fikirleridir. Bundan maada mevzû zatî rapt eden

SAYFA-23

münasebet tetkik edilirse mefkûrenin mütefekkir zatî ettiği (...?) persuasif fi'le tahkik eder.

Bunlar kuvvet fikirci ahlak nazariyelerinden dört büyük esasını vücuda getirir.:

- 1- Bilzât şuurun
- 2- Şuurun diğer kamlığı
- 3- Kıymetlerin mertebesi
- 4- F (...?) mefkûre

(...?) Bu nazariyeler şu suretle hülâsa ediyorum;

- 1- Ahlakıyâtları kuvvet – fikirleri, zatı şuurun mütekaddimiyetine tabidir. Mademki düşünüyorum: ahlaki bir kıymet sahibiyim
- 2- Ahlakıyât kuvvet- fikirleri; kıymetler, derecelere ibda' eder, mademki düşünüyorum, mevzûlara kıymet veriyorum.
- 3- Ahlakıyyât kuvvet- fikirleri idrak ile vücut bulunur, mademki düşünüyorum. Mefkûrem tahkik ediyor.
- 4- Ahlakıyyât kuvvet- fikirleri; hakiki cemîyyet tesis eder. Mademki düşünüyorum cemiyette, onun vasıtasıyla umumi bir şuur cemîyyeti vücuda getiriyorum.

Bütün bu saydığımız esaslar muhakeme ile fi'l-i rapt eden ruhiyat kanunlara istinat eder ki mabed'ül tıbbiyye metaphysique ile hiçbir münavebe yoktur veolamaz. [düşünüyorum, Gogito (...?) tatbikleri bize gösteriyor ki kariye ve güle karşı bir i'vazsız ahlak fikri ...Bir idrâk ne bir

SAYFA-24

hayal, nede bir imkânsızlıktır. O aksine tabî ve asıldır.] Diğer kâmlık cem'îyyetin hayatında büyük ve aslı bir amil tarzında telakki mütalaa olunursa Fuyye'nin ahlakta aradığı "i'vazsızlık Desintiressement" eseridir. Lakin Feliks Lodantak gibi birçok mütefekkiriler bu fikirde değildirlere. Çünkü: onlar şuurda mütekabil (...?) egoizmi

ararlar. Çünkü beraber itiraf etmek lazım gelir ki: hayvani cem'iyetlerde fertleri tehlikeli hallerde yekdiğerlerine rapt eden münasebetler mevcuttur.⁷⁷

Fue (Alfred Fouillée) mademki; ahlakta “tecrübi hadiseler” esas ittihâz ediyor, o halde ahlaka fennî bir mahiyet veriyor, demektir. Çünkü: fen, hadiseleri tedkîk ve tecrübe eder, münasebetleri araştırır, bulmaya çalışır. Kendi düstûrlarına muvafık bulduğu hükümlere “istikrâr” izâfe eder, bütün hadiselerde, şuurun hâdîsi nafizdir ve nafiz olabilir. Çünkü: Ahlakiyat fikrinin bazı münasebetler dâhilinde yaşayabileceğini, mefkûre kelimesinin ifade ettiği şamil mana ile yaşamak icap ettiğini kimse inkâr edemez.⁷⁸

Ahlakiyat fikri müspet tecrübelerini tazammüm eder; demek oluyor ki müphem ve muallak neticeler onun hududundan, onun şemaletinden hariç kalır, ahlakiyat ile alakası olamaz, ahlakiyat, mademki tahsislerin muhakeme ve akıl ile iktisâb ettiği kıymetler, ehemmiyetlerdir, o halde bunu yalnız fertte değil, muhtelif şuurlu fertlerin vücuda getirdiği şuur mahsulesinde,

SAYFA-25

“gül ”de aramak icap eder.

Medeniyet nüfuz sahasını genişlettikçe şuurların bu mebnai Rudimentaire: mümtaziyetleri bu mebnai? * hususiyetleri muhtelif inkişafılara muhtelif tekâmüllere uğrar: Beynel şahsiyet interpersonolite, kendisinde daha sıkı rabitalar, daha sıkı münasebetler bulur. Biz, bu münasebetlere ibtidâ’î cem’iyetlerde büsbütün başka bir suretle tesadüf ederiz. Orada Beynel şahsiyet canlandırılmış animique bir tarzdadır. Orada başka tefsirlere uğramıştır. Bakınız nasıl?

İbtidâ her hadise, haricinde ruhi vasıflarla ittisaf etmiş, esasını tahsis ve taakkul vücuda getirmiştir. Yani insan ilk devirlerde kendi ruhi mümtaziyetleri taşlara, ağaçlara, sulara..izafe etmiş, onlarda bir mükevenni şuur Gogito extrinseque aramıştır.⁷⁹ İbtidâ’î ferdi iyice tedkîk edersek göreceğiz ki onun “mükevenniyyet” müphem ve müşevveş mahrum ehemmiyetler ve kıymetlerden ibarettir.

İşte Fue? (Alfred Fouillée) burasını tamamıyla ihmal etmiştir. Bu mükevenni şuurlu hadiseler, sebepleri tahlil edemeyen dimağlar içinde büsbütün

⁷⁷ Emil Fakı? : Desintiressement sahife:

⁷⁸ Alfred Fue? (Alfred Fouillée) Ğ: Rudimentaire

⁷⁹ yakında “genç kalemler” tefriki edilecek olan “İslam ve hayat ”namındaki şer’i okuyunuz

harici ve müstakil, yaşamış, istifalar neticesinde ma'bud olmuştur. Bu canlandırılmış enmuzec

type animique insanların fikir hayatında görünmez bir timsal yaşamıştır. “ilahlar” bütün ibtidâî kabililerde müsta'bed bir (...?) gibi tasavvur olunmuştur.

_Şarl Lo torna Evolution de la morale ;sahife :2

SAYFA-26

Şu halde ibtîdâ'î beyinlerde ki bu (...?) bu hakimlik canlandırılmış mükevveni şuurlu Gogito - anime- extrinseque ile ifade olunabilir.

Şimdi biz ahlakıyatı ladeni şuur yet Gogito extrinseque ile mükevveni şuur yet arasında geçen ve canlandırıcıların animizme maruz kaldığı hicranlarla mühim tadille, uğrayan hadiseleri iyice tedkîk etmeliyiz, Fue? (Alfred Fouillée) diyor ki: “İbtidâ'î kabilelerde, barbar mevcudiyetlerde mebna Ahlakıyetleri vardır ki: Medeniyet onları inkişaf ettirir” [Fazla malumat almak isteyenler Sipenser (Spencer) sosyolojisinde, I'hamm primitif emotionnel bahsini okusunlar.]

Fue (Alfred Fouillée) “ahlakın ictimâî unsurları” namındaki kitabında mademki harici tesirlerin, dahil tesirlere inkılap edeceğini kabul ediyor, mademki: Bu nazariye bugün umumiyet itibariyle kabul edilmiş. Durkheim (Durkaym) gibi büyük ictimaiyyât âlimlerinin bile ahlak hakkındaki nazariyelerine esas olmuştur. O halde medeniyet az çok hadiseleri değiştirmiş, hariciyetleri dâhiliyelere ifrağ etmiştir. Daha umumi bir tabirle bazı şartlar dâhilinde mükevveni şuuriyat ladeni? şuuriyat olmuştur.

Devam edelim:

Alfred Fue (Alfred Fouillée), kuvvet- fikirci ahlakını insanların yaşadığı itikâlardan büsbütün müstakil farz ediyor, fakat onların münasebetlerini inkar etmiyor, diyor ki:

“Ahlakıyat fikrini didiklemek, onu derk ve tefahhuz etmek demektir. “ahlak, tefahhuz derk edildiği vakit şu neticeleri istihsâ

SAYFA-27

- 1- Kıymet
- 2- Tahkik kuvveti
- 3- Fi'li hakikat

Fue'nin (Alfred Fouillée) mesleği tekâmülcülere hiç de benzemez. Çünkü: o, ahlakı tedkîk ederken tekâmülcüler gibi meşabe hadiseleri bir araya getirmemiş, bir mevzû, hâricî bir tecrübeyi esas ittihâz etmemiştir. Şu halde Kant'tan da uzaklaşıyor demektir.

Fue'nin (Alfred Fouillée) ahlakında bizzat hadise ipso facto lerin büyük bir ehemmiyet vardır. Hûlas Alfred Fuyye? umumi ve basit hadiseleri, ahlak fikrinin mefad? olduğu muhtelif ve tamamı integral mahiyetleri tetkik etmiştir. Fuyye'nin ahlak hakkındaki nazariyelerinde takip ettiği esas bu kadarla izah edilemez, tabîi (...?) Ve kısmi müsaid oldukça La morale des ide'e sforres deki nazariyelerini elimden geldiği kadar teşri etmeye çalışacağımı Kar'ınlerime âdd ederim, şimdilik bu kadar.

M. NAMI

Fastel Dökolanej? Fastal de Conlanges Ve Eserleri

SAYFA-28

- Ma'bud-

Fastel Dökolanej'in? Fastal de Conlanges Latince vereceği (tez) in mevzusu şu idi. Guid Vesta “ultus in ins ti tutu vetirem privatis publicis pue val verit.

Buna verdiği cevap “lite' tut qui” in bütün bir zübdesini iare eder. O “polip? Polipe⁸⁰ hakkında kaleme aldığı Fransızca “tez” inde İsa'dan evvel ikinci asırda bir Yunanlı'nın kalbi, muzafferiyet için nasıl tahiyye edildiğine; ve Romalıların fütuhata nasıl vücut bulduğuna dair irat ettiği mucize misaller, fikri deliler ifadesindeki kolaylıklar, üslubundaki açıklıklar bütün mümeyyizlerin dikkatini kazanacak kadar büyük bir hizmet gösterdi.

Mösyö “Fastel Dökolanej” Fastal de Conlanges “polis” namındaki eserinde hiçte muvaffak olamamıştır. Bu bir tarih olmaktan ziyade metin bir “müdafaaname plaidoyer”dir. Gençliğin ilk eser neşri hevesi onu birçok hatalara düşürmüştür. Şüphesiz bunlar tarihi (...?) hal, ve basitleştirme meyillindeki ihtiyarın ziyade kendisinin tetebbu' ve tecrübedeki noksanından ileri gelmiştir.

O, bu eserinde Yunanlıların

⁸⁰ İsmiyle de [*] bu La grace congruis pourler romains benamdır.

SAYFA-29

Bütün heyetleri arasında iki rakip hizbin mevcudiyetini kabul ediyor. Ve bu hiziplerden birini aristokrat ve aklen chiens lerle müttefik, Romalılar tarafta diğerini de demokrat ve İtalyan etolienneslerle itilaf etmiş, Makedonya gibi itibar alıyor. Bu hususu o vaktin müphem kalmış tarihi ve (...?) karşı bir irşada Nuri serpmek kalbinden ise de yine bir fikir hatası olmaktan kurtulamaz.⁸¹ hatta bu kitabın bazı cümleleri bize “kanalistlikte irâeye muktedir. O hadisatı “kanalist” usullü ile izaha yeltenirken gayesinde “Determinist” olarak bağlamıştır. Şüphesiz burada gayet müphem ve gizli bir husus vardır.

Doktora intihaplarına? muvaffak olmaktan sonra mösyö Fastel Fastal de Conlanges “Amiyez” deki “sen loi” lisesinde tayin edildi. Ve de o burada iki seneden fazla oturmadı. Bu ilk senede kat’iyyen sınıfında rakid ve samimi bir sekunu mevcudiyetini görememişti. Talebelerde bir mukavele alet etti. Malum bir saat tarafında mütemadiyen söylerken herkes susacak ve dinleyecek, bundan sonra her şahıs kendi fikrinde, hareketinde serbest kalacaktı. Mektebin ve sati tedrisatı onu, zati meşguliyetlerden alıkoyuyordu. Zaten tedris usullerinde çok kifayetsizlikler gördüğünden burada fazla ikameti hiç arzu etmiyordu. Onun emekli bir fakülte hevacesi olmak idi. Neticede bu arzusunda nail oldu. 1860

SAYFA-30

Senesi teşrin-i evvelinde “Strasburg ” lisesine gönderildi.

Fastel Dökolanej’in Fastal de Conlanges Strasburg’da ki hayatı pek hoş ve faydalı geçmiştir. O buradaki ikametinden büyük bir server hassası aldığını söyler. 1864 senesi 15 nisanında dostlarından yerine yazdığı bir mektupta bu “lise” ye hevacelik ile giderken ruhunda bütün tarihi ihata emelini beslediğini anlatıyor. O burada derslerini verirken, birçok tarihi meselelerinde hali ile uğraşıyordu, mesela: Gulvaların menşelilerini hicretlerini mübarezelerini, meselelerini araştırıyor. Roma cumhuriyetinin tazmini, Fransa’da “on dördüncü lui’nin” saltanatı zamanına kadar geçen monarşi bir idarenin prensiplerini, ilelebet zamanına kadar İngiltere meşrutiyetini daha buna benzer birçok bahis ki derslerine ilave ediyordu. Buna rağmen pek çok itibar göremiyor ve karşısında on iki kişiden fazla Sami bulmak için güçlük çekiyordu. Sami’ ay enenin adedini çoğaltmak için o, hiçbir hileli aritf icreva

⁸¹ fazla malumat almak isteyenler Mösyö “debua”nınlesligueetolienne et acheene” namındaki kitabına müracaat etsinler.

vasıtaya müracaat edecek kadar tenezzül göstermemiştir. Onun pek kâfi olan “dirayet talent” hususunu temini için vakit seyri etmedi. Aziz düstûrlarından mösyö “perro” ya yazdığı hususi bir mektupta “hakiki ilim” diyor, asla can sığmaz. Miz’ac olmakta en birinci vesile-i umumun hoşuna giden hususları istemeyerek irâe ve tayindir. Ben bunun bildiğim için beyhude işgal etmekten muhterizim

SAYFA-31

derslerinde hiçbir vakit faydasız tafsilatı ileri sürmüyor. İpoliyyetten gibi her şeyi umumileştirmek, sadeleştirmek usulüne tatbika çalışıyor:ve bu suretle dinleyenler karşısında hiçbir zaman sıkılmıyordu. Zaten izah ettiği tarihi vakaların her biri ayrı ayrı, hakiki birer esas üzerinde duruyorlardı. “site anıtın” okunacak olursa, yunan ve roma dini, kanunu, hukuku, mucez ve tarihi bir fikirle neticelendiği görülür. O, takririne göre vesaat vermek yahut dinleyenlerin dikkatini celp etmek için hiçbir sanayi ve câlî vasıtaya tevessül etmemiştir. Mütemayiz bir ahlakın pek aşikâr olan müşterek hudutlarını göstereceği vakit anın kendisine mahsus bir söyleyişte bir hitabı vardır. Hatta bir defasında Romalıların seciyelerinde bahsederken şöyle demişti:

Bir Romalı da en ulvî olan şey, beldeye nam bir merbutiyyet göstermesidir, o asla “belde cilenin menfaatine mugayir gelen hareketleri ihtiyar etmez. Kendisine tevdi’ edilen maddeyi istimlaktan (...?) (...?) Yunanlılarda olduğu gibi beldi kargaşalıklar guerre çivilse esnasında hiçbir vakit yabancılar ile itina fi görülmüştür.

“Annibal” likri Roma’nın kapısında gördükleri zaman hepsi birden aynı noktayı hareket ederler. Bu zaman ihtilaf bitmiş, umum yalnız rakibin rakibi olmuştur. Bununla beraber, Romalı (...?)

SAYFA-32

hasmının karşısında ne zelil görünür ne de mertsi.

“Sipyon (Scipion) ⁸²Kartalcıları mağlup ettiği zaman askerleri ona tuttıkları esirlerden en mümtazlarını getirmişlerdi. Ne yapılacağını bilirdilerdi. Fakat General İspanyolların kendine bakışıklarına sezine, onları “Romalılar faziletlidir.” Dedirtmek için azat etti.

Suphi Erdem

⁸² Sipyon küçüklüğünden beri Romalılara karşı derin bir husumet besleyen kartaca generallerinden Ani bal mağlup eden roma konsoludur.

SAYFA-33**4****Son Gelen Avrupa Mecmûaları**

Bulletin Mensual de L,institut Sociologi (Solvay)

Belçika'da ictimâiyyât hakkında tedkîkatta bulunmak üzere Solvay? Tarafından te'sis edilen ictimâiyyât (...?) tarafından her ay çıkarılan bu mecmûada a'zadan her birinin (...?) (...?) bu makaleler ictimâiyyâtın muhtelif şubesine aiddir. Makalelerden sonra ictimâiyyâtın her şubesine aid bir ay zarfında (...?) edilen kitaplar hakkında mufassal ve muhtesir izahat vardır. En nihayette de (...?) bir ay zarfında vukû bulan ictimâilerinde söylenen ve yapılan münakaşa ve müzakereler derc edilmiştir. Son gelen nüshasında (...?) fikir muhalefet Yunanlılar ? nezdinde ictimâî vicdanın teşekkülü hakkında – amelelerin (...?) dair –terbiyenin tekamülü hakkında –ahlak (...?) naklinin kifayetsizliği vesaire gibi mühim makaleler (...?) Sahifeyi müteceviz bir hücumda bulunan bu büyük mecmuanın fiyatı yalnız bir Frank 25 santimdir. Senelik abonesi (...?) Frank'dır. Adres yukarıda kayd ettiğimiz vecihledir.

Le Spectateur

Paris'de intişar eder bir tenkîd mecmuasıdır. Bu hafta gelen nüshasında (...?) Ehemmiyeti –bir fikri ifade de (...?) İster gibi bir (...?) Alman'ın münasebetsizliği – mantık ve cinai romanlar.- avâm üzerinde iki tedkîk –gibi bir çok mühim makaleler mevcut olduğu gibi intişâr eden kitablar hakkında da izahât vardır. Ayda bir defa intişâr eden bu mecmuanın fiyatı 70 santimdir. Senelik abonesi ecnebi memleketler için 8 Frank 50 santimdir.

Adres: Paris Rue De Rennes-76-

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadelers (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.12. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 12 1 Şubat Çarşamba 1 şubat Çarşamba

Fiyatı 1 gruştur . **YENİ** Numero -12

Altı aylık **FELSEFE** Seneliği

13 gruştur. **MECMÛASI** 24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya

Nebi zâde

Ahmed Hamdi

Yeni hayat: Tahrir Heyeti- İctimâiyyâtı Nasıl Anlamalıdır Y. F.- Mezahib-i

İctimaiyye : Rasim Haşmet – Fastel Dökolanej (Fastal de Conlanges) eserleri: Subhi

Edhem- Yirminci Asır Güzelki: İnsan, Fikir, His....-

Adres: Selanik'de yeni felsefe

Mes'ul Müdürü

Beni zade

Ahmed Hamdi

Rum ili matbaasında tabi' olunmuştur.

Altı Aylık Abone Bitti

Bugün yeni felsefe on ikinci numarasıyla altı aylık muddetini bitirmiş oluyor.

Bianenaleyh altı aylık abone olanların devam etmek istemedikleri taktirde keyfiyeti

lütfen vaktiyle bildirmeleri devam etmek arzu ettikleri taktirde yeniden abone

ücretini irsâl eylemeleri rica olunur.

Muhit mesaitten (...?) İkinci numarada (...?) biten abonelerimiz yeniden altı aylık (...?) Kabul etmek suretiyle ibraz ettikleri tevccühten dolayı bizi minnettar ettilersede bir çokları henüz abone ücretini göndermedikten bizi müşkîl bir mevkide bırakılırlar. Bu sebeple bu abonelerimizin şimdiye kadar geçen altı aylık abonelerini göndermeleri bilhassa rica olunur. Devam etmek istedikleri taktirde de abone ücretini peşinen irsâl eylemeleri (...?) Devam etmek istemeyenlerinde vaktiyle keyfiyetinden haberdar eylemeleri ayrıca rica olunur.

Gelecek Nüşhamızda

Namus, Fazilet ve ahlak makaleleri (...?) mühim bir makale (...?) bulunacaktır

NUMERO “12”

SAYFA-1

Yeni Hayat

İctimâî heyetlerde, fertlerin hareketleri üzerinde müesses adet ve kaidelerin büyük bir nüfuzu vardır. Zaten cem’iyyetleri ekseriyetle idare eden âmilleri, bu adetlerde vaz’ edilen kaide ve esaslarda aramalıdır. Bilhassa ibtîdâ’î cem’iyyetlerde adetler o kadar büyük bir nüfuzu haizdir ki ictimâî vicdanı anlamak için cem’iyyet vaz’ ettiği kaidelere bakmak kâfidir. Ancak ictimâî heyetler terakki ettikçe, fertler arasında ma’nen, madden, tehâlûf başlar. Bu tehâlûf adetlerin eski nüfuzunu muhafaza edememesinin intâc eder. Fakat bu adetlerin, medeniyet terakkisiyle nüfuzlarını kaybettiklerini ifhâm etmez. Bugün yine bütün amiyetlerde fertlerin hareketlerini idare eden, adetler mevzû kaideleridir. Bu adetler, kendi esaslarını muhtelif membalardan ihzar ederler. Bazıları, insanların tabiatlarından, diğer bir kısmı ictimâî hayatın icaplarından doğar. Bu ikinci kısımda tevellüdünden kaide ve adetler ictimâî hayatın şartları tebeddül etmek tebeddüle maruz kalırlar. Bunun içindir ki zamanın tebeddülüyle bir ictimâî heyetin adet ve ahlakından da tebeddül meşhur olur. Her kaide ve adet, onu tevlîd eden şartların mevcudiyetsizliği takdirinde nüfusunu kaybederek zevâle pathologigue olmaya yüz tutar. Onun yerine yeni şartlar ve yeni ihtiyaçların icap ettirdiği yeni kaide ve adetler kaim olur.

SAYFA-2

Ancak bazı adetler vardır ki, onu tevlîdi eden şartların sukutu ile birebir ictimâî heyet üzerinde haiz olduğu nüfuzunu kaybetmezler. Fertler öteden beri o

kaidelerin icap ettiği vechile harekete alıştıkları için, onu tebdil ve tâgyîr kolaylıkla rıza gösteremezler. Zaten adetlerin cem'iyetler üzerinde nüfuz ve kuvvetin sebeplerini fertlerin onları tatbikte gösterdikleri muhafazakârlıklarda aramalıdır. Bilhassa ictimâî heyette adaden daima faik olan kısım muhafazakârlardır. Çünkü yeni bir şey icat etmekten ise, müessese ve mevcut bir şeye uymak herhalde daha kolaydır. Hâlbuki fertleri idare eden kanun (Moindr force) kanunudur. Bu kanun mucibince her fert mümkün olduğu kadar daha az bir kuvvetle hareket etmek hissiyle mütehasıstır. Hatta bu kanun yalnız fertlerde değil, cem'iyetlerde, tabiatda daha â kimdir. (LES primier Principe ilk prensipler) nam kitabında bu kanunu pek güzel izah etmiş ve her hareketin daha sehil cihete mütemayil bulunduğunu ispat etmiştir. Hâlbuki bir fert için, başkalarına taklit ile işlenmiş bir yol üzerinde yürümek, şüphesiz ki yeniden bir yol kûşadından daha sehildir.

Diğer taraftan öteden beri tatbikinde tasavvur edilmemiş müesses bir adet yerine diğer bir yenisine tevessül etmek oldukça meşguldür. İşte muhafazakârlığın esasını burada aramalıdır. Yine işte bu sebeptendir ki cem'iyetler merbut buldukları adetleri kolay kolay terk edemezler. Zaten bu gibi hadiselerin yani adet ahlak ve kaidelerin fertler üzerinde bir tazyîk yaptığı nazar-ı dikkate alınırca,

SAYFA-3

o vakit müesses bir adeti terk etmenin ne kadar meşgul bulunduğu tamamen tezahür edilebilir.

İşte tevlîdine alet olan sebeplerin zevaliyle beraber ictimâî heyet üzerinde haiz bulunduğu nüfusu kaybetmeyen adet ve kaidelerin bekası bu suretle izah edilebilir. Fakat bu gibi hadiselerin mevcudiyetine bir sebep mutasavvur olamayacağından bekalarının uzun müddet devam etmemesini temin edecek vasıtalara tevessül etmek icap eder.

Bizim ictimâî heyetimizde, mevcudiyetlerine ait sebepler çoktan zail oldukları halde olan baki kalan bir çok adetler, muzır kayıtlar vardır. Muzır diyoruz, çünkü bu adetlerin tatbikinin ictimâî heyetimiz için birçok zararlar tevlîd ettiğini her gün pek acı bir suretle görüyoruz. Fakat bunların maziret tevlîd etmesi, ictimâî heyetimiz üzerinde icra etmekte buldukları nüfuslarının zeval bulmasını temin edememiştir.

Eğer bu adetleri hatalı olduğunu anlayanlarda, onun aleyhinde tezahürat ve tatbikatta bulunmazlarsa, bu muzır kayıtların daha uzun müddet eseri kalacağız

demektir. İşte bunun içindir ki burada, vücuduna sebep kalmayan bazı muzır adet ve kayıtları göstererek vatani bunlardan kurtarmak için nasıl bir çareye tevessül edilebileceğini irâe etmek isteriz.

Evvela aile teşkilatından başlayalım. Çünkü ictimâî heyetimizin tek tekemmülünün istiyorsak evvela aile teşkilatının ıslaha mecbur bulunduğumuzu unutmamak icap eder. Aile teşkilatına aid adetlerin irâeyi tercih etmeliğimiz bu sebepten neş'et ediyor.

SAYFA-4

Aile teşkilinden evvel, aile hayatının mukaddime demek olan izdivâc mes'elesi var. İzdivâc meselesi münasebetiyle kendimizi inkıyada mecbur gördüğümüz öyle adetler var ki azıcık düşünenlerin bunlara karşı isyan etmemeli mümkün değildir. Faraza :

1. Düşünlerde ve cihâz tedârikinde lüzumsuz ve faidesiz yere sarf olunan paralar.
2. İzdivâcî müteakip akrabaya tevdi' edilen (bohça) lıklar
3. İzdivâc eden kızın galebelik de olsa erkeğin ailesine dahil olmaya mecbur bulunması
4. Ailelerin kızlarında derece gözetmesi

Bunlar gibi daha birçok misaller gösterilebilir. Fakat hepsi birden zorlamaya kalkarak mağlup olmaktan ise yalnız bunların izâlesi için uğraşmak şimdilik kaffidir. Şimdi yalnız bunların yukarıda söylediğimiz suretle vücutlarına ait olan sebepler olan bakımındır.? Değil midir? Sualine cevap vermek icap eder.

Çünkü evvelki nikahımızda söylediğimiz vechile ictimâî hadiseler ya asli olur veyahut (marzî) , marzî olanlar umum tarafından kabule mazhar olmamak veyahut tatbik edilmemek suretiyle diğerlerinde tefrik mümkün idi. Fakat Durkheim (durkhayım) diyor ki bazı hadiseler vardır ki umum tarafından kabul edilmiş ve hatta tatbik edilmekte bulunmuş olmakla beraber onu tevlîd eden sebeplerden mevcudiyetsizliğinden dolayı artık (aslı) olmak hassası kaybetmiş. Binaenaleyh (marzî) olmuş bulunurlar.

SAYFA-5

Bu hadiselerin mevcudiyetlerine ait sebeplerin baki olduğunu göstermek, onların (marzî) olduğunu isbat etmek demektir.

Düğünlerde para sarf etmek için evvellerine gibi sebepler mevcut için acaba bugün olan o sebepler mevcut değil mi? Tatbik nazarlarımızı maziye atıyoruz. Görüyoruz ki düğünler ilk defa (izdivâc), takdis için basit birer ayin suretinde tatbik edilmiştir. Yani insanlar mukaddes add ettikleri şeyleri takas için bazı ayin icrasına olan meyilleri düğünü meydana getirmiş.

Bu günde bu sebep mevcut (izdivâc) yine mukaddes, onu takdir için ayin, icrası usulünde bit- tabi bakî kalmış ve bu his insanlarda bakî kaldıkça oda mevcut olacak. Fakat acaba bugün bizde tatbik edilen düğünler yalnız birer ayin olarak kalıyor mu? Hayır! Çünkü bizde düğünler (diğerlerinden aşağı kalmamalı) gibi istirkâb hissiyle icra edilir. Düğün yapmayı düşünürken yalnız iki gencin me'sudiyetini takdis düşünülemez. Diğerlerinin yaptıkları bakılır. O başkalarından geri kalmamış olmak için mevcudu fedadan çekinilemez. Nitekim bizlerde bir düğünden sonra iflas eden, hatta bulunduğu ictimâî mevki kaybeden birçok kimseler vardır. Ailelerin hüsrânına en büyük sebep düğünlerdir. Rumili kazalarında düğünlerde yüzlerce lira sarf etmeden itiraz edildiği gibi, Anadolu'da aynı israflardan çekinilmiyor. Bir hafta geceli gündüzlü devam eden ziyafet ve davetler amiyane tabiriyle "Evin ocağına incir döker." Zavallı aile düğünden sonra uzun müddet belini doğrultamaz. Yani düğünler bir takdir resmi

SAYFA-6

Olmaktan ziyade bir matemın mukaddimesi olur.

İzdivâcı takdir için yalnız bir gün yahut bir gece, akraba ve odaya küçük masrafsız daha doğrusu samimi bir ziyafet kifayet etmez mi? Bütün beldeyi çağırarak haneyi bir meyhanigi tahvilden nasıl bir faide me'muldür. Hatta düğünlerde sarhoşluk saikesiyle bir çok da kazalar vu'ku bulduğu herkesin malumu bir şeydir. Bu suretle ziyafet ve davetler evvela hususiyet ve samimiyetini kaybediyor. Bilnetice sarf edilen azim paraya mukabil malup hasıl olamıyor. Halbuki yalnız bir gece akraba ve odanın ictimâî meclisi hem daha samimi bir hale kayar. Hem de az bi masrafla işin içinden çıkılmış olur. İşte yukarı ki mahzurlarından dolayı aslı olan şeklini kaybeden düğünlerin artık mevcudiyetlerini aid sebeplerin kat kat fevkinde bir takım israfatı intâc etmesi onun (marzî) olmasını icap eder. Zaten eminiz ki kime sorarsanız sorunuz şimdiki düğünlere herkesin muhalif bulunduğunu, fakat adeta tabi'an bunu tatbike mecbur olduklarını göreceksiniz. Yani zaten düğünün bugün bizlerde tatbik edilen şekillerinden hemen de herkes müstekildir.

2- (Bohçalıklar) a gelince : Bu, bütün bir adettir.bohçalıklar; kızın saadetini tebrik ile kendini meşrutiyetler iştirak eden akrabine karşı mukabele tarzında bir hediye itarı lüzumumdan neş'et etmiş olsa gerek. Fakat bunun tevlîd ettiği muzır neticeyi düşünmek, adetinde vücudu için ne kadar asli bir sebeple istinâd ettiğini anlamaya kafidir. İzdivâctan evvel

SAYFA-7

tarafın cihaz tedarikine mecburdurlar. Bu gayet doğru ve mantıki bir adettir. Fakat bir çok masraflarla tedarik edilen cihazı izdivâctan sonra akrabaya dağıtmaktan ne faydalı olabilir? Bilhassa eğer akraba oldukça kesir ise o vakit cihazın nüfusundan fazlası alimi memnun etmek için beyhude yere iza'a edilmiş olur. Bundan daha mantıksız daha muzır bir adet tasavvur edemeyiz. Zevce akrabayı başka suretlerle de memnun edilebilir. Bin türlü imtihanlarla zavallı kızcazın toplayabildiği cihazını bir sarık gibi elinden almakta nasıl bir fayda tasavvur edilebilir? o cihaz akrabâ memnun etmek için değil, mes'ud bir aile teşkili için ihzar edilmişti. Böyle mukaddes bir gaye için yapılan, toplanan eşyayı akrabayı giyindirmeye tahsis etmek zaten gayeye muhalif bir hareket olmaz mı? Bu adetin bu kadar ser'i mantıksızlığına rağmen olan beka bulabildiğini, ancak makalenin iptidasında izah ettiğimiz sebeplerle izah edebiliriz. Fakat madem ki bugün artık mevcudiyete mantıklı bi sebep mevcud değildir. O halde(marzî) demektir. Binaenaleyh bunun marzî olduğunu anlayanlar zevalini tesri etmelidirler.

3-Kızların erkeklerin ailesine dahil olması- bizlerde bütün şiddetiyle hükmüne icra eder. Bir adette budur. Erkekler mutlaka kızların ailelerine dahil olmak mecburiyetinde oldukları halde kızlar zevcelerinin ailelerine dahil olmaya mecburdurlar. Bunun sebebini henüz kadınların haiz oldukları mevki taktir edememekte aramalıdır. Halbuki bu taktir derecesine vasıl olabilmek için

SAYFA-8

daha uzun bir müddet lazımdır. Mamafih yeni hayatçıların vazifelerinden biri de ictimâî heyetimizi kemiren cerihaları teşrihtir. İşte bu sebepledir ki bu adetin tevlîd ettiği muzır neticeleri de izaha lüzum görüyoruz. Bizde aile hayatı iyice tedkîk edilirse görülür ki en büyük bedbahtların saiki kızların erkeğin ailesine dahil edilmesidir. Çünkü yabancı bir aile dahil olan bir kız: zevcenin valide, pederi, kardeşleri gibi bir çok yabancıların karşısında gururunun ezildiğini hisseder. O yalnız

zevcesiyle yaşamak için atıldığı bu hayatta, daha birçoklarının hidmedkâr olmaya mecbur olduğunu anlayınca tabii bir hoşnutsuzluk gösterir. O zevcine bütün muhabbetiyle bağlansa bile yaşadığı hayattan memnun olamaz. Sonra buna kain validelerin tehdit ve tahkirlerini, zevcin bir'aderinin istihfâf ve istihkârlarını ilave ederseniz yeni bir aileye dahil olan bir kızın nasıl bir mevkiide kaldığını anlamakta güçlük çekmezsiniz. (Türk kadınlarının düşüncesi) namıyla M. Zekeriya Bey'in yazdığı bir makalede bu hoşnutsuzluklar bir kadın ağzından nakil sıfatıyla gösterilmiştir. Bu istihkar ve istihfaflar karşısında zavallı kadınların nasıl ezildiği anlamak için vasıtaları okumak icap eder. Kadınlığı Türk kadınlığını yükseltmek isteyenler ictimâî heyetimizde hükümrân olan bu muzır adeti kaldırmaya çalışmalıdırlar. Bunun için de yaptılar çocuklarının başka bir haneye nakletmesine müsaade etmeli, yahut onları bedbahtiyesini davet etmekten ise hiçbir tezvîc etmemelidirler. Bazen de aileler kızlarının bedbahtiyesini isteyerek.

SAYFA-9

davet ederler Buda küçük kızına münasip bir talep çıksa bile ondan büyüğünün izdivâcından evvel küçüğünün tezvîc edilmeyeceği hakkındaki itikâttan tevlîd eder. Bu da ailelerin kızları üzerinde mutlak bir hakka sahip buldukları itikatının bir neticesidir. Elân birinci Karn'da olduğu gibi aileler kendilerinin istişarelerine ihtiyaç görmeksizin kızları hakkında söz vermeye selahiyetdâr bulduklarına mütekadittirler. Bu itikadı ortadan kaldıracak olan âmil, ilimdir, terakkidir. Genç kızlarımız kendi haklarını tanıdıkça ailelerinin körü körüne alime verdikleri vaadlerine kurban olmaktan kurtulacaklar ve kendilerinin de fikir ve rey beyanına hakları bulunduğunu iddiaya muvaffak olacaklardır.

Fakat bunu ilim ve ma'ruzun terakkisinden beklerken diğerleri hakkında tatbik edilebilecek elimizde büyük bir silahımız vardır. O bu silah tatbik edilebilirse zannederim ki büyük neticeler tevlidinde muktedirdir. Bu silahta eski adetlere karşı mukavemet suretiyle olur. Fakat mukavemetin şiddetini tezyîd için arkadaşlarımızdan birisinin zaten tatbik etmiş olduğu bir usulü irâe edeceğiz:

Kasaba ve yahut şehirlerde bulunan gençler bir araya gelerek düğün izdivaçlar arasında lüzum olduğu halde riâyete mecburiyet bulunan bir takım kayıtlara riayet etmemek üzere bir nizamname tanzimi ile bir (cem'iyet) teşkîl ederler. Cem'3iyyete dahil olan azalar kabul ettikleri şartlar haricine çıkamayacakları

için adetleri bittabi tatbik edemeyeceklerdir. Bu suretle adetlerin ihmal (...?) mahkum kalması onların zevalini tesri'

SAYFA-10

etmekten hali kalmayacaktır. Bu usul şehirlerde müşkilâtta fakat kasabalarda pek ziyade suhuletle tatbik edilebilir. Kar'ınlerimiz içinde zannederiz ki birçok kasabalılar vardır. Bu gençler kasabalarında gençleri bir araya cem'a ile bir cem'ıyyet teşkiline muktedirler ve bu teşebbüslerine bu taraftan müzaheret göreceklerine emin olsunlar. Hatta perdelerde bu hususta menfaatte bulunduğu için onların da bir muhalefet görülmesi me'mul değildir. Bu sebeple teşebbüsün muvaffakiyetiyle neticelenmesi pek ziyade mamuldür. Eğer Kar 'inlerimiz içinde yalnız beş onu bu tavsiye ettiğimiz usulü tatbik ile memleketi büyük israflardan kurtarmaya bir mukaddime yaparlarsa bu zavallı ve fakir ictimâî heyetimize pek büyük bir hizmet etmiş olurlar. Kar' inlerimizde şehirlerde bu gayeye çalışmak üzere bir cem'ıyyet teşkil ederlerse emin olsunlar ki (...?) pek büyük bir hizmet temin etmiş olurlar.

Tahrir Heyeti

İctimâyyâtı Nasıl Anlamalıdır?

SAYFA-11

Şüphesiz ictimayyatı tesis edecek bir selahite malik değiliz. Bu sebeple ictimâyyatı nasıl anlamalıdır? Serlevhası ihtimal fazla ve hadd-na -şinâslık olur. Fakat maksadımız şimdiye kadar yazdığımız makalelerde izah ettiğimiz muhalefet telakkileri bir araya getirerek aralarında bir mukayese yapmak ve hangisinin doğru bulunduğunu göstermektir. İctimâyyat mükerraren söylediğimiz vecihle bugün muayyen kaidelere mani olmamak dolayısıyla henüz sabit bir ta'krif altına alınamaz bu sebeple en doğru fikir bu muktelif telakkilerden daha zalim ve daha mantikî kabuldür.

Şimdiye kadar yazdığımız makaleler bu muhtelif telakki kar'ınlerimize az çok tanıttırabilecek dercede izahati havidir. Fakat burada yeniden gayet muhtesir bir şekilde muhtelif melliflerin iddialarını tedkîk etmek icap eder.

Durkheim (Durkhayım) diyor du ki: Hadiseler, ilimlerin mezûu olmadan evvelde insanlarca az çok malum idi. Yani insanlar ilimlerin tesisinden evvelde

hadiseler muhitte bulunan eşyalar bir fikre malik edilir. O hadise ve eşya hakkında bir fikrin hudusi için ilmin tevlidîne intizar edilmedi. Kimya ilmi tesis etmekten evvel, insanlarca kireç taşı vesaire malum idi .daha doğru tabiriyle insanlar bu eşya hakkında basit ve zahiri birer fikre malikdiler.

SAYFA-12

İctimâiyâtta da böyle, ictimâiyâtın tesisinden evvelde aile, hükümet ve cem'îyyet gibi ictima' hadiseler hakkında insanlar birer fikre mâliktir. İşte ilmi tedkîkler yanlış bir mecraaya sevk eden amilleri, ilme takdim eden bu fikirlerde aranmalıdır. Çünkü hadiselerin hakiki yerine mevcut olan fikirler üzerinde muhakeme ve münakaşa yürütülür, ve bu münakeşelerden bir takım netice ve hükümler istihrâç edilirdi. Yani hadiselerden ziyade hadiseler hakkında mevcut fikirler naza-rı dikkate alınırdı. Bu sebeple hadiselerden ziyade onlar hakkında mevcut fikirler izah edildi. İktisadiyatta, ahlakiyat ta hukikiyatta daima aynı hata irtikâb edildi. İşte şimdiki ictimâiyâtta müdekkiklerinin yapacağı vazife hadiselerin kendilerini tedkîk etmek ve şimdiye kadar hakim olan zahiri fikirler yerine hadisenin bizzat tedkîkinden mütevellit fikirleri ikâme etmektir.

Dünkü müellif hadiseleri bizzat tedkîk etmiyorlardı. Onlar hakkında mevcut olan fikirler üzerine mütabalar yürüterek ictimâiyâtı tesis etmek istiyorlardı. Durkheim (durkhaym) bütün yanlışlıkların buradan çıktığını eda ediyor, ve bunun yerine hakiki hadiselerin tedkîkini ictimâiyâta esas olarak kabul ediyor.

Tard'ında ictimâiyâtta mesleğini izah ederken ayı edada bulunduğunu gördük. O, da diyor ki tekrar, muhalif ve temsilde ibtida'ları insanların zahiri surette verdikleri karar çıkardıkları kaideler yerine daha hakiki ve daha sahihlerini ikamet etmek bugünkü ictimâiyâtın vazifesidir. Demek ki bu hususta tard ile Durkheim (Durkhaym) ittifak ediyorlar. Zaten bu o kadar umumi ve tabîi bir düşüncedir ki reddi

SAYFA-13

mümkün değildir. Her ilmin vazifesi hadiseleri daha hakiki suretle izahtır. İctimâiyâtında bir ilim olmak itibariyle vazifesinin bu suretle irâe edilmeli pekde yanlış bir hareket olmaz, şu kadar var ki bu umumi daireden hususiyete doğru çıkıldıkça ihtilaflar başla. Bilfarz içtimaiyatın tedkîk edeceği hadiseler hangileridir?

Bu hadiselerin umumi hataları ne suretle irâe edebilir? Meselelerinde müelliflerin ihtilaf ettikleri görülür. Fakat burada da muhtelif ümidi de yok değildir.

Zaten Durkheim (Durhaym), Tard ve Solvay ictimâiyyât müessesesi diğer bir noktada ittihâd ediyorlar.ictimâiyyâtı müstakil bir ilim yapmak .

Bu üç mektepte icyimâiyyâtın en büyük ihtiyacı istikbâl olduğunda müttefiktirler. Bu sebeple her üç sebeple ictimâiyyât için bir hudut çizmek istemiş, içtimai hadiselerin umumi hataların vaz' etmek üzere etmiştir. İctimâiyyâtın diğer ilimler arasında mevzunun en vaz' suretle tayin eden.” Solvay” mektebidir. “Solvay” mektebine göre insanlar üzerinde tesiri icra eden amiller iki şekilde icra edilebilir. Tabîî ve ictimâî tabîî olan amiller (tabi muhit) de bulunurlar. İklimin mevkinin arazinin insanlar üzerinde tesirini icra etmesi gibi, gıda, hava, ve su vesaire gibi amillerde bu “tabii muhit ”mefhumu içinde dahil edilebilir.ictimâî amillerde (ictimâî muhit) de bulunur. “ictimâî muhit” den maksat, sırf fertlerden mürekkep

SAYFA-14

bulunan bir muhitin insanlar üzerinde icra ettiği tesirattır. Ahlak, din müessese itikâd gibi. Bunlar fertler üzerinde şüphesiz birer tesir icra eder. Ve bu tesirler tabii muhitten değil, fertlerin mehat buldukları ictimâî muhitten tevellüd eder. Birinci kısım âmilleri (etolojinin) diğer kısımları tedkîk ediyor. İkinci kısmı tedkîk eden ilimde (etoloji sosyal) yani ictimâiyyâttır.

İşte bu suretle ictimâiyyâtın tedkîk dairesi muayyen bir şekil alıyor. Yalnız o ictimâî muhiti dikkate alacak, ve onun tevlîd ettiği tesisatı düşünecektir.

Eğer (Solvay) mektebi yalnız bu kadarla kalsa idi ictimâiyyâtı müstakil yapmak için gayet güzel bir esas ittihaz etmiş olurdu. Hal buna ictimâiyyâtın vazifesini daha güzel izah zamanında verilen tefsilattan anlıyoruz ki Solvay ?mektebine ictimâiyyâtın en mühim vazifelerinden biride, fertlerin tesire olan kabiliyetlerini tetkiktir. Bir fert ictimâî muhitten ne suretle tesirler hissediyor ve bu hissettiği tesirler fertlerin te'sire olan kabiliyetleriyle mütenasib olacağı için fertlerle nasıl (...?) tevlîd eyliyor. Bunu tedkîk etmektir.

Çünkü (Solvay) mektebine ictimâî hadiseler bir araya gelen fertlerin yek diğerleri üzerinde tesir icra etmesiyle husule gelen haideselerdir. Evvelce yazılan makalede de irâe edildiği vecihle iki fert bir araya gelip muhavere isteseler o yekdîgerlerine cevaplar verirlerse bu bir ictimâî hadise tevlîd eder. İctimâî hadisenin tevlîdine

SAYFA-15

Sebeple muhavere suretiyle bu iki ferden birbiri üzerine tesir icra etmesidir.

İşte Solvay mektebinin en büyük hatası. Çünkü ictimâiyyâtı bu kadar aşağılara kadar indirdiğimiz takdirde tuttuğumuz yolda inkirâf etmiş oluruz. Bu sebeple içtimaiyatı buraya kadar temsil etmeyerek yalnız ictimâî muhitin fertler üzerinde icra ettiği tesirleri izah ile iktifa edersek ictimâiyyâtın mevki az çok mevzû olur. Hususıyla mademki diğer ilimler arasında ictimâiyyât için mevki yoktur. Güzel bir suretle ta'yîn edilmiştir. Onu Solvay mektebinin çizdiği hududa kadar tevsi ederek psikoloji ve biyolojinin bir şubesi yapmak hata olur. Hatta (Solvay) müessesesi bu ikinci vazifeye büyük bir ehemmiyet verdiği için, ictimâiyyât, cins tefrik etmeksizin fertlerin birbiri üzeri icra ettikleri tesir akislerini tedkîk eden bir (fizyoloji sosyal)dır diyor.

Bu suretle ictimâiyyât müstakil yapmak demek psikoloji ve biyolojidir tefrik etmek demektir.

(Gaydini) namında bir Amerikalı ictimâiyâtçı; hayatiyat: Hayatın umumî ilmidir, hayatiyyat .hayatın şahsi vicdanın umumî ilmidir. İctimâiyât ictimâî vicdanı ve ictimâî hadiseleri izah eden bir ilimdir. Diyor. Bu tarif hayatiyat rûhayat ve ictimâiyyâtın hududlarını az çok izah ediyor. Bu suretle (Solvay) mektebinin irâe

SAYFA-16

ettiğini ikinci vazife ictimâiyyâtın hududu dairesinin haricinde kalıyor. İşte ictimâiyyâtı bu şekilde anladığımız taktirde az çok müstakil bir hale kelb etmiş oluruz. Evvela fizyoloji, biyoloji, psikoloji ve etolojinin diğer kısımları arasında ictimâiyyâtın mevki tamamen taayyün ediyor. Demek ki bu suret ictimâiyyâtı, şimdiye kadar karıştırdıkları iptidadan kurtarıyor. Halbuki Durkheim (Durkaym), Tard ve Solvay' ında maksadı ictimâiyyâtı müstakil yapmak değildir.? İşte biz pek tabî bir suretle bu neticeye vasıl olmuş olunuyoruz.

Fakat acaba bu netice, Durkeim (Durkaym) ve Tard' ın fikriyle telif edilebilir mi? Bu da oldukça uzun bir tedkîke muhtaçtır. Bu sebeple bunu da gelecek makalemize bırakıyoruz.

SAYFA-17**Mezahib-i İctimâiyye**

Hakiki isimle Fransa' da Emil Boyof? 1760' da San Konten'de,?, 1797' de Paris' te intihar etti. İhtilâl Kebîr'den? evvel gayet fakirhane sanatlarda bulunmuştur: sen ifa ettiği vazife "Ruaj" de tahriri arazi komiserliği idi. Mamafih daha 1790' da neşrettiği Ebedi Kadastro- Emlak Defteri. LecaDastrePerpetuel ismindeki risalesiyle yazdığı mektuplardan komünizm efkarı açıkça görünüyordu.

İhtilal kebîr ilan edilince programı ve vatanpervane olmak üzere bir gazete tesis ve birçok defa daire-i beldeyi de (...?) Muhtelif ifa etti. Gıyaben sahtekârlık cürmüyle mahkum olmuşsa da bilahere bu karar nakız olunup kurtuldu. Doksan termidordan itibaren Paris'te ikamete başladı. Zaten birkaç defa Paris' e gelmiş ve bazı işhas ile münasebet siyasiye tesis eylemiştir. Bu defa Paris' e vasıl olur olmaz o sıra şiddetle hüküm sürmekte olan terrorcular? Aleyhinde müthiş bir suretle neşriyat ve telkinatta bulunmaya başladı. Sonra irtica vuku bulup eski usul idare avdet edince efkarında biraz (...?), biraz tahavvül hasıl oldu. Bir müddet gayet de (...?) fikirler neşretti ve nihayet yavaş yavaş mevzû bahs ettiğimiz komünizm nâşiri

SAYFA-18

oldu .O sırada hürriyyet matbuatın müdafaa namıyla bir gazete neşr ediyor ve makalelerini Grakkus Boyof ? diye imzalıyordu.Bu gazetenin ismi bilahere "müdafî" belig?, millet Le tribun du peuple oldu.Boyof'un umum-u nazariyat-i esasiyesi bu gazetelerde intişâr ve (...?) ediyordu.

Direktuar? usûl idaresini iskat ve yerine 93'teki Kontitasyon ? şekil idaresini ikâme etmek için bir cem'iyet hafife tekçi ve bu cem'iyete reis-i ittihab olundu .Muhaliplerde "garize"nin hıyanet edip cem'iyeti ihbar eylemesi üzerine efrad ve a'za tevfiik edilmiş ve "(...?)" muhakeme-i aliyesi 29 Mayıs 1797" kararıyla Boyof ve Dovteyi? idama mahkum etmesiyle her ikiside meydan siyasete gelmeden hancerle intihar edilmişlerdi(1)? Boyof? İctimadınca: Emval ve emlak-ı umumiye müsadere olunup müsavi hassalara ayrılmak üzere beyn'ül-beşer tevzi ' olunmalı, zenginlerin konaklar, saraylar,otellerinde fıkra? İskan ve ikâme edilerek Isparta' da olduğu gibi bir yerde müştereken bin yıllıdır? , ' müsaviler cem'iyeti La Societe deu egaux namında bir cem'iyete esas olarak "arz kimsenin değildir.Esrar-ı umumundur.Nazariyesin vaz' etmişti (...?) inkâr ediyor.Böyle bir nazariye , hakk-ı hayat ve mevcudiyeti ısrar ve cerihâdar eder" diyordu.

“Mamafih millet” gazetesinde nazariyyat âtiye meşhud oluyor: “husus-i mesayebi? Ferdiyeden ziyade emval cem’iyyete temellik; gasb Boyof’un? Boyovizmin? ta’yîni (...?) Avibel 188

SAYFA-19

ve sirkattır. Binaen aleyh o emval (...?) mağsubeyi hamillerinden istirdâd etmek pek doğru ve pek haklı bir harekettir.” Bir şahsi kendi (...?) minferidesi vasatıyla dört kişi kadar cem’ servet edebileceğini isbat etse bilene cemiyet-i beşeriye için bir tehlike olmaktan (...?) değildir, çünkü mücerred bu sebeple muvazene-‘yi? ictimâîyyeyi ihlal edecek , ve kıymettar (müsavatı) eyleyecektir.” “müessesatı ictimâîyye o suretle tesis edilmeli ki her ferde diğer efrad-ı beşeriyeden, diğer müsavatdaşlardan?” teferrud etmek , daha zengin, ve daha kudretli olmak ümit ve hayalini ref’ ve (...?) etmiş olsun.”

Mukaddes müsavatı - bu terkiib Boyof’dur mevkî fi’le isâl için yeni bir ihtilal ümidine getirmek istiyor, bunun içinde yukarıda izah ettiğimiz vecihle “Direkotovar? “ idaresini iskat ve ahaliden ibaret bir heyet idare tesis eylemeye muvafık görüyor, diyordu ki : “açlığı icap eden ve acı boğazlayan bir itilaf mahofdan? İse teferrüke hem mercih, hem müfiddir. Her şey bi kere ademe girsin , mahv olsun ve sonra , ancak o zaman onur ve ademden yeni, taze hayat kesb etmiş bir alim doğacak, yükselecektir.” Bu nazariye ise nihilist nazariyatından farklı değildi. Tevkif ve ithamı için bu kat’i bir sebep teşkil etmişti. Dostları “Gronel” ? ordugahını ayaklandırmaya çalışmışlarsa da bu vak’a daha ziyade mahkumiyetini icap etti, yukarıda beyan olunduğu vecihle 1797’ de idamına karar verildi.

Boyof’un ?en ziyade neşrine çalıştığı efkâr-ı ictimâîyyeye

SAYFA-20

“komünizm” deniyor. O halde komünizm nedir? Bu mübahis hakkında izahat (...?) Verelim:

Hülasaten: Komünizm, menâfi’-i zay’at , emlak ve emval (...?) Ve müsavinin bir tevzi’ müsavatkâranesiyle Züriyyet-i beşerin temin saadet edileceği mütesavvir olan bir nazariye-yi ictimâîyyedir. Hal hazır komünizmi: (...?) Bir delili olarak, umum mülkiyyet-i hususiyenin mülkiyyet-i ictimâîyyeye tahvil ve tebdili [yani vesait istihsâliyye, tedavülüye mübadelenin teşrik-i ictimâîyyesi] gibi bir gayeyi takip ediyorsa da eski komünizm bu esası müstehlikattan olan eşyaya mesela elbise, (...?)

Nafakaya da teşmîl ediyordu. Eflatun'un eski cumhuriyet politique eseri Ezmîne-i Cedide de mudadisinden Tomas Morus Thomas Morus tarafından neşr edilen" hayal mahal Utopie"eseri bu mezahib-i ictimâîyyenin ruh ma'navе tasavvur izah eder. Mamafih unutmamalıdır ki Eflatun bu eserinde esaretin lüzumunu beyan ederken meşhur Isparta vaz' kanunu likorug? " Cumhuriyyet isalatkârane " a republique Aristocratique nin esasını esaret ediyordu. Komünizm tatbikinde olduğu kadar nazariyât hususunda bir çok tezâd, bir çok tenakuzları haizdir.Tabiat-ı beşere mügayir görüldüğü gibi tabiat eşyaya da muhaliftir. Şarkta Likorug? Ve Eflatun'dan evvel bir şekil Ruhani de olmak üzere komünizmin bazı netoyic? tevlîd ettiği, Senobism Cenobisme denilen usul hükümetle idare olunduğu zan olunmaktadır.Fakat Şargan? Dikkattir ki Senobitism Cenocitisme denilen

SAYFA-21

Bir usûl hükümetle idare alındığı, zan olunmaktadır. Fakat şayan dikkattir ki Senobizm usûlü bekarlık esası üzerine kurulmuştu ve Binaenaleyh yaşamak isteyen bir cem'iyet için böyle bir idarenin vech tatbiki bulamayacağı şüphesizdir.

İlk Hristiyan cemaatlerinde daima komünizm asa-ı? mevcuttur. O beşinci, on altındı asırda Loşeri? Kalven? vesair tecd? ve Peruranın? yaptıkları ıslahat ve teşkilat-ı mezahibe sırasında komünizm teşkilatına dair vuku? bulan teşebbüsatin vetayic hissine tevlîd etmediğini görüyoruz: Anabaptistlerin? uzun Mücadelesi nihayet umumun yırtıcı hayvanlar gibi takibiyle nihayet bolmuş?, ve Mor kardeşleri Frérs Moravers'in bu (...?) tesis ettikleri komünist zirâ? cumhuriyeti kendi aralarında (...?) eden ihti-lafa karşı duramamış , bir çok taarruzda düçâr olmuştur.

Kompanallan? "güneş beldesi"(1) ? , Havingutun? "muharrer muhif" (2) Jon Bodun? "cumhuriyet " (3) eserlerinde Eflatun'un efkâr ve nazariyyat tahlil ve takip ediyorlar.Onlardan sonra Mesiliyer? Dündeşan? Muralli? Mabli? Bİrivoduvaroyl? ve nihayet Boyof? Hep komünist efkârıyla meşbu? dimağlardır. Eflatun'un "cumhuriyet" eseri mazi tefekkürlerin en kıymetdar mevsusat fikriyesindedir. Milad İsa'dan evel 392 senesinde

(1)Companella-le cité sur soleil

(2)Harrington-Océan

(3)Jean Bodim-Republique

SAYFA-22

Neşr ve tahrir edildiği zan edilmektedir.12 ciltten ibaret olup bir muhavere tarzında yazılmıştır. Eser de şahsi esas Sokrat'tır (Sokrates).

Eflatun'un bu eserinde bir prensip etrafında hem hükümet ve devleti, hem de şahsi ve ferdi ıslah edeceğini iddia ediyordu, ki bu prensipte “adalet”tir.

Beldeyi bir şehir münferid gibi, o taraftaki araziye vesatir ber-ba'id mesafede olmak şartıyla beldeye ait ad ediyor. Batıda, ferd gibi tegaddiye, müdafaa nefse, idareyi mevcudiyete mecburdur.Binaen aleyhe zeka, cesaret ve teşebbüs, hatta hasais iddiaya bile onun için , menfaat ame? İçin lazımdır. Esaret kalmakla beraber sınıf-ı ictimâîyye (3) kısma inkısam ediyor:

- 1- Zırâ' , ve zanaatkarlar, tüccaran (kuvva-yı istihsaliye ve iktisadiye)
- 2-Beldeyi müdafaa edecek bekçiler veya askerler (kuvva-yı icraiyye)
- 3-İdare ve hükme memur kanun-u şinas hakimler (kuvva-yı idariye ve adliye)

Kadın veya erkek aynı terbiye-yi ahlakıyeyi nail olacak ve binaenaleyh aynı zaif İle muzif ve aynı memuriyeti ifa' hakkını haiz bulunacaklardır .Bugünkü komünizmin esasları da cumhuriyet eserinde görünüyor.

Eflatun azimet şahsiye-yi , hûd-bîniyi, fikir ve aile imha etmek için de iştirak emlak ve emval iştirâk zevciyyet (...?) veya umudu kadında ve çocukta iştiraki tasvib ve tensib

SAYFA-23

Ediyor.

“Cumhuriyet” tasavvurat garibe? İle tahilatı latifenin bir (...?) tefekkürüdür.

Tomas Morus'un? 1518 de latince yazdığı “hayal hem Utopie kitabı şayan temessül kıymettar bir eserdir, “hayal mahal” ictimâî ve siyasi bir romandır.Morus bir arz meçhul tasavvur ediyor ki orada mefkûre-i ictimâîyyat bedii teşkilat-ı ictimâîyye mevkiî tatbika isal edilmiş bulunuyor.

Kitap iki kısma ayrılmıştır: Birinci fasılda o zaman ki Avrupa hayatı, ve hatta bu günkü hayat-ı içtimaiyye- çünkü aralarında büyük bir fark yoktur.Tedkîk ve tenkîd olunuyor.Gerek İngiltere'nin ve gerek sair hükümetlerin karanlık ve gayet bedbînane bir tasvirini yapıyor. Ez cümle usûl Mutaliken? İle idare edilen o zamanki hükümetlerin istibdadlarını, saray halkının esirine riyakarlık ve tekliflerini, memuriyetlerin nasıl rüşvetlere alet olduğunu, muzafferiyat hırsı (...?) maziretini tantana ve (...?) açtığı uçurumları, asillerle papazların icra ettikleri mezalim ve tahlil

ve şiddetli müvehheze ? eyliyor ve nihayet bütün müsavinin müvellid ve menbi olmak üzere mülkiyet-i şahsiye, sermaye-i ferdiye-yi gösteriyor...

İkinci fasılda teşkilat cedide-yi ictimaiye bir silsile-i nazariyat ve (...?) olarak değil, güya uzak bir odada mahal tatbik bulup grüzeran olmakta olan bir hikaye-yi içtimaiyye ve siyasiye gibi tasavvur ve nakl ediliyor. Bu fasıl, demokrat (avâmı) ve sosyalist bir

SAYFA-24

Hükümetin umum teferruatıyla umum ve hikayesidir.Eğer umum (...?) medeniye-yi tercüme edilmiştir.

Birde Tomar, Kompımalarına? “Beldeyi şemsi var. Bu da “hayal mahal” tarzında yazılmış bir cumhuriyet köyüdür.(1623) Meşhur Sen Dominik ? rahibinin cumhuriyet-i ictimâiyyesi şüphesiz (...?), (...?) .Kudretli ilahi temsil eden bir reisi ruhani o reisi cumhuriyeti idare ediyor.Nazır olarak üç aza bulunuyor.Kudret ve kuvvet, akıl ve zaka, aşk ve rehmi birinci nezaret ,münesalat? Hariciye ile mesail-i? Harbiye-yi idare eyleyecek, ikinci nezaret ,maarif, umumiye (...?) ve sanai-yi nefiseyi himaye eyleyecek: içinci nezaret, ahaleyi muhafaza ile mükellef bulunarak, cins beşerin intişarı tekamül muhafaza-i mevcudiyeti için ittihazı lazım gelen umum tedabiri icraya riyaset eyleyecektir.Umum vatandaşların müsavaf mutalekesi emlak ve zevcatın muşareketi ,- şu kadar ki münasebet temasıyla reisin iradesine (...?) Bulunacak – Bu teşkilat mahileyi? itnam eyliyor...Serbesti tefekkürüyle adem memnuniyetini tevlid ettiği papanın emri üzerine yirmi yedi sene kadar Roma hapisanelerinde çürüdükten sonra Paris’e giden kampanalacağım? Hayata karşı ne hoş bir Ferdoş Havdoni? Tahayyil etmiş...

On Dokuzuncu Asırda Tarih Mezahib-i İctimâiyyesinin (...?)

On dokuzuncu asırda, hatta yirminci asrın ilk seneleri dahil olmak üzere tarih fikri beşerin mezahib-i içtimâiyye

SAYFA-25

hususunda kat’î ettiği mesafe ve imrâd ettiği edvar ve safhati derde tefrik eyleyebiliriz: 1.Romantik daha doğrusu hayali bir safha: Budur (1848-1815) nazariyatçı çok zengindir, şairane, (...?) , (...?) fikirlerle mâlâmâldır. .Dimağ ne ahenkdâr bir heyet (...?) İctimâiyye-yi bulmak için katiplerin Sisleri veyahud (...?) Serapları içinde geziniyor.

2-Fen Ve ihtilal devri (1875-1848). Bu devirde mezahib-i içtimaiyye iktisadın bir çok nazariyat-ı ilmiyesinden, fenin bir çok hakayı müessesesinden istifade ederek ihtilal içtimaiyyeyi ilan için yeni bir kuvvet kazanmış, ve bir çok kanlı ihtilaflar ve müsadeleneleri mucib olmuştur.

3: Tarik kanunu ve mecalis-i milliye devri (1900-1875). Bu devirde ise mücadelat beyhudedden yorularak mecalis-i ? milliyeyi farik kanunu ile vekil ve meb'us göndermek üzere hukuk-u içtimaiyyenin muhafazas tasvib edilmiş ve mecalis-i milliyede ekseriyetle mesavat hukuka muvafık çıkarılacak kanunlarla hayat cemiyetinin ıslah ve tekemmülüne muvaffakiyet kabil olacağı düşünülmüştür. Binaenaleyh budur sakin, (...?). Sosyalistler umumiyetle ve vekai ve hadisatın cereyan-ı tabîisinde (...?) hürriyet terakkisinin doğacağını ümid ediyorlar...

4: Milli ve tatbiki dirki hazırdır. Şimdi mezahib-i ictimâiyye taraftarları ne şiddetli temayişlerle kanlı mesademat? meydan vermek, ne de âtî insaniyeti mecalis-i milliyenin idaresine bırakarak nasip cem'iyeti politika manevralarından makul görüyor.

SAYFA-26

Sınıf-ı ictimâiyyenin mesaî ve (...?) zatiyesiyle makul ve mantıki bir suretle takip ve ıslahat ictimâiyyenin mecburiyet tatbikesine medar olacak vesaitin teminine gayret ediyor. ve bu suretle mezahib-i ictimâiyye yeni bir devre, hakiki bir devre-i ameli tatbiki girmiş oluyor.

Mezahib-i ictimâiyyenin (...?) tedkîkatı arasında; izah edilen bu safahât erba'a tekrar mütalaa ve âtîde daha vasî bir daire dahilinde izah edileceği için şimdilik bu tesrihati kâfi görüyoruz...

Selanik 17 Kanun-u sani sene 327

Devam Edecek

Rasim Haşmet

Fostel Dokolanej Fastal de Conlanges Ve Eserleri

-2-

Strasburug ciddi şeylerden hoşlanan bir şehirdi. Mösyö "Fostel" (Fastal de Conlanges) ifadesindeki metanet, muhakemesindeki doğruluk ile umumun itibarını celb etmişti. Bir az sonra, bir çok talebe, mösyö "Fostel"ın (Fastal de Conlanges) derslerine devama başladılar. Ve (...?) birgün, sınıftaki samilerin mecmuası üç yüze

çıkmişti. Bunlar arasında “Fostel Dökolanej”in (Fastal de Conlanges) konferanslarında

SAYFA-27

Efrata varmış bir gayretle (...?) eden sakallı adamlara bile tesadüf ediliyordu.Derslerinin hitamında bütün müdavimler arasında, bilhassa”Sen Simon ” sokağında onun takriri “Jest”leri üzerine uzun uzun mükâleme oluyor, müdahiler, (...?) birbirini takip ediyordu.:Bu ilmi hareket ona derin şerefler verdiğine rağmen onun gizli bir emeli vardı. O şimdi, (...?) yanında tarihi vesikaları tedkîk için güzel bir “laboratuar”a muhtaçtı. Ve bunun Almanların “de minaire”lerine benzemesi matlubdu.

Mösyö “Fostel” (Fastal de Conlanges) ilk senelerde itiraz buruğu pek hoş bulmuştu.13 Haziran 1862 tarihli yazdığı bir mektupta nahak? yere müştekhim ?, diyordu, burada fevkalade bir suretle kabule mazhar oldum.Mes’udum. Hürriyetim de tam . Çalışıyorum.” Fakat telif olunur ki, bu istirahatta çok sürmedi.Biraz soniş? Maddi hastalıklar onu yakaladı. Ratıb bir iklimin mahş ettiği mütemadinezleler, boğaz hastalıkları onu eziyordu.Artık birazda sıhhati düşünölmek lazım gelmişti.Bu esnalarda memuriyeti değıştirilmesi için tekliflerde bulunuldu.O buna kulak bile asmıyordu.Çünkü ona, pek alıştığı , ve sa’yının sermelerini? Topladığı bu güzel şehri terk bir az güç geliyordu.Fransa’daki vilayetlerden hiç hoşlanmıyordu.Paris’te bir gerisi? İşgal etmek onun fikrini gıcıkliyordu.Uzun bir ikametın fikri sıhhatlerine küçük bir (...?) bırakmasından itirazı vardı.

SAYFA-28

17 teşrin-i evvel ?, 1869 tarihli mösyö “Pero Perrot” ya yazıldığı gibi bir mektuba şöyle başlıyordu ki: “fena kullanılmamak şartıyla vilayet güzel.Atalet kesb edeceğimden korkuyorum.Damarlarımdaki kanın eskisine nisbetle daha batî cevalân ettiğini zanediyorum. Muhib mefkûd konuşacak kimse bulunmuyor.Refki dertleşmek için değil çalışmak için arıyorum.Dünyada hemen unutulmuş gibi kimsesizim.Bİrgün gelirden bu günkü (...?) Tamamıyla biterse ne yapacağım? Mamafih, yine cehdim var.Aynı azim ile çalışıyorum.Lakin, sa’y neye yarıyor ki? (...?) İtina ile bıraktığım işleri aynı suretle rüzgar götürüyor.Bir haftalık (...?) ve mütemadi bir tettebbu’dan sonra cumartesi günleri birer saat söylüyorum. Bundan ana yalnız bir alkış tufanından daha doğrusu hiçten bir az fazla bir şey bırakan ikdamdan

zebunum...1870 senesinde “dar-ül muallimin” tatili esnasında derin bir mahzuziyetiyle fırsatı yakaladı.Müsabakaya girenler çoktan bilhassa bunlar arasında “filozofî Dolan?” muharrir “ipoliyyat?”ten, pek müthişti. O ihtiyata riayet ederek ve (...?) Paris’e gitmedi.Müsabakaya girecek eserker, kendisini muhite tanıtacak (...?) Vardır.Mösyö Duruy: Dury”⁸³ öteden beri “Fostel Dökolanej” (Fastal de Conlanges)

SAYFA-29

Getirtmek için bir çok teşebbüslerde bulunmuştu. Nihayet muvaffakta oldu.Aynı senenin 28 şubatından nisbi kendisine bildirildi, tabii artık, Strasburug’dan (...?) lazım geliyordu. Bu havadisi öğrendiği gün eski talebelerinden de ayrıldığına bir az müteessif oldu.ve “burada safî bile havai (...?) içinde yaşıyordum. Diyordu.Fakat beni pek sıkılmıyordu.Şimdi, mektepte ihtimal evvelkinden daha az müstakil, ve daha az çalışkan olarak yaşayacağım.Hiç olmazsa günlük kokularıyla sersem olmaktan kurtulacağım ...”^[84] Strasburglular, pek hürmet ettikleri kadim hevachelorini unutacak kadar vefasızlık kadar tanımamazlık göstermediler.Harpten bir az sonra “Fostel Dökolanej”i (Fastal de Conlanges) kendilerine bir konferans vermesi için tekrar memleketlerine davet ettiler.Ders haricinde talebelerine fazla bir şey söylemek adetine mugayir iken o sabır edemedi.Seyahatine nihayet vereceği anda ihtizası bir ses?, kendisini derin bir teslimiyet ve samimiyetle

SAYFA-30

Seven talebeye şu sözleri inliyordu. “...Eğer Strazburug bir gün bize gelirse bize olunur ve içinizden birisi ararda benim eski....işgal edecek olursa, bir an için olsun hatıramı yad etmesini istirham ederim”.

⁸³ Viktor Durui , on dokuzuncu asırda yaşamış tarih alimenin dendi.Bir maarif nazırlığı zamanında Fransa eyaletlerinde bir mektepte hevachelor eden Fransa’nın rn fazıl mürihlerinden “Ernest Lavis” (Ernest Lawis), muallimlikten çıkarıp kabineye intisâb ettirmişti.Ufak bir yiğitliğe karşı daima isyana mihya? Olan ve zamanın muhafazakar siyasi “parti”leri nazıra

⁸⁴ Böyle münasebetsiz bir hareketin icrasından dolayı hücum göstermişlerdi.Halbuki, Lavis (Ernest Lawis) in Almanya’daki fikri cereyanlarına vakıf olan “ Durui?”“ düşüncesindeki isabeti Zamanla millete pek güzel isbat etmişti.Eserleri arasında en ziyade ehemmiyet kazanan şunlardır: Histoire Romaine Histoire de la Restouration Histoire de la réunion de la Lorraine a la France... lilah başta Polanarak? , Nitliyo? Olmak zerre girev? , Renon, Lavis, Palak, Senetrov?, Tiyer, Mizele gibi mürihlerin hayatlarına aid yazmakta olduğum “tarih ve mürihler” emindeki kitabımda Durui’nin ;? Hayat ve eserlerine mühim bir kısım haber? ettim.

“Kadim medine cite-antique” “Fastel Dökales” in (Fastal de Conlanges) Strazburgdaki istikameti esnasında medid ve (...?) sa’yları neticesi vücuda getirdiği bir mümtaziyete maliktir.

Mösyö “Perru” ya yazdığı diğer bir mektupta daha birkaç sene tarafında bizim eski İtalya ve Yunanlılara karşı sadık kalıyorum kaydı vardır. Bu iki sene tarafında hiçbir şey yazmaksızın onlarla meşgul oldu. Gelecek sene “kadim Medine” nin mevzû üzerine vermek niyetindeyim ve bu derslerin ileride bir hitap şekli teşkil etmesi de mümkündür”.

Bu mektubun münderatından da anlaşılıyor ki, o, bu eserini yazarken hiçbir vakit hitap şeklinde tahil etmemiştir. Onun emeli sadece tedris etmek idi. Halbuki, bir sene sonra bu dersler gayet güzel bir eser halinde meydana çıkmış, ve kendi el yazısı ilk hafız edilmişti. Fakat, tesadüfler olunur ki, bu gün gayet müfid eserler sırasında zikredilen bu hitap bir tabi’ bulmakta pek çok müşkülata uğramıştı.

SAYFA-31

Hatta birinci tabi’ nin nüshaları bile pek mahdud mukaddarde idi. Halbuki 1865 de bu kitapçı ikinci tabîni de ilandan kendini olamamıştı. Bu senelerde Paris’te münteşir “Anne’e litteraire” gibi edebi mecmualarda bir iki tenkidin gözükmesi herkesin fikrinde bu kitabın ciddiyeti hakkında bir esas hazırlayacak kabiliyette idi.

Subhi Edhem

“Yirminci Asır Güzel ki”

İnsan, Fikir, His

Fikirlerime muhalif olan hislerime de mugayir hareketlerde bulunan fikirlerimi tatbik edemem, sözü bir yalandan mı ibarettir? Sualime vereceğim cevap iyice bir tehire uğradı. Bu tehire rağmen ben, kar’inleri tereddütten kurtarmış olmak üzere şimdiden bana “evet!” veya “hayır!” diye birdenbire kısa bir cevap veremeyeceğim.

Öyle zannederim ki, kar’iler, biraz ciddi olarak düşünecek olursa cevabı kendi kendilerine bulmalarını teshil etmiş, hakikate takrib etmiş olacaktır. Hemen umumiyetle, diyebilirim, her ferd az çok bir muhalifle muhitin hislerine bir makustur. Muhitin hislerine makis olmaktan kurtulanlar, muhalif fikirler pervurde eyleyenler korkarlar, fikirlerini ihzar eyledikleri taktirde (...?) uğrayacaklarını düşünürsek doğrusunu

SAYFA-32

Söyleyelim, meşru' bir yalancılık irtikabına başlarlar. Bu yalancılık kime karşıdır? Bazen yalnız muhite, hem kendi şahıslarına karşı? bu, belki garip görülebilir. Fakat kendimizi aldatmaya çalıştığımız zamanlar azimdir. Hepimiz mutlaka ara sıra kendi kendimizi aldatmak,iffal? eylemek lûzumunu hissederiz.

Sabit ve müstekir fikirleri, bir şahsın kendisini aldatmasını istilazâm edemez.Diğer bir tabirle: Bir şahıs fikirlerinin doğruluğuna büyük bir kat'ıyyetle kani' olduğu onlara çürümez bir hakikat nazarıyla baktığı taktirde muhitine karşı yalan sözlere bile kendisini aldatmaz.Çünkü o kat'ıyyen bilirkeni fikrinde hata yoktur.Hareketlerini fikirlerine Tevfik etmekle bir cinayet işlemiş olmayacaktır; düşünür, “bu suretle hareket,- fikir - , bir cinayet değildir.Ben bunu yapabilirim, işleyebilirim; işlemeklede vicdanımı tazyib etmiş olmayacağım” dır ve düşüncesini medhûl görmez...

Fikirler o kadar sabit ve müstekir olmaza o vakit bu düşünce kendisini bir “acaba?” sualini irade sevk eder ve kendi kendine “hayır!” cevabını verir.İşte bu ikinci kısımdır ki fikirlerinde mütereddîd olmaları hasbiyle daha ziyade yalan söylerler, “hayır!” demekle kendilerine de iğfâl eyleyler.

Sabit ve müstekir fikirlere sahip olanlarda muhitlerine; karşı her vakit yalan söylemek mecburiyetinde bulunmakla beraber hakikati kendilerine itiraftan çekinmezler.Burada muhiti tefrik etmek, muhitin kaç kısma taksim edebileceğini söylemek vasıl hükmü fefsilen ; ondan sonra vermek lazım gelir.Bu hususta kar'inlerimin Gelecek nüshayı beklemelerini rica edeceğim....

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadel (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.7

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da Lover Mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.13. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 13 16 Şubat Cuma

16 şubat Cuma

Fiyatı 1 gruştur .	YENİ	Numero -13
Altı aylık	FELSEFE	Seneliği
13 gruştur.	MECMÛASI	24 guruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseleri

M. Zekeriya

Nebi zâde

Ahmed Hamdi

Yeni hayat: Tahrir Heyeti- Kadının İctimâî Mevkî.: Selahaddin Asım – Mezahib-i İctimâiyye : Rasim Haşmet - İctimâiyyâtı Nasıl Anlamalıdır: Y. F-

Adres: Selanik'de Yeni Felsefe

Mes'ul Müdürü

Nebi zade

Ahmed Hamdi

Rum ili matbaasında tabi' olunmuştur.

SAYFA-1

Numero 13

Yeni Hayat

Geçen bir iki nüshamızda “Yeni Hayatın” ne gibi esaslara istinâd ettiğini söylemiş ve her iki esas hakkında biraz izahat vermiştik .Bu izahatı biz, “yeni hayat”,1 mahdud bir daire dahiline sıkıştırmak maksadıyla vermemiştik.Böyle bir maksad takip etmiş olsaydık, hiç şüphesiz, büyük bir hata, irtikâb etmiş

olacaktık.Çünkü: “Yeni Hayat” nazarımızda ictimâî vicdandan doğmak üzere bulunan bir mefkûredir.Bu mefkûre; bugün, zaruri olarak biraz mühim bir halde kalacaktır.Bu mahrumiyeti ise ancak, zaman ile ictimâî vicdanın delaletleri izale edebilecektir.”Yeni hayat” ictimâî bir hadisedir. İctimâî hadiselerde hakim olan ise ferd değil cem’iyyettir. Halbuki ictimâî vicdandan henüz doğmak üzere bulunan bir mefkûrenin bütün esaslı hatalarını, şamil olduğu daireyi tehdiye kalkışmak ictimâîyyet itibarıyla hiçbir ma’na ifham edemeyen ferdi bir hareketten başka bir mahiyeti haiz olamaz.

Şu satırlar, bizi bir itiraz karşısında bırakabilir denilebilir ki: Sizde itiraf ediyorsunuz yeni hayat bugün “inconseient” bir haldedir.Inconscient bir ictimâî hadise ise salim ve metin kaide, bir disiplin tesis edemez.O halde siz neyi müdafaa ediyorsunuz?

SAYFA-2

Böyle bir itirazı birden bire muhakkak görecek, veyahud yukarıdaki satırları okur okumaz fikirlerine böyle bir sual vârid olacak olan kar’îlerimize evvela şurasını söyleyelim ki kat’î bir kaide veya esasın mevcut olmaması bizi “Yeni Hayat”ı müdafaadan men’ edemez.Fakat “Yeni Hayat” mefkûresi ictimâîyyet nazarında mühim olsa bile bize bir takım esaslar irâesinden hali kalıyor ki bu esasların neden ibaret bulunması lazım geldiğini evvelce söylemiştik. Zaten hiçbir ictimâî hadise tasavvur olunamaz ki (...?) ve zuhurundan, tesisinden evvel kendisine mahsus kaideler tesis etmiş, hususi bizi disiplin vücuda getirmiş oldu.Eğer teferruatının layıkıyla tezahiri, gerek bu teferruatın, icaplarına göre disiplinin tesisi ictimâî hadisenin inkişaf ve tekamülüyle müterafıktır.Böyle olmasa idi ictimâî mücadeleler ya büsbütün kalkışmak ya pek çok azalmış olur ve hayat pek garip ve tasavvuru kabil olmayan bir şekle girmiş bulunurdu.Bu ifade belki bir az mühimdir, izah edelim:

Ferdlerde olduğu gibi cem’iyyetlerde de yaşamak mücadele edebilmeye muvaffak olmak demektir.Bu malum ve müsellemler bir hakikat, fakat mücadele ⁸⁵ neden inbias ediyor? Bir takım ihtilaflardan değil mi?

İhtilafların menşei ne? Henüz tamamıyla inkişaf edemeyen ictimâî kuvvetler, ictimâî müesseseler, ictimâî hadiseler!...Her kuvvet, her müessese, her hadise her gün

⁸⁵ İctimâî hayat mücadelesini tasavvur ediyoruz.

bir az daha inkişaf ve tevsî etmek ister.Hürmet edeceği hududa henüz malum olmadığı yeni yetişmedi.

SAYFA-3

Olan bir ağaç gibi muhtelif cihetlere doğru kök salmaya uzanmaya, nüfuz etmeye başlar. Bulduğu müsaid zemin üzerinde yürür; müsaid olmayan bir zemine tesadüf edince mukavemet göstermek ister, bazen de inkişaf etmek isti'dâd ve ihtiyacında bulunan muhtelif kuvvetler yekdîgerleriyle çarpışır, kavi zayıfı eğer, hükmü altına alır .Demek istiyoruz ki madem ki mücadeleye tabî bir hal nazarıyla bakıyoruz. O halde mücadeleyi intâc eden sebep ve amilleri de tabî telakki etmek mecburiyetindeyiz. Görülüyor ki herhangi cihetten bakılırsa bakılsın ictimâî vicdanın tevlîd ettiği mefkûrenin evvela mühim bir mahiyette bulunması zaruridir.Fakat şurasıda unutulmamalıdır ki böyle mühim bir mahiyeti haiz bulunan ictimâî hadiseleri müdafaa (...?) demek doğru olamaz. Zira onun mühim mahiyeti ile beraber inkişaf ve tekamülünü temin edecek mahdud-velev mübhem- birkaç esada zuhur edebilir.Elde bir iki esas bulduktan sonra ictimâî heyet için naf'i görülen bir cereyan neden müdafaa edilmesin, ne de bu cereyanın tekemmülüne, tevsine çalışılmasın, daha doğrusu tekemmülünün teshiline ibaret olunamasın...Bunda mantıki hiçbir sebep tasavvur edilemez.Zaten mühim olan bir mefkûrenin evvela keşf edilebilen bir iki esas etrafında vuku bulacak münakaşa ve mücadelelerde mefkûrelerin, ictimâî hadise ve kuvvetlerin inkişafına terakki ve tekemmülüne hadim amillerindendir."Yeni Hayat"ın müdafaasına itiraz edecek olanlar düşünmelidirler ki eğer herkes yalnız pek zahir ve aşikâr hakikatlerin müdafaası ile iştigâl etmiş olsa idi ilim pek zavallı bir mevki' düşmüş,

SAYFA-4

Pek az hakikatler meydana çıkmış olacaktı! ... Hülasa anlaşılıyor ki mübhemmiyyet, mefkûrenin ne gibi esaslara istirahat ettiğinin tedkîkine mani olamaz."Yeni Hayat" mefkûresinin istinâd esaları umumî bir suretle düşünecek olursak nazariyata mı, faaliyeteni daha ziyade ehemmiyet verileceği mes'elesi karşısında kalırız.Hakikaten pek mühim olan bu mes'eleyi diğer bir şekilde de ifade eyleyerek diyebiliriz ki : Yeni Hayatın esaslarını araştırırken ictimâî hayatımızın bu günkü şartları da dikkate alınacak mı? Yoksa bunlara hiçbir ehemmiyet verilecek mi?Geçen makalelerde ifhâm etmek istemiştik ki bu mes'elenin halini "ictimâîyyât"

e terk etmek lazımdır.ictimâiyât bize ictimâî hayatın bu günkü şartlarının ehemmiyetten iskat edilmemesini emrediyor.Bundaki isabeti inkar kabil değildir.Çünkü yalnız nazariyelerle iştilal edilecek, bu günkü “fait”lere bakılmayacak olursa içtimâiyetin, şimdilik en doğru kabul edilen metodunun muavenetinden mahrum kalmış, diğer tabir ile ictimâî hadiselerin tedkîkinde, ictimâî vicdanı bir tarafa bırakarak ferdin vicdanını mikyas tutmak gibi hatası pek aşikâr olan bir tarikî takip etmiş, netice itibarıyla beyhude yere vakit kayb eylemiş oluruz.Nazariyelerden ziyade fillere “fait”lere, mevcut hadiselere ehemmiyet veriyorsunuz.bu günkü ictimâî hadiseler, ictimâî hayatımızın şartları ile ancak onun, ictimâî vicdanın kabulüne mazhar olmak suretiyle

SAYFA-5

Mevcudiyetlerini muhafaza edebiliyor.O halde sizde onun kabulüne mazhar olmuş “Fait” hürmet etmek mecburiyetindediniz.Bu hürmet sizi de ancak mevcut olanı kabule sevk eder.Hadiselerin mevcudiyetleri şartlarını tedkîke de ictimâî vicdan müsaade etse bile hürmetsiz sizi bundan ileriye gitmekten , istikbâlde hakim olacak yeni bir hayatın esaslarını tedkîk ve taharriden men’ eder...”

Evetdoğrudur, bugüne kadar uzanıp gelen ictimâî hayatımızın, yeni hayatımıza menafî?, yeni mefkûremizi hadim bir çok esasları şartları, “emir”⁸⁶ leri vardır.Biz bunların bir çoklarına hürmet etmek mecburiyetinde bulunduğumuzu ve hürmet ettiğimizde itiraf ederiz.Fakat “yeni hayat” da nerede doğuyor, ferdin ve vicdanından mı?

Eğer “Yeni Hayat”ı, bir ferdi ced etmeye kalkışmış olsaydı, böyle bir itiraz varîd olabilirdi.Fakat hayır “Yeni Hayat”ı bir ferdi ced etmedi. Bu ictimâî vicdandan doğan bir mefkûredir.Binaenaleyh biz yeni hayatın esaslarını araştırırken hiçbir tarafa hürmetsizlikde bulunmuş olamaz. Hem de bugünkü ictimâî hadiselerin mevcudiyetini kabul etmek onların bir kısmını ıslah ederek “Yeni Hayat”ın icaplarına tevfiik etmemeyi diğer bir kısmının de mantıksızlığını, mazaretini izah ile

---

⁸⁶ “Fait” mukabili olarak ihtimal edilmiştir.

ref' ve izalesine çalışmayı da icap etmez.A!.. Pratik hareket etmekle bir mahzur olmadığı şöyle dursun bilakis fayda bulunduğu

SAYFA-6

Dikkate şayandır. Nazariyelere ehemmiyet ve vesait vererek mevcut hadiseler hiç tedkîk etmemekten, göz önüne yalnız istikbali bulundurarak hayallerle istigalden ne çıkar?Her mefkûre, mutlaka hakikate istinâd etmelidir.Bu şartı hait olmayan fikir bir “mekûre” olamadıktan ma’ada istinâd edecek diğer hiçbir kavi esasda bulunmaz.” Mefkûre”yi hakikate istinâd ettirmek ise ancak bugünün ictimâî, hadiselerine ehemmiyet vermek daha doğrusu pratik hareket etmek, en salim olan ictimâîyyet metodunu takip eylemekle kabildir.”Mefkûre”nin hakikate, hakikatlere istinâd etmesi lüzumu, “Yeni Hayat” esaslarının taharrisinden takip etmemiz lazım gelen “metod”u göstermekle de kalmaz, hareket hattımızı diğer suretlede tesevvir? eder. Şimdi bahsin iktisadiyata intikal etmekte olduğuna kar’ınler elbette intihal etmişlerdir.Evet: mefkûre hakikatlere istinâd etmelidir, cümlesi bizi “yeni hayat” mezin iktisadiyat ile olan münasebetlerini tedkîke sevk eder. Madem ki mefkûremiz sırf hayali, nazari bir gayeden ibaret değildir ve olamaz, o halde maddiyata malik iken hakikatlerle de fevkalade alakadardır.İctimâî hayatın maddiyatları ise en ziyade iktisadiyatta tezahir ve tesellü eder.”Yeni Hayat” ırkımızı ma’nen ala edecek yeni neslimizi fikrende istikbâlinin hakimi yapacaktır.Fakat maddi saadet, bu manevî yükseklik için bir lekedir. Onu da izale etmek, bizi, ırkımızı daha ziyade sarsılmasına mani olmak lazımdır.Yeni hayat için bu hususta sarf olunacak.

SAYFA-7

Sa’yların istikametini de iktisadiyat tayin eyleyecektir. Ne suretle ta’yîn edecek, iktisadiyatın yeni mefkûremiz, yeni hayatımızla olan münasebetleri nasıl tedkîk edilecek?Bu suallerin cevabını bu makaleye sığdırmak bittabî kabil olamaz.Bu mühim mevzu’da bir iki makale tahsis edeceğiz.Şunu da şimdiden söyleyelim ki bunda ehemmiyet o kadar ziyadedir ki meseleyi bir iki, hatta üç dört makalede bile tamamen teşrih kabil değildir.Bunun içindir ki makalelerimiz pek mücemmil olacak, ancak en esaslı add ettiğimiz cihetleri muhtevi bulunacaktır.Bununla beraber “Yeni Hayat” hakkında vermek istediğimiz icmali fikrin husul bulunduğuna kıtaat ettikten sonra her nokta, her esas hakkında teferruata tefsilata girişiriz.

Tahrir Heyeti

SAYFA-8

Kadının İctimâî Mevcudiyeti

Geçen makalelerde beşeriyetin esası mevcudiyetlerinden kadının “hakimiyet’e malik bulunduğunu beyan etmişim: Şimdide, kadının ictimâî vazifelerini o esaslara müsteriden doğrudan doğruya tabiatla, onun kanunlarıyla, tekamülleriyle te’lîf etmeye çalışacağım;

Bir ictimâî heyette kadının mevcudiyeti, mevki: vazifesi tabiatın bu malikiyetlerinin, halletleriyle , hususiyetleriyle pek karib hemen (...?) bir “tenasüb ve teşaba” arz eder, “Tabiat, mevcudiyetleri, uzviyetleri Kendi senesinde onların, varlık ihtiyaç ve isti’dâdlar “yeni bahş ve ita ile hareket ve faaliyetlerini tanzim ederek yaşatır.Bu suretle toprak, jeolojik, ve astronomik muhitleriyle, bütün malikiyetler , mevcudiyetleriyle uzviyyetten “müşterek ve umumi ana”sıdır.İşte buna merbuten ve müteselsilen tekâmül ve tavaffuku bir suretle ferdlerinin ta’zivilerinden “i’zâm neve hayat amil” olduğu için “beşeri ve insani tabiat” , teşkil eden kadınların umumi heyeti, bir cem’iyyetin “müşterek” anasıdır...Tabiat, asıl ve umumiyetle, her surette uzviyetlerin mevcudiyet ve hayatlarını temin ve idare ederek onlardan bu esasa “zâtı bir sa’y” talep ederek, ictimâî heyette kadının mevkîde aynı vazifeyi haizdir. Kadın uzviyyet nokta-i nazarından beşeriyetin esasını teşkil ettiği fenen malumdu.Beşerin ta’zivilinin muhtaç olduğu tabîî

SAYFA-9

Ve maddi “gıda”lar kadındadır; uzviyyetin neşv-ü nūması için iktiza eden vasit (rahim) kadında olduğu gibi, uzviyyetin esasiyyet ve azameti itibarıyla tabî’ bulunduğu, tenemmüv ettiği (...?) bir mevcudiyete ancak kendisinden istihale ettiği tazzu nuvesi kadındadır. Demek ki erkeğin havin münevvisi, - pek yanlış bir fikir neticesi olarak kabul edilen doğrudan doğruya bir taham? değil, belki beyzayı taham? Haline girerek hayati faaliyetin kendisinde tezahür etmesi için icarp eden “hükmü- kimyevi” bir entaşî amil ve müessirdir.Havin münevvinim ilhak için beyzanın arz ettiği =caned’ attraction” incizab mahrutu istitalesinden onun derununa dehûl ile bel’ ve hüzzam edilmesi bu hakikati fizyolojik bir suretle ispat eder...Beşeriyetin atavizm ve Heroti’de kanunları da bu uzvî ve maddi esaslara istinâd eder.Marzî ırsiyetle ekseriyetle “Beyzâ”dan mantıklıdır.Patolojinin bu

hakikati, Arastide'de? Kadının hakim olduğunu ispat eyer.Beyza, taazzu, kabiliyet ve isti'dâd cihetinden ne kadar "tabiiyyat" malîk ise "Havin (...?) "nin madden ve ma'nen uzvî ve ırsi gayr-ı tabiliklerine merziyetlerine derece mukavemet ve müdafaa eder..Beyza, salim bir sıhate nail ise "Havin (...?) nin tabîî Atovizm ve Heroditesiyile kendisininkileri ikmâl ve itmam ederek marzî olanlara karşı uzviyyetini müdafaa eyer.İşte böylece "havin" beyzanın bir (...?) havinin beyzanın malik oldukları maddî, ruhi, medid ve ma'zul tekamül humulesi" "tabiiyyat" şartıyla beşeriyetle müselsel

SAYFA-10

Bir halite malîktir: "marzî" halinden Beyza, havinin karşı müdafaada bulunur ise de kendisini karşı mukavemet ve müdafî edecek hiç bir şey yoktur. O marzî ve tabîî ırsiyetlerini, mahsulün "zâtı şahsiyet"i ile te'lif edebilir.."Hayatın tegaddiden ibaret" olduğuna nazaran gerek esaiyetiyle, gerek gıdasıyla uzuviyyetin bütün hücreleri, nesicleri kadınınkiler vasıtaıyla beyzanın müselsel tekamülü istihalelerinden hasıl olduğu için maddiyat uzviyete istinâd eden atavizm ve Heroditede kanunlara tabî'dir.. Görülüyor ki kadın, beşeriyetin maddî ve ruhi büsbütün mevcudiyetlerinde hakimdir.Doğrudan doğruya üzerine müesses olan içtimai mevcudiyette de kadının hakim bulunacağı tabî'dir.Binaenaleyh görülüyor ki uzviyyetlerin umumuna nazaran tabiatın mevkî'ne ise, kadında tabiata müstemda, beşeriyetin mevcudiyetine nazaren mevkî' hemen hemen odur...Tabiat, uzviyyetlerin ihtiyaçlarını tavsiye İle kendilerini çalıştıracak hayatlarını temin ve idare ettiğini gibi tabiatın kanunları dolayısıyla kadın da beşeriyetin maddî, ruhi bütün malikiyetlerini kendi mevcudiyetlerinden tekvin ve hasıl ederek hayatlarının temin ve idare etmesi lazımdır. Çünkü tabiat, beşeriyeti kadınlardan tekvin ederek, bütün mevcudiyetlerine ona hakim yapıyor...O halde kadın, beşeriyetin tekevvün ve tenevvinden tabiatın ilk ve en büyük vekili, icra memurudur...Bu sebeple beşeriyeti anatomik ve fizyolojik haletlerde idare eden kadın, psikolojik ve sosyolojik mevcudiyetlerde de insanlığı idare ve temin eder. Tabiat, uzviyyetlerin hayatı için

SAYFA-11

Zatı bir suretle çalıştırarak hareket ve faaliyetini asıl ve esasta ika ile onların hayatlarını tenzim?, temin, idare ettiği gibi, kadında, erkekleri, beşeriyet hususi, nesli, ve ictimâî hayatları için çalıştırarak, kendi umumi ve müşterek hareket ve

faaliyetini, bu sa'y ve güşiş cereyanlarını tanzim, temin ve idare hususunda icra etmelidir... Ademiyyet saadet ve refah mefkûresinde tekamül faaliyetleri, ictimâî hayata madden ve manen kadının idare etmesiyle muvaffak olabilecektir. Cem'iyetin dimağı kadın, kolu erkek olmaktadır ki psikolojik ve sosyolojik gayr-ı tabîlikler mazrîyetler izale edilebilir...

Erkeğin, anatomik, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik mevcudiyetleri. Vazifeler, isti'dâdlar, ihtiyaçları ictimâî heyeti idareye kabiliyetler değildir...Bu hakikati, cemiyetin erkek idaresiyle yaşadığı her zaman için görülen gayr-ı tabîlikler marzîyetler ve bunların ameliyetleriyle mahv ve munkarız ölen medeniyetlerin haletleri ve bu idare ile hiçbir zaman tabîyyetin tesis edemeyeceği hakkındaki fennin kat'î kanaati, kadınların ictimâî hayatta müdüriyetleri mevki'leri tabî tekâmüle mazhar oldukça cem'iyetle silah imareleri görülme ispat eder..

Bir mevcudiyetin hayatını temin ve idame için icra ettiği hareket ve faaliyetle tabiiyata muvafık olmaktan başka hiçbir çare yoktur. İnsanların gayr-ı tabîliklere düşer oldukları nisbetinde felakete maruz kalmışlardır.Fennin en büyük kanaati,bir riyâzı

SAYFA-12

kat'îyyetle bu merkezdir. Bu, fennin esası ve umumi kanunlarının birisidir.er mevcudiyetini tabiat tekvin ve idare ettiği halde “dimağı idrâk”ının tekamül noksanları, marzîyetleri sebebiyle onun kanunlarına tevâfuk edememek bir mevcudiyet için intihardan başka bir şey midir? Varlığı, hayatı temin ve idare eden kuvvetlere amillere, gıdalara mahsus bir cereyan verildiği taktirde, netice, yokluğu temin ve idareye, yeni, o mevcudiyetin başka bir mevcudiyete istihalesine varmaz mı? Ve bu makus kuvvetler, amiller, gıdalar intihar için bir mermiden daha az müesser midir? O kuvvetler, amiller, gıdalar mevcudiyet için (...?) bir (...?) Şebekesi olduğu halde, makusiyyet, yokluk (...?) yuvarlanmadığı intâc etmez mi?

Tabiat, beşeriyete maddi ve ruhi, kadını esas ittihâz ederek kendi (...?) Tahtında idaresini ona tevdi' ettiği halde, beşeriyetin, diğerleri kabil olamadığı için onların bir mahsulesi olan sosyolojik mevcudiyetini idare etmeye kalkmak, kadınlara değil, esasta doğrudan doğruya tabiata karşı gelmek, tabiatı idare etmeye teşebbüs eylemektir...Tabiat idare etmek, onun kanunlarını “sevk-i tabîî” ile “dimağ” ile “fen” ile keşf ederek onlara tevafuk ve tetabuk ile olur.Onları kendi mevcudiyetleriyle telif etmekle olur.Binaenaleyh sabık vela hak ictimâî heyetten tabiatı mutahalif bir

idareye tabîi tutmaya teşebbüsleri fena tekamülsüzlükten mütevellid bir “cennet”den başka bir şey değildir..Tabiat, kendi kuvvetleriyle, kanunlarıyla

SAYFA-13

idare olunur. Daha doğrusu tabîi olmakla tabiat idare edilebilir.Binaenaleyh, beşeriyyetin her mevcudiyetinde tabiat kadını esas ve nüve ittihâz etmekle o mevcudiyetlerin idaresini kadına tevdi’ etmiştir. İctimâî heyetin tabii vazifesi, bu müdüriyet muhalefet etmemelidir.Çünkü, netice maddi ve manevi bir ittihâzdır.

İşte bu esaslara, kanunlara, nazaran kadın, beşeriyyetin mevcudiyet ve hayatının icap ettiği hareketlerin, sa’yların nazım ve müdürü olarak umumi faaliyetini ifa erkekte hususi güçişlerin amîli olarak vazifesini icra eder. Kadın, tabiata imtisalen , erkeklerin malikiyetlerini , ihtiyaçlarını temin ve tesviye ile umumi faaliyetini icra ederek onlardan kendi mevcudiyetlerinin yaşatmak için zatı sa’ylar talep eder ve bu suretle gerek onların mevcudiyetlerini ve gerek sa’ylarını idare ile tabîi vazifesini ifa eyler.

Kadında tabiat gibi umumi ve idari faaliyetleriyle “(...?)” erkek “mütammil” dir. Sosyolojinin gayesi ancak budur.İctimâî bir heyetin tabîi ve maddi nuveleri, esasları yalnız bunlardı.

Üsküdar: 11 Teşrin-i sani 327

Selahaddin Asım

SAYFA-14

Mezahib-İ İctimâîyye

Makinecilik:

-1789 prensiplerinden mütevellid olan hürriyet, hayat ticariye ve sanaiide rekabeti; taharri ve servet hususunda şedîd ve müthiş bir mücadeleyle, bazılarının zenginleşmesi, diğerlerinin harap olması; kıskançlıkları, nefret ve kinleri, mücadeleyi hayatiyyenin intâc ettiği bütün hissiyat ve tahsisatı tevlîd ve terbiye etti.Tüccarın istihlalat sanaiye ve malumat ticariyeye tatbikinden mütehasıl olan makinecilik; her şeyden evvel sermayedarlara imalelerinin kemmiyyetini tenakus etmeye; imaleden büyük bir kısmının kaldırılmaya atılmasına sebep oldu.Bilahere, istihsalat seriya’meyhanigiyesinin umumuna birer mahriç, birer bazar rebi’ ve (...?) bulununca yine o imaleler ihtiyaç duyulmuş ve fakat bu defa daha kesereti bir yekûn, yüzlerce binlerce mahluk beşer vas’ imalathane neşr içine istif edilmeye başlanmıştı.

Orada, birbirinin karşısında bu zavallı mahlukları; toplandılar, sefaletlerinin derecesini biraz daha iyi hissettiler, biraz daha çok anladılar ve kendilerinin adetçe sermayedarlara faik, sermayedarların vasıta-i yegane-i servetleri olduklarını layığıyla anlayınca ihtiyacat ve mutalubatlar çaresiz olmaya düşündüler. Gelip gelecek bir kuvvetin kendilerinde mevcut olduğuna emniyet ve kanaat kesb ettiler.

SAYFA-15

Kendilerinin sefaletine yine kendilerinin sebep olduklarını anlıyorlardı.

Eğer yekdîgerleriyle İttihâd etseler, sermayedarların yaptıkları gibi aralarında rekabet icra-yı hüküm etmese, birbirinin ekmeğine düşman olmayıp kendilerinin sa'yıyla tüfeyle bir suretle de geçinenlerden müştereken haklarını isteseler sermayedarları mağlup edecekler. Maksudlarına irginç? Muvaffak olacaklardır. İşte aralarındaki bu rekabet saikesiyle adi' icraatlardan maada bir şey hak etmemeye mecbur kalan imale-i mücerred kendi sa'yları sayesinde sermayedarların bir tezayüd daimi ile mazhar servet olduklarının zenginlerin her gün daha zengin olmakta bulduklarının ve fakat kendi maaş ve icraatlarının bu nisbet mütezayüdeye ala mazhar olmaksızın eski mevki'nde kaldığını görüyorlardı.

Izdırap çektiler, inlediler, İştika ettiler. Bir kaide yoktur; nihayet ihtilal.. isyan etmişlerdi. İşte o zaman mücadele-i sınıf a lutte des Classes başladı. Edebiyatta olduğu kadar felsefede, içtimaiyatta, hayat-ı fikriyede de “romantizm” denilen büyük faaliyet-i dimağıyye-i malenin ihdas ettiği bu şerait-i cedide-yi içtimaiye de yeni bir sermaye-yi tahlil tefekkür bulmuş ve bazı asil ve alicenab mefkûreler “saadet-i umumiye” mes'elesinin tahlilini hararetle tedkike taharriye başlamışlardır. Bu; .mezahib-i ictimâîyenin hakiki ve nefis bir devir inkişaf ve tezahiridir.

-İngilterede Rikardı ve Adam Simit'in sa'yın menba'yegane-yi servet olduğu hakkındaki nazariyat iktisadiyesi

SAYFA-16

Robert Avvanın Robert sanai komünizmini tevlide madar olurken; Fransa'da Fizyokratların “arzın vesait-i mücerred servet” olduğu hakkındaki esasat-ı iktisadiyesi Bayovizmin tesisinden muavenet ederken; 19'uncu asrın mübderinde? Sen Simonluk tecdîd ıslah cemiyet hakkındaki nokta-i nazarını umumi bir “tekamül ictimâî telakkisi üzerine tesis etmiş, ve dini, askeri bir medeniyetten sonra ilmi ve sanai bir medeniyettir, bir devr cedidin tesis edeceğine dair beyan mütalaa etmiştir.

1825 de vefat eden Sen Simon hakikat halde bir sosyalist değildi.Sermayenin usuk hazırasına bir darbe ve vurmak, bir taarruzda bulunmağı tasavvur etmiyordu. Lakin sa'y ve amel harf ve sanai muntazam ve (...?) vuku' bulmasını, bir mecmua (...?) ve müsai halinde tensik ve tanzimini talep ediyordu.Sınıf-ı hakimiyye ve bilhassa atıl sermayedarlara hücum ediyorlardı.

Fakat (...?), (...?) Muhtelif suretle birer sosyalist oldular. Çünkü malum olduğu vecihle sosyalistlerin ikramı var.

Sen Sİmonluk en hararetli müridlerinden biri, Anfantan diyordu ki: Çalışanlar; bir çok kimselerin istirahatını (...?) etmek için uğraşlar var.”Sen Simonlular “ictimâ” nazariyesinden, esasından ne kadar menafî' ve fevaid te'mîn edilebileceğini ille defol en iyi bir suretle taktir etmek meziyetini gösterdiler. Ticareti rekabetten,

SAYFA-17

akvâmı kin ve nefret mütekabilden kurtarmak, ashab sa'ye işçilere milletlere saadet müşerelli umumiye için çalışmak usulünü öğretmeyi böyle bir eser etrafında çalışmak lüzumunu anlatmayı istediler.”aile”nin cem'îyyet mahdudesinden, zık dairesinden belde-i cem'îyyeti, belde cem'îyyetinden milliyet cemiyeti ve ondan insaniye cem'îyyeti yapmayı; bugün insanları mücerred bir aile-i umumiye ve müşterikî etrafında cem' eylemeyi tasavvur ettiler. Bu aile servet-i arziye-yi umumun silah ve silahı, umumun iffet, ve menfaati maksadıyla işleyecek, ortaya atacak mes'ud olacaktı.O “menfaat, sermaye” nazariyelerini atmaya bunların aleyhinde bulunmuyor, yaşamak hakkını ve bunun için icrası kazım gelen mücadeleyle inkar etmiyordu. Bunlar hepsi var hepsi doğru .. Lakin “umumun menfaatine çalışmakta umumun sermayesini tezayüde muvaffak olursak kendi sermayeyi tezayüd ediyor, bir kuzu diğer kuzuyu yiyip evet ve nebat arayıp onunla tegaddi ediyor, bir arslan diğer bir arslanı yiyip diğer bir hayvana ta'yiş ediyorsa sen de insana hitap ediyordu. Sen de kendi hemcinsini yemeyip; kendi hemcinsinle mücadele etmeyip tabiatıyla münazaaya alışmalısın” diyordu.

“Kere-i arz? Le globe” namında bir gazete neşr ediyorlardı.Yekdîgerlerini tahrip ve imha için beşeriyyet kavai? Mevcudiyesinin azim bir kısmını mahv ve israf ediyor, bu (...?) Bir aşk ve itilaf umumu etrafında birleşip anlaşı kudret beşeriye nihayetsiz bir mahluk kadar ve muktedir olacak, şayan hayret bir halk hadisat bulunacaktı.Çünkü menabi' varidat araziye

SAYFA-18

Namahdûd olduğu kadar kuvâ-i beşeriyede esrarengiz bir mahiyet-i tevlîdiyeyi haizdir.

Sen Simonyenler zeka-i, beşer hakkında en asil ve alî bir rey serd ediyorlardı. İnsanların zekayı taktir etmediklerini, etseler bile hissini idare ve telakki edeceklerini, çok zekaların içinde tazyîk içinde bir (...?) mutlaka içinde mahv olup gittiklerini iddia ediyorlar, ve diyorlar ki: Kim bilir kaç hindi veyahut inek bekçisi okumuş olsalar, talim ve terbiye görmüş bulunsalardı insaniyete faydalı birer uzv mühim, terekkiyat beşerin, saadeti beşerin yeni birer âmili olurlardı.

Şimdi böyle bir çok isti'dadatın zulmet içinde mahv olup gitmesi, beşerriyyetin kendi kendine bilerek yaptığı bir kat'i uzv ameliyesi değil mi? Böyle nisyan içinde kaib olan hazinelerin hal atalette kalması beşerriyyet için bir intihar , intihar ahlakî ve manevi değil midir?

Onlar istiyorlardı ki umum dimağlar nail ilim ve irfar olsunlar, nasıl tahsil ibtidâi mecbur tutmak lazım gelirse öylece bir tahsil tali ve (...?), mecburi (...?) Bulunmalı .Bütün çocuklar ve adamlar umumiyetle kendi havâss (...?) mahsus bir terbiye-yi tameye mazhar olsun bir talîm hakiki görsünler, ve bahusus servet-i arziyeyi işlemek, istihsâl eylemek için her ferdin birer hırfet ve san'at tahsil eylemesi ve bu suretle beşeriyete müşmir bir surette ifâ-i hizmet eylemeleri lüzumu serd ediliyordu .Düşünüyorlardı ki cem'iyetin vazifesi arzin

SAYFA-19

İhtiyat olarak sinesinde daima sakladığı servetleri istihsâl için beşerin dimağdan müstaid? olduğu bütün kuvvetlerini istimâl etmek bütün (...?)istihsâl eylemek lazım gelirdi. Bunun için hiçbir ferdin cehalet ve atalet içinde kalmasını istemiyor, Fıkranın maruz kaldığı cehaletin aleyhinde bulunduğu kadar, zengin keyf (...?) sarfettiği (...?) mahaline gayr-ı masruf bir suretle heba olmasına itirâz eyliyorlardı. Sa'y ,kanun-i umumi,kanun-i kainat olacaktı.Çünkü atalet cem'iyete zarar ve ziyan tevyîd eder ve nihayet içlerinden bazıları (...?) (...?) (...?) talep ediyorlardı.

Şüphesiz ki, diyorlardı. Eğer büyük ırz, büyük tabiat umum insanların umum-u kuvva ve (...?) ile işlenmiş, maruz sa'y olmuş olsaydı saadet-i umumiyesinin temin ve (...?) başka bir şey hasıl olmayacaktı. Kabîl olduğu kadar va's şirketler, kumpanyalar vasıtasıyla bir çok büyük (...?) (...?) teşebbüs etmek

istiyorlardı. Bunlardan bazılarını tadâd edelim. Azim ve vas' (...?) (...?) tesis etmek bütün (...?) (...?) üzerinde milletleri yekdigerlerine rabt edecek (...?) (...?) inşa etmek, (...?) muhitler arasında kanallar küşad etmek, her cihette de (...?) yollar teşkil eylemek, beynelmilel bankalar. Azim müessesat itibariyle, bitab umleler için takaid sandıkları, kazalara ve hastalıklara mukabele, muavenet (...?) (...?), assurances mutuelis te'sis etmek, muharrib ve muzır olan muharebeyi ifa' etmek; onun yerine nihayetsiz

SAYFA-20

Menafi temin eden silai ikame eylemek vesaire... (...?) birer muhileleri ümid ile malî saadet arziye dinini tabik için tecrübeler icrasına kalkışıyordu.Hrisitiyanlık, diyorlardı, ümit ve tevekkül ve binaenaleyh bir mezahib-i tezellüdür.Azim, sa'y ve mütehaddid bir faaliyet ikame etmelidir.Eski dinlerin insanlara öğrendikleri nefret anasır vesaire yerine itilaf anasır esas olmalıdır.Selamet-i umumiye için akvamın unsur demekte bir başka perde ile müsettir bir mahluk fevkalade olmadığını anlaması, bir başka dünyadan gelip başka dünyaya gitmeyeceğini anlaması lazım geleceğini bilmeli, yededi? yerlerimize karşı nefret, taarruz ve kinden de bunların yerine birbirimize “emniyet etmeyi, samimiyet his eylemeği bilmek lazım geleceğini ve bu iki neticenin yalnız terbiye saikesiyle olabileceğini söylüyorlardı.

Yukarıda zikri geçen Anvanten ölürken demişti ki: “Dünya, bizim metrukatımızı aralarında taksim edecektir.”Alman filozoflarından Şarl Gru Charles Crun diyordu ki:

“Sen Simonluk; tahammüle dolu bir kutu gibidir.Kutu açıldı; içinde olan tahammümler bir sür'at seyir ile bilinmeyen noktalara uçtular.Fakat her tahammüm kendi tarlasını buldu.ve nereye gittiklerini bilmediğimiz bu tahammümlerin az vakitte kuvvet ve nema bularak topraktan çıkıp yükseldiklerini gördük...

Filhakîka Sen Simonluk böyle garip bir tali' tarihi geçirmiştir.İctimâiyyâtın muavenetin, (...?) bir şuur (...?), bir Romanis olan Sen Simonluk bir müddet terenmüm edildi ve sonra

SAYFA-21

filozoflar, şairler,romancılar,ictimâiyatçılar hepsi bir çok haklı ve musib? esaslar icâd ve telkîn eden Sen Simon'luğu (Saint Simon) kendi menfaatlerine olarak paylaştılar.En muhtelif ve mütenevvi' tatbikata düçâr oldular.Ticarete,sanata,

Müessasat-ı itibariye büyük bir darbe-i tagyir tahavvül ettirmiş, ilm iktisadi ihya eylemişlerdir.

Fransa Morhin? Hazırasının en mütefekkir ve'alî dimağlardan olan mösyö Deryolet? Ve Monad? [1911 den 1815] e kadar olan [tarih siyasi ve içtimai nam eserlerinde 1832 senesindeki? Eden bir davasını mevzu'u bahs ile şu mütalaatı serd ediyor:

“Sen Simon (Saint Simon) mektep-i ictimâîyesi 19. asır içinde cemiyet beşeriyyeyi kavanın, iktisadiye ve cedide-i sanaiyeye tevfikten ahenk tam içine vas' etmek için meydana getirilmiş – en mükemmel hemde, en makul bir sa'yın ifadesidir.

Mösyö Hanri? Dö Sen Simon (Saint Simon) o devredeki bir çok zevat-ı ilmiyesi etrafında cem' etmeye, muvaffak olmuştu. Jon renyu? Regnaud Orlana Rodrigus, Piyer Levri? Lerux Loran Dolardeş, Letrer İsak, E mil: Ferer- ki zengin bangîrlerdi. Vesta ve Deyitli? İspoliyyet? Karno? Meşhur Fransız idare adamı Karnodur?. Mişel Şövaliye? Kollaj Dofransed? Malum ve serbest mübadele taraftarları

SAYFA-22

Sen Simonluk'un en meşhur reisi Pazar? Ve Anfanten? Oldu. Anfanten için diyordu ki “? ceditin muhabiridir.”

Onların fikrince: Herkese kendi sa'yı nisbetinde verilmeliydi; Yoksa herkese kendi sebuyyunun? Sa'yı nisbetinde değil; ahkam (...?) bu haksız netayîcini takdim ve talim ediyorlardı. Umum çalışanlar arasında vesait-i istihsaliye-yi Fevzi' ve taksim etmeli; her şey yüksektir. Nasıl hava; ziya, herkesin ise suda, toprakta umumundur. O halde tenbellerin hayrına; sefihlerin lehine olan sermayeye tefrid indiyoved? Alize etmek ne demek oluyordu? Neye yarıyordu?

Muavenet mukabile cemiyetleri, tekaüd sandıkları ihtiyarlar ve hastalara sükun ve (...?) Temîn edecekti. Mazi, aile cemiyetinden sonra belde cemiyetini tanımış, ezmine-i cedide ve hazıra beldeleri, kasabaları milletler hükmünde cem' etti. Edvar-ı müstakbile ise insanlık cemiyetini ailesini halk ve tesis edecektir. anasır serbest bir surette, hiçbir (...?) telakki hiçbir fikir (...?) olmaksızın istidâdat ve mütekabilelerini mücadele edecekler, birbirinin sa'yından müstefid ve müstefiz olacaklar bir ahenk umumu içinde birleşecektir.

Bu suretle dünya altı üstüne dönecek; kürenin mahzenlerindeki altınlar? yeryüzüne çıkacak ve Sen Simon'un meşhur bir sözü ile diyelim ki: altın devri arkamızda değil önümüzde olmakla meydana çıkacak, çehre-i arz değişecek, teşkilat (...?)

SAYFA-23

beşeriyet, eski istihzallere tenkîdlere ti' bi cevap vererek, sermayedarların menafî' hususiye ve gayr-ı meşrûlarına yarayan servetler, efradın menafî'ne, huzur ve rahatına, sükun ve asayişine hizmet eyleyecektir.Orduya silah için hiçbir faidû mamsur olmayarak masnuf olan şahsi ve manevi gayretler vücudlar ve paralar (...?) ,nafîye sarf edilecek; her tarafta umumi şömendiferler, vapurlar, kanallar, postalar tesis olunacaktır.

Rasim Haşmed

SAYFA-24

İctimâîyyâtı Nasıl Anlamalıdır?

Geçen makalemizde ictimâîyyâtı müstakil bir ilim haline vaz' için tedkîk dairesini vazihen tayin icap ettiğini ispat etmiş ve "ictimâî muhit" ile "ictimâî vicdan"ın esas olarak nazar-ı dikkate alınmasını iddia ile eylemiştik .Fakat bu iddianın Tard ve Durkhaym (Durkheim) meslekleriyle ne suretle tevfiik edilebileceğinin ızahını da bu makaleye terk etmiştik. Binaenaleyh şimdide bu itilaf noktaların taharri ile bu makaleye silsilelerine bir nihayet vermek istiyoruz:

Evvela "ictimâî muhit" i nazar-ı dikkate alalım.Bu hususta itilaf biraz sehildir..Çünkü zaten ne Durkhaym (Durkheim) ne de Tard bu hususta pek ziyade mutaasib değildirlir.Yani onlarda, ictimâîyyâtın "ictimâî muhit"den harice çıkmasına taraftar görünmüyorlar.Durkhaym (Durkheim) "ictimâî vicdan"a büyük bir ehemmiyet vermek itibarıyla "ictimâî muhit nazariyesini de tasdik ve kabul ediyor demektir.Hatta "metod sosyolojik" nam eserinde ictimâî vicdanın metodikmen tedkîki için muhiti ne suretle taksim ve tasnif etmek icap edeceğini göstermek suretiyle "ictimâî muhit" ehemmiyet verdiğini anlatmıştır. Yalnız şurası dikkate şayandır ki Durkhaym (Durkheim)! "İctimâî Vicdan"ı anlamak hususunda ehemmiyete şayan görüyor ki Hülas-ı Durkhaym (Durkheim) nasıl olursa olsun "ictimâî muhit", kenara atmıyor, zaten ictimâî muhit bilinmedikçe "ictimâî vicdanın"da

SAYFA-25

anlaşılmayacağı tabîdir.

Tard ‘da “ictimâî muhit” mes’elesinin pek maruz görünmüyor. O da ictimâî muhitin ferdi vicdanlar üzerinde tazyik icra ettiğini tasdik ve itiraf ediyor.Fakat bu hadisenin bu kuvveti kesb etmesi?, ferdlerin tesirine tabî” bulunduruyor.Bu ikinci noktayı tekrar tedkîk etmek üzere şimdilik yalnız birinci noktayı nazar-ı dikkate alalım..Bu taktirde ise bütün içtimaiyatçıların “ictimâî muhit” esasında itilaf ettikleri anlaşılır.O halde şimdiden sonra iklimin, hararetin gıdanın, hūlas-ı tabîî muhitin insanlar üzerinde icra ettiği tesirleri izah için yazılan bir kitap veyahut makalenin üzerine “ictimâî” kelimesini, vaz’ edemeyeceğiz. Artık gazetelerin, mecmuaların yaptığı gibi her mağluk ve mübhem hadise üzerine “ictimâîyyete” tabirini kullanmayacağız.Bugün intişar eden mecmua ve gazetelerde, hatta Avrupa ceridelerine “ictimâîyyat” kelimesi o kadar muhtelif ve (...?) mevki’lerde isti’mâl olunuyor ki teessüf etmemek kabil değildir.Buda gösteriyor ki “ictimâîyyât” henüz manası anlaşılmamış mübhem bir kelimedir. Fakat biz tedkîkatımız neticesinde elde ettiğimiz fikre tab’an ictimâîyyâtın manasını izah edecek ve bu yanlış istimallerin doğru olduğunu göstereceğiz. Binaenaleyh tedkîkatımıza devam edelim.

İkinci esas olarakda “ictimâî vicdan”ı nazar-ı dikkate almalıdır. Demiştik şimdi gaybet? mühim bir meseleye temas edi? çünkü bu meseleyi tedkîk etmekle ictimâiyâtçılarla, ferdiyetçileri, karşı karşıya mevki’ ahz etmiş iki muharib ordu vaziyetinde

SAYFA-26

Görüyoruz Durkhaym (Durkheim taraftarı olan ictimâiyâtçılar diyorlar ki: “ictimâiyât” istiklali vermek istiyorsunuz? Bundan daha kolay bir şey yok.Ferdleri, ferdi vicdanları diğer ilimlere terk ediniz. Ferdlerin bir araya gelmesiyle husulse gelen hususiyetlerin ve bu ferdlerin ictimainden tevellüd eden “ictimâî vicdan”ın tedkîkini içtimaiyata veriniz.Madem ki, diyorlar, içtimai vicdan ferdi vicdandan tamamen ayrı ve başka bir şeydir.Ve madem ki ferdi vicdan rûhayat zaten tedkîk dairesine idhâl etmiştir.O halde ictimâî vicdanlarda, ictimaiyyata esas ittihaz etmekle bütün kayıtlardan kurtulmuş ve içtimaiyatı müstakil bir ilim haline kelb etmiş olursunuz.”

Halbuki ferdiyetçiler ictimâî vicdanın, ferdi ve vicdanın tesirinden azade bulunmadığını iddia ediyor ve diyorlar: Ferdi vicdan “ın nasıl ekseriyetle ictimâî vicdanın tesir ve nüfuzuna tabi bulunuyorsa “ictimâî vicdan”da bir çok defalar ferdi vicdanın tesirinden kurtulamaz ve bu tesir ve nüfuz mütekebidir.Yoksa ad etmek hatadır. Hatta ferdi vicdan az çok tenevvüre Başladığı günden itibaren ictimâî muhitin muhasım ve muhalifi olur.Her ictimâî heyetle münevver sınıfların iti’kâdlarıyla ictimâî vicdanın telkin etmek istediği itikâdlar arasında bir mücadele vardır.Ferdi vicdanın “ictimâî vicdan bir (...?) ibaret olduğunu eda edenlerin bu hatası mevcut olan bu mücadele ile de sebat oluyor. Demektir, ictimâî vicdanın tesir ve nüfuzuyla mücadele etmek lüzumunu hissetmeyen bir münevver ferd mütesavvir midir?

SAYFA-27

“bundan başka bir ferd (fikir-idé) kuvveti sayesinde nasıl bir mefkûreye mâlik olabilirse “fikir-(kuvvet=ioree-idé”ler sayesinde de etrafında bulunanları bu mefkûreye doğru sevk edilebilir, cem’iyyetleri sevk ve idare edenler ferdlerdir.Ferdi vicdan ile ictimâî arasındaki mücadele terakki derecesiyle mütenasiben bir terakki gösteriyor. Hatta Maks Nurdave? göre bu günkü ictimâî esasların bozukluğu, ferdi vicdanın itikâdlarıyla ictimâî vicdanın telkînleri arasında mevcut zaden tevellüd ediyor.”

İctimâîyyâtçılar bunlara cevaben diyorlar ki: İctimâî hadiselerin ferdlerin, ferdi vicdanlardan tevellüd ettiklerini nazar-ı dikkate alarak tedkîkini teklif eden müellifler aldaniyorlar.Çünkü ferdlerin bir araya gelmesiyle bir hususiyet tevlîd ettiğini unutuyorlar.İşte sırf bu hususiyetin tevellüd dolayısıyladır ki ferdlerin hayat ve tabiiyyatlarını nazar-ı dikkate alarak ictimâî hadiseleri izaha kalkışmak doğru bir hareket olamaz .Bu sebepledir ki ailenin şeklini: Validenin yavrusuna, yavrunun validesine karşı hissettiği muhabbette; cem’iyyetin Dekorhou? İhtiyaçta aramamak icap eder. İctimâî hadiselerin sebepleri ferdi vicdanlardan ziyade ondan evvel gelen ictimâî hadiselerde aranmalıdır. Çünkü her ferd dünyaya gelir gelmez ictimâî heyetin ihtiyaçları, itikâdları altında ferdiyetini kaybetmiştir. Görülüyor ki iki tarafında kendilerine göre bir takım delileri var.Fakat öyle zan ediyoruz ki her iki tarafta müfritane?

SAYFA-28

Hareket ediyorlar. Ferdçiler cem'iyete muhasım buldukları için nazariyelerini tamamen ferdler üzerine istirad ettirmek istiyorlar. Halbuki ufak ve hatta sathı bir tedkîk, ictimâî vicdanın ferdi vicdanlar üzerinde tesir icra ettiğini bize vazihen gösterir. Zaten ferdi vicdanların mücadeleye mecbur kaldığını itiraf eden ferdiyetchiler içtimâî vicdanında nüfuzunu kabul ediyorlar demektir. O halde içtimaiyatın "ictimâî vicdan", tedkîk eylemek suretiyle içtimai hadiseleri izah etmesi icap etmediğini hem içtimaiyatçıların ve hem de ferdçilerin kabul ettiği anlaşılır. Zaten Tard'da ictimâîyyât "ictimâî vicdan", tedkîk etmesin demiyor. Fakat "ictimâî vicdan" bir esas olarak kabul edilmemelidir. Diyor çünkü Tard? Ve taraftarlarınca ferdi vicdanda ictimâî vicdan kader ictimâî hadiseleri izaha hizmet edebilir. Hatta, diyorlar, ferdi vicdan nazar-ı dikkatle alınmazsa ictimâî hadiselerde kafi ve matlup derecede izah edilemez. İşte burada zannederiz ki Tard ve taraftarları bir az haklıdır. Çünkü biz bir ferdin bulunduğu muhite, yabancı telakki edilen bir takım fikir ve iti'kâdlar telkinin ve muvaffak olduğunu her vakit görüyoruz,

Durkhaym (Durkheim) taraftarları ise bunu tasdik etmek istemiyorlar; onlara göre ictimâî vicdanda hafi Latente veyahud şuursuz inconscient bir halde mevcut olmayan hiçbir şeyi ferdler vücuda getirmeye muktedir değildirler. Durkhaym (Durkheim) bu suretle güzel bir kaçamak yolu buluyorsa da bir ferdin neşrine çalıştığı bir itikâdın ictimâî heyette hafi bir halde zâdın? mevcut bulunduğunu itibat edecek

SAYFA-29

Elimize kavi bir delil vermiyor. Sonra ferdi vicdanların ictimâî vicdana karşı gelebileceğini kabul etmiyor. Halbuki biz ilmi tedkîklerimizle ferdi vicdanların ekseri zamanlarda ictimâî mühit ve ictimâî vicdan ile mücadele ve münakaşa halinde bulunduğunu anlayabiliyoruz. Ben; muhitimin telkin ettiği fikirlerin ekserisine (...?) .Hatta bir çok defalar hareket hattımı tayinde muhitimle mücadeleye mecbur kalıyorum; esasen şunu itiraf etmelidir ki ferdler itikâd ve hislerinden gayr-ı bir suretle görünmeye muktedir olmasalardı yaşamaya da muvaffak olamazlardı. Bu sebepledir ki bir çok kimseler ictimâî vicdana karşı hissettikleri isyanı başkalarından gizlemeye mecbur kalıyorlar. Fakat bu; his bir vakit ferdi vicdanın ictimâî vicdanın taziyikinden kurtulamayacağını göstermez .Ben, ikna' kudretim sayesinde etrafımda bulunan birkaç kişiyi fikir ve kanaatime Tefvik edebilirim. Bu teşkil ettiğim küçük kuruşta kendi etraflarına telkinlerine bulunurlar. Fikir ve kanaatim fazla taraftar

kazanır. Bu suretle muhitimde hiç işitilmemiş, hiç de taraftar kazanmamış bir fikir az bir zaman zarfında kendisine büyük bir taraftar parti bulabilir. Eğer Durkhaym (Durkheim) iddiasına inanmak icap ederse cemiyetlerin terakkileri, hep ictimâî hayat şartlarını birden tebdil edecek umumi hadiselerin (...?) İntizâr etmek icap eder. Halbuki, madem ki Durkhaym (Durkheim) ictimâî hayat şartları tebeddül etmeyince ve ictimâî vicdan”ın dan tebeddül etmeyeceğine kani’dir.

SAYFA-30

O halde neden ferdi vicdanların da ictimâî hayat şartlarını tebdilde büyük bir amel olduğunu nazar-ı dikkate almaya lüzum görmüyor? Filvâkî ferdler yegane amel değildirler.Fakat bu hususta ferdler büyük roller oynayabilirler. Bilhassa hitap edilen içtimai heyeti terkib eden ferdlerin ruhi haletlerine, itikâdlarına, adetlerine vakıf olan bir ferd telkîn edeceği fikirleri neşrde büyük bir muvaffakiyet mazhar olabilir. Zaten ferdin sai’muavenetine intizam etmezse “ictimâî vicdan” inkişafı tehire maruz kalır.Binaenaleyh ictimâî vicdan ile, ferdi vicdanın yekdîgerlerine mütekebile birer nüfuz ve tesir icra ettiğini kabul etmek tabidir.Bu sebeple, umumiyet itibarıyla denebilir ki:

İctimaiyyât: İctimâî muhit ve ictimâî vicdanın ferdleri üzerinde icra ettiği tesir ile ictimâî ve ferdi cereyanlar arasında mevcut mütekebil münasebeti tedkîk eder. İctimâî muhit “ın ne olduğunu evvelki makalemizde izah etmiştik. İctimâî vicdandan muratımızda:

“Bir cem’iyyetin zihniyet hakimesini teşkîl eden arzu, fikir ve itikâdlardır.” Ki bunların hakim bir vaziyeti haiz bulunması frdler üzerinde tazyik icra ettiğine işaret eder.Zannederiz ki artık ictimâîyyât bu kadar izahattan sonra az çok anlaşılımış ve muhtelif mesleklerin ne suretle tedkîk ve te’lif edilebileceği ta’yîn etmiştir.Yalnız makaleme hitâm

SAYFA-31

Vermeden evvel ictimâîyyâtı diğeri bir suretle anlayan diğeri bir mesleği daha göstermek isterim.bazıları ictimâîyyât cem’iyyetler ilmidir.Diyorlar.Bu müelliflerin “cem’iyyet” tabirinden gayr-ı ihtiyarı birleşen bir kitledir.Fakat bu cem’iyyetlerin ne gibi hususları, tedkîk edecekleri, anlaşılmadığı için bu meslek pek de vaz’ görünmüyor.Hem cem’iyyetler ilmi demekle, cem’iyyetlerin hayatında büyük bir amel olan iklim vesaire gibi tabîî muhiti de nazar-ı dikkate alacakları anlaşılır ki izah

ettiğimize esaslarla te'lif edilemez. Bu sebeple ictimâiyyâtı bu suretle izâh etmek doğru değildir.

Y.F.

Okunan Kitaplar: Durkhaym (Durkheim) “metod sosyolojik” namındaki kitabı, “Tard’ın ictimâî kanunlar” namında ki kitabı Vaks Veyler’in? “ictimâiyyâtın hûlasası” “Palontik” muhtesir ictimâiyyâtı” gaydının? “ictimâiyyâtı, Lotornu’nun? ictimâiyyâtı”

SAYFA-32

Bull-tin Mensuel de 1 institud de Sociologie Solvay

Brüksel’de müştekil ictimâiyyât müessesesi tarafından neşr edilne bu mecmûa, ictimâiyyât ve diğler ilim şubelerine ait fikri ve felsefî cereyanları izah eden. Bundan başka yeni intişar eden eserler hakkında mütabaatı havi makaleler neşr eder. Muhtelif mecmûa ve kitaplarda ictimâiyâta, rûhayata, felsefeye, hukukiyata ait neşr edilen nüshası da değildir. Üç, dört yüz sahifeden mürekkeb büyük bir teşkîl ettiği halde ecnebi memleketlere abonesi 20 Franktır..

Adres: Editeurs i Misch et Thron
Bruvelles et leipya
La Spectateur

Paris’te intişâr eden bu tenkîd mecmuasının son intişâr eden nüshasında: Gayet mühim ve ciddi makaleler vardır. Bütün ciddiyeti ve tenkîdi seven kar’îlerimize tavsiye ederiz.

Sa’yı ve tettebbu’ Edirne’de on beş günde bir intişâr eder ve sütunlarını ictimâiyyât, terbiye vesaireye ait muamelelere tahsis eyler şayan istifade bir mecmûadır.

SAYFA-33

Hayat Ve Şebâb

Bizde en ziyade (...?) hayat olduğu için gençlerimize verilen tavsiyede hayattan istifadeleri sebepleri kâfi derecede gösterilmez. Bu sebeple hayatın insafsız mücadelelerine atılan gençlerimiz mağlup ve muhterem olmaya mahkum kalıyorlar. İşte (hayat ve şebâb) bu noksan düşünülerek müesseselerimiz tarafından yazılmış gayet müfid ve ciddi bir eserdir. Gençlerimizin bilhassa hayata atılmak üzere bulunan ve idadi son sınıf talebelerinin bu kitaptan pek ziyade istifade edecekleri tabîdir ki

çünkü (hayat ve şebâb), mücadelelerde ne suretle hareket etmek icap ettiğini, hayattan nasıl istifade edilebileceğini, vatanımıza, mensup bulunduğumuz ictimâî heyete ve insaniyete nafi' olabilmenin vazıtalarını gayet vazih ve açık bir lisanla izah etmektedir.

Bütün gençlerimiz bu eseri okumalıdır.

Her kütüphanede bulunur. Fiyatı sekiz kuruştur.

Trabzon Sultaniyyesinde (...?) (...?) Efendiye:

Cevaben yazdığımız makale ma'atteessüf bu nüshaya giremedi. Gelecek nüshamızda derç bulunacaktır.

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadeler (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka "hariçten" müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da Lover? Mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? Muvaffuk her türlü eşya bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.14. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 14 , 1 Mart Cuma

1 Mart Cuma

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero - 14

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 guruş

"Yeni Hayat" müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

M. Zekeriya

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Alfred Fuye'nin (Alfred Fouillée)_Kuvvet- Fikirci Ahlakı: M. Zekeriya- Mezahib-i İctimâîyye : Rasim Haşmet- İnsan, Fikri, His... ..

Adres: Selanik'te Yeni Felsefe.

Mes'ul Müdürü

Beni zâde

Ahmet Hamdi

Rum ili matbaasında tabî' olunmuştur.

Nomero 14

SAYFA

Alfred Fue? Nin (Alfred Fouillée) Kuvvet Fikirci Ahlakı

-1-

Paris: 15 Nisan 912

Geçen makalemde Fue'nin? (Alfred Fouillée) ahlak hakkındaki nazariyelerini teşrih etmeye çalışacağımı vaat etmiştim, vaadimi uzunca bir zaman zarfında ifa edemediğime-emin olunuz.-son derecede müteessifim. Evvelki makalemde Alfred Fue'nin? (Alfred Fouillée) nasıl müteessir olduğunu , Dekart'ın (Descartes) “düşünüyorum, o halde varım.” Nazariyesinden nasıl hükümler çıkardığımı bir dereceye kadar anlatmıştım. Şimdi fenni bir ahlakın kuvvet- fikirlerle ne derecede münasebette bulunduğunu tedkîk edelim.

Dekart'a (Descartes) göre her şuurlu faaliyet; az çok muayyen ve müstekir zihniyetlerle, his ve temayülleri muhit fikirlerle ittisaf eder. Fue?, bu esası kabul ediyor. Fakat tamamıyla değil. Bazı şartlar koyuyor. Bazı yeni münasebetlerin mevcudiyetini kabul etmek mecburiyetinde kalıyor.Halbuki: Dekart (Descartes) ve eski filozoflar, zekanın mutlak ve serbest kuvvetini tedkîk etmişlerdi. Zeka da nasıl bir kuvvet vardır ki: Bilzat arziyyetler, her şeyden evvel idaremize merbut arziyyetler vücuda getirebilir? Spinoza diyor ki:

“Fikirler, bir levha üzerindeki sessiz şekiller gibi değildir, onların lisanı, mantığı vardır.”

SAYFA-2

Fakat Spinoza'da, Dekart (Descartes) gibi faaliyetlerin arzietlerini pek sathi tedkik ediyor. Yalnız arzietlerin telkîn edilebilen tezahürlerini, hissedilebilen meyhanigitlelerini? dikkate alıyor Fue? (Alfred Fouillée); Dekart'ın (Descartes), Spinoza'nın nakıs ve tariflerini şu suretle tamamlıyor:

-Fikirler tesir icra ederler.Çünkü: Fue? (Alfred Fouillée) göre her zihni ifade de, her şuurlu arziette bir kuvvet, bir tesir, bir ameliyyet vardır.Bu saha dahilinde yaşayan heyetler, hareketinde devam eden manzumeler müteessir olurlar.Kant, Dekart'tan, Spinoza'dan çok uzaklaşıyor ve mefkûre Pense'nin hakikatle birlikte faaliyetine devam ettiğini kabul ediyor.Halbu ki: Fue?, (Alfred Fouillée) mefkûr ile arzietlerin hakikatı- fi'l sahasında- tayin eder, diyor. Şu halde mefkûre; manzumenin merkezi olur, ve mevzuları kendi etrafında toplar.

İnsan düşünür, hisseder, fi'l sonra gelir. Nefsiyat subjectif Le, hakikat unsurlarıyla münasebetsizlendiği vakit (...?) Fue?, (Alfred Fouillée) mefkûre ile mevhûme utopieyi şu suretle tarif ediyor; “Mefkûre, tabiat kanunlarına tetâbuk eder, kendisinde tahakkuk edecek cevheriyyetler vardır. İnkişâf ve tezahürüne müsaid zaman ve mekanlarda kuvet fi'l haline gelebilir.Mevhûme böyle değildir.Onda hakiki bir nafi' négation manası vardır.

Hakikatle alakası yoktur. Hakikatlanamaz, mefkûre ile mukabil bir mahiyeti haizdir. Kendisinden fikrin yapması icap eden meyhanikiyyet?

SAYFA-3

Olmaz ki:

“Zamanların geniş sahası içinde bir hakikat, bir fi'l olabilsin.”

Fakatsız ihtimal ki: Bazı mevhûmelerin hususi nafziyyetlerinden bahs edeceksiniz, onların hiç tesiri yok mudur? Diyeceksiniz.Ben, bazı mevhûmelerin tesirsiz olduğunu kabul edemem.Çünkü: Öyle mevhûme vardır ki : İçinde mühim bir suretle hakikat izleri, karanlıklarla örtülmüş kuvvetler çalkanır, o vakit bu mevhûmelerin tayin edilemeyen mütereddid kıymetler olabilir.

Fakat bu tahsil eden kıymet ve ehemmiyete mevhûme içinde yaşayan fikirlerden sızar.Yoksa mücerred abstrait bir mevhûme fehim ve idrak olunamaz. Onu biz hiçbir türlü anlayamayız.

Bu taktirde muhayyel Bir mefkûrenin fi'ller yaratabileceğini, Fi'llerimiz üzerinde (...?) vazifesini göreceğini kabul edemeyiz. Çünkü: Kuvvet yoktur ki: fi'ller, mevzu'lar tayin etsin.

Alfred Fue? (Alfred Fouillée) La liberté et le déterminisme ünvanlı eserinde şuurlu hadiseleri (...?) nazariyesi La théorie des équivalents kısmında pek güzel tedkik ediyor diyor ki : [“biz mücerred fikirde tasavvur edemeyiz. Arasına ecnebi cereyanlarda katılır. Mesela; hürriyet, bir fikirdir.Halbuki: Bu kelime gayet şamil bir manayı tazmin eder, hele avâmın rûhiyeti tahlil, edilirse bu kelimenin ne kadar müfrit bir suretle tefsir edildiği pek kolay anlaşılır.

Avâm, zan eder ki: hürriyet, hareketlerde

SAYFA-4

Nihayetsiz bir serbestlik demektir, herkes istediğini hudutsuz bir daire içinde yapar. Hürriyet bir fikirdi. Ona katılan ecnebi maddelerde “nihayetsiz bir serbestlik”dir. Fakat her fikir, asrın ihtiyaçlarıyla mütenasib bir suretle hakikat sahasına girer. Giremezse ayrı manzumelerin (...?) sebebiyet vererek manası haricinde bir “(...?)” yekun: husule gelir.”

Her vakit mümkün arzular, temayüller tahkik eder. İmkan haricinde olanlar Impossible ölmeye mahkumdur.Hakki bir mefkûre ise bir imkan manzumesi, bir imkan terkididir, fakat Mefkûrelerin hangisi tahkik edecek, hangisi etmeyecek, bunu ta'yîn etmek, peşinden bulmak bir az meşguldür.Çok defa insan, imkan haricinde gördüğü şeylere doğru koşmak mecburiyetini hisseder.Evvela tahkik etmeyecek gibi gördüğü mev'hûmeler bir mahiyet verir.Onları hakikat sahasına getirmeye çalışır. Bazı filozoflar; hissin, fikrin ayrı ayrı şeyler olduğunu, aralarında pek büyük tehalifler mevcud bulunduğunu kabul etmişlerdir.Alfred Fue? (Alfred Fouillée) Bunların hilafında bir meslek tesis ediyor. Ona göre: fikirle, his yekdîgerlerinden ayrılmaz, birbirine merbuttur.

Mefkûre, mefkûreyi hisseder. Onu idrâk edilebilir. Bir hale koyduktan sonra “arzu edilebilir, tatbik olunabilir.” Bir kıymet verir. His nasıl fikre merbut ve mutasil ise fikirde hisse öyle merbut ve mutavildir. Fakat his Sentiment

SAYFA-5

İle tahsisi Sensation, ayırmamanızı ehemmiyetle rica ederim, kar'îlerim.

Çünkü: tahsisin muayyen ve kat'î tezahürleri yoktur. Halbuki: aile hissi olmayınca, vatan hissi olmayınca, insanları sevmek hissi olmayınca aile, vatan, insaniyette tabiiyyâtıyla bir gölgedir, yoktur.

Hülasa; Her fikir, terkiptir. Öyle bir terkip Synthés ki: bünyesi arasında (...?) Nüfuzları, hisler, temayüller (...?) vardır. Fikirlerin nüfuz ve tesir sahasını birden bire tayin etmek müşküldür.

Fakat, fikir, menfaat ve ihtiras gibi bir safhada tecellü ederse ameliyeti büyük ve ehemmiyetli olur, o vakit kolayca tedkik edilebilir. Zayıf bir elektrik cereyanı geniş bir hava dahilinde ehemmiyetsiz bir tarzda tesaid eder, tesirini gösteremez.

Fakat küçük birer ve (...?) bu beyni o cereyanı derhal gözümüz önünde canlandırır. İşte menfaat ve ihtiras da böyle bir beynidir : Fikrin kuvvetini (...?) bir halde gözümüzün önüne vaz' eder. Fikir; menfaat ve ihtirası kayıtlarından azade bulunduğu vakit nüfuz sahası zayıf ise de fi'l Action sahası geniştir, derindir.

Çünkü: Mahiyeti, mevcudiyeti sinir cümlesi Systéme nerveux ile ifade edilebilir.

Fikrin burada yaptığı meyhanegitler? ehemmiyetlidir. Hakiki bir terbiye neticesinde sabit izlere, sabit fa'aliyetlere malikiyyet mümkündür.

SAYFA-6

Bu sabit memleketlerden memleket, vatan, insaniyet müstefid olabilir. Alfred Fue? (Alfred Fouillée) diyor ki: [Bir saman çöpünü harekete getirmekten mahrum farz edilen mücerred Abstrait fikirlerde bile diğerlerinden fazla bir kudret, bir kuvvet vardır.]

Doğrusu: fikirler- hiçbir fi'l sahası dahilinde yaşamadan – tekaif ederler. Bazen ufak bir hadise, onların şiddetle indifâ'nı mucib olur. Ufak bir hadise, bazen derin Sükûnlar içinde toplanan fikirlere kuvvetli bir hareket verir. Fikirler; uzun bir zaman devam eder. Cem'iyetle fa'al ferdlerin zanaâ, onlar üzerinde bir tesir yapmaz. Doğdukları yerlerde – zaman ve mekan kaydından hariç- yaşarlar.

İhtilaller, inkilablar tekaif etmiş, gizli fikirlerin hadiselerle tesâdümünden doğan indifailerinden, inşalardan başka bir şey değildir.

İpoliyyetten, ihtilalleri, inkılapları, icap eden amilleri; ferdlerin iktisâb ettikleri küçük imtiyazlarda, onlardan aldıkları kuvvetlerde arıyor. Tene göre Fransa ihtilali, insanın hakları beyannamesinden “insaniyet” fikrinden doğmuştur, bu fikir doğuncaya kadar inkılabı idare eden amiller muhtelif mühtelif safhalar geçirmiştir; fakat biz bu fikri kabul edemeyeceğiz.

Hülâsa: Denilebilir ki: Ahlak, doğrudan doğruya fikrin tabiiyeti altındadır. Fikirler akli rationnel safhalar vücuda getirir, fennin umumi neticelerine göre taazzuv ve tekâmül

SAYFA-7

Eder. Fen nasıl tenemmüv ve tekamülünü muntazam kanunlar altında takip ediyorsa ahlakta öyle ileriye doğru gidiyor, eski cevheriyyetlerin arkasında, mazide bırakıyor. Ahlak, ictimâî ve ferdi (...?) La dynamique vesasiyete maliktir. İşte bunun için ahlak hiçbir zaman sabit olamaz. Madem ki: fikirler, cemiyetteki ve muhtelif tarzlarda tekevvün ediyor, o halde ahlakında bu cereyanlardan tamamıyla müteessir olması icap etmez mi? Madem ki; fikirler, manzumelerde bir meyhanekiyyet uyandırıyor, madem ki: fikirlerin, fennin icra ettiği batî ta’adillerle kat’î ve sarîh alakaları vardır. O halde fenni bir ahlak, en feyzli (...?) kuvvet- fikirlerinden alır demektir. Acaba kuvvet- fikirlerde daimilik var mıdır? Kuvvet- fikirlerin harici ve dahilî hayatı neden ibarettir? Liyakatı, kıymeti, iyiyi, vazifeyi, mesuliyeti (...?) ahlakın esaslarından farzedelim. Bu vasıflar; dahili ve harici tecrübelerimize maruz kaldıktan sonra hakikaten müsbet bir ehemmiyet kazanırlar, daimi immanent bir mana ifade ediyorlar. fi’ller ve fikirler üzerine istinâd eden ahlakı; Fuye “Mabudalan? Ahlak métamorable” namıyla yad ediyor. Kıymetlerin devam ve istikrarı fikirlerin devam ve istikrarıyla mütenasibdir. Mesela; Ben bir gaye kabul edersem o yaşar, ölmez. Gayeleri, intihaları aramak- ihmal ve inkar edilemeyecek derecede- fennidir. (...?) muktedir şuurlu mevzûda yalnız gayeler tahkik etmez. Bu mevcud bile kendisi için- gayeleri tahkik etmez. Bu mevcud bile kendisi için- gayeleri hissetmek ve anlamak şartıyla- bir gaye olur. Alfred Fue? (Alfred Fouillée) –kuvvet fikirci ahlakında- ma-ba’dül tabiyyâtçılarının münakaşa

SAYFA-8

Ettikleri –dahili bir gaye, bir intihaiyet fimlité kabul edip? kıymet vakur ve iyilik bilen vasıfları aynı şartlar dahilinde daimiliğini muhafaza edebilir. İnsan muhtelif

kıymetler, muhtelif iyiler karşısında bulunduğu vakit kemiyet quantite ve keyfiyet qualité, itibariyle kendisi için bir “kıymet cetveli” yapar. Fakat bu cedveli, cemiyetin harici tezahürüyle kendi tezahürü arasında hükmü ; fennin şeyye? Objektif arzlarıdır. Tanımak Conaitre bir şeyin ne olduğunu müşahede etmek demektir. Taktir etmek – mevcut manasıyla- onu muhafaza etmek için, ona bir şey ilave etmek için tesir- mukâbil manasıyla- hazef ve mahv etmek manasını ifade eder. Her iki taktirde “mevcudun te’addili tesire sebebiyet veriyor.

Evre Setonoye? Göre: Her iki halde de taktircinin hisleri ya “ malum hakikate tetabuk” eder. Yahut onunla “hiç bir alakası” olamaz. Kıymet, arzu edilmiş désiré, arzu edilebilen desirable şeydir, “arzu edilebilen” ise “arzu edilmiş”in bilzat bir şeklidir. Arzu akli fi’llerimizin temas ettiği vakit iktisâb ettiği hudutun mevzû’dur. Bu halde taktirci adam taktir edilmiş kıymetlere tahakküm ve takdim eder. Fa’ilin mevzû nisbetini tedkik ettiğimiz vakit görürüz ki vazife fikri tefehhim ve tefahhus edildiği vakit, vazife bilzat başlamıştır, tertip etmiştir. Tarihi tedkik edelim: Fikir, her vakit mecburiyet obligation vaz’ etmiştir. Bu mecburiyetler, ya ferдин zatında, yahut cemiyetin. Kavmin iç milletin bünyesinde kalmıştır. Milletler,

SAYFA-9

verdiği vazifelerde mümkünlik ararlar. Mesela: Türkiye 10 Temmuz 324 senesinde meşrutiyet ilan etti. Kendi bayrağı altında yaşayanlara büyük ve (...?) vazife verdi. Fakat milletin şuuru şanlı imparatorluğumuzun bütün ferdlerine bu vazifeyi verirken şüphesiz mümkünlüğünü düşündü. Demek oluyor ki: Bu şerefli mecburiyet, daha memlekete meşrutiyet fikri yaşamaya başlarken tesirini icra etmiştim. Biz yukarıdaki fikirlerden şu neticeyi çıkarabiliriz: “ahlak kudreti, bilzat ahlak fikrinden doğar.” Mesela hürriyet “hazır” bir şey değildir, bu “kudret”dirki yapılır. Fuye? diyor ki:

“Biz mecmûamızı şu suretle hülasa edebiliriz. Düşünüyorum o halde var oluyorum. Bilzat kendisi düşünüyorum, Mefkûreyi ideal istiklâlimi düşünüyorum, o halde müstakil ve şu, şu münasebetler dahilinde hür oluyorum.”

Fue’ye ? (Alfred Fouillée) göre fikirler bir “mıknatisiyet”e çok benzer. Mefkûre, bilzat mıknatısların kat’î pole fikirdir ki: cihetini, aldığı, alacağı istikameti gösterir. Zan karşısında mahiyeti tayin edilemeyecek derecede nihayetsiz irade manzumelerine gelince onu ilk felsefede, maba’dü’l alahtakta aramaktan başka çare yoktu. Bunların fenni cihetlerinde (...?) İle , mıknatıs arasındaki münasebetleri tahlil

ve tedkîk etmek icap eder. Demek oluyor ki: mıknatıslı manzumenin meyhaneikiyyet? iktisâb etmesi için (...?) Mevcud olması şartıdır. O halde hürriyet fikri, hâcis manzumemizle münasebetinde bir hareket muavement cihete

SAYFA-10

doğru bir tehahüm yaratır, farz edelim ki : Bizde amel bir mesuliyyet Responsabilité fikri var.Bunun bir meyhanikiyyet yapabilmesi için bizi evvelce mes’ul etmesi kafidir. Şuur mevzûlarının , şuurlu faillerin aralarındaki mütekebil ve mütevailli münasebetşeri tedkîk edersek ne görürüz?

Birbiriyle muhtelif zaman ve mekan sahalarında muhtelif ve ani tebeddüller müstekir istifalara doğru bir milan.....Telafi ve intibaklar fikirlerin bu mütemadi cereyanı arasında şuurlu mevzû, daima iki safhaya maruz kalır.Biri kendisindeki mebzul ve faal fikri meyhaneikiyyet?, diğeri umumi şuurdan aldığı hakim ve kadar? Kuvvet..Umumi şuurdan alınan hakim ve kadar kudret daima ferdin müteveccih olduğu ruhi Psychologine harekete az, bu suretle mütekebil münasebetlerinde – yavaş yavaş- umumiyyetin inkişafa müsaid “şuurlu intibaklar” hazırlar. Bu intibakların, ferd ile cem’îyyetin arasındaki hakları, vazifeleri tayin eder. En hakiki ictimâî irtibat Solidarité sociale; bilzat tefehhüm edilen, kendi kendine yaratılan ruhi manzumedir. Fue’? (Alfred Fouillée) göre: Cem’îyyet fikri, tamamıyla hayati biologique ve meyhaneği bir ifadeyi haiz bir manzumeyi hakiki bir cemiyet haline getirir.alim? fikride böyle...İlm univers fikri bizde doğmadan evvel var mı idi? Onu biz yarattık.”ilah ”ın mevcudiyetini kabul etmek bundan başka bir şey midir? Pek eski mazilerde –tarihinde görüyoruz-Bir çok muhtelif cem’îyyetler var ki “ilah” larını

SAYFA-11

türlü türlü şekillerde, cevheriyetlerde tasavvur etmişler, bundan daha evvelki zamanlarda ise “hakkında hiçbir şey düşünülmemiştir. Demek oluyor ki : “ilah” ferdin ve cem’îyyetin şuru o fikirle müteessir olmaya başladığı zamanlarda hakim olmuş, Levte? Gülünü? Ölülerle sinayi nurlarla (...?) mucizeli yollara doldurmuştur. Hukukun yeni bir terakkisi, şuurlu mevzu’ların biri birine karşı münasebetlerinden – Fue’ye? (Alfred Fouillée) Göre- şuurların ve kuvvet- fikirlerin tekabbil ve intibaklarında tahsil etmiştir. Fue? (Alfred Fouillée) diyor ki: [Biz evvelce de demiştik. Hak; ferde, cemiyetle tahkik etmeye müstaid muhtariyet autonomie

fikridir, ki evvelce müessirdir. Bu fikir tefehhüm ve idrak edildiği vakit ben bir “şey alet” gibi muamele edilmemekten kurtulurum.]

Kışardın? Guichardin. Göre “hak, mükerrer iddialardan tekevvün eder.” Fue? (Alfred Fouillée) mükerrer iddialardan şu neticeleri çıkarıyor. Bir şuurlu ferd, madem ki: Bir şey eda ediyor, istediği şeye doğru götürüyor. O halde bu mükerreri idare eden bir arz, bir kuvvet vardır: Fikir... ferde ki edalar- ki fikirlerle ittisaf eder.”hak” hakkında (...?) bir esas koyar.”Hak” “tahkik eder.”Fakat bu husus, ferdlere taalluk eden bir “hak” değildir. Bundan sonra “hakkın tefehhüm tarzları” cem’iyette muhtelif vasıflarla ittisaf eder. Hak fikri; iddia muvacehesinde pek büyük, şiddetli bir meyhanekiyet ile tezahürlenir.

SAYFA-12

O vakit bizi büyük bir kuvvetin ezdiğini hissederiz; “ hürmet edilmek idaresi”, “hürmet edilmek kabiliyet” ni hazırlar. Her nasıl mülaha edilirse edilsin, kuvvet-fikirci ahlakta daimilik immanence meydandadır. Çünkü; onun prensibi fikir idée; tatbikine yardım eden en büyük vasıtası da “fikir kuvveti”dir.

Kuvvet fikirci ahlak; fi’l Action ve İdrak Connaissance şartlarını şuardan istintaç eder. Bu halde akl Raison, şuur, tecrübe; bir “birlik” vücuda getirir. Müsbet ilimler, kendi sahaları dahilinde ciddi tedkîklerle uğraşır. Bir çok vehmi mevzûlar vardır ki: Yalnız mabed-ül’ tabiiyacilar zeminini teşkîl eder. Ahlakta böyledir.”Ahlak”ın hakiki manası henüz anlaşılmaya başlanıldığı için sahası arasında pek çok ecnebi, asılsız cereyanlara tesadüf olunur. İşte bunun için ahlakı hadiseleri zahiren müteessir gibi görüldüğü cereyanlardan ayırmak icab eder. Biz hiçbir vakit Kant’ın simalara mensup mazariyelerine ehemmiyetli kıymetler veremeyeceğiz; çünkü; onlar, henüz mabadü’l alahalak safhasından çıkamamıştır. Fue? (Alfred Fouillée) diyor ki:

[Biz, bilzat ahlak fikrini tesis eden amili; onun şuardaki menşei aradığımız vakit, ahlaki fi’li [Yani ivazsız cihetini], onun cevheriyyetini, aslını, gayelerini tahlil etmeye çalıştığımız zaman yine “mabedü’l alahalak”? temas edecek miyiz? Hayır . Biz o vakit Ahlakın kendi aslı sahası dahilinde

SAYFA-13

bulunmuş olacağız. Bilzat şuurlu hayat üzerine tesir eden ahlakı, mabedü'l ala halaktan? Kat'îyyen ayırmalıyız. Bize öyle geliyor ki ahlakıyeti moralité hariçten görünen basit bir “şey” gibi telakki etmek fenne tamamıyla mugayirdir.]

Hadise sahasında ahlakıyyet, Görloro? Hissedilir. Fikri; kendisini tesis eden vücudlandırır amildir. Ahlakıyyet öyle bir (...?) Conception der ki : Tahkik eder, hazır bir halde bulunmaz. Onun hissedilerek Bilzat tekevvün etmesi şarttır. Bazen kendisi için; kendi vasıtasıyla “vücut”u icab eder. Hakiki bir ahlak daima yenilikle münasebette bulunur. ve ulvî hakikatlerin, yüksek (...?) altında daimi istihâlelere maruz kalır.

Bazıları diyorlar ki; Fen, ahlaka “gayr-ı” olmadığı gibi ahlakta “fenni” değildir. Mösyö Povankara? Böyle düşünüyor. Bu taktirde evvelki cümle kabul edilirse ikincisinin işimize yaramaması icab eder. Ahlak Fue'ye? (Alfred Fouillée) göre – fennin temsil ettiği keyfiyetleri alabilir ve almalıdır.

Mantıkta her hakiki fen, mevzuunun “hasitler Spécificité” yeni ister. Bunlar tamamıyla ta'yîn ettikten sonra mevzû için ihtiyar edilecek tedkîkler başlar. Bu halde ahlakıyyat kuvvet- fikirleri, amiyet? muvacehesinde has ve mahsustur. Mefkûre, iradeye yeni bir ilm açar. Bundan maada her fen, kendisi için istiklâl, usulleri için hakiki bir muhtariyet arar. İleride vaktimiz müsaid olduğu vakit izah

SAYFA-14

edeceğimiz vecihle bu istiklal ve muhtariyet ahlakta tamamıyla vardır. Hususıyla: Ahlakın bünyesine fikir fi'lden başka bir mana ifade etmeyen kuvvet-fikirler ilave edilirse mesele vuzûh kesb eder. Bütün bu saydıklarımızdan mâadâ fennin – kendi sahası içinde tekamülü bir hacislik ile ahlakta mevsuf olması şarttır. Bu hacislik ahlakta hakikat haline irca' edilebilir. Hususıyla kuvvet- fikir manzumesinde bu daha kolay bir tarzda anlaşılır. Bundan mâadâ her ferde, diğer fenlerin- muhtelif keşiflerle (...?) ve tekevvün eden – mütemadi ve müteakabil münasebetleri, samimi irtibatları vardır. Bu ahlakta, kuvvet- fikirci ahlakta pek sarihtir. Çünkü – kuvvet- fikirci ahlakın fen ile irtibatı kat'idir.

Rûhayat noktasında her hakiki fen, düsturlarının , neticelerinin (...?) , bilhassa dahili tecrübelerle mütabakat? ve muvaffakiyet manasını tazammun eder. Bu düstûrlarda, bu neticelerde : Lüzum, amiyet Universalité, gayr-ı şahsiliyet müessiriyet bulunmalıdır. Lüzum akli esasımızın mevdualarından doğar.

Kuvvet- fikirci ahlakta bütün bu vasıflar mevcuttur. Fakat kuvvet-fikirci ahlak; tekamülcülerin Evolutionniste ve müsbetçiler Positivistsın kanaat ettikleri harici tecrübelerden Eflatun, Kant gibi mücerred, şeyi ve nefsi akliyetçilik Rationalisme tedkîklerinden hoşlanmaz.Kuvvet-fikirlerin tecrübi kanunu doğrudan doğruya fen ile münasebetlidir.Çünkü: kuvvet-fikirler, bazı ma'bedü'l – tabiyacıların farzettikleri gibi ahlak üzerinde ne harici bir irade halinde, ne de ilahi bir tesir ve nüfuz tarzında

SAYFA-15

Ahlaki müteessir etmez. Fue? (Alfred Fouillée) diyor ki: Herkes kendisinin Musası olmalı ve fikir (...?) kendisi tırmanmalı. Orada kendi kıymetini- ki aynı zamanda umumidir.-aramalı ve bulmalı...

Fue?, kuvvet-fikirci ahlakında “muhtariyet”den daha fazla şeyler telakki ediyor. Vazifeyi vazife fikrinden hadiseyi (...?) Naumenes den çıkarıyor. Ahlakıyyet, bize ferdi ve ictimâî menfaatler tarzında (...?) ve nüfuz edebilir. Diğer hallerde ivazsız bulunduğu zamanlarda – Bilzat- tertibe dr.Bu vaziyette ahlakıyyat, tam bir hacislik içindedir.

Kuvvet-fikirci ahlakta bundan mâadâ aslı bir ivazsızlık Cevheriyyeti vardır.Çünkü: Onun iradeyi inkiyâd ettirecek harici bir kuvveti yoktur.Ahlak, en büyük kudretini anlaşılan, taktir edilen kıymetlerden,ehemmiyetlerinden alır.Bununla beraber zannedilmesin ki: Ahlak hayatı ve içtimai meyhanekitleri sahası haricine atar, Hayır.Fakat yalnız onların hakikatleriyle salâbetleriyle anlaşır. Şimdiye kadar yazdıklarımızdan anlaşıldığı vecihle Fue? (Alfred Fouillée); Kant'ın akıl üzerine istinâd eden ahlakına; şuurlu bir ahlakı ikame ediyor.Fue? (Alfred Fouillée) yalnız bununla kalıyor. Ogust Komt'un (Auguste Comte) kuvvetinin pek havisten tedkîkler gapen müsbetci ahlakını tenkîd ediyor.Onun yerine dahili bir ahlak koyuyor. Çünkü: Fue'ye ? (Alfred Fouillée) göre ahlak “ben moi” in bünye ve tabiiyatına istinâd eder .Bundan mâadâ : mâbet'ül tabiyacı nazariyete ehemmiyet vermeyerek şuurun efracı bir tahlil ile iktifa ediyor.Fue? (Alfred Fouillée) ahlakına böyle fenni bir şekil

SAYFA-16

verdikten sonra ahlakı “sıfat” tarzından ifade ediyor. Çünkü: sıfatını hassası bir fikir, onunla bir hakikat icad etmektir .Ahlak, aynı zamanda yaşayan ve yaşanmış bir fen dirki: Yaşayan ve yaşanmış mahiyetler gösterir. Ahlakıyyette yaşayan ve yaşanmış

kıymetler kazanır. (...?) Fictions le değil hakikat ve fi'llerle yaşar. Kuvvet-fikirci ahlakıyyatın, mümtaziyeti “mütakaddimat”-ı himaye etmek, cesaretlendirmektedir. Çünkü: Fikrin ahlakı ve ictimâî maddede vazifesi taklidden ziyade “icad”dır. İnsan, şüphesiz yoktan hiçbir şey çıkaramaz; fakat “olan”dan, “olabilen”den, “olması icad eden” den ehemmiyetli feyzler alır.

İnsan: Yeni fikirle yeni arzular, yeni şeyler vücuda getirir.”husul” fikrinde bile bir “hasillik” ifadesi mevcuttur. Ahlak, Halik mefkûrenin –kendisinden ziran-gayretlerle, hacislikleri yeni alimler hediye eden bir zaferidir. Bugün mütereddiş cereyanlar karşısında acı şikayetler yaşayan Türk gençleri en feyzli maneviyetlerini böyle bir manzume ile techiz etmek mecburiyetindedirler. Esasen- iyice düşünelim- gençlik kendi başına bir kuvvet-fikir alimi olmak icap eder. Komşu cem’iyetlerin şuurlarındaki ümitsiz nazarlarla bakan bir genç, son derecede zavallıdır. Hastadır. Bu hastalık, zavallılık bünyeyi çok miktarda kuvvet-fikirler ilavesiyle- az zaman içinde mahv olur. Ben öyle istiyorum ki: Gençlerimiz korkak olmasınlar, yapabilecekleri

SAYFA-17

Şeyleri gençlerinde tayin etsinler, ruhi cereyanlar hazırlansınlar, desinler ki:

-Biz ruhlarımızın büyük telkinlerini (...?) ile dinliyoruz. Kendimizde emellerimizi hakikat yapabilecek kuvvetler hissediyoruz.

İşte bundan sonra en feyzli tekamül sahası, en güneşli terakki yolu açılır. Fakat kat’îyyen düşünmek ki- Her şeyden evvel- bütün gençler, bu güneş yollara doğru yürütecek kuvvetleri, kendilerinden almak mecburiyetindedirler.

-daha bitmedi-

Nermi

SAYFA -18

Mezahib-İ İctimâiyye

Hayat ve kitaplar

Fransuva mari şarlfurye? 1776 da Bezansonda Tevellüd 1837 de Paris’te 60 yaşında vefat etmiştir.

Bir çoğu tacirin oğlu olan furye, hayatının kısım i’zâmını ticarethane katipliğinde imrar eylemiştir. Fue’nin (Alfred Fouillée) beyanatına nazaren hal hazır huzur iktisadiyesine bu kadar düşman olmasına, kin ve nefret mütehassıs

bulunmasına sebep tüccar katipliğinde bulunduğu zaman (...?) eden (...?) şahsiyesidir.

Babasından tevaris ettiği servet sayesinde Livende? 1792 de büyük bir Bekaliye ? mağazası küşad etti ise de az vakit zarfında sermayesini yatıracak ticarethaneyi kapamaya, terk etmeye mecbur kaldı.

Bir müddet “(...?)” namındaki gazeteye anonim imzalarla makaleler yazdı.Nihayet (...?)” serlevhasıyla mühim ve müheyyiş bir makale yazarak halkın ve bahsus hükümetin nazar-ı dikkatini celb etti.1808’de “mükederrat-ı? umumiye ve harekatı-eda? nazariyesi” isminde bir kitap neşr etti.Bu eser tarih tekvin alim hakkındaki mezahib ve kabulü ile umum nazariyat ictimaiyesini havî idi.

SAYFA-19

Bundan sonra Fue’nin hayatı, tasavvur ve tahlil ettiği alimin bir numunesini yapmak için kendisine sermayedarlardan birinin servetinin takdim etmesi intizarıyla güziran oldu.Bu hususta bir müddet Napolyon’dan mezahirat? Göreceğini ümid etti.Sonra İngiliz, Fransız sermayedarlarında, servetinde muavenet bekledi.Hiç birine nail olmadı.Mamafih tasavvuratını bilzat mevkî fi’l tatbike koyarak tecrübe etmeye muvaffak olamadıysa da taraftarlarından iki zât (1830) de Kondesorveger’da ? bir Falanister? Tesis ettiler. [Falanister hakkında âti’de izah vardır.]

Fue’nin (Alfred Fouillée) esaslı eserleri şunlardır: Ve hiddet-i umumiye nazariyesi (1821) sanai ve iştirâkı yeni dünya (1869) Robertoven? Ve Sen Simon (Saint Simon) mesleklerinin hileleri ve şarlatanlıkları (1839) valih..“ve hiddet-i umumiye nazariyesi” ismindeki eseri Fue reisme? mecmûa, hûlasası olmakla pek mühimdir.Furye? hareket içtimâiyeyi dört safhası taksim ediyor: tefviliyet?, tenemmüv inhitata, Hürrem.. bu eserde daha ziyade ilk safha ile iştigâl ediyor.Sanai’münferidenin tabiat-ı beşere muhalif olduğu, tahfikiyet-i beşerde sanat ve ticaret münkasım ve müteferrik Sen Simon (Saint Simon) Moreelé bulunmadığı gibi hal medeniyette de ticret ve müstereki sanai ve (...?) Sociétaire olması lazım geleceğini eda ediyordu. O, bu (...?) idareyi tertip ve izah için bir ilm-i ruh şahsi tesir eyliyor “mevcudat umumiyenin

SAYFA-20

hareketini idare eyleyen bir kanun var, diyordu, ağaçlar, nebâtât , hayvanat, seyyâtât ,hatta insanlar her şey ona tabîdir. O da (kanun-u incizâb) dır ve işte burada ilm

ahlakı ve vicdanı ile alim osmanî ve uzvî arasında bir mukavenet ve münasebet hasil oluyor.” bir münasebet ve mukavenet ki ona müsteniden bir insaniyet cedidesinden tamamıyla teşekkül edebileceğin tasavvur ve tahayyül eyliyordu.

Meslek ve Nazariyeleri

Fue? (Alfred Fouillée) daha 1808’de bir nü’ hissi ve hayali Sen Simonluk (Saint Simon) olan usul tefekkürünün esaslarını vaz’ etmiş oluyordu. Sen Simonla aralarındaki büyük fark cem’iyyeti ilmi ve sanaî bir idare halinde tesis, nazariyat iktisadiye ve kavaid-i sanaiyye ve ilmiyeye göre teşkîl eylemek isterken o Fue ? (Alfred Fouillée) saadet-i beşeri temin eylemek kifayet edeceğini iddia eyliyordu. efkârının büyük bir kısmı anarşistler ve hürriyetçiler tarafından kabul ediliyor, müdafaa olunuyordu.

Âtîde izah edilecek vecihle nahiye ve cemaat esasıyla sosyalizmin bir mübeşşiri oldu. Fakat ihtirasat nazariyesiyle hürriyet şahsa ve ferdiyeyi muhafaza etmeye çalıştığı için ferdiye mesleğine temayül gösterirdi. Bilhassa ictimâî kanunlarıyla hareket cedide-i ictimâiyyeyi ser’ ve mutlak bir suretle feyzdar eyledi.

Medeniyetin icat ettiği nazariyeti layıkıyla (...?) eden Fue (Alfred Fouillée) bütün o esaslardan şüphe etmeye başlamıştı. Hiç birine emniyetle

SAYFA-21

Kat’iyyetle istinâd edilemeyeceğini anlıyordu. Etrafına bakıyor, bütün kainatta Novkon’un keşfettiği büyük kanunu, incizâb mukabil ve irtibat umumi kanununu görüyor, bu incizâb ve irtibat-ı umumiyyenin bütün kainatın hayatında te’min ettiği azim ahenk ve umumiden mütehayyir oluyordu. “Yalnız insan diyordu Fue? (Alfred Fouillée) yalnız insanlardır ki kainatın bu kanun-u umumisinden firar ederek bir çok bi lüzum (...?) ile hayatını zincir bend ediyor. İncizâba mukabil (...?) (...?) cazibe-i maneviye ve ahlakıyeye mukabil filozofların mücerredat fikriyelerinden mütevellid hûd-bîn esasları tervîc eyliyor.

İncizâb-ı umumi kanuni hayat-ı ahlakıyye ve vicdaniyede incizâb hırsı şeklinde hasil olur. Beyhude yere ahlakçılar , ihtirasat beşeri mahv ve lagv etmek istiyorlar. Bilakis teşkilat-ı ictimâiyye , taazzuvat (...?) onların icabatına göre tensik ve teşkîl edilmelidir, ancak kavanin terbiye-yi beşere tevafuk eden kanunlardır ki yaşar ve müfid olur.

İnsaniyet şimdiye kadar devn-i imrar etti. İndîni , hayvani riyaset aile , vahşi , medeniyet... Bunlardan sonra da ha üç devir geçirecek. Kifalet müşteki, iştiraki

Sociétaire ahenk umumi .. Irz (80.000) sene yaşayacaktır. İnzar zehm ve ızdırabımız önünde (5.000) senelik bir devir sefalet –i cecide ise bu alim kadim ve mananın sonuna ihbar ve tasvir edecek, ondan sonra insanlar arasında (70.000) senelik bir irade-i saadet

SAYFA-22

Ve ittihâd hüküm sürecektir.

İnsaniyetin kavanin tabiiyesi medeniyet denilen mevsuat ve teşkilat zaide ve (...?) ile ifsâd edildi. İzdivâc daiminin (8) türlü mahzur ve zarurî vardır. Dikkat edilirse görülür ki serbesti aşk, umum saadet ve tekâmül beşerin esasü'l esasidir.

Sonra Fue? Mezahib ve zevk-i tabiiyyeyi eski efkâr Hristiyanıyyeye karşı müdafaa ediyor. Usul cedid ticaretin siyaseti, hilaf tabiat haksızlıkları ma'dâd eyliyor: Acenteler , tüccarlar komisyoncular gibi vesait (...?) (...?) olanlar tüfeyli bir surette temin menafi' ediyorlar. Kanunun haricinde ve dahilinde her türlü ihtikarlar vuku' buluyor, herhangi şerait mana' müdafaa olursa olsun, yapılmak istenilen, (...?) iktisadiye ve suistimallere karşı durmak kabil olmuyor, rekabetten müthiş bir surette mücadelat tahsil ve tahassül ve sarfiyat maneviye ve maddiye tevellüd ediyor, ilanlar yanlış ve müstekire esaslara istinâd ediyor valih...

Sonra evde ictimâîlerin , cem'iyetlerin , şirketlerin ve teâvünün (...?) menâfi'ni ta'dâd taktir eyliyor. Bir köyde (100) hane bir büyük fırın yaparak yüz müteferrik fırın inşasından kurtuluyor değil mi? O halde – bu hakikat iktisadiye niçin müessesat sairede tatbik edilmemeli, müttehiden sırf sa'y vahimet ederek müşteriken arzı işlememeli, müşteriken temin menâfi' etmemelidir? Niçin yüz sütçü kasabaya ayrı ayrı süt götüreceğine ihtiyacı olan miktarda sütü fiçı içine koyarak yalnız bir araba ile sevk etmemeli, hem vücud, hem de paraca tasarruf etmemelidir.?

SAYFA-23

Bu nazariyeyi biraz daha twvsi' edelim: Niçin yüz hanenin halkı ayrıca yüz metabih yapıb masârif ve vakit izaa isteyende büyücek bir lokantada, daha az vakit zarfında ve daha ucuz olarak temin edilecek bir maişete nail olmasın? Evet, kuvva-i beşeriyyenin bir hûd-bînliğinden mütevellid bu masraf ve israfı nedir?

Fue (Alfred Fouillée) (...?) ittihâd-ı içtimaiyyeyi tesis etmişti. Sanaini teşkîl ve tensik için kavaninin lüzumu yoktur. “ İncizâb şahsi” kifayet eder ve hatta bütün o mesaiyi bir zevk umumi haline efrağ eyleyecektir. Diyordu ki:

Tabiat-ı beşerde (12) hırs cebeli vardır ki bunlar yek-dîgerleriyle tereküb ve ihtilat ederek (810) seciyeyi teşkîl ediyor. Bu addi (...?) ediniz. Kıymeti olmayanları yani çocuklar, ihtiyarlar ve hastaları da hesaba katarak cem'iyet-i tabiiyye (1620) kişiden ihanet olabilecektir. Bu cem'iyeti tabiiyyeye “falanej Phalange” yani bir bina içinde ikamet eden büyük bir aile müştereki ve umumiye deniyordu. Falanej??? Ailesinin oturduğu sarayada “Falanste”, Phalanstère yani hane-i müşterekki? deniyordu.

Falansterek ? badi bir fesah merbi' arazi olacak, bina-i umumi bir miktar bir mahal iştilal eyleyecektir. Bu surette cem'iyet âfiye-yi başerin (...?) ictimâiyyesi Falanej?? Oluyordu.

İlm ve terbiye çocuklara müşterek bir suretle ita' edilecek tesviye-yi imur ile muvazif bulunanlar isti'dâd ve temayülata göre hareket edecek, her temayül meşru' inkişafına hizmet edeceklerdir.

SAYFA -24

Gençler, mâlik müşterek üzerinde çalışacakları incizâb hırsı her ferдин şahsiyetine göre; tecelli edecek ve her biri kendi zevk ve hırsı kabul ettiği keyfiyet sa'yıyla tatmin eyleyecektir. Fakat esmar ve semeradi ihtiyacata göre tevzi' edilecek, bir iştilak umumi için inkisama uğrayacaktır. Hasılat ve varidatın fazlası on ikiye taksim olunacak, on iki de beş sermaye durdu. İş ve gayrete, üçü isti'dâd ve kabiliyete tahsis edilecektir.

Diğerine ızzar etmeyen, diğerine taarruz teşkîl eylemeyen bütün istirasat teşvik edilecek her hırs ve heves açık bir saha-i tecrübe ve sa'y, bir faaliyet mutlaka içinde azim, beşerin, himmet-i beşerin birer temasal neşv-ü nemasını , temasal inkişaf ve tekâmülünü teşkîl eyleyecektir. Hasıl olacak neticeler o kadar fevkalade olarak zuhur edecek ki derhal numune ittihâz edilerek tekessür eyleyecek (...?) takip ve taklit olunacak, bütün dünya bir hükümet vâhide ve müttehida haline, bir ahenk tamve umumi içine girecektir ve nihayet kuvva-yı beşer bir nisbet gayr-ı mütesavvire tezaid ve tezaif edecek, deniz canavarları beşerin daire hizmet ve istihdamına girerek, muhitlerin tuzlu suları limonataya tahavvül eyleyecek beşer mucî'zelere yapacak, harikalar yaratacaktır.

Hükümet-i tabiiyyede ve ilm hayatta bir kanun var. İhtiyaç uzvî halk eder. Bu nazariyeyi Darwin'de pek güzel müdafaa etmiştir. Fue? (Alfred Fouillée) Bu esası kendi nazariyelerine tatbik ediyor ve diyor ki :

Mülakat-ı beşeriyenin serbesti inkişaf ve faaliyeti insani bir tenemmüv ve itilay harikülâde isal eyleyecek, bugün için

SAYFA -25

Mechul olan bu ihtirasat âtîye ; beşerde yeni uzvlar hasıl edecek ve bilfarz- her şeyi bilmek, tanımak ihtiyaç kat'îyyesiyle muhtaç ve mutehariz olacak olan, beşer- azim ve iradenin kuvvet ve sevk mutlakıyla mesela başın arkasında diğerk bir göz meydana getirecek , evet doğuracak ve yaşanacaktır..

Taraftar ve Münasebetler

Fue'nin (Alfred Fouillée) tarftar ve münasebetleri arasında mezahib-i cedidin tatbikiyle uğraşan üç büyük zat vardır. Guden? , Kaba?, Konisderon? ..

1-Jon Bastın? , Andere Guden? 1817'de tevellüd , 1888'de Ezan eyaletinin Gız ? kasabasında vefat etti. Bir anahtarcının çocuğı olan Guden? eengin olunca kendi fabrikası yanında büyük bir “familistler- amelelerin ikamet ettikleri büyük hane... yeni bir nü'falanster?? Te'sis etti. 1871' de Ezan mebuseliğine intihab edildi. Kitapları (...?) İctimâî tahliller (871) sosyalistler ve sa'yın hukuku (874) siyaset sa'y ve imtiyadat (875) teavvün ictimâî ve sermaye ve hukukun itilafın (895) sefalete karşı teavvün milli (883) sa'y cumhuriyeti ve Parlıman? İslahatı (889) valih.

2-Etiyen Kaba? (1788) de Dijonda ? tevellüd (1856) de Senloide? vefat etmiştir. Bir kuyumcunun oğılu olan Kaba önce Dijonda? sonra Paris'te icrai vekalet etmeye başladı. Korsikemedi? umumiliğine ta'yin edildi. Fakat hürriyet pervarane harekete

SAYFA-26

İştirâk ettiği ve demokrat fikirler beslediğı için azl, fakat aynı sebeple aynı sene memleketinden meb'us intihâb olundu. Risale ve makalelerinde hükümeti tenkîd ettiği için İngiltere'ye geçmeye mecbur oldu. Avdetle “ikaryada seyahat” eser meşhurini neşr etti.

Bu eser bir romandır. Bu roman kominizmin bir İncil'i Fue? (Alfred Fouillée) resmin bir kitap mukaddesi gibi kabule mazhar oldu. İkari? Adalar denizinde Sisam'ın karşısında bılunan ve bugün Nikorya? tevsim edilen adanın ismidir. İkarya'da Fue'nin tasavvur ettiğini gibi cem'îyyet hayalisenin? yaşadığına dair Esatır-ı Yunaniyede ? bir (...?) var. Kaba bu hürafadan istifade ederek meşhur romanını yazdı. Yeni bir çok tarafta kazandı o kadar ki 1846'da bir İkaryen nahiye numunesi te'sis etmek üzere tarftarlarından mürekkeb bir heyeti henüz teşekkül

etmekte olan Amerikay? Şimali heyet müttehiddesi ? cumhuriyetine tabi' Teksaus? Eyeletine yollamaya muvaffak oldu.

Ertesi sene kendisi gitti... nahiyenin büyük bir kısmının sıtmadan vefat ettiğini görünce (280) kadar azası ile müttehiden yine heyet Mutehade? eyaletlerinden (İllyonva) dakan (nuda) havalisine azimet etti. Bir müddet sonra kendisine vaki' olan bir esnada protesto etmek üzere azimet ettiği vatanından Amerika'ya avdet edince yeni müstamire-i ictimaiyyeyi felaket içinde buldu: Efrâd birbirinin aleyhinde idi, bu halden pek müteessir olan

SAYFA -27

Misveri? Adasında Senlai? Kasabasına çekildi, orada sekte-i kalpten vefat etti.

En mühim eserleri şunlardır: 1830 tarih ihtilali 1789 tarih ihtilali, İkarya'da seyahat valih.

Pruspen Viktoriyen Konsideron? 1808'de Sallende (Jora) da doğup (1893)'te Paris'te vefat etti. (...?) Mekteb-i harbiyesi , istihkâm şubesinde ikmâl tahsil ile yüzbaşı çıktı. (1830)'da askerlikten istifa ve Merkor Dofrans?? Mecmûasında neşr ettiği bir makale ile Foryerist? olduğunu ilan etti. İki zengin medid sayesinde bir Falanster? tesisine çalıştı. Muvaffak olmadı. Sen meclis-i umumiyesi azalığına, Paris belde-i müşavirliğine Konstitoant meclisine ahali namına, lejislato meclisine tekrar ahali namına intihab ve ta'yin edildi. (849) isyanına iştirak ile mahkum ve Belçika'ya firara muvaffak oldu. Oradan Amerika'ya gitti. Teksas'da bir nahiye müşterekki tesis eyledi fakat Amerika heyet müttehiddesi (...?) İsyanı bu teşebbüsünü neticesiz bıraktı. (869) Paris'e avdet etti. Siyasete karışmaksızın (...?) yaşadı ve mens

SAYFA -28

1- i bir halde vefat etti.

1- Kaba Falansteri

Fue'ciliğin (Alfred Fouillée) meydana getirdiği müesseleri yaşıyor. Az cümle Niva??? Havalisinde hala bugün Kaba'nın birleştirdiği İkaryen'lerden müteşekkül küçük bir komünist Cem'iyeti numunesi vardır. Yalnız Fue? (Alfred Fouillée) resme? bazı tadilat icra edilmiştir. Mesela izdivâc bizde olduğu gibi kanunidir. Çocuk validesinde (5) sene kadar kalıyor. Altı yaşına gelince: Mektebe resim dehulu icra ediliyor. (18) yaşına kadar mektebe devam ediyor.

O sene vasıl olunca amele hayatına resim dehulu ifa' olunuyor. (21) yaşına kadar bir sanat tedris ve ta'lim olunduktan sonra (hayat-ı medeniye) ye dahil olmuş add edilebiliyor. Yani ancak o senede bir İkaryalı? oluyor. İkaryalılar ? aynı miktar saat çalışır, ifa'i vazife ederler. Müsabaka imtihanı nihayetinde hangi sanat daha ziyade liyakat gösterirlerse ona dahil olurlar.

Hasılat-ı umumi ve müşterek mağazalarda toplanır, ve İkarya cemaati tarafından müntehib ve (...?) vekiller (...?) Ailelere tevzi' ve taksim olunur.

2-Guden Familistleri?

Falansterile Familistler arasındaki fark büyük değildir. Birincisinde sa'y vazife usûl (...?) tamamıyla müttehiddir, ikincisi de sa'y yani vârid başka bir daireye, masarîf (...?) Başka bir daireye aiddir. Mamafih Gude'nin? Müessesinde olduğu gibi zaman geçince familistlerde Falanster tahavvül ve takallüb eder.

Bugün Gude'nin Familisterrindeki? İntizam ve ahenk (...?) Ebna-yı hafızı'ı sehaya tamamıyla muvafıktır. Üçe katlı, adalar vas' ve üç (...?) Pencerele yüksek ve büyük , (...?) arkasında vas' bir çimenlik, hava ve güneş her taraftan dahil oluyor.

SAYFA-29

(3) büyük bina ve (500) daire içinde (2,000) kişi ikamet ediyor ki her bir daireye ancak dört kişi isabet ediyor. Her daire için ayda (5) Frank veriliyor. Fransa'nın en ucuz şehirlerinde bu kıymette bir mesken, hatta bir küçük bir oda bulmak meşguldür.

Ebnienin altında her türlü ihtiyacat (...?) te'mîn edecek vesaif var: Ekmekçi, etçi, bakkal, eczane, doktor elbise ve eşye mağazaları valih. Kasabadan arzu ettiğini almak (...?) değilse de buradan almakta iki türlü menfaat var. Bir kere burada her yerden daha ucuzdur. İkincisi senenin sonunda hasıl olacak kârdan hissedar olmak var. Vesait (...?) satanlar Guden? fabrikası amelelerinin refikleri, valideleri, hemşireleridir.

Bir yavrunun doğduğu andan itibaren 14 yaşına gelinceye kadar her türlü ihtiyacat-ı sahiye, uzviye, ilmiye ve terbiyesi Falansterin umumi bir derecesinden çıkar. İlk senedeki yavrular süt analar tarafından bakılıp büyütülür. Çimenliğin azim bir kısmı bir cemekan ile muhatır kışta yazda havası da geçmeksizin iki üç yaşındaki yavruların bir çimenlikte oynadıklarını, bağıştıklarını görürsünüz: iki üç yüz bebeği bulan ve "Poponna Pouannat , tabir edilen bu dairenin pek latif bir manzarası vardır: Süt çömllekleri , emzikler, salıncaklar, oyuncaklar, şekerlemeler her tarafa saçılmıştır.

Yavru yaşına kadar buradadır. Valideler işten avdette yavrularını alıp geceleyin evlerine götürürlür.

Hele yaz akşamları umum-u validelerin toplanıp yaşadıkları,

SAYFA -30

Çocuklarıyla oynadıkları bu daire pek zevk over bir manzara teşkil eder.

Diğer bir cihetinde mükemmel mektepler var: İbtidâ'î, reşti, adâd ve hatta bir az ali tedrisat... Son terekkiyat-ı fenniyyeye göre devam eden bu mekteplerin bu derecesi (...?) (10.000) Frank bir masraf olduğu halde her sene bu yekun ve tezyîd edilmektedir.

Karait? Muhalifleri , gazeteleri, konferansçıları, hatta içlerinde yeni yetişen şairler var.

Amele tarafından tesis edilen avdenin muhteşem heykeli ağaçlıklar arasında ve bina önünde kemal azimetle görünür. (...?) haşmed ve azimetini İhzâr eder, her Pazar heykelin önünde amele çocuklarıyla , zevceleriyle akrabasıyla mütehaddehin toplanır ve te'yîd ahvet eylerler...

Rasim Haşmet

SAYFA -31

İnsan , Fikir, His

Yirminci Asır Güzel ki

İnsan ,Fikir, His

Pek ziyade kullandığımız “muhit” kelimesiyle nasıl bir mana kastettiğimizi , hepimiz, çok defalar, düşünmeye bile lüzum görmeyiz. İnsan, muhitindeki fikirleri, hislerin temayüllerin , arzu ve emellerin bir makusidir. Dediğimiz zaman “muhit” kelimesi ile acaba bütün insanlarımızı murad ediyoruz. Yoksa yalnız millettaşlarımızı, veyahud hem ırklarımızı mı, hangisini? “muhit” denilince acaba hangisi anlaşılır? Hepsi birden mi yoksa? İşte burada “muhit” i taksim etmek lazım geliyor. Nefsimizi haber etmemiş, büsbütün itibarı bir yol takip eylememiş olmak için kar'ınlerimizden “muhit” denilince dimağların meşgul olduğu saha veya sahalara dikkat etmelerini rica edececeğiz. Muhit kelimesinin hepimizin dimağlarında husule getirdiği esirler bir araya toplanınca her dimağdaki tesir taraftarlarının az çok farklarla yek-dîğerleriyle müşabe olduğu görülecektir. Buna hiç şüphe yok. Tecrübesi kolay.. Bu

müşabekete istinâden bir taksim yapacak olursak görüyoruz ki ictimâî , ailevî , ferdî olmak üzere başlıca üç muhit vardır.

İctimâî muhitimizin vatani fikirleri, hisleri, temayülleri cami', diğer, bir tabir ile o fikir, his ve temayüllerin mecmuidir. O halde

SAYFA-34

İctimâî muhitte iki kısma ayrılıyor ve ferdin bu her iki kısma karşı olan hakikati de değişiyor. Ailevî, muhitte küçükten beri büyütülen, ve kendikine bir cinsi rabita ile merbut bulunan muhittedirler. Bu muhit daha dar fakat daha nafızdır. Çünkü her ferd bir cem'iyet hayatını aile hayatı içinde yaşar, hayat hakkındaki ilk fikri ilk tarzı oradan alır ve bittabi' diğer muhitlere atılincaya kadar yalnız o da muhitin nüfusu altında bulunur. Binaenaleyh buradan aldığı tesirler daha mühim, daha esaslı olur. Aile muhitinde görülen terbiye, hasıl olan fikir ve itikâdlar ancak pek uzun mücadelelerle sarsılabilirler. Sonra ailevi muhitte en büyük rolü oynayanlar kadınlar , validelerdir. Halbuki bizim valide ve kadınlarımızın henüz cahil bulduklarından çocuklara verdikleri terbiyede daima muhafazakârane olur. Çünkü biz de kadınlar en ziyade muhafazakar olan tabaka ve sınıftır. Kendilerine beşeriyetin i'tâ ettiği hak ve selahiyetleri bile gösterdiğimiz halde istihkâr ve isistihfâflarına uğradığımız kadınlar vardır. Bu gibilerin çocuklarına vereceği terbiye tabîi daha muhafazakaran, daha butlana olur. Binaenaleyh hayatta bizi en fena kayıtlarla bağlayan , ve bu kayıtlardan kurtulmak için bizi en büyük müşkülata maruz bırakan muhit "aile"dir. İşte bu sebeptendir ki hayatta en ziyade şiddetle mücadele edilmesi lazım. Gelen his ve fikirler aile muhitinde alınan his ve fikirlerdir. Fakat bunlarda hem de o kadar mağluk ve mühim ki uzun tefsilata muhtaçtır. Onu da kar'ilerim gelerek nüshada görürler.

Kar'ilerimize

Muhterem kar'iler, yeni felsefenin 14'üncü numerosunu size (...?) pek genç olarak takdim ediyoruz. Fakat intihayat münasebetiyle matbalarda husule gelen meşgulitin efratı bizi bu tehîre mecbur ettiği için elimizde olmayan bu tehîrden dolayı kar'ilerimiz bizi ma'zur göreceklerini ümit ediyoruz. Zaten kar'ilerimizin (...?) Mazhar olabilmek için 15'inci mumerodan itibaren felsefeyi hemde her hafta neşr ederek geçen günleri telafiye çalışacağımızı vaad ederiz.

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadelers (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka “hariçten” müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover? Mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? Muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.15. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 15 10 Mart Cuma

10 Mart Cuma

Fiyatı 1 gruştur .

YENİ

Numero-15

Altı aylık

FELSEFE

Seneliği

13 gruştur.

MECMÛASI

24 gruş

“Yeni hayat” müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zâde

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

Yeni hayat : Tahrir hayeti – Gustolobun'a Karşı Telkîn: Nezihi Cevdet-Ahlak , Fazilet ve Namusun Manâsı: M. Zekeriya- Yeni Hayat Karşısında Türk Kadınları: Y.F. Yenilik Düşmanlarına: Tahrir Heyeti- Gençlik Ne Düşünüyor ve Mühim Bir Anket...

Adres: : Selanik' de Yeni Felsefe

Mes'ul müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Selanik' de "Rumeli" matbaasında tabî' olunmuştur.

SAYFA-1

Numero 15

Yeni Hayat

Her mefkûrenin hakikate, hakikatlere istinâd lüzumu bizi, Yeni Hayatın iktisadiyat ile olan münasebetlerini tedkîke sevk etmişti. İctimâ uzuviyetteki muhtelif tezahürlerin yanlış esaslara istinâd etmesine mani olmak için bu, lüzumdur. Çünkü idrâkımızı "péalité objektive"den ayıracak olursak yanlış esasların hatalı rehberliğinden kurtulamaz ve tabîdirki mücadele sahasında beyhude yere bocalayıp kalırız...filhakîka ve kat'î olmak için bu, lüzumdur. Çünkü idrâkımızı "péalité objektive"den ayıracak olursak yanlış esasların hatalı rehberliğinden kurtulamaz ve tabîdirkimücadele sahasında beyhude yere bocalayıp kalırız...filhakîka ve kat'î değişmez bir hakikat yoktur. Bugün hakikat diye telakki ettiğimiz bir "(...?)" yarın bir hurafaya tebeddül edebilir. Nasıl ki bizim "batıl" sıfatıyla tevsif ettiğimiz bir çok itikâdlar dün için birer hakikat idi. Fakat hakikat hiçbir zaman sadık kalamaz. Zaten hata, hurafa dediğimiz şeyler nedir? Hakikatin yeniden doğmak üzere inhilale başladığı zaman aldığı şekiller değil mi? O halde arzu ettiğimiz hakikati, cem'îyetteki tezahürlerin bizde husule getirdiği "Conception"ı kendisiyle hem ahenk kılmak istediğimiz "Re'alité objective", nasıl bulabileceğiz nasıl diyebileceksiniz ki iktisadiyat sahasında "Yeni Hayat" için sarsılmaz esaslar vardır?...Bu suale cevap vermezden evvel, ferdlerin, temsil ettikleri muhitin itikâdlarına, hırs ve temayüllerinin zübdesine hakikatin ifadesi nazarıyla bakmak mecburiyetinde Bulduklarını hatıra getirmeliyiz."Hakikat, hakikat!" diye çırpanan zavallı hakkında buna elim bir mecburiyettir! Fakat ne kadar elim olursa olsun burada acı bir hakikattir. O halde madem ki bizim hakikat nazarıyla telakki edeceğimiz, emri- Fait"ler muhitin i'tikadlarının, hırsı ve arzularının zübdesidir, o halde aldığımız "Realité objective"ın ne olduğunu öğrenmek için muhite – fakat zaman itibarıyla- nazar etmeliyiz. Cem'îyyetlerde, ferdler gibi, daima bir çok ihtirasların ebünî insanlar kalmışlardır. Fakat, tarih sahifelerini karıştıracak olursak ictimâî uzuviyetleri esaretleri altında bulunduran ihtirasların hep aynı şekli muhafaza etmediklerini görürüz. Dün din bütün bir cem'iyeti, hatta bütün cem'îyyetler arkasında süre geliyordu. Sonra bu meki' askerlik işgal etti. Fakat bugün

hakim olan iktisadiyattır.Yarın, yahud öbür gün , kim bilir belki daha uzak bir istikbalde iktisadiyatta “ilm” önünde rücu? hatveler atacaktır.Her halde bu asırda en büyük nüfuz iktisadiyatdadır.Her cem’iyyet ihtirasları iktisayatta toplanıyor.Her cem’iyyet, dünkü cem’iyyetleri sevk ve idare eden esaslardan ziyade buna ehemmiyet veriyor, fabrikalar açıyor, sanatkarlar yetiştiriyor.İşte bir hakikat!...

Yeni Hayat, bize , ırkımıza parlak bir istikbal ve add ediyor.Biz bu istikbâle; bugünün hakikatini nazardan devr tutmamak şartıyla sarf edeceğimiz sa’ylar sayesinde nail olabileceğiz.Aksi taktirde hayaller ile uğraştığımızı,kendimizin sefalet ile mûhat kaldığımızı göreceğiz...Ferdin cem’iyyette karşı olan

SAYFA-3

Vazifeleri de, tabîdir ki bu esasa göre tayin edecektir.Ferdin cem’iyyete karşı olan en birinci vazifesi ferdi ihtiraslarından bir kısmını feda etmektir.Fakat hürmet edilen ahlakî ve ictimâî bir kuvvet bulunmadıkça ne kadar çalışırlarsa çalışılsın ferdin ihtiraslarına sed çekilemez. Çünkü insanın ihtirasları ancak hürmet ettiği ahlakî bir kuvvet önünde tevakkuf eder.İşte bu ahlakî kuvvetin bugün kü mebni de; Yeni Hayat” için iktisiatçılardır.İzah edelim:

“Yeni hayat”, ictimâî muhitimizde büyük bir inkılap , bir tebeddül vücuda getirecektir.Böyle zamanlarda ferdin ehemmiyeti artar. Zira teceddüd, inkılap, ictimâî muhit azasının ruhu bünye “Constitution psychique”leri üzerinde de mühim tehavüller hasıl eder.Bu tehavülleri, yeni cereyan lehine imale etmek, ferdlere bu cereyanın müdafî yapmak için, vuku’ bulan teceddüdün iktisaden temin edeceği refahı göstermek, teşri’ eylemek lazım gelir...Belki bir az açık söyledik.Fakat kendimizi aldatmaya ne lüzum var. Hem bu, ferdin teceddüde ancak kendi menfaati namına taraftar olması, bir şeyi teşkîl edemez.

Çünkü, zaten şahsi menfaatlerin layıkıyla anlaşılmasıdır ki “Yeni Hayat”ı salim bir mecraya sevk edecek olan yeni bir takım ahlakî esasların tesisine hadim olacaktır !Evvence, ibtîdâ’î cem’iyyetlerde ferdin en büyük, en esaslı vazifesi herkese benzemek idi. Şahsi ve hususi olarak hiçbir şeye malik olmak hakkına malik değil idi. Bu müthiş tazyik fi’llere değil,

SAYFA-4

itikâdlara kadar bile tesir ediyordu.Halbuki bugün öyle mi? Terakki ile, cem’iyyetin tazyîkleri azaldı. Tazyîkler azalmakla cem’iyyet fikri zeval bulmadı. Bilakis

kuvvetleştirdi. Niçin? Çünkü “raison sociale” yanında “raison raisonnante” de faaliyete başladı. Artık bugün bizi kırk cem’iyyete, kırk yekdiğerlerimize bağlayan rabitalar yalnız “raison sociale”ın hakimiyeti sayesinde vücud bulabilen tazyîkler değildir. Dün pek başka türlü anlaşılmış hatta hiç anlaşılmamış olan hak ve ahlak fikirleri bugünkü ictimâî rabitaların esasını teşkîl ediyor. Hak fikrinde ise menfaatte mündemirdir. Şunu da söyleyelim ki cem’iyyetin ferdler ve hiçbir zamanda külliye zail olmayacaktır. Şu kadar var ki hak fikri güzelce anlaşılır, menfaat hakkıyla takdir edilirse bu haber ve tazyîk his edilmez olur.

Şu umumi mütalaalardan istihras edilecek netice şudur ki “Yeni Hayat”ın tesirlerini yalnız ırkı hislerin inkişafına inhisar ettirmek kat’iyyen doğru olamaz. Bu tesirlerle menfaatler arasında da sıkı ve samimi rabitalar zahir ve kat’î bir şekil verilmelidir. “Yeni hayat”ı yalnız hisler üzerine müessir kılacak olursak hareketimiz, mefkûrelerin hakikate istinâd etmesi lüzumunu tevkif etmemiz, fikri ihmal eylemiş oluruz. Dikkat edilsin ki hiçbir zaman yalnız “menfaat”ın hakim olması taraftarı değildir. Eğer buna taraftar olmuş olsaydık

SAYFA-5

taklidinden pek ziyade iktisâb etmekte olduğumuz garbın pek ziyade elim olan bugünkü ahlaki meki’ne birimde düşmemizi, bütün zahiri şaşasına rağmen Avrupa’nın içinde çırpınmakta bulunduğu iktisadi sefaletle düçâr olmanızdı tesri? Çalışmış olurduk. Hayır, biz yalnız menfaat hakim olsun diyoruz, dediğimiz, arzu ettiğimiz “yeni hayat”ı maddi manevi bütün hastalıklardan biri bulundurmaktadır. Maddi hastalıklardan sefaletlerden beri kalmak için ise iktisadiyat sahasında gayet ihtiyatlı adımlarla ilerlemek lazımdır. Maddi ve manevi hastalıklarını, ictimâî uzviyetindeki iktisadi ve ahlaki sefaletlerin yekdiğerlerinin müvellidi olduğu da düşünülerek olursa iktisadiyatın “yeni hayat” itibarıyla olan ehemmiyeti bir kat daha tezahür eder. Bugünün en mühim mücadelelerinin iktisadiyat aleminde vuku’ bulmakta olduğunu söylemiştik. Bu iktisadi mücadelelere salim bir cereyan vermemek, hakları, menfaatleri en az ihlal edilebilecek metin bir kaide, bir disiplin tesisine çalışmamak, doğrudan doğruya diyebiliriz ki, sefaletin menba’ıdır?. Bilhassa iktisadi kuvvetler terakkiye tevsî’pek (...?) ve müstaidir. Bu meyil isti’dâdın yalnız makul bir daire dahilinde inkişafını temin edecek birer disiplin bulunmazsa pek cüz’î muvazenesizliğin ictimâî uzviyyette bir çok boşluklar

cem'îyyete yüzlerce binlerce sefiller hediye eder. Sefalet ise ahlaksızlığa yol açar. Ahlaksızlık bir kere başladımı sefalet mündefi olmak şöyle

SAYFA-6

dursun bilakis artar. Önümüzde vas' bir ibret sahası var; Avrupa!...Avrupa'da azimetli fabrikadan duvarları içinde refahını temin etmiş beş kişiye mukabil beş yüz kişi açlıktan inliyor. Orada büyük zenginlerde var. Fakat kasalar paraları koyunlarına almazdan evvel sefaletten, açlıktan ağlayanların göz yaşarlıyla birkaç kere kıyanmıştır.

Avrupa'da muhteşem ticaret müesseseleri de vardır. Güya bunların her biri birkaç yüz ailenin geçinmesine temin ediyor. Ne uzak! O müesseselerden akşam üzere çıkan müstehdemlerin? Büyük bir kısmı nereye gidiyor. Meyhanelere, iş ve aşiret mahallelerine...neden huzur ve refaha mâlik olduklarından mı? Hayır, hayır! Fabrikalarda gülen beş kişiye mukabil beş yüz kişinin ağlaması, zenginlerin kasalarını, para girmezden evvel meyhanelere şitâb etmeleri hep , hep mücadeleleri esaslı bir kaideye rabt edecek bir disiplinin, intizamın fıkhdânında neş'et ediyor.

İşte "Yeni Hayat" bu acıklı manzaralar karşısında kalmamasını temin etmek içindir ki mevzûmuzu iktisadiyata intikal ettirdik ve zannederiz ki Yeni Hayat ile iktisadiyat arasındaki rabitaları şu satırlarla bir dereceye kadar izah edebildi. Diğer bir makalede de "Yeni Hayat"ı maddi sefaletlerden uzak bulundurmanın ne gibi vasıtalarla müracatla mümkün olabileceğini teşrihe? çalışacak bir disiplin tesirine hadim olacak sebepleri taharri edeceğiz.

Tahrir Heyeti.

SAYFA-7

Maks Norduv'e? Göre Telkîn

Her hareket ihtiyarla idare ediliyor. İhtiyar, ya muhakemenin vicdanı, yahut haricin infî'ali insiyâkı Gayr-i vicdani tenbihiyle hür ki bir indifâ verir. Eğer ihtiyarı faaliyete getiren tenbiye harekete zemin olan uzviyyetin dimağından değil, yabancı bir dimağdan neşet ederse yani bir şahsın ihtiyarı yabancı muhakemenin, ya bir infî'alın hidmencisi olur ve o yabancı asi merkezi cümlede a'mâl Olunan hareketi temsil ederse – bu şahsi bir telkinin tesiri tahtındadır diyoruz.

Hele telkin marzî ve etrafı bir tarzda icra edilirse eserleri, fi'lleri daha iyi müşahede olunur.

Mesela: Tenemvünümde şahıs yabancı bir dimağda a'mâl edilmiş muhakemeyi telkîn ve ilham tarikiyle ahz ederek, ve bu şeytanetten hiç haberdar olmaksızın, en müthiş cinayetleri bile icra edebilir.

Tabî ve sıhhatte yaşayan bir şahsi üzerinde de, fakat daha mahdud bir şekilde, eserlerini gösterebilir.

Hareketler, vicdaniyyet hallerinin harici ifadeleridir. Bu ifadeler yaramazı olur.bilâvasıta olur.

Birisine bir tokat atarsam, bu ha'ki keyfiyet(örnek isterim) vicdaniyyet halinin balavasıta ifadesidir.

SAYFA -8

Remzi ifadelerde (1) tabî, (2) an'anevî olurlar. Tabî remzileri esnemek , gülmek gibi ki: evvelkisi vicdaniyyetteki yorgunluğu, ikincisi “vicdaniyyetteki neşeyi ifade ederler.

An'anevî remîzler : El ile, baş ile işaret ederek birisini çağırarak, yahud birisinin fikrini, zikrini tasdik, (...?) ve red etmek...

An'anevî remîzler her kavmin nezdinde aynı manayı ifade etmezler. Baş arkadan o ki, yukarıdan aşağıya tahrik etmek suretiyle ifade edilen mana bir kavim nezdinde tasdik olduğu halde, diğer bir kavim nezdinde nefi olabiliyor.

En iyi remzî – an'anevî hareket sözdür. [yani nefis uzvlarında,lisandaki adlî hareketler]

Dimağın, vicdaniyyet hallerinden başka bir şey olmayan, zervi hareketler, adlî hareketleri davet ederler. Bu adlî hareketlerin hariçte bıraktıkları izler muhtelif hissi yollarla başka bir dimağı geçebilirler. Alınan izler, yani intibalar bu ikinci dimağ da da aynı vicdaniyyet hallerini tevlîd ederler. Böylece bir taraftan yani adalelerin yolun, diğer taraftan hissi yolun yardımıyla bir dimağın hali meyhaneki? Olarak diğer bir dimağa nakl edilmiş olur ki telkin'de bundan ibarettir.

Telkini kabul ederek dimağ telkinini verecek dimağın meşgalesiyle müsâvî yahud mütecâviz kıymette bir humuleyi haiz olmamalıdır. Çünkü mesela: ihtizaz halindeki bir cebel, ancak ihtizaz adedî

SAYFA-9

Kendisinininkinden daha az olan bir cebeli, tahrik, tehzîz edebilir.

Bir dimağda uzviyyettçe ne kadar mütekemmil olursa verilen telkinlere o kadar mukavemet eder. Ne kadar nâ-tamâm ise verilen telkinlerinde o derece mağlubu olur.

Adî hallerde temâm ve mütenemvüv?? dimağlar, gayr-ı mütekemmil dimağlar üzerine telkin icra edilebilir. Şüphesiz daha az mütekemmil dimağların hür ki??? fi'leri daha çok mütekemmil dimağların hür ki (...?) fi'lerinden kuvvet alırlar. Muaşer infiali, yani insiffakı (... ?) bir hareket ifade ederse ibtidai ruh sahipleri ve dehalarda bu harekete iştiraktan kendilerini men' edemezler.

Dimağda bir hür ki Suret- ymages motroes-bir (...?) vicdaniyet-consciencences inhibitrices- kabul edebiliriz. Bunlardan birincisi daha kudretli ise hariçte bir hareket, bir temsil- remzî yahud bila vasıta? Bir ifade- müşahede olunur. İkincisi kudretli ise nihai neticesi olarak hariçten hiç bir hareket, ifade olunmaz.

Vicdani Telkin

Vicdani telkin... vicdaniyet hallerini ifade eden bütün nümâyişlerle icra edebiliyor. Çok vakit söz vasıtasıyla.. İfade edilen mehanekiyetiyle?, aynı fikri davet eder. icra edilen bu fi'ide müşahedik ihtiyarında aynı fi'li davet eder. Yalnız

SAYFA- 10

İbtidâ'î ruhlarla , dehaların teşkil ettikleri iklimiyyet bu tesirden azade kalır.

Terbiye , talimde telkinin tatbiki şekillerindedir. Çocuğun henüz tenevvür etmemiş bulunan dimağı ebuyununun, muallimlerinin, mürebbilerinin ona nakil edecekleri zervi hareketlerin tenbhlerine göre teşekkül eder. Kavimler zamanın kudretli şahsiyetleri tarafından vuku' bulan telkinlerle, aşk, kin, diyânet ve haşmet, merhamet gaddar gibi fi'leri ika' ederler.

Şimdi neden (mili seciye)den, (âmî ruh) dan bahş ediliyor. Bunlar manadan mahrum terkiplerdir.

(Milli Seciye) her nesilde başkadır. (ruh âmî) bir günden diğesine değişir. Misal lazım mı?...İşte birkaç tane.... Alman kavmi mütekaddim nesilde mefrat bir suretle hisseler; infiali adi. Hazır nesilde ise o, sertçe amelî, soğukça mütefekkir söyleyici olmaktan ziyade , rüyacı olmaktan ziyade, hesapçı hülasa ef'alidir. Cogitationel İngiliz kavmi bu asrın on dokuzuncu asrın- birinci salısında ahlakça geri idi. Ayyaş fâsık idi. Fenalıklarını her gün neşr ederdi. Bugün o kanaatkar namuslu,

en yüksek derecelere müteâlidir. Daha, kavmi kendi dimağındaki (hür ki? Suret) göre teşekkül eder. Âmî – yahud kavmi ruhu- mütalaa etmek isteyen mesaire değil, onun reislerine gitmelidir. (...?) Bütün düşünceleri, bütün yapmaları şüphesiz bir surette telkinidir. Yalnız eğer o sertçe ise telkinine sertçe mütâvaat eder. Güşgeçen ise güşekçe

SAYFA-11

Şimdi âmî ruhtan bahş edilsin dedik. O halde, hiç olmazsa âmî cisimden âmî bazudan âmî muaddeden bahs edilsin...

Aynı bir kavmin sinesindeki hislerin, nazarların yenişiklikleri? Uzvî bir tecanesle değil, fakat bu kavmin bütün uzuvları üzerine milletin aynı yaşayıcı reisleri, aynı edebiyatçı tarafından icra edilen telkinle, bu telkinin insihamı ile izah edilebilir.

Bilakis çok kere, yahud nadir bir surete dehalar yetiştirmesini bu kavmin uzvi şartlarında aramalıyız.

İşte bu suretle der ki büyük şehirlerin sakinleri, umumi kaideye göre, muhtelif ırklara mensup oldukları halde, aynı ahlakı simayı iktisab ve temsil ederler. Bir Parisliyi, bir Berlinliği, bir Londralıyı bu şehirlere yabancı kılan şahıslardan tefrik eder. Ruhi hususiler vardır. Bu hususîler uzvî cezrleri haiz olabiliyorlar mı? Gayr-ı mümkün... Zira büyük bir şehrin halkı en muhtelif unsurların halitesidir.? Fakat yine o halk aynı telkinlerin tesiri tahtındadır. Bu sebeple pek tabîî olarak düşüncelerde işlerde, her müşahedik nazarına çarpacak olan yenişikliliği?? Gösterir.

Biruced (...?) temsili bir diğer vicdaniyet nakil için en esaslı usûl, en başlı vasıtasızdır. Fakat bu da vicadaniyet hallerinin, remzi-an'anevî bir ifadesidir. Bunda da bazı defa galebe çalınamayacak güçlükler yüz gösterir. Tamamıyla yeni olan temsilleri bu eski an'anevi remîzlerle hissettirebilmek imkansız bir hal alır. Bir daha, kendisinden evvel hiçbir dimağda terki

SAYFA-12

Edilmemiş olan bir temsili kendi vicdaniyetinde amel eder. Şimdi daha , harca nakl ve ihsas edebilmek için, vicdaniyetinin bu yeni ve hususi halini nasıl ifade etmeye yeltenir. Pek tabîî olarak sözle ... Fakat sözünde mânası bir anına öyle tesis edebilmiştir. Söz ve esasen malum olan ve vicdaniyet halini nakil eder. O, semada ,

yalnız kullanılan gelmeye o ana kadar her vakit refakat eden, eski bir temsil uyandırır.

Daha, burada gelmeleri başka bir perde de kullanacaktır. Gelmeleri bu yeni manaları ile eski manaları arasında ki müşahabetleri? İhtilafları gösterecektir. Bu da tamamıyla değil takribi bir suret de yapılabilir.

Lisan, hemen her kelime de hemen her şive de, istisnai, ibtidâ'î adamlar yeni temsilleri eski remîzler yardımıyla metruk? nakletmek için, sarf ettikleri cihazların işlerini taşır. Fakat maşr? her halde dehanın yeni ibtidâî fikirlerini ifade eden eski gelmelerinden yine manevi manaya intikâl eder. (elektrik cereyan) terkibinden maşr??, elektriğin su gibi çay gibi aktığını intikâl eder.

Uzviyetimiz yeni ve ibtidâ'î fikirleri manevi, rumuzlarla ifadeye ihtiyaç arz etmeyecektir mertebeye kadar tekml ederse artık ibtidai dimağ zarurî? Hareketlerini , diğer dimağlara nakil için gelmeye iftikârdan (...?) kalır.

Cenevre : 1 nisan sene 912

Muntaşali?

Nezihi Cevdet

SAYFA-13

Ahlak, Fazilet ve Namusun Manası

Ahlakın manasını araştırırken, ahlak var mıdır? Yok mudur? Meselesine girmek istemiyorum. Çünkü ben sosyolojikman düşünmek istiyorum. Eğer ferdi bir surette düşünmüş olsa idim o vakit ahlak ve namusun hiçbir manası olduğunu kabul ve tasdik eder. Meseleyi halletmiş olurum. Ferdi düşünüyorum demek: İctimâî heyetlerin vaz' ettikleri kaide ve esasları nazar-ı dikkate almayarak muhakeme ediyorum demektir. Bu taktirde ise hiçbir müessesenin hiçbir kaidenin hiçbir esasın kıymeti kalmaz. Çünkü her kaide ve müesseseye bir kıymet veren birkaç ferdin veyahud bir ictimâî heyet ona kıymet bahş etmiştir. Eğer ben hiç kimsenin taktir ve kabul etmediği bir ahlak kaidesi vaz' etsem şüphesiz bunun kıymeti olamaz. Yalnız ahlaki kaidelere böyle değil, bütün müessese ve kaideler haiz oldukları kıymeti kendilerine taraftar olan fertlere, ictimâî heyetlere medbundurlar. Bir kaidenin ne kadar çok taktirkarı varsa kıymeti de o kadar mütezayid olur. Bu vazih ve tabî bir esastır.

“Fert için her şeye müsaade vardır”

Darb misli bu esasın pek güzel tercümanıdır. Hiçbir ictimâî heyete mensup olmayan bir fert hiçbir ahlaki kayd ile bağlanamaz. O fert için her bir esasın hiçbir kaidenin bir kıymeti olamaz. Binaenaleyh diğer kaide ve esaslara olduğu gibi ahlaki kaidelere

SAYFA-14

Kıymet veren cem'iyetler ictimâî heyetlerdir.

Bu esası kabul ettikten sonra ictimâî bir suretle düşünerek ahlaki muhakeme etmenin lüzumu anlaşılır.

İctimâî bir surette düşünüldüğü taktirde ise ahlak şu demektir. Demek bir kâide vaz'ına kalkışmak doğru olamaz. Çünkü ahlaki kaideler akıl ve mantıktan değil, ictimâî hayatçılardan doğarlar. Ahlaki kâideler vaz' etmek isteyenler şu... Şu ve şu hareketler fena, diğer şu... ve şu hareketlerde iyidir diye bir tasnif yaparlar. Sonra bu hareketlerin faallerine iyi ahlaklı veya fena ahlaklı diye bir sıfat verirler. Fakat bu zatlar düşünüyorlar ki hiçbir vakit mutlak bir iyi veya fena hareket tasavvur edilemez. Her hareket her ictimâî heyete, ve her devre göre tebeddül eder. Dün için iyi olan bir hareket başka bir ictimâî heyet için muzır olabilir. Bilfarz bazı ahlakçılar "hemcinsine muavenet" in en büyük ahlaki bir fasilet teşkîl ettiğini iddia etmişler ve bütün yazdıkları ki toplada insaniyete bu his telkine çalışmışlar. Hatta Hristiyaniyet bunu bir ahlaki kâide olarak kabul etmiş ve bütün taraftarlarına tatbiki dini bir emir olarak göstermiştir. Fakat bize göre gerek tabîyyûn , ve gerekse müteceddidin isbat ediyorlar ki hemcinsine muaveniyet etmek beşerriyyetin hayat ve terakkisi için en büyük bir amel olan (istifa) kanununun tabîî cereyanının önüne geçmeye çalışmak demektir. Hatta Spenser? (Spencer) Bundan iyice evvel İngiltere'de dilencilere vuku' bulan muavenetin bir çok muzır neticeler tevli'd

SAYFA -15

edildiğini göstermiş ve muavenetin beşerriyyet için bir zarar teşkîl ettiğini ispat etmiştim.

Tabîyyûn bu iddialarını ispat için bir çok deliller getiriyorlar. Onlara göre (hayat bir mücadeledir, Yaşamak bu mücadelede galibiyetten ibarettir). Binaenaleyh zayıf ve acizlere muavenet etmek hayatta mağlup olanları galip etmeye bilnetice galipleri azrâr eylemeye çalışmak demektir. Zayıfın yaşaması için masarif icra etmek galibin hakkını gasp etmektir. Bundan başka zayıfların, acizlerin mücadele

sahasından çekilmeleri tabî bir kanunlara karşı durmak demektir. Diyorlar bu fikirleri müdafaa etmek istemiyorsam da edebütün bütün atılacak kadar boş olduklarını da iddia edemem. Bunlarda da az çok bir hakikat şeması vardır. bu suretle “hemcinsine maneviyat” ahlaki bir fazilettir. Denilir ki mutlak bir suretle bir kâide vaz’ına hak ve selahiyetleri ? olmadığı anlaşılır.

Hem şurası da kayda şayandır. Acaba bir hareketen iyi olduğunu kayıt ve işaret ettiğimiz zaman esas itihâz ettiğimiz gaye ne olacak? Yani hareketler hangi esas nazar-ı dikkate alınarak (iyi veya fena) diye kısımlara ayrılacak?

Bu hususta da itilaf oldukça müşkildir. Çünkü her alimi mesleğe göre bu gaye muhalif ettiği gibi ve ictimâî heyete göre de tebeddül eden İndiyuyude? Aliste? Göre (iyi hareket) başka içtimaiyatçılara göre (iyi hareket) yine başkadır. İctimâiyâtçılar diyorlar ki “madem ki gaye cemiyettir o halde

SAYFA -16

Her hareket cem’iyyet için muzır veya faideli olduğuna göre iyi veya fenadır. Yani iyi veya fenayı tefrikte esasımız “cem’iyyet” tir. Bu sebeple itaat , fedakarlık, ,intizam,meskenet, ahlaken en ulvî ; serbesti. Hürriyetperverlik istiklâl faaliyet, isyan da en ziyade tenkid ve ta’yibe şayan hareketlerdir. Hiçbir içtimaiyatçı sizde bir itaat fikri bulunduğu için şikayet etmez. Onun daima itaat edenler miktarının tezayüdünü ister.cem’iyyet içinde fert ne olursa olsun, ne kadar miskin ve âtil yaşarsa yaşasın bu düşünülemez. Gaye cem’iyyettir. Cem’iyyetle bir zarar (...?) etmedikçe bu hareketler bilakis taktir ve Tahsin edilir. Halbuki ferdiyetçilere gaye büsbütün başka, bunlara göre gaye ferttir. Binaenaleyh iyi ve fenayı tefrikde de gaye “ferdiyet” tir. Bunlara göre ferdin Kıymetin küçülten, manevi ve maddi meziyetlerin tenakıs eden her hareket fena, onların tekemmül ve istiklâline yardım eden her hareket eder. bu sebeple içtimaiyyaçıların iyi diye itaat ettikleri şeyler ferdiyetçilere göre fena, fena ittikad ettikleri şeylerde iyidir. Tezad teşekkül? eden bu itikâdlar karşısında iyi veya fenanın tayinine ne kadar müşkilat mevcut olduğu pek âlâ görülür. Halbuki biz yalnız iki ilmi meslek arasında mevcut tezat gösterdik. Sipirito Aristerle? Naturalist nazar-ı dikkat alırsa o vakit bütün bütün çıklmaz bir yola, girmiş oluruz.

O halde ahlak şu demek önce küstahlık olur. Tolstuyu?, Kant saire gibi bir çok dahiler bir takım ahlaki kaideler vaz’

SAYFA -17

etmişler. Fakat maâ-teessüf bu ahlaki kaidelerin tatbikini kendileri görmeye muvaffak olmadıkları gibi , ahfâdları da tatbiki muvaffak olamamışlardır. Çünkü bu kâideler birer şuur , birer hayal idi. Hiçbir vakit bir ictimâî heyetin ihtiyacı ve esasları nazar-ı dikkate alınarak vaz' edilmemişlerdi. Bu dahiler iyi ve fenaya mutlak ve metaphysique bir mahiyet atf ediyorlardı. İşte bir çok ahlakçılarda burada aldaniyorlardı. "iyi" iyi olduğu için iyidir. Derlerdi. Halbuki bunu tasdik etmek meskür olmayan bir ada'da münferiden yaşayan bir adamın bir takım ahlaki, kâidelere tabi bulunduğunu bir çok hareketin icradan kendini men' eylemeye lüzum gördüğünü kabul etmek demektir. Böyle bir tecrübeye henüz hiç kimse ictisâr etmemişse de bunun böyle olacağı tasavvur etmek bile bir az çocukluk olur.

Bundan başka biz beşeriyetin tarihini tedkîk ettiğimiz zaman görüyoruz ki ahlaki kaideler her ictimâî heyetin itikâd ve ihtiyaçlarıyla mütenâsib münassaralar arz ederler. Bilfarz Yunanlıların ahlaki kâideleri başka Ispartılıların ki başla idi. Ispartılılara göre mertlik, secâat kaviyyül bünye olmak birer fazilet idi. Cengaver kavimlerde de ahlaki faziletlerin en büyükleri bu gibi kâidelerdir. Halbuki cengaverlikten ziyade sanata ve zevke ehemniyyet veren bir kavmin tabi bulunduğu, ahlaki kâideler şüphesiz ki aynı esaslar alamaz. Fransa'nın inkilabdan evvel fazilet olarak kabul ettiği esaslar başka inkilaptan sonrakiler büsbütün başka idi.

SAYFA-18

Hristiyaniyetin tesis ettiği ahlaki kaidelerin ne gibi şerait ve ihtiyaçların tesiri tahtında doğduğu malumdur. Bu ihtiyaç ve şartlar devam ettiği müddetçe Hristiyaniyetin vaz' ettiği kâideler her tarafta büyük bir kabüle mazhar oldu. Halbuki naturalistler hayatın bir mücadele ispat etmeleri ve bu itikâdın her tarafta intişarı üzerine Hristiyaniyetin vaz' ettiği ahlaki kâidelerde bir tebeddül görüldü. Veyahud hiç olmazsa Hristiyaniyetin vaz' ettiği kâideler tenkîd edilmeye başlandı. İşte bu da gösteriyor ki ahlaki kaidelerde her şey gibi mutlak bir mahiyeti haiz olmayıp nisbidirler. Binaenaleyh ahlak, fazilet kelimeleri de her İctimâî heyet için başka suretle anlaşılmalı, her meslek erbabı için başka türlü telakkîye mazhar olmuştur.

Bazıları daha ihtiyatkar hareket ederek ahlaki kâideleri vicdani emirlerden ibaret telakki etmiş ve vicdanın emrettiği hareketleri icra' etmeyiniz demişlerdir.

Bunu tahlil için evvela vicdanın ne olduğunu bilmek ve hareketlerimizde ne dereceye kadar hakim bulunduğunu tayin eylemek icap eder.

Halbuki bu mühim bir ruhi meseledir ki tefrike ihtiyaç gösterir. Bu sebeple ben daha muhtesir ve kısa tariki, takip ederek ahlaki fikirlerin bizde nasıl husule geldiğini göstereceğim:

Malumdur ki umumiyet itibariyle hareketlerimiz an'ane irs, muhit vesaire gibi bir çok amillerin tesirine tabîdir. Hareketleri iyi veyahud fena olmak üzere iyiye taksiminde de bu amiller tesir icra ettikten hali kalmazlar. Bazı hareketler vardır ki biz onları

SAYFA -19

(sevk tabîi instinctivement) iktizası olarak iyi veyahud fena buluruz. Sevk tabîi , ecdadımız tarafından iktisab edilmiş adetlerin irsen bize intikali demektir. Bu sebeple farza evladın pedere hürmet etmesi, pederin ailede reis olması , hemşire ve yakın akrabalara karşı (fena) bir gözle bakılmanın ayıp görülmesi birer sevk tabîi neticesidir.

Bize hiç kimse, hemşiren Hakkında fena fikir besleme, diye telkînde bulunmasa bile biz bu suretle düşünmekten geri durmayız. Burada akıl ve muhakemenin Raisonement tesiri olamaz. Diğer bir takım his ve fikirlerimizde vardır ki muhitimizde gördüğümüz terbiye ve telkinin tesiri tahtındadır. Muhitimiz nasıl düşünüyorsa bizde öyle düşünür, Muhitimiz neye iyi diyorsa bizde onun iyi olduğuna itikâd ederiz. İşte vicdani emirler denilen şeyler, muhitin, terbiyenin, ırsın ve an'anenin tesiri tahtında vicdanımızda husule gelen bu hallerdir. Vicdanımız bu tesirlerin nüfuzundan tamamen kurtulmaya muktedir değildir. Hatta fikren terakki edenler, muhitlerinin ahlaki kaidelerini, doğru bulmasalar bile onu tatbik etmekten kendilerini men' edemezler.

Binaenaleyh ahlak ve vicdani emirler olmak üzere telakkî edildiği taktirde de ictimâî heyetlerin itikâd ve ihtiyaçlarıyla mütenasib manzara arz ederler. Bundan harice çıkamaz.

Demek oluyor ki fazilet, namus ve ahlak kelimelerinin mutlak ve sabit manaları yoktur. Her ictimâî heyete ve her ictimâî heyetin itika ve ihtiyaçlarına göre ahlak, fazilet ve namus da

SAYFA -20

Tebeddül eder.

Bizde “namussuzluk ahlaka” menâfi bir hareket olarak telakki ediliyor. Bu sebeple ahlaken doğru olmayabilir. Fakat diğerk bir memlekette namusa ehemmiyet veriliyorsa bunun orada da ahlaki bir meziyet olarak telakki edilmesi icap etmez. Fakat bu kadar izahat verdikten sonrada öyle zannediyorum ki mesele yine mağlık kaldı.

Ahlakta münhasırcı ictimâi heyetlerin itikâd ve ihtiyaçları nazar-ı dikkate alındığı taktirde fertler,fertlerin itikadları ihmal ediliyor mu? Acaba ahlak ictimâi heyetlerden ziyade fertleri düşünmeye mecbur değil midir? Bu surette düşünüş acaba neden hatalı âdd ediliyor.? Gibi bir çok sualler karşısında kaldığımı hissediyorum. Fakat bu makale oldukça uzadığı için bunu düşünmeyi de diğerk bir makaleme zemin ittihâz etmek istiyorum.

M. Zekeriya**SAYFA -21****Yeni Hayat karşısında Türk kadınları**

Şimdiye kadar hemen de her nüshada yazdığımız makaleler zannederiz ki yeni hayatın ne olduğunu ve nasıl bir gaye takip ettiğini az çok izah etmiş ve muhterem kar’i ve kar’ilerimizde bu hususta bir fikir hasil olmuştur.

Yeni hayat; Türklüğün müstakbel hayatıdır ki dün ve bugünden doğacaktır. Yani mazi ve halin istikbal için Türklere çizdiği hayat , bizim izahına uğraştığımız yeni hayattır.

Binaenaleyh “ Yeni Hayat” ı anlamak için en birinci şart Türklüğün mazi ve halini bilmek ve onun şimdiye kadar ne gibi ictimâi ve muhiti şartlar altında yaşadığına vakıf olmaktır. Bu vakıf bize yarının- ne olması lazım geldiğini değil- ne olacağını gösterecektir. Çünkü bizim programımızda “ne olması lazım geldiğini tayin” yoktur. Bu hareket ideologcasına idéologiquement düşünmek olursa neticesi hatadan başka bir şey değildir. Her ictimâi hadise ve halk bir takım ictimâi şartların neticesi olduğuna dair bizim kavi kanaatimiz vardır. Binaenaleyh bizim vazifemiz bizim dün ve bugünkü ictimâi hayatımızı tedkik ederek ne gibi şartlar altında yaşadığımızı öğrenmek ve bu şartların yarın için nasıl bir hayat hazırladığını anlamak ba’de bu cereyanı yeni hayatın en büyük şartlarından birinin de “taklit” den ictimâb olduğu anlaşılır.

SAYFA -22

“taklit” nedir? Biz taklidi Tard? gibi değil “Durkheim” (Durkheim) gibi anlıyoruz. Durkheim (Durkheim)’a göre taklit “fikir ve muhakemenin dahil ve nüfuzu olmaksızın yaşamlarının, etrafta bulunanların hareketlerini temsil ve tekrar etmektir. Bazı müellifler ve filozoflar taklidda yalnız tekrar hassasını aramışlar ve bu sebeple yanlış bir neticeye vasıl olmuşlardır. Bir hareketi düşünerek icra edenler, ona kendiliklerinden bir şeyler ilave etmişler demektir. Bu taktirde ise “taklid” in mahzûru olmaktan başka menfaatine mevcuttur. Çünkü herkes icad ve ibda’ muktedir değildir. Bir ictimâî heyette bulunan fertler muhtelif sınıf ve saflara tefrik edilmişlerdir. Her birinin bulunduğu muhit ve vuku’ başkadır. Bazıları daha münevver, bazıları daha cahil ve gafildir. Münevverlerimize “elite” ise hepsinin fevkinde hakim bir marakkî? mâliktir. İşte bu münevver zümreden bulunanlar ictimâî ve vicdandaki cereyanları daha nafiz ve daha vakıfane bir nazarla takip ederler, ve onların daimi bir makus olurlar. Diğer fertlerde –zaten müsteid oldukları için- onların hareketlerini tekrar ve taklit ederler.

Bir ictimâî heyet içinde böyle olduğu gibi beşeriyette de muhtelif ictimâî heyetler böylece kendilerine has birer mevki’ maliktirler. Bazıları daha müterakki, diğerleri daha (...?) ikinci mevki’de bulunanlar kendilerinden yukarıda bulunanlar terakkilerinden istifade etmeye mecburdurlar. Yalnız nazar-ı dikkate alınacak cihet, o istifadeyi düşünerek yapmak, alınacak şeye kendiliğinden, kendi mevcudiyetinden de bir şeyler ilave eylemek lüzumudur. Japonlar böyle yaptılar. ve cidden

SAYFA -23

garbın terakkisinden müstefid oldular. Çin’de son zamanlarda mecburi ve zaruri bir adım atmak istedi. Fakat muvaffak olamadı. Çünkü garbdan almak istediği şeyler kendi ictimâî mevki’ ile mütenasib değildi.

Sözü uzattım, maksadım yeni hayatta kadınların mevki’ni tayin ederken “taklid” in oynayabileceği rolü tayin etmektir. Garb bugün muhtelif cereyanlar karşısında bulunuyor. Evvela az çok tenevvür eden kadınlar, münevverlerin addi tezayüd eden yerlerde kendilerine de erkeklere verilen hak ve selahatlerin bahş ve itasını ve ictimâî hayatta kendilerinin de erkeklere müsavi bir mertebeye bulundurulmasını istiyorlar. Avrupa feministlerinin bu fikirleri hatalıdır demiyorum. Çünkü hiçbir fikrin hata olabileceğine kanaatim yoktur. Yalnız bu kadınlar müfritane hareket ediyorlar. Çünkü diğer makalemde de gösterdiğim vecihle kadınları

kadınlıktan çıkarıp erkek yapmak istiyorlar. Bundan ise erkeklerden ziyade kadınların (...?) olacakları bedihi bir hakikattir. Bu sebeple ben (...?) ediyorum ki feminizmn herkese kendi hakkını, kendi vazifesini vermektir. Bu ne demektir? Yani ictimâî heyette olsun, uzvî hayatta olsun kadının vazifesi başka, erkeğin vazifesi başkadır. Beşeriyet terakki ettikçe bu vazifelerde gittikçe vuzuh kesbetmiş ve kadın, erkekten tamamen ayrılmıştır. Akvâm ibtidâ'îlere kadın ile erkek arasında mühim bir fark bulunmaz.

SAYFA -24

“İkisi de aynı vazifeyi ifa edebilirler. Halbuki cem’iyyet terakki ettikçe kadının da vazifesi daha ziyade tayin ediyor. Ve nihayet bugün gördüğümüz gibi, kadınlar bir çok cihetlerden, hatta hissen ve fikren bile erkeklerden uzaklaşıyor. İşte bende sizce vazifelerdeki bu inkısam, tam şeklini aldığı, ve herkes kendi vazifesini tayin ve taktir ederek çalıştığı taktirde ictimâî tevâzûn teessüs edecek ve o vakit kadın kendi hakkına, erkek kendi hakkına sahip olacaktır. Bu taktirde ise iki tarafta yekdîgerlerine lazım olduklarına kani’ olarak birbirine hürmet etmek lüzumunu anlayacaklardır.

Bizim “Yeni Hayat” da bilhassa Türk kadınlarına anlatmak lüzumunu hissettiğimiz noktada burasıdır. Çünkü gençler arasında garbe karşı husule gelen temayülün kadınlar arsında da husule gelmemesini arzu ediyor ve genç kar’ilerimizin bu muzır cereyana kapılmadıklarını görmek istiyorduk. Bu hafta, Selanik’te muhterem genç hemşirelerimiz tarafından aldığımız bir mektupta kendilerinin garbi taklit etmek istemedikleri gayet güzel bir lisanla ifade ediliyor. Bu mektup genç kızlarımızın (...?) ellerini az çok göstermeye dalalet edeceğinden büyük bir fahur ve server ile derecenî mütenasib görüyoruz:

“Neşr etmekte olduğumuz Yeni Felsefe Mecmûalarının şebâb için pek büyük istifadeler temin ettiğinden dolayı teşekkür etmesi takdim ederiz. Lakin Felsefe Mecmûalarında kadınlıktan bahs

SAYFA -25

Edeceğini add etmişsiniz. Bu makaleler yalnız bir iki nüshaya münkasır kaldı. Bizim gibi kadınlığın terakkisi ve ictimâî hayatta bir mevki’ ihraz etmesi için uğraşan gençler arasında bu ihmal pek büyük teessüfleri mücib oluyor. Biz her ne kadar hususi muhitimizde, kadınlığın aile dahilindeki ve ictimâî hayattaki

mevki'lerinin hiçliğini ve gasb olunan haklarının istirdâdı için iktiza eden şartları hususi müsamerelerde kadınlara telkin eylemeye çalışıyorsak da gazetelerin icra edeceği tesir şüphesizdir ki kat kat fevkindedir.

Maluminuzdur ki bu muhitin kadınlığı pek ziyade ikaza muhtaçtır. Çünkü onlar haklarının mevcudiyetinden bile bihaberdarlar. Bu derece cehalet ile (...?) Muhafazakar bir muhite bu fikirleri telkin etmek oldukça mühim ve müşkil bir meseledir. Bugün Türk kadınlığı ve Fransız kadınların nede (...?) takip etmek istemezler. Bugünkü acizleri her ne kadar buna mani ise de her halde istikbalde bu fikir uyanacak ve onların takip ettikleri prensiplerin noksanı anlaşılacaktır. Bugün Türk kadınlarının yeni fikirleri var. Taklid değil icra' nazariyesini çoktan kabul etmişlerdir. (...?) benzemek istemiyorlar, çünkü kadınların siyasiyetle uğraşarak aile kadınının vazifesini unutmak, effalin terbiyesi gibi mühim bir meseleyi ihmal etmek programını takip etmek istemezler. Analar yalnız kendilerine ailevi ve ictimâî bir mevki' hazırlamak, ve gasb olunan haklarını müdafaa ederek istirdâd etmek isterler.

SAYFA-26

Biz hususi muhitimizde bu gayeye vusûl için metin bir sebât ve metanetle çalışıyoruz. Lakin gazetelerin bize zahir olmasını şiddetle arzu ederiz. Eğer mecmuada bu gibi makaleler ile ikaz etmek lütfunda bulunursanız teşekkür etmenizi şimdiden takdim ederiz. Efendim.

Tefyiz? Cem'îyyeti

Bu mektup genç kızlarımızın ideallerini bize pek vazih olarak gösteriyor. Onlar boş hülyalar arkasından koşarak hayali sükutları, ve müchadedelerinde inhizâmlara uğramak istemiyorlar. Çizdikleri program kat'i ve amelidir. Muhitin cahil ve muhafazakar bulunduğunu taktir ettikleri için fevkalade yüksek prensiplerin bizim için henüz birer nazariyeden başka bir şey olamayacağını biliyorlar. İşte bunun için bizim yalnız kadınlarımıza ailevi ve ictimâî bir mevki' hazırlamak ve gasb olunan haklarını müdafaa ederek istirdâd etmek isteriz." Diyorlar. Genç hemşirelerimizin bu hayali olmaktan ziyade tatbiki olan fikirlerini taktir ve kendilerini tebrik ederiz. Bu fikirler bizim yeni hayatla prensiplerimizin tamamen aynı bulunduğu için bizim de müdafaaada bulunmaklığımız tabîîdir. Ancak bu fikrin ne suretle neşr edilebileceğini, kadınların ailevi ve ictimâî mevki'lere ne suretle neşr edilebileceğini, kadınların ailevi ve ictimâî mevki'lere ne suretle hazırlanabileceği hakkında muhteşem hemşirelerimizle istişare etmek isterdi. İstek de bu makalemizin

kafi derecede uzadığından onu da diğer bir makaleye terk ediyoruz. Yalnız bu makalede kadınlarımızın garbi taklit etmek istediklerinden bahsettiğimiz için bu nokta-i nazardan kadınlarımıza karşı vaki'

SAYFA-27

Olan muvaahhezeleri? reddetmek isteriz. Birçokları diyorlar ki kadınlarımız, Avrupa modasını günü gününe takip ediyorlar. Bu suretle oranın ilmi terakkiyatından istifade edecek yerde zahirî parlaklıklarını kabul ederek ictimâî heyetimize yabancı bir takım şeyler idhâl ediyorlar. Bu fikrimce tamamen yanlıştır. Çünkü kadınlarımızın yani, kendileri müvehhezeye? uğrayan gençlerin Avrupa'daki fikri terakkilerden kafi derecede müstefid oldukları yukarıdaki mektepleri ile de sabittir. Filvaki' bunlar az, hem de pek azdır.

Fakat bugün en medeni memleketlerde münevver kadınlar gayet mahduddur. Münevver genç kızlarımızın mesaisiyle muhitlerinin de tenevvür edeceği düşünülürse bu neticenin ne kadar memnuniyeti mûcib olduğu taktir edilir.

Moda taklidine gelince: Bunu pek garip görmüyorum. Biz hala kadınlarımızı bundan bir iki asır evvel giyilen çuvallar içinde mi görmek istiyoruz. Şeriatında kabul ettiği bir kaidedir ki “ o zamanın tagayyürleriyle, ahkam da tagayyür eder” Bu taktirde çarşafın da zaman ile mütenasib bir terakki göstereceği tabîdir. Genç kızlarımız Avrupa'dan aldıkları modayı çarşafa tatbik etmekle körü körüne bir taklit yapmış olmuyorlar demektir. Bilakis çarşafın tekemmülüne hidmet ettikleri nazar-ı dikkate alınırsa hareketleri taktire şayan görülmelidir. Zaten çarşaf her mevki'inin icabına göre başka bir şekil almış değil midir? O halde gençlerin ona daha zarif ve daha cazip bir şekil vermesi neden takip ediliyor? A'vâmın, ekseriyetin bu ta'yibe şayan görmesini garip görmem. Çünkü ekseriyet yani Mediover? Sınıf daima muhafaza

SAYFA-28

kardır. Fakat az çok münevver sayılabilen kimselerin makaleler ve kitaplar yazarak bu tekemmülü tenkid etmelerini teessüfe şayan bir hadise olarak telakki ederim. Fakat muhteşem hemşirelerim; her terakki ve tekemmül mücadele ve mücahede ile olur. Sa'yılarında sebat etmesinler a'vâmın , kör tabakanın esareti altında ezilir. Münevverler o kör tabakayı idare etmeyi bilmeli ve ondan istifade etmelidir. Yoksa onun göstereceği taassublar karşısında me'yûs ve bedbîn olursa kendisini avâmın

esiri etmeye mahkum kalar. Bu esaret ise her şeyden ve her mahrumiyetten daha adi ve daha müthiştir. Gelecek makalemde avâmın bu taassub, bu muhafazakârlığı karşısında haklarınızın ne suretle istirdâdı kabul olduğunu göstermeye çalışacağım. Biz size sa'y yolunuzda muavenet etmeyi bir şeref biliriz. Binaenaleyh bu günden itibaren sizinle beraber mücahede de devam edeceğinize kani' olabilirsiniz?

Y. F.

SAYFA-29

Yenilik Düşmanlarına

Yakup Kadri Bey'in Makalesi Münasebetiyle

Yakup Kadri Bey, ribabın son intişar eden nüshalarının bende ciddiyete yakışmayan bir surette yeniliğe, “Yeni Lisan”, “Yeni Hayat” , “yeni fikir” le istihâz?? etmek istiyor. Ve ihtimâl kar'ileri güldürmek maksadıyla yazılan- bu makalede cidden de mumuvaffak olunuyor. Bu makale Yakub Kadri Bey'in kudretini tenzilden başka bir şeye hizmet etmemekle beraber “yeni hayat” danda istihâzkarane? Bir lisanla bahs edildiğini gördüğümüz için bizde bir iki satır yazmaya mecmur kaldık. Yoksa böyle çocukcasına düşünce ve istihazlara? Gülmekle mukabele ederek iktifa etmeyi daha musib buluruz. Yakub Kadri Bey'den rica ederiz. Hücum edecekleri şeyleri iyi tedkîk etsinler, ve kendi tetebbu'ları dairesinde olmayan hususlara el uzatmasınlar. Yeni lisan hususunda mütalaa beyanına kendisinde belki selahiyet göre bilirse de “yeni hayat” ın ne olduğunu anlamaları icap ederdi. Eğer Yakub Kadri Bey isterlerse bu hususta kendileriyle münakaşeye girişebiliriz. Fakat ciddi ve vakıfane mütalaatta bulunmak şartıyla . Yoksa (...?) Nazırların nüfus edemediği ictimâî hakikatleri anlamadığı halde ihtihzaya layık görenler, gülünecek ve aynı zamanda ağlanacak bir mevkî düşerler.

İşte biz Yakub Kadri Bey'in “netayic” makalesiyle bu mevkii düştüğünü rmekle müteessifiz.

SAYFA-30

Gençlik Ne Düşünüyor ?

Mühim Bir Anket

Bu mühim ve dikkate şayan bir meseledir. Gençliğin ne düşündüğünü anlamak memleketin yarınki mevkiini tayin etmek demektir. Bugün mütemeddin müterakki milletleri düşündüren meselenin en büyüğü bizim bahs ettiğimiz bu

meseledir. Almanya'da gençler arasında intizâr tezayid ediyor, Fransa gençleri arasında da anarşistlik artıyor. Bu iki cereyan Fransa ve Almanya gazetelerini uzun uzun işgal ediyor. Fakat Fransız ve matbuatı meselenin yalnız nazariyeler ile halledilemeyeceğine kanaat kesbeder gençler arasında bir Enquete anket yaptılar. Gençlere muhtelif sualler sürdürdüler. Aldıkları cevapları tasnif ve taksim ettiler. Fransız gençliğinin temayülleri düşüncelerini, hislerini tahlile çalıştılar. La revue Francaise bu hususa aid suret-i mahsusada tedkîkler yaptı ve tedkîklerin neticesini neşr etti.

Bu usulün kat' î bir hakikati meydana çıkarabileceğini pek iddia edilemezse de herhalde faydadan olduğu da inkar bulunamaz. Zaten bu güne kadar ictimâiyyâtın istifade edebildiği yegane tecrübe usulü, muhtelif ferdlerin ihtisas ve müşahedeleri hakkında tedkîkat yapmaktır. Bu usulü en ziyade tatbik edenler Amerikalılardır. Amerikalılar bu husule müracatla bir çok hakikatler keşfine muvaffak olmuşlardır. Avrupa mecmuaları da bir çok meseleler için Anketler , tedkîkler

SAYFA-31

yapıyorlar, fakat bu tedkîkler ictimâî birer tecrübe add edilemezler. Çünkü onlar yalnız mütefekkirlerin ve filozofların arasını cami ile felsefi ve ilmi meselelerin haline çalışırlar. Halbuki bizim yaptığımız şey vatani ve milli bir cereyanı tedkîktir. Bizim istediğimiz, gençlerin ne düşündüğünü, nasıl mütehassis olduğunu ve ne olmak istediklerini anlamaktır. Bu suallerden çıkacak hakikat, gençler arasında hükümrân olan cereyan ile, kendilerine verilen terbiyenin istikâmetini göstermek olacaktır. Bu inkar edilemez ki büyük ve mühim bir meseledir.

Tahkikimizi Nasıl Yapacağız ?

Bu hususta mektep müdürlerinin muavenetini rica edeceğiz. Çünkü gençliğin hangi cereyana tabi bulunduğunu anlamak için tahkikatımızı mektepler içinde icraya mecburuz. Biz suallerimizi tertib edeceğiz. Mektep müdürlerine bu sualleri vereceğiz. Bunlar talebeye bu sualleri verecek ve alacakları cevapları lütfen bize gönderecekler. İlk hakikatlerimizi Selanik'te yapacağız. Selanik gençlerinin fikirlerini, düşüncelerini, hislerini tayin ettikten sonra diğer vilayet gençleri arasında tettebbu'lar yapacağız. Bu teşebbüsümüzün pek müfid neticeler vereceğini ümit eder. ve mektep müdürlerinin muavenetlerini dery? bulundurmayaacaklarını şüphesiz âdd ederiz.

Kar'îlerimiz arasında bulunan gençlerinde suallerimize aid olan cevaplarını

irsâl bulundurmalarını bilhassa rica ederiz. Verilecek cevapların gayet samimi bir surette yazılmasını ve

Lover Mağaza

Mustafa İbrahim Zedeler (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka "hariçten" müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

SAYFA-32

bir şeyin setr edilememesini rica ederiz. Herkes düşüncesinde, fikrinde, serbesttir. Hiç kimse fena veyahud iyi düşündüğünden dolayı müvehheze? edilemez. Zaten bizim aradığımız ictimâî hakikat de ancak her şeyin samimi olduğu gibi söylenmesi sayesinde meydana çıkabilecektir. Fransız gençleri verdikleri cevaplarda hakikati itirafta o kadar sebat gösterdiler ki bir çokları anarşist olduklarını, bu günkü ictimâî meselelere karşı kin beslediklerini söylemekten çekinmediler. Bizde gençlerimizin hakikati yoktur serbest söylemekte kusur gösteremeyeceklerini ümit etmekle bahtiyarız. suallerimiz şunlardır:

1- Ne olmak istersiniz? (Tüccar mı ? Sanatkar mı ? Çiftçi mi, memur mu, ..., mütefekkir mi ....)

2-Kimleri taklide şayan görüyorsunuz ? ve siz kime benzemek istiyorsunuz?

3-Vatanınızı seviyor musunuz? Seviyorsanız niçin ? sevmiyorsanız Niçin ?

4-İctimâî hayatlardan memnun musunuz ? Muhitimize karşı ne diyorsunuz ? Garbın neleri beğeniyorsunuz?

5-Vatanın âfisi hakkındaki hisleriniz (...?)

6-Türklük hakkında ne gibi düşünceleriniz, hisleriniz, emelleriniz var ?

Verilecek cevaplar mümkün olduğu kadar muhtesir olacaktır. Tedkikten hasıl olacak netice ayrıca uzun bir makale ile izah edilecektir.

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadeler (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka "hariçten" müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesinde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşya bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.16. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 16 30 Mart Perşembe 30 Mart Perşembe

Fiyatı 1 gruştur . **YENİ** Numero -16

Altı aylık **FELSEFE** Seneliği

13 gruştur. **MECMÛASI** 24 guruş

"Yeni hayat" müdafidir. On beş günde bir neşr olunur.

Müesseseleri

Beni zâde

Ahmed Hamdi

M. Zekeriya

Yeni Hayat: Tahrir heyeti – Müslümanlık ve Türklük: Nezihi Cevdet- İctimâiyâtı

Tahsil Etmek İsteyen Gençlere :A. Hakkı- Ahlak Ve Ahlakıyyet : M Zekeriya –
Gençlik Ne Düşünür ? Mühim Bir Anket

Adres: Selanik' de Rum ili matbaası

Mes'ul müdürü

Beni zâde

Ahmed Hamdi

Selanik' de "Rum ili" matbaasında tabî olunmuştur.,

Okunacak Mecmûalar

Genç Muallimler: Zeka, terbiye ve oyun . Resimli kitap

Genç Kalemler: Yeni lisan müdafidir. Şimdi resimli olarak intişâra başladı. Türk gençlerine cidden şayan tesviyedir.

Zeka : İstanbul'da çıkar, edebiyattan ve ulum muhtelifeden. Felsefeden bahs eder. Resimli nefis bir mecmuadır. Garbın muhtelif cereyanlarına vakıf olmak isteyenlere şayan tavsiyedir.

Terbiye ve oyun : Gençlerin fikri ve bedeni terbiyelerine çalışan ciddi ve nefis bir mecmuadır. Mecmuanın kıymetini irâe için Selim Sırrı Bey tarafından neşr edilmekte bulunduğunu söylemek kafîdir.

Resimli Kitap: Türkiya'nın yegane resimli mecmuasıdır. Harb safhalarını muntazaman takip eden bu nefis mecmuayı bütün kâri' ve kâri'lerimize tavsiye ederiz.

SAYFA-1

Numero "16"

Yeni Hayat

Bu nüshamızda da gençlerimize hitap etmek istiyoruz.Geçen nüshamızda okunduğu vechile gençliğin nasıl bir cereyana tabi bulunduğunu anlamak için bir anket yapıyoruz.Bu anket gençler hakkında vuku bulacak madi'yatımızı? daha güzel bir zemine idhâl edecek, ve yeni hayatın esaslarını ihzâr eyleyecektir. Çünkü Yeni Hayatçılar her unsurdan ziyade gençliğe istinâd etmektedirler. Artık ölmüş sınıflardan, muhafazakâr tabakalardan ictimâî heyetimize hiçbir fayda memül değildir. Bilakis onlar gençlerin artık istedikleri terakki ve serbestil adımlarına zorbalar vurmak suretiyle bizi ızrâr ediyorlar. Filvakî muhafazakâr tabakanın ictimâî heyetlerde büyük roller oynadığı, ve insaniyetin ancak bu sayede bir ahenk ve muvazene tahtında ilerleyebildiği iddia edilirse de, gençlik namına çalışanlar daima

bu muhafazakâr kuvvet karşısında bir muharib vaziyetinde ve sanatında buldukları için bu nazariyata ehemmiyet atf etmekle mecburdurlar. Çünkü her sınıf kendi galibiyeti için çalışmaya mecburdur. Binaenaleyh gençler gençlik de muhafazakârları ezerek onların enkazı üzerinde yeni medeniyetler tesisine gayret etmelidirler. Bu mücadelede galibiyet niye mütevakkıftır. Fikrimizce metin bir azim ve iradeye ile sağlam: Seciyyeye ve sarsılmaz bir mefkûreye

SAYFA-2

malikiyyete fakat ma-at-teessüf itirafa mecburuz ki gençlerimizde ne metin bir azim ve irade ne de sağlam bir seciyye var. Aile muhiti bizde zaten mevcut olan isti'dâdları bile öldürmüş, gençliğimizi mahvetmiştir. Ailelerimiz henüz hayati ve hayat mücadelesini anlamamışlardır ki evladlarına verilecek terbiyenin istikametini ta'yine muktedir olsunlar. Bilhassa validelerimiz hakikaten pek ziyade teessüfe şayan bir mevkidedirler. Zavallılar bütün hakikatlerden, hayatın bütün tecelliyatında gafildirler. İşte bu hayatımızın en ziyade irin tutmuş bir yarasıdır ki kalbimizi buralara temas ettirdikçe kalbimizin muzdarib olduğunu, benliğimizin sarsıldığını hissediyoruz, Bilhassa muhitimiz buralara his temas etmeliğimize müsaade etmiyor. Cerihasının teşri' edip tedavisine çalışmaklığımıza bile kindar nazarlarla bakıyor. Bu noktaya her temas ettiğimiz gün muhitimizden bir nefret, tanıdıklarımızdan tehdit gördük. Filvaki bu tehditler, muhitimiz bu nefreti bizi azmimizden geri döndüremez. Fakat hareketimizi tevkif eder. Bizim terakkimize mani olmak için önümüze engeller vaz' eder. İşte muhterem gençlerimiz bu engelleri ortadan kaldırmak için ictimâî hayatımızda bi nihaye mücadelelere girişmeye mecbur kalacaklardır. Bizim ictimâî heyetimizde gençlerin meyûs edecek o kadar fenalıklar, tedavisi mümkün olmayan veyahud müteasir ? olan öyle cerihâ-dar var ki bunları tedaviye çalışacak olan yeni neslin; evvela metin bir iradeye, mukaddes ve mefkûreye ve nihayet Abdullah Cevdet Bey'in buyurdıkları gibi sarsılmaz bir "iman" ihtiyaçları vardır.

SAYFA-3

Gençlerimize metin bir iradeye temin edecek hiç bir vasıta yok gibi görünüyor. Ailelerimizden bir şey, bekleyemeyiz, mekteplerimizde henüz ettiğimizi temin edecek derecede mükemmel add edilemezler, muhitimiz ise elinden geldiği kadar bizi meyûs etmeye sa'idir. Bu şerait dahilinde metin bir iradenin husulü hemen de kabul değildir. Fakat mukaddes bir "mekfûre" ile, sarsılmaz bir "iman" gençleri

tuttukları tarikte galip ve muzaffer olarak yürütmeye kafidir.

Mefkûre ve iman, insanları "ictimâî vali L,apotre bile yapabilen iki büyük haslettir. Dünyada en mukaddes insanlar, mefkure ve prensipleri için çalışanlar, ve bu agvarda? evvelki kendisine bir şeref bilenlerdir. Hayatın en ulvi safhaları bu Lapoter denilen adamların mesai ve mücadelesiyle tecelliyatı" göstermiştir. Öyle ise "mekûre" ve " iman" nedir ?

Mefkûre ictimâî vicdandan doğan bir gayedir. Bir ferd başlı başına bir mefkûre tevlîd edemez. Kar'ilerimiz ictimâî vicdanın ne olduğunu- evvelki nüshalarımızda izah ettiğimiz için - pek ala bilirler. Bu sebeple zannedirizki mefkûrenin ictimâî vicdandan ne suretle doğduğunu anlamakta güçlük çekmezler. Mefkûreler, kuddisiyet ve ulviyetlerini ictimâî vicdana medyundurlar. Mesela vatanperverlik, milletperverlik, dindarlık, militarizm anarşizm. Sosyalizm ismanitizm itmanitisme.... vesaire hep birer mefkûrelerdir. Bunlardan birine kendisine mefkûre

SAYFA-4

edinen ferdler hayatlarını fedadan hiç bir vakit çekinmezler. Bu mefkûreler şüphesizdir ki bir ferdin ibda' ile vücuda gelmemiştir. Vatanseverliği olsun, anarşistliği olsun hep ictimâî vicdan doğurmuştur. Biz de anarşistlik yahud sosyalistlik doğmuyor. Doğsa bile inkişafa müsaid bir zemin bulamıyor. Çünkü o mekûreye kudsiyyet ve ulviyyet verecek bir ictimâî vicdan mevcut değildir. Halbuki Rusya ve Fransa'da anarşizm büyük bir tehlike halini alıyor. Bugün yalnız Paris'te on bini müteceviz anarşist var. Bunları mefkûre prensipleri uğruna evvelki mukaddesattan add ediyorlar.

Bu anarşistler hep oranın ictimâî hayatındaki ahenksizlikten, servetin inkısamında nispetsizlikten tevellüd ediyor. Her tarafta sirkat tezayüd ediyor. Çünkü anarşistler sirkati prensiplerinin bir muktezası olarak kabul ediyorlar.

Çünkü, diyorlar, bu servet meşru kazanılmış bir şey olduğu için, müterakim ellerden bunları azaltmak en büyük bir ictimâî hayırdır. Artık anarşistler hatta sosyalistlerin indinde temellük hakkı mukaddes bir hak olarak taşıyor. İşte bu prensipler, bu mefkûreler, garbin ictimâî hayatının icablarından doğuyor. Anarşizm böyle olduğu gibi diğer mefkûrelerde böyle düne kadar beşeriyeti dini mefkûreler idare ediyordu. Fakat bugün artık bu mefkûreler insanları idare edebilecek bir kuvvete malik değildirler. Bugün hiç bir mütemeddin ferd mefkûresini diniyatta

SAYFA-5

aramıyor.Fransa'da kiliseler bütün gün boş duruyorlar. Gençler kiliselere gittikleri vakit ihtiram için şebekelerini bile çıkarmaya lüzum görmüyorlar. İngiltere'de kiliseye, dine hürmet için değil, a'nelere tebaiyet için gidiyorlar.

Bilhassa Amerika denebilir ki dinsizler memleketidir. Bugün garbde henüz dini fırkalar var. Fakat Amerika'da siyasi ferdelerden başka hiç bir fırka mevcut değil. Görülüyor ki günden güne insanları idare eden mefkûreler başkalaşiyor. Dini mefkûreler uzun bir zaman hakim rolünü oynadılar. Şimdi bütün milletleri idare eden "milli mefkûre" dir. Bugünün ictimâî ve iktisadi hayatı bunu icap ediyor. Bugünün ictimâî vicdani her millette milli bir mefkûre doğuyor. İşte bizde gençlerimizin bu milli mefkûreye malikiyyetini temenni ediyoruz. Bu milli mefkûrenin bu "milli iman" in tevellüdü, yukarıda da dediğimiz gibi ictimâî vicdandan doğacaktır.

Acaba bizde ictimâî vicdan bu mefkûreyi tevlîde müstaid midir? Evet. Herkes artık anlamıştır ki Türkler için yegâne mefkûre Türklüktür. Bugünün içtimai vicdanı bu temayülü tasvib ve takdir ediyor. Her tarafta bu mefkûre büyük bir kabule mazhar oluyor. Türk gençlerinde millete doğru şedîd bir meyelan hasıl oluyor.

Bizim bütün istediğimiz bu temayüllük tezayüdü ve Türklüğün büyük ve mukaddes bir "iman" haline inkılaptır. Bugün Türklük cereyanı, Türklük hissiyatı var. Fakat henüz bir mefkûre bir iman halinde

SAYFA-6

değil. Gençlerimizin ekserisi her vakit olduğu gibi bu cereyana da bile tedkîk kapılmışlardır. Halbuki mefkûrenin mukaddes ve ulvi olduğu layığıyla takdir edilemezse, o mefkûre uğrunda hayatı fedadan ictimâî edilir. Biz gençlerimizin Türklüğün mukaddes ve ulvi bir mefkûre ve iman olduğu taktir ettiklerini görmek isteriz. Bunu gördüğümüz gün emin olabiliriz ki artık Türklük yaşayacak ve yükselecektir.

Tahrir Heyeti

Cenevre Türk Yurdu ve Müslümanlık-Türklük

"Cenevre'de genç Türk kardeşlerimizin te'sîs ettikleri Türk yurdu ile münasebet te'sîs ederek mesaimizi tevhi'd eyledik bu münasebetle oradaki genç kardeşlerimizden, Cevdet Bey'den ati'deki mektup ve kala aldık";

Kardaşlar

Cenevre Türk yurduna uzattığımız samimi temiz Türk elini bir yurtçu

sıfatıyla sıkmak ve sizinle dertleşmek istedim.Mecmuanızın varîd olan nüshalarını sıra ile okumak için arkadaşlar arasında taksim ettik. Buna üç tanesi isabet etti. Mesainizi bir Türk yavrusu sıfatıyla tebcil ederim. Yurdçuluk (Türklükte ictimâî inkılapçılık) diye ifade edilebilir. İnkılaplar: muhiti, a'nanevi, itikâdı, ahlakî Türk varlığına yeni ve ibda'i bir vuku' bahş edecek ; hayati mücadelede bu günlü medeni , irfanı vasıtalarından mahrum bulunan Türk mevcudiyeti kurtarılacak... Yurtçuluk hesabına düşünülen mefkûre bu... "Yeni Hayat" çıların ictimâî vicdandan doğmasına bekledikleri mefkûrenin ne olabileceğini letbi'? anlayamadım. Biz mefkûre olarak Türklüğün yükselmesine , bir Rum gibi bankacı, bir Ermeni gibi tahir ve nihayet bir Avrupalı gibi her şey alabilmesi esasını

SAYFA-8

kabul ettikten sonra ona usul için intihab edilecek yolların ne istikamette açılacağını düşünüyoruz.Bu düşünce bizi her şeyden evvel Türk gençliğinde bir milli şuur tevlîd etmeye sevk ediyor.(Türk yurdu) milli şuurdan nasibeseni almış gençleri bir araya toplayacak ...Fakat bu şuur en samimi manaları ifade etmeli..Bugün bütün Avrupa da tahsil hayatı yaşayan Türk gençliğinin küçük bir akliyatı kafilenin ferdlerini çoğaltmak için bütün kudretini sarf ediyor.Türk yurdları kongresi, birinci Türk talebe derneği birer tehyc, telkin zeminleri hazırlamak içindi.Muvaffakiyetler parlak değil.. fakat henüz başlangıçtayız.ya... esasen faaliyet zeminimizde burası değil:

Yurt,vatan...

Biz şimdilik yalnız kendimizi, kafilenin neratçı ferdlerini milli şuur denilen hayati hasletle techiz etmekle uğraşyoruz.İş görmek isteyen bir yurdçu esas olarak a'vâmcılığı kabul eder .Ferdler hayati mücadelelerinde muvaffak olmak için cemaat hayatına ihtiyaç arz ediyorlar ya,..

İctimâî varlıklardan ise en samimisi milli ve hiddettir. İctimâî hayatta en beşeri muvaffakiyet kendi kümesinden olmayanı alet etmektir. Bu azim ile mücehhez bir naciler kafilesi Türklük aleminde her şey yapabilir.Ben henüz yurdcu değilken - buraya yeni gelmiştim.- İlk düşündüğüm şey Avrupa hayatını Türk gençliğine anlatmak oldu.

Gazetelere makaleler yazdım, Bittabi sesimi herkes işitmedi.

SAYFA-9

işitenlerin de çoğu her şeye inanmadı... Nihayet Lozan'a, Cenevre'ye beş on genç celbine muvaffak olabildi. Çarıksız bir milletin yavruları a'vâmcı, hayat müşkîllerini mukavemet edebilir bir hale gelmezse felah me'mûl değildir. İctimâî Türklük-Ermeni gençlerini, Bulgar gençlerini-taklid ile kurtarılabilir. Bir Türk genci bir Ermeni genci kadar azimli, bir Bulgar genci kadar mukavemetli olmazsa silaha eremeyiz. Avrupa irfanından bir habe yüklenmek için bu aleme şitâb edinen bir Türk yavrusu, mühitin nazar aldatan zahirilikleri ile oyalanmasını. O fakir ve kanaatkar yaşasın... fakat çalışsın. Memlekete döndüğünden her halde bir meb'üs, bir nazır, yahud bir bilmem ne olacağını düşünmesin... Belki, mevcudiyetini, ancak şu şimdi göze görünen siyasi ve hakim vaziyetine medyûn zavallı Türkü kurtarmayı kasd etmiş bulunsun...

İşte Avrupa'ya yalnız dar-ül fûnun talebesi olmak için değil çiftçi,demirci,makineci ,elektrikçi,hülasa her şey olmak için gelmiş bir Türk gençliği tasavvur ediyorum.Bunu falı getirebilir miyiz? Muvaffakiyet orada... Mahiyye yüz frange temin eden genç Avrupa'ya, Avrupa'nın her köşesine koşsun...İki yüz , üçyüz frange bulunan yavru yalnız gelmesin...Hemşiresini, âtînin Türk valîd evini de beraber sürükleyip getirsin...Bunu yapabilir miyiz? Kar'imizi duyurmaya muvaffak olacağımıza şüphe etmeyelim .Bu milli cihetimizde önümüze bir engel çıkıyor : Müslümanlık, Türklük... Dini ve hiddetten ayrılmamalı imişiz.

SAYFA-10

Müslümanlığı unutmamalı imişiz. aksi taktirde yaşamak bize haram olurmuş Bu iddialara cevabımız dinin, milletin hududlarını çizmektir.

Âtıdeki satırlar bir yurtçunun dimağı , mesleği ictihadçılıktır. Hatalarla da mali olabiliriz. Fakat ictimâiyyât mütehasıs olmamaklığım beni mazûr tutabilir:

Müslümanlık, Türklük

Terakki, temeddün milletlerin uzvi, dimağı varlıklarının harici, maddi temessülleridir. Yani bir milletin ruhi varlığı, seciyyesi hariçte maddileşir. Bur ruhi varlığın itikâd, mûlahata, his , edebiyat, sanat gibi unsurları vardır.

Bu unsurları ise dimağı varlığın selikaları, muhakemeleri doğurur. Her ırkın bi vasatı dimağı mevcudiyeti, yani ruhu vardır. Esasen bu teşhiri, neşici, vazifevi mevcudiyetin başka ırklardan ayıran, bir ruhi siması vardır. İşte bu ruhi sima müfekkir varlığın teşhiri, nesici vazifevi kıymet ve mahiyetine tabi'dir.

Din bir milletin ruhunu terkîb eden unsurlardan birisidir. Din, terakki temeddün hususunda bir amildir. Fakat bir gül olarak değil, belki tali bir cüz'ü olarak... Yani terakki temeddünde din kadar,

SAYFA-11

bazen dinden daha ziyade müessir, amillerde vardır. Masalı lazım?... Latin ırk ile Anglosakson ve Cermen ırklarının medeni varlıklarını mukayese ediniz. Bütün bu ırklar Hristiyandırlar. Latin ırkının nisbi olarak nüfuzca, adedçe ilerlemeyen, teşebbüs kuvvetinden, muhakeme metanetinden, mülhaza maddiliğinden az nasibdar mütefekkir olmaktan ziyade mütehassis ve binaenaleyh mahsus-gayr-ı mahsus bir surette inkıraza, infisahe doğru yürüyen bir ırk olduğunu görürseniz. Buna mukabil Cermenlerle, Anglosaksonların uzvi, ictimâî varlıkları her müşahete hayret ilka eder. Müslümanlık alemindeki ırkların terakki edemedikleri Müslüman olmalarından değil...

Çünkü din ve milletin ruhunu terkîb eden amillerden, unsurlardan ancak birisi olmaktan başka bir şey değil idi. Eğer dinleri İslam olan bu ırklardan medeniyet ve terakkiyi temin ve ihzâr eden âmillerden diğerleri bari bir az daha mütenevvi, bir az daha bariz olmuş olsa idi elbette Müslümanlık alemi bu halde kalmazdı. ve şimdiye kadar dini yegane ve hakim bir terakki ameli olarak telakki ettiğimizdendi ki ibtidâî bir halde kaldık.

Evet, bugün Hristiyanlık aleminin aç ve akar medeniyeti bizi, bütün Müslümanlık heyetini hazır lokma gibi yutmak istiyor. ve o bunun için bir hak da kazandı. Herkesin telakki ettiği manada değil. Hakkandır? evet kuvvettir. Çünkü hayat mücadelesi, yaşamakta galebe ancak kuvvetle, bazı kuvvetiyle değil, hep müteallik bir tezahür demek olan ırkı seciyye ile milli ruhla olur. Şimdiye kadar bizim uzvi varlığımız o ali kuvvete aid hasletlerden mahrumdur.

SAYFA-12

bizi yediler ve bundan sonrada yemek istiyorlar.

Fakat bugün Müslümanlık aleminde de bir intibah devresi bede' etmiş bulunuyor. Bu da Müslüman cemaatlerin, ırkların uzvî tekamülleri, uzvî inkılapları esnasında geçirdikleri safhaların barizleşmiş bir kademesidir.

Eğer intibah safhasında bir ciddiyet, bir devam gösterebilirsek ma'ruzlarımıza müteceviz galebe çalar ve insani bir hayatla yaşamaya hak kazanırlar.

Evet, Müslüman unsurlara, bugün İtalya'yı Trablus'da Hristiyanlığın Müslümanlığa, medeniyetin vahşete karşı pehlivani add eden koca bir Müslüman heyetini boğmak, öldürmek hususunda isti'cal gösteren. Asabileşen Avrupa'ya, Hristiyanlık alemine karşı yekvücut olmamalıdır... el ele vermelidirler..

Sonra her unsur, Müslümanlık aleminde de bariz bir şekil olan bu intibah devresini usulü bir hale ifraf etmek mecburiyetindedir. İctimâî tekamülün tabîî cereyanın geçirdiği bu safhayı harici, telkini, tenbihi vasıtalarla teşri' ve teşci' edebiliriz. Bu telkînci, tenbihci heyeti ancak kudretli bir gençlik te'sis eder.

Onun için Müslümanlık aleminde de her millet böyle kudretli, müteşebbüs birer gençlik doğurmaya mecburdur. Bugün milli şuura sahip olduğunu göstermek isteyen bir fevkaladelik bir ihtiyaç bir hareket alametleri iraz eden Türk gençliği de yine, bilhassa Müslümanlık aleminin bir unsuru olan Türklük cemaat hayatında telkinci olacaktır ve bu unsuru hareket hiç zaman fena görülmemelidir.

SAYFA-13

Çünkü bir Arap gençliği: bir Anadolu gençliği, bir Türk gençliği ile el ele verebilirler. Fakat ırkların, milletlerin ruhlarını değiştirmek ameliyesidir. birbirlerine yardım edemezler. Bir ırkın ruhu takip ettiği tabii inkılapta bazı vasıtalarla cereyanını değiştirebilir; cereyanına daha usulü daha emin bir istikamet verebilir. Bu vasıtaların en başlısı ise lisandır. Lisan yeni ve ibdidâî fikirleri bir şahsın dimağına, bir cemaatin ruhuna nakl etmek, birleştirmek için müracaat olunan a'nanevi bir vasitadır. Nasıl bir Türk genci Arap hayatında telkincilik yapamaz. Muhtelif Müslüman unsurlarının aralarında yapacakları şeyler ancak teavün, harice ve bilhassa Hristiyanlık alemine karşı tedafü' (...?) bir vaziyet almak olur daha ileriye gidemez. İctimâî inkılapçılık bir milletin ruhunu değiştirmek, daha doğru tabirle, o ruhun takip ettiği tabii cereyana usulü bir istikamet vermek demektir. Dini ve hiddet bu istikameti tashih, cereyanı tesri' ameliyesini kat ' îyyen temin edemez. Bu son ameliye ancak lisanı ve milli hiddetle yapılabilir. Müslümanlık alemini terki eden unsurlarda yavaş yavaş görünmeye başlayan bu unsuru hareketleri münasebetsiz görmeyelim. fakat alkışlayalım. ve o irki hareket şeklinde telakki etmeyelim. Yahud o irki hareketler bu telakkiye meydan verecek şekillerde olmasın.

Cenevre 15 Mayıs 912

M.Cevdet

SAYFA -14

İctimâiyyâtı Tahsil Etmek İsteyen Gençlere

Türk gençlerinden birçokları, ilme irfana olan ihtiyaçlarını tatmin eylemek üzere Avrupa'ya koşmak, garbın ilmen, ahlaken yükselmiş hayatına bir müddet karışmak, iktisâb edecekleri tecrübeler , elde edecekleri malumat ile kendilerinin hizmetlerine (...?) bulunan Türklüğü ala etmek istiyorlar. Fakat nereye gidecekler, nasıl geçinecekleri ,ihtisas sahibi olmak istedikleri hususta en iyi, en feyyâz menbaı? hangi yerde, hangi memlekette bulacaklar? Bunu ta'yîn edemiyorlar. Kar'ilerimiz meyanında bu gibi Türk gençlerinin pek ziyade olduğuna kanaat ettiğimiz içindir ki Cenevre'de ictimâiyyât tahsili ile meşgul bulunan bir Türk gencine , İsmail Hakkı Bey kardaşımıza müracaat ettik. Verdiği cevapları genç kâri'lerimize takdim ediyoruz.

Cenevre 18 Nisan 1912

Aziz kardaşlarım

Tahsil hayatı için İsviçre'nin tercih edilmesi ayn isabettir. Bilirsiniz ki benim Paris'e gitmişim. Avrupa'yı hiç beğenmedim. Tahsile yarar meziyetleri sefahete çeken uçurumlarının yanında kuvvetsiz. Bundan başka hayat behalı. Bundan başka Paris'te Fransızca öğrenmek de kabil değil. Hep Türklerle berabersiniz, Fransızca konuşmak fırsatını bulamazsınız. Gerçi İsviçre şehirleri de Türklerle dolu ise de Paris ve (...?) Fransa şehirleri gibi değil. Burada bol bol sükûn , bol bol irfan

SAYFA-15

kuyuları var. eğlenceleri basit ve nezih. Ben Paris'te Osmanlı talebesinin halini gördüğüm zaman ağlamak istedim. Hâsılı Avrupa'da tahsil etmek isteyen her Osmanlıya İsviçre'yi emniyetle tavsiye etmek iktiza eder.

Ulum-u ictimâiyye tahsil edecek olanlar için İsviçre şehirlerinden ancak ikisi ise yarayabilir: Lozan, Cenevre, diğer İsviçre şehirlerinde Fransız konuşulmuyor (...?) müstesnâ tutuyorum, çünkü orada dar-ül fûnun varsada ehemmiyesiz demek Lozanla Cenevre'den bahsetmek lazım. Ben Lozan'ı. hiç sevmiyorum. Lozan üniversitesinde ulum-u ictimâiyye fakültesi var. Fakat hocalar, pek derme çatma İtalyan bozuntusu şeyler. Bundan başka şehir Maksi, berbat ve küçük. Hayat Cenevre'ye nisbeten yüzde yirmi belalı. Sonra Lozan bu günün bir şehri olmaktan ziyade korunm ? ve vasitanındır. Adat, teamüller hep feodalitenin kuvvetli tesirlerinin muhafaza ediyor. Demiyorum ki Lozan Aristokrat bir şehirdir, yahud hürriyeti

dardır. Hayır. Bilakis, İsviçre'nin her yerinde nezih ve feyyat birde mavkurası mevcuttur. Fakat terbiye-yi ictimaiyye, bugünün Avrupasınca kabul edilen şekilden başka bir hüviyetiyle Lozan'ı muhit bulunuyor. Demek istiyorum ki Lozan'da ictimâiyyât tahsil etmek istemek, bence doğru bir hareket olamaz. Tıpkı klinik görmeyen tıp talebesi gibi kalmak zaruretine tesadüf olunur.

Cenevre'ye gelince, bu hakiki bir Avrupa şehridir. Her şey bol. Her yerde bir vesileyle malumat görürsünüz. Cenevre İsviçre'nin

SAYFA-16

ve bütün dünyanın en zengin şehridir. Müdami ispat için adetlere müracaat edeceğim. Maksudım mucib (...?) olmaktır. Belçika'dan sonra dünyanın en zengin memleketi olan İsviçre'nin (Cenevre) si, İsviçre'nin mütebaki memleketlerinden ziyade, hem bir kaç kat ziyade zengindir. Bu şehrin (150) bin raddesinde olan ahalesi yeddinde bugün (155-300) tane tasarrufat defteri bulunuyor ki behr ferde bir defterden ziyade isâbet ediyor. tasarrufat sandıklarında bu defterlere aid mebliğ 85 milyon Frank olduğuna göre, behr Cenevreliye vasatı olarak ne düşer hesap ediniz. Bu nispet- ihtimal ki Danimarka müfre şaaddir? - Dünyanın hiç bir memleketinde bu raddeyi bulmamıştır. Hal bu ki bil umum İsviçre arazisi fakirdir, tabii bu meydanda Cenevre'de var. Şu halde hangi kuvvet İsviçre'yi bilhassa Cenevre'yi bu günkü deree-i refaha getirmiştir. Şüphesiz feni münbit esaslara vaz' edilen terbiye-yi içtimaiyesi. Görüyorsunuz ki Cenevre'yi boşuna bir muhabbetle sevmiyorum. Binaenaleyh Türk gençlerine İsviçre'nin Cenevre'sini tavsiye edeceğim. Bu memleketi idare eden, daha doğrusu hemen yoktan var eden kuvvetleri tedkik etmek... İşte ulum-u ictimaiyye tahsilinden beklediğimiz fayda değil mi? Ancak buranın bize göre bir kusuru vardır. Cenevre'yi bir taraf bir hükümete aiddir. Siyasi memleketlerde ki hareket, enerji burada yoktur. Burada bir intihab olur, o kadar sükunet içinde geçerki insan hayret eder. Şüphesiz herkes vazifesini biliyor. Halbuki bize daha karışık cem'îyyetleri, daha muhteris daha cevval cem'îyyetleri mütalaa etmekte lazımdır. Hatta memleketimizin ahvaline göre -

SAYFA-17

bilhassa bu ikincilerle meşgul olmalıyız. Şimdi diyeceğim ki ulum-u içtimaiyye-yi Cenevre'de tahsil etmekle iktifa' edersek meselenin bizim memleketimize tatbiki iktiza eden safhaları hakkında ameli malumat sahibi olamayacağız.

Fikrimce biz Cenevre’de tahsilimizi ikmâl ettikten sonra Paris'e gitmeli, orada birisine Surbundaki ? Itautes etudes sociales konferanslarını takip etmeliyiz. Yoksa noksan kalırız. Sonra Fransa intihabatından bulunmak da lazım. Zannediyorum ki iç sene sonra meclis teccid edilecek, bu şayan hayret intihabatı takibe imkan buluruz. Paris Dar’ülfunununda ulum-u ictimaiyye fakültesi yok. Yalnız şu yukarıda ismini yazdığım kısım var. Orada ise, ulum-u ictimaiyyeyi (pure science) olarak değil konferans şeklinde gösteriyorlar. Binaenaleyh burada sarf ilim olarak ulum-u ictimaiyye tahsil ettikten sonra eğer bu konferanslar takip edilirse, ictimâiyâtta htisas kabul olabilir.

Bahalı hayata gelince: Cenevre’de kitap ve mektep parası dahil olmamak üzere iki yüz elli Frank lazımdır. Yüz elli Frankla, hatta daha az para ile geçinen talebede yok değil. Fakat iyi tahsil yapacaklar için ilk önce refah lazımdır. Az para ile az tahsil olur. Hatta diyebilirim ki iki yüz elli Franktan az para olanlar, yalnız dersanelerde hocaları dinlemekten başka bir şey yapamazlar.

Halbuki Avrupa'da tahsil, bilhassa ulum-u ictimaiyye tahsili bu değildir. Memleketin her tarafında seyahatler icra edilmeli, hatta Almanya’ya, Fransa, Belçika, İngiltere’ye tatillerde seyahatler

SAYFA-18

yapılmalıdır. Asıl lazım olanlar, hatta tahsilden ziyade lazım olanlar bunlardır. Sırf okumak lazımsa insan kitapları tedarik eder. Memlekette de burada okuyacağını okuyabilir. Kardeşlerim, size teessüf edilecek bir şey söyleyeyim. Avrupa'da tahsilde bulunan Osmanlı talebesinin hemen hepsi memleketimizin kendilerinden aza'mı istifade temin edebileceği bir yol takip edemiyorlar. Bu bir çok sebeplerden neş'et ediyor. En ziyade göze çarpan sebep ise, nazariyyattan başka cihete o kadar ehemmiyet vermemeleri olacak , zannederim.

İsmail Hakkı Bey kardeşimiz şu birinci mektup ile beraber bize Cenevre dar’ül fûnunun bir programını da göndermişti. Bu program bizim tasavvur ettiğimiz şekilde değildi. İctimâiyâtta müteallik derslerin, bu programda pek az yer tutmuş olduğunu görüyorduk. Bunun üzerine ikinci bir mektup yazdık ve Cenevre’de "Pursociologie"ye pek az ehemmiyet verildiği zannına düştüğümüz beyan ile izahat vermesini rica eyledik ve şu ikinci mektubu aldık:

Kardeşlerim:

Benden bir çok sualler soruyorsunuz. İhtimal ki sualleriniz bir çok değil, fakat

her halde pek mühim. Ben ilk önce itiraf edeyim ki suallere cevap vermek, henüz benim iktisâb edemediğim bir selahiyete tevakkuf mamafih - şüphesiz bir kanaite müesses olan- suallerinize demek döndüğü, aklımın ayırdığı kadar cevap vermeye uğraşacağım. Kendisine kudretim tahammülünden fazla iş gördürülmek istenen biri, bu işlerin altından kalkamaz,

SAYFA-19

yahud hata ederse, hiç olmazsa teklif edilen iş suret kabulündeki sükut nazar-ı itibara alınarak " afua layık görülür. Değil mi ? sizinim hatalarıma karşı bir az musamahacı olunuz. Eğer tali' , ihtiyacınızı teskin edebilecek bir teveccühü deriğ ? etmesse, iki katlı memnun olacağım.

Kardeşlerim, gönderdiğim programı kafi derecede vazih bulmamışınız. Hakkınız var. ve programın bizim mekteplerinkine pek benzemeyen tertibi, alışmayanlara pek karışık gelir. Size şimdi yalnız (ulum-u ictimaiyye) fakültesi programını gönderiyorum. Bunda ve vuzuh tam bulacaksınız. Fakat acaba size "Cenevre'de ictimâiyyâta kafi derecede ehemmiyet veriliyor gibi görüyoruz. " Dedirten işitir gibi oluyorum. İşte mühim olan suallerinizden biri bu "Hayır!" de. Sonra , edebiyat ve ictimâiyyât fakültelerinde mevcuttur (...?) (ictimâiyyât) hesabına kaydı iktiza edenleri - ekseriyyet itibariyle- tarih ve iktisaddan ibaret görüyorsunuz ve diyorsunuz ki " bunlara siyasiyatı ilave ederseniz ictimâiyyâtın yani (Pur) ictimâiyyâtın ne kadar ufak bir mevki'de kaldığını anlarsınız. " Halbuki, ben tarihi, iktisadiyatı ve hatta siyasiyyatı ictimâiyyâtın şubeleri zannettiğim için sizin "ictimâiyyât" demekle neyi murad ettiğinizi anlamıyorum.

Şimdi ben aklımın erdiği gibi ictimâiyyâtı ta'yine uğraşayım. Fakat bunları, ictimâiyyât mutlaka budur, iddiasıyla irâd etmiyorum ve sizde böyle kabul etmeyiniz. Maksadım sırf suallerinizi cevapsız

SAYFA-20

bırakmamaktan, işinize yaramaklığım mümkünse, bütün mümkünata müracaat ederek bir ümidi tahkike uğraşmaktan ibarettir. Buna "ictimâiyyât" daha doğrusu "ulumu ictimaiyye" nedir? derlerse şöyle düşünürüm: Tarih felsefenin, insanlarda ilk endişe-i felsefi olmak üzere kayd ettiği (Polythe'isme) den, menşei gibi itibarıylada Amerikalı olan (Pragmatisme) nazariyat felsefe-i ahiresine kadar, felsefelerin bütün (...?) , tehminatı müşahadatı kainatta canlı cansız ne varsa hepsinin üzerinde hakim

bir kuvvetin, bir kanunun vücudunu itiraf etmiştir.

Bu kanun, hadisat (...?) , (...?) hayat nebatı ve hayvanıda, zerreden alimlere, kadar her şeyde, ayrı ayrı şekillerde kendi kat'iyet tesirini göstermiş ve her şeyin zeval karin ve yalnız kendinin mevcut ve hakikat yegane olduğunu ihsas etmiştir. Bir kanun ! Ne görüyor sak hep o, Bir makinenin iksam muhtelifesine mütevazzün ve müteavin bir ahenk ile idare eden kanun (kuvvete) ne ise, hadisat kainatı idare edende- bütün tezahürat-ı mütezadeye rağmen - bu kanundur. (Descartes) le başlayan (Philosophie moderne) bu kanunun keşf hüviyyetini temin edeceği farz olunan bir sistemi, bu gayeye vusulü ve add eder. Görünen bir yolu takib ediyor. Fakat bugün (metafizik) tahminat yerine, fenin dalalet riyaziyesi geçmiştir. Fen! (...?) mevhumat üzerine müesses nazariyelerinde bile , beşerinin mechulat içindeki seyrini hasin idare eyleyerek bir delilik vücuda aranılmakta olduğunu hissediriz: Bu "fen" dir. Bu günün

SAYFA-21

telakkisine göre fen, müşahede ve tecrübe ile kabul zabt ve temas bir hüvviyet iktisâb eden kanunların heyet-i umumiyesini kucaklar. Bu kanunlar, büyük ve yegane kanunun izleridir. Bütün hadisat kainatı ayrı ayrı tedkîk etmek, bu hadiselerin (Phe'nome'ne) tecellü ettikleri muhitlerde, tabi' oldukları ahval ve hususatın aslı mahiyetlerine nüfuz ederek, menşe-i tabiiyatkarını ulu ve tali sebeplerini, cezb olundukları akibet veya hasıl edecekleri neticeleri takdir eylemek, ten bir ömrün , ne kadar büyük olursa olsun tek bir kanunun karı değil, işte bu noktadan tazyiz ve ulum (Classifi cation des sciences) geçiyoruz. Kainatın terkiib eden mevcudat be bunların beyinlerindeki münasebat bir (sınıf ilim) in mevzu'larıdır.

Arz, icram semaviye, hayvanat, nebatat ...ilah bunları mevzû ittihâd eden (Naturelles ve sciennes phisi ques) dir. Bunlardan başka birde "insan" var ki ferdi ve içtimai hareketı esbab ve netayid, her halde (büyük kanun) ın izleri olan bir takım kanunların taht tesirindedir. İşte insanların mevzu ittihaz edende Scienceessociales dir. Dar'ül-fünun bütün (...?) (...?) dar-ül fununu ihtiva eden bir bina, fakülteler bunun odaları. Bu teksimatda gösteriyor ki kainat ve hadisatını, mevcudu hissedilen yegane kanun ile keşf ve ifadeye sai bir hareket ilmiyye devresindeyiz. Tazyif ulum tabi felsefeden, tarihi edebiyattan, kimyayı hükümetten ayırdı. ve tabîdirki insanlara aid hareket ve hadisatta , taksim ve edilmek iktiza eder. fakat bütün bunlar, gayeye

SAYFA-22

vusul imkanı teshil; ve zaifi taksim ve idare için tesis edilen bir "itibar" dır. İnsanları idare eden kanunları tanımak için onun geçirdiği "mazi"yi silmelidir. Tarih dünkü, bugünkü ve yarınki şerait-i hayatiyesinin iktisadiyatı vücuda getirir. Dünden (...?) ve fakat takip edilen gayeye vusulü te'sir eden manevi kanaitlerini ? ıslah ve vazifesi, (ilm-i ahlak) ındır, pedogoji, pedogojinindir. Ruhi psikolojinin bir rüiyetle teşhis olunur... valih... ictimâiyyât, bütün bunların heyet mecmuası siyasiyatı bu programdan atamadığımız gibi Edebiyata da, insanlığın- en nezih şekliyle - ruhunun dili olması itibariyle- pek yabancı kalamayız. Programda göreceksiniz vecihle Cenevre ulum-u ictimaiyye fakültesi iki şubeye münkasımdır: Ekonomik ; psikolojik, yahud pedogojik, bunlardan birini ihtiyar etmek elinizdedir. İşte, ben ictimâiyyâtan bunu anlıyorum. Mesela (gramer) gibi (ictimaiyye) isminde bir dersin her hangi bir dar'ülfununda tedru edilmekte olduğunu bilmiyorum. ve itikadımca (Pur) ictimâiyyât bunlardır. Ogüst kont, cem'iyet-i beşeriyeyi mevzu bahs eden ilimlerin yek-dîgerlerinden tefrikini kat'îyyen gayr-i aslı add etmiş ve bu hususta ancak bir ilmin mevcudunu kabul ederek buna "sosyoloji" demiş. Bu klasik isim, galiba bizim memlekette yanlış bşr telakkiye uğradı. İşte, galiba bizim memlekette yanlış bir telakkiye uğradı. İşte kardaşlarım, her halde ne demek istediğimi ben anlatamadımsa bile siz pek iyi anlamış olacaksınız. Malumlara gelince, bu hususta ne söyleyebilirim? Avrupa mektepleri hiç bizimkilere benzemiyor.

SAYFA-23

burada muktedir olmayan ma'lum bulunmaz zannederim. Hepsinin okuttukları şebu-yi ilme aid (... ?) ve meşhur eserleri vardır. Zattan böyle olmasa hoca olamazlar. ve zannederim bunlar yalnız Cenevre'nin değil, bütün dünyanın ilim dediği adamlardır. İsimlerini işhad etmek suretiyle meseleler halledilmek isteniyor. Ne hacet, en büyük eserleri meydanda: İsviçre dünyanın en hür ve mes'ud memleketi, ictimâiyyât tahsil etmek isteyen bir genç Cenevre'de üç sene kalmalı.

Birinci mektubumda bu hususa dair tefsilat vermiştim ve İsviçre Dar'ülfünü, her manasıyla zeki ve çalışkan, her manasıyla vatanını seven gençleri Osmanlı vatanının istikbâline layık uzuvlar haline getirilebilir.

Fakat evvelce dediğim gibi biz İsviçre gibi her şeyi hazır, saf, sakin, bir memlekette boğuşmayacağız. Bir çok şeyleri düşünerek birisine kadarda Paris'te bulunmak, Fransızlığı , oradaki ihtirasat mesaiyi görmek lazım geleceğiz yazmıştım.

Burada üç, üç buçuk sene kalmak kafi. Fakat edilen fedakarlık itmam edilmeli, Paris’de de birisine kalmalı. Avrupa’ya tahsile gelmek arzu eden vatandaşlarımız varsa herhangi hususa dair bir şey öğrenmek isterlerse yazsınlar, buradaki arkadaşlarımıza müracaat eder, öğrenir ve bildiririm

İsmail Hakkı

SAYFA-24

Ahlak ve Ahlakıyyât

Geçen nüshada yazdığım makalemde ahlakın nisbi bulunduğunu Binaenaleyh hiç bir vakit mutlak bir ahlakı kaide ve vaz'ı mümkün olduğunu göstermiş ve ahlakın ictimâî hayatın şartlarından doğduğunu iddia etmişim. ve Netice olarak demişim ki "demek oluyor ki fazilet" namus ve ahlak kelimelerinin mutlak ve sabit manaları yoktur. Her ictimâî heyetin i tikâd ve her ictimâî heyetin itikâd ve ihtiyaçlarına göre ahlak, fazilet ve namusuda muhtelif manalar alırlar"

Yalnız makalemin hitamına doğru meselenin bu kadarla halledilemeyeceğini söyleyerek âtîdeki suallerde cevap vermek lazımdır demişim : Ahlakta münhasıren ictimâî heyetlerin itikâd ve ihtiyaçları nazar-ı dikkate alındığı taktirde ferdler, ferdlerin itikadları ihmal edilmiş olmaz mı? Acaba ahlak ictimâî heyetlerden ziyade ferdleri düşünmeye mecbur değil midir? Bu suretle düşünüş acaba neden hatalı add ediliyor?..

Bu suallerde verilecek cevaplar gayet basittir. Çünkü ferdler nedir, ferdi itikâdlar nerden doğarlar meselesini hal ettiğimiz gibi bu suallerin de cevabını vermiş olacağız.

Ferdlerin bugün olduğu gibi dün de , hatta bütün zamanlarda ictimâî heyetlerin esareti yaşadığını zannedirimki kimse inkare cesaret edemez. Yalnız bugün iddia bir nokta vardır ki o da ferdlerin düne nisbetle bugün daha ziyade müstakil

SAYFA-25

bulduklarıdır. Filhakika bu iddia pek doğrudur. Çünkü ictimâî heyetler terakki ettikçe ferdler arasındaki münasebetler tezayüd edilmiş, ve münasebetin tezayüdü ferdlerin istiklalini temine hizmet etmiştir. İbtidâî kavimleri tedkik ettiğimiz zaman görüyoruz ki burada ferdler ictimâî heyetin tamamen esiridir. Çünkü hiç kimse kabilesi efradından başkalarıyla münasebetle bulunmak istidarına malik değildir. Bu sebeple aynı kabile efradının düşünceleri, hisleri arasında hemende hiç fark yok

gibidir. Çünkü bunlar arasında hakim olan ferdi vicdan değil, ictimâî vicdandır. Halbuki kabilelerin birbirleriyle olan münasebetleri tezayüd ettikçe iki kabile ferdleri arasında da münasib ziyadeleşti. Bu münasebetler "cife"lerin tevsirinin icap ettirdi. Nakl ve vesaiti tekessür etti. Bu günden güne ferdler arasındaki farklar daha baris bir şekilde aldı. Bugün medeni denilen memleketlerde aynı şehirde ikamet eden ferdlerin düşünceleri, hisleri, muhakemeleri arasında pek büyük tezdalar görürsünüz. İşte bu, ferdlerin ictimâî heyetlerin terakkisiyle mütenasib bir istiklal kazandıklarını gösterir. Fakat bu istiklal henüz ferdlerin ictimâî vicdandan uzaklaşmalarını icap edecek kadar bir terakki göstermemiştir. Yine ferdler ictimâî vicdanın telkin ve tesirine tabi olmaktan kurtulamazlar. Binaenaleyh bu nisbi istiklale rağmen ferdler ahlaki i'tikâdlarını ictimâî hayatın şartlarından iktisâb ederler. Yani her ahlaki itikâd, ictimâî heyetlerin buldukları şartların ferdlere vuku bulan tesirinden mütevellid. ahlak tezahürlerini ferdlerin yekdîgerleriyle olan münasebetlerinde

SAYFA-26

eder gibi görünürler. veyahud görünmeye mecbur kalırlar. Bunlar fikirlerini gayet... bir suretle neşr ve ta'mim ederek umuma kabul ettirdikleri taktirde ahlaki kaidelerle, ictimâî heyetin şeraitinde husule gelen tebeddülle mütenasibbin tebeddül vücuda getirebilirler. Fakat bu amiller tali Seconda'ar bir derecededir.

Bir ictimâîyyâtçının ahlaki tedkîk ettiği zaman nokta-i nazarı yukarıda izah ettiğimiz maddelerden başka bir şey olamaz. Fakat ahlaki psikolojikmen tedkîk etmek isteyenler nokta-i nazarı şüphesiz büsbütün başkadır. Bu ikinciler ahlak meselesini ferdi nokta-i nazardan halletmek isteyecekleri için ahlakın nereden tevellüd ettiğini tedkîk ettikleri zaman ferdlerin nazar-ı dikkate alırlar.

Rûhayat mütehassileri ahlaki izah için diyorlar ki: Ahlak ferdlerin birbirleriyle olan münasebetlerinde ittihâz edecekleri hatta hareketleri tayin eden kaidelerin heyet mecmuasına derler.

İnsanların yekdîgerleriyle olan münasebetini tayin eden, ve bu münasebet esnasında riayete mecbur olduğumuz kaideyi gösteren, insanlarda mevcut olan "ahlâkıyyât" dir. Ahlâkıyyât şu suretle izah edilebilir.

İnsanların yekdîgerleriyle olan münasebetlerini hiddeti bir surette müşahede veya zihni bir surette taharriye olan meyl, ve bu münasebetler müşahede ve tedkîk olunduktan sonra hatta hareketi mümkün

SAYFA-27

gösterir. Halbuki ferdler yekdîgerleriyle olan münasebetlerinde ictimâî vicdanın telkinlerine tabi olurlar. Brüksel'de üniversiteye muallimlerinden Mösyö Solyer? neşre ettiği ahlak namındaki kitabında diyor ki ?

" Ahlak, kanun gibi içtimai bir mevkiin tezahürüdür. Bütün ahlak kaideler bu ictimâî hayatta tevaffuk ettikçe iyi telki edilirler. Ahlak, bir ictimâî heyeti terkib eden ferdlerin ekseriyetini teşekkül eden kısmının, birbirleriyle olan münasebetlerinde riayet etmeleri lüzumuna kani' oldukları kaidelerin heyet mecmuasına denir. "

İşte ahlakın en ilmi ve en ziyade Objective olan tarifi, Mösyö Solyer'in bu cümleler içinde sıkıştırdığı mana zannederim ki ahlakın hangi gayeye takip etmesi lazım geldiği hakkındaki nazariyelerin lüzumsuzluğunu irâeye kafidir. Çünkü ahlak kendi kendine doğar, ve ictimâî heyete göre tebeddül eder. Bu sebeplerdir ki ahlak meselesi de "insolubiel" hali kabul olmayan bir meseledir. Binaenaleyh ferdlerin, ferdi itikâdlarında ahlakı kaidelerde tesirleri hiç değilse bile pek azdır. Bu taktirle yukarıdaki suallerle halledilmiş demektir.

Yalnız bazı ferdler vardır ki- Bunlar daime akliyyeti teşekkül ederler muhitin itikâd ve düşüncelerine ma'ruzdurlar. Bunlar terakki amilleri olan mütefekkir ve münevver tabakadır ki muhitin ahlakı kaidelerinin esaretinden az çok kurtulmuş gibidirler.

Ancak yaşadıkları muhitin nefretini celb ederek hayatlarını inkizamlara maruz bırakmamak için bu ahlakı kaidelere riayet

SAYFA-28

olduğu kadar bu müşahede vardır ki tevfik eylemek mecburiyetini hissetmektir. Yahud daha basit bir surette:

"İnsanın, hemcinsleriyle olan münasebetini müşahede ederken, hareketini bu müşahede ve tedkîke tevfik eylemesidir."

Bu tabirden anlaşıldığına göre ahlâkıyyât üç şeyden manbiini alıyor: Zevk, zihin ve hareket, ibtida'da yalnız zevkiyyet ile iktifa edebilirse de bilahere diğerlerinin muavanesine ihtiyaç arz eder. Hatta tecrübe ve tahlil ve muhakemen de istifade eder. Ahlakiyeti müdafa edenlere göre ahlakın başlıca menbi' zevkiyyettir ve ahlak, insani faad şeklinde tezahürünü göstermeye mecbur eden dahili bir vazife hissidir. Yani insanlarda ahlak cebelidir. Hatta ahlâkıyyât hayvanlarda bile mevcuttur. Yalnız onlarda bu " ahlâkıyyât " neticesi olarak hissedilen mecburiyetin

gayesi malum değildir. İnsanlarda ahlâkıyyât daha mütekemmil olduğu için, gaye malumdur"

Bu nazariyelerin hakikate ne dereceye kadar tetabuk ettiğini anlayabilmek için biraz düşünmek icab eder. İnsanlarda bir ahlâkıyyâtın mevcut olduğunu kabul etmek bence pek doğru bir hareket değil. Yalnız psikolojikmen düşünüldüğü taktirde denilebilirki ferdlerde iki türlü ahlak vardır. Biri irsi diğeri kesbi.

Irsi Ahlak, geçen makalemede bil-münasibe söylediğim vecihle icadımızın adet ve hareketlerinin bize ırsen seraati suretiyle bizde husule gelen Instinctive hareketleridir.

SAYFA-29

Bunların mevcudiyeti inkar edilemez. Yalnız eda edilebilirki bu tesirat ve kesbi ahlaka nisbetle hafiftir. Kesbi ahlak (...?) ve muhitin insanlarda tevlid ettiği itikadın neticesi olan hareketlerdir. İşte insanlarda psikolojikmen eda edilebilecek olan bu iki ahlakın izahıyla, insanların ahlaki hareletleri az çok izah edilebilir. Yok insanlarda ahlâkıyyât cebeli olarak mevcut olduğuna inanmak biraz müşkil olur. İnsanların cebeli ahlakıyyatı ırsen vuku bilen intikalın derecesini tecavüz edemez. Irsen intikâl eden bu ahlâkıyyât ise terbiyenin tesiriyle tebdil ve tahvil edilebilir. Fakat irsi ve kesbi suretle iktisâb edilenn ahlâkıyyât bizim şimdiye kadar izah ettiğimiz ictimâî şartların tesirinden azade kalabiliyorlar mı? Hayır ... Çünkü verilecek terbiye, muhitte, alınacak tesirler, o günün ictimâî şartlarının icablarının tabi bulunduğu istikameti takib eder. O halde ahlakta hakim olan nedir ? İctimâî hayat, ve ictimâî hayatın tabi bulunduğu şartlar.

M. Zekeriya

Lover Mağazası

Mustafa İbrahim Zadelers (...?)

Selanik en büyük ticaret müessesesi olan Lover mağazası Avrupa'dan yeniden bir çok nefis ve zarif eşya celb eylemiştir. Bilhassa seyahate müteallik levazım görülmeye şayandır.

Askeri eşyanın en mükemmelleri de büyük ticaret müessesesinde bulunur. En kullanışlı en sağlam askeri dürbinlere vesaireye ihtiyacı olanlar her yerden evvel mutlaka "hariçten" müracaat etmelidir.

Hariçten müracaat edecek olanlarda pek memnun kalacaklardır. Âla ve hakiki Kristofili takımları da lover mağazasında bulunur.

Tirining

Sabri Paşa Caddesi'nde Singer mağazası yanında Selanik'in en büyük ticarethanesidir.

Son mevduaya? muvaffuk her türlü eşye bulunur. Kadınlara, erkeklere ve çocuklara aid gayet nefis elbise vesaire almak isteyenler Tirining'e gitmelidirler.

4.17. Selanik Gazetesi, Yeni Felsefe Mecmûası , Sayı 17

SAYFA -1

Yeni Hayat

Cenevre'de muhterem gençliğimizin te'sîs ettikleri Türk yurdu ile mesaimizi tevhiide karar verdik. Türklüğün yükselmesi için çalışan bu iki kuvvetin ,birleşmesinde elbette büyük bir faide mevcuttur. Onlar Bizim sa'yımıza bizde onların sa'ylarına muavenet edeceğiz. Bu suretle sarf edeceğimiz sa'ylarda muvaffakiyet ihtimali tezayüd edecektir. Fakat evvela birbirimizi iyice anlamaklığımız icap ettiği için iki tarafın düşüncelerini tedkik etmek lüzumunu his ediyoruz.

Geçen nüshamızda Cenevre Türk Yurdu A'zasından Cevdet Bey kardeşimiz olup neşr ettiğimiz mektupta deniyordu ki:

“Yurtçuluk : “Türklükte ictimâî inkılapçılık ”diye ifade edilebilir. İnkılâp; muhiti, an'anevi, itikâdî , ahlaki Türk varlığına yeni ve ibtidaî bir mevki bahş edecek ; hayati mücadeledede bu günkü medeni , irfani vasıtalarından mahrum bulunan Türk mevcudiyeti kurtarılacak. Yurtçuluk hesabına düşünülen mefkûre bu. “Yeni Hayat”cılarının ictimâî vicdandan doğmasını bekledikleri mefkûrenin ne olabileceğini bittabi' anlayamadım. Biz mefkûre olarak Türklüğün yükselmesini, bir Rum gibi bankacı, bir Ermeni gibi tâcir, ve nihayet bir Avrupalı gibi her şey olabilmesi esasını kabul ettikten sonra intihâb edilecek yolların ne istikamette

SAYFA-2

açılacağını düşünüyoruz. Bu düşünce bizi her şeyden evvel Türk gençliğinde bir milli şuur tevlid sevk ediyor”

“Türk Yurdu'nun mefkûresiyle ,bizim mefkûremiz arasında fark yok gibidir. Bizde muhitimizde bir ictimâî inkılâp yapmak istiyoruz. Maksudumuz Türklüğün yükselmesidir. Fakat bu gayeye vusul için bizim takip edilmesi gerektiğini gösterdiğimiz tarîk daha vâzıh ve daha şamil gibi görünüyor. Filvaki' gençlikte milli

bir şuur tevellüdüne azim ihtiyacımız var. Biz bunu geçen nüshamızda “gençlere milli bir iman lazımdır” suretinde izah ve ispat ettik. Fakat ictimâî hayatımızda umumi bir inkılap yapmak isteyenler, yalnız bu kadarla iktifa edemezler. Hayatın muhtelif safhaları hakkında tedkikat ve tettebbuat icra ederek onların bekalarını temin eden sebepleri taharrî eylemek, ve bugün bizi mariz bir hale kalp eden hastalıkların tedavi usulünü keşfe çalışmak icap eder. Nezihi Cevdet Bey kardeşimizde itiraf ediyorlar ki inkılap; muhiti; an’anevî, itikadı, ahlaki ve iktisadi Türk varlığına yeni ve ibtîdâ’î bir mevki bahş etmek suretiyle olur. O halde ictimâî hayatımızın bu muhtelif safhalarında bir inkılap bir teceddüd vücuda getirebilmek için, o safhaları ayrı ayrı tedkik etmelidir. Bunun için ise ferdin, ve fertlerin muavenetine değil yine “ictimâî vicdan”ın rehberliğine istinâda mecburuz. Çünkü şimdiye kadar “Yeni Hayat” serlevhası altında yazdığımız makalelerde gösterdiğimiz vecihle inkılaplar, ictimâî vicdanlardan doğarlar. Siyasi inkılaplar böyle olduğu gibi, ictimâî inkılaplarda böyledir. Ferdlerin bütün

SAYFA-3

vazifeleri yalnız ictimâî vicdanın temayüllerini anlayarak cereyanı tesri ve teshil eylemekten ibarettir.

Malumdur ki bütün ictimâî hadiseler mevcudiyetlerini bir takım ictimâî şartlara medyûndurlar. Ferdi hayatta olduğu gibi ictimâî hayat da hakim olan “muayyeniyet”tir. Muayyen bir takım ictimâî şartlar tahtında mevcut olabilecek olan hayat, o ictimâî şartların icabatına muvafik olmak mecburiyetindedir. Farza Amerika’da din nüfuzunu kaybediyor, halbuki ibtîdâ’î kavimlerde din bütün kuvvetiyle hükmünü icra eylemekten hali kalmıyor. Medeni ve nakil vasıtaları çok olan mahallerde yaşayan daha az muhafazakâr oluyorlar; bir ictimâî heyeti teşkil eden fertlerine kadar kesr olursa ictimâî vicdan nüfuzunu o kadar kaybediyor; ahlak heyetinin tabi’ bulunduğu şartlara göre tebeddül ediyor; bu günkü iktisadiyyat ictimâî hayatta dinsizliği doğuruyor; işte size bir çok misaller .Bu kaideler birer ictimâî kaidedir ki, ayrı ayrı şartlardan doğmuşlardır. Bugün içtimaiyyatta te’sîs edilebilen bütün kaideler, aynı sebeplerin ,aynı neticeleri tevlîd etmeleri sayesinde elde edilebilmişlerdir. O halde bir ictimâî hayatta inkılab? yapmak yani, o ictimâî hayata yeni ve ibtîdâ’î bir mevki bahş edebilmek için o hayatın bugün tabi bulunduğu ictimâî şartları tedkîke mecburuz. Çünkü onu yaşatan, onun bekasını temin eden

bugünkü şartlar izale edilmedikçe hayatta inkılap vücuda getirmekte mümkün değildir.

Binaenaleyh fertler, kendi kendilerine icat edecekleri

SAYFA-4

mefkûreleriyle bir ictimâî heyeti sevk ve idareye muktedir olamazlar. Çünkü hiçbir vakit bir fert bir ictimâî hayatta birden azim bir tebeddül vücuda getirmeye muktedir değildir. Onun yapabileceği bir şey varsa “marzî” bir şekil almaya yüz tutan bugünkü içtimai hadiselerin zevalini tesr’î etmektir. Filvâki bugünkü hayatın tabi bulunduğunu şartları tebdil ederek içtimai hayatımızda bir inkılap vücuda getirmekte mümkün ise de, bu asırlarca mesaiye mütevakkıftır. Çünkü bir ictimâî heyette hükmünü icra eden itikadı, a’nevî, ahlaki ve iktisadi esaslar, büyük ve sarsılmaz bir mazinin mahsulüdürler. Onları sarsmak, ve tebdil edebilmek için teessüsleri için geçen zamana yakın bir müddet çalışmak mecburiyeti vardır. Fakat bu hususta en kolay cihet , ictimâî vicdani tedkîk ederek (marzî Pathologique) ve (aslı Normale) olan hadiseleri tefrik etmek, ve marzî olanların sür’atiyle zevalini temine çalışmaktır.

Evvelce yazdığımız bir makalede marzî ve asli hadiselerin ne suretle tefrik edilebileceğini izah ettiğimiz için şimdilik fazla tefsilata lüzum görmüyoruz. Yalnız bir misal ile maksadımızı daha vazıh bir surette iraeeye ihtiyaç görüyoruz.

Farza ahlakı veyahut iktisadi esaslarımızı da bir tebeddül vücuda getirmek istiyorsunuz, ictimâî hayatımızı ahlaki i’tikâdlarında bir inkılap yapmak arzu ediyorsunuz. Bu inkılabı vücuda getirmek için biz diyoruz ki : Evvela bu günkü ahlaki itikâdlar nasıl tevellüd etmişler; onları bu güne kadar yaşatan ne gibi âmiller olmuştur;

SAYFA-5

dün tevellüdüne sebep olan amiller bugün el-ân mevcut mudur? Bunları tedkîk etmek mecburiyetindeyiz. Bunları ta’yin ettikten sonra: Bugün nasıl bir ictimâî hayat yaşıyoruz; bugünkü ictimâî hayatımızla bu ahlaki kaideler telif edilebilir mi; bugün tabi bulunduğumuz içtimai şartlar bu ahlaki itikâdlarda yarın nasıl bir tebeddül vücuda getirecektir? uallerini hal etmek icap eder. Bu meseleleri sırasıyla hal ettiğimiz taktirde ahlaki hayatımızda vücuda getirebileceğimiz inkılabı da tayine muvaffak oluruz.

İşte bizim ictimâî vicdandan beklediğimiz “Yeni Hayat” budur. Biz “ictimâî vicdan”ı rehber olarak ittihâz ediyoruz. Tarikimizi oradan iktisas edeceğimiz hakikatlere göre ta’yin edeceğiz. Onun için biz sosyalistler gibi hayatımızda muayyen bir takım tebeddüller istemiyoruz. Çünkü bunların birer hayal olduğuna ve hayal olarak kalacaklarına kaniz? sarf edilen sa’yın müsmir olabilmesi için tahkiki kabul olması icap eder. Bunun için ise bizde ne yayılması lazım geldiğini değil ne yapılabileceğini tayine mecburuz. Yapmak lazımdır cümleleri ictimâî bir mücadeleye girişmek isteyenler için manasız bir terkiptir. İşte bizim iddia ettiğimiz yeni hayat budur.

Tahrir Heyeti

SAYFA-6

Ahlak ve İlim

Yeni felsefenin son nüshalarında yazdığım iki makalede ahlakın manasını izaha çalıştım. Vuku bulan tahkikim neticesinde şu neticeye vasıl oldum. Ahlak, ictimâî hayattan ve ictimâî vicdandan doğar. Bu kat’i bir nasip karşısında bütün ahlak nazariyelerin sükut ettiğini göstermiş ve ahlak ferdi değil ictimâîdir demiştim. Bu ay gelen Bullettin Mensuen de sociologie de de Brükselin içtimaiyyet enstitüsü azasından ve meşhur içtimaiyyetçilerden Mösyö Döprelik? ahlak ile ilmin yekdîgerleriyle olan münasebeti tedkîk eden bir makalesine tesadüf ettim. Bu makale benim şimdiye kadar izahına çalıştığım fikirleri te’yîd ettiği için naklini kaideden hali görmüyorum.

Mösyö Döprelik? makalesini, Revue Philosophique de “uluma müstenid ahlak serlevhası altında yazılan makaleyi nazar-ı dikkate alarak yazmıştır. Mamafih bu babda mütalaa beyan ederken diyor ki: “Evvelce ictimâî meselelerde, nazariyelerle, ameli tetkikatın yekdîgerlerinden tefriki lüzumunu izah etmiştim. Sarf usulü olan bu mütalaam şimdiye kadar hiçbir tarafta nazar-ı dikkate alınmamış, ve bu sebepten bilhassa ahlaki meselelerin tamamen haline muvaffakiyet hasıl olamamıştır. Çünkü ahlaki hadiselerin nazarı ve tatbiki nokta-i nazarlarından ayrı ayrı tedkîk edilmesi lüzumu henüz anlaşılmamıştır.

SAYFA-7

Ahlak ve İlm

Mösyö Povankere? “ilmin kıymeti” namıyla neşr ettiği kitabın mukaddemesinde nazariyattan ameli bir malumat elde edilemeyeceğini pek vazih ve kat’î bir surette izah etmiştim.

Şimdi de bir müellif ahlaka ilmin esas ittihâz edilmesi lazım geldiğini iddia ediyor. Bu fikir ilim kadar eskidir. Yunanistan’ın meşhur kadim filozofu Sokrat. Nazarî ve ameli ilmin beşerin hareketine esas olması lazım geldiğini daha o vakit iddia etmiş ve bu şerefi bugünkü müdafaalardan evvel iktisâb eylemiştir. Yunan felsefesi ile onu takip eden felsefeciler, Rönesanstan beri te’sîs eden felsefi nazariyelerle bugünkü klasik kısmı . “sagesse”ın izahıyla iştigâl etmektedirler. (sagesse) ahlaki tekemmül ile ilmin imtizacını temin eden kadesi ve ulvi bir fikirdir.(sage) denilen adam cahil olabilen bir Saint yahud ahlaksız olabilen bir ilim değildir. Bu öyle bir adandır ki her kafi fevkalade yüksek bir amilin tesiri tahtında bulunur: Bu amilin menbi ise tam ve müstesna bir ittihat ile Sokrat, Dekart, demokriyyet Sipinser’e (Spencer) göre ilimdir.

Bu fikir ve nazariye iyi bir kabul görmüş, ilmin terakkiyatından ayrılmamış , ve her filozof bu nazariyeleri yenilemeye lüzum his etmiştir. Çünkü hareketlerini akla, mantığa istinâd ettirenlerin, diğerlerinden daha doğru hareket edeceklerine, sa’ylarına daha ziyade muvaffak olacaklarına, fenalıktan ziyade iyilik yapmağa müstaid olduklarına dair herkeste sarsılmaz bir kanaat vardır. Herkes zanneder ki hayatta en ziyade sâlim bir hareket hatta takip edenler, münevver ve akıllı olanlardır.

SAYFA-8

Bu hakikatın aleyhinde söz söyleyecek değiliz. Tekemmül etmiş malumat demek olan ilmin, bu ahlaki ve ictimâî kıymete malîk olduğunu bizde itiraf ederiz. Fakat bu hakikat ahlak ilme rapt edilirken gösterildiği ve adeta evvelce yapılan bir şeyden çıkarılan bir netice gibi, umumi hissin bir tercümesi olarak irâe edildiği zaman meselenin vaziyeti tebdil ediliyor . O vakit artık kıymetini kaybediyor.

Çünkü ahlak ilim üzerine müessesistir veyahud müesses olmalıdır demek, ahlakın her ferdin şahsi hareketlerinden terkîb ettiğini ve her şahsi hareketin öğrenilen bir nazariyeden iktibâs edildiğini tasdik eylemek demektir. Halbuki ahlak hiçbir vakit böyle ferdi hareketlerin bir yekûnu değildir. Bizim ahlakıyâtımız kendi fi’limizin bir neticesi olmaktan ziyade diğerlerinin hareketlerinden mütevelliddir.

Biz umumi nazariyelere kapılarak hareket ettiğimiz zaman pek az iyilik yaparız, fakat ictimâî hayat; terbiye, irs, menfaat, figâr-ı umumiyye vesaire gibi vasıtalarıyla üzerimizde tazyîk cer' ederek bizi muayyen bir tarzda harekete mecbur ettiği zaman daha ziyade iyilik yapmış oluruz. Dahı denilebilen bir adam. Hareketini herhangi bir ahlaki nazariyeyi cemiyete teklif edebilir. İctimâî heyet onu kabul edip etmekte muhtardır. Hareketlerimizi o ictimâî heyet tarafından sevk ve idare edilmedikçe ahlaki olmak meziyetini kaybederler. Ahlak, muhtelif fertlerin yekdîgerleriyle olan münasebetleri üzerine müsta'iddir. Efrâdın yekdîgerleriyle olan

SAYFA-9

Ahlak ve İlim

münasebetleri ise hiçbir vakit mantıki olamaz.

Binaenaleyh ahlaki hadiselerde, birer ictimâî hadise olunca ahlaki ilim üzerine tesis etmek isteyenlerin nazariyeleri de birer hayalden ibaret kalır; Bu sebeple ahlaki hadiselerde ilmi düşünmek isteyenler, bu hayallere iştirâktan ictimâî edilmelidirler. Bir alimin yapabileceği bir şey varsa o da ahlaki hadiselerin ne olduğunu zaman ile nasıl tebeddül arasında, ve yarın nasıl bir şekil alabileceğini tedkiktir.”

Mösyö Döprelik? kaydettiğimiz mütalaaları arasında bir noktayı bir az izah etmek istiyorum mumaileyhe diyorlar ki: dahi denilebilen bir adam hareketini herhangi ahlak bir nazariyeye Tefvik etmekle ahlaki bir harekette bulunmuş olmaz. Çünkü hareketler ictimâî heyetler tarafından sevk ve idare edilmedikçe ahlaki olmak meziyetine kaybeder.”

Bu sözün isabetini taktir için muhitin ahlaka menafî olmak üzere telakki ettiği hareketlere bir nazar atmak kafidir. Bilfarz cinayet ve canı kelimesini mütalaa edelim. Görüyoruz ki zaman, ve mekanın tebeddülüyle cinayet ve caniler hakkındaki itikâdlarda tebeddül ediyor. Zaten cinayet nedir diye sorsalar en doğru ve mantıki olmak üzere şu cevap verilebilir. :

Cinayet kendi umumi ve ictimâî itikâdlarına menafî' ettiğine kani olduğu hareketlerdir. Binaenaleyh bir içtimai heyetine göre canı; o ictimâî heyetin iti'kâdlarına menafî hareket eden kimsedir. Başka bir yerde de ba-nûma sebe söylediğim gibi

SAYFA-10

anarşistler, temellük hakkını adalete muvafik buldukları için sirkâti meşrû buluyorlar. Paris'in meşhur katli Bonunu? der-dest edildiği vakit (anarşi) gazetesi şu satırları yazmıştı.:

“Anarşizim haber ile sirkât demek değildir. Fakat Bonuno bugünkü ictimâî heyetin muvazenesizliği idame eden büyük servet saçlarının kasalarını boşaltırken bir anarşist gibi hareket ediyordu. Bonunu elinde silah bugünkü ictimâî heyetin ictimâî kâtillerini Müdafaa edenlere karşı dururken yine bir anarşist gibi hareket ediyordu. İşte bütün Paris'i ve Loleyeverin Bonunu'nun caniyane hareketleri , kendi prensibini takip edenler tarafından kahramanane bir hareket olarak müdafaa ediliyordu. Yarın ki ictimâî heyetler anarşistlerin prensipleriyle hareket ettikleri taktirde bugün caniyane telakki edilen hareketleri mazur görecek , hatta birer ictimâî hayır olmak üzere , ihtimal mükafata layık bulacaktır.

Bizim ictimâî heyetimizde birçok hareketler vardır ki münevverler indinde hiçbir vakit müvehezeye? şayan görüldüğü halde ictimâî vicdan onu tel'îne ettiği, ve kendi itikâdına menafî gördüğü için birer cinayet olarak telakki edilirler. Bugün bizde hiçbir dahi,kendisince gayet ahlaki bir hareket yaptığına itikâd ettiği halde dini a'nan tel'îne cesaret edemez. Çünkü ictimâî vicdan onu kendi itikâdına bir tecavüz olarak telakki eyler ve failini cezadide eder.

M. Zekeriya

SAYFA-11

İnkılabı Kimler Yapabilir?

Bir uzviyyetin tamamıyeti , hissi ve nasıl yollarıyla, harici ve saib muhitten topladığı infiallerin, tesirlerin, kemi kıymetiyle mebsûten mütanasibtir. Tabiidir, muhitten dimağa giden hissi (...?) nakilci kabulcü kat'îlerinden birisi hasar ve tegayyüre uğrayacak olsa dimağ harici vesuib hadiselerden bittabi haberdar ve müteessir olamaz. İşte asbi merkezde vec', infî'al uzviyyetin muhitle münasebetinin tamamıyetine delalet eder. Bunlar gibi saib hadiselerden daha mağluk, daha müterakki bulunanları karşısında bir huzursuzluk , bir memnuniyetsizlik duyan dimağ tabî (...?) tecavüz ederek mütekamil bir mertebe kazanmış demek olur. Saib muhitin bu mağluk hadiseleri muaşirin hayatı, itikadı, ahlaki, irki, arzularıdır. Bu arzular , dün ibtîdâî edilen , ve dünkü insanlara telkin olunan kanaatlerin bugünkü eskimiş, adileşmiş şekillerinden başka bir şey değildir. İşte cemaat hayatının dün

ibtidai bir mertebede iken bugün adi bir mevkide kalan tezahürleri karşısında huzursuzluk duyan, bütün bu eskiliklere, köhneliklere mukabil faydalı yenilikler ibda' etmek isteyen dimağlar, mütekamil dimağlardır vak'a milli hayatta bu değiştirme, yıkma ve tekrar yapma ameliyesini idare edecek olanlar ancak dehalardır ve bu dehaler bir milletin öz varlığından yetişmelidir.

Fakat aynı vazifelenmeyi daha aşağı bir derecede icra mevkiine getirebilecek hezililer taklitçilerde vardır ki , başka alimler

SAYFA-12

başka hayatlardan iktibas edecekleri yeniliklerle bir milleti ihya ederler. İctimâî terakkiliğin hayatında ki adilikleri, eskilikleri duyan Türk gençliği mevcudsa değiştirme ameliyesi başlamış demektir.

Çünkü beşerin müfekkiri varlığı, hariçten topladığı intibaların, infiallerin aksini ef'âli vasıtasıyla yine harice verir. Alınan intiba müfekkiri varlığa asbi merkeze bir huzursuzluk verirse beşer tedâfi bir vaziyet alır. Bu vaziyeti , tedâfûî vasıtalar icadıyla gösterir. Bu tedâfûî Vasıtalar hariçte görülmedikçe, müfekkiri varlık haricin verdiği intibalardan, infiallerden bir huzursuzluk duyulmamış demektir. Fikrimce bugün Türklüğün ictimâî hayatındaki şekilsizlikler, gayr-ı tabiiilikler karşısında huzursuzluk duyan bir gençlik mevcut...Bu gençlik tedâfûî ve ıslahçı vasıtalarını icat yolunda... Biz ona, o gençliğe - naciler kafilisi –diyoruz. Kafilenin fertleri ne kadar çoğalırsa vücuda gelecek işte o nisbette büyük bir kıymeti haiz bulunacaktır. Bu huzursuzluktan uzak kalan, henüz o infiale ef'âli bir cevap veremeyecek olan gençlerin kafilide yeri yoktur.

Nezihî Cevdet

SAYFA-13

Türk Kadınları Ne İsteyebilirler?

İctimâî muhitin pek zalimane olan istibdadına bakılacak olursa kadınların ebedi bir esarete mahkum kaldıkları zannedilir. Ulum her yerde müstebid ve muhafazakardır. Fakat bizde olduğu kadar değil filvakî o avâmın sayesinde yaşayan kuvvetler, onların aleyhinde söylenecek sözlere ; vuku bulacak hareketlere mani olmaya çalışırlarsa da , bizde olduğu gibi hiçbir vakit körü körüne bir mematite? ictisâr etmezler. Avâmın bir itikâdı var: Kadını gazetelere düşürmek, onun haysiyetine bir tecavüzdür. Bu itikad, evela haysiyet kelimesinin bizde ne kadar adi

ve hâsis Manada kabul edildiğini saniyen kadınlara ictimâî hayatta ne kadar dÛn bir mevki verildiğini gösterir.

Fakat bu itikâddan asıl mutazarrır olanlar; biz münevverlerle , terakki ve tekemmül etmek isteyen genç kızlarımız oluyorlar. Çünkü ne bu sefil hayatın devamından iyi bir netice çıkmayacağını anlayan bizler, bu devasını bulmak için çalışmaya cesaret edebiliyor; ne de kadınlarımız, kadınlık için bir şeyin teşkîl eden bu hayatlarına nihayet verecek vasıtalara teşebbüse muvaffak olabiliyorlar. Bu iki büyük mahrumiyet karşısında ise münevver tabaka bedbîn kadınlarımız ve mevkilerindeki sefalet zavallığı anlayan genç kızlarımız meyyus ve bedbaht oluyorlar. Bu iki büyük kuvvetin böyle akim bir mevkide kalması herkesten ziyade biz gençleri

SAYFA -14

düşündürmelidir. Bilhassa diğer bir makalemde de söylediğim vecihle henüz kadınlarımız arasında öyleleri vardır ki erkeklerin kendi haklarında besledikleri itikâdların aynı hakikat bulunduğuna kânidirler. Bu kadınlardan ise kadınlık hiçbir şey bekleyemez. Filvakî kadınlar Felikis? Lodatine? Kan? nazariyesini kabul ettiğimiz taktirde, erkeklerden bir muavenet beklememelidirler. Çünkü her fert evvela kendi mevcudiyetini, kendi haklarını istihsale çalışır; ve yine her fert karşısındaki kuvveti zayıf gördükçe ezer. Öldürmeye gayret eder. Bu nazariye az çok bir hakikat ifade etmekle beraber, öyle görüyorum ki kadınlık için çalışan, kadınlığın tealisi için çalışmak üzere kendisinde büyük bir azim mevcut bulunan bir çok erkekler vardır. Avrupa'da feministler yanında , kadınlık için çalışan erkeklerden mürekkeb cemiyetler mevcuttur. Sonra bizde de münevver gençlerin ekserisi kadınlığın yükselmesini en büyük emel bilirler. Selanik'te bulunan münevver gençlerden münasebette bulunduğum bir çokları kadınlarımızın bugünkü sefil mevkilerini düşündükçe dilhun oluyorlar. Sonra Hak Gazetesinde Cenap Şahabettin Bey'in açtığı kadınlık bahsi etrafında yazılan makalelerin hemen de cümlesi nesaiyunu müdafaa ediyordular. Ben öyle zannediyordum ki münevver gençlerimiz arasında "feminist" olmayan bir çok erkekler bulunabilirse de kadınlarımızın bugünkü mevkilerinden kurtulmaları için çalışmak istemeyen yoktur. Bu , cahil ve ihtiyar kadınlarımızla mutaassıb erkeklerimizden mâadâ herkesin büyük (...?) geçen gün refikler arasında bir

SAYFA -15

Musahebe esnasında herkesin delh u ahı soruldu. Cümlemiz “kadınlarımızın terakkisini temin edecek sebepler hazırlamak büyük delh-u ahımdır” dedik. Demek ki kadınlarımız- teâlîsi erkeklerce de matlubdur. Bu sebeple demek ki delh-u ahımıza vusul için çalışmak biz gençlerin ictimâi birer vazifemizdir. Kadınlarımız, eğer bu mücadelede yalnız ve muavenetsiz kalırlarsa emin olmalıdır ki Türk kadınlığı asırlar geçse bugünkü mevkiinden tamamen kurtulamayacaktır.

Fakat sa'yımızın muvaffakiyetiyle tetvicini? temin edebilmek için ne yapmalıdır? Her şeyden evvel müfrit iddia ve nazariyeleri bir tarafa bırakalım. Muhiti nazariyelerimizden devr tutmayarak ufak ufak hatvelerle büyük muvaffakiyetler kazanmaya çalışalım. Şimdiye kadar yapılan tecrübeler gösterdiği bizim muhitimiz feminizm nazariyelerinin, müfrit iddialarının müdafaasına tahammül edemiyor , ve bizi o müstebid ve akur sedasıyla boğuyor. Onun için şimdilik yalnız elde edilmesi muhtemel ve mümkün olan şeyleri isteyelim. Malumdur ki tahkiki kabul olmayan sa'ylar semiresiz kalırlar. Vusulü mümkün olmayan bir hülya için çalışmak ise, bizi muvaffakiyetsizlikten muvaffakiyetsizliğe düşürerek meyûs etmekten başka bir şeye yaramaz.

O halde ne yapalım? ... Fikrimce yapılacak iki şey var: Biri erkelerde kadınlara karşı ihtiram uyandırmak ; ikincisi kadınlara şeriatın verdiği hakların ne olduğunu anlatmak.

Birinci gayeye vasıl olmak için nasıl bir tarik takip edilmesi lazım geldiğini çok düşündüm. Fakat maatteessüf müessir

SAYFA -16

Bir vasıta bulmaya muvaffak olamadım. Bugünkü ictimâi vicdanın bu itikâdda bulunmasını temin eden ictimâi heyette bir fikri inkılap vücuda getirmedikçe kadınlıkta matlub derecede taktir edilemeyeceğini anladım.

Binaenaleyh yapılacak şey muhite ve bilhassa gençlere kadınlığın ne demek olduğunu, bugün ilim ve fennin onlara verdiği mevkiin neden ibaret bulunduğunu anlatmaktır. Henüz idadiden şahâdetname ahzine? muvaffak olmuş öyle gençler tanıyorum ki kadınlara karşı yapılan tahkîr amiz muameleleri terviç ve taktir ediyorlar. Henüz İdadiden çıkmış öyle gençler tanıyorum ki ictimâi hayatımızın kadınlara verdiği mevki karşısında hiçbir şey hissetmiyorlar. Bunun için gazete ve mecmualarda ihtiyatlı bir lisan ile gençlere kadınlığın ve kadının ne olduğunu

anlatmak ihtiyacı var; Türk kadınlarının bugünkü mevkiinin kadınlık için bir şeyin teşkil ettiğini izah lüzumu var. Türk kadınlarının ne kadar alçatıldığını anlamak isteyenler bir defa Selanik'te Türk kadınlarının eğlence mahallerini ziyaret etmelidirler. Bu adi ve çirkin manzara karşısında kalbinin üzüldükçe hissetmeyecek bir genç tasavvur etmek istemiyorum. İşte Selanik gibi müterakki add edilen bir mahalde Türk kadınlarına layık görülen bu eğlence mahallerini bir defa muhakeme edenler, gençlerde kadınlığa ihtiram hissini tevliidi için çalışmak icap ettiğini taktirde tasavvur gösteremezler. Çünkü, eğer erkekler kadınların Pakize hislerini, nezih duygularını öldüren bu mahallerin kadınlıkla mütenasib olduğunu taktir etmiş olsalardı, onlara da- insanın

SAYFA -17

Tabî bir ihtiyacı olduğunu dikkate alarak – bir eğlence mahalli ihzârında mahzur görmez, hatta beklide buna lüzum hissederdi.

İkinci noktaya gelince: Bu evvelkinden daha mühimdir. Kadınlarımız erkeklerin istibdâdları dolayısıyla malik olduğu hakları bile istimale muktedir olamıyorlar. Erkekler evvela onlara ne gibi hakları bulunduğunu izahı zaid âdd ediyor, saniyen kendi istibdadlarının tehdid edileceğini düşünerek bu hakların mestur kalmasını iltizam ediyorlar. Bu sebeple Türk kadınları şeriatın kendilerine bahş ettiği hakları bile bilmiyorlar. Bugün yapabileceğimiz bütün hareketler ictimâi vicdanın mukavemetine maruz kalacağı için, muvaffak olmak gayesini takip ettiğimiz taktirde o vicdan-ı ictimâiyi pek müfrit surette rahnedâr etmeyecek bir tarzda hareket edelim. Filvakî Tevfik Fikret Bey gayet doğru söylemiş:

Verek, vererek,

Kalbin “semahatin, hele ilmin yarattığı

Her şeyde kızların, şu mazur çiçeklerin

Bir hakkı var...verek

Fakat ictimâi vicdan diyor ki “ kadınlara vereceğiniz müsaideseler benim kontrolüme tabi’ olacaktır. İlmin her yarattığı şeyde henüz benim muhitimde yaşayan kadınların hakkı mevcut değildir.” işte bu ictimâi vicdanın ihtarlarına da ehemmiyyet atf etmek mecburiyetinde bulunduğumuz için henüz Tevfik Fikret Bey’in dediği gibi kadınlarımıza ilmin yarattığı her şeyi veremeyeceğiz. Fakat hiç olmazsa şeriatın verdiği müsaide ve hakları da erkeklerin esaretinden kurtararak kadınlara daha müstakil bir hayat

SAYFA -18

Teminine muktedir değil miyiz? Bu husus için vuku olacak sa'ylarımıza hiç kimse mani olmaya hak kazanamayacağı için, az bir sa'y ile pek büyük muvaffakiyetler elde edebileceğimize şüphe yoktur.

Filvakî bizim kadınlık ve kadınlar hakkındaki mefkûremiz yoktur. Mahdud olmakla kalamaz. Biz böyle mahdud bir dairede kalacak olan sa'yımızla beraber kadınlığın yüklenmesini temin edecek diğer vasıtalara da müracaat edebiliriz; ve etmeliyiz. Çünkü Türklerde kadınlığın yükselmesi kadınlardan ziyade biz gençlerin teşebbüsleriyle temin edilebilecektir.

Y. F

SAYFA -19**Kara Kuvvet Karşısında Türk Kadınları**

Bu hafta meşihatın Selanik'te bir beyannamesi neşr edildi. Beyanname eski olmakla beraber anlaşılamayan bir saik ile aynı beyannamenin bu hafta Selanik'te ve mülhakatta neşri tekrar bizi de mütalaa beyanına mecbur etti. Bu beyannamede aynen şu suretle mütalaa beyan ediliyordu:

Beyanname-i (...?)

Din mübin İslam'ın tesettür nisvân hakkındaki ahkamı nice menâfi' calib ve bunca mefasidi mani ve salib olup hatta Avrupa hükemâsından bir çokları tarafından dahi taktir edildiği halde bizde bu vazife-i diniyenin ve bunun üzerine tesis ve tekrar eden adat mütehassine-i milliyenin günden güne ehemmiyetten iskat edilmekte olduğu kemal teessürle müşahede olunmaktadır. Nisvân Müslüman'ın tesettür maksadıyla men-ül kadim isti'mal iktisa etmekte oldukları çarşafkların şeklini refte refte tağyîr ederek bir müddetten beri (...?) teb'an iktisâb edildiği şekil ve suret akli başında olanların cümlesini teessürat-ı amikaya dūçar ediyor. Meyûs ve hissiyetini, atf ve azametini muhafaza kaydında bulunan İslam hanımlarının dünyada en büyük fenalıkları câlib ve dar ahirette sual ve gazap elimi müstevcib olan bu gibi hallerden terakki edilmeleri ne derecelerde vacip ise biz erkelerin dahi erbap namus nazarında çirkin görüldüğü şüphesiz olan bu gibi (...?) git gide daire-i edepten harice çıkmak

SAYFA -20

isteyen? zevcât ve binamıza hudud-u şeriyeyi telkin ve tefhim ve fevkalâde muhafazası herkese vacip olan adet-ı milliyyeye riayete tavsiye ve hilafı harekette bulunanları tedif ve men' edilmekliğimiz iktiza eder. Milletın matlup olan terakkisi adab-ı diniyyeyi ve adet müstahsiney-yi kavmiyenin hissini muhafazasıyla kaim olup hatta Japon kavminin otuz kırk sene tarafında işitilen terakkiyat hârika neması bu sayede müyesser olmuştur. Biz bu hakikatlerden gafil ve heva ve heves nefsanînin icabatına mail olursak ümit istediğimiz vicdan muhtaç olduğumuz terakki ve tealiyle bedel (...?) Olmaklımız muhakkaktır. Memalik-i Osmaniyye de tanınmış olan (...?) erbabı kendi mezheplerinin adap ve icabatını icra ile mükellef olup buna muhalif hareketin memnuniyeti dahi kanun cezanın doksan dokuzuncu maddesinin üçüncü zeyli mucibince ba-iradai seniyye ittihaz ve ilan edilen mukarrerat ile bu bu kere hükümet-i senniyyeyi osmaniyece teyit edilmiş ve mukarrerat-ı mezkûreye temas eden ceraimin takibini ve (...?) için muhakeme-i cezaiyyece ceza tertibi de mukarrer bulunmuştur. Bu babta takibat-ı kanuniyyeye dûçar ve akran ve emsali meyanında şermsâr olmamak için nisvân Müslüman'ın icabat-ı şeriyeye dairesinde tesettüre riayet ve alış veriş bahanesiyle töhmet mevkilerine girip çıkmaktan mücanebet ve aile reislerinin de bu husustaki evamir-i diniye ve adap-ı milliye daima dikkat ve ihtimam ilimleri lüzumu ahali-i muhteremeye suret-i mahsusada tavsiye ve ihtar olunur.

11 rebi-ül ahir sene 230 ve 18 mart sene 328

Biz bu beyannameyi okuduğumuz vakit kara kuvvetin müthiş bir sedmasına uğradığımızı anladık, şeriat kelimesi altında hükümetin

SAYFA -21

Bizi geriye doğru sürüklemek istediğini hissederek müteessir ve müttezi olduk. Meşihat bu beyannameyiyle ictimâi kanun ve kaidelere hiç vakıf olduğunu gösterdi. Evvela Japonların yaptıkları bir misal olmak üzere göstererek milli ve dini adetlerimize riayatkâr olmaklığımızı emrediyor. Başka bir münasebetle de söylediğimiz vechile “taklit” muzır ve haysiyet (...?) bir şeydir. Fakat dün bir derecede bulunan ictimâi heyetler kendilerinin fevkinde bulunan milletlerin taklide şayan olan hareket ve terakkilerinden istifade etmek mecburiyetindedirler. Yalnız o hareketi kendilerinden bir şey ilave etmek üzere taklit etmelidirler. Bu şarta riayet edilerek taklit edildiği taktirde ise hem ictimâi mevcudiyetin mahv olmaması ve hemde diğer ictimâi heyetlerin terakkilerinden istifade edilmesi temin edilmiş olur. Bizim Türk kadınlarının yaptıkları da bundan başka bir şey değildir. Hatta evvelki

nüşhamızda yazdığımız bir makalede kadınlarımızın çarşafa müddeyi tatbik etmelerinin bir tekemmül eseri olarak telakki edilebileceğini söyleyerek bu terakkiyi memnuniyete şayan görmelidir demiştik. Çarşafa müddeyi tatbik etmekle tesettür izale edilmiş oluyor mu...?

Tesettürden matlup ve mutasavvir olan ictimâî kaide yine bakidir. Hiçbir vakit milli ve dini adetlerimizin bundan dört beş asır evvel giyilen çarşafı telebbüse mecbur edeceğini tasavvur edemiyoruz. Her günün ictimâî şartları adetlerde de bir tebeddül vücuda getirir. Eğer tesettür milli ve dini adetlerimizden olduğu için muhafaza edilmesi isteniyorsa o halde her muhiti serbest bırakmalıdır. O muhitteki ictimâî vicdan müsaide etmedikçe kadınlar serbest gezmeye de

SAYFA-22

muktedir olamazlar. Bugün Rum İli kasabalarının ekserisinde örf, kadınların pazara çıkmalarını men' etmiştir. Halbuki şehirlerimizde kazalarımıza nisbetle kadınlarımız büyük bir serbesti içindedirler. Selanik'te veyahud diğer bir medeni şehrimizde kadınlarımızın giydikleri çarşaf bir kasabamızda hiçbir vakit telebbüs edilemez. Neden? Çünkü buradaki örf buna müsaide , oradaki değil bu sebeple milli ve dini adetlerimize teb'an tesettüre riayet etmeye mecbur isek meşihatın böyle emirnameler neşretmesine hiçbir sebep mutasavvir değildir. Çünkü bir ictimâî heyet hiçbir vakit yüksek mevkilerde bulunanlar tarafından neşredilen emirnamelerle idare olunamaz.

Kanunlar bile ictimâî heyetin tâbi bulunduğu şartlar düşünülerek tanzim olunur. Bu mühim noktayı dikkate almayarak yapılan her kanun akîm kalmaya mahkumdur. İşte bunun gibi ictimâî hayatımızın tâbi bulunduğu şartlar düşünülmeyle ısdar edilen her emirnamede semiresiz kalmaya mahkumdur.

Eğer dini ve milli adetlerimizden bulunduğu için olmayıp da İslamiyet'in bir emri olmak üzere tesettüre riayet edeceksek o vakit meşihate şu cevabı veririz:

İslam şeraiti hiçbir vakit sizin beyannamesinde vaki olan ihtar şeklinde kadınlara tesettürü emretmemiştir.

Tesettür, kadınlarımızı sokağa çıkmaktan , ve pazara gidip alış veriş etmekten men' ediyor mu? Biz İslamiyet tarihini karıştırdığımız zaman gaza ve mücadele meydanlarında şehit olan birçok muhterem İslam kadınları görüyoruz. Sonra Kuran-ı Kerim'i oku-

SAYFA -23

Dediğimiz zaman kadınlarımızın dâdüsitedde bulunmaya hakimlik etmeye gazaya gitmeye salâhiyetdâr olduklarını öğreniyoruz. Yani İslamiyet kadınlara ticarete bulunmağı bile men' etmiyor. O halde böyle mübhem bir beyanname neşr ederek zaten hiçe indirilmiş olan kadınlarımızın haysiyetini polislerin tecavüzlerine maruz bırakmakta nasıl bir faide tasavvur ediliyor?

Kadınların tesettüre müddeyi tatbik ederek zarif bir şekilde gezmelerini teessüfi mucib bir hadise olarak telakki etmek ise – hafif bir tabir kullanalım. Garabetin en yüksek derecesidir. Çünkü kadınlarımız adi bir çuval içerisine girerek girmeleri kendilerini terbiyesiz şahısların tecavüzünden vikâye edemez. Eğer kadınlarımızın haysiyetleri muhafaza edilmek isteniyorsa erkeklerimize ictimâi bir terbiye vermeli, ve kadınlara karşı hürmet etmek lüzumunu anlatmalıdır. Yoksa erkeklerin muaşeret ve milliyet adabına menafî hareketlerinden dolayı kadınları sual ederek evlere kapamakta hiçbir mantık mevcut değildir. Bu, bilakis zaten üzerimizde bir kartal gibi istibdâd icra eden kara kuvveti teşvik ve teşci' etmektir ki terakki namına kara kuvvetin büyük bir muvaffakiyeti olmak üzere telakki edilmelidir.

Hükümet bu kararıyla, şeriata, riayetden ziyade kara kuvvetin eseri bulunduğunu gösterdi. “Kara Kuvvet” tesmiye ettiğimiz zulüm ve cehalet kuvveti, demek ki en ufak hususlara kadar el-an hakim. İşte bu,ey şimdiye kadar lâkayiddan başka bir şey göstermeyen gençlik , sizi şiddete düşündürecek bir meseledir.

SAYFA -24

Bugün memlekette terakki ve teceddüdü hain bir baykuş gibi pencereleri içinde ezan kara kuvvete karşı mücadele edecek bir “nur kuvveti” doğmalı, bir gençlik uyanmalıdır. Prensibi uğrunda hayatını bile fedadan çekinmeyecek suretle bu kara kuvvetle çarpışmak için kendinde büyük bir azim duyan gençlere ihtiyaç var. Kara kuvvet olması, ezilmesi, terakki ve teceddüdün yükselmesi için bundan başka çare yok....

Yine şu tefehhümlere meydan vermemiş olmak için şurasını tekrar edelim ki maksadımız kadınlarımızın, dinin emirlerine ,hükümlerine itaat etmelerini talep ve temenni etmek değildir. Dine yine riayet olunsun, hem de tamamen riayet olunsun. Fakat dine istinâd ederek böyle beyannamelerle İslam hanımları “alış veriş bahanesiyle töhmet mevkilerine girip çıkmaktan mecanebet?”etmelerini emr eyliyor. Rica ederiz. İslamiyet kadınlarımıza bu suretle hitabe müsaid mi? Neden muhterem

validelerimizi, sevgili hemşirelerimizi böyle kendi kendimize mantıki hiçbir sebep yok iken nazardan düşünmeye, onları müthem? Mevkiinde bulundurmaya çalışıyoruz. Validemiz , hemşirelerimiz şimdiye kadar “töhmet mevkilerine” gidiyorlar mı idi? Eğer gidenler olsa bile bunu umuma teşmil etmekte manen vardı? Maksat beyanname neşr edilmeksizin başka bir suretle temin olunamaz mı idi.?

Maksat İslam kadınlarını muhterem tutmak , erkeklerin tecavüzünden mason bulundurmamak ise neşredilecek beyannameler kadınlara değil

SAYFA -25

Erkeklerle hitap etmeli; kadınların çarşafı, pençeleri ile iştilal edileceğine erkeklerin bandırazlıklarına? Sarkıntılıklarına sed çekecek tedbirlere tevessül edilmeli. Eğer gaye kara kuvveti, cehaleti memnun etmek ise iyice bilinmelidir ki bu kuvvet hiçbir zaman memnun olmaz, kendi tazyikiyle (...?) hatvelerin birbirini takip etmesini talep eylemeye başlar. Bunun bütün talepleri is'af edilecek, biz daima daima geriye mi götürüleceğiz?

SAYFA -26

Filozof Bergson

Son asrın en büyük mütefekkirlerinden Henri Bergson hakkımda lisanımızda hiçbir tettebbu' ve tetkike tesadüf etmek bahtiyarlığına nail olamadım.

Bugün bizce büsbütün meçhul olan bu amik mütefekkir, Avrupa felsefe aleminde yeni bir İnkılap ,fikri bir ihtilal husule getirmiş bulunuyor. Onun felsefede yaptığı inkılabı ancak filozof Dekart (Descartes) veya Kant, daha doğrusu onlarda da değil, belki Sokrat(Sokrates) vücuda getirmiştir. Bugün tefekkür ve felsefe hayatının bir katibinden diğere kadar çalışan, yaşayan, tesir ve nüfuzunu her noktada gösteren bir amil var ki o da Henri Bargson?? Felsefesidir. En muhtelif ve (...?) Malumatımızda, ulum ve sanaiin umum şubelerinde siyasiyatta edyânda, ictimâiyatta, sanatta, yeni edebiyatta hepsinde: onun, bir gusunun? Felsefesinin müsavi bir derecede nüfuz ve tesiri görülüyor.

(...?) bir derecede bulunan eserlerinin kesireti, nadir bulunur. Şedid bir hırs ve husule takip ettiği usul ve mesleği; nafiz, amik ve ince tenkitleri, kıyas kabil olmayan bir itafete malik bulunan üslubu ; işte haklı ve devamlı bir muzafferiyetin müteadid? ve muhtelif amilleri... Edol Lorova? Ruv Dodumonddo? Henri Bergson

hakkında yazdığı mühim bir makalesinde bu sözleri söylüyor: “mösyö Bargson, bir filozofun her şeyden evvel mevcut olan vazifesini

SAYFA - 27

İfa' etmeyi bildi. Bir filozofun ilk vazifesi, eşyada mevcut olan esrâr-ı hafiyeyi izhar ve tenvir etmektir.”

Bergson bugün müesses bulunan felsefe usullerinden teessüs etmiş her meslekten mefkûresini bir kere tecrit ediyor. Ve bu tecride serbest ve yeni bir mefkûre temini için muvakkatien? ihtiyaç vardır. ve işte böylece “şuur mutlaka Znaution directe” (...?) ve mutasil oluyor ki bu sayede mefkûresi samimi, hakiki bilavasita tedkîk ve (...?) muvaffak oluyor. Binaenaleyh Bargson'a göre felsefi taharriyât, fikri (...?) ve (...?) aslıya vakıfane ve iradi bir surette vuku' bulacak bir avdetten başka bir şey olmamalıdır. Mefkûre şuurda müracaat ederken bütün eski (...?) atmalı, bütün akidelerine elvedâ demeli, batıl telakkileri ve usulleri ihmal etmelidir. Ancak bu sayede bu suretledir ki hakiki ve mücerred şuur avdet kabil, ve mefkûre zamanın tesiriyle bizde kökleşmiş olan eski esaslardan kurtulmaya muvaffak olur.

O vicdanî hadiseleri, birbirine nüfuz ve duhûl eden halatın- bir (...?) gibi-daimi bir teselsülünden ibaret add ediyor ve bu durunî ve ruhi hadiselerin tadâdı kâbil olmayan teferruatını gayet mücez ve musavver bir lisanla ifade ediyor.

Gayet nafiz ve ince bir rûhayatçı olan Bergson, ilk esasların, esaslı meselelerin tahliline çalışmış ve (...?) hakkında mevcut (...?) Ref' için vicdanî hadiseleri amîk bir surette, keskin bir nazarla hal ve tedkike koyulmuştur. Hususıyla bu noktada Bergson'un ve felsefeye pek büyük ve kıymettar

SAYFA -28

Bir hizmeti geçmiştir ki tarih bunu unutmayacaktır, unutamayacaktır.

Tarif ve ifade etmek isteyeceğimiz her ihtisasta Sensation sentiment doğrudan doğruya müteessir ve maruz olduğumuz hissiyattan ziyade hatırat ve mahfuzatımız mevcuttur. Bu suretle muhafaza bilzat ibtidâî olan malumatımızı (...?) ve (...?) ediyor.

O halde mücerred, kat'î bir marifet ve malumat sahibi olmak için ne yapmalı? Onun için o madde ve mevzû içine girmek, (...?) ve temessül etmiş kadar onu tetkik ve tettebbu' eylemek , onun her cüzünü anlamak , her noktasında beraberce yaşamak,

onun zât ve cevheriyle birleşmek lazımdır. İşte şuur (tetkik dahili); Bergson? felsefesinin medâr yegane-i istinâdı bu noktadır.

Fakat bu suretle telakki edilen şuur; gerek şairi, gerekse sanatkarı sevk ve idare eden aynı sâik değil midir? Onlarda eşyaya herkesten başka bir nazarla (...?) ve ibtidâî bir surette bakmazlar mı? Onları da ruhi tetkik , deruni istimâ' ile mütekellim ve (...?) değiller midir? Denecek..

Evet, şüphesiz ki böyledir ve Mösyö Bergson'un ? felsefesi de bir sanattır. Ancak fenni bir tahlilîlik neticelerinden feyzdar ve (...?)olan bir sanat , bir sanat ki bütün keşfiyatına şedîd bir usul, bir tetkik ve tefehusa? maruz bulunduruyor.

Bu (...?) kabul ve takip edildiği taktirde Bergson'un ? felsefesinden temîn edilecek fikri menfaatler büyüktür:

SAYFA -29

Tefekkür, yaşamak ve yaşatmak, tefekkür olunca hayatta daima icat etmek kâbil olacak, daima (...?) Ve (...?) alimler halk edilecek, beşerin malumat ve marifeti günden güne fikri ve ruhi bir incelik, derinlik hasıl edecek, maziye ve maddiyata değil istikbale ve ruhiyata matuf telakkiler tevellüd edecek mefkûre ve mefkûre aşkı teessüs edecektir.

Henri Bergson Paris'te (1859) da tevellüd etmiştir. Bugün yarım asırlık hayatını itmam eden Bergson an-asl İrlandalı bir aileden doğmuştur. Lise tahsilini ikmal ettikten sonra ekol normale (dârümuallimin) bir ecnebi talebe sıfatıyla girdi. Bilahere Fransız tâbiyetine girerek dar-ül mualliminde felsefe muallimi çıktı. 1889'da dârülfünun edebiyat şubesinden mezun oldu. Daha sonra ekol normalde konferans muallimi oldu. Nihayet (1900) de Kollej Dofranse? Muallim, ve (1901) de "kanun-ı ahlakıyye Sciences morale" akade (...?) aza intihab edildi.

En meşhur eserleri "vicdanın esaslı mukaddemeleri (1889) madde ve hafıza , vücut ile mefkûrenin münasebatı hande , (...?) tecrübeleri (1900) valih.

Mösyö Hanri Bergson hakkında yazılmış bir çok (...?), ve birkaç eser var. Fakat Ronegilyoe'nin? evvelce "Rovdovparı" namındaki mecmûadaki neşrederek sonra kitap şeklinde hülasa,

SAYFA-30

Tenkî ve tahlil ettiği eser var. Bu kitap hem vazıh bir lisanla, hem de felsefe ile bir derece-i (...?) uğraşanların idrak edebileceği bir surette yazılmış bulunduğu için

ondan naklen ve bizim için meçhul kalabilmesi mümkün olan noktaları (...?) Hanri Bergson'un (...?) ve azim eserlerinin havi olduğu muhtelif ve amik esasları beyan ve izaha çalışacağız.

Rasim Haşmed

SAYFA-31

Yirminci Asır Güzel ki İnsan, Fikir, His

Muhiti, ictimâî, ailevî, ferdi olmak üzere üç kısma taksim eylemiş, ictimâî ve ailevî muhitler hakkında birkaç sözde söylemiş idik. ya ferdi muhit nedir?

Ferdî muhit! İnsanın nazarına birden bire pek garip bir şey görünebilir. Fakat hiçbirimiz inkar edemeyiz ki cem'iyete, aileye karşı olan rabitalarımızdan başka büsbütün şahsi olmak üzere baz rabitalar vardır ki bunlar bizi mahdûd bir , iki ya da daha ziyade şahıslara temayül ettirir. Cem'iyet ve aile ile olan münasebetlerimizin aldığı şekillerde bizim irademizden ziyade haricin tesiri olduğu, bu münasebetleri bizim irademizden kuvvetli amiller tanzim ettiği halde ferdi muhiti vücuda getiren, o muhite karşı alacağımız vaziyeti tayin eden biziz. Samimiyet denilen şey de ancak bu ferdi muhitte, ferdin kendi temayülleriyle teşkil eylediği muhitte tecellî edebilir. Bunun haricinde samimiyetin tecellîsi kabîl olduğunu söylerlerse kat'iyen inanmayınız. Samimiyet bazen ferdi muhitlerde bile- kabîl iken- tecellî edemediği halde başkaları tarafından icat ve ihtirâ edilmiş bir çok kaidelerin hüküm sürdüğü bir muhitte nasıl tecellî eyleyebilir.

Ferdi muhit bize ne ictimâî muhit gibi arzumuzun hilafında bir çok vazifeler tahmîl eder, ne de ailevi muhit gibi bizi

SAYFA -32

Sayılmaz kayıtlar altında tutar. Gerek ictimâî gerek ailevi muhite karşı- inkar etmeyelim- daima riyâkâr davranırız. Eğer biz az düşünebiliyorsak bu muhitlerin hürriyetimizi, hürriyetlerimizi de takyit ettiğini görürüz.

Ferdi muhitte ise ne böyle mecburiyetler (...?) (...?) bulunmayabilir. Bulunmayabilir diyoruz, çünkü bazen, hatta bazen değil bir çok kereler ictimâî ve ailevi muhitlerin kayıtlarıyla iktifa etmez, ferdi muhite de riyayı idhal eyler, bunu da kayıtlar şebekesi içinde sıkıştırdıkça sıkıştırırız. Düşünülecek olursa bunun ne kadar münasebetsiz, ne kadar budalalık olduğu derhal tayin eder. insan ne kadar ketum, sabûr olursa olsun bütün fikirlerini dermiyan edebilecek bir muhitte kendisini daha

ziyade mes'ud ve bahtiyar görür. Rüyanın girdiği muhitte ise her fikrin pervasızca söylenmesi imkanı (...?) olabilir mi?..

Demek istiyorum ki, ictimâî ve ailevi muhitlerde tabiatın bize verdiği haklardan layıkıyla istifade mümkün değildir. O muhitlerde insan kat'îyyen hür olamaz. (...?) böyledir. Ferdi muhit ise bize, bütün tabîî haklarımızdan istifade müsadesini verir, ferdi o muhite münhasır olmak şartıyla, nihayetsiz bir hürriyete mâlik kılar.

Kar'îlerimden rica edeceğim, şu satırların mütalaasından sonra, hiçbir hüküm, vermeye kalkışmasınlar. Çünkü yanılmaları pek ziyade muhtemeldir. Hükümü, ancak birkaç makale sonra hep birden vereceğiz.

BEŞİNCİ BÖLÜM
5-SELANİK GAZETESİ'NE GÖRE “YENİ FELSEFE MECMÛASI YENİ
HAYAT MÜDAFİDİR” YAZISININ ÖZETİ

5.1.Bir Numaralı Sayının Özeti

Okuyucularımıza

Muhit-i Mesai yazısının Yeni Felsefe Mecmûası adıyla yazılacağını dile getirir. Sebebi yazılan makalelerin çoğunun felsefe ile ilgili olduğundan bu isim seçilmiştir. Mecmûanın ilk önce 24 sayfa olarak çıkacağından; fakat İleride çoğalacağından bahseder. Ayrıca gelecek nüshalarda psikolojiye ait yazıların bulunacağını dile getirilerek okuyucuların memnun edileceği ümit edilmektedir.

Felsefe Karşısında Fen

Lobun? “Maddenin Tekâmülü” adlı eserinde “hiçbir şey doğmaz, hiçbir şey fena bulmaz” teorisini düzelterek “madde doğma ; fakat fena bulur” teorisini yerine koydu. “Kuvvetlerin Tekâmülü” adlı eserinde kudretlerin yok olmazsa bile, çalışmaktan sakat kalmadığı teorisiyle Povankara? gibi alimlerle birlikte çok eskiden beri süregelen teorileri çürüttü.

Yeni keşiflerin eskiden hakim olan inançları çürütebildiğini, kainatın göremediğimiz birçok hakikatle dolu olduğu, bu hakikatlerin ortaya çıkmasını engelleyen alimlerin olduğunu ve okullarda öğretmenlerin klasik hale getirdikleri esasları dindarca ele almasından ileri geldiğini dile getirir. Okullarda okutulan hakikatlerin yanlış olabileceğini, onlardan sonra gelen alimlerin bu doğrulara inanmayarak yeni keşiflerde bulunabileceğini söyler. Ayrıca ünlü filozof Dekart’tan bahsederek şüpheli felsefesini ele alır.

Yeni Ahlak

Bu yazıda ilkel insanlarla şimdiki insanlar arasında büyük bir farkın olduğunu, gün geçtikçe insanlığın ilerlediğini ve 19. asırda insanların ortaya çıkardığı eserlerin fazla olduğunu, ilkel insanlardan daha iyi hayat yaşadığı söylenmiştir. İlk insanlar nasıl yaşıyorlar sorusu sorularak, bunu anlamak için çok

uzaklara gidilmemesi gerektiğini bugün hala Anadolu'nun bazı köylerinde petrolün bilinmediğini yakacak olarak çıranın bilindiğini dile getirir. İlk insanların ateşin ne olduğunu bilmediğini ve ateşi tesadüfen öğrendiklerini anlatır. Kutuplarda yaşayan ilkel kavimlerin dillerinin olmadığı ve işaretlerle anlaşıldığını üçe veya beşe kadar sayabildiklerini yaşlarını bile bilmediklerini söyler.

İnsanlar birbirleriyle ilişkileri sonucunda yenilikler ortaya koymuşlardır. İnsanlığın bütün mucizeleri birlikte çalışmak sayesinde olmuştur. Birlikte çalışmak insanlık için büyük bir nimettir. Alemde bizden öncekilerin çalışması olmasa yada bencil olsalardı ilerleyemeyecektik. Bugün ilerleyebildiysek ecdadımızın sayesinde.

Ne İçin Utanıyoruz?

İnsanlar, din ve ahlak kavramlarının baskısı altında kalmıştır. Kanunlar ise susturmuştur. İnsanlar kendilerinden aşağıda bir derecedeki insanların yanında tedbirle hakaret etmek zorundadır. Yaksa tecavüze mahsur kalabilirler. İnsanlar birbirlerinin saçma fikirlerini onaylarsa, ikiyüzlülük ortaya çıkar. Utanmak insanların yaşadığı ilk zamanlardan itibaren ortaya çıkmıştır. Utanmak duygusunun ortaya çıkışını insanların çocukluk dönemine bağlar. İlk doğan çocuklarda bile utanma hissinin var olduğunu, bu duygunun çocuklara anne baba tarafından öğretildiği söylenir.

İlkel toplumlarda utanma hissi yoktur. İnsanların fenalık yapmaya başlamasından sonra utanma hissi doğmuştur. Örneğin beş yaşına gelmiş bir çocuk hırsızlık yaptığını, hiçbir genç kız yasal olmayan bir ilişkide bulunduğunu söyleyemez. Çünkü bunlar o toplum için kötü kabul edilmiştir. İnsanların yapmasında utandıkları şeyler daima kötü kabul edilmiştir. İnsanlar ahlaki kayıtlar ortaya çıktıkça utanma hissi çoğalmıştır. İnsanlar ilerledikçe ve olgunlaştıkça utanmak duygusu azalacaktır.

5.2.İki Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat Cereyanı

Bugün ilimen, fennen ve medeniyeten ilerleyen batıdır. “Yeni Hayat” ahlak ve örf adet bakımından Batı’yı taklit etmemeyi önerir. Çünkü her memleketin ahlak ve adeti başkadır. Bugün Fransız başka bir ruha, Alman başka bir ruha, Fransız başka bir ruha sahiptir, hisleri farklıdır. “Yeni Hayatçılar” Batı’nın ahlak ve adeti yerine ilmi ve fenninin taklit edilmesi konusunda gençleri uyarmaktadır. Çünkü

Milletperver olmak ve Türklüğümüzü unutmamak mecburiyetindeyiz. Yobazlık gerek dini gerek milli olsun daima kötüdür. Çünkü yobazlık insanı esir alır.

Yeni Ahlak

Bizi tembelliğe açlığa sefalet mahva sevk eden şimdiki hayatımızdır. Bu hayat bizi şimdiye kadar Batı'nın esiri yapmış, savaşarak kazandığımız yerleri yabancılara vermiştir. Meşrutiyet devrinde yapılan yeniliklere rağmen; yabancılara verdiğimiz kapitülasyonlar ayrıcalıklar bizi zayıflatmış Batı'nın esiri yapmıştır. Batılılaşmak fikir akımı ortaya çıkmış, Türklük ve Osmanlılık akımları önemini yitirmiştir. 20. Asırdan sonra insaniyet geçmişini unutup Batı'nın esiri altına girecektir. İşte biz bunu yeniliği istemiyoruz. Geçmişten ders almış ilim irfan sahibi yenilik taraftarı beyinler yetiştirmektedir. Yeni hayatın en büyük düşmanı cehaletin getirdiği batıl inançlar ve nefret edilen örf ve adetlerdir. Yeni hayat yazarları dünyada değişmeyen şeyleri azim ve iradeyle yıkılacağını bilirler. Onun için korkmazlar. Yeni Ahlak doğudan olduğu kadar Batıdan da etkilenir. Amaç ahlaka mili bir akım vermektir.

Feminizm Korkuları ve Kızların Düşünceleri

Türk kadınları ağlanacak kadar kötü konumdadır. Çünkü bizde kadınlar gezinti ve soluk almak için bile hayatlarını taşlar üzerinde geçirirler. Örneğin Selanik gibi bir yerde bile yorgunluklarını geçirecek gezmeye çıkacak gibi bir yere sahip değillerdir. Bununla ilgili bilimsel çalışma yapsanız cahil ve kör halk sizi susturur. Böyle olunca bizim toplumumuzda Feminizm akımı doğamaz. Feminizm Avrupa'da doğmuştur. Kadınlar ilerleyemedikçe bir çok haktan yoksun olduklarını anladılar ve haklarını geri almak için çalışmaya başladılar. Gazetelerde dergilerde makaleler ve kitaplar yayınlandı. Gençler Feminizm ve kadınların geleceği konusunda bilgi sahibi oldular. Bu kitaplarda kadınların da erkekler gibi memur ve meb'us olabileceğinden, aile teşkilatının zarar görmeyeceğinden bahsedilmiştir. Fakat kız lisesinde öğretmenlik yapan madam Gabriyel bu konu da kızların düşüncelerini te'yîd etmiş, bu akımın kızlar arasında fazla yayılmadığını görmüştür.

5.3. Üç Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayatta Taassub Var mı?

Yeni hayat taassubun düşmanıdır. Yazarlara göre taassub yalnız adetçiler de değil, Avrupalılaşmayı kendilerine amaç edinen gençlerde vardır. Gençler bu konuda eskileri geçmişlerdir. Yeni Hayat bunları durdurmayı çalışır. Onlara göre Batı'nın

sadece teknolojik ilerlemeleri alınmalıdır. Biz bunlara karşı değiliz. Sadece Batı'nın taklit edilmesine karşıyız.

Léon Cahun Ne Diyor ?

Türk tarihini yazan Léon Cahun Türkler'in hiçbir zaman ibtîdâ'î bir medeniyet oluşturamadılar. Çin medeniyetini Çin'e İran medeniyetini İran'a göturdüler. Fakat kendilerine özgü bir medeniyetleri yoktur. Başka milletlerin felsefelerini, edebiyatlarını hukuklarını ahlaklarını aldılar. Bunları temsil bile edemediler. Türklerin güzideleri yoktur. Türklüğü yaşatan sadece askerliktir.

O Halde Ne Yapmalıyız?

Biz bir milletin teâlîsini ancak güzidelerinden bekleriz. Fakat bizim güzidelerimiz vaktiyle Çinlileşmiş alimlerimiz, acemileşmiş şairlerimiz Türklüğü temsil edememişlerdir. İlimde , fende, felsefe de hiçbir hayat eseri gösteremiyoruz. Bu durumdan kurtulmak için ilk önce Batı'yı taklit etmemeliyiz. Avrupa'nın ilimizi, felsefesini, edebiyatını, hukukunu, ahlakını incelemeliyiz. Çalışıp, keşfetmeliyiz.

Turan Şiirleri

Genç kalemlerdeki şuurlar sizi dört beş asır geriye sürükleyecek diye korkuyorsunuz. Millet hissini ve Türklüğümüzü unutmadıktan sonra korkunuz mantıksızdır. Her kavmin altın bir devri vardır. Karakum Harabelerini, Altın Dağ Tepelerini kazarak tarihi bir cennet yaratalım. Türk milletini direltmek ve Turan Şahnamesini yazmak için manzumelere ihtiyacımız vardır.

Feminizm Korkuları ve Kızların Düşünceleri

Bütün genç kızlar nasıl izdivâc edeceklerini düşünmektedirler. Samimi Kadınlarda ilimde, fende, sanatta meydana getirilen ilerlemeler onları etkilemiştir. Gabriyel Reval'e göre bu ilerlemeler kadınları çalışmaya teşvik edememiştir. Benim fikrimce kadın erkeğe daima muhtaçtır. Kadın erkeğe dayanmaksızın kendisine has hayatını yaşayamaz. Bazı kızlar başkalarının kalbinde sevda hissi oluşturamadıkları için hayattan bıkmışlardır. Madam Miryam Harri birçok yazılar yazmış, feminizme taraftar olmadığını göstermiştir. Feminizm kadınların erkekler tarafından gördükleri tazyikler, hakaretleri ve erkeklerin kadınlara karşı ikiyezlülüklerini gidermek için ortaya çıkmıştır. Fakat bu akımla kadınlar kadınlıktan uzaklaşmıştır, erkek olmaya itmiştir. Genç kızlara verilecek terbiye feminizm cereyanı üzerine değil, kadınlık hisleri üzerine verilmesi taraftarıyım. Çünkü bir kadının hamal, muhasebe memuru veya asker olduktan sonra kadınlık hissini yerine getiremez.

5.4. Dört Numaralı Sayının Özeti

Ahlak ve İlahiyat

İki türlü ahlak vardır. Bunlar:

1-Dini Ahlak: hayır ve şer' peygamber ve kitaplar vasıtasıyla insanlığa gönderilmiştir. İnsanlar hayır ve şer'i ancak bu sayede öğrenmişlerdir. Ahiret gününde mutlu olmak ve günahlarından kurtulmak isteyen Müslümanlar emirleri yerine getirmeye mecburdur.

2-Felsefi Ahlak: Hayır ve şer'i akıl ile anlamaya çalışırlar. Peygamber ve kitaplar vasıtasıyla gönderildiğini dikkate almazlar. İslam alimlerinin bir kısmı Hayır ve şer'i olduğu gibi kabul etmiş, akıl ile muhakeme etmemiştir. Diğer bir kısmı ise ahlaki felsefe olarak muhakeme etmişlerdir. Hayır ve şer'in Allah tarafından gönderildiğine imanla beraber akıl ve anlama ile gerekli olabileceğini söylemişlerdir. İbn-i Reşit'e göre iyi ve kötü akıl ile algılanabilir. Bir şeyin iyi veya kötülüğü, güzelliği ve çirkinliği o şeyin doğasında mevcuttur.

Ayıp ne demektir?.

Ayıp insanların utanmak hissinden ortaya çıkmış sosyal bir kayıttır. Utanmak hissi insanların topluluklar halinde yaşamasından itibaren ortaya çıkmıştır. Dağda yalnız başına yaşayan bir insanın utanmasına gerek yoktur. Hayvanlarda utanmak hissi yoktur. Bir hayvan diğer bir hayvandan asla utanmaz. Utanma hissi insanların ilerlemesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. İnsanlar ilkel yaşantılarından ilerledikçe avret yerlerini örtmeye başlamışlardır. Utanmak hissi kadınlarda erkeklerden önce ortaya çıkmış, ilk tesirini kadınlarda göstermiştir. Erkeklerin yaptığı bir çok şeyi kadınlar ayıp diye yapamamıştır. Fakat utanmak hissi Avrupalılarda yoktur. Örneğin Romanya'da ve İspanya'da kadınlarla erkekler aynı hamamda yıkanmışlardır. Bizde böyle bir şey söz konusu değildir. Hatta bizde kadınların yüzünün açık gezmesi bile ayıptır. Bir kadını namusunu korumaya çalışması yüzünün kapalı bulunması ise bu budalalıktır. Batı ayıp hududunu daraltmıştır. Batılı biri bizim ayıp dediğimiz şeyleri yapıyor biz ona aşk, cesur ve girişimci diyoruz. Fakat bizim çocuklarımız bunu yapamıyor . kendilerimizden büyüklerin yanında söz söyleyemeyiz. Biz bu kayıtları daraltmak aklen ve mantıken hareket etmek zorundayız. Doğal olan şeylerin ayıp olmaması gerekir. Bir erkeğin bir kıza, bir kızın bir erkeğe bakması doğal şeydir. Bir çocuğun oyun oynaması doğal şeydir. Gençlerin zevk etmesi doğaldır. Bunların ayıp olmaması gerekir. Dine hakim olan akla ve mantığa uygun olan her hareket ayıp olmamalıdır.

Sanatta Güzellik, İlimde Hakikat

Sanatta güzellik iki kısma ayrılır. Birincisi Sanat sanat içindir, ikincisi sanat sanat için olmakla beraber güzellik fayda ile karıştırılmalıdır. .Bize göre sanat ne sanat ne de güzellik için değil, hakikat içindir.

5.5.Beş Numaralı Sayının Özeti

Saadetperestlik

Hayatlarını mutlu ve rahat geçirmek isteyenlerin mesleğidir.

Zevkperestlik

Hakiki saadeti zevk ve sefada bulanlardır. Hayatımıza lezzet veren bizi mutlu eden şey zevk ve sefadır. Eski zamanlarda Aristipos ve Epikür zevkperestlik nazariyelerini kurmuşlardır.

5.6. Altı Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

Biz bundan sonra Türk ırkının asırlarca süren kahramanlıklarını şanlı tarihlerini , Türklüğün tarihi kadar parlak tarihi kadar şanlı olduğunu göstereceğiz. Türklük şimdiye kadar gençlerin ilgisizliğiyle yaşadı. Biz bunu istemiyoruz. Türklüğü kayıtsızlıktan kurtarmak ona büyük ve muhteşem bir gelecek hazırlamak istiyoruz. Türklüğü ve tarihini yaşatmak istiyoruz. Yeni hayatçıları aşırılıkla suçlamaktadırlar. kimseye benzememek kendi varlığını kendi ayrıcalığını yaşatmakta aşırıılık bulunamaz. İngilizler; İngiliziz, Fransızlar kendi örf ve adetlerinden hiçbir şey feda etmiyorlar. Bulgarlar Bulgarlıklarıyla, Rumlar Rumluklarıyla övünmüşlerdir. Biz de Türküz Türk olarak yaşayarak Türklüğümüzle övüneceğiz. Türklüğü kendi örf ve adetleriyle yaşatmak istiyoruz. Örf ve adetlerimizi feda etmeden, başkalarına benzemeden, Batıya benzemeden yaşayabiliriz. İngilizler , İngilizliklerinden hiçbir şey kaybetmeden, Fransızlar Fransızlıklarından yok olmadılar. Yeni hayat cereyanına aşırıılık lekesi kondurmak isteyen Türk gençlerinin ırklarının ünüyle, şerefiyle yaşamasından gurur duyması gerektiği, Türklüğümüzü unutmamak gerektiğini söylerim.

Yirminci Asırda Türk Kızları; Türk Kadınları

Yirminci asırda Türk kızları ve kadınları arasında hiçbir ilişki yoktur. Bizim kadınlarımız yirminci asırda değil, hatta 15. Asırda bile yaşamazlar. Onların his ve fikirleri ilkel bir kavimin ki gibi ilkeldir. Milletler geçmişlerinden ziyade

geleceklerini düşünmeye başladılar. Bu lüzum kadınlara önem vermeyi gerektirdi; çünkü bir milletin geleceğini kadınlar belirler. Bundan dolayı okul darü't talim, dar-ül terbiye gibi okullar açıldı. Bu milletler aile ocağını, terbiye ocağı yapmaya çalıştılar. Kadınları dadı ve valide olarak yetiştirdiler. . Fakat Türklerde aile *hayatı* şefkat kucağı, terbiye ocağı değildir. Valide ve dadı olarak yetişmemişlerdir. Onlar sadece efendisine hayatlarını satmış hizmetçilerdir. Kocalarına efendi olarak hitap ederler. Yani kadınlar aile içinde köledirler. Kadınların görevi yemek yapmak, evi süpürmek ve çocuğu ağlatmamaktır. Evlenen bir kız kocasının ailesine hayatını satmıştır. Ne kadar namuslu, vazifeni iyi yapсын kocasının ailesi karşısında susar. Söz söylemeye fikrini bildirmeye hakkı yoktur. Bunların sebebi dini inançlarımız ve hurafelerimizdir. Türk kadınları çiğnenmiş ve onuru kırılmıştır. Bu kadınlardan valide olması beklenemez. Din kadına büyük bir mevki vermemiş, hurafelerle kadını çürütmüştür. Türk kadınlarının susmasına sebep olan dini inançlar, batıl düşünceler ve kötü adetlerimizdir. Gençler bu düşünceleri çürütmeli, aile hayatına mutluluk ve huzur getirmelidir. Sosyal hayatımızı etkileyen bu durumlardan bizi ancak gençler kurtarabilir. Kadınlar bu şartlar altında hiçbir şey yapamazlar. Kızlarımızı terbiye ederken onlara insan olduklarını öğretelim, onları okullara gönderelim. Babalarımıza inançların sebeplerini öğretelim. Kızlarımızı okutup terbiye edelim. İnsan olduklarını ve bir takım haklarının olduğunu öğretelim. Kadınların haklarını duyuracak kadar yükselmediler. Onlar kadın haklarını gasb etmek, kadınları esir gibi kullanmak ister. Bunlara artık son verilmeli, hocaların batıl inançlarından kurtulmalı, Türk kadınının toplumdaki önemini vermeliyiz.

Hristiyanlık Mazisi ve Âtisi

Hristiyanlığın İlk Devri

Din kurucuları büyük insanlardır. Buldukları muhite isyan eden büyük düşünürlerdir. İsa bağımsız bir felsefe icra edememiştir; fakat önemli bir konuma sahiptir. Musa'nın söylediği büyük kurallar hep unutulmuştur. Hz.İsa bu durumdan insanları ancak dinin kurtaracağını düşündü ve Hristiyanlığın esaslarını dile getirdi. Ondand rahatsızlık duyan Yahudi mahkemesi İsa'nın çarmıha gerilerek idamına karar verdi. Fakat İsa öldükten sonra Hristiyanlık devam etti . Bu görevi Havariler devam ettirdi. Hristiyanlığı öğretmek için uzak memleketlere gittiler. Hristiyanlık güneşi doğarken Avrupa'nın muhteşem devleti Roma'da sükut dönemi başlamıştı. Yapılan hücumlar karşısında eğilmeyen Roma ahlaksızlık önünde eğilmişti. Bir taraftan yoksul bir sınıf, diğer taraftan zalim bir sınıf ortaya çıkmıştı. Bir eziyor, diğeri

ağlıyordu. Ezilmiş sınıf kendilerini bu durumdan kurtaracak bir el bekliyordu .işte bu el Hristiyanlık oldu. Hristiyanlık eziklere ,yoksullara kucağını açtı. Hristiyanlık kendi sâliklerine bir takım silahlar verdi. Zalim karşısında metanet, sabır ve cesaret gibi. Bütün Hristiyanlar kardeş olup, birbirine tutuldular. İmparator Kostantin Hristiyanlığı kabul etti. Heykeller kırıldı. Japontein, Minervanın, Apollunun heykelleri yerine Senpolin, Sen Jijarjik, Sen Piyer'in heykelleri dikildi. Sonra Hristiyanlığın esaslarını öğreten kitap bugünkü dört İncil zuhur edildi. İmparator Konstantin eline kılıç alarak herkesi Hristiyan yapmaya çalıştı ve bunun için bir sürü kan döktü.

5.7. Yedi Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

Gençlerimizde batıyı taklit etmek için büyük bir meyil vardır. Bu meyil bizi Batı'nın esiri yapacaktır. Fakat biz Batının esiri olmayacağız. Bizim doğulu ruhumuz Batının ruhundan farklıdır. Onun için biz kendi araştırmalarımızla yeni bir hayat ortaya koyacağız. Her milletin kendine has üstünlükleri adetleri ahlakı vardır. Kendilerine has adetleri ahlakı olmayan milletler kendilerine sahip değildir. Halbuki Türklerin kendilerine has üstünlükleri vardır. Batıyı incelediğimiz zaman açlık ve sefalet olduğunu görüyoruz. Avrupa'da her geçen gün açlıktan ölen binlerce insan vardır. Eğer Batı'nın ekonomisini araştırmadan kabul edersek bizde fakirlik zenginlik kavgası başlar. Batı'nın en önemli devirlerinden biri paradır. Aile teşkilatında hakim olan paradır. Aşk paranın arkasından koşar. Aşktan maksat zengin bir kızı tuzağa düşürmektir. Kız erkek hepsi birbirini aldatır. Erkek ve kadın evlendikten sonra birbirini aldatmaya devam eder. Amele ve işçilerin aile hayatları yoktur. Çünkü kadın ve erkek sabahtan akşama kadar çalışmak zorundadırlar. Sadece akşamları yorulmuş beyinlerini dinlendirmek için rakı masasında birleşirler. Eğer çocuk olursa beşeriyet için iyi sonuçlar doğurmaz. Çünkü onlar çocuklarını doyurmak zorunda değillerdir. Aile meclisinde ki sorunlardan biride erkeklerin uzun süre bekar kalması, kadınların çocuk yetiştirmek istememesidir. Kadın ve erkeklerde aile hissi kalmamıştır. Erkekler kadın bakmak mecburiyetinden kurtulmak için gayri meşru ilişkilerde bulunuyor, anneler çocuklarını zehirliyor.

İctimâiyâtta Takip Edilecek Usûl

Usul şimdiye kadar bizde hiç önem verilmemiştir. Herkes hiçbir usulü takip etmeyerek kendi ilmini ortaya koyar. Halbuki ilimlerde önemli olan bulunan

hakikatler değil, takip edilen usuldür. Hakikat değişebilir fakat usul daha çok ayakta kalır.

İctimâiyyât yeni bir ilimdir. Bundan dolayı belirli bir metodu yoktur. İctimâiyyatı ilk defa Ogüst Kont oluşturmuştur. İlerleme kanununu esas olarak bir takım sosyal kanunlar çıkarmak istemiştir. Sipinser ise bunu kırıp sosyal olayları ayrı ayrı ele almamıştır. Mademki topluluklar fertlerden oluşur, o halde toplumların ve sosyal olayların ruhlarını anlamak için ruhi hallerini anlamak gerekir.

Tarihin Faydası

Bütün ilimler en büyük kaynağını geçmişten alır. Örneğin tarih sayesinde Yunan sanat eserlerini, mimarisi, muzikisi, dansı tarih sahnesine nasıl ortaya çıkmış, nasıl bir devre geçirmiş, bunların hepsini tarih sayesinde öğreniriz. Kavimler birbirlerinin tarihlerinden yararlanmışlardır. Biz bizden önce gelenlerin hürriyet mücadelelerini okumasaydık hürriyeti

Almak fikrine girişemezdik. Bizi en çok uyandıran hürriyet fikrini öğreten Fransızlardır. tarih

İnsalığın mazideki hayatını gösterdiği için önemli bir ilimdir. İnsanın geçmişini bilmeseydik bugünkü olgunlaşma evresine nasıl geldiğimizi bilemezdik.

Tarih geçmişte gerçekleşen olayları hiçbir şahsi görüş ilave etmeksizin tarafsız bir suretle anlatmaktır. Tarih yalnız böyle anlatıldığı takdirde faydalı olabilir. Faydası önemli olan tarih, metodlarla yazılan tarihtir, keyfi surele yazılan bize fayda vermekten ziyade mazeret verir.

İzdivâcın Tekâmülü

İlkel kavimler arasında izdivaç olmaz. Bu kavimlerde erkekle kadının birleşmesi daha doğrusu çiftleşmesi zevkten başka bir şey aranmamalıdır. Namus haya ve insanlık gibi kayıtlar bulunmaz. Bunlar yalnızca hayvan sürüsüdür. Kadınlar zayıf buldukları zaman erkekler tarafından tasarruf edilirler. Bir erkek bir çok kadına sahip bulunur. Erkekler kadınlara diğer kabilelerden çıkarmak etrafında bulunanların kaçırdıkları kadınları satın almak kendi kabilesi kadınları hayvan gibi kullanmak için sahip olmuşlardır. Sahibi kadını satabilir, döver ve öldürülürdü. Kabilelerden kaçırılan kadınlara birkaç erkek birden sahip olurdu. Kabilelerden birçoğu atlarla kızları çağırılmışlardır. Kabililer ilerledikçe monogami(zevcenin bir olması), poligami, egzogamiyi kabul etmiştir. Alay: Düğünlerde yapılan şenliklerdir. Kasabalarda düğünler yapılırken atlar üstünde kızları almaya gitmek eski Türk adetlerinden kalmıştır.

Evli olan bir erkeğin yanında cariyeleri, köleleri vardır. Monogami (tek eşlilik) zamanla kadınlar yükselmiştir. Daha önce kızlara bile sormadan çocukluktan başkasına vermişlerdir. Zamanla bu durum değişmeye başladı. Kadın çalışmaya başlamasıyla birlikte hürmet edildi. Mevkisi değişti. Artık kadınlar esir değildi. Fakat ileri de izdivâc bu şeklini muhafaza etmeyecektir. Daha şimdiden monogami sarsılmıştır. Hükümet çocuk büyütmede kendisini ilgili görmezse orada monogamiyle birlikte şiddet ortaya çıkacaktır. İzdivâc özel hayatların şartı gibi kabul edilecek, evlilikte önemli şartlar aranacak ve toplum çocukları terbiye etmekten başka bir şey düşünmeyecektir.

5.8.Dokuz Numaralı Sayının Özeti

İctimâiyyât Nokta-i Nazarından Irkların Yekdîgerine Takarrübü

Irkları birbirine yaklaştıran ilim ve sanattır. İlimin ırkı, milleti yoktur. Örneğin bir İngiliz şömendiferi , bir Çin şömendiferi her zaman bir şömendiferdir. Bir Türk telefonu ile bir Avusturya telefonu daima bir telefondur. Bütün sanayi keşiflerden bütün milletler yararlanmışır.

İlim ve sanat yanında ırkları birbirine yaklaştıran ticarettir. Irklar arasında adli, hukuki ve ahlaki kaideleri sonuçlandırır.

Irkları birbirine yaklaştıran diğer bir olayda felsefi fikirlerdir. Felsefeciler Hristiyanları, Musevileri ve İslamları bile birbirine yaklaştırmıştır.

Yeni Hayat

Türklerin bugün yaşadıkları hayat çok kötüdür. Yıkılacağı kesindir. Biz Batı'yı taklit etmek istemiyoruz. Onların adet ve kaideleri bize uygun değildir. Acaba ilimde batıyı taklit etmemeliyiz? Yeni hayatçılara göre etmemeliyiz. Çünkü sosyal olaylar asli (normal) ve marzî (kötü) olmak üzere ikiye ayrılır. Asıl hadiseler hayattan doğan, toplumun ruh ve hayatında bulunan hadiselerdir. Bazı hadiselerde toplumda büyük bir rol oynadığı halde hayati ihtiyaçlardan doğmamıştır. Yanlış bir suretle kuvvet bulmuştur .Batı'nın için asli olan bir sosyal olay bizim için kötü olabilir. Avrupalılar için kötü olan bir olay bizim için iyi olabilir. Bazı gençler bu olayların kötü ve fena olduğunu söyler . fakat o hadiseyi bizde hükümran kılan sosyal vicdandır. Hadiselerin asli ve kötü olup olmadığını sosyal vicdan belirler. Onun tarafından kabul edilmişse asli, edilmemişse kötüdür.

İctimâiyyât geçen makalede sosyolojide takip edilmesi gereken metod da Durkheim metodunun doğru olduğunu söyledim. Durkheim'le birlikte Avrupa'da

ortaya çıkan diğer cereyanlardan biri de Vaks Veyler'dir. Ona göre sosyoloji "etoloji" ile başlamıştır. Etoloji insanların çevreleri tarafından değerlendirdikleri tesirleri inceleyen bir ilimdir. Etolojiyi iki kısma ayırmıştır. Birinci kısım iklimin, gıdanın, toprağın inşamlar üzerindeki tesirlerini, ikinci kısım insanların insanlar ve hayvanlar ile olan ilişkilerini inceler. Buna "organik etoloji" denir. Organik etoloji iki kısma ayrılır. Birincisi insanların bitki ve hayvanlarla olan münasebetini inceler. bitki ve hayvanların insanlar üzerin de nasıl tesir bıraktığını , insanların bunlarla karşılıklı ihtiyaçlarını düşünür. İkincisi ise Affinite Sipensifik namı altında üç hadise vardır. Birincisi "cinsi münasebetlerdir".yani insanlarda var olan organların zamanla ihtiyacın sevki için ortaya çıkan ilişkidir. Her ferd buluğ çağına gelince hemcinslerinden birini aramaya başlar. Bu ilişkilerin neticesinde aile ortaya çıkar.

İkincisi insanların bir araya gelmesiyle meydana gelen hadiselerde insanlar göç ederek tesis ettikleri ilişkileri inceler.

Üçüncüsü sosyal ilişkileri inceler. Buradan sosyoloji ortaya çıkar.

Sosyal hadiseler bir kimsenin diğer bir ferd üzerinde tesir icra etmesiyle husule gelen aksi tesirlerdir.

Kadının Dimağı Tekâmüllerde Ameliyeti

Hayat beslenmeden ibarettir. İnsanın vücuduna hayat veren kandır. Canlıların şahsiyet ve zatiyetini temin eden kandır. Aynı şekilde irsiyetin ortaya çıkmasını idare eden kandır. Kısacası kan hayatın her şeyidir. Ceninin oluşması ve büyümesi için gereken beslenme kadının kanıyla olur. Embriyolojide çocuk kadının kanıyla beslenir. Bu kan kadının dokularıyla kimyasal, hükmü ve hayati alışverişleriyle yapılmış, beslenme ile çocuğun organlarına girmiştir. Annenin organlarındaki her şey çocuğun bütün dokularına girmiş, cenini gıdalandırmıştır. İnsanlığın sahip olması nesilden nesile gelişmesini değiştiren anne kanıdır. Çocuk kanın müşterek beslenmesiyle annesinin maddi ve manevi her mevcudiyetinin özetidir. Kadın bu özelliğinden dolayı insanlığın temelidir. Bütün insanlık ilk kanını annesinin kanından alır.

5.9. On Numaralı Sayının Özeti

Yeni hayat

Her fert maddi, manevî ve fikri ihtiyaçlarını gidermek için çalışır. Yorucu ezici mücadelelere girer. Toplumda fertler gibidir. Bir şahsın ihtiyaçları günden güne artarsa toplumun ihtiyaçları da artar. Bir toplum ilerleyememişse o toplumun

her şeyi basittir.

Yeni Hayatın toplumumuzda uyandıracığı mefkûre muhafazakarlığı ortadan kaldıracaktır. Bu mefkûre de sosyal vicdandır. Kişi ve toplum birbirine karşı nasıl bir durumdadır. Toplum fertleri oluşturur. O halde fertlerin idaresi toplumun idaresidir. Yeni hayatın amacı eski mefkûrelerden kurtulup, yeniliği bulmaktır.

5.10. On İki Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

İlkel toplumlarda adetler büyük yer tutar. Sosyal vicdanı anlamak için toplumların bıraktığı kurallara bakmak yeterlidir. Bizim sosyal heyetimizde kötü kayıtlar vardır. Bunlardan kurtulmak için ilk önce aile hayatını incelememiz gerekir. Aile hayatını incelerken karşımıza evlilik meselesi çıkar. Evlilikte bazı adetlerimiz vardır. Bunlar:

- 1-düğünlerde lüzumsuz yere harcanan paralar
- 2-bohçalıklar
- 3-evlenen kızın erkeğin ailesine dahil olması
- 4-ailelerin kızlarında derece gözetmesi.

Sosyal hadiseleri asli ve marzi olmak üzere ikiye ayırmıştık. Durkheim'e göre bazı hadiseler umum tarafından kabul edilmiş olmakla birlikte marzi yani kötü olmuşlardır. Düğünlerde para sarffetmek; önceleri düğünler evlilik için ayin şeklinde yapılmış, şimdi ise diğerlerinden aşağıda kalmama hissiyle yapılır. Gençlerin mutluluğu düşünülmez. Düğünlerden sonra iflas eden, bulunduğu sosyal mevki kaybeden insanlar vardır. Ailelerin bitmesine neden olur.

Bohçalıklar: kızın mutluluğunu tebrik ile akrabalarına verdikleri hediyelerdir. Kız o parayı mutlu bir aile teşkil etsin diye toplamıştır.

Kızlar evlenince erkeğin ailesine dahil olurlar. Bunun sebebi kadınların mevkisidir. Biz yeni hayatçılar olarak bu kötü adetleri inceledik. En kötüsü kızın eşinin ailesine dahil edilmesidir. Çünkü; yabancı bir aileye dahil olan bir kız eşinin annesinin, babasının, kardeşlerinin ve yabancılardan karşısında gururunun ezildiğini hisseder. Sadece eşiyle yaşamak için atıldığı hayatta, ailesine hizmet etmekten rahatsızlık duyar. Türk kadınılığını yükseltmek isteyenler sosyal hayatımızda hüküm süren kötü adetleri kaldırmaya çalışmalıdırlar. Bu adetleri ortadan kaldıracak etken ilim ve ilerlemedir. Genç kızlarımız kendi haklarını tanıdıkça ailelerinin körü körüne verdikleri öğütlerden kurtulacaklar, kendileri haklarını savunabileceklerdir.

5.11. On Üç Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

Yeni Hayat sosyal vicdandan doğan bir mefkûredir. Yeni Hayat sosyal bir hadisedir. Sosyal hadiselere hakim olan fertler değil toplumdur. Ferdlerde olduğu gibi toplumlarda da yaşamak mücadele edebilmeye başarılı olmaktır. Bunun sebebi sosyal kuvvet, sosyal müessese, sosyal hadiselerdir. Her kuvvet, her müessese, her hadise her gün genişletilmek ve gelişmek ister. Hayat mücadele ise mücadeleyi doğuracak etkenleri değerlendirmek mecburiyetinizdeyiz.

Kadının İctmâî Mevcudiyeti

Kadının, insanlığın esasını oluşturması fennen malumdur. İnsanlığın muhtaç olduğu doğal ve maddi gıdalar kadındadır. Canlının varlığı için gereken rahim kadındadır. Kadın toplumun müşterek anasıdır. Kadın insanlığın maddi ve ruhi varlığına hakimdir. İnsanlığın anatomik ve fizyolojik haletlerde idare eden kadın, psikolojik ve sosyolojik mevcudiyetinde insanlığı idare eder. İnsanlık saadet ve refah ülküsünde olgunlaşma faaliyetleri ,sosyal hayata madden ve manen kadının idare etmesiyle başarabilecektir. Toplumun beyni kadın, kolu erkek olmalıdır. Erkeğin anatomik, fizyolojik, psikolojik, sosyolojik varlıkları, görevleri, ihtiyaçları sosyal heyeti idare edemez. İnsanlığın her varlığında doğa kadını esas ve çekirdek kabul etmiş, varlığının idaresini kadına bırakmıştır. Kadın insanlığın varlığının, hayatın ve çalışmalarının müdürüdür.

5.12.On Dört Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

Yeni Hayatın ekonomi ile olan ilişkilerini inceleyeceğiz. Bu asırda en önemli etkiyi ekonomi yapar. Her toplumun hırsları ekonomide toplanır. Her toplum fabrikalar açıp sanatkârlar yetiştiriyor. Yeni hayat bunlara karşı çıkıyor. Ferdin topluma karşı görevleri belirlendi. Bunlardan birincisi şahsi hırslardan kurtulmaktır. Bu ancak ahla ve sosyal bir kuvvetle olunabilir. Ahlaki kuvvetin bugünkü dayanağı ekonomistlerdir.

Ahlak, Fazilet ve Namusun Manası

Ahlak, akıl ve mantıktan değil sosyal hayattan doğar. Ahlaki esasları dile getirmek isteyenler şu iyi, şu kötü olarak sınıflandırır. Bu hareketi yapanlara iyi ahlaklı veya kötü ahlaklı diye sıfat verirler. Her hareket her sosyal heyete göre değişir. Bazıları için iyi olabilen bir hareket diğerine göre kötü olabilir. İyi ve kötüyü

ayırmada temelimiz toplumdur. Bundan dolayı itaat, fedakarlık, intizam, meskenet ahlaken en yücedir. Sosyologlar itaat fikrini şikayet etmez. Toplum için de kişi ne olursa olsun nasıl yaşarsa yaşasın düşünülmez. Tek amaç toplumdur. Bazı ahlakçılara göre iyi iyi olduğu için iyidir. İnsanlığın hayatını incelediğimiz zaman Ahlaki esaslar her sosyal heyetin ihtiyaç ve inançlarına göre şekillenmişlerdir. Örneğin Yunanlıların ahlaki esasları farklı, Ispartalıların farklıdır. Ahlaki esaslar her şey gibi kesin değil, görecelidir. Ahlak ve fazilet kelimeleri her sosyal heyet için başka şekilde anlaşılmış, her meslek erbabı için başka türlü değerlendirilmiştir. Her sosyal heyete ve her sosyal heyetin ihtiyaçlarına göre ahlak, fazilet ve namus değişim gösterir.

Yeni Hayat Karşısında Türk Kadınları

Yeni hayat Türklüğün önemli hayatıdır. Dün ve bugünden doğacaktır. Yeni hayatı anlamak için onun geçmişi ve bugünü bilmek , onun şimdiye kadar ne gibi sosyal şartlar altında yaşadığını anlamaktır. Yarının ne olması gerektiğini değil, ne olacağını gösterecektir. Yeni Hayatın en büyük şartlarından biri taklitten kaçınmaktır. Sosyal heyetlerinin kendilerine has mevkileri vardır. İkinci mevkide bulunanlar kendilerinden yukarıda bulunan ilerlemelerden yararlanmaya mecburdurlar. Yalnız alınacak şeyi iyi düşünmek, kendiliğinden kendi varlığından bir şeyler katmak zorundadır. Japonlar böyle yaparak Batı'dan yaralandı. Fakat Çin başarılı olamadı.

Batı da meydana gelen akımlardan kadınlar etkilenmiş, erkeklere verilen haklardan kendilerine de verilmesini, sosyal hayatta erkekler gibi bir mertebede bulunmasını istemişlerdir. Avrupa feministleri kadınları kadınlıktan çıkarıp erkek yapmak istiyorlar. Oysa feminizm herkese kendi görevini vermektir. Kadının görevi başka, erkeğin görevi başkadır. İnsanlık ilerledikçe kadın erkekten ayrılmıştır. İlkel kavimlerde kadın ile erkek arasında önemli bir fark yoktur. İkisi aynı görevi yapabilir. Toplum ilerledikçe kadının görevi belirlenir. Fakat bugün kadınlar his ve fikir olarak erkeklerden uzaklaşır. Herkes görevini bilirse kadın kendi hakkına, erkek kendi hakkına sahip olacaktır. İki tarafta birbirlerine lazım olduklarını anlayarak saygı duyacaklardır. Bugün Türk kadınları Batı'yı takip etmek istemiyorlar. Çünkü siyasetle uğraşarak kadınlık görevlerini unutmak istemezler. Onlar sadece sosyal bir mevki ve elinden alınan haklarını savunurlar.

Gençlik Ne Düşünüyor? Mühim bir Anket

Gençliğin ne düşündüğünü anlamak memleketin yarınki durumunu anlamaktır. Gençliğin ne düşündüğünü anlamak için Avrupa'da anketler yapılmıştır. Almanya'daki gençler arasında bekleyiş, Fransa gençleri arasında da anarşistlik artmıştır. Bu anketler gerçeği meydana çıkaramazlar; fakat faydalıdırlar. Biz yeni hayatçıların istediği vatani ve milli bir akımı incelemektir. Gençlerin ne düşündüğünü , ne olmak istediklerini anlamaktır. Gençler arasında var olan akımların, kendilerine verilen terbiyenin yönünü göstermektir. Bu önemli bir meseledir. Bu anketi okul müdürlerinin yardımı ile okullarda uygulayacağız. Soruları verip, cevaplarını göndermelerini isteyeceğiz. İlk önce Selanik'teki okullarda uygulayacağız. Gençlerimizden soruları samimi ve dürüst bir şekilde cevaplamalarını isteyeceğiz. sorularımız şunlardır:

- 1- Ne olmak istersiniz? (Tüccar mı ? Sanatkar mı ? Çiftçi mi, memur mu, (...?), mütefekkir mi ....)
- 2-Kimleri taklide şayan görüyorsunuz ? ve siz kime benzemek istiyorsunuz?
- 3-Vatanınızı seviyor musunuz? Seviyorsanız niçin ? sevmiyorsanız Niçin ?
- 4-İctimâî hayatlardan memnun musunuz ? muhitimize karşı ne diyorsunuz ? Garbın nelerini beğeniyorsunuz?
- 5-Vatanın âtîsi hakkındaki hisleriniz .....??
- 6-Türklük hakkında ne gibi düşünceleriniz, hisleriniz, emelleriniz var ?

5.13.On Altı Numaralı Sayının Özeti

Yeni Hayat

Yeni Hayat'çılar gençliğe dayanmaktadır. Ölmüş sınıflardan tutucu sınıflardan sosyal heyete hiçbir fayda yoktur. Gençlerin ilerleme ve serbestlik adımlarına zarar vermektedirler. Gençler tutucuları ezerek onların enkazı üzerinde yeni medeniyetler yaratmalıdırlar. Kutsal bir mefkûre ve sarsılmaz bir imanla gençlerimiz tuttukları yolda kazanarak yürüyeceklerdir. Mefkûre, sosyal vicdandan doğan bir amaçtır. Vatanperverlik, milletperverlik, dindarlık anarşizm, sosyalizm mefkûredir. Bunları sosyal vicdan doğurmuştur. Biz de anarşistlik ve sosyalistlik doğmaz. Çünkü bu akımlara kuvvet verecek sosyal vicdan yoktur. Rusya ve Fransa'da anarşizm büyük bir tehlike haline gelmiştir. Bu anarşistler sosyal hayattaki ahenksizlikten ve zenginlikten ortaya çıkmıştır. Halbuki insanlığı dini mefkûreler idare etmiştir. Bugün hiçbir ferd mefkûresini dinde aramaz. Fransa'da kiliseler

yoktur. İngiltere’de kiliseye eski örf ve adetleri hürmet için gitmişlerdir. Amerika dinsizler memleketidir. Şimdi bütün milletleri milli mefkûreler idare eder. Türkler için biricik mefkûre Türklüktür. Bizim istediğimiz Türklüğün büyük ve kutsal bir “iman” haline gelmesidir. Bugün Türklük akımı, Türklük hissi vardır. Fakat mefkûre iman halinde değildir. Biz gençlerimizin Türklüğün kutsal ve yüce bir mefkûre ve iman olduğunu görmelerini isteriz. Bunu gördüğümüz gün Türklük yaşayacak ve yükselecektir.

Cenevre Türk Yurdu ve Müslümanlık Türklük

Cenevre’de Türk kardeşlerimizin kurdukları Türk yurdu ile münasebet kurduk, Cevdet Bey’in geçmişteki mektubunu inceledik.

Kardeşler, Yurtçuluk (Türklükte sosyal inkılapçılık) olarak ifade edilir. İnkılaplar Türk varlığına yeni bir boyut kazandıracaktır. İlmi ve medeni vasıtalarından mahrum kalan Türk varlığı kurtulacaktır. Biz Yeni Hayatçılar Türklüğün yükselmesini istiyoruz. Türk gençliğinde milli bir şuur oluşturmak istiyoruz. “Türk Yurdu “milli şuurdan nasibini almış gençleri bir araya toplayacaktır. Avrupa’da okuyan Türk gençleri bunun için kudretini sarf ediyor. Türk Yurdları Kongresi, Birinci Türk Talebe Derneği milli şuur için uğraşüyor.

Sosyal hayatta insani başarı kendi kümesinden olmayanı alet etmektir. Bir Türk genci bir Ermeni genci kadar azimli, Bulgar genci kadar direnirse başarılı olabiliriz. Türk genci çalışsın, Türk’ü kurtarmaya çalışsın, üniversite öğrencisi olmak için değil, çiftçi, demirci, makineci, elektrikçi, kısaca her şey olmak isteyen Türk gençliği zihinde kuruyorum. Bunları yaparken dinden ayrılmamalıyız. Müslümanlığı unutmamalıyız. Her ırkın bir beyni ve ruhu vardır. Din bir milletin ruhunu birleştiren unsurlardan birisidir. Din ilerleme konusunda bir âmildir. Fakat Müslümanların ilerlememesi sebebi Müslüman olmalarından değildir. Din o âmillerden sadece birisidir. Sadece din olsaydı Müslümanlar ilkel kalmazlardı. bugün Arap gençliği, Türk gençliği ile el ele vermeli, birlikte davranmalıdır.

İctimâiyyâtı Tahsil Etmek İsteyen Gençlere

Türk gençliği okumak için Avrupa’ya gidiyor. Fakat nereye gideceklerini, nasıl g. çineceklerini, ne okumak istediklerini bilmiyorlar. Bunun için Cenevre’de okuyan İsmail Hakkı Bey kardeşimize müracaat ettik. O yazdığı mektupta Tahsil hayatı için İsviçre’nin tercih edilmesi gerektiğini söyledi. Avrupa’da Paris’e gittiğini ve hiç beğenmediğini söyledi. İsviçre şehirleri sessiz ve kültürlü. Avrupa’da okumak

isteyen Türk gençlerimize tavsiye ederim. Ulum-u İctimâiyye okumak isteyenler İsviçre şehirlerinden Cenevre'ye gitmeli. Fakat Cenevre'nin bir eksiği vardır. O da siyasi memleketlerdeki enerji burada yoktur. Her şey sessizce olur. Halbuki bizde karışık toplumları incelemek gerekir. Gençler Cenevre'de okuduktan sonra Paris'e gitmeli, oradaki konferansları takip etmelidir. Yoksa sosyoloji eğitimi eksik kalır.

Cenevre'de ilim bol. İsviçre'nin ve dünyanın en zengin şehri. Okumak için 250 Frank lazımdır.

Ahlak ve Ahlakıyyât

Ahlak sosyal hayatın şartlarından biridir. Sosyal heyetler ilerledikçe fertler arasındaki ilişkiler artmış, ilişkilerin artması fertlerin geleceğinin belirlenmesine hizmet etmiştir. İlkel kavimleri incelediğimiz zaman fertlerin sosyal hayatın tamamen esiri olduğunu görürüz. çünkü hiç kimse kabilesi dışında başka biriyle ilişkide bulunamaz. Aynı kabile insanları arasında hüküm süren ferdi vicdan değil, sosyal vicdandır. Fertler ahlaki inançlarını sosyal hayatın şartlarından kazanır.

Yeni Hayat

Cenevre'de gençlerimizin kurdukları Türk yurdu ile çalışmalarımızı birleştirmeye karar verdik. Türklüğün yükselmesi için birleşmekte fayda vardır. Onlar bizim üyesi Cevdet Bey'e mektup gönderdik. Mektupta diyor ki: Yurdçuluk: Türklükte sosyal devrimciliktir. İlimden irfandan mahrum bulunan Türk varlığını kurtaracaktır.biz Yeni Hayatçılar ölkü olarak Türklüğün yükselmesini bir Rum gibi bankacı, bir Ermeni gibi tacîr olmasını istiyoruz. Türk gençliğinde mili şuur olmalıdır.

Türk yurdunun ölküsüyle, bizim ölkümüz arasında fark yoktur. Biz de çevremizde sosyal bir devrim yapmak istiyoruz. Amacımız Türklüğün yükselmesidir. Gençlikte milli şuurun doğmasına ihtiyaç vardır. Fertler kendi kendilerine icat ettikleri ölküleriyle bir sosyal heyeti idare etmek için güçlü olamazlar.

5.14. On Yedi Numaralı Sayının Özeti

Ahlak ve İlim

Ahlak, sosyal hayattan ve sosyal vicdandan doğar. Ahlak ferdi değil sosyaldır. Sokrat ahlaka bilimin değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş, teorik ve uygulamalı bilimin insan hareketlerine esas alması gerektiğini savunmuştur. Ahlak, Sokrates, Descartes ve Sipinser'e göre ilimdir. Çünkü hareketlerini akla ve mantığa göre yapanlar daha düzgün hareket edip çalışmalarında başarılı olurlar ve kötülükten çok

iyilik yaparlar. Fakat ahlak ilim üzerine kurulu değildir. Ahlak kişisel hareketlerin toplamı değildir. Bizim ahlakımız kendi hareketlerimizin değil diğerlerinin hareketlerinden doğmuştur. Ahlak insanların birbirleriyle ilişkilerinden doğmuştur. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkileri hiçbir zaman mantığa dayanmaz. Ahlaki olaylarda ilim yoktur.

Türk Kadınları Ne İsteyebilir.

Kadınların yükselmesi erkeklerce de istenmektedir. Kadınların ilerlemesi için çalışmak gençlerin görevidir. Kadınlar mücadelede yalnız bırakılırsa ilerleyemezler. Bunun için iki şey yapılmalıdır. Birincisi erkeklerde kadınlara karşı saygı uyandırmak, ikincisi kadınlara şeriatın verdiği hakları anlatmak. Gençlere kadınlığın ne demek olduğunu ilim ve fenin onlara verdiği hakları anlatmaktır. Fakat liseden mezun olan gençler bile kadınlara yapılan haksızlığı takdir ediyorlar. Bunun için gazete ve dergilerde gençlere kadınlığın ne olduğunu anlatma ihtiyacı vardır. Erkeklerle kadınların hakları anlatılmalıdır. Kadınlara şeriatın verdiği hakları erkeklerin esaretinden kurtararak kadınlarımıza güzel bir hayat sunabiliriz. Türklerde kadınların yükselmesi gençlerimizin girişimleriyle gerçekleşecektir.

Kara Kuvvet Karşısında Türk Kadınları

Dini ve milli adetlerimizin emrettiği gibi olmayıp İslamiyet'in bir emri olarak tesettür etmişse şunu söyleyeceğiz: İslam şeraiti kadınlara tesettürü emretmemiştir. Tesettür kadınlarımızı sokağa çıkmaktan pazara gidip alışveriş etmekten alıkoymaz. İslam tarihine baktığımızda kadınlar savaş meydanlarında savaşmışlardır. İslamiyet kadınların ticaret yapmasını bile yasaklamamıştır.

Erkeklerin kötü hareketlerinden dolayı kadınları suçlayarak evlere kapatmak mantıksızdır. Bilakis kadınlar üzerindeki kara kuvvetinin başarısını teşvik eder. Kadınlarımız adı bir çuval girseler bile erkeklerin terbiyesiz şahısların hareketlerinden koruyamaz. Kara kuvvete dur demek için gençlik uyanmalıdır. Bunun için hayatlarını fedadan bile çekinmeyecek gençlere ihtiyaç vardır. Kadınları Erkeklerin tecavüzünden korumak için çıkarılan dergiler kadınlara değil erkeklerle hitap etmelidir. Kadınların çarçafı pençeleri yerine erkeklerin sarkıntılıklarını önlemek için alınacak önlemleri anlatmalıdır.

,

SONUÇ

Tarik Us Kütüphanesi'nden temin edilen Selanik Gazetesi “Yeni Felsefe Mecmûası” Ağustos 1911 – Nisan 1912 yılları arasında on yedi sayı olarak yayımlanmıştır. Mecmûa, Selanik'te On beş günde bir çıkarılmıştır.

“Yeni Felsefe Mecmûası” genel olarak Türk milliyetçiliğini savunmuştur. Yazıların çoğu Türk gençlerini bilgilendirmeye yöneliktir. Ayrıca gençlerin Batı'yı örnek almaları, Batı'yı taklit etmeleri sert bir dille eleştirilmiştir. Batı'nın sadece bilimsel çalışmalarının örnek alınması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum “Yeni Hayat” isimli yazılarında “Gençlerimizde garbı taklit etmek için büyük bir meyil var. Bu meyil bizi garbın esiri olmaya mecbur edecektir. Bundan başka bizim Şarklı ruhumuz Garb'ın mütefessih ruhundan bütün bütün farklıdır. Bu nedenle biz meşki istinsaha meyil etmeyeceğiz. Kendi tedkîk ve tetebbu'larımızla yeni bir hayat istinsaha çalışacağız.” diye dile getirmiştir.

Mecmûada, yer alan konulardan biri Türk kadının toplumdaki yeridir. Türk kadının yirminci yüzyılda dahi ilkel bir yaşam sürdüğünü, haklarının gasp edildiğini, toplumda baskı ve şiddete maruz kaldığını kaleme almıştır. Ayrıca Avrupa'da doğan feminizm cereyanının Türk toplumunda etkili olamadığından, kızların sadece evliliği düşündüğünden bahsetmiştir. İslamiyet'in kadınlara verdiği hakların geri verilmesi gerektiği savunmuştur. Kadın hakları konusunda Türk gençleri bilinçlendirilmiştir. Kadının ilerlemesinde iki yol vardır. Bunlardan biri: erkeklerde kadınlara karşı saygı uyandırmak, diğeri ise İslamiyet'in kadınlara verdiği hakları öğretmektir.. Kadınlar mücadelede yalnız bırakılırsa ilerlemeyeceği vurgulanmıştır. Yirminci Asırda Türk Kızları, Türk Kadınları isimli yazıda Türk toplumundaki kadının durumu “yirminci asır Türk kızları ve Türk kadınları arasında hiçbir fark yoktur. Bizim kadınlarımız yirminci değil hatta on beşinci asırda bile yaşamıyorlar. Çünkü kadınlarımız aile hayatı içinde efendisine hayatını satmış hizmetkarlardır. Bizde kadınlar zevcesine efendi diye hitap eder. Efendi tabiri ise bir kölenin sahibine karşı isti'mâl ettiği bir kelimedir. İşte bu da gösterir ki kadınlarımız aile içinde bir hizmetkardan başka bir şey değildir. Ondan istenen şey güzel yemek yapmak, evi güzel süpürmek çocuğunu

ağlatmamaktır. İzdivâc eden bir kız dahil olduğu yeni aileye hayatını satmış demektir.” diye anlatılır.

Mecmûa’da yer alan konulardan biri de sosyoloji bilimidir. Yeni Felsefe Mecmûası sosyal hayatı savunmuştur. Sosyoloji biliminin nasıl ortaya çıktığı hakkında bilgi vererek, sosyoloji okumak isteyen gençleri bilgilendirmiştir. Sosyoloji okumak isteyen gençlerin İsviçre’ye gönderilmesini savunmuştur.

Yeni Felsefe Mecmûası, Türkçülük hareketinin ilk yayın organlarından biridir. Ziya Gökalp’in bulunduğu İttihat ve Terakki Cemiyetinin yayın organlarındandır. Yazılarının bir bölümün’de Cenevre’de Türk gençleri tarafından kurulan “Türk Yurdu’ nu ele almıştır. Türk gencinin çok çalışması, Türklüğü ve Müslümanlığı unutmaması konusunda tavsiyeler vermiştir.

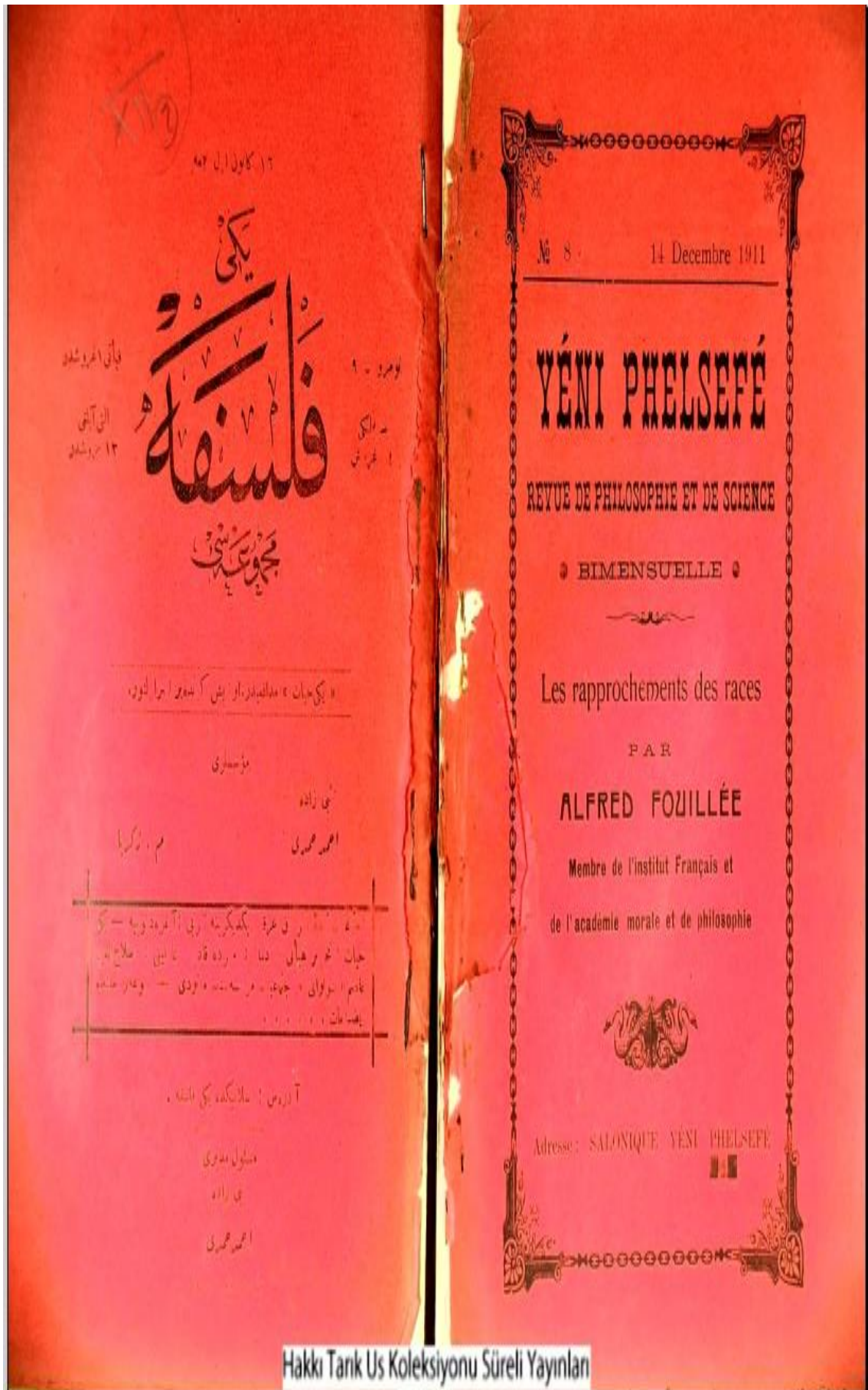

KAYNAKÇA

- Berkes ,N. (2002). *Türkiye’de Çağdaşlaşma*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Çakır , H. (2002); *Osmanlıda Basın İktidar İlişkileri(Azınlık Basını, Türkçe Basın, Dış Basın)*, Siyasal Kitabevi, Ankara
- Devellioğlu, F.(1993). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Akaydın Kitapevi, Ankara
- Er, T. (2003). *Türkiye’de Basın Yayın ve Tanıtma*, Ümit Yayıncılık ve Matbaacılık Ankara
- Ertuğ, H. R.(1970). *Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi*, Yenilik Basımevi, İstanbul.
- Girgin, A.(2001) . *Türk Basın Tarihi’nde Yerel Gazetecilik*, İnkıâp Kitabevi, İstanbul.
- İnuğur,N. (1978). *Basın ve Yayın Tarihi*, Nihad Sayâr- Yayın ve Yardım Vakfı Yayınevi İşletmesi Yayınları,İstanbul
- Kabacalı, A.(2000). *Başlangıçtan Günümüze Türkiye’de Matbaa Basın ve Yayın*, Literatür Yayınları, İstanbul
- Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Koloğlu, O.(2006). *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, Pozitif Yayınları, İstanbul.
- Sabev, O.(2006). *İbrahim Müteferrika ya da İlk Osmanlı Matbaa Seriiveni (1726-1746)*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- Şemseddin S. (2001). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- Topuz, H.(1973). *100 Soruda Türk Basın Tarihi*, İstanbul.

EKLER

**EK.1.SELANİK GAZETESİ' NE GÖRE YENİ FELSEFE MECMÛASI YENİ
HAYAT MÜDAFİDİR YAZISININ ÖRNEKLERİ**

دیه جگ قدر خود بین اولمقدن نه قازانیر؛ او حالده وجدانی خطک
معنای مقفود اولور. بوله دیه نلر، بالکیز دوشونه بیلسلر که
کندیز ندن اول کلنلرده کندیلری کی سوا، مش اولسلازایدی،
مظهر اولدقلری رفاهی کوردنه چکلردی! بنسأ علیه جمعیت
ایچنده هر فرد، انسابت بناسنک طاشنی طاشیان، قومی آله بن
کیرجی قاریشدیران، دیوارنی اوزدن، چابنی فوران. الح
عمله سیدر. بو وظیفه سنی اونوناملیدر. هر حق، بو وظیفه مقابلی
ایسه، بوگونکی عمومی رفاهه استحقاق ادا ابدن کیسهده
وظیفه سنی بیامه ایدر.

کاظم نامی

سلاک، ادره، نوصو، ولایتلی مدرسه منتشی

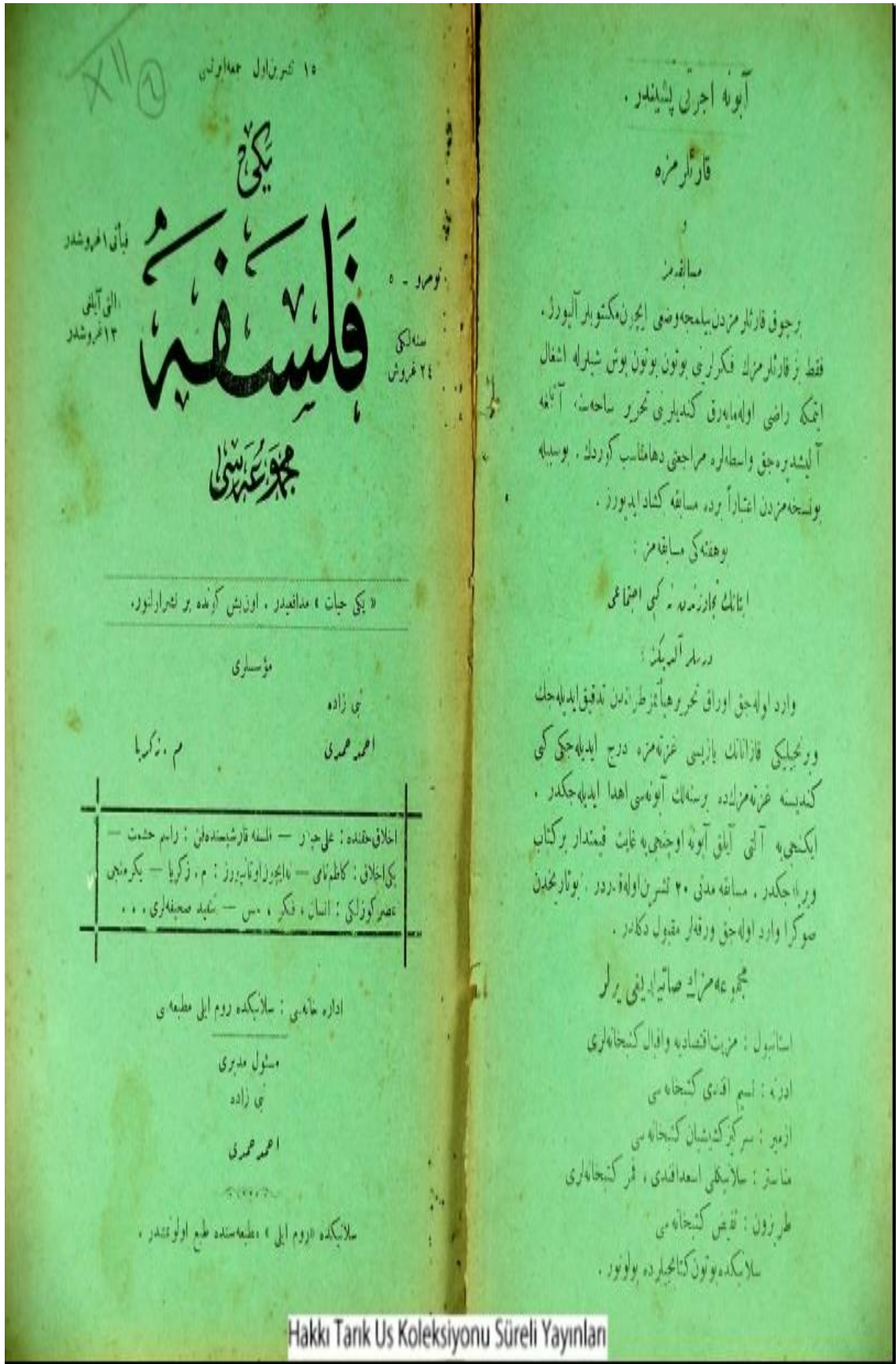
اجتماعات

نه ایچون اوتا بورز؟

انسانلرک مجتمعا باشاملری کندیلرینک بر جوق قیدلر
آشده قالمالری انتاج ایشدر. بوسیلهدر که هراجه ای هبت
بسیط ویا درن، دوعری ویا یا کلش بر طاقم قیدلرله مقیددر.
حتی حریت بیله اجهای هبتلرده بر جوق قیدلرله قید ایدلشدر.
بالغرض حر سکر، فقط عمومک «آدانی» خارجه چیته ماز،
ایستد بککیر کی حرکت ایدر مزر سکر، بر طرفدن (دین) دیگر
طرفدن «اخلاق» دنیان معنوی وموهوم قونلر سزکالری بکیزی
آیاقلری بکیزی باشلامش، قانون آغز بکیزی طبقه ایشدر.
خصوصه سزدن دون بردجهده بولونالر باندن بوتون بوتون
احتیاطله حرکت اتمک محبور باندن سکر، چونکه بر تجاوزده
معروض قالمه بیلسکر. اولنلرک ساحه فکر لری، بدلاج
دوشونجه لری تصدیق ایدر جکسکر: ایسته ریاکارلق بورادن
تولد ایدر.

اجهای بر صورتده باشامق مجبورنی بوندن باشته دهابر
جوق اجهای قیدلرک نکوننده سیبیت ورمش واذالنلرک منفرداً
باشادقلری قدرده رعایت مجبور اولدقلری بر طاقم قیدلرله رعایتی
ایجان ایدر مئدر. ایسته اونانقده انسالنلرک مجتمعا باشامعه
باشلادیلر کوندن ایجه بر مدت صکره ظهور ایشدر. فقط
انسانلرده اونانق یعنی کین مقاله مدهده سوله دیکم وجهله

بکی نلشه مجموعه

حتى بو مفكوره تحقّق ايشه بيله . رويان مدققلرناكده
مفكوره سي واردر . كه اوده روي حادتهلري تدقيق و حل
ايتك ، اولوك مربوط اولدني ساسلهلري تزييد ايلهك ،
بره بسقولوزي قوماره به اساس وضع ايتكدر . بو احتمال ،
هنوز ايشه باشلايان زمانته نصيب اولماي بر شيدر .

فكر ايله ايشا آرسنده ايتك دفعه بر مناسب آرايان
آناقساغوز اولدي . لامارق بكرمي بش عصر اول سويلهين
واخود حل ايتك ايشهين بو سوزلري اجبا ايتدي . بكرمي
بش عصري متجاوز بر زمان ايشهك دكاهي بو حادتهلري ايصاح
ايچون اوغر ايتدي .

بارسكي تدقيقك استاد ايدحكي اساسده لامارق طرفدن
ناسيس ايديلن بول اوله حق و بشرت ده اوزون مدت بو
تدقيقانده يارلاوب كيدجكدر .

برلين ۱۳ ايتيرين اول ۹۱۱ ر . آ . نسی

بكرمني نه . نورك قيرلري

! رمنجي عصرده نورك قيرلري

نورك قاديستر

ضا زهت بك قردانم ككلرده بكرمني عصرده نورك
كيجلري ديه بر مقاله يازمش ، بزم كنجلك فصل ببول تعقيب
ايتلري اجباب ايتديككي كوستمئشدي . بده قيرلرمزي تدقيق
ايتك ، بكرمني عصر دنيلن بوزق دورنده قيرلرمزك روي
حاللري واصل بر موقعده بوليدقيرني كوستمك ايتتم .
بو خصوصده سم ايچون استادده شايان بر جوق دالار وار :
قاسده بوليديق بر جوق نورك قيرلري ايله رويلايه . قووده
جالشديقم بكي ازواج ايتش بر طاق نورك قاديسترناك شكائتلي
ايتلري ، حسلري ، فكرلري سم ايچون هب برر وشقه
تشكيل ايدر .

ايتك دفعه قنده شايان اولان شؤدركه بكرمني عصر ايله
نورك قيرلري وقاديستري آرسنده هيچ بر مناسب بو ايدر .
بزم قاديسترمز بكرمني دكل حتي اول ايشه عصرده ساياشامبورلر .
اولوك جاللري ، اسارني تصوير ايدن مختلف صفحه لر دن
باشقه رشي دكدر اولوك حس و فكرلري ايتدائي رفوقكككدين
فرق اولوناما حق درجه ايتدائيدر . ايشه بو مقاله صرف
بوزلري ممكن اولدني قور واضح بر صورنده كوستمك ايشه
يازلسدر .

بشرت ترق ايتكجه ، آدني دهامنين بر صورنده تعين ايتك ايچون

بکی السنة مجموعی

دها زیاده اندیشہ اتمک باشلادی . ملنگ ماضی و حال دین زیادہ
استقبال لری دوشونک لزومی حس استبدیل . بوزوم اولری
قادیلر سہ قضیہ برامیت و مک مجبور استدی . چونکہ بر
مانک آتسنی تعین ایدن قادیلر بدر .

ایشته بوزوم حس ابدلیکی کوندن اعتباراً متری ملنگ
قادیلری برمری ، بروالده یا بقی غیرت استبدیل . بر جوق
مؤسسہ ، مکتبہ ، دارالعلم ، دارالتربیہ کساد
استبدیل . بوملنگ عالمہ اوچاغنی برتریہ اوچاغنی یا بقیہ چالشدیلر .
بوکا آرزو قیودہ موفق اولدیلر . ذاتاً عالمک موجودتہ اک
بوزوم سبب برتریہ اوچاغنی اولسی ، چو حقرک اورالده دها
شفیق برقوقیانی بولہ یلمہسدر . اگر عالمہ بوشرطلر موجود
دکاسہ اولک قاسم لزوم قالمشدر .

حتی بوکرکی عالمہ بوشرطک بقدر مکمل اولورسہ
اولسون ناقص اولحققی سولہ بن بعض فیلزوفلر ، مئردہ
تکون ایدن بوکی احزاجک ، عالمہ چسانہدہ بوزوم ضربلر
اوره جفی سوباورلر . بوسیلہ عالمہ حیثیہ طرفدار اولانلر
عالمک قفا بولار سہ اک برنجی سبب اولان بریہ مسئلہ سنی
اوزون اوزادی بقہ تدقیق ضرورتندہ قالدیلر . وبالخاصہ عالمہ لردہ
قادیلری حقیقی بروالده یا بقیہ چالشدیلر .

شمعدی بوملنگ مساعیلری بر طرفہ راقلمدہ نظر لمری
کندمرہ ، رکارہ عطف ایدم . گورہ جکیز کزده عالمہ حیثیہ هیچ
بروقت برتریہ اوچاغنی ، برشفقت فوجاغنی دکلد . چونکہ
قادیلر برمریہ ، بروالده اولرق بئشد برلمشدر . اویالکزر

بکر منہ عنہ نورک فیلری

حیاتی صائمش : خدمتکاردرکہ « اقدی » سنی نمون اتمک
موظفدر .

« اقدی » سنی دپورم . چونکہ بزده قادیلر زوجہ سہ
« اقدی » دہ خطاب ایدرلر . اقدی تعیری ایشہ برکولہ مک
صاحبہ قارشی استعمال استبدیلی برکهدر . ایشہ بوزوم کوزرکہ
قادیلر مز عالمہ ایچندہ برخامکاردن باشقہ برشی دکلد . اولدن
ایشته سنی کول بک باقیق ، اوی کوزل سوبورمک ،
چو جوغنی آغلامقادر . ازدواج ایدن برقیز داخل اولدینی بکی
عالمہ بحیاتی صائمش دیمکدر . چونکہ بقدر ناموس ، ووظیفہ شناس
اولورسہ اولسون او عالمہدہ بولونالیرک استحقاق و استحقاق لری
قارشیسندہ سکونہ مجبوردر . زوالی قادیلرک او بوزوم
« عزت نفس » لری ، داخل اولدینی عالمہ ایچندہ کی بریسر
چو جوغلرک ، بقصفاق قائن ولده لیرک تحقیر لری ایلہ اوقدر
جرمحدار اولورکہ اولدن حقیقی بروالده خدی بللمک قضیہ
اولور . اولک او عالمہدہ هیچ برموفی بوقدر . حتی سوز
بوللمک ، فکر بیان اتمک بلہ صلاحیتدار دکلد :

اقربامدن بکی ازدواج اتمش برقیزک برکون بکا واقع اولان
افشا آتی سنی اوقدر درین دوشونجولرده دوشوردی کہ ، اختیارم
اولمہ برق اولاو زوالی قادیلرک بولوندینی موقعہ ، سوکرادہ
اولدن فرقی اولمالان دیکر تورک قادیلرک بولوندق لری سقبل
و حقیر موقعہ آغلام ، آغلام .

بو قیز ازدواج ایدلی آتخق بر بقی اکی سہ بقدر اولمشدی .
داخل اولدینی بکی عالمہ اولد بقہ غلبہ لک ایدی . زوجہ بقدی ،
والده سنی ، قارداشلری هنوز بر حیالیدی . بو اکی سہ طرفدہ

و هیئتک مقدس و مینرز حساری جبر بحدار اتمک استمزم .
 ذاتاً بکی فلسفه ک انشاری مقصدی هر طرفه تأثیر ، تأسقل
 اولدزمق دکل ، کجکلکی اوروپاک - دوغری پاکش - علمی
 جری بالر بلدن خبردار اتمکدر . بومصد و مسلکده لازم کلن احتیاطی
 الدن راقلمق شرطیه دوام ابد بیه حکر . طن ابدوز که بوکا ، کجن
 نسخهمز مندر جانشک کدبلری متأثر ایتدیکی محترم داتلرده برشی
 دیه به حکر در .

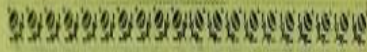
مؤسسلر

کاهجک نسخهمزده

مشهور فیلاوف آفرده فویهک صورت مخصوصده
 مجموعهمزه کد بدمک لطفده بولندی :

عرقلرک یکدیگر ۹ تقریب

نامدهکی مقاله نثر ایدم حکر .

بکی حیات

«بکی حیات» ی ایضاح ابدرکن دیشدک که : «کجبلر
 دهغرن تقلیدالچون بویک برمل وار . بومبل بزی غریک معاً
 اسپری اولمه محبور ایدم جکدر . بوندل شقه بزمشرفی روحم غریک
 متسج روحندن بوتون بوتون فرقلدر . بوسیله بزمتقی
 استسخنه میل اجه حکر . کندی تدقیق و تبعلر بزله بکی برحبات
 ابداعنه چالشمه جعفر .»

غرب ، بوکون دنایک الیمکمل قوملرخی احتوا اتمک
 اعتبارله قدره شایان ایدمه تقلید خصوصنده برار دوشومک
 احباب ایدر ، چونکه اعبته تدقیق ایدلسی احباب ابدن اکی لفظه
 وار :

۱ - بزم جائزله اولرک حیاتی بینه کی مشابهن
 و درو حیرمزده کی نمائل .

۲ - تقلید اتمک ایستدکمز قوملرک مالک اولدقلری
 مؤسسلرک دغری بولونوب بولندی .

برخی قطعه شدی به قدر آرزوق آکلاشمش و ایضاح ابدش
 برسله در . ذاتاً هرملت خص صی برطافم مزینلره ، خصوصی
 برطافم عادلره ، به خص صی برطافم اخلاقه مالکدر که
 بو اولک مفرد برحباته صاحب بولدی بینه دلالت ایدر .
 کد بینه خاص مزیشلری ، عادلری ، اخلاق اولمالان
 منلر ، کد بیلرینه صاحب دکالر دینکدر . حالوکه بزم
 کدمزه خاص مزیشلر مز آور و بالیلر ککندن تاماً فرقل در . بو

بکی نلسه مجموعه سی

هر خصوصه بارز صورتده کوزمه چاریبور. احواله برخی مسئله آرجوق نهن ایدور دینکدر .

کلمه ایکنجی مسئله: بوند بر آرز فاصله توفه ابد جکر .
 «بکی حیات» جیلر اجهایی حیاتلرک بوکونکی شرطلری ایکنجی بوردور . چونکه چوروک و منسخ بولدیغه قالدور . نه کم یازدیغیز و یازمقده دوام ابد جکمز مقاله لاره بونی ایضاح ایندک ابد جکر . نتیجه کوروله کد که بزم حیاتلر خرافه لاره مالی بالان ویا کلتش بر جالتد . بونی اصلاح ایکنجی قدرده باشامقمز بیه محتمل دکلدز . فقط اصلاح ایچون همان یزدن ایلدیغه بولدیغیزی فرض بدیان منلرک موجود مؤسسه وعاد نلری آلوب بزدهال ایکنجی ایجاب ایدر؛ بوکا «بکی حیات» جیلر خایردی بوردور . چونکه اولایم ایچون او مؤسسه وعادتلرک ستفاده شایان اولدیغی . نایباً اولنرکده بزیکلر کی چوروک و منسخ بولدیغی ادا ایدور . ایسته شیمدی ایکنجی قطعی . یعنی اورولک مؤسسه لری نك عم ووقه و طغه موافق اولدیغی انبات ایهک ایجاب ایدر :

غریک حیاتی تدقیق ایسته کمز زمان ایلک دفعه قولاقلمز می طرمالایان خشین برس ایئید بوزز : ملبونلرجه انسالرک « آجز » ده واقع اولان فریاد لری

آچلق وسفالت ... بوکونکی مدنی منلرک حیاتلری سارصال ک بووک بر اجهایی درددز . ایستاتسقیق تدقیقلرله آلا بوزز که اوروپاده هر کون آچاقتدن ، بیهجک بلغمه اکت بوله مدیندن ، دولانی اولن بیکرجه سال وار . اوروپا ۹ میلیون کیلومترم وارضی حیوی ایکن بالکر ۳۴۰ میلیون الدن

بکی حیات

بسه بور . حالیکه چین ۹ میلیون اصلی حیوی اولدیغی حالده ۶۵۰ بیجی میلیون انسان بیه بور . بنگله وار چینه اوروپاده اولدیغی قدر نه آچاق ، نده سفالت وار .

بوکون اوروپاده موجود سفالت هیچ بر زمان ، هیچ بر برده مشهود اولامشدز . انسالر او قدر کوچولولردر که حیوان لریک انات ایئدک لری بزلدن بیلدها سفیل ودها پس محارده اقامه بچور اولبورلر . هر کول صاحبان ایشامه ندر قوی صرف ایئدک لری حالده آخقی بر کونلک حیاتی قازانه بیلن ملبونلرجه فقیر وار . بونلر اوروپاده بووک باختلاطی ، ممنون و مالکانه اردوسی تشکیل ایدورلر . اوروپاده وسطی درجه ده زنگین اولوب مرفه برجات باشایه بیللر آخقی درت بش ملبون ایکن کونده بش اون غروش قازانه رق کو چکنک حیاتی ناهین ایدان ۶۰ - ۷۰ میلیون انسان وار . بوسفالت شهمیز منلرک حیاتلر بیه ضربه لر اورمقن خالی قلا بوز . بیه ایستاتسقیق تدقیقلرله آلا بوزز که فقیرلر زانک لره نسبتله بوزده بیکر می فصان باشا بوزلر . دینک که بوسفالت اوروپادن هر کون بیکرجه فریادلر آلیور . وودها بر چوق مضر نتیجه لر تولید ایدور که اونلر دها شاییده ایضاح ابد جکر . بوسفالت ، سیدت ورن ، غریک بوکونکی اقتصادی مؤسسه لری نك بالکلتش اساسله استاد ایئیدر . چونکه ژون بالکر بر قچ کیشیک ائده طوبلا بوز . بوکا مقابل ملبونلرجه انسالر اسیر وسفیل قالیبورلر . براسی هیچ بر قوت صرف ایجه بوزک ملبونلر مالک اوله بیلورکن بر دیکری صاحبان ایشامه قدر چالیشه بیلدیکی حالده آخقی بش اون غروش قازانه . موفق اوله بیلور . آیشی ناهین ایکنک بیه

دکل ، کجلیترک اگزسی هر وقت اولدیی کی بو جریلهده
بالاندیق قاسلمشلدز . حالوکه مفکوره نیک مقدس وعلوی
اولدیی لایقه تقدیر ایدلیر ، اومفکوره اوغرینده حیاتی
فدادن اجتناب ایدلیر . بز کجلیترک تورکلک مقدس وعلوی
بمفکوره ایمان اولدیی تقدیر ایدلیر کی کورمک ایستیز .
یونی کوردیکمز کول امین اوله ییلیر که آرق نورکلک پاشاه حق
بوکله جکدر .

غریبهایی

جنوره تورک بوردی

مسلمانلیق - نورکاک

« جنوره کچ تورک قارداشلر تورک اسیس ایدلیر تورک
بوردی یله ماسیت تا س ایدرک مساعیری نوجو ایلدک و منصفه
ایران کچ قارداشلر بزدن ن . جوردن اکن آیه کی مکتوب
و ناله آلدی : »

قارداشلر

جنوره تورک بوردیسه اوزاندیقلر صمیمی ، نیم تورک
الی بروردی صفتیه صمیم و سزکله دردشملک ایستد .
مجموعه کزک وارد اولان لسخه لر بی صره ایله اوقومق ایچون
ارقداشلر آرمسند قسیم ایدلرک . بکا اوچ دانه سی اصابت ایددی .
مساعیر کی بز تورک یاوردی صفتیه بیجیل ایدرم . بوردجیلک
(تورکلکده اجتهائی انقلابلیق) ده افاده ایدیلیر . انقلاب ؛
محیطی ، شعوی ، اعتقادی ، اخلاقی تورک وارلته کی و ایداعی
بز موقع محش ایدجک ؛ حیاتی محاذلهده بو کونکی مدنی ، عرفانی
واسطه لردن محروم بولونان تورک موجودتی قورنارله حق ....
بوردجیلق حسابنه دوشونیلن مفکوره بو . . . « بکی حیات ،
جیلرک اجتهائی وجداندن دوغرسنی بکلدکری مفکوره نیک نه
اوله ییله جکی الطبع آکلاهمدم . بز مفکوره اوله رق
نورکاک بوکله سستی ، بزوم کی باقمی ، برارمنی کی
ناحر و نهایت بز اوردوبالی کی هر شی اوله ییله سستی اساسنی

بکی نلفه، عجمه

تأیبه مقتدر دکلی ز؟ بو خصوص ایچون وقوعه حق
سعی بیزه هیچ کیمه مانع اولغه حق قازانمهی ایچون،
آز برسی ایله بک بویوک موقبتلرله ابدیه جکمزه شه
بودر.

فی الواقع بزم قادیلق وقادینلر حقیقه کی، مکتوره مز بودر
محدود اولغه قالماز. بز بویله محدود بر دارنده قله حق اولان
سعی بیزه برار قادیلق بو کلمسی تأمین ابد جک دیگر
واسطه لوده مراجعت ایدیلیر؛ و اتملی ز. چونکه تورلرده
قادیلق بو کلمسی قادیلردن زباده بز کجلیک تشبیه
تأمین ابدیه جکمز.

ی ف

زمره نون فارینسده تورک قادیلق

زمره نون فارینسده

تورک قادیلق

بو هفته مشیخک سلاسیکده بر بیاتنامه نثر ابدلی .
بیاتنامه اسکی اولغه برار آکلانیه مایل بر سائق ابدلی بیاتنامه
بو هفته سلاسیکده و ملحقانده نثری نکر از بری ده مطالعه بیاتنامه عبور
ایندی. بیاتنامه ده عیاشو صورتله مطالعه میان ابدلی زدی :

بیاتنامه مشیخک

دن مین اسلامک نثر نسوان حقیقه کی احلامی نیجه
منافی جالب و بویوه مفاسدی مانع و سالب اولوب حتی اوروا
حکماستدن بر جوقلری طرفدن دخی تقدیر ابدلی کی حالده
بزده بو وظیفه دینه ک و بویوک اوزرینه تأسیس و تقرر ابدن
عادات مستحبه ملبه ک کوندن کونه اهدیدن اسقاط ابدلی کده
اولدین کال تأثرله مشاهده اولغنده در. نسوان مسلمه ک نثر
مفصده من القدم استعمال ا کنسا ایچیکده اولد قلی
چارشافلرک شکلی رفه رفه تغییر ابدلرک بر مده نثری موده به
نبا ا کنساب ابدلی کی شکل و صورت عقلی باشنده اولانلرک
جهلسی نازان عجب به دوچار ابدور. ناموس و حیثیتی اعفت
و عصمتی محافظه قنده بولان اسلام خانلرک دبداده الی بول
قالتلری جالب و دار آخرنده سؤال و عذاب الی مستوجب
اولان بویکی حالردن توفی ایلری نه درجه لوده واجب ایه بز
ار ککلیک دخی ارباب ناموس نظر بنده چیر کین کورده کی شهسز
اولان بویکی موده لره کت کیده دائره ابدن خارجه چیقق

ایستبان زوجان و بنامزده حدود شرعی بی تلقین و قهیم و فوق العاده
محافظه سی هر که واجب اولان عادن ملیه به ربانی نوبه
و اخلاقی حرکتده بوئلانری نادب و منع اینکلمز اقتضا ایدر.
ملک مطلوب اولان ترقیسی آداب دینه و عادات مستحسنة
قومیک حسن محافظه سیله قائم اولوب حتی زاپون قومک اونوز
فرق سه طرفده ایشیه بلان ترقیات خارقه نامسی بوسابه میسر
اولشدر . بز بو حقیقتلردن غافل و هوا و هوس نفسانیک
ایجابانه مائل اولورسوق ایدر ایندیکمز وجداً محتاج اولدینمز
ترقی و تعالی به بدل گنام اولقلمز محققدر . ممالک عتیابه ده طامش
اولان ادیان اربابی کندی مذهبیریک آداب و ایجابانی اجرا
ایله مکلف اولوب بوکا مخالف حرکتک ممنوعینی دخی قانون
جزانک طفسان طفورنجی ماده سنک اوججی ذیلی موجبجه
بالاراده سینه انحاز و اعلان ایدیلان مقررات ایله بوکره حکومت
سینه عتیابه جه تأیید ایدیش و مقررات مذکوربه نامس ایدن
جراتک تقییبی و سرنگیری ایچون محاکم جزاییه جه جزا تریبی ده
مقرر بولنشدر . بو یابده تقییبات قانونیه به دوچار و اقران و امثال
میابنده شرمسار اولماق ایچون نسوان نسلمه مک ایجابات شرعیبه
دائر سنده نستره رعایت و ایس و بریش بهانه سیه نهمت موقعیرینه
کیروب چیققندن مجامت و عاقله ریسیریکده بو خصوصه کی
اوامر دینه و آداب ملیه به دائماً دقت و اهتمام ایلری لزومی اهالی
محترمه به صورت مخصوصه ده نوبه و احتیاط اولتور .

سا ۱۱ ربیع الاخر سنه ۱۳۳۰ و سا ۱۸ مارتن سنه ۳۲۸

بز بو بیاتنامه بی اوقودینمز وقت فره قومک مدعش بر
صده سنه اوغرا دینمیزی آکلادق شریعت گهمی آئنده حکومتک

زری کری به دوشری سور و کله مک ایستدیکمی حس ایدر ک ماثر
و ماثری اولدق . مشیخت بویاتنامه سیله ایجاباتی قانون و قاعده له هیچ
واقف اولدینتی کوسزدی . اولا زاپونلرک پایدقلمز بر مثال
اولق اوزره کوسزدرک ملی و دینی عادتلر نیزه رعایتکار اولقلقمیزی
امر ایدبور . باشقه برماسته ده سو بیلدیکمز وجهه «قلید»
مضر و جنبیت شکن برشدر . فقط دون رددجه ده بولولان
ایجاباتی هیشلر کدبلیریک فوقده بولولان مثلرک قلیده شایان
اولان حرکت و زرقولردن استفاده ایتک مجبوریتده درلر .
بالکر او حرکتی کدبلرکند . برنی علاوه ایتک اوزره قلیده
ایقلدرلر . بوشرطه رعایت ایدیلرک قلیده ایدلرکی تقدیرده
ایسه هم ایجاباتی موجودیتک محمولامسی و هم ده دیکر ایجاباتی
هیشلرک زرقولردن استفاده ایدلسی تأیید ایدیش اولور . بز
تورک قادیلریریک پایدقلمزی ده بولدن باشقه برنی دیکدر . حتی
اولکی نسجامزده یازدینمز بر مقاله ده قادیلر نیزه چارشاغه
موده بی تطبیق ایتلیریک بر تکمل آری اوله رقی تلقی ایدیلر سیه چکی
سوله بهرک بو ترقی بی نمونیه شایان کورمیلدر دیشدک . چارشاغه
موده بی تطبیق ایتکله نستر ازاله ایدیش اولبورمی ...

نستردن مطلوب و منصور اولان ایجاباتی قائده به باقیدر .

هیچ بر وقت ملی و دینی عادتلر نیزه بولدن درتیش عصر اول
کیلین چارشاغای تلبسه مجبور ایدر چکی تصور ایدر میوز هر کولک
ایجاباتی شرطلری عادتلرده به تبدیل وجوده کتیر . اگر
نستر ملی و دینی عادتلر نیزه اولدینتی ایچون محافظه ایدلسیت
ایستبورسه احواله هر محیطی سر بست بر اقبالدر . او محیطده کی
ایجاباتی وجدان مساعده ایتدیکجه قادیلر سر بست کز مکده

DİZİN

A

Alfred Fouillée, 3, 74, 117, 118, 120,
138, 139, 162, 179, 183, 186, 200,
210, 212, 213, 215, 216, 217, 263,
264, 265, 266, 267, 268, 269, 270,
271, 272, 273, 274, 275, 276, 277,
278, 279, 280
Aristippos, 68, 87
Aristoteles, 101
Auguste Comte, 40, 68, 93, 143, 164,
273

B

Bacon, 68, 91, 92, 173
Basiretçi Ali Efendi, 12

C

Cenevre, 15, 292, 309, 310, 313, 314,
315, 316, 317, 319, 324, 356, 357,
342
Ceride-i Havadis, 5, 8, 9

D

Descartes, 21, 90, 91, 92, 172, 173,
264, 318, 339, 357
Durkheim, 144, 145, 146, 147, 150,
158, 173, 174, 176, 177, 189, 192,
212, 216, 224, 228, 229, 230, 231,
257, 258, 259, 260, 261, 297, 350,
352

E

Eflatun, 88, 187, 234, 235, 272
Epikür, 68, 87
Ernest Renan, 93

F

Fastal de Conlanges, 118, 128, 129,
130, 171, 172, 173, 179, 198, 200,
217, 218, 221, 238, 239, 240
feminizm, 2, 44, 45, 61, 62, 141, 298,
333, 344, 354, 342

G

Giritli Ahmed Saki Bey, 30
Gutenberg, 4, 24

H

Hegel, 40, 68, 102
Helvétius, 68, 87
Henri Bergson, 339, 340, 341
Humboldt, 74

İ

İbn-i Reşit, 68, 345
İbrahim Müteferrika, 4, 6, 7
İsmail Hakkı Bey, 314, 316, 356

J

J.St.Mill, 88
John Look, 68

K

Kant, 64, 68, 88, 164, 217, 264, 271,
272, 273, 294, 339

L

Lamarck, 38, 39, 40, 41, 105
Lozan, 310, 314

M

Ma'at-teessüf, 27
Mustafa Kemal Atatürk, 1

N

Namık Kemal, 11, 12, 13

P

Paris, 6, 9, 11, 15, 16, 27, 32, 60, 129,
138, 139, 199, 204, 205, 208, 210,
220, 232, 237, 238, 239, 241, 262,
263, 274, 279, 280, 308, 314, 316,
320, 330, 341, 356
Pastör, 24

S

Saint Simon, 255, 275
Schalling, 102
Schleiermacher, 103
Selanik Gazetesi, i, iii, iv, v, 2, 19, 30,
46, 63, 85, 96, 117, 139, 158, 179,
199, 221, 242, 263, 284, 305, 324,
342
Sipinsir, 143, 328, 349, 357
Sokrates, 68, 235, 339, 357
Solvay, 173, 174, 177, 178, 220, 230,
231, 261

Ş

Şinasi, 9, 10, 11, 15

T

Takvim-i Vakayi, 5, 7, 8
Tercüman-ı Ahvâl, 5, 9
Tercüman-ı Hakikat, 14
Trablusgarp, 126
Turan, 54, 55, 344
Türklük, 42, 48, 49, 52, 73, 98, 99,
100, 109, 304, 305, 309, 310, 311,
313, 343, 346, 355, 356

Y

Yakub Kadri Bey, 302
Yeni Hayat, i, 2, 18, 31, 32, 41, 47, 48,
50, 51, 54, 63, 96, 97, 120, 139,
159, 162, 179, 183, 200, 201, 202,
243, 245, 246, 263, 284, 297, 305,
306, 310, 324, 342, 346, 348, 350,
352, 353, 354, 355, 357

Z

Zekeriya Sertel, 2

ÖZGEÇMİŞ

Dilek Arslan 1987 yılında Aydın Çine’de doğdu. İlk öğretim ve liseyi Aydın’da bitirdi. Lisans eğitimini Gaziantep Üniversitesi Tarih bölümünde tamamladı. Adnan Menderes Üniversitesi’nde pedagojik formasyon sertifikası aldı. Yüksek lisansa Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih bölümünde 2010 yılında başladı ve tez aşamasındadır. Orta derecede İngilizce bilmektedir.

VITAE

Dilek Arslan was born in Aydın ,Çine in 1987.She finished her primary and high school education in Aydın. She completed her undergraduate education at Gaziantep University,History Department.She got a pedogocical proficiency certificate from Adnan Menderes University.In 2010 she started her Master’s degree at Gaziantep University,The History Department of The Institute of Social Sciences, and she is at the phase of thesis.She knows English at middle level.